

Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és Településtervezési Kar

2019.

A Pilisi Natúrpark kezdeményezés részére készült a Szent István Egyetem, Tájépítészeti és Településtervezési Karán

(1118 Budapest, Villányi út 35-43., <https://tajk.szie.hu>)

Készítették:

MSc II. évfolyam hallgatói és oktatóik

Tájtervezés, Örökségvédelem, Vidékfejlesztés, Területfejlesztés, Turisztika, Zöld infrastruktúra tervezés c. tárgyak keretében

2018/2019 tanév, II. félév

Tájépítész MSc hallgatók:

- Altdorfer Ildikó
- Bakos Anikó
- Bíró Borbála
- Budafoki Dávid
- Cseke Noémi
- Farkas Zsuzsanna
- Hornyák Ildikó
- Huszkó Dorottya
- Keszthelyi Ákos
- Kocsis Viktória Lilla
- Kovács Eszter
- Kutnyánszky Virág
- Jakab-Ládi Edit Zsófi
- Ludvigh Bertalan
- Papp Livia Katalin
- Rózsa Anna
- Varga Liza
- Vincze Vivien

Együttműködő partner:

Virágzó Kesztlőc Egyesület

- Kardos Anna
- Nyíró András

Konzulens oktatók:

- Dancsokné Fóris Edina
- Filepné dr. Kovács Krisztina
- Hubayné dr. Horváth Nóra
- Dr. Kollányi László
- Módosné Bugyi Ildikó
- Dr. Sallay Ágnes
- Dr. Szilvácsku Zsolt
- Varga Dalma

A tanulmányra az alábbi módon lehet hivatkozni:

„Hubayné Horváth Nóra, Szilvácsku Zsolt, Dancsokné Fóris Edina, Kollányi László, Filepné Kovács Krisztina, Módosné Bugyi Ildikó, Varga Dalma, Sallay Ágnes (szerk.) (2019): Táj örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén. Készítették a SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Kar II. éves tájépítész MSc hallgatói. SZIE Tájépítészeti és Településtervezési Kar, Budapest”

A borítót Lukács Péter rajzának felhasználásával (Kesztlőc TAK) Rózsa Anna és Bakos Anikó készítette.

Tartalomjegyzék

Ábrajegyzék	3
Bevezető – Natúrpark	5
Bevezető – hallgatói projekt	5
Vezetői összefoglaló pillérenként	6
Helyzetfeltárás, tájvizsgálat	6
A természeti és kulturális örökség védelme	7
Területfejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés	8
Turisztika	8
Tájidentitás	9
I. pillér – Helyzetfeltárás, értékelés	10
I/1. Táj adottságok	10
I/2. Természeti adottságok	10
I/2.1. Éghajlat, benapozottság	10
I/2.2. Domborzat, talaj, ásványvagyon lejtőkiettség, relief	10
I/2.3. Vízrajz, erózió	11
I/2.4. Vegetáció, potenciális vegetáció, természetesség, erdő	12
I/2.5. Állatvilág	13
I/3. Tájhasználat, felszínborítás	13
I/4. Tájszerkezet	13
I/5. Településrendszer	14
I/6. Mezőgazdaság	14
I/7. Erdőgazdálkodás	14
I/8. Vízgazdálkodás	14
I/9. Zöldinfrastruktúra, ökológiai hálózat, szegélyek	14
I/10. Befolyásoltság, érzékenység, terhelés, terhelhetőség	15
I/11. Tájfunkció elemzés	16
I/12. Demográfia, foglalkoztatás, demográfiai trendek	32
Felhasznált források	32
II. pillér – Örökségvédelem, vizsgálat, értékelés	33
Módszertan	33
II/1. Térségi tájalakulás, történeti tájváltozási folyamatok	33
II/1.1. Területhasználat-változási folyamatok időállapotok alapján	33
II/1.2. Sorsfordító tájalakító tényezők	34
II/1.3. Erdőterületek változásai	37
II/1.4. Szántóterületek változásai	38
II/1.5. Szőlők, gyümölcsösök területének változásai	39
II/1.6. Gyepterületek változásai	40
II/1.7. Beépített területek változásai	41
II/1.8. Vizek, vízjárta területek változása	43
II/1.9. Stabil és új tájhasználatok	44
II/1.10. Vonalas zöldinfrastruktúra elemek, fasorok történeti változása	44
II/1.11. Történeti birtokszerkezet változása	45
II/2. A pilisi térség táji öröksége: örökségfeltárás és elemzése	47
II/2.1. Pilisi térség örökségfeltára	47
II/2.2. Védett természeti örökség	50
II/2.3. Régészeti örökség	50
II/2.4. Műemléki örökségelemek	52
II/2.5. Egyedi tájértékek	53
II/2.6. Eltűnt örökségelemek	53
II/3. A tájkaraktert formáló, tájjellegadó örökségelemek jelenléte a pilisi tájban	54
II/3.1. Hegyvidéki jelleg, földtani értékek jelenléte a tájban	54
II/3.2. Örökerdő jelleg, erdők jelenléte a tájban	54
II/3.3. Szőlőtermesztési hagyományok jelenléte a tájban	55
II/3.4. Gyepgazdálkodás, állattartás hagyományai a tájban	56
II/3.5. Szakrális elemek a tájban	58
II/3.6. Tájképi értékek jelentősége	58
II/3.7. Bányászati és mészkőbányászati múlt öröksége a tájban	59
II/3.8. A bakancsos turizmus múltja és jelene a tájban	60
II/3.9. Hadászati múlt jelenléte a tájban	61
II/3.10. Római kori emlékek jelentősége a tájban	62
II/3.11. Nemzetiségek jelenléte a tájban	63
II/3.12. Villák, kúriák, kiskastélyok, villakertek, fasorok jelentősége a tájban	66
II/4. Tájkarakter területek lehatárolása	68
Felhasznált források	70
III. pillér – Terület-, vidékfejlesztés, helyi gazdaság fejlesztés	71
III/1. Az adott térségre értelmezhető külső környezet vizsgálata	71
III/1.1. A térség fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten	71
III/1.2. A nagytérségi összefüggések vizsgálata	74
III/2. Közlekedési (országos és térségi jelentőségű közúti, kerékpáros-, vasúti, légi és vízi közlekedés) és kommunális infrastruktúra	75
III/2.1. Vonalas rendszerek, létesítmények	75
III/2.2. Egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok	75
III/2.3. Közlekedési kapcsolati hiányok	76
III/2.4. Vízellátás	76
III/2.5. Szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz- és szennyvíziszap-elhelyezés	77
III/2.6. Energiaellátás, energetikai hálózatok	78
III/2.7. Hulladéklerakók, hulladékgyűjtés	79
III/3. Gazdasági bázis	80
III/3.1. Főbb gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai: mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, üdülés, idegenforgalom, vízgazdálkodás, ipar, szolgáltatás	80
III/3.2. Helyi termék, helyi piac	82
III/3.3. A gazdaság belső és külső kapcsolatai	82
III/3.4. A termelési infrastruktúra állapota	82
III/3.5. Telepítési tényezők értékelése	82
III/3.6. A területi innovációs potenciál	84
III/3.7. Térség gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők	84
III/4. Humán erőforrások: foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok	85
III/5. A települések ellátottsága (a lakosság egészségügyi, szociális, oktatási, kulturális, szabadidő-, turisztikai információs, szálláshely-szolgáltató, sport-, kereskedelmi, szolgáltató és igazgatási intézményekkel való ellátottsága, az intézmények kihasználtsága)	86
III/5.1. A települések jellemző lakásviszonyai	86
III/5.2. Településhierarchia	88
III/6. A térséget érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése	88
III/6.1. A térséget érintő ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területi tervek áttekintése	88
III/6.1.1. A Nemzeti Fejlesztés 2030 – országos fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) térséget érintő vonatkozásai	88
III/6.1.2. A térséget érintő kiemelt térség területfejlesztési tervei	89
III/6.1.3. Az Országgyűlés és a Kormány által jóváhagyott és az egyéb ágazati fejlesztési stratégiáknak az adott térségre érvényes vonatkozásai	89
III/6.1.4. A hazai, az adott térséggel szomszédos, azonos térségi szintű térségek és/vagy külföldi közigazgatási egységek területfejlesztési koncepcióinak és programjainak térségre vonatkozó üzenetei	90
III/6.1.5. A területrendezési tervek térséget érintő vonatkozásai	90
III/6.1.6. A térséget érintő környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások	93
III/6.1.7. A térség 20 ezer lakos feletti városainak gazdaság- vagy településfejlesztési programjai és településfejlesztési koncepciói	93
III/6.1.8. A térség hatályban lévő ágazati tervei, programjai	94
III/6.1.9. Vonatkozó egyéb tervek, tervi, fejlesztési előzmények	94
III/6.1.10. Vonatkozó egyéb tervek, tervi, fejlesztési előzmények	94
III/7. SWOT elemzés	94
III/8. Problémafák (agglomerációs folyamatok, gazdaságfejlesztés)	96
III/8.1. Agglomerációs folyamatok által okozott problémák	96
III/8.2. Gazdasági folyamatok problémái	96
Felhasznált források	97
IV. pillér - Turizmus, helyzetfeltárás, értékelés	98
Módszertan	98
IV/1. Helyzetfeltárás és értékelés	98

IV/1.1. A települések turisztikai kínálata	98
IV/1.1.1. Turisztikai vonzerők és bemutatásuk módja	98
IV/1.1.2. Turistaúthálózat és jelzésrendszer	106
IV/1.1.3. Programok, rendezvények	108
IV/1.1.4. Turizmus típusok, látogatók összetétele	110
IV/1.1.5. A települések turisztikai statisztikái, a turizmus jelenlegi helyzete, vendégéjszakák számának alakulása	110
IV/1.1.6. Szálláshelyek és értékelésük	110
IV/1.1.7. Vendéglátóhelyek és ételmeiszerboltok	114
IV/1.2. A turizmus jelentősége a gazdaságban, helyiek hozzáállása a turizmushoz	121
IV/1.3. Turisztikai szempontból számottevő helyi termékek, kézművesek	122
IV/2. Marketing, arculati megjelenés	122
IV/2.1. Honlapok, kiadványok elemzése	122
IV/3. A megközelítési lehetőségek elemzése turisztikai szempontból	124
IV/4. Szabályozási, tervezési háttér	126
IV/5. Turisztikai szervezetek, kapcsolattartók, turisztikai menedzsment	126
IV/6. SWOT analízis	126
Összegzés	127
Felhasznált források	128
V. pillér - Identitás, közösség, együttműködés	129
V/1. Tájéntitás meghatározó tényezők összefoglalása	129
V/1.1. Területi identitás, civil aktivitás, nemzetiség	130
V/1.2. Nemzetiségek	130
V/1.3. Kérdőívek eredményeinek értékelése	132
V/2. Térségi szereplők, stakeholderok	138
V/3. Az önkormányzatok fejlesztési elképzeléseinek áttekintése	140
V/4. A térség társadalmi szervezetei fejlesztési elképzeléseinek áttekintése	140
V/5. Fejlesztési eszköz- és intézményrendszer elemzése	141
V/5.1. A területfejlesztés forrásainak elemzése (nemzetközi, központi költségvetési, önkormányzati források, a gazdasági egységek beruházásai, a különféle szervezetek fejlesztései, a háztartások)	141
V/5.2. A területfejlesztés intézményrendszere (szervezet, működés, együttműködés)	141
V/5.3. A területfejlesztés hatékonysága (eddigyi eredmények, forrásaktivitás, a fejlesztési területek kihasználtságának bemutatása, az intézmények hatása, hiányosságok)	143
V/5.4. településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatai (nemzetközi és nemzeti hálózatok, vonzaskörzetek, agglomerációk)	143
V/6. Térségi együttműködési tényezők segítő és gátló	145
V/7. SWOT elemzés	146
V/8. Problémafa	147
Felhasznált források:	147
VI. Konfliktusok	148
Funkcionális	148
Ökológiai	151
Vizuális	153
Társadalmi	154
VII. Javaslatok	155
VII/1. Táj- és örökségvédelmi, -fejlesztési javaslatok (II. pillér)	155
VII/2. Terület, -vidékfejlesztés helyi gazdaságfejlesztés (III. pillér)	159
VII/2.1. Forgatókönyvek	159
VII/2.1.1. Beavatkozás nélküli forgatókönyv	159
VII/2.1.2. Aktív és szoros natúrparki együttműködés által meghatározott fejlődés forgatókönyve	159
VII/2.1.3. Intenzív agglomerációs nyomás forgatókönyve	160
VII/2.1.4. Gazdaságfejlesztésre alapozott forgatókönyvek	160
VII/2.2. Jövőkép	160
VII/2.3.1. Célfa	162
VII/2.3.2. Fejlesztési javaslatok	163
VII/2.3.3. Javaslatok külső koherenciája	164
VII/3. Turizmus (IV. pillér)	166
VII/3.1. Turisztikai jövőkép a natúrpark számára	166
VII/3.2. attrakció fejlesztési javaslatok	166

VII/3.3. Termékfejlesztési javaslatok	167
VII/3.4. Menedzsment és marketing fejlesztési javaslatok	168
VII/3.5. Fejlesztések lehetséges hatásainak bemutatása logframe mátrix segítségével	169
VII/4. Tájéntitás, közösség, együttműködés (V. pillér)	171
VII/4.1. Táj szintű együttműködés	171
VII/4.1.1. Forgatókönyvek	171
VII/4.1.2. Jövőkép	171
VI/4.1.3. Fejlesztési alapelvek	171
VII/4.1.4. Célfa	172
VII/4.1.5. Fejlesztési javaslatok	172

Ábrajegyzék

1. ábra: Pilisi-hegyek és Pilisi-medencék kistájak	10
2. ábra: Jelenlegi felszínborítás	13
3. ábra: Népességváltozások a vizsgált időállapotokban	14
4. ábra: Lejtőkategóriák	17
5. ábra: Talajtípusok	17
6. ábra: A mezőgazdasági hasznosítású területek aránya településekenként	18
7. ábra: A mezőgazdasági hasznosítású területek típusainak megoszlása településekenként	19
8. ábra: A mezőgazdasági területek típusának száma településekenként	20
9. ábra: A nyugodt környezet tényező értékelés skálázott eredménymutatói	22
10. ábra: A nyugodt környezet tényező mutatóinak felületi és vonalas megjelenése a térségben	22
11. ábra: A kikapcsolódási lehetőségek tényező értékelés skálázott eredménymutatói	23
12. ábra: Komplex élőhely indikátor összetevői	24
13. ábra: Természetes vegetáció települési megoszlása	24
14. ábra: Települési kiterjedésre jutó ex lege területek száma	24
15. ábra: Települési kiterjedésre jutó helyi védett természeti értékek száma	25
16. ábra: Natura 2000 védettség alatt álló területek	25
17. ábra: Nemzeti Ökológiai Hálózat területeinek százalékos települési megoszlása	25
18. ábra: Komplex élőhely indikátor mutató értéke települési megoszlásban	26
19. ábra: Élőhely indikátor eredményei a térségben	26
20. ábra: Turisztikai tájfunkció elemzés eredményei a térségben	28
21. ábra: Funkcióelemzések eredménye településekre vetítve	31
22. ábra: Funkcióelemzések eredménye településekre vetítve	31
23. ábra: Népességszám a térségben	32
24. ábra: Munkanélküliségi ráta a térségben	32
25. ábra: Adófizetők aránya a térségben	32
26. ábra: Területhasználatok térségi megoszlása	34
27. ábra: A térség sorsfordító tájalakító eseményei	36
28. ábra: Erdőterületek időbeli változása a Pilis térségében	37
29. ábra: Erdőterületek változása	37
30. ábra: Szántóterületek térségi vizsgálatának összefoglalása	38
31. ábra: Szántóterületek időbeli változása a Pilis térségében	38
32. ábra: Szőlő és gyümölcsös területek térségi vizsgálatának összefoglalása	39
33. ábra: Szőlők és gyümölcsösök területének időbeli változása a Pilis térségében	39
34. ábra: Gyepterületek időbeli változása a Pilis térségében	40
35. ábra: Állatállomány változása (1895-2000)	41
36. ábra: A vizsgált pilisi települések beépített területnagysága adott időállapotokban	42
37. ábra: A vizsgált pilisi települések népességváltozásai	42
38. ábra: Fasorok számának történeti változásai	45
39. ábra: A településeken fellelhető történeti fasorok száma	45
40. ábra: Telekalakulás Piliscsaba Garancstető városrészén	45
41. ábra: Kesztyűc, állattartó telep	46
42. ábra: Pilisszentkereszt, belterület	46
43. ábra: Piliscsév, belterület	46
44. ábra: Pilisszántó külterülete	46
45. ábra: Pilisszántó külterülete	46

46. ábra: Az összes területi védettség és a nemzetközi védettségek aránya a térségben.....	47
47. ábra: Örökségelemek jelleg szerinti megoszlása és jelentőséges	47
48. ábra: Természeti értékek altípusainak megoszlása, a régészeti értékek altípusainak megoszlása	48
49. ábra: Az egyedi tájértékek altípusainak megoszlása, az épített kultúrtörténeti örökségelemek altípusainak megoszlása	48
50. ábra: Természeti értékek sűrűsödése	49
51. ábra: Művi és épített értékek sűrűsödése	49
52. ábra: Örökségelemek értéksűrűsödése	49
53. ábra: Egyedi tájértékek típus szerinti megoszlása a térségben.....	53
54. ábra: Erdőterületek változása és a pilisszentkereszti erdő egy része.....	55
55. ábra: Szakrális elemek megoszlása a térségben	58
56. ábra: Keresztek száma a településeken.....	58
57. ábra: Az egykori és a jelenlegi bányák és mészegetők száma a vizsgált térségben (2019).....	60
58. ábra: Az egyes nemzetiségek eloszlási aránya a vizsgálat helyszínén	63
59. ábra: Nemzetiségek megoszlása Piliscsabán	64
60. ábra: Nemzetiségek megoszlása Piliscséven.....	64
61. ábra: Nemzetiségek megoszlása Pilisjászfalun	65
62. ábra: Nemzetiségek megoszlása Pilisszentkereszten.....	65
63. ábra: Nemzetiségek megoszlása Kesztlőcön	65
64. ábra: Transzeurópai Közlekedési Hálózat elemei	71
65. ábra: Egy főre jutó GDP.....	72
66. ábra: Egy főre jutó GDP változása.....	72
67. ábra: Országos Területfejlesztési Konceptióban lehatárolt funkcionális térségek	73
68. ábra: Városhálózat	73
69. ábra: Települések állandó népessége	73
70. ábra: Az Ország Szerkezeti Terve – részlet.....	74
71. ábra: Budapest Agglomeráció Szerkezeti Terve – részlet.....	74
72. ábra: Vízálózatba kötött lakások aránya 2017-ben	76
73. ábra: Lakossági vezetékes villamosenergia-ellátás 2017-ben	78
74. ábra: Egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége 2017-ben	78
75. ábra: Villamosenergia szolgáltatás nagysága 2017-ben.....	78
76. ábra: Egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott vezetékes gáz mennyisége 2017-ben.....	78
77. ábra: Lakossági vezetékes gázellátás II. 2017-ben.....	79
78. ábra: Regisztrált vállalkozások számának változása az A nemzetgazdasági ágakban	80
79. ábra: 1000 lakosra jutó gazdasági vállalkozások.....	81
80. ábra: Települési internetellátás aránya.....	83
81. ábra: Helyi oktatási intézményben szerzett végzettségek száma	84
82. ábra: Népességszám	85
83. ábra: Korösszetétel	85
84. ábra: A lakásállomány megoszlása településenként	86
85. ábra: A szobák számának a megoszlása településenként.....	86
86. ábra: Az ivóvízhálózati bekötés arányának változása 2007 és 2017 között.....	87
87. ábra: A csatornázottság arányának változása 2007 és 2017 között	87
88. ábra: A gázellátás mértéke a vizsgált településeken.....	87
89. ábra: Az Ország Szerkezeti Terve – részlet.....	90
90. ábra: Budapest Agglomeráció Szerkezeti Terve – részlet.....	90
91. ábra: Komárom-Esztergom Megye Területrendezési Terve - részlet (2012)	91
92. ábra: Turisztikai vonzerők településenként.....	103
93. ábra: Attrakciók típusai	103
94. ábra: A térség kerékpárútjainak bejárhatósága	106
95. ábra: A Pilisbike térséget érintő szakasza és bejárhatóságuk	107
96. ábra: PilisBike szakaszainak torzított terepmetszetei	107
97. ábra: Szálláshelyek száma	114
98. ábra: Szálláshelyek típusai	114
99. ábra: Vendéglátóhelyek száma	121
100. ábra: Vendéglátóhelyek típusai	121
101. ábra: Élelmiszerboltok száma	121
102. ábra: Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban regisztrált vállalkozások aránya	121
103. ábra: Az egyes nemzetiségek eloszlási aránya a vizsgálat helyszínén	131
104. ábra: A települések legerősebb ingázási kapcsolatai országos léptékben	144

105. ábra: Megyeszékhelyek megközelíthetősége.....	144
106. ábra: Ister-Granum együttműködés kiterjedése	144
107. ábra: Ister-Granum Eurorégió.....	144
108. ábra: Térségi együttműködés és identitás célfája.....	172

Melléklet

Pilisi térség örökségileltára

Bevezető – Natúrpark (Szilvácsku Zsolt)

Napjainkban 900 regionális natúrpark található Európában, amelyek 22 európai országban az EU 28 tagállama területének 8%-át fedik le, illetve további területeket Norvégiában és Svájcban. A natúrparkok a helyi tudás, kultúra és gazdaság, az ökoturizmus, illetve a helyi közösségek fejlesztésével hozzájárulnak: az érintett terület természeti és kulturális örökségének, értékeinek, megőrzéséhez és fejlesztéséhez, a táji identitás és a táj iránti fogékonyság erősítéséhez, a foglalkoztatás bővítéséhez, a lakosság életminőségének a fejlesztéséhez, a tudatos és összehangolt térségi, tájszintű együttműködésen alapuló vidékfejlesztéshez.

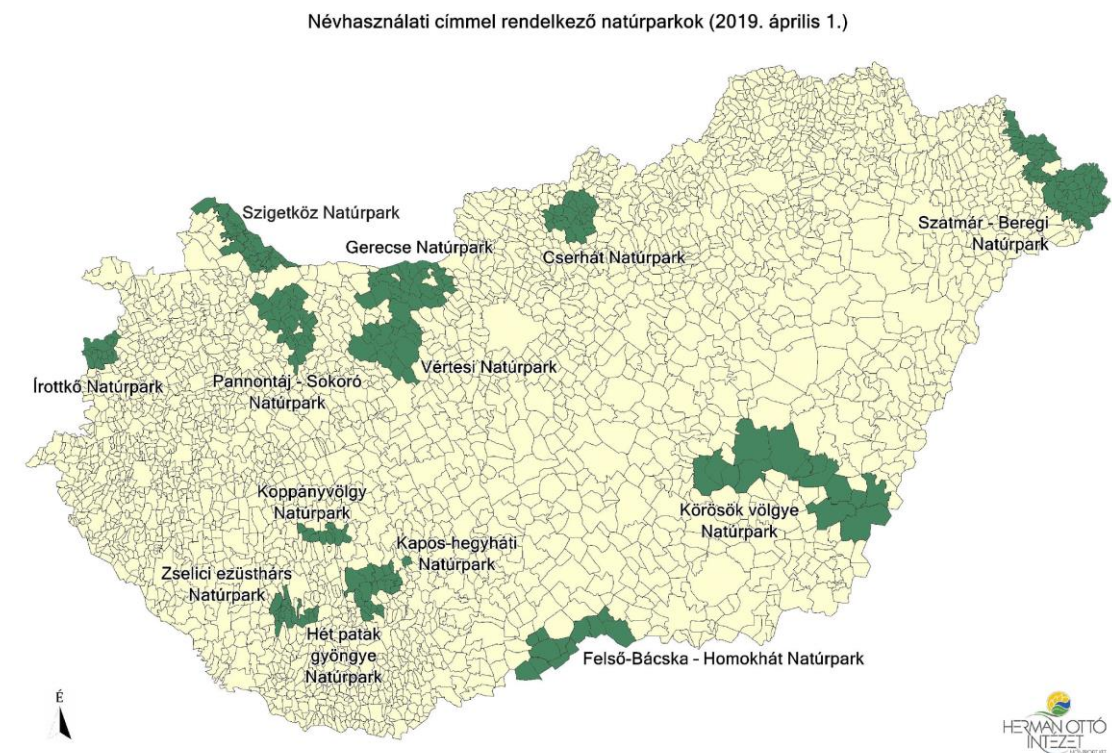
A natúrparkok alapvető célkitűzése a minőségi élet és a turizmus alapjául szolgáló táj, táji értékek, táji szépség, a biológiai és táji változatosság, a kulturális és vidéki társadalmi örökség, gazdagság megőrzése és fenntartása, éltetése. A natúrparkok közös lélettérként tekintenek a tájra, az abban élő személyekre, közösségekre, élőlényekre, élőhelyekre. Olyan fejlesztések megvalósításán dolgoznak, amelyek a tájat, mint életteret tartják fenn és fejlesztik a benne élők, a benne található értékek, kapcsolati rendszerek javára és fejlődésére tekintettel.

Az Európai Natúrparkok Nyilatkozatában (Berlin, 2013) rögzített négy pilléres natúrparki modell egyik pillére a turizmus és a rekreáció: az érintett táj szépségére, harmóniájára, természeti és kulturális adottságaira, sajátos értékeire, egyediségére építő és azt fenntartó turisztikai és rekreációs kínálat megfogalmazása, a gyógyulást és a pihenést segítő termékfejlesztés, desztináció-építés, turisztikai piacra vitel, együttműködés, közös értékesítés stb. A natúrparkok és az állami természetvédelem egy megfelelően működő rendszerben jó kiegészítői lehetnek egymásnak, hiszen a nemzeti parkok hálózata a nemzeti közérdek, míg a natúrparkok a helyi, tájszintű értékközösségre épülő összefogást jelenítenek meg, amelyek együttműködve eredményes és egészséges tájműködést biztosíthatnak. A német Naturpark Bayerischer Wald jó példa arra, amikor egy nem csupán természetvédelmi szerepben ér el eredményeket, hanem felelős és kompetens szervezőként, a fenntartható térség-, vidékfejlesztés katalizátoraként, jól kiegészítve a térségben működő nemzeti park természetvédelmi tevékenységét. A német és a francia tapasztalatok mellett a többi európai országban működő natúrparkok is eredményesen kötnek össze embereket és intézményeket, alakítanak ki érték- és érdekközösségeket, annak érdekében, hogy a sokszínű, értékekben gazdag táj megőrzését és a benne élők megélhetését segítsék.

Az értékek védelmével, fenntartásával, a táji identitás és összefogás erősítésével a natúrparkok a turizmus alapjait, táji kereteit tartják fenn, alkotják újra. A legtöbb országban natúrparki együttműködésben alakítják, kezelik a turizmus és rekreáció számos infrastrukturális elemét, mint a kerékpáros, evezős, lovas és más túraútvonalakat. Az infrastruktúra elemek és hálózatok között megtalálhatók hagyományos (pl. lovas vagy terelő útvonalak és zarándok utak), illetve high-tech

ugyanakkor az ökológiai elvárásoknak megfelelő megoldásokat és alkalmazásokat felvonultató infrastrukturális létesítmények is. (Living Landscapes, 2017.)

A natúrparkokban megvalósuló turizmus gazdasági erejét mutatja az a németországi kutatás, amelyben a natúrparki térségek turizmusból származó bevételeit összesítették, kiegészítve a turisták reprezentatív mintájának megkérdezésével a natúrparkokat érintő turisztikai céljaikra és költségeikre vonatkozóan 2010 és 2011 között. Az Altmühltal Natúrparkban 20,7 millió eurót, míg a Hoher Flaeming Natúrparkban 6,2 millió eurót költöttek a turisták, amely az előbbiben 483 munkahely, míg az utóbbiban 211 munkahely fenntartásával egyenértékű összeg (Mensch und Natur gehören zusammen, 2011).

Bevezető – hallgatói projekt (Hubayné Horváth Nóra)

Jelen tanulmány a tervezett Pilisi Natúrpark szakmai megalapozásához készült a Szent István Egyetem Tájépítészeti és Településtervezési Karán, a 2018/19-es tanévben, egy féléves tantárgycsoport és a hozzá kapcsolódó műhelygyakorlat keretében. Pilisszentkereszt a tanulmány lezárásakor csatlakozott a kezdeményezéshez, ezért a térképeken a natúrpark lehatárolásában még nem szerepel.

A projektben tizennyolc másodéves tájépítész MSc hallgató vett részt. Szakmai irányításukat a Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék és a Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék nyolc oktatója végezte. A térségi tervezési műhely hat tantárgy (Tájtervezés, Örökségvédelem, Vidékfejlesztés, Területrendezés és Területfejlesztés, Turizmus, Zöldinfrastruktúra fejlesztés) együttműködésévé vált meg. A projekt során több terepbejárás és egy egész hetes helyszínen töltött műhelyét segítette a hallgatói munkát.

A Térségi tervezési műhely keretében ötödik éve zajlik hasonló konstrukcióban az ország különböző kistérségeiben a végzős tájépítész hallgatók oktatása. 2015-ben négy Balaton-felvidéki település (Nivegy-völgy), 2016-ban pedig a Sümeg kistérség 14 hátrányos helyzetű falva javára ajánlottuk fel a hallgatói munka eredményét. Tavaly a Gerecsében térségi borutat terveztünk. Két éve pedig a Tápió vidék Natúrpark megalapozó tanulmányának előkészítéséhez nyújtottunk szakmai segítséget.

E projektek – így a Pilis térségében végzett feladat is – kettős célt szolgálnak: egyrészt a valós tervezési helyszínek kiváló terepet biztosítanak az oktatáshoz, hallgatóink “éles helyzetben”, valós tervezési feladatot oldanak meg. Így tudják a leghatékonyabban elsajátítani a térségi tervezés eszköztárát és megismerni, hogy hogyan is “működik” a vidék. Projektjeinkre emellett küldetesként is tekintünk. Célunk, hogy az ország különböző térségeiben hozzájárulhassunk a táji örökség megőrzéséhez, a területek fenntartható fejlesztéséhez és általánosságban az érintett tájak védelméhez.

Ebben a félévben hét település képezte a tervezési területet és a hallgatói munka a tervezett Pilisi Natúrpark kezdeményezést szolgálja. Az érintett települések Keszthely, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó és Pilisszentkereszt, melyek alapítóként vesznek részt a natúrparki összefogásban. A tervezési területet azonban kiterjesztettük Pilisjászfalu és a közigazgatási tekintetben Esztergomhoz tartozó Pilisszentlélek területére is annak érdekében, hogy a tervezési terület táji egységét biztosítsuk. A tervezési terület északi határát így nem közigazgatási határ, hanem a Szentlélek-patak, mint természetes tájhatár adja.

A tanulmány felépítése – annak érdekében, hogy a tervezett Pilisi Natúrpark létesítését a lehető leghatékonyabban szolgálhassa – a natúrpark megalapozó tanulmányok felépítését követi. Négy fő fejezetre, azaz a négy “natúrparki pillére” tagolódik, melyeket egy a természeti-táji adottságokat összefoglaló helyzetfeltáró fejezet (egy komplex tájvizsgálat) előz meg. A dokumentáció első pillére a térség természeti és kulturális örökségről és annak megőrzéséről szól. A második pillért tartalmazó fejezetben a vidékfejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés és területfejlesztés témakörében készült átfogó helyzetfeltárás, célfa és javaslatcsomag. A harmadik pillér pedig a turisztikai adottságokat és a turizmus fejlesztési lehetőségeit járja körbe a térségben. Az utolsó pillér foglalkozik a táji identitás, a közösségfejlesztés, szemléletformálás, és a táj szellemi örökségeinek kérdéseivel.

A projekt során vendéglátónk szerepét a Virágzó Keszthelyért Alapítvány töltötte be, akik segítséget nyújtottak a térség szereplőivel történő kapcsolattartásban és a terepi munkák szervezésében egyaránt,

valamint biztosították a helyszíni munkák fizikai feltételeit (szállás, étkezés, utazás). Köszönettel tartozunk ezért az alapítvány munkatársainak, Kardos Annának és Nyíró Andrásnak. De köszönet illet mindazon térségi szereplőt is (önkormányzatok, civil szervezetek, vállalkozók, helyi termelők, helyi tudásörzők), akik hozzájárultak segítségükkel és információikkal a tanulmány létrejöttéhez. Végül, de nem utolsósorban elismerés és köszönet illeti a projektben résztvevő tájépítész hallgatókat.

Reményeink szerint az anyagban megjelenő térségi gondolkodás, komplex, tájközpontú szemlélet új megközelítésben mutatja be a Pilis térséget és tanulmányunkkal hozzájárulhatunk a Pilisi Natúrpark kezdeményezés sikeres megvalósításához.

Vezetői összefoglaló pillérenként

Helyzetfeltárás, tájvizsgálat (Kollányi László)

Minden tervezési munka alapja, hogy átfogó tudással, ismeretekkel rendelkezünk a tervezési terület természeti, kulturális, társadalmi adottságairól. Bármilyen a munka során megfogalmazódó javaslat, ötlet, jobbtó szándékú gondolat csak akkor lehet hatékony, ha megfelelő kiindulási alapra épül. A hallgatói tervezési munka is így épül fel. Első lépésben meg kell ismernünk a terület adottságait. A hallgatók a félév folyamán többször is végig járták, helyszíneltek a területet, részletes irodalmi kutatást végeztek, áttekintették a térségre készült terveket, tanulmányokat, kutatást, beszélgetéseket folytattak helyi lakosokkal, szakemberekkel, döntéshozókkal.

A hatalmas összegyűjtött és feldolgozott ismeretanyagból egyfajta elemzés, szűrés után megmaradt az, ami tervezés szempontjából fontos, meghatározza a keretet, ami között a tervezés történik, illetve feltárja azt, hogy milyen térségi adottságok, lehetőségek és nehézségek vannak. A tájépítészetben ezt a munkafázist helyzetfeltárásnak, tájvizsgálatnak vagy tájelemzésnek nevezzük.

Ez az analízáló, elemző munkarész mindig a természeti adottságok feltárásával majd az erre épülő, az évszázadok során kialakult, alakuló társadalmi-gazdasági adottságok feltárásával folytatódik. Az analízálás nemcsak az adottságok száraz összegyűjtése, hanem mindig egyfajta értékelő, elemző munka is arról, hogy mi az, ami fontos, mi az, ami meghatározza egy terület adottságait, működési folyamatait, nehézségeit, problémáit. Az értékelési, problémafeltáró munkarész után jöhet csak az igazi munka a jobbtó szándékú tájvédelmi, tájfejlesztési javaslatok megfogalmazása. Az első lépés, tehát mindig a táji működő rendszernek a megismerése, az adottságok és a folyamatok (ökológiai, társadalmi-gazdasági) feltárása.

A helyzetfeltárás, értékelés 18 fejezetbe tagolódva tárta fel az adottságokat. A fejezetek sorrendje követi azt a logikai rendet, hogy mindig az egyszerűtől haladunk az egyre összetettebb, komplexebb rendszerek felé.

A legelső lépésben a Táj adottságok feltárása történt meg, ami a tervezési terület rövid bemutatása és lehatárolása, a nagyobb léptékű táji kapcsolatrendszerben elhelyezése a területnek.

Minden tájvizsgálat alapja a Természeti adottságok feltárása, amelybe beletartozik a geomorfológia adottságok feltárása, a domborzat, a magasságkülönbségek vizsgálata (a reliefenergia), a kitettségek, lejtőkategoróriák, benapozottság vizsgálata, amely alapvetően befolyásolja a természeti, de az erdőtelepítési lehetőségeket is (szőlőt a déli, délnyugati lejtőkre legjobb telepíteni, míg a bükkösök általában az északi lejtőkön találhatók). A helyi mikroklíma a domborzati adottságok által befolyásolva meghatározza, hogy milyen vegetáció alakulhat ki a területen, de a komfortérzetünket is alapvetően befolyásolja.

Nem hanyagolható el a geológiai, geomorfológiai adottságok alapján kialakuló talajadottság sem, hiszen ez már hatással van arra, hogy milyen vegetáció található a tájban, illetve milyen gazdasági növények milyen hatékonysággal termeszthetők. A Pilis mészkő, dolomit lejtői speciális adottságúak és számos olyan növény megjelenését tették lehetővé (pl. pilisi len), amely máshol szinte nem is fordul elő. Ezeknek az adottságoknak, értékeknek, egyediségeknek a feltárása rendkívül fontos feladata a helyzetfeltáró munkarésznek.

A geomorfológia, mint alap meghatározza az adottságokat, de az éghajlat, a csapadék, víz jelentősen módosíthatja ezeket az adottságokat. A víz a „táj vére” szokták mondani, hozza, szállítja az anyagokat, erodálja a területek, a nem megfelelő talajművelés esetében elhordja szinte a talaj teljes termékeny rétegét. A Pilis területén számtalan kisebb-nagyobb vízfolyás, patak, forrás található, amelynek vizsgálatára kiterjedt a tanulmány. A vizsgálatok következő szintje, amikor már a vegetációval (a korabeli, a jelenlegi, a potenciális) foglalkozunk. A legutolsó fázisban a tájszerkezet és a különböző területhasználatok (erdőgazdálkodás, mezőgazdaság) adottságainak feltárása történt meg, amely már átvezet a társadalmi, gazdasági adottságok, a hasznosítási lehetőségek feltárásához. Itt került vizsgálatra a demográfiai, a foglalkoztatási, illetve az ehhez kapcsolódó trendek, folyamatok vizsgálata.

A terhelhetőségi, érzékenységi elemzések a célfeladathoz, a natúrpark megvalósításához kapcsolódnak, annak lehetőségeit, illetve területi kivetülését elemzik. A tájfunkció vizsgálat egyfajta rendszerelemzésként összefoglalja a fizikai adottságokat és azon az azon megvalósuló folyamatokat, elemezi a problémákat, és lehetőségeket.

A természeti és kulturális örökség védelme (Hubayné Horváth Nóra, Módosné Bugyi Ildikó, Varga Dalma)

A tervezett Pilisi Natúrpark térsége az ország különleges, sokarcú tájegysége, hiszen egyszerre jellemzi ezer éves történeti állandóság (hajdani királyi erdők és kolostortájak), valamint a budapesti agglomerációs nyomásból adódó, újkeletű dinamikus változás jelenléte. A terület nemzetközi vonatkozásban is kiemelkedő jelentőségű természeti-táj értékeinek, a táj történetiségének, tájképi-domborzati adottságainak, nemzetiségi hagyományainak köszönhetően.

A természeti és kulturális örökségeket tárgyaló pillér négy fő részre tagolódik:

- feltárja a térségi tájalakulási folyamatokat és a tájtörténet meghatározó eseményeit,
- számba veszi és elemzi a térségben fellelhető táji örökségeket,
- tájörökségi karakter-területeket határol le és meghatározza a tájjellegadó tényezőket, valamint
- összefoglalja a térségben tapasztalt táj- és örökségvédelmi jellegű problémákat és azok megoldási lehetőségeit.

Az elkészített (több mint ezer tételből álló) *örökségfeltár* közkinccsé tétele és bemutatása hozzájárulhat a helyi identitás (tájidentitás) erősítéséhez, valamint a szellemi örökség (pl. nemzetiségi hagyományok) megőrzéséhez is a védelmi és fejlesztési célok megalapozása mellett.

Az elvégzett *tájtörténeti elemzések* (az 1780-as évektől napjainkig) rámutatnak, hogy melyek azok a hajdani jellemző tájhasználatok és tájelemek, amelyek mára részben, vagy teljesen eltűntek a területről, tehát veszteségnek tekinthetők a táji örökségek és tájalakulási folyamatok számbavételekor. Közülük a hajdani fás legelők és a szőlőtermesztő területek mindenképp említést érdemelnek. Ugyanezen elemzések rávilágítanak arra is, hogy melyek azok múltból megörökölt, évszázadok óta fennmaradt tájelemek és területhasználatok, amelyek állandóságukkal bizonyítják létjogosultságukat a tájban (pl. erdők). Kirajzolódnak azon negatív tájváltozási tendenciák is, amelyek a tájat veszélyeztetik, ezek elsősorban az agglomerálódási folyamatokhoz köthetőek.

A táj karakterét adó természeti és kulturális örökségcsoportok térbeli mintázatának és a *tájkarakter-területeknek* a meghatározása a tájvédelmi és –kezelési javaslatok, valamint a turisztikai fejlesztések (pl. tematikus túraútvonalak) megalapozását szolgálja. A hegyvidéki jelleg és a hajdani királyi erdők jelenlétén túl a táj szakralitását, a szőlőtermesztő és állattartási hagyományokat, a tájképi adottságokat, a bányászat, a szénégetés, a turizmus múltját, a hadtörténeti és a római kori emlékeket, valamint a nemzetiségek jelenlétét azonosítottuk tájkaraktert meghatározó tényezőként a Pilisi tájban. Az elkészített táji örökség sűrűsödési tervlapok kirajzolják, hogy a térség mely részén, milyen típusú örökségelemek koncentrálódnak és ebből adódóan melyek azok a karakterformáló örökségek, tájjellegadó tényezők, amelyek összekötik, egységgé formálják a térség településeit. Az elemzések

választ adnak arra is, hogy mely sajátságok azok, amelyek egyedivé teszik a tervezett Pilisi Natúrpark területét például más natúrparki területekkel összehasonlítva.

A táji-természeti adottságok mellett ezen örökségvédelmi elemzések eredményei alapozzák meg a vidékfejlesztésre, helyi gazdaság fejlesztésre, területfejlesztésre és a turizmusra vonatkozó javaslatokat.

Területfejlesztés, helyi gazdaságfejlesztés (Filepné Kovács Krisztina, Szilvácsku Zsolt)

A natúrparki kezdeményezés vidékfejlesztési szerepe is kiemelkedő, hiszen jelentős szerepet játszhat a térség gazdaságának dinamizálásában, a foglalkoztatás javításában. Az egyetemi képzésben a Területrendezés és Területfejlesztés továbbá a Vidékfejlesztés tárgyak keretében a térségre komplex területfejlesztési stratégiát dolgoztak ki a hallgatók. A helyzetfeltárásban megtörtént a térség pozicionálása, belső és külső kapcsolatrendszerének, beágyazottságának vizsgálata, értékelése. A natúrparki kezdeményezés településeinek térszerkezeti elhelyezkedése az országban igen kedvező, legközelebbi pontja Budapest közigazgatási határától alig 16 kilométerre fekszik, mindemellett a szlovák határmenti térségben helyezkedik el és az Ister-Granum eurorégió része. A terület pozicionáltsága kettős: döntő többsége a fővárossal van szoros kapcsolatban másik része pedig Esztergommal és Doroggal, így tulajdonképpen a terület két pólus között keresi helyét és hovatartozását. Részletesen feltártuk és értékeltük a társadalmi, gazdasági jellemzőket, folyamatokat, az infrastrukturális ellátottságot és az elérhetőségi viszonyokat.

SWOT analízis és problémafa keretében értékelték a hallgatók a térség helyzetét és vették számba a gátló tényezőket, problémákat. Erősségként értelmezhetők a térség természeti és környezeti erőforrásai, melyek jelentős fejlesztési potenciált hordoznak magukban gazdaságfejlesztési - főként turizmus – tekintetében, ezt erősíti a főváros és egyben határközeli elhelyezkedés. A térség gyengeségei között kiemelhető a hiányos szociális intézményi ellátottság, mely szolgáltatások hiányát eredményezi a térségben, továbbá a térség egészét érinti, hogy hiányos a települések közötti megfelelő tömegközlekedési kapcsolat. Az erősségek között kell említeni az alacsony munkanélküliségi rátát, ami kisebb részben a magas helyi vállalkozói aktivitásnak, de főként a nagyarányú ingázásnak köszönhető. A térségben számos barnamezős terület található, mely kihasználatlan és helyette koordinálatlan és struktúrálatlan, ún. zöldmezős ipari-gazdasági és lakóterületi fejlesztések dominálnak, melyek így kettős negatív hatást fejtenek ki. A Pilisi Natúrpark belső tényezők hatására kialakuló erősségeinek és gyengeségeinek feltárása után áttekintettük a külső tényezők által befolyásolt lehetőségeket és veszélyeket.

A különböző agglomerációs folyamatokat és gazdaságfejlesztést érintő problémák feltárására problémafák készültek, melyek struktúráltnan, hierarchikus rendben mutatják be az egyes problémák ok-okozati összefüggéseit, ezáltal feltárva a problémák gyökerét, melyekre a valós megoldást nyújtó fejlesztési javaslatokat alapoztuk.

Az egyes folyamatok szemléltetése és lehetséges következményeinek megértése céljából forgatókönyveket készítettek a hallgatók, amelyek szemléltetik például az intenzív agglomerálódás, a versenyző gazdaságfejlesztés, a natúrpark által vezérelt fejlődés lehetséges következményeit.

Fő fejlesztési irányokként az alábbi prioritásokat fogalmaztuk meg:

- Regionális kapcsolatok fejlesztése és kiegyensúlyozása
- Térszerkezet - versenyképes, kiegyensúlyozott helyi gazdaság térségi pozicionálása
- Fenntartható, táji örökségre alapozott tájhasználat tájképvédelem
- A társadalom közösség-alapú, harmonikus fejlesztése
- Infrastruktúra hálózat optimalizálása és környezetbarát fejlesztése

Turisztika (Dancsokné Fóris Edina)

A natúrparki turizmus fejlesztési tervezése sajátos feladat több szempontból is. A natúrparkok tevékenységének egyik pillére a táji örökség védelme, ami a turizmus számára egyszerre jelent erőforrást és korlátot. Erőforrás, hiszen a natúrpark létrehozását éppen a gazdag táji örökség, a természet számos csodája és a történelem különböző korszakaihoz kötődő emberi alkotások, valamint az etnikai sokszínűségben formálódó élő hagyományok teszik lehetővé, működését megalapozottá. Korlát, mert az értékek megőrzése, fennmaradásuk biztosítása csak úgy lehetséges, ha a turisták számára történő bemutatásuk nem lépi túl a táj terhelhetőségét.

Másik szempont, hogy a turizmus jelentős potenciállal rendelkezik a helyi gazdaság fejlesztésében. A turizmus fellendülése nem csak új épületeket, szálláshelyeket és vendéglátóhelyeket jelent a térség számára, hanem széles spektrumú vállalkozási inspirációt, beszállítói lehetőséget a vendégek ellátásában, a szálláshelyek kialakításában és fenntartásában, jövedelmet számos ember számára a túravezetőktől és lovas oktatóktól a pincérekén át a megnövekvő élelmiszer igényt kiszolgáló kertészekig vagy a magas minőségű szuvenirként elvihető alkotásokat készítő művészekig. Jelenti továbbá a megnövekvő látogatói érdeklődés által keltett ismertség és elismertség révén a helyi kultúra, a táji identitás és az együttműködések további fejlődését, ami mind hozzájárul a települések népességmegtartó képességének növekedéséhez.

A feladat tehát megtalálni az arany középutat a tömegturizmus magas jövedelmet biztosító, de a térség érzékeny értékeinek túlterhelése által önmagát felemésztő működése és az egész térségre

kiterjedő védelmi intézkedések következtében ellehetetlenülő turizmus között. Az utat a fenntarthatóság horizontális alapelve jelöli ki számunkra. A térség adottságai leginkább a természetjárás, különböző sporttevékenységek, a falusi turizmus, a fesztivál- és gasztronómiai turizmus feltételeit biztosíthatja magas szinten, amit kiegészíthet az üzleti és incentive turizmus kisebb volumenű kiszolgálása. A pilisi táj sajátos atmoszférája, melyet a számos szakrális érték tesz különösen is érzékelhetővé, egy különleges turizmus típus, a zárandok turizmus kiterjesztésére is lehetőséget nyújt. A meglévő natúrparkok sorában a tervezett Pilis Natúrpark egyedi sajátossága az egykori kolostortáj fennmaradt érték-együttese, amelynek egyes elemeit látogató zárandokok fenntartják ezt a különleges atmoszférát, jelentéssel töltik meg a mai ember számára is a letűnt korok lenyomatait. Mindez együtt adja a Pilis Natúrpark sajátos turisztikai arcát, ami karakteres vonzerőt jelent a környező térség kikapcsolódásra vágyó lakói, szabadidős sportolói, családjai, munkahelyi és szabadidős csoportjai, vallási közösségei számára, továbbá helyi gazdaságfejlesztési lehetőségeket a fogadó közösség számára. A Pilis Natúrpark így válik a test és a lélek harmóniájának, a táji értékek védelmének és a tájhasználatok harmóniájának élő üzenetévé.

Végzős hallgatóink féléves munkája során a szakirodalmi és távérzékelési/térképes kutatásainak, valamint a terepi bejárások, személyes interjúk eredményeképpen jött létre ez a fejezete a tanulmánynak, mely a helyzetfeltárás és értékelés dokumentálásán túl a külső szemlélő fiatalos rálátásával megfogalmazott javaslatokat is tartalmaz. Célunk az volt, hogy munkánkkal hozzájáruljunk a tervezett Pilis Natúrpark közösségei által megfogalmazandó turisztikai jövőkép és fejlesztési irányok meghatározásához.

Tájidentitás (Szilvácsku Zsolt)

A tájidentitás, a közösség és az együttműködés témaköreinek vizsgálatára vállalkozni embert próbáló feladat. Mindhárom témakör szoros együttgondolkodást és helyi jelenlétet igényel azoktól a szakemberektől, akik egy adott tájban élők számára szeretnének segítséget nyújtani. Végzős hallgatóinkkal egy közel négy hónapon át számos szempontból vizsgáltuk, elemeztük a pilisi tájat. A rendelkezésre álló dokumentumok vizsgálata mellett a táj megtapasztalására, bejárására és a helyiekkel való találkozásra is szenteltünk időt, energiát. A rendelkezésünkre álló idő arra volt elegendő, hogy betekintést nyerjünk egy csodálatos táj történetébe, rálátást kaptunk az egykor létező és mára mér elvesztett, illetve megőrzött kincsekre, örökségre. Találkozhattunk helyi közösségekkel, azok képviselőivel és együttműködések jelenlétét és hiányosságait is megtapasztalhattuk.

Tájidentitás alapjául szolgáló értékeket tekintve láthatjuk, hogy a táj természeti és kulturális öröksége rendkívül gazdag (magyarok, szlovákok és svábok tudása, kultúrája, tájhasználat,

tájszemlélete), a élőhelyek, fajok és domborzati formák sokszínűsége gazdagít. A Pilis méltóságteljes tömbje, erdeinek világa ural, illetve hegyi, hegyközi, hegylábi és a hegy körüli területek gazdagsága övez. Ez egyes települések fekvéséből és kulturális tárházából kibontakoztatható helyi, táji identitás hol elveszőben, hol átalakulóban van. A legtöbb település a betelepülés, beilleszkedés és a befogadás kettős gondjával és kihívásával szembesül. Meggyőződésünk, hogy a térség jövője szempontjából meghatározó jelentőségű, hogy a tervezett natúrpark falvaiban élők és vezetőik együttesen megtalálják-e és mértékadóan, illetve felelősséggel kimondják-e a közös identitás meghatározó értékeit, amelyek összekapcsolhatják a településeket és lakosaikat, közösségeiket, vállalkozóikat. A tájidentitás alapjainak megfogalmazása, értékeinek azonosítása és megőrzése, fejlesztése azért is fontos, mert a belső együttműködések, elkötelezések, áldozatvállalások alapvető feltétele, valamint a táji és települési életminőség meghatározó tényezői, amelyek a tájhoz, településhez és így egymáshoz is szoros kötélekkel képesek összetartani az ott élőket. Az így összetartó közösségek képesek megbirkózni a befogadás kihívásaival is, egy összetartó, befogadó közösség vonzóbb a települést lakóhelyüül választók számára is, a vállalkozókat is elkötelezettebbé teheti.

Számos települési és térségi szervezetet, közösséget azonosítottak a hallgatóink, vizsgálták jelenlétüket, szerepüket és együttműködéseiket, illetve ezek hiányosságait, problémáit. Véleményünk szerint a vallási, civil, kulturális és szakmai közösségek fejlesztése kiemelkedő célként kezelendő, amelyhez a közösségekért dolgozó, munkálkodó személyek segítése, közösségi terek (fedett és szabadterei terek) kialakítása szükséges. Találkozók, közös értékek, projektek, célok megfogalmazása és megvalósítása szükséges. Sokszor mosolyt csaltak arcunkra a településeken hallott szomszédos falvak lakóira vonatkozó vicces megjegyzések, mondások. Ezen mondások is mutatják, hogy nem közömbösek egymás iránt az itt lakók. Látják egymás hibái és értékeit egyaránt. Erre lehet építeni.

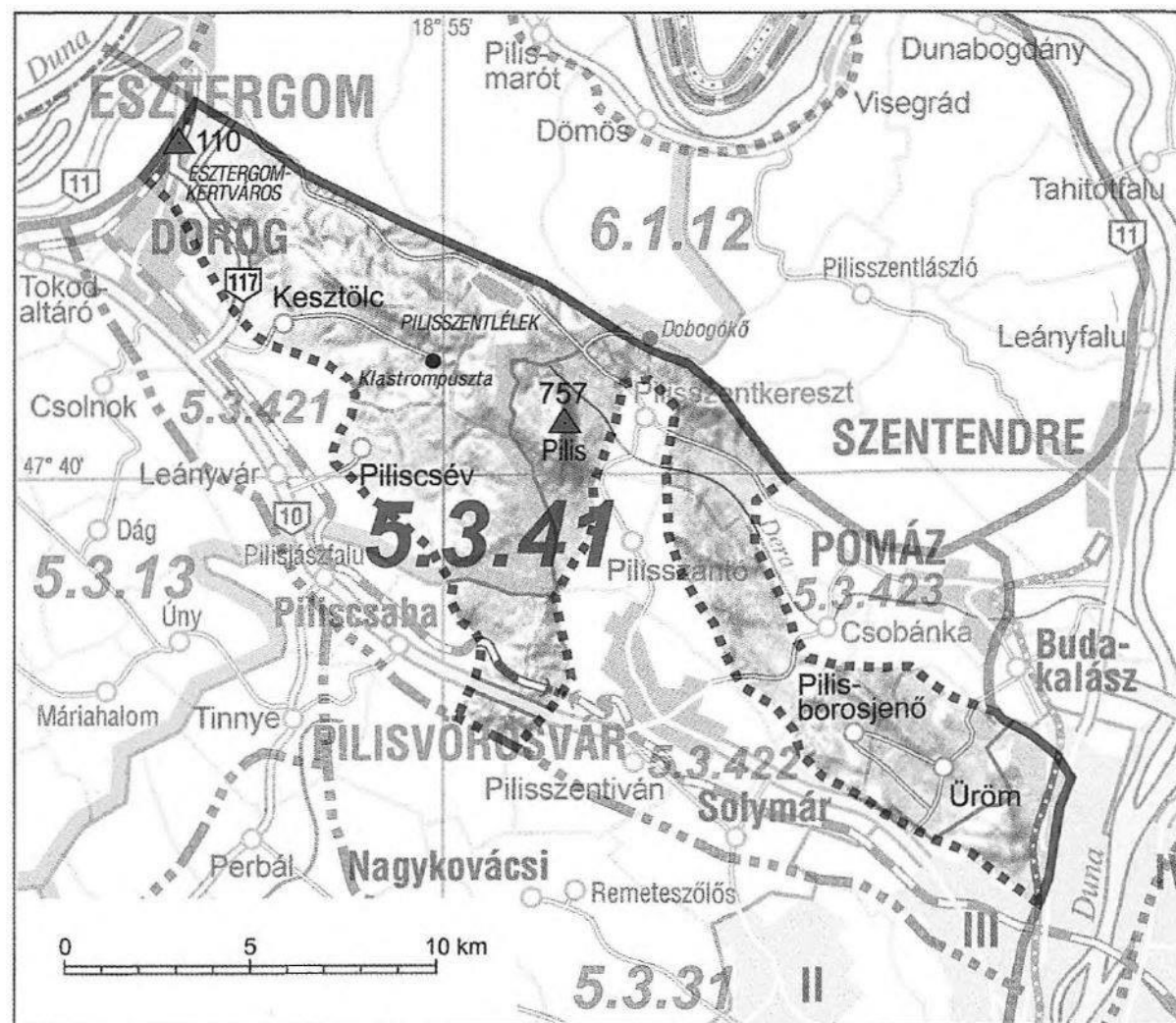
A tervezett natúrpark egy fő feladata lesz várhatóan a települési és térségi együttműködések segítése. A térségi, táji együttműködés fejlesztése kiemelt feladata a natúrparknak, mind fejlesztési, mind gazdasági, mind turisztikai, mind örökségvédelmi és kulturális szempontból is. Az együttműködések fejlesztése készség, kultúra és szervezeti alap nélkül nem képzelhető el, ugyanakkor eredményeképpen a tájon, natúrparkon belüli feladatok, kihívások összehangolt megoldása, a térség eredményes képviselete valósítható meg.

A hallgatóink által elvégzett tájat érintő munka egy kis része csupán a különböző szerveződések, személyek által évek, évtizedek óta végzett elkötelezett tevékenységnek. Reméljük azonban, hogy az összefogás, közösségfejlesztés és identitást erősítő, valamint együttműködést fejlesztő célokat felvállalók számára sok ötletet, inspiráló gondolatot, javaslatot tudunk megfogalmazni.

I. pillér – Helyzetfeltárás, értékelés

I/1. Táji adottságok

A tervezési terület Keszthely, Piliscsév és Pilisszentlélek a Pilisi-hegyek, Piliscsaba, Pilisszántó, Pilisszentkereszt és Pilisjászfalu a települések területén, a Pilisi-medencék kistájában található. (1. ábra)

1. ábra: Pilisi-hegyek és Pilisi-medencék kistájak (Forrás: Kistájkataszter)

A terület két nagytáj határán fekszik: északkeletről az Észak-Magyarországi-középhegység, délnyugatról Dunántúli-középhegység érinti Pilisszentkereszt települését. Három kistáj találkozik a területén: a Visegrádi-hegység (az azonos nevű középtáj része), a Pilisi-hegyek és Pilisi-medencék (a Dunazug-hegyvidék középtáj részei). A Visegrádi-hegység vulkanikus eredetű (Korpás 1999), míg az egész Dunántúli-középhegység üledékes kőzetből (mészkből, dachsteini mészkből) épül fel.

A Dunazug-hegyvidéket három alacsony középhegység alkotja: a Gerecse, a Budai-hegység és a Pilis. Domborzatát összességében a sasbércsorok, fennsíkok, lépcsős hegyláb felszínek és az ezek közé

ékelődő mélyületek, a hegyközi medencék, medencedombságok és eróziós patak völgyek határozzák meg (Juhász 1999).

A Visegrádi-hegység kistája 140-699 m tengerszint feletti magasságú középhegység, alacsony középhegység. Fő tömbje 14 millió évvel ezelőtt alakult ki, vulkanikus eredetű kőzetekből, andezitből és dácitból épül fel. A kistájhoz tartozik a Pilisszentkereszt északi határán található Dobogókő tömbje, egyben a Visegrádi-hegység legmagasabb csúcsa.

A Pilisi-hegyek kistáj 450-500 m-es, hegytetőin 700 m-es tengerszint feletti magasságú, erősen tagolt középhegység, sűrű völgyhálózattal. Az eróziós völgyek a sasbércsorokat csoportokra tagolják: Kevély-hegycsoport, Hosszú-hegy, Fekete-hegy és Kétágú-hegycsoport, végül a Pilis-híd és Pilis maga (mely 757 méterével a Dunántúli-középhegység legmagasabb pontja), a Pilis-tető (Dövényi 2010). Jellemzőek a szinte függőleges hegyoldalak, meredek peremi lejtők, kiemelkedő sziklatornyok, szirtek, kőfolyások. Üledékes kőzetekből, dolomitből és mészkőből épül fel, mely karsztos, hévizes járatokkal sűrűn átszött, jellemzőek a barlangok és a szurdokvölgyek (Juhász 1999).

A Pilisi-medencék kistáj a Pilisi-hegyek között megbúvó, azokat csoportokra tagoló patak völgyek, szurdokvölgyek és kiszélesedő medencék, melyeket többnyire a felszíni vizek eróziós munkája hozott létre. A hegyek ölelésében itt jöttek létre a térség települései, ezért erősen átalakított, az emberi tevékenység (beépítés, mezőgazdálkodás, autópálya-építés) által erősen érintett kistáj (Dövényi 2010).

I/2. Természeti adottságok

I/2.1. Éghajlat, benapozottság

A jellemző éghajlat a szárazföldi, mérsékelt hűvös és nedves, azonban a kistáj DK-i részére jellemző a mérsékelt száraz éghajlat is. Az évi középhőmérséklet 9-9,5 °C, a legmelegebb hónap a július-augusztus, a leghidegebb pedig a január, amikor az átlaghőmérséklet -3 °C is lehet. A napsütéses órák száma augusztusban a legnagyobb. Az évi csapadékmennyiség a vizsgált településeken 500 mm körüli, a legcsapadékosabb hónap a május és a június. Az uralkodó szélirány ÉNy-i és átlagosan 3 m/s sebességű.

I/2.2. Domborzat, talaj, ásványvagyon lejtőkiettség, relief

A Pilisi-hegyek kistáj egy középhegységi arculatú területe, átlagmagassága 450-500 m a tengerszint felett. Erősen tagolt hegységrendszer sűrű völgyhálózattal és kiemelkedő sasbércekkel, sziklaformákkal és sziklatornyokkal. A Pilis-hegységet Pilis nevezetű hegyéről nevezték el, melynek eredeti jelentése kopasz és összefüggésben áll az egykori rendek hagyományos, fejtetőn leborotvált hajviseletével. A

Pilisi medencék kistáj, medence jellegéből adódóan alacsonyabban fekvő térség, laza üledéken képződött, dombsági felszínformákkal és árkos medencékkel, melyeket a Pilis hegyei kereteznek.

A két kistáj talajtani felépítése összefügg: a dolomit és mészkőháton a rendzina és köves-sziklás váztalajok a jellemzőek, a medencékben és völgyekben és medencékben a löszön pedig agyagbemosódásos barna erdőtalaj valamint barnaföldek találhatók meg.

Az emelkedő dolomitrétegekkel váltakozó ún. dachsteini mészkőrögök változatossá teszik a tájat. A Kis- és a Nagy-Somlyó jelenleg is feltárás alatt lévő barlangjai gazdag kalcitkristály lelőhelyek. A Kenyérmezői-patak mentén mocsári és lápnövényzetet találunk.

Pilisszentkereszt a Kovács és a Dera-patak medencévé kiszélesedő völgyében helyezkedik el. Délről a Hosszú-hegy, nyugatról a Pilis, észak felől Dobogókő, kelet felől a Peres és a Kopasz-hegy zárja le, ez utóbbiak már a vulkanikus eredetű Visegrádi-hegység részét képezik. A medence nem utólagos beszakadással, süllyedéssel keletkezett, hanem csak lassabban emelkedett ki a környező hegyekhez képest. (*Domborzat, Domborzatárnyékolás c. tervlapok*)

Talaj

A vizsgálati terület nyugati részén Ramann-féle barna erdőtalaj (Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév és Kesztlőc területén), az erdős területeken erdőtalaj (Pilisszentlélek és a királyi erdő területe), míg Pilisszántó és Pilisszentkereszt településen agyagbemosódásos barna erdőtalaj jellemző, mely gyenge termőképességű, közepes vízáteresztő és jó vízraktározó képességű. A dombokon barna erdőtalajok, a lábknál homoktalajok, a völgyek helyenként pangóvízes területein öntéstalajok alakultak ki, ahol korábban vélhetően mocsarak húzódtak. (*5. ábra*)

Lejtőkitettség, relief

Megvizsgáltuk a lejtőkitettséget, amely a szőlőtermesztés szempontjából fontos tényező a térségbe, hiszen a déli lejtők alkalmasak a termesztésre. A vizsgálat megmutatta, hogy a térségben számos déli kitettségű lejtő van, ám ezeket összevetve a területhasználattal látszik, hogy kevés olyan terület van, amely alkalmas lehet a termesztésre, illetve ezeken korábban van jelenleg is találhatóak szőlőtőkék.

Elkészült egy domborzatmodell is, amely a térségben megmutatja, hol vannak meredekebb, illetve lankásabb lejtők. A térség északi része meredekebb, magasabb, míg délen inkább a síkságok jellemzőek. (*Kitettség, Relief c. tervlapok*)

I/2.3. Vízrajz, erózió

Felszín alatti vizek

Felszín alatti víz szempontjából fokozottan érzékeny és a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség védelmi területen lévő települések a térségben Piliscsaba, Pilisjászfalu, Pilisszentkereszt és

Pilisszentlélek. Felszín alatti víz szempontjából érzékeny, valamint a kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség védelmi területen lévő térségi települések Pilisszántó, Piliscsév és Kesztlőc.

Piliscsaba területén jelentős mennyiségű karsztvíz található, melyek közül néhányra kutak is épültek, azonban az egykor jó minőségű vizeket elszennyezték, illetve elnitrátosodott. A völgytalpak mentén 3 méter körül, a lejtős vidékeken pedig 5 méteren található a talajvíz, amely összetételét tekintve kalcium-magnézium-hidrogén-karbonátos.

A térségben több fontosabb forrás bukkan a felszínre a hegylábak közelben, ezek közül néhány például Piliscséven az Eszperantó-forrás, Piliscsabán az Iluska- és a Fényesligeti-forrás, Pilisszántón a Trézsi-forrás, Pilisszentkeresztben a Cser-forrás vagy Pilisszentléleken a Szentléleki-forrás.

Felszíni vizek

A vizsgált pilisi térség legjelentősebb vízfolyása a Kenyérmezői-patak, amely Piliscsabán, Pilisjászfalu, Piliscséven és Kesztlőcön keresztül folyik. Piliscsaba település határában körülbelül 245 méter tengerszint feletti magasságban ered és a Kis-Dunába torkollik. Vízigyűjtő területe 1236 km², hossza pedig 21,5 kilométer. Összességében Piliscsaba település felszíne mérsékelten vízhiányos.

Pilisszentlélek meghatározó vízfolyása a Szentléleki-patak, mely a jelenlegi tervezési terület északi határát képezi. Kesztlőc közigazgatási területének déli részén található két darab völgyzárógátas tó. A település déli határában futó Kesztlőci-patak a falu legjelentősebb vízfolyása, mely a Kenyérmezői-patakba torkollik. A községtől nyugatra egy észak-déli irányultságú patak kanyarog, mely a Kesztlőci-patakba ömlik. A Topolka-patak a déli területek másik vízigyűjtője, a Plesina-dűlőtől eredt.

Pilisszentkeresztet két vízfolyás, a Kovács-patak és a Dera-patak szeli át. A településen fakadó források közül kiemelendő a Klostrom-forrás, a Kinizsi-forrás, a Hármass-forrás, a Cser-forrás, a Szentkút és az Attila-forrás.

Pilisszántó településen egyetlen vízfolyás található, a Határ-réti patak, melynek több ága is a községben belül, a Határ-réti-árokban ered. A patak duzzasztásával keletkezett 7,9 hektáros víztározó a Határ-réti tó.

Piliscsév lakott területén ered a Csévi-patak, illetve északon érinti külterületeit a kesztölci Topolyka-patak. Legfontosabb forrása az Eszperantó-forrás, mely helyi védelem alatt áll. Északnyugaton és északkeleten két mesterséges horgásztóval is rendelkezik, melyeket a Csévi-patak felduzzasztásával hoztak létre. (Dövényi 2010.)

Erózió

A hegyvidéki térségben az esőzéseket követően gyorsan hömpölygő vízfolyások komoly károkat okozhatnak a talajban. A Pilisi térségben a gyorsított erózió is veszélyezteti a talajfelszíneket kiváltképp a nagyobb lejtésű szántóterületeken. Az *Erózióveszélyeztetett szántóterületek c. tervlapon* elemeztük

QGIS program segítségével, mely szántóterületek erózió-veszélyeztetettek. Így végül két kategória született, 17-25%-os lejtésű szántókat az erősen, valamint a 12-17%-os lejtésű szántókat a közepesen erózióveszélyeztetett kategóriákba soroltuk. Vizsgálataink alapján megállapítható miszerint a jelölt erózióveszélyeztetett szántóterületek több mint a fele 17%-nál nagyobb lejtésű területen kerül művelésre. (1., 2. fotó)

1. fotó: Erózióveszélyeztetett szántóterület Kesztlőcön (Fotó: Altdorfer Ildikó)

2. fotó: Erózióveszélyeztetett szántóterület Piliscsév területén (Fotó: Hornyák Ildikó)

I/2.4. Vegetáció, potenciális vegetáció, természetesség, erdő

A Pilisi térségre jellemző a változatos növényvilág. Az erdős hegyláb felszínek és száraz hegytetők gyakori közössége a cseres-tölgyes. Sok helyen azonban fajszegény, ültetett akácosok találhatóak a természetes vegetáció helyén. A hűvösebb és nedvesebb völgyekben, az északi lejtőkön és a magasabb hegytetőkön sűrű gyertyános-kocsánytalan tölgyes erdőket találunk. A törmeléklető-erdő felváltja a gyertyános tölgyeseket ott, ahol az igényesebb tölgy már nem képes megmaradni. A legmagasabb pontokon és az északi lejtőkön bükkösök is megjelennek.

A hegyvonulat keleti, alacsonyabb részén hasonló, viszont kevésbé változatos vegetációt találni, ahol a száraz erdők a leggyakoribbak. Mészkerülő tölgyesek alakultak ki a felszínre került homokkő területeken. A kistáj nyugati felén, ahol a Pilis a legalacsonyabb ma már száraz tölgyesek és gyepek (lejtősztyeppék és erdős sztyepprétek) uralják a tájat.

A térségnek gazdag az üde erdei, a száraz erdei és gyepi flórája is. A Pilis legjelentősebb növénye a Kárpát-medencei bennszülött magyarföldi husáng (*Ferula sadleriana*), mely a Pilis-tető sziklás gyepeiben és az erdők szegélyében él. A Pilisben található a magashegységi hegyi tarsóka (*Thlaspi montanum*) egyetlen hazai állománya is. A térségben előforduló védett növényfajok száma meghaladja a 80-at is. A potenciális vegetáció vizsgálata alapján megállapítható, hogy a térségi adottságok a cseres-tölgyes vegetációnak kedveznek. A legmagasabban fekvő területeken Pilisszentkereszt és Pilisszentlélek települések között szubmontán bükkös vegetáció lenne ideális, az itteni délnyugati lejtőkön pedig kontinentális molyhos-tölgyes társulások. Pilisszentkereszt északi részén, valamint Piliscsaba déli területein a hegyi gyertyános-tölgyes potenciális vegetáció fordul elő. Piliscsaba területén illír molyhos tölgyes karszterdők is előfordulnának a hegyláb területeken. Az erdők természetességének vizsgálata során négy kategóriát állapítottunk meg az erdészeti besorolások alapján, természetszerű, származék, átmeneti és kultúrerdőket. A természetszerű erdők őshonos, az eredeti vegetációt jórészt megőrző állományok, míg a származék erdők ehhez hasonlóak, de dominánsabbak az elegyfajok. Kultúrerdőnek minősülnek az ültetvények, akácosok, melyek természeti értéke alacsony. (Potenciális vegetációtérkép, Erdőtervezett erdők természetessége c. tervlapok)

I/2.5. Állatvilág

A tervezett natúrpark területén megjelenő állatfajok középhegységi, de ritkábban magashegységi és síkvidéki fajokból tevődik össze. Fontos megemlíteni, miszerint a Pilis otthon ad néhány bennszülött állatfajnak is.

A nagytermetű pókok közül megtalálható a sziklagyepekben élő bikapók, az egyenesszárnyúak közül előfordul a fűrészeslábú szöcske, valamint a magyar tarsza, mely endemikus faj a Kárpát-medencében. A Pilisben és a Visegrádi-hegységben is megtalálható a szarvasbogár, hőscincér és havasi cincér bogárfajok. A védett és ritka lepkék közül a farkasalmalepke, a fecsekfarkulepke, a kardoslepke, a kis apollólepke, a nappali pávaszem, a kis- és nagy nyárfalepke képviseltetik magukat a Pilisben.

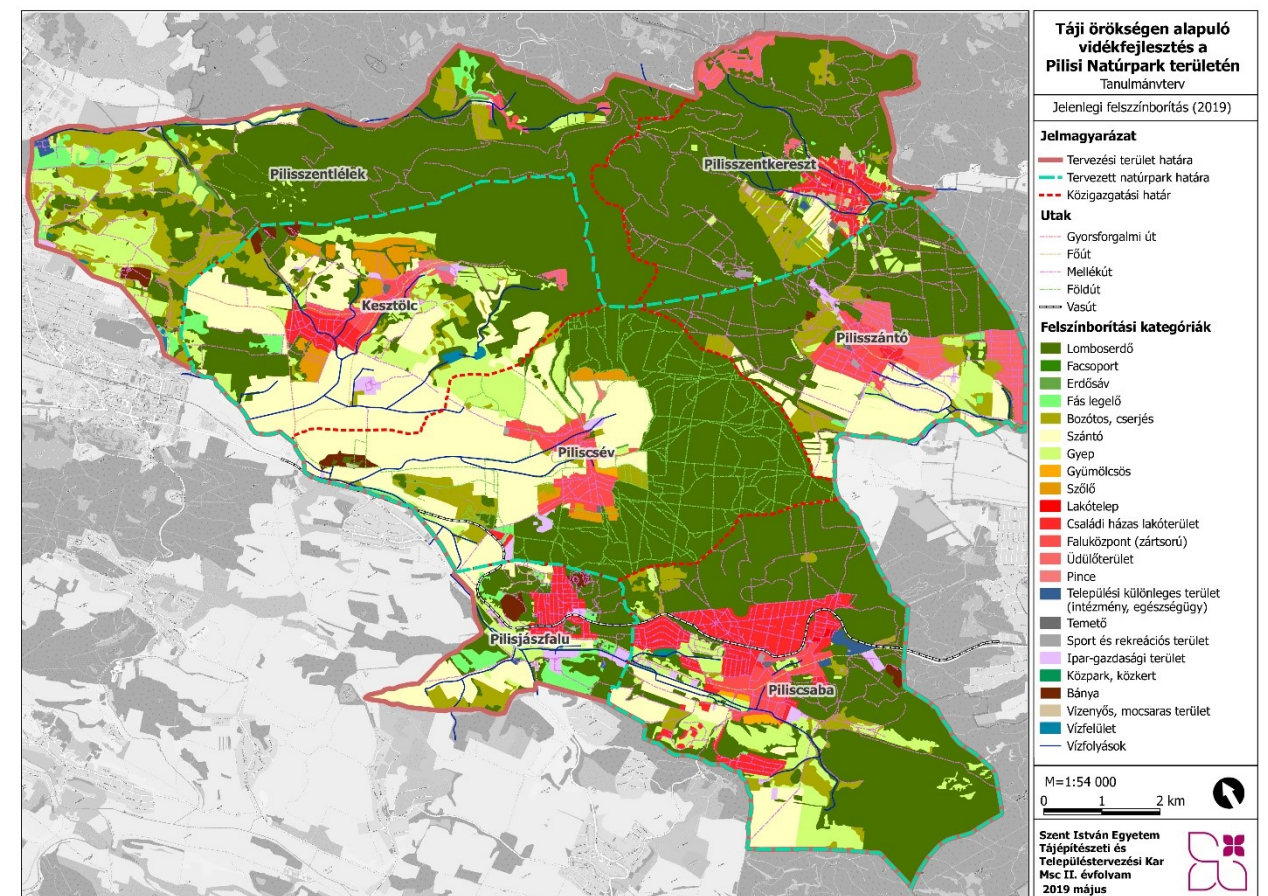
Az különleges életteret kínáló patakokban a kövi csík, s egyre csökkenő számban a kövi rák él. A kisebb tavakban és környékükön a gyepi béka jelenléte figyelemre méltó, előfordul a vízi- és a kockás sikló, az erdőkben pedig az erdei sikló és a lábatlan gyík, valamint megjelenik a fokozottan védett pannon gyík a terület száraz gyepeiben.

A ragadozó madarak közül elterjedt az egerészölyv, a héja és a karvaly. Ritkábban előfordul még darázsölyv, kígyászölyv, kerecsen sólyom, vándorsólyom, uhu és holló is. A harkályok összes hazai faja megtalálható az erdőkben. Az énekesmadarak közül fontos a bajszos sármány jelenléte, a sziklás-köves helyeket és a felhagyott kőbányák területét kedveli. Sajnos fogyatkozóban van a kövirigó és a vízirigó.

A rovarévről emlősök közül fellelhető a Pilisben vízi cickány és a keleti cickány is, továbbá gyakori a sün és a vakond. Gyakori az erdőkben a mókus, a nagypele, a mogyorós pele, az erdei egerek és pockok. A ragadozók közül többször megfigyelték ezen a területen a hiúzt, és a vadmacskát. Nagyobb számban fordul elő nyest, előfordul ritkábban nyuszt, görény, menyét és hermelin is. A területen a nagyemlősök minden hazai faja előfordul.

I/3. Tájhasználat, felszínborítás

A következő tervlap (*CORINE felszínborítottság (2006) c. tervlap*) a 2006-os CORINE alapján készült, mely a táj szerkezetének és felszínborításának antropogén hatásra bekövetkezett 2006-os állapotát mutatja. Összesen 41 borítási kategóriát lehet megkülönböztetni ez alapján. Egyből leolvasható az ábráról, miszerint az erdővel borított és a mezőgazdasági területek domináltak a térségben 13 éve is. A jelenlegi felszínborítás (2019) is hasonló képet mutat (2. ábra). A jelenlegi tájhasználatához 22 kategóriát különítettünk el, amelyek területét QGIS programmal digitalizáltunk Google Earth és személyes bejárás alapján.

2. ábra: Jelenlegi felszínborítás (2019)

I/4. Tájszerkezet

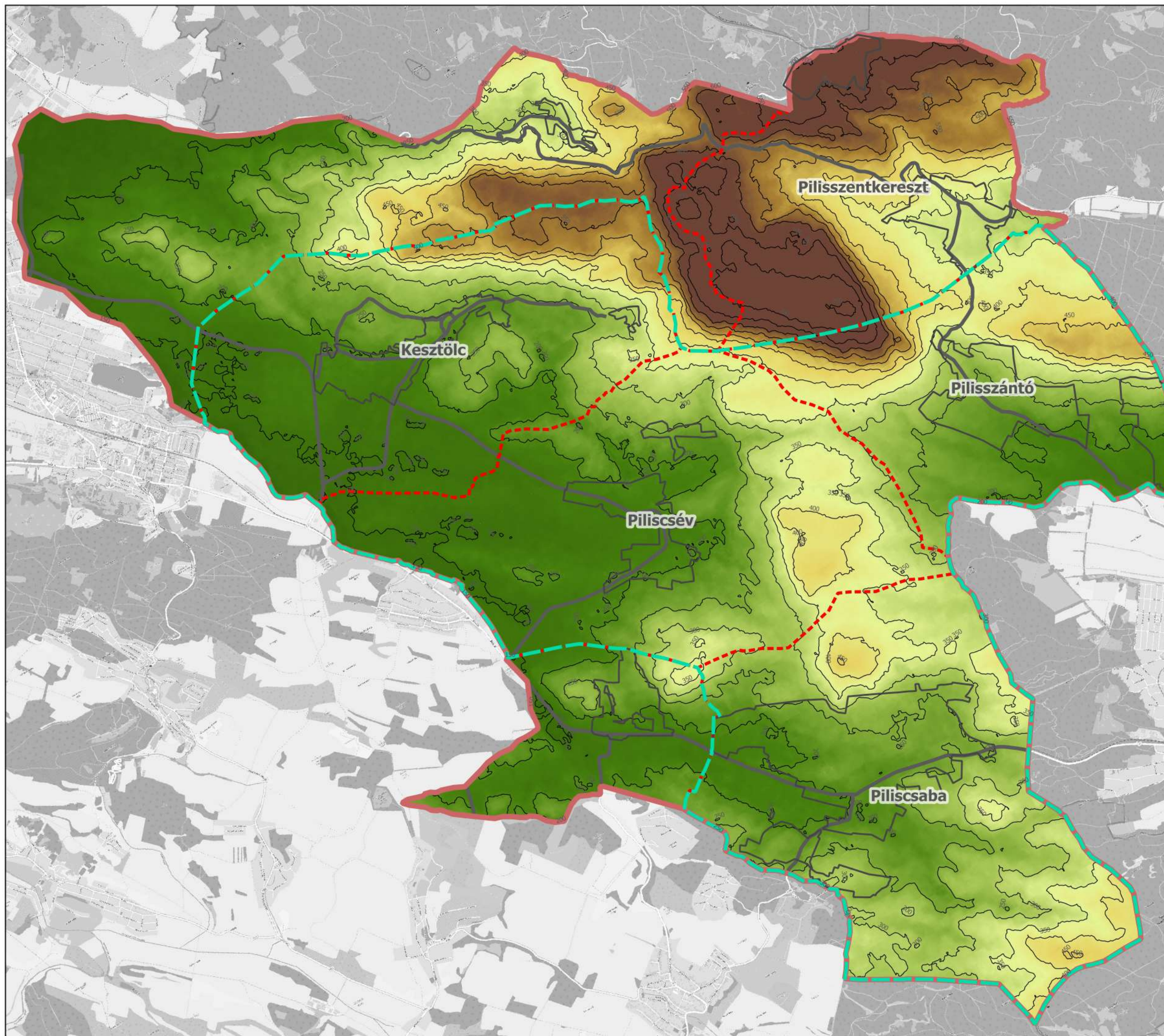
A tájszerkezetet térbeli modell elkészítésével vizsgáltuk meg, melyet ürfelvételek alapján készítettük el. Ezáltal megvizsgálhattuk, hogy a települések és a domborzat milyen szerkezetet alkotnak. Megállapítható, hogy a középső terület, a volt királyi erdő területe a mai napig megmaradt viszonylag érintetlenül, melyet a domborzati viszonyok is indokolnak, hiszen nem volt alkalmas beépítésre, valamint utak sem szelik át. A települések a völgyekben, síkokon helyezkednek el.

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Domborzat

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Beépített terület
- Főbb utak
- Szintvonal (50 m)

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Domborzatárnyékolás

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Beépített terület
- Főbb utak

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

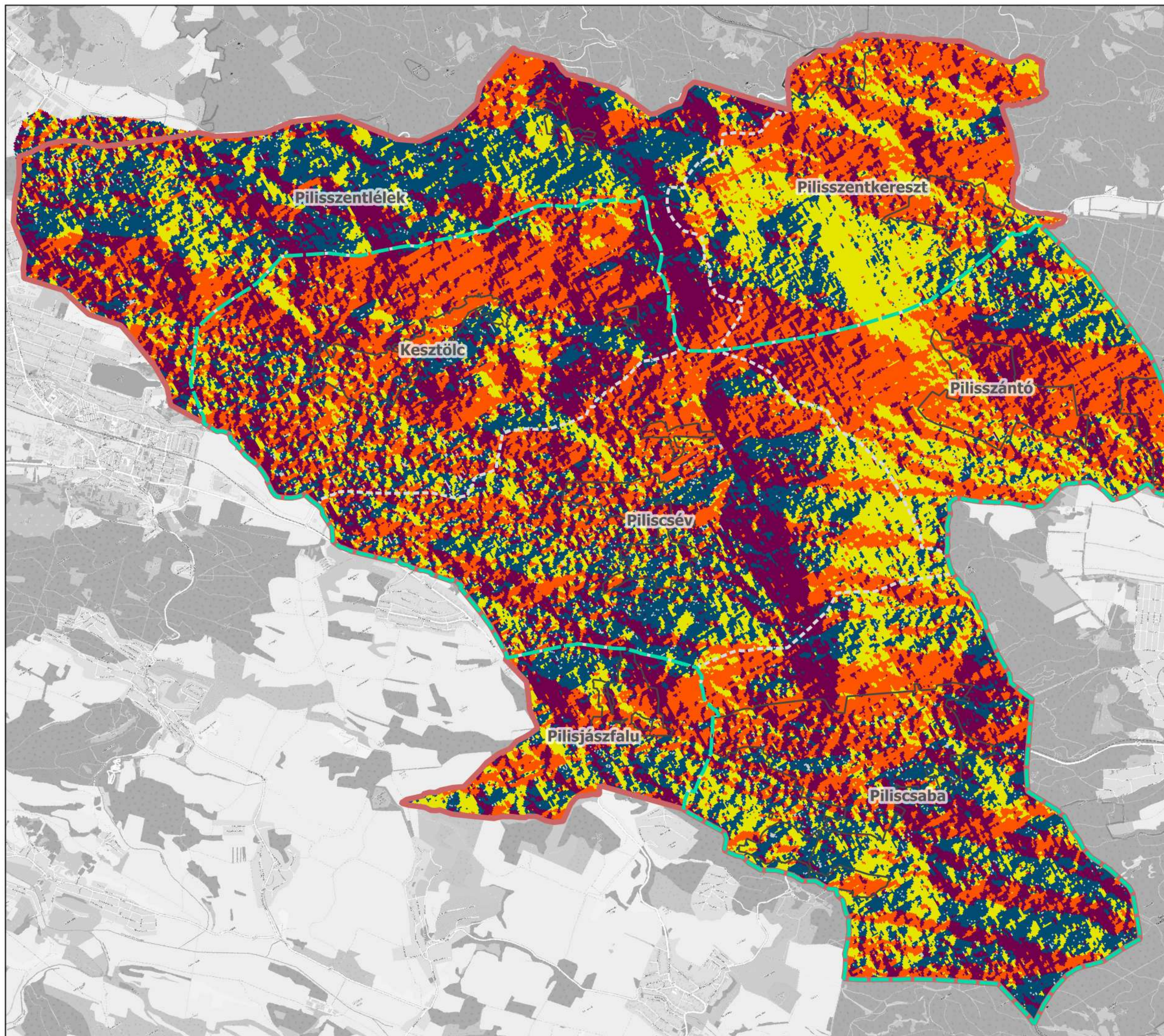
Kitettség

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Beépített területek határa

Kitettség

- Sík
- Északi kitettségű
- Keleti kitettségű
- Déli kitettségű
- Nyugati kitettségű

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

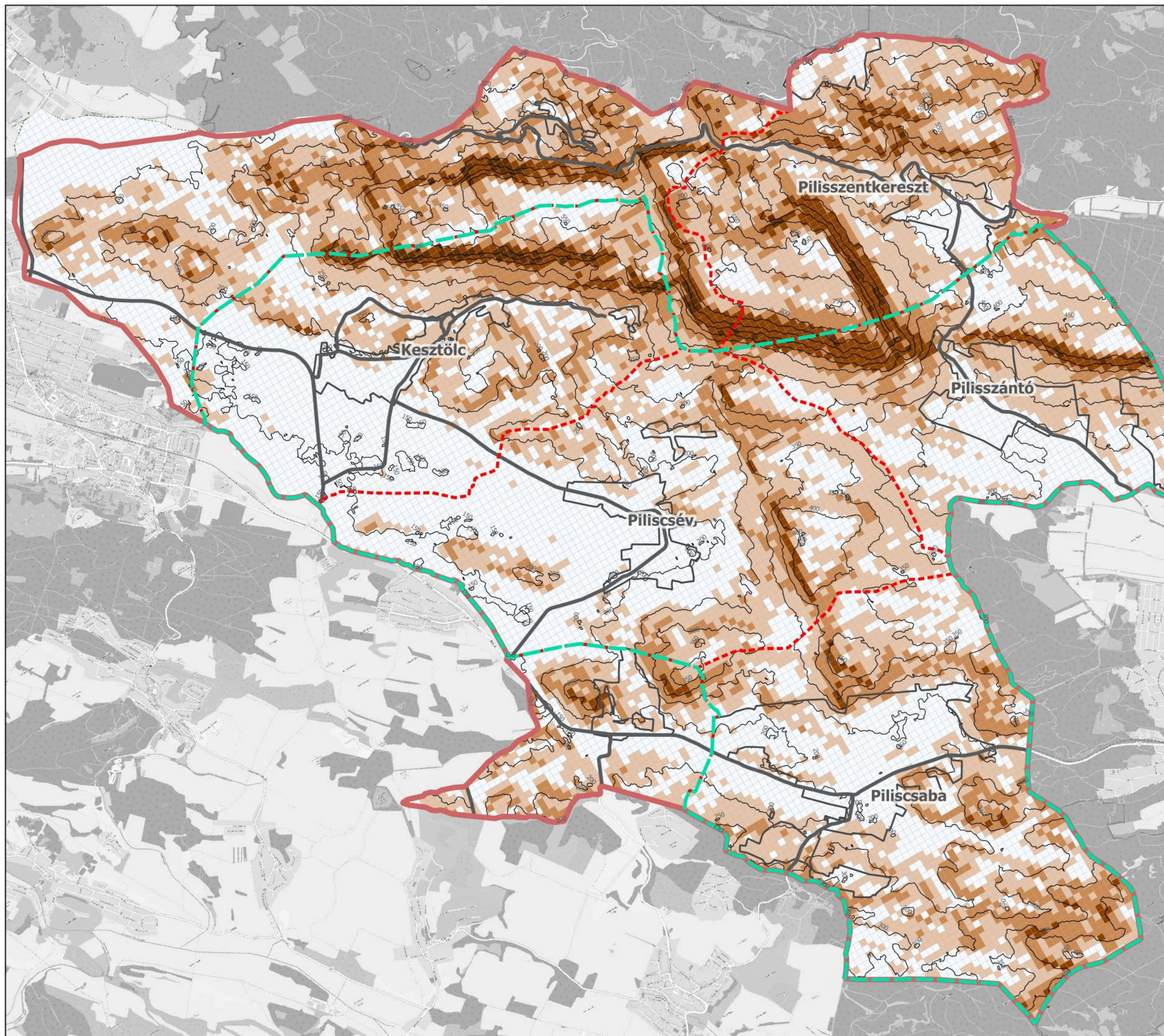
Domborzatárnyékolás

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Beépített terület
- Főbb utak
- Szintvonal (50 m)

Relief (m/ha)

- 0-10
- 10-20
- 20-40
- 40-60
- 60-83

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

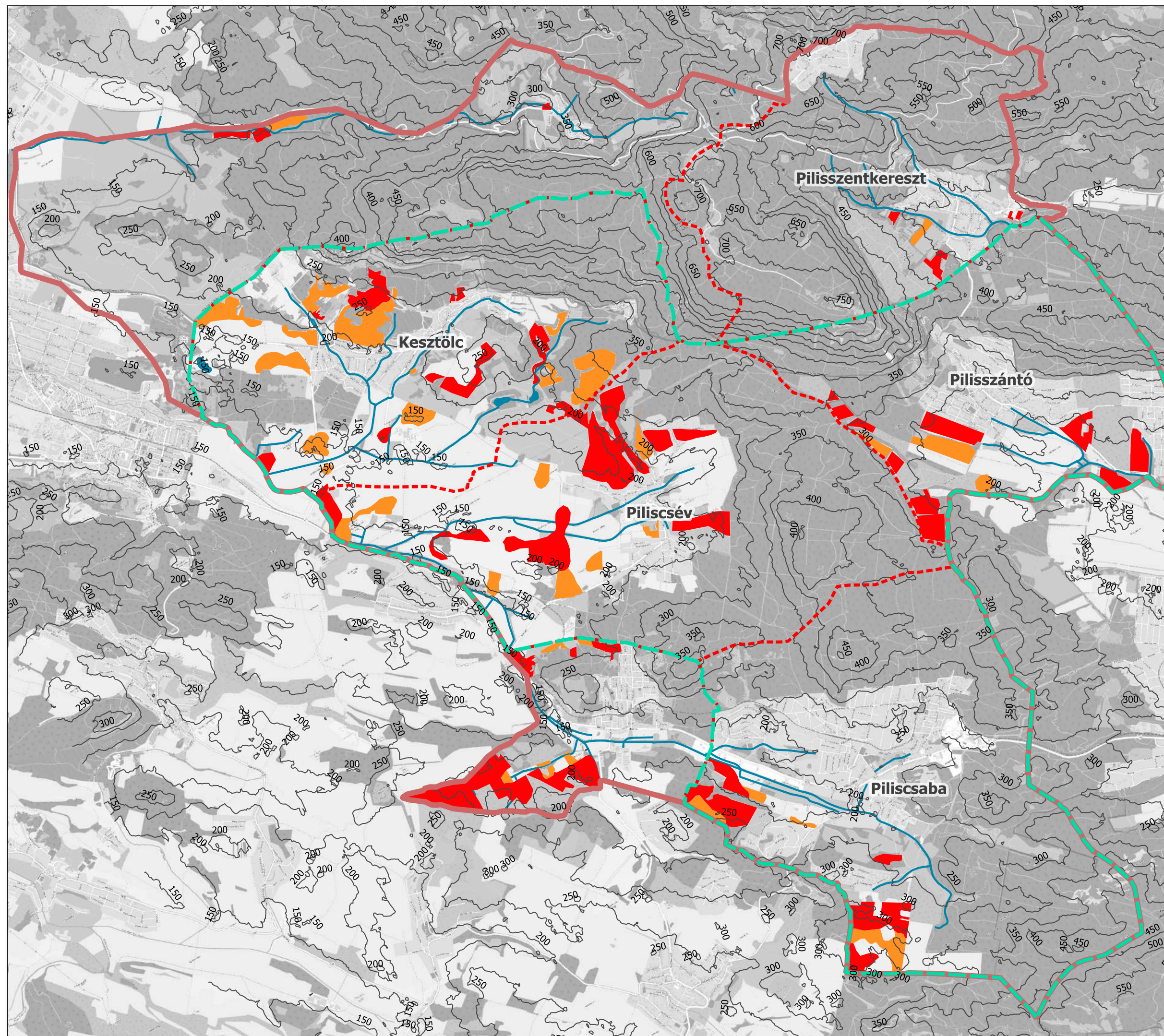
Erózióvesélyeztetett szántóterületek

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Szintvonal (50m)
- Vízfolyás
- Állóvíz

Kategóriák

- Közepesen erózióvesélyeztetett szántóterületek (12-17%-os lejtés)
- Erősen erózióvesélyeztetett szántóterületek (17-25%-os lejtés)

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

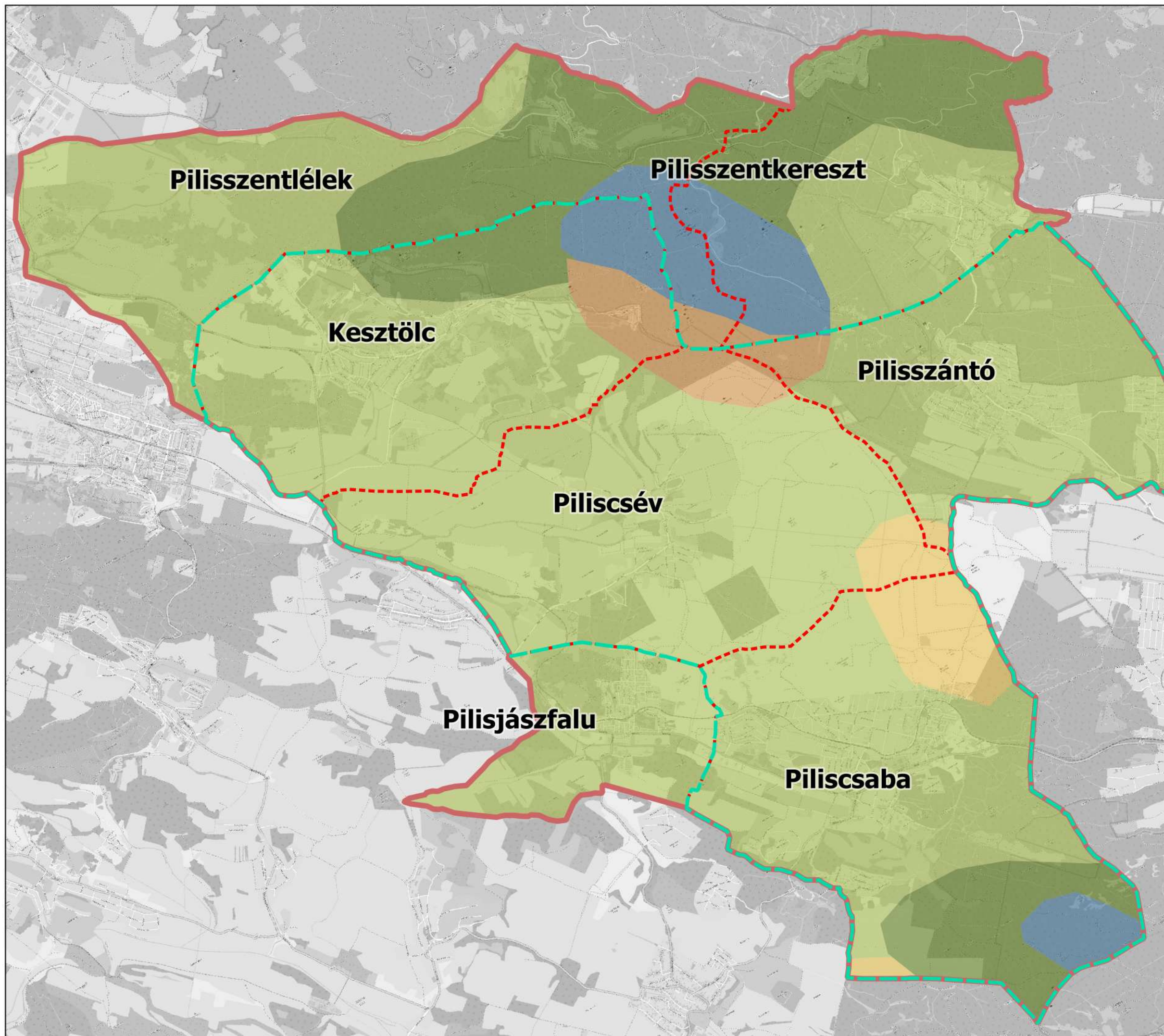

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Potenciális vegetációtérkép

Jelmagyarázat

- - - Közigazgatási határ
- - - Pilisi Natúrpark területe
- Tervezési terület határa
- Cseres-tölgyes
- Hegyi gyertyános-tölgyes
- Illír molyhostölgyes karszterdők
- Kontinentális molyhostölgyes
- Szubmontán bükkös

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

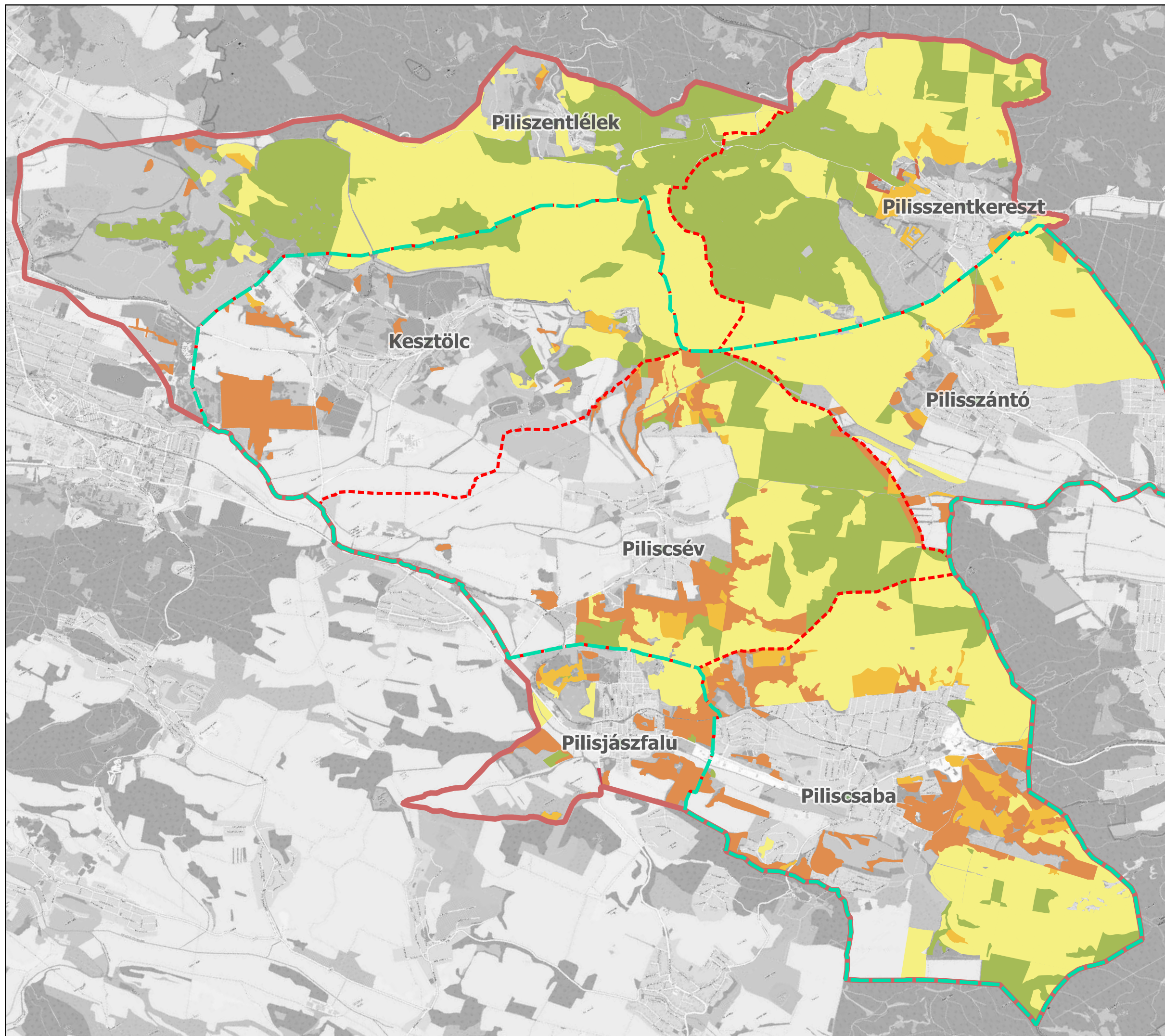
Erdőtervezett erdők természetessége

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ

Természetesség az erdészeti
besorolás alapján

- Természeteszerű
- Származék
- Átmeneti
- Kultúr

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén Tanulmányterv

CORINE felszínborítottság (2006)

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Vízfolyások

Felszínborítási kategóriák

- Nem összefüggő, családiházak és kertek beépítés
- Üdülő települések
- Ipari és kereskedelmi létesítmények
- Agrár létesítmények
- Oktatási és egészségügyi létesítmények
- Speciális műszaki létesítmények
- Úthálózat és csatlakozó területek
- Sportlétesítmények
- Építési munkahelyek
- Külszíni bánya
- Kőbánya
- Szilárd-hulladék lerakóhelyek
- Nagytáblás szántóföld
- Kistáblás szántóföldek
- Nagytáblás szőlők
- Kistáblás szőlők
- Gyümölcsfa ültetvények
- Intenzív legelők és erősen degradált, gyepek, bokrok és fák nélkül
- Intenzív legelők és erősen degradált, gyepek fákkal és bokrokkal
- Komplex művelési szerkezet épületek nélkül
- Komplex művelési szerkezet szórt elhelyezkedésű épületekkel
- Mezőgazdasági területek túlsúlyban szántókkal és jelentős természetes vegetációval
- Mezőgazdasági területek túlsúlyban intenzív legelőkkel és jelentős természetes vegetációval
- Mezőgazdasági területek túlsúlyban szórt megjelenésű természetes vegetációval
- Mezőgazdasági területek állandó kultúrák jelentős előfordulásával, és szórt megjelenésű természetes vegetációval
- Zárt lombkoronájú természetes lombhullató erdők nem vizenyős területen
- Zárt lombkoronájú természetes lombhullató erdők, vizenyős területen
- Nyílt lombkoronájú természetes erdők nem vizenyős területen
- Nyílt lombkoronájú természetes erdők vizenyős területen
- Lombos erdőültetvények
- Tülevelű ültetvények
- Elegyes ültetvények
- Természetes gyepek fák és cserjék nélkül
- Természetes gyepek fákkal és cserjékkel
- Fialatos erdők és vágásterületek
- Spontán cserjésedő-erdősülő terület
- Csupasz sziklák
- Ritkás növényzet kőzetkibúvásokon
- Édesvízi mocsarak
- Szikes mocsarak
- Mesterséges tavak, víztározók

M=1:54 000

0 1 2 km

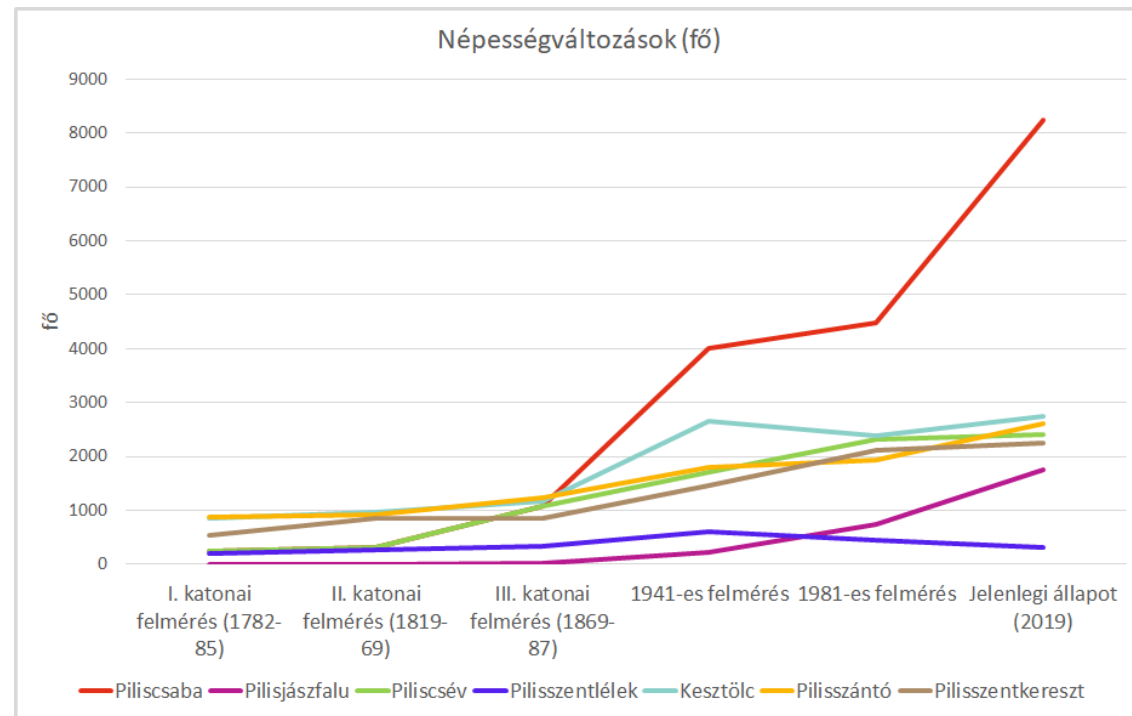

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

I/5. Településrendszer

A natúrpark területén belül Piliscsaba települése a legnagyobb területű és a legnagyobb lakosságú, ám mégsem meghatározó szerepű. A település népessége folyamatosan növekszik, ahogy Pilisjászfalu, Piliscséven, Pilisszentkereszten is. Pilisszántó és Kesztlőc települések népessége helyenként csökkent, stagnált, de mára újra folyamatosan növekvő településeknek nevezhetők. Pilisszentléleken találkozhatunk folyamatosan csökkenő népességgel, mely folyamat az 1940-es évek óta tart. (3. ábra)

3. ábra: Népességváltozások a vizsgált időállapotokban (Forrás: hungaricana.hu, ksh.hu)

I/6. Mezőgazdaság

A térségben meghatározó a mezőgazdaság, állattartás. A mezőgazdasági területek aránya Kesztlőcön és Piliscséven a legnagyobb. Pilisszentlélek és Pilisszentkereszt területén viszonylag alacsony az arány, mindössze 8%, mivel itt főleg az erdők dominálnak. Fontos kiemelni még a fennmaradt gyepek, fás legelők, gyümölcsösök és szőlőterületeket, melyek eltűnőben vannak, de hordozzák még az egykori pilisi hagyományokat.

I/7. Erdőgazdálkodás

A Pilisben a különböző természetességi kategóriáknak megfelelő erdőgazdálkodási célok érvényesülnek.

Piliscsabán jellemzőek voltak a 18-19. században a kopárfásítások, melynek során feketefenyőt (*Pinus nigra*) telepítettek annak érdekében, hogy a talajpusztulási folyamatokat megállítsák. Ezek ma már ligetes erdőkké alakítják át, hosszútávú célja az erdőgazdálkodásnak, hogy az átmeneti feketefenyveseket átalakítsák őshonos fajokból álló lombos erdőkké.

Síkvidéki területeken gyakran akác, erdei- vagy feketefenyő erdőket telepítenek, amelynek példája a korábbi alföldi erdőgazdálkodás, így pedig a futóhomok megkötése.

Az örökerdő-gazdálkodás mind nagyobb erdőterületeken történő bevezetésére törekednek a Pilisben, amelyet ma már közel 22 ezer hektáron, a kezelésében lévő erdőterület közel 40%-án folytatnak.

I/8. Vízgazdálkodás

A pilisi tógazdaság mestersége a középkor végén volt jellemző, mivel többnyire az itt élő cisztercita és pálos rendi szerzetesek művelték. A hegyekben élő szerzetesek csak ritkán fogyaszthattak melegvérű állatot vagy azokból készült élelmiszereket, ellenben a hidegvérű állatokból készült étkekkel. Ez magyarázza a pilisi kolostorok közelében lévő halastavak meglétét. Jó példa a térségi kolostorromok mellett felfedezhető tavak vagy azok nyomai (Klastrompusztai halastó, Kerek-tó). A halgazdálkodás múltja még nem tűnt el a térségből. Pilisszántón található a Határ-réti patak duzzasztásával keletkezett 7,9 hektáros víztározó a Határ-réti tó, amely jelenleg horgásztóként üzemel. Piliscsév északnyugaton és északkeleten két mesterséges horgásztóval is rendelkezik, melyeket szintén egy vízfolyás segítségével, a Csévi-patak felduzzasztásával hozták létre. Kesztlőc közigazgatási területének déli részén fekvő két darab völgyzárógátas tavat 1978-ban hozták létre. Az 1990-es évektől kezdve önálló halászati egységként üzemelt, és „fogd magad” horgászati lehetőséget biztosított az idelátogatóknak. A horgásztó ma magántulajdonban van. A legutóbbi tulajdonosváltással megtörtént a tó kotrása, a part rendezése és lekerítése. A Kesztlőci-tóban ma pontyra, amúrra, kárászra, süllőre, csukára, harcsára és keszegre lehet horgászni, míg a Halnövesz-tónál tilos a horgászat és a strandolás is.

I/9. Zöldinfrastruktúra, ökológiai hálózat, szegélyek

Az út, erdő és beépített területek szegélyeit 50 m-es sávban vizsgáltuk a csatlakozó területhasználatok típusai szerint. Majd az összes szegélytípust összegeztük és kategorizáltuk a területhasználati típusok találkozásai szerint.

Elkülönítettünk kedvezőtlen, semleges és kedvező területhasználat típusokat. Kedvezőtlen típusnak számítanak a lakótelepi, az ipari-gazdasági és a bánya területek. Semlegesek a cserjés, bozótos területek, szántók, sport és rekreációs területek, mocsaras területek, valamint a lazább beépítésű területek, mint például az üdülő vagy települési különleges területek és a pince területek. Kedvezőek az erdők,

erdősávok, facsoportok, fás legelők, gyepek, gyümölcsösök és közparkok, valamint a vízfelületek. A 3 kategória alapján 9 fajta szegélyt tipizáltunk a talákozó területhasználatok kedvezőségének szempontjából. (*Szegélyelemzés 1-5 tervlapok*)

Zöldinfrastruktúrát és ökológiai hálózatot érintő javaslatok és vizsgálatok

A zöldinfrastruktúra vizsgálat alapját a jelenlegi területhasználati térkép képezte. Zöldinfrastruktúra elemek tekintettük az erdőket, szántókat, facsoportokat és köztereket, közparkokat, valamint a vízfelületeket, mocsaras területeket, ezek rendszerét vizsgáltuk. Helyszíni és térképes vizsgálatokkal feltérképeztük a jelenlegi fasorok rendszerét is. Ez utóbbi igen hiányos a térségben, főleg Piliscsaba rendelkezik idős, értékes fasorokkal, melyek védelmet is élveznek. Keszthelyen a bevezető út mentén található értékes fasor. Javasoltuk a fasorok kiegészítését, valamint ahol lehet, a meglévő fasorok összekötését a szántókon, gyepeken keresztül. Területhasználati módosításokat is javasoltunk annak érdekében, hogy a tájképi megjelenés a települések környezetében kedvezőbb legyen, valamint a vízfolyások mentén a kedvező szegélyek kialakításának érdekében. Az ökológiai hálózat fejlesztési javaslatait a Nemzeti Ökológia Hálózat jelenlegi kategóriái alapján fogalmazzuk meg. Ennek során a magterületek mentén találtunk olyan területeket, ahol nem veszi körbe pufferterület, illetve olyan puffer zónákat, amelyek mérete és erdőállománya magterületi fontosságúvá teszi. Konfliktus szegélyként jelöltük azokat a szegélyeket, ahol az ökológiai hálózat magterülete a beépített területekkel érintkezik, így nincs hely puffer területnek. (*Zöldhálózat; Ökológiai hálózat és javaslatok c. tervlapok*)

I/10. Befolyásoltság, érzékenység, terhelés, terhelhetőség

Megvizsgáltuk a pilisi táj érzékenységét és terhelhetőségét, melynek alapja a területhasználat, a területeket érintő védeltségek és a növényállomány érzékenysége a különböző szennyező, illetve megterhelő tevékenységekre. Megvizsgáltuk a vizek, mint értékes területek, valamint a tájsebek környezeti terhelését is, valamint az emberi befolyásoltság mértékét is.

A tájterhelhetőség megállapításához megvizsgáltuk a térség érzékeny területeit, valamint a jelenlegi terhelések mértékét is. A vizsgálat alapját egy 100 x 100 méteres rácsháló képezte, mely segítségével különböző kategóriákba soroltuk a négyzetháló alapján lehatárolt területeket.

Az érzékenység vizsgálatokor számba vettük az erózióveszélyes területeket, a jelenlegi területhasználatokat, a védett területeket, valamint a vízfolyások környezetét is.

Az erózióveszélyes területeket az alapján kategorizáltuk, hogy a rácsháló adott részletében mely lejtőkategóriák a dominánsak. A 0 és 12 % közötti lejtésű területeket soroltuk a legkevésbé érzékeny kategóriába, ezek a legterhelhetőbb területek. Mérsékelt érzékenyek, közepesen terhelhetők a 12 és 25 % közötti lejtésű területek, a 25 %-nál meredekebb területek érzékenyek és csak feltételesen

terhelhetők. A Corine felszínborítás alapján állapítottuk meg a térség területeinek érzékenységét. Az erősen terhelt, további fejlesztésekre nem érzékeny területek közé tartoznak a lakott területek, az ipari és kereskedelmi területek, a bányaterületek, valamint az utak területe. A beavatkozásra kis mértékben érzékenyek a szántók és az állandó növényi kultúrák. A fejlesztésekre nagyon érzékenyek a gyepek, rétek, legelők, erdők, valamint a vizek, vizenyős területek.

A védett területek vizsgálatokor alkalmazott módszerünk alapját az adta, hogy a területek érzékenysége attól függ, hogy mennyi védeltségi kategóriába tartozik. Munkánk során figyelembe vettük a nemzeti parki területeket, a bioszféra rezervátumok területét, az Európa Diplomás területeket, a barlangok védőövezeteit, a Natura 2000 területeket, az Országos Ökológiai Hálózat területeit, valamint a tájképvédelmi területeket. A területeken jellemző védeltség mértéke alapján 4 kategóriát különítettünk el. A vízfolyások környezetének vizsgálatokor 3 kategóriát különítettünk el. Legérzékenyebbek a vízfolyások partjának 100 méter széles sávjába eső területek, mérsékelt érzékenyek a 100-200 méteres sávjában található területek, a 200 méternél messzebb találhatók a kategorizálás alapján nem érzékeny területeknek lettek feltüntetve.

A különböző érzékenységek megállapítása után ezeket összevetettük és készítettünk egy összesítő térképet. A területek érzékenységük alapján kaptak pontszámokat és e pontszámok alapján kerültek bekezelésre. A legmagasabb pontszámot kapott területek a fokozottan érzékenyek, ezt követik az érzékeny és mérsékelt érzékeny területek, végül pedig a kevésbé érzékenyek. A területek terheltségének vizsgálatokor a vonalas elemek által okozott terhelést (közutak, vasút), valamint a felhagyott és működő bányák területeit vettük figyelembe. A bányaterületek és a közúthálózat terhelése alapján elkészült egy összesített terheltségi térkép. A térképen a térséget négy kategóriába osztottuk. Vannak nem terhelt területek, enyhén terhelt területek, terhelt területek és erősen terhelt területek.

Az érzékenységi és a terheltségi térkép alapján elkészítettük a térség tájterhelhetőségi térképét. A vizsgált településeknek területei differenciálódnak az érzékenységük és a terheltségük következtében. Így a térség területegységeit négy kategóriába tudtuk besorolni. Vannak fokozottan érzékeny, erősen terhelt területek, ahol nem javasoljuk a leendő beruházások során új ipar-, kereskedelmi területek létesítését, valamint a belterületek kialakítását. Ezekben a területeken lehetőség szerint csökkenteni ajánlott a terheléseket. Vannak olyan területek, melyek ugyan nem érzékenyek, de jelenleg erősen túlterheltek, itt sem javasolunk beruházásokat a későbbiekben. Találkozhatunk olyan területekkel is melyek ugyan érzékenyek, de nem terheltek, így a jövőben ugyan csak enyhén, de terhelhetők. Itt olyan beavatkozásokat javasolunk, melyek által nem válnak a területek túlterheltté. A leendő beruházásokat a nem érzékeny, nem terhelt területeken ajánljuk. Ilyen területek legnagyobb arányban Keszthelyen, Piliscséven és Pilisszántón találhatók. (*Hemeróbia; Tájterhelhetőség – Érzékenység, Összesített terhelés; Tájterhelhetőség c. tervlapok*)

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Szegélyelemzés
Utak környezete (50m)

Jelmagyarázat

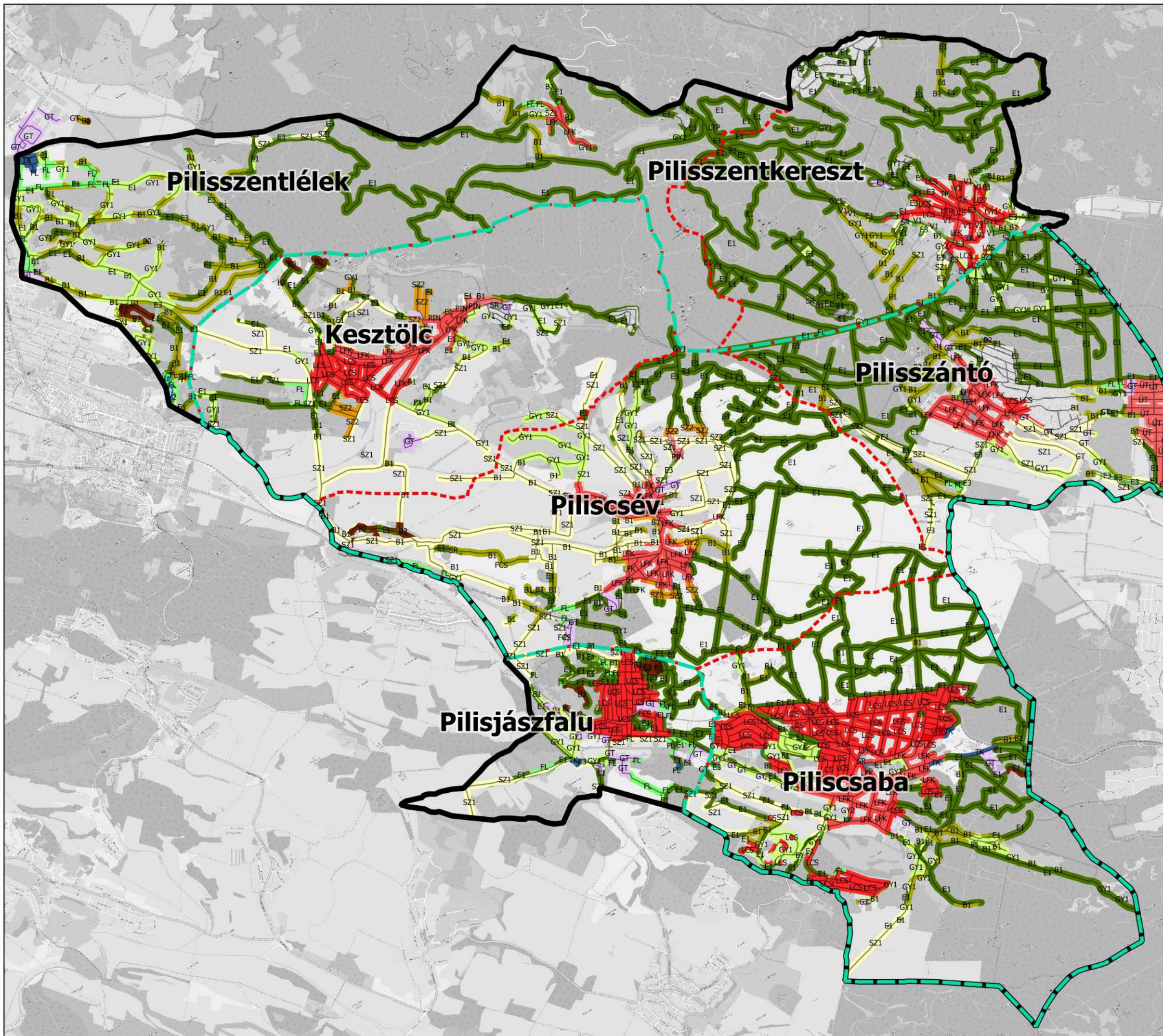
- Pilisi Natúrpark területe
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ
- Utak nyomvonala
- Lomboserdő (E1)
- Tűlevelű erdő (E2)
- Erdősáv (E3)
- Facsoport (FCS)
- Fás legelő (FL)
- Bozótos, cserjés (B1)
- Gyep (GY1)
- Szántó (SZ1)
- Gyümölcsös (GY1)
- Szőlő (SZ2)
- Vizenyős, mocsaras (V1)
- Vízfelület (V2)
- Faluközpont (LFK)
- Lakótelep (LTP)
- Családi házas lakóterület (LCS)
- Üdülőterület (ÜT)
- Települési különleges terület (TK)
- Közpark, közkert (KP)
- Sport és rekreációs terület (SR)
- Ipar-gazdasági terület (GT)
- Temető (TEM)
- Bánya (B2)
- Pince (PIN)

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Szegélyelemzés
Erdők környezete (50m)

Jelmagyarázat

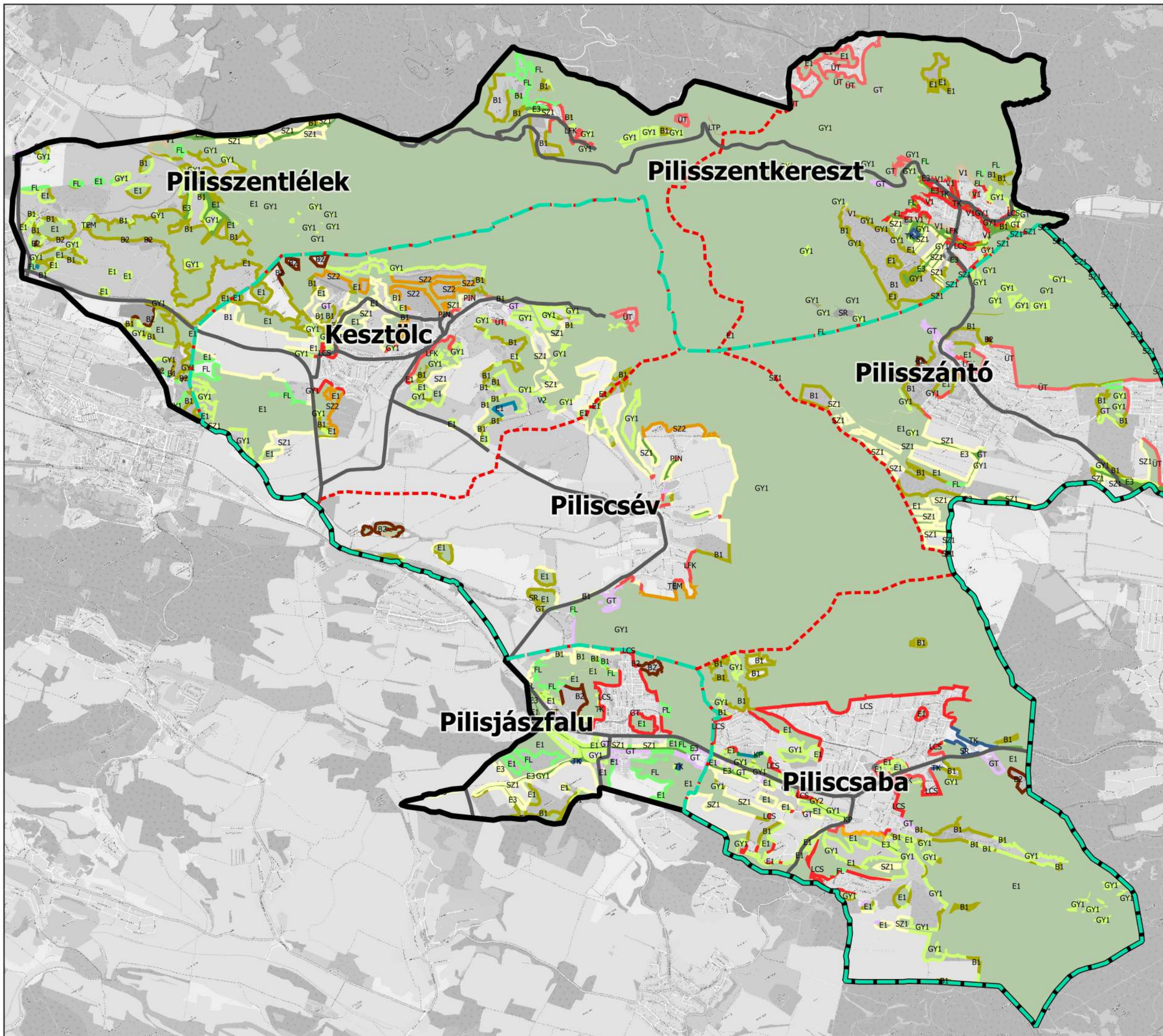
- Pilisi Natúrpark területe
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ
- Lomboserdő (E1)
- Tűlevelű erdő (E2)
- Erdősáv (E3)
- Facsoport (FCS)
- Fás legelő (FL)
- Bozotos, cserjés (B1)
- Gyep (GY1)
- Szántó (SZ1)
- Gyümölcsös (GY1)
- Szőlő (SZ2)
- Vizenyős, mocsaras (V1)
- Vízfelület (V2)
- Faluközpont (LFK)
- Lakótelep (LTP)
- Családi házas lakóterület (LCS)
- Üdülőterület (ÜT)
- Települési különleges terület (TK)
- Közpark, közkert (KP)
- Sport és rekreációs terület (SR)
- Ipar-gazdasági terület (GT)
- Temető (TEM)
- Bánya (B2)
- Pince (PIN)

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Szegélyelemzés
Beépített területek környezete (50m)

Jelmagyarázat

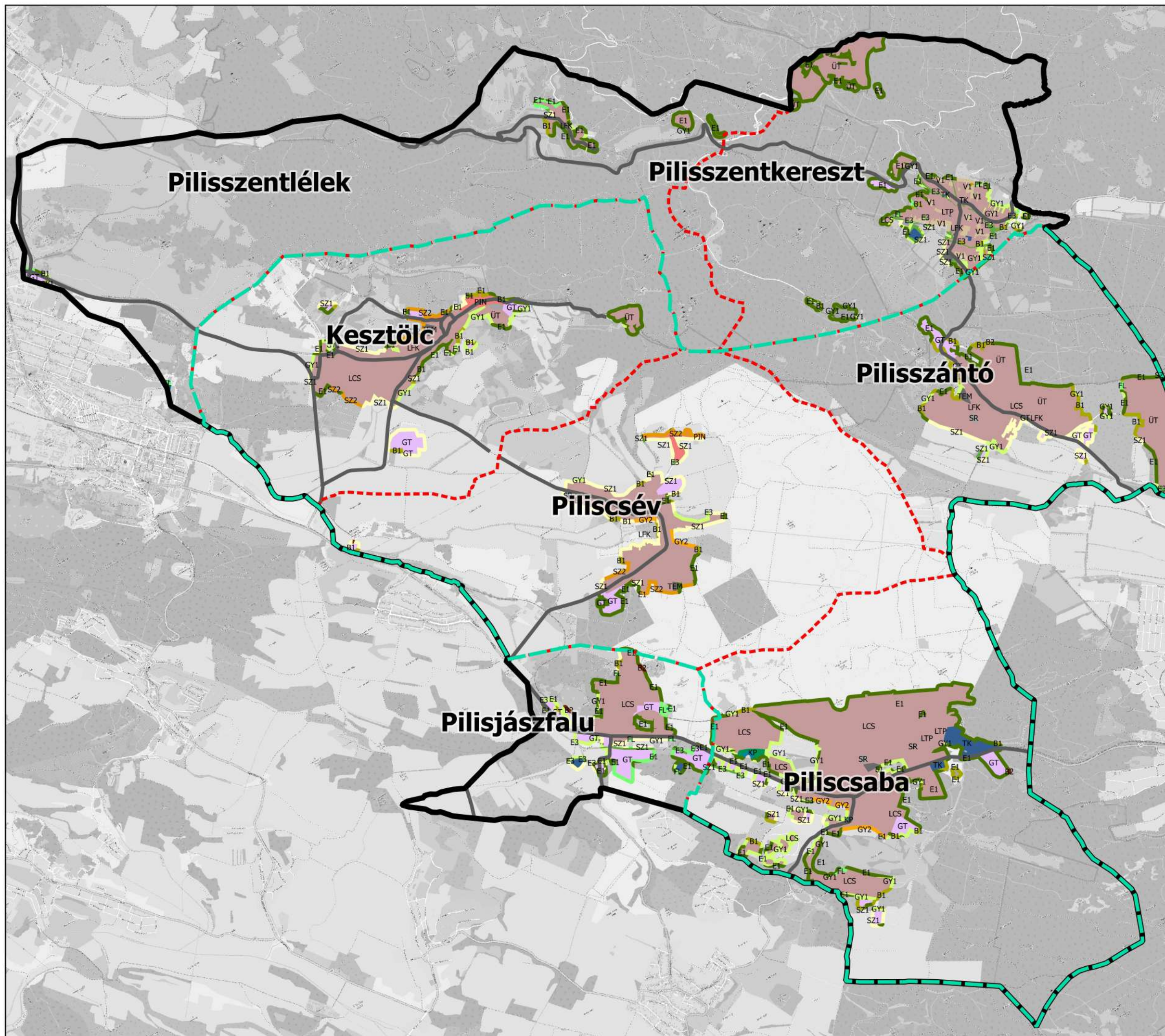
- Pilisi Natúrpark területe
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ
- Főbb utak
- Lomboserdő (E1)
- Tülevelű erdő (E2)
- Erdősáv (E3)
- Facsoport (FCS)
- Fás legelő (FL)
- Bozótos, cserjés (B1)
- Gyep (GY1)
- Szántó (SZ1)
- Gyümölcsös (GY2)
- Szőlő (SZ2)
- Vizenyős, mocsaras (V1)
- Vízfelület (V2)
- Faluközpont (LFK)
- Lakótelep (LTP)
- Családi házas lakóterület (LCS)
- Üdülőterület (ÜT)
- Települési különleges terület (TK)
- Közpark, közkert (KP)
- Sport és rekreációs terület (SR)
- Ipar-gazdasági terület (GT)
- Temető (TEM)
- Bánya (B2)
- Pince (PIN)

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

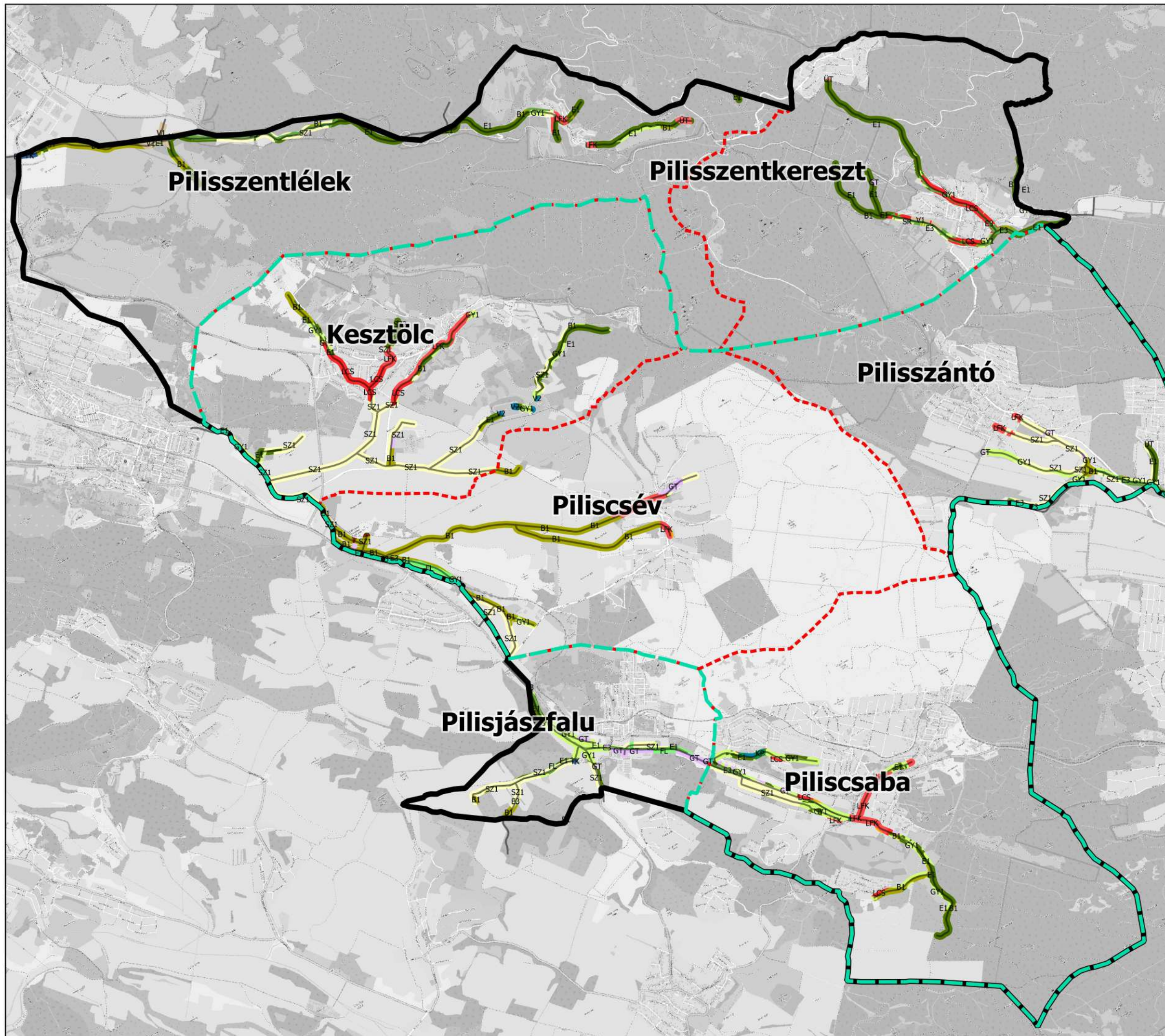

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

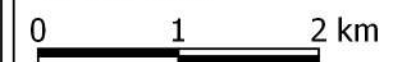
Szegélyelemzés
Vízfolyások környezete (50m)

Jelmagyarázat

- Pilisi Natúrpark területe
- - - Közigazgatási határ
- Tervezési terület határa
- Vízfolyások nyomvonala
- Lomboserdő (E1)
- Erdősáv (E3)
- Facsoport (FCS)
- Fás legelő (FL)
- Bozotos, cserjés (B1)
- Gyep (GY1)
- Szántó (SZ1)
- Gyümölcsös (GY2)
- Szőlő (SZ2)
- Vizenyős, mocsaras (V1)
- Vízfelület (V2)
- Faluközpont (LFK)
- Családi házas lakóterület (LCS)
- Üdülőterület (ÜT)
- Települési különleges terület (TK)
- Közpark, közkert (KP)
- Sport és rekreációs terület (SR)
- Ipari-gazdasági terület (GT)
- Bánya (B2)

M=1:54 000

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Szegélyelemzés látvány
szempontjából

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Pilisi Natúrpark területe
- - - Közigazgatási határ
- Kifejezetten kedvezőtlen szegélyek
- Kedvezőtlen szegélyek
- Semleges szegélyek
- Kedvező szegélyek
- Kifejezetten kedvező szegélyek

Intenzív területhasználatok (KL):

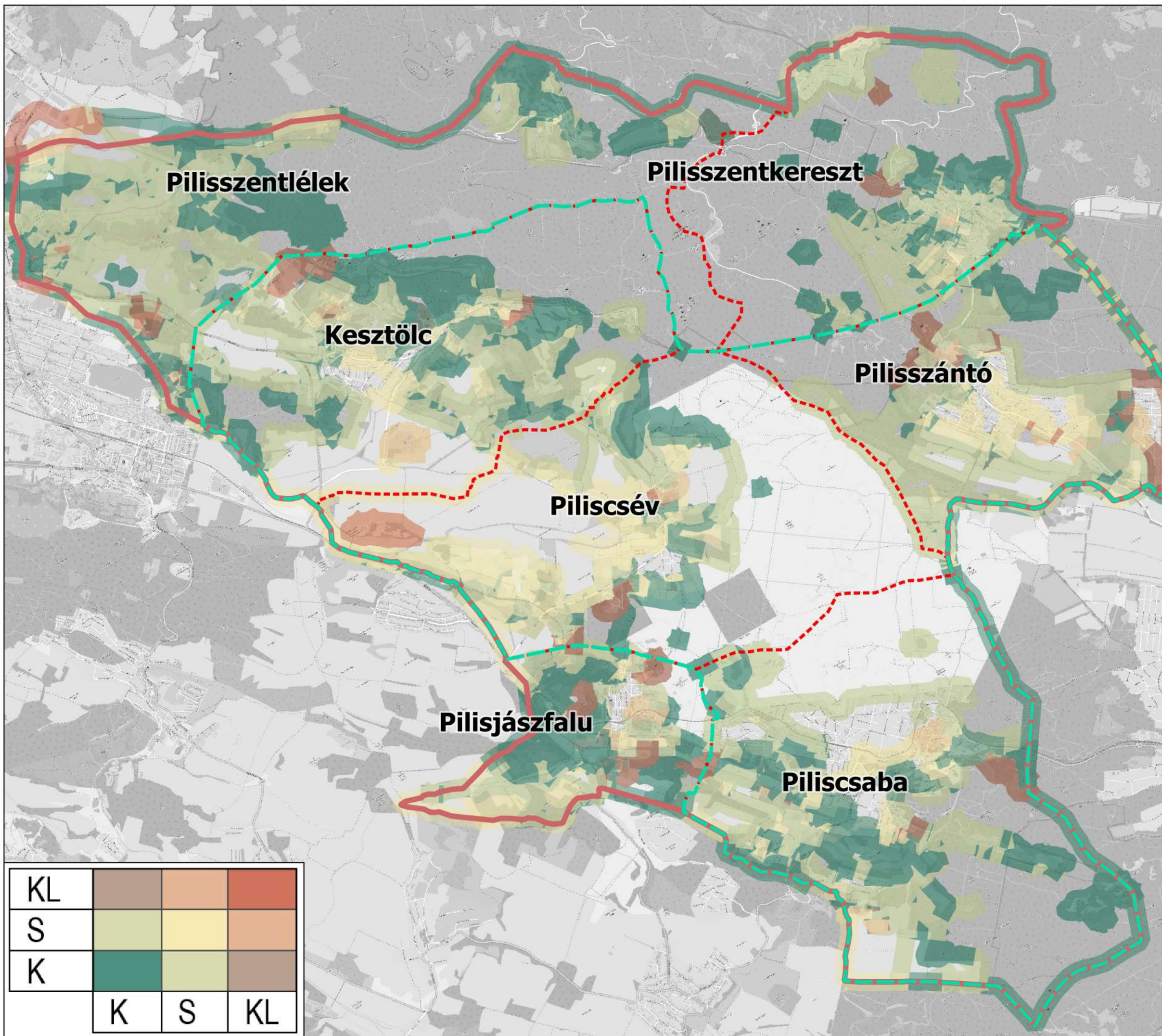
- Lakótelep
- Ipar-gazdasági terület
- Bánya

**Közepesen intenzív terület-
használatok (S):**

- Bozótos, cserjés
- Szántó
- Vizenyős, mocsaras
- Faluközpont (zártkörű)
- Családi házas lakóterület
- Üdülőterület
- Települési különleges terület
- Sport és rekreációs terület
- Pince

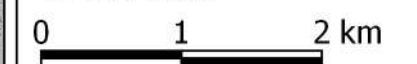
**Nem intenzív terület-
használatok (K):**

- Lomboserdő
- Tűlevelű erdő
- Erdősáv
- Facsoport
- Fás legelő
- Gyep
- Gyümölcsös
- Szőlő
- Vízfelület
- Közpark, közkert

KL	■	■	■
S	■	■	■
K	■	■	■
	K	S	KL

M=1:54 000

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Zöldhálózat és fejlesztési javaslatok

Jelmagyarázat

- - - Tervezett natúrpark határ
- - - Tervezési terület határa
- - - Közigazgatási határ

MEGLÉVŐ FASOR

- Egyes fasor
- Kettős fasor

JAVASOLT FASOR

- Egyes fasor
- Kettős fasor

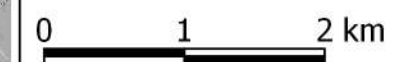
UTAK

- Gyorsforgalmi út
- Főút
- Burkolt út
- Földút

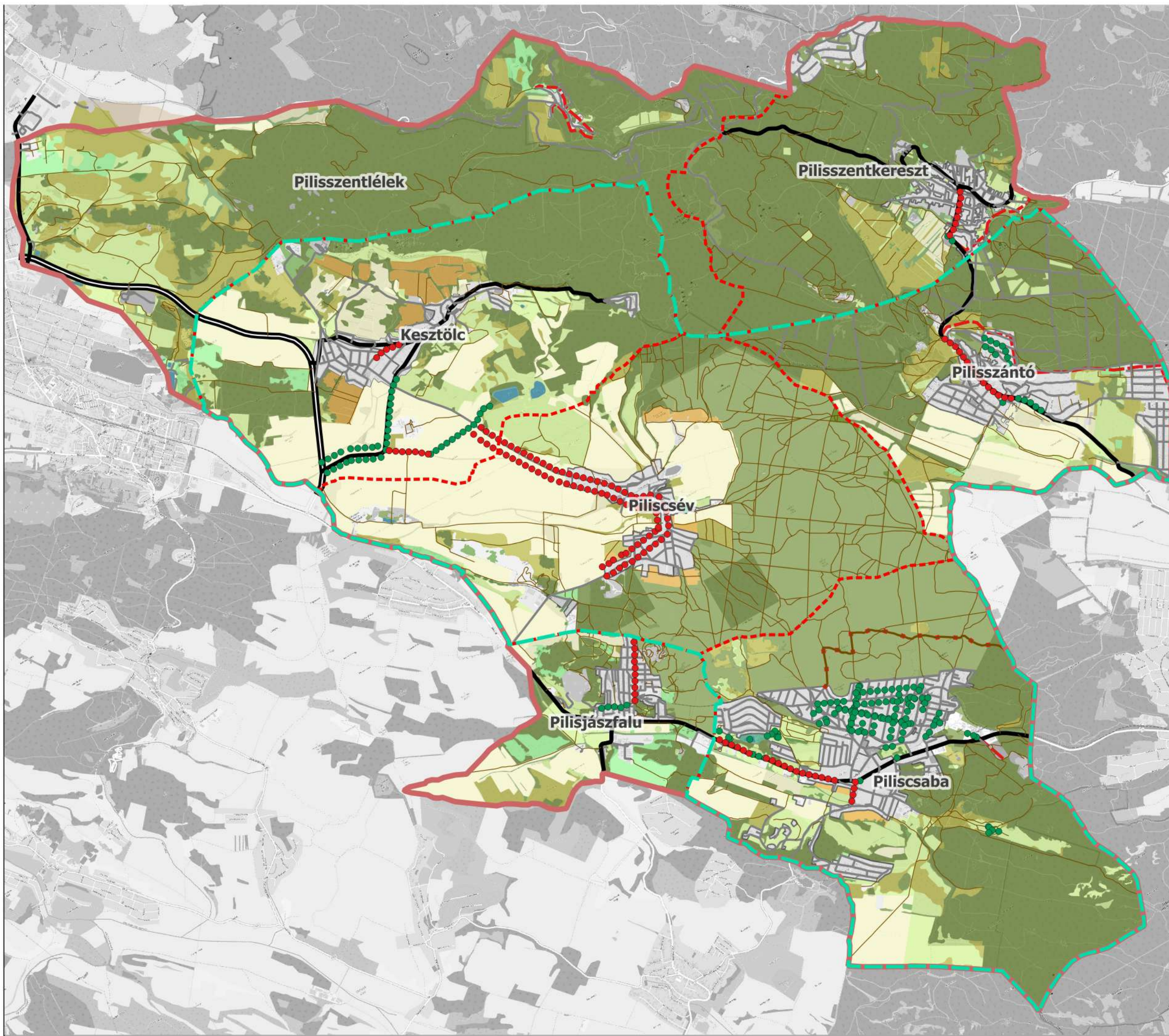
TERÜLETHASZNÁLATOK

- Lomboserdő
- Erdősáv
- Facsoport
- Fás legelő
- Bozótos, cserjés
- Gyep
- Szántó
- Gyümölcsös
- Szőlő
- Vizenyős, mocsaras
- Vízfelület
- Közpark, közkert

M=1:54000

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

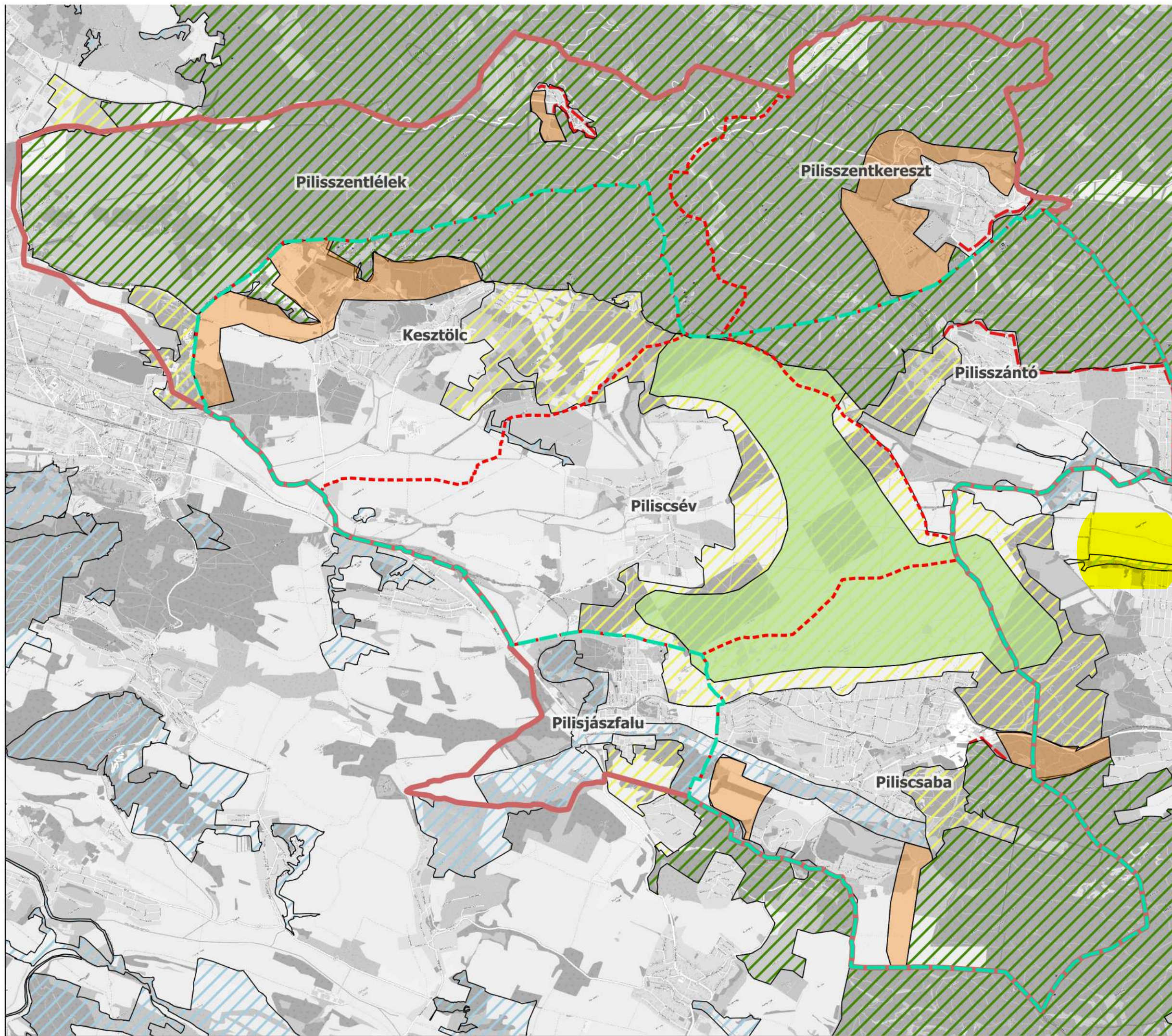

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

ÖKOLÓGIAI HÁLÓZAT ÉS JAVASLATAI

Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
  - Tervezési terület határa
  - Közigazgatási határ
- ÖKOLÓGIAI HÁLÓZAT ELEMELI
- MAGTERÜLET
  - ÖKOLÓGIAI FOLYOSÓ
  - PUFFER TERÜLET
  - JAVASOLT MAGTERÜLET
  - JAVASOLT PUFFER TERÜLET
  - KONFLIKTUS SZEGÉLYEK

M=1:54000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

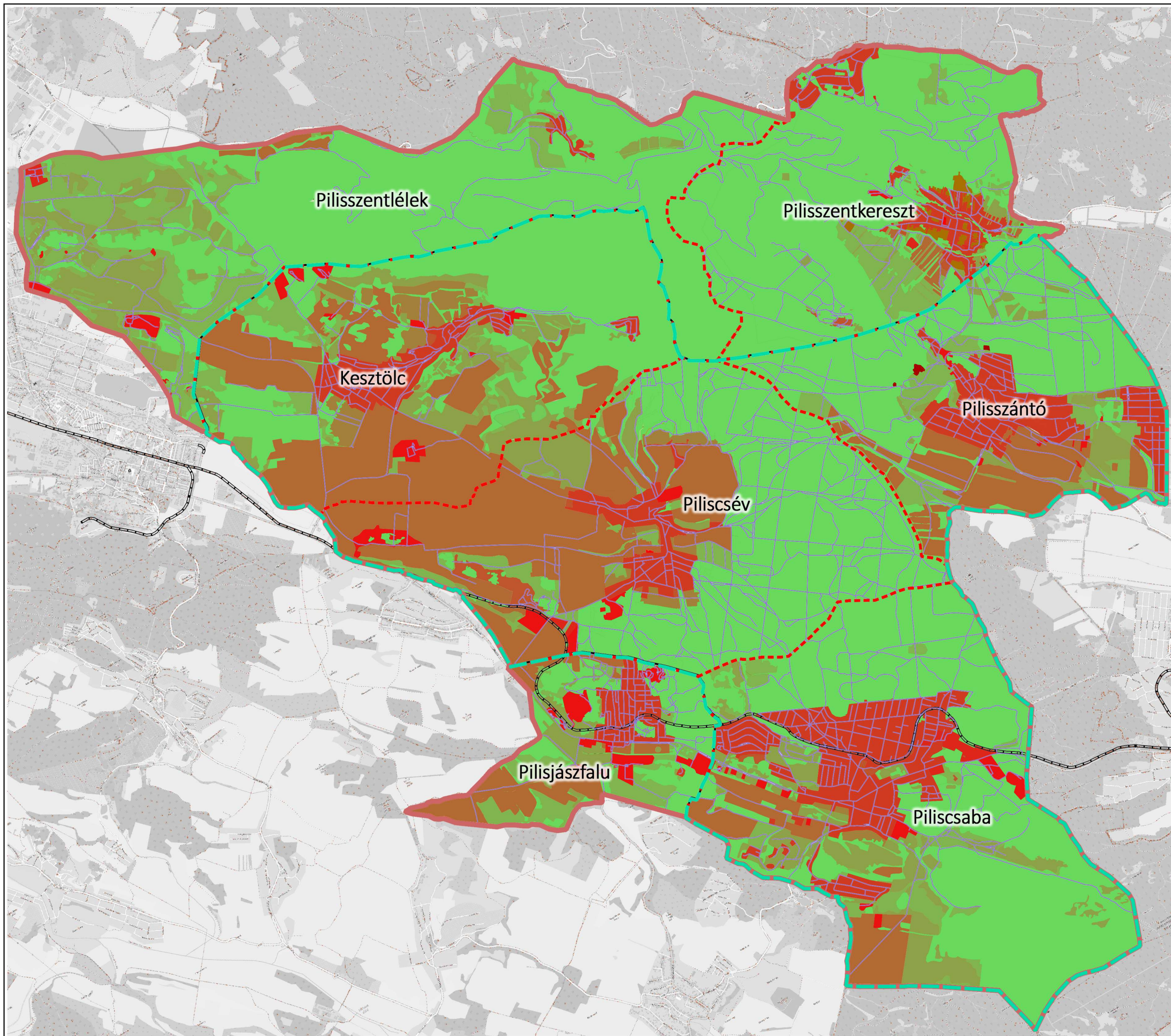
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Hemeróbia, emberi befolyásoltág mértéke

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határok
- utak
- vasút
- Lomboserdő, Tülevelű erdő, Erdősáv, Facsoport
- Vizenyős, mocsaras, Vízfelület
- Fás legelő Bozótos, cserjés
- Gyep
- Gyümölcsös, Szőlő
- Szántó
- Közpark, közkert, Temető, Sport és rekreációs terület
- Családi házas lakóterület, Faluközpont, Üdülőterület, Pince, Településközpont
- Lakótelep
- Bánya, Ipar-gazdasági terület

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

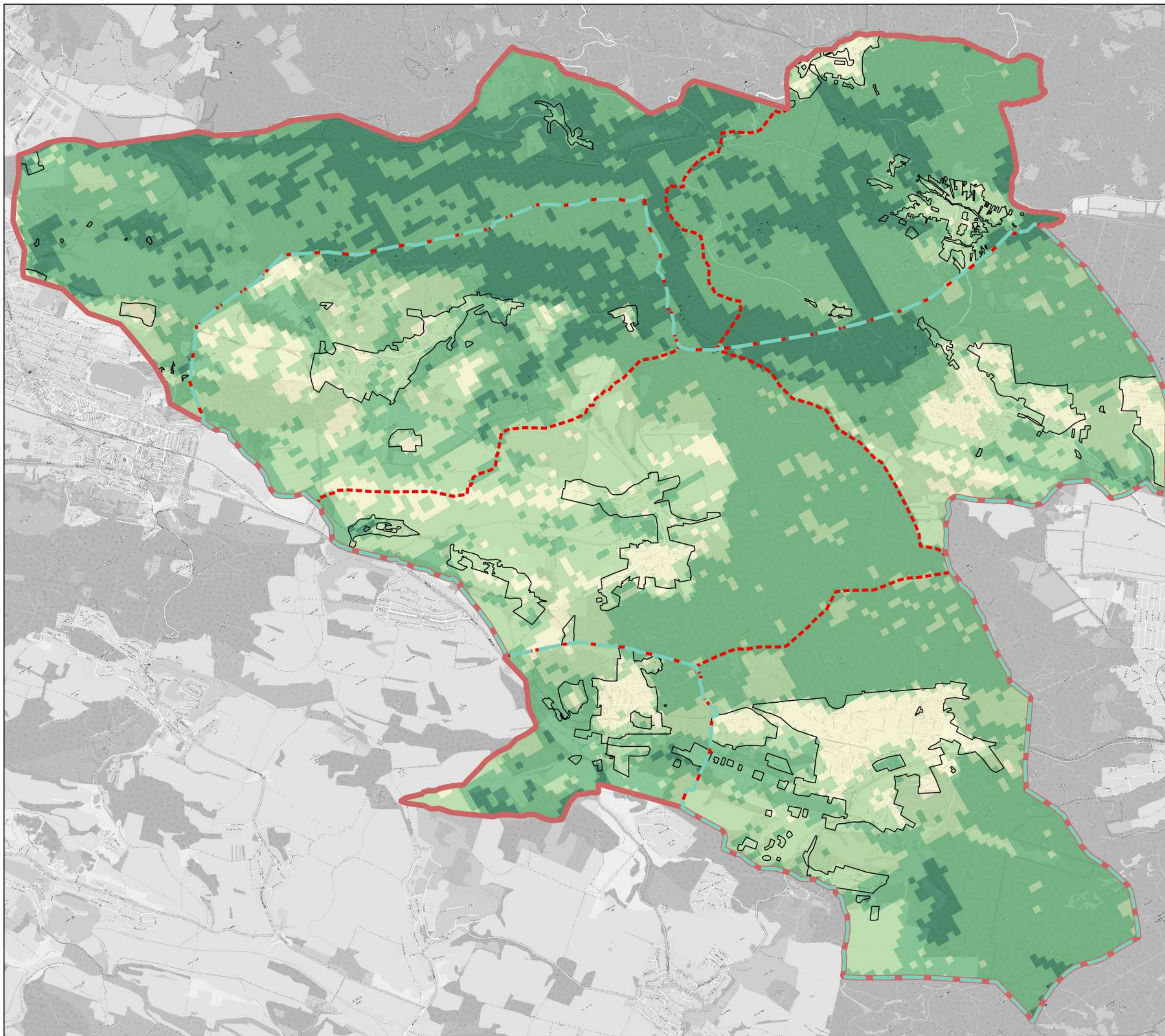
Tájterhelhetőség - Érzékenység

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ

Összesített érzékenység

- Nem érzékeny
- Mérsékelt érzékeny
- Érzékeny
- Fokozottan érzékent

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

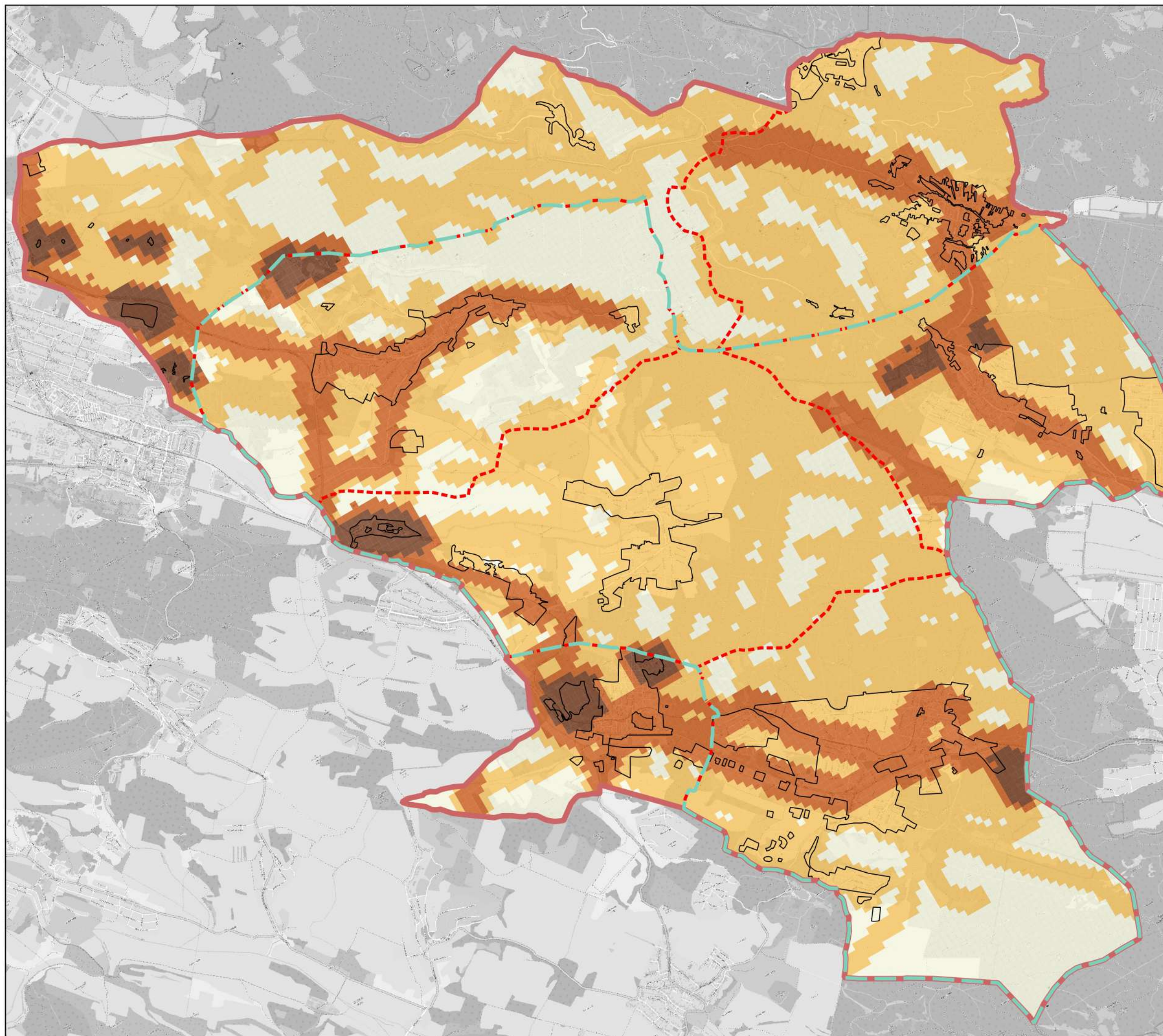
Összesített terhelés

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ

Összesített terhelés

- Nem terhelt
- Enyhén terhelt
- Terhelt
- Erősen terhelt

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

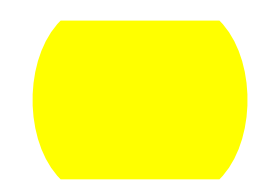
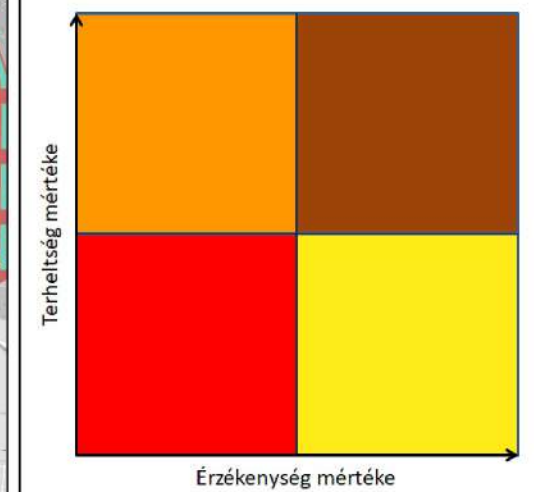
Tájterhelhetőség

Jelmagyarázat

- Pilisi Natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ

Tájterhelhetőség

- Érzékeny, túlterhelt
- Nem érzékeny, túlterhelt
- Érzékeny, enyhén terhelhető
- Nem érzékeny, terhelhető

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

I/11. Tájfunkció elemzés

Az ökoszisztéma szolgáltatások valamint a tájfunkciók fogalma ma már egyre elterjedtebb a tájökológiai kutatásokban, a táj- és szabadtér tervezésben. A két meghatározás egymással párhuzamosan jelent meg a szakirodalomban, hasonló jelentést hordoznak, azonban más megközelítésből indulnak ki. Az ökoszisztéma szolgáltatásokkal szemben a tájfunkció fogalmát általában térségek, tájak, tájhasználati rendszerek által nyújtott javakhoz, szolgáltatásokhoz köti a nemzetközi szakirodalom.

A tájfunkció fogalmát a tájtervezés és tájökológiai tudományterületein alkották meg. A tájértékelési folyamatban a tájfunkció összekapcsolja a természettudományi, a gazdasági, a társadalmi, valamint a politikai szektorokat. A tájfunkciók a térségek, tájak által nyújtott olyan szolgáltatások, melyeknél a biotikus és abiotikus komponensek mellett a műszaki, kulturális és gazdasági jellemzőket is kiemelik. Az emberek elsősorban a környezet minősége miatt választják a vidéki településeket lakóhelyül, ezért kiemelkedő jelentőséggel bír a különböző tájfunkciók elemzése, azonosítása (Valánszki, Filepné Kovács).

A tájfunkció elemzés során négy nagy kategóriát vizsgáltunk meg különböző tényezők alapján, melyeket a hozzájuk tartozó indikátorok tettek még komplexebbé. Megvizsgáltuk a térségi természet funkciókat, úgymint a földrajzi adottságokat és jelenlegi területhasználatokat. Áttekintettük továbbá a rekreációs potenciál tényezőit is, úgymint értékes természeti környezet, nyugodt környezet, rekreációs infrastruktúra és kikapcsolódási lehetőségek és védett természeti értékek. Majd feltártuk a turisztikai és gazdasági funkciókat is.

TERMESZTŐ FUNKCIÓK

Tényezők és indikátorok:

- 1. Földrajzi adottságok**
  - a. lejtőkategóriák
  - b. talajtípusok

A természet, a termesztendő növények fajtát, fajtáját, a kialakuló területhasználatot a természeti adottságok alapvetően befolyásolják. Ezek az adottságok többek között a lejtőkategóriák, a talajtípusok.

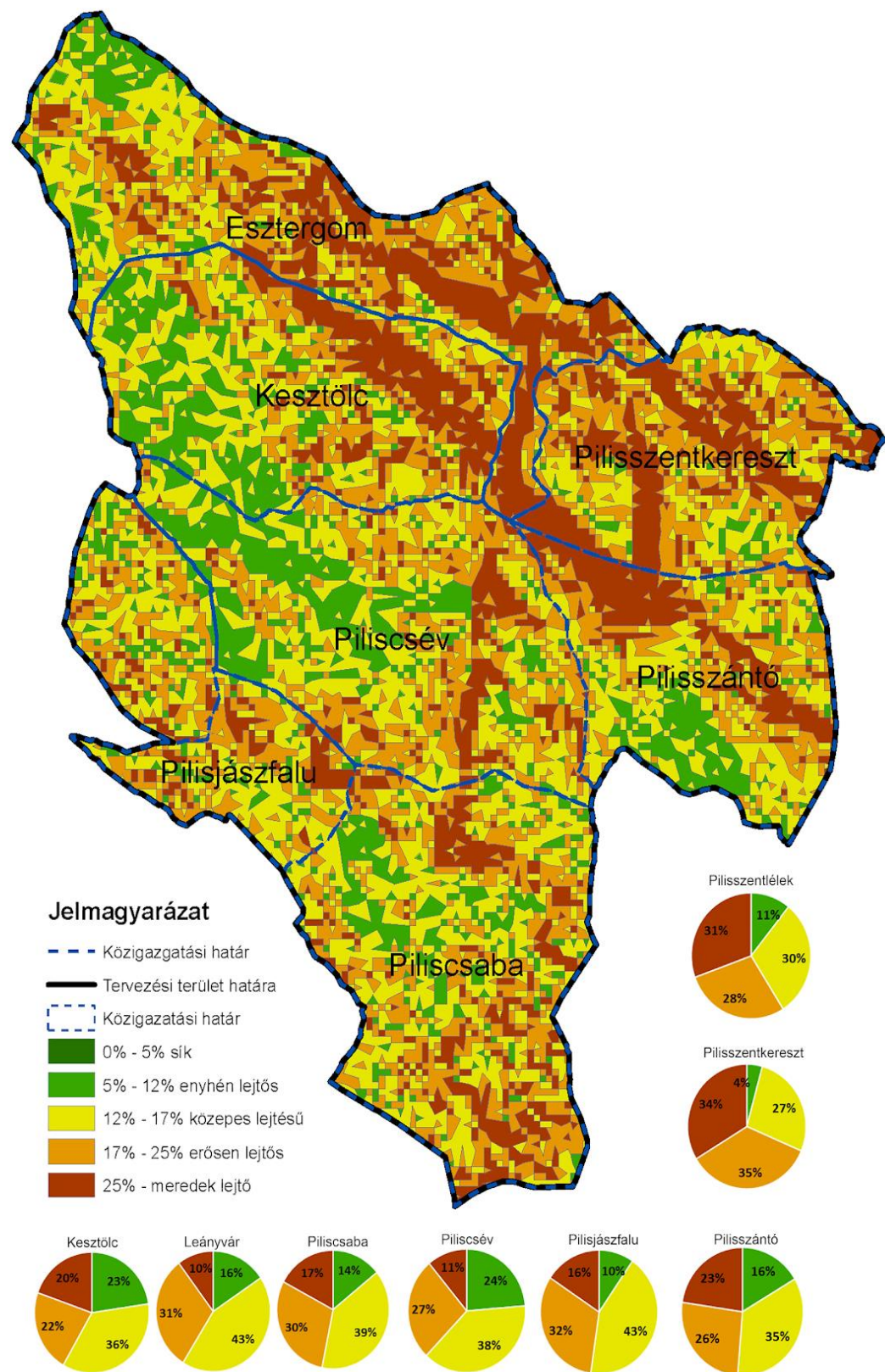
A lejtőkategóriák, a lejtés mértéke - többek között - meghatározza a termesztendő növények körét és befolyásolja a talajeróziót. A kategóriák a következők:

Lejtés mértéke (%)	Megnevezés, területhasználat
0-5%	sík - művelhető
5-12%	enyhén lejtős - talajvédelmi eljárásokkal művelhető
12-17%	közepes lejtésű - szőlő, gyümölcsös, kert
17-25%	erősen lejtős - erdő
25%-	erdő

A kategóriákat tovább vizsgálva, és leegyszerűsítve két csoportra bonthatjuk a területeket: lejtőkategóriák, lejtésviszonyok alapján művelhető és nem művelhető, vagy gazdaságosan, talajvédelmi beavatkozások nélkül nem művelhető területekre. A térség települései közül kettőnek, Pilisszentléleknek és Pilisszentkeresztnek kevesebb, mint fele művelhető. Piliscsaba, Pilisszántó és Pilisjászfalu esetében az érték 50% körüli. Kesztlőc, Leányvár és Piliscsév rendelkezik arányaiban a legnagyobb művelhető területekkel, ezek nagy részén talajvédelmi eljárások, a termesztett növények körültekintő megválasztása szükséges. (4. ábra)

3. fotó: Szántóterület Pilisszántón (Fotó: Kutnyánszky Virág)

4. ábra: Lejtőkategóriák (Alapadatok forrása: Aster domborzatmodell; saját számítások)

A talajtípusok tekintetében a terület nem túl változatos: erdőtalaj, agyagbemosódásos barna erdőtalaj, Ramann-féle erdőtalaj és egy kis részen réti talaj jellemző. Az agyagbemosódásos erdőtalaj rét, legelő, kertművelésre, szőlő- és gyümölcsstermesztésre alkalmas. A Ramann-féle erdőtalaj és a réti talaj már alkalmas szántóföldi termesztésre. A meglévő területhasználatok - ahogy a későbbiekben látjuk - a lejtésvizonyoknak és a talajtípusoknak megfelelően alakulnak. (5. ábra)

5. ábra: Talajtípusok

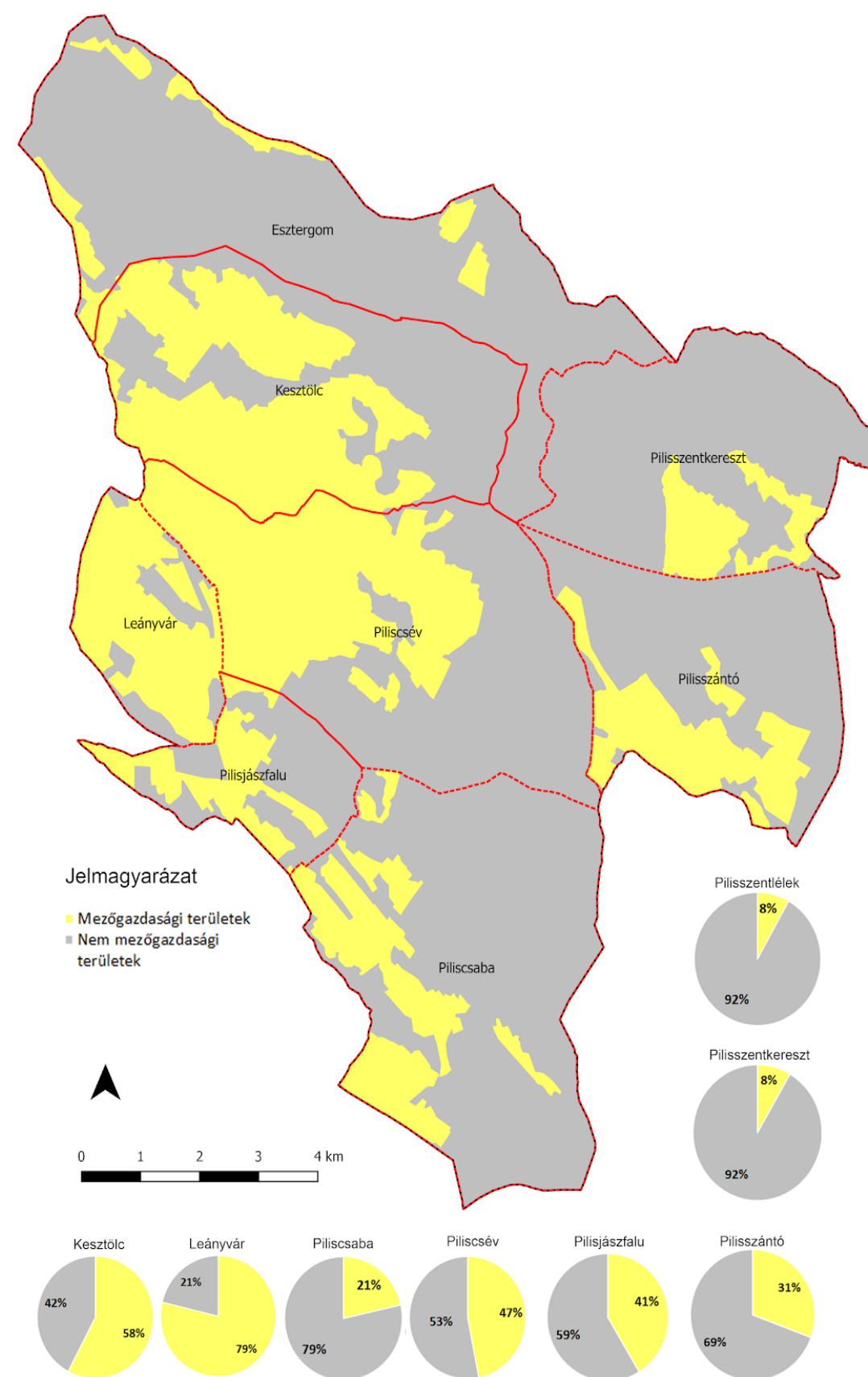
2. Jelenlegi területhasználatok

- szántóterületek területek aránya
- öntözhető mezőgazdasági területek aránya
- gyümölcsösök, szőlők aránya
- számosállat-sűrűség
- öko-/biogazdaságok száma

A termeszítő funkció elemzéséhez a mezőgazdasági használatú, azaz szántó-, kert-, szőlő- és gyümölcssterületek kiterjedését, kiterjedésének arányát vizsgáltuk a települési területek arányában. Ehhez a Corine Felszínborítás 2012-es térképét és az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer Települési adatgyűjtőjének vonatkozó adatait használtuk fel. Az elemzéshez felhasznált kategóriák és kódok a következők:

Kód	Kategória
CLC 211	Nem öntözött szántóföldek
CLC 221	Szőlők
CLC 222	Gyümölcsösök, bogyósok
CLC 231	Rét, legelő
CLC 243	Elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természeti formációkkal

Az elemzés első körében csupán a mezőgazdasági használatú területek arányát vizsgáltuk meg a település kiterjedésének arányában. (6. ábra)

6. ábra: A mezőgazdasági hasznosítású területek aránya településenként (Adatok forrása: TEiR, Pilisszentlélek: CLC12 felszínborítás térkép)

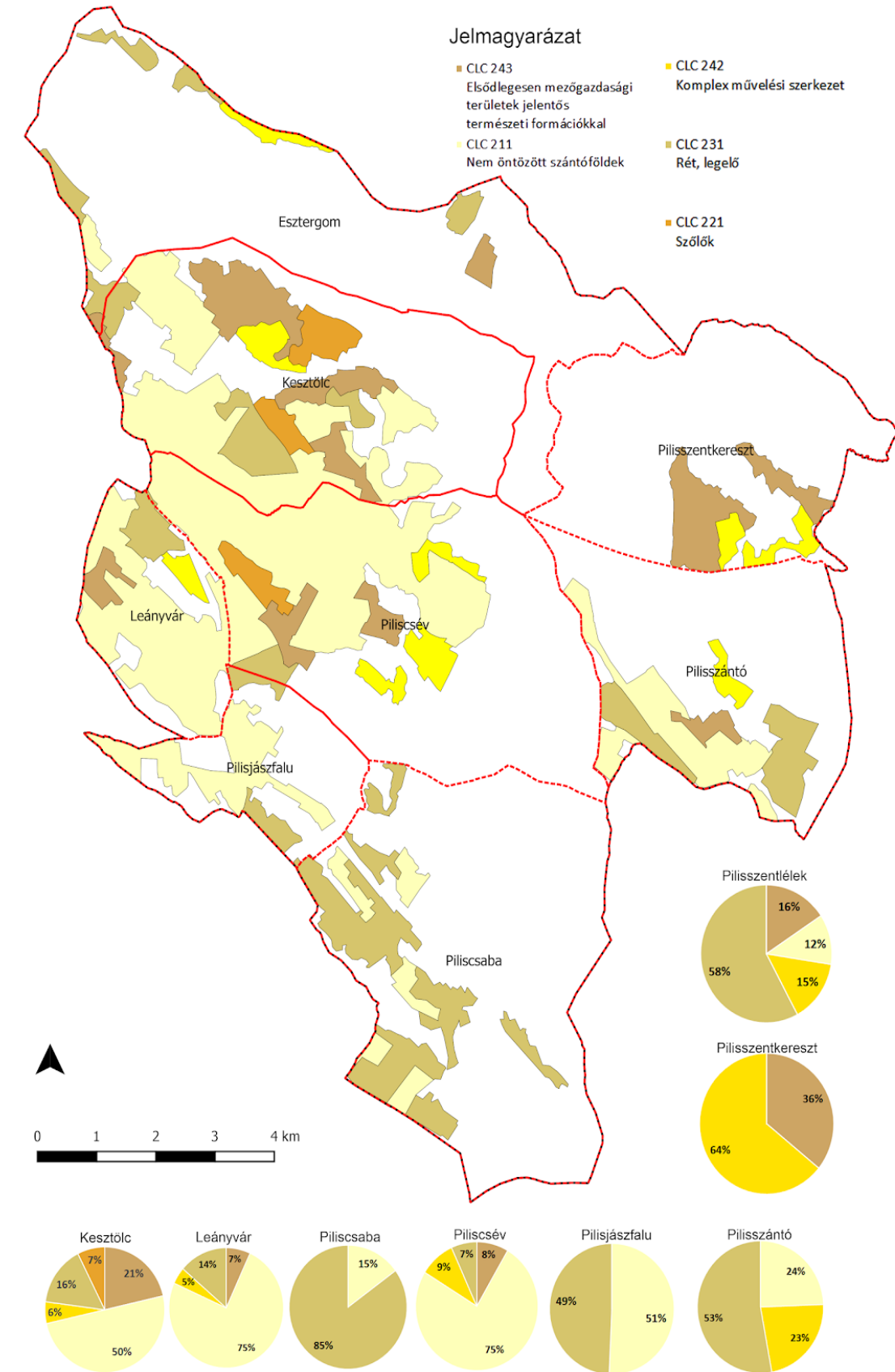
A térképről és az elemzésből kiderül, hogy Kesztlőc, Piliscsév és Leányvár településeken a legnagyobb arányú a mezőgazdasági használatú területek aránya, legnagyobb kiterjedésben Leányváron jellemző, 79%-ban, előbbi kettő esetében 58% és 53% az érték. A térség többi településének esetében sehol sem 50% feletti az érték, tehát a 8-ból 5 településen nem mondható el a mezőgazdasági területek dominanciája.

Az elemzés következő körében a mezőgazdasági területek további - a legelső táblázatban ismertetett -, részletesebb tipizálásával foglalkoztunk. A Corine felszínborítás térképén ötféle mezőgazdasági hasznosítású terület különül el: nem öntözött szántóföldek, szőlők, gyümölcsösök, bogyósok, rét, legelő és elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természeti formációkkal. (7., 8. ábra)

Komplex művelési szerkezet és elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természeti formációkkal CLC12 kategóriának megfelelő területek Pilisszentkereszt esetében.

4. fotó: Szántóterületek Piliscsévén (Fotó: Hornyák Ildikó)

7. ábra: A mezőgazdasági hasznosítású területek típusainak megoszlása településenként (Adatok forrása: TEiR, Pilisszentlélek: CLC12 felszínborítás térkép)

8. ábra: A mezőgazdasági területek típusának száma településenként (Adatok forrása: TEiR, Pilisszentlélek: CLC12 felszínborítás térkép; saját számítás)

REKREÁCIÓS POTENCIÁL

Tényezők és indikátorok:

1. Értékes természeti környezet

- nemzeti park/ tájvédelmi körzet terület aránya
- ökológiai hálózat terület aránya

- Natura 2000 SPA terület aránya
- Natura 2000 SAC terület aránya
- erdők aránya
- jelentősebb állóvizek száma
- vízfolyások hossza

A rekreációs lehetőségeket tekintve a térségben meghatározó a Pilis és a kiterjedt erdőségek, amelyek számos védettségi kategóriában érintettek. Indikátorként ezért a különböző természetvédelmi kategóriákba tartozó területeknek a település teljes területéhez viszonyított arányát, valamint az erdők arányát vizsgáltuk meg és hasonlítottuk össze. Külön rekreációs potenciált jelentenek továbbá a vízpartok, ezért a jelentősebb állóvizeket és a vízfolyások hosszát is figyelembe vettük.

2. Nyugodt környezet

- ipari-gazdasági területek aránya
- bányaterületek aránya
- lakott területek arány
- jelentős forgalmú utak hosszának aránya a térség/település területéhez képest
- vasúti pálya hosszának aránya a térség/település területéhez képest
- zavart területek aránya
- zavart lakott területek aránya
- zavart, nem lakott területek aránya
- zavart, lakott területek aránya lakott területeken belül
- zavart, lakott területek aránya a zavart területeken belül

A kikapcsolódás tekintetében nagy előnyt jelent a nyugodt környezet, ezért számba vettük a településeken jelen lévő, zaj- vagy környezetterhelést jelentő területhasználatokat, valamint a környezetükben jelentősebb zavart keltő vonalas elemeket. Így elemzésünkbe a jelentős forgalmat bonyolító főutak ill. a vasútvonal került bele vonalas elemként, továbbá az ipari-gazdasági területek és a bányák felületi elemként, mint zavaró tényezők. Az elemzés alapját a 284/2007. (X.29.) Korm. Rendelet - a környezeti zaj- és rezgésvédelem egyes szabályairól - képezi, mely általános esetben a zajforrás vélelmezett hatásterületét a zajforrást magában foglaló telekingatlan és annak határától mért 100 méteres távolságban határozza meg. Jelen elemzésben a zavarást keltő felületi elemeket a saját felmérésű területhasználati kimutatásból emeltük ki illetve a vonalas elemek nyomvonalához mértük 100 méteres pufferterületet. Vizsgáltuk, hogy az egyes településeken és a térségben átlagosan hogyan alakulnak az egyes indikátorok. (1. táblázat)

I. táblázat: Nyugodt környezet számításai:

TELEPÜLÉS	Ipar-gazdasági terület (ha)	Bányaterület (ha)	Lakott terület (ha)	Település összterület (ha)	Jelentős forgalmú utak hossza (km)	Vasúti pálya hossza (km)
Keszthely	20,15	14,63	147,9	2198,29	11,74	0
Piliscsaba	23,8	7,71	335,84	2555,14	6,64	5,66
Piliscsév	10,27	17,45	149,04	2490,46	3,88	2,02
Pilisjászfalu	38,66	21,62	80,6	696,33	4,6	3,76
Pilisszántó	9,9	2,57	252,28	1594,24	5,05	0
Pilisszentkereszt	3,18	0	144,62	1719,64	6,58	0
Pilisszentlélek	43,9	16,23	24,54	2488,31	13,99	0
ÖSSZ.:	149,86	80,21	1134,82	13742,41	52,48	11,44

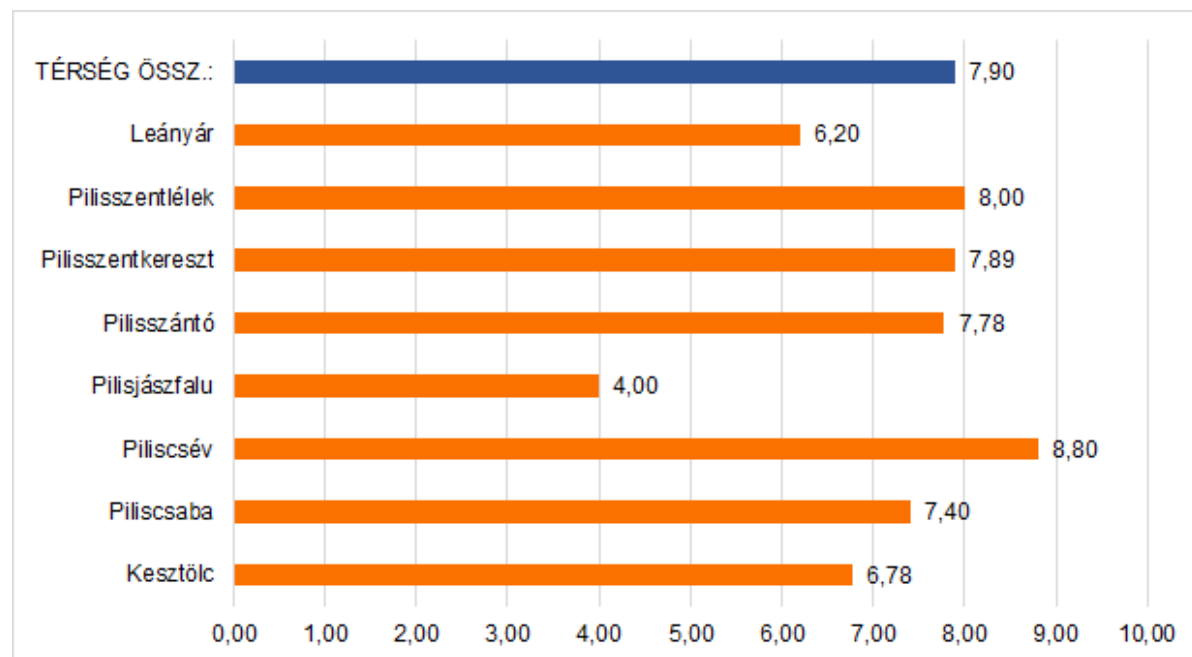
TELEPÜLÉS	Ipari-gazdasági területek aránya (%)	bányaterületek aránya (%)	Lakott terület aránya (%)	Jelentős forgalmú utak aránya (km/km ²)	vasúti pálya aránya (km/km ²)
Keszthely	0,92	0,67	6,73	0,5341	0
Piliscsaba	0,93	0,30	13,14	0,2599	0,2215
Piliscsév	0,41	0,70	5,98	0,1558	0,0811
Pilisjászfalu	5,55	3,10	11,57	0,6606	0,5400
Pilisszántó	0,62	0,16	15,82	0,3168	0
Pilisszentkereszt	0,18	0,00	8,41	0,3826	0
Pilisszentlélek	1,76	0,65	0,99	0,5622	0
ÖSSZ.:	1,09	0,58	8,26	0,3819	0,0832

TELEPÜLÉS	zavart, nem lakott terület (ha)	zavart, lakott terület (ha)	zavart terület összesen (ha)
Keszthely	256,3	70,55	326,85
Piliscsaba	250,39	76,91	327,3
Piliscsév	154,63	38,74	193,37
Pilisjászfalu	218,79	38,23	257,02
Pilisszántó	127,57	35,62	163,19
Pilisszentkereszt	114,46	38,57	153,03
Pilisszentlélek	358,64	10,6	369,24
ÖSSZ.:	1480,78	309,22	1790

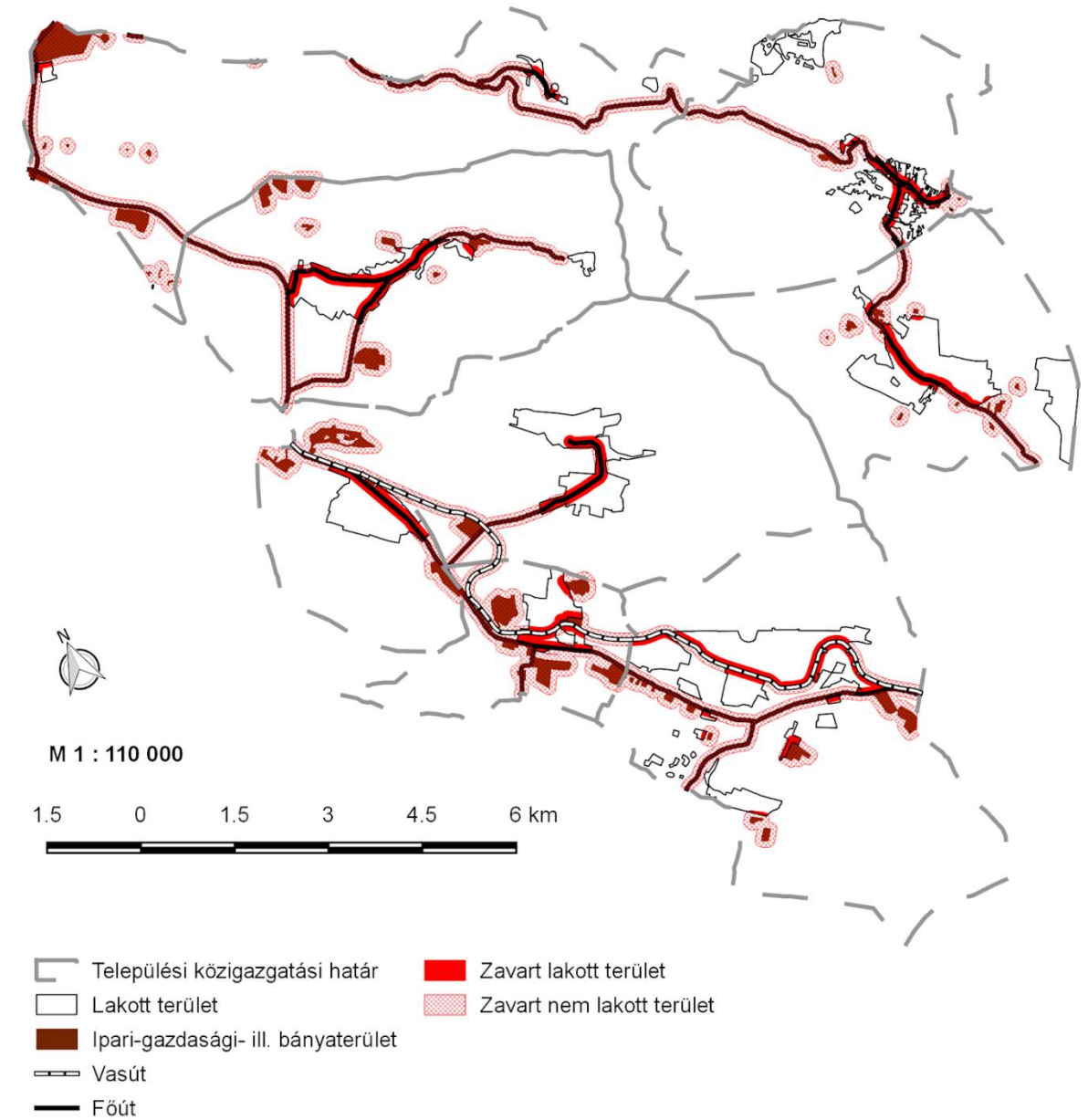
TELEPÜLÉS	Zavart terület aránya a településen (%)	Zavart, nem lakott területek aránya a településen (%)	Zavart, lakott területek aránya a településen (%)	Zavart, lakott területek aránya a lakott területeken (%)	Zavart lakott területek aránya a zavart területeken belül (%)
Keszthely	14,87	11,66	3,21	47,70	21,58
Piliscsaba	12,81	9,80	3,01	22,90	23,50
Piliscsév	7,76	6,21	1,56	25,99	20,03
Pilisjászfalu	36,91	31,42	5,49	47,43	14,87
Pilisszántó	10,24	8,00	2,23	14,12	21,83
Pilisszentkereszt	8,90	6,66	2,24	26,67	25,20
Pilisszentlélek	14,84	14,41	0,43	43,19	2,87
ÖSSZ.:	13,03	10,78	2,25	27,25	17,27

TELEPÜLÉS	Települési rendezvények száma (db)	Települési rendezvények havonta (db)	Rendezvényi ellátottság pontszám
Keszthely	6	0,50	5
Piliscsaba	9	0,75	7,5
Piliscsév	3	0,25	2,5
Pilisjászfalu	4	0,33	3
Pilisszántó	8	0,67	7
Pilisszentkereszt	1	0,08	1
Pilisszentlélek	1	0,08	1
ÖSSZ.:	32	2,67	10

A fenti leírt elemzés eredményeit egy 1-10-ig terjedő skálán pontoztuk, melyek az eredmények alapján és tapasztalati úton lettek beosztva az egyes indikátorokhoz. Erre azért, volt szükség, hogy a különböző indikátorok egymással összehasonlíthatók legyenek. Eredményként a teljes térségre és az egyes településekre is összesítve egy 1-10 közé eső két tizedesjegyre kerekített számértéket kaptunk, mely az adott település és összességében a térség nyugodt környezeti tényezőjének mértékét hivatott tükrözni. (9., 10. ábra)

9. ábra: A nyugodt környezet tényező értékelés skálázott eredménymutatói (Adatforrás: OpenStreetMap, saját felmérés és elemzés)

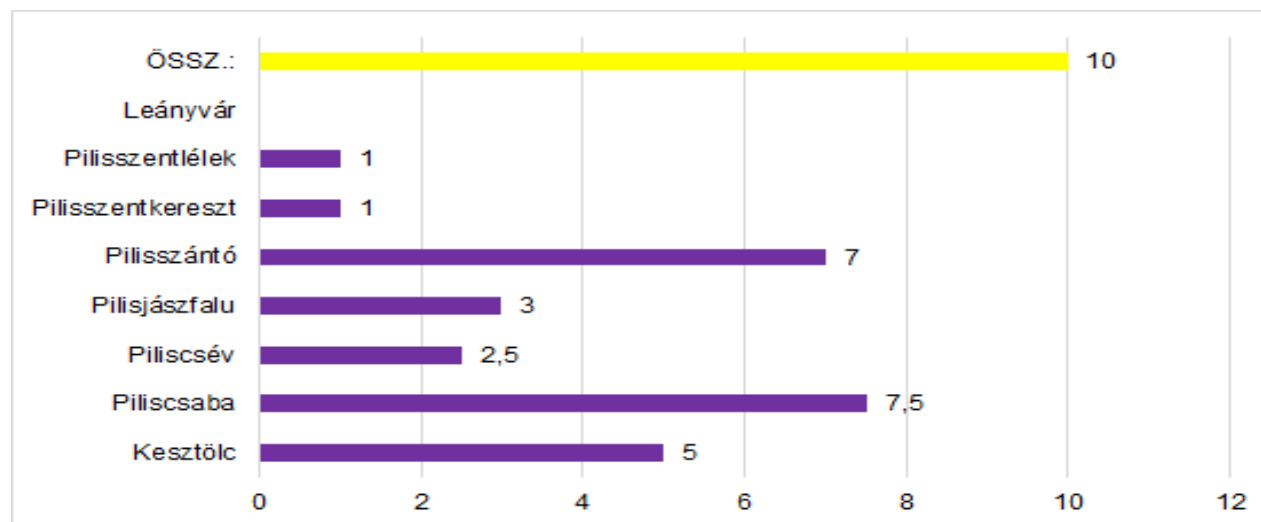
10. ábra: A nyugodt környezet tényező mutatóinak felületi és vonalas megjelenése a térségben (Adatforrás: OpenStreetMap, saját felmérés és elemzés)

- 3. Rekreációs infrastruktúra**
- sportpályák száma
  - játszóterek száma
  - zöldterületek aránya
  - kiépített kerékpárutak hossza
  - turistautak hossza
  - kempingek száma
  - műemlékek száma
  - egyedi tájértékek száma

A rekreációs infrastruktúra részeként megvizsgált mutatók a települési zöldterületek arányát, a kifejezetten ilyen célra létrehozott létesítményeket, utakat veszik számba. A műemlékek és egyedi tájértékek pedig olyan vonzerővel bíró elemek, amelyek meglátogatása szintén rekreációs tevékenységként értelmezhető.

4. Kikapcsolódási lehetőségek

A kikapcsolódási lehetőségeket a településeken évente megrendezett események számával vizsgáltuk, mivel ez a szám azt is jelzi, hogy a helyiek mennyire tudnak úgy tekinteni a saját településekre, mint ahol van lehetőség a kikapcsolódásra, közösségi tevékenységekre. Az elemzés adatait a települési adatszolgáltatások és a települési honlapok információira alapozva végeztük el. Igen egyszerű, de szemléletes módszert alkalmaztunk ennek a mutatónak a vizsgálatához. Összegeztük településenként az egy évben megtartott események számát, majd mindezt elosztottuk 12-vel. Ennek oka, hogy azt a tényezőt is egy 1-10-ig terjedő skálán értelmeztük és 10 pontot az a település kaphatott, ahol havi legalább egy rendezvény megrendezésre kerül, ezért is osztottuk a rendezvények számát 12-vel. Az így kapott értékek jelen esetben is egy 1-10 közé eső, két tizedesjegyre kerekített számértékek lettek, melyek a kikapcsolódási lehetőségek tényező mértékét hivatott tükrözni a településeken és a térségben egyaránt. (11. ábra)

11. ábra: A kikapcsolódási lehetőségek tényező értékelés skálázott eredménymutatói (Adatforrás: Települési honlapok és adatszolgáltatás, saját felmérés és elemzés)

5. Védett természeti értékek

- Élőhely indikátor
- Természetes vegetáció (%)
- Ex lege védett elemek (db/km²)

- Helyi védett természeti értékek (db/km²)
- Védett terület Natura 2000 (%)
- Védett terület- Nemzeti Ökológiai Hálózat (%)

Élőhely indikátor

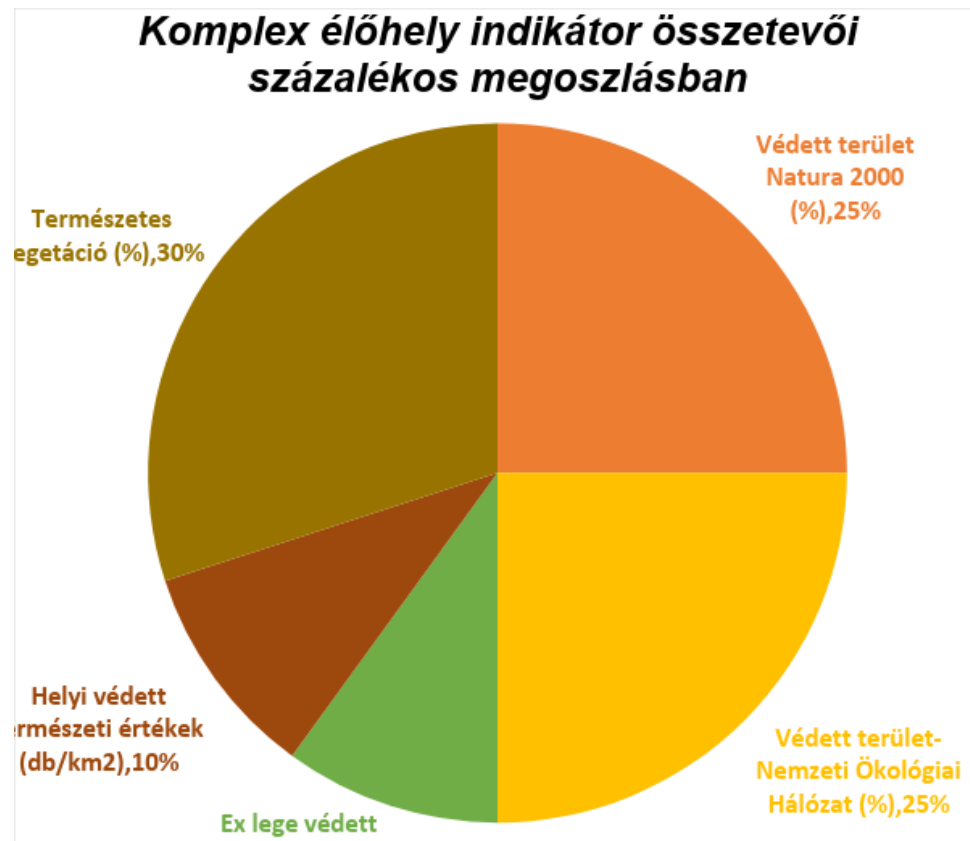
Annak érdekében, hogy a településeket pontozni tudjunk, először ki kellett alakítani egy szempontrendszert, ahol az alábbi tulajdonságokat vizsgáltuk:

- Védett terület Natura 2000 %-os eloszlását
- Védett terület- Nemzeti Ökológiai Hálózat (%)
- Ex lege védett elemek (db/km²)
- Helyi védett természeti értékek (db/km²)
- Természetes vegetáció (%)

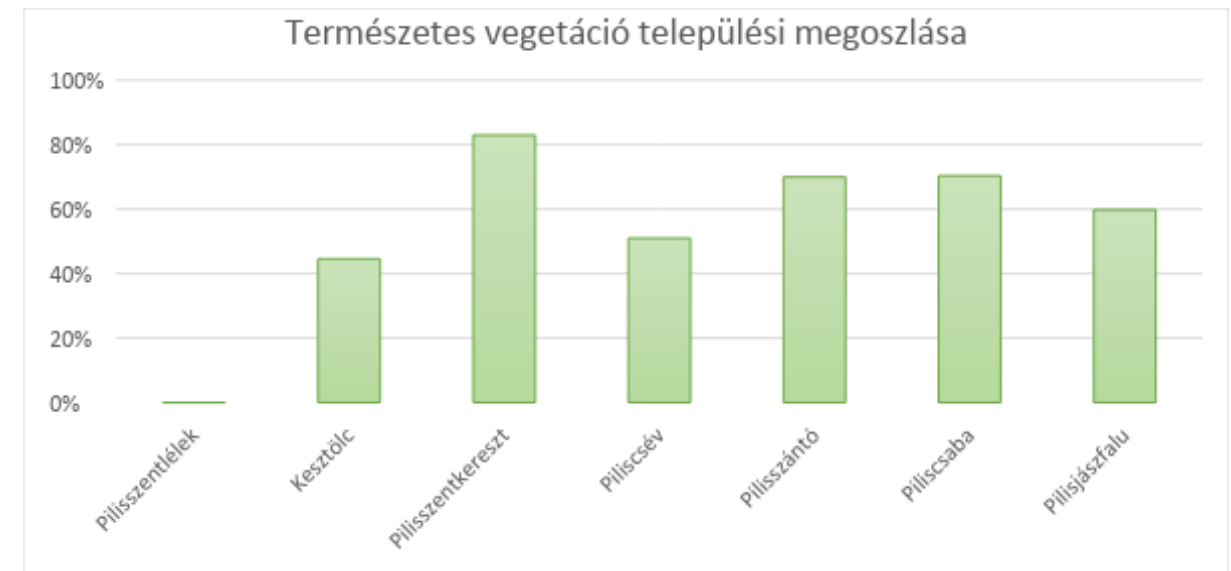
Az értékelésünk vázát pedig az alábbi táblázat foglalja össze, ahol láthatjuk, hogy a mutatókat különböző súlyokkal vettük figyelembe a végső pont meghatározásakor. (2. táblázat, 12. ábra)

2. táblázat: Tájfunkció - élőhely

Tájfunkció - Élőhely					
Mutató értéke (pontszám)	Mutatók				
	Védett terület Natura 2000 (%)	Védett terület- Nemzeti Ökológiai Hálózat (%)	Ex lege védett elemek (db/km ²)	Helyi védett természeti értékek (db/km ²)	Természetes vegetáció (%)
Mutató súlyozása (%)	25%	25%	10%	10%	30%
1	0-10%	0-10%	0-0,05	0-0,1	0-10%
2	10-20%	10-20%	0,05-0,1	0,1-0,2	10-20%
3	20-30%	20-30%	0,1-0,15	0,2-0,3	20-30%
4	30-40%	30-40%	0,15-0,2	0,3-0,4	30-40%
5	40-50%	40-50%	0,2-0,25	0,4-0,5	40-50%
6	50-60%	50-60%	0,25-0,3	0,5-0,6	50-60%
7	60-70%	60-70%	0,3-0,35	0,6-0,7	60-70%
8	70-80%	70-80%	0,35-0,4	0,7-0,8	70-80%
9	80-90%	80-90%	0,4-0,45	0,8-0,9	80-90%
10	90-100%	90-100%	0,45-	0,9-	90-100%

12. ábra: Komplex élőhely indikátor összetevői

13. ábra: Természetes vegetáció települési megoszlása

Ex lege védett elemek (db/km²)

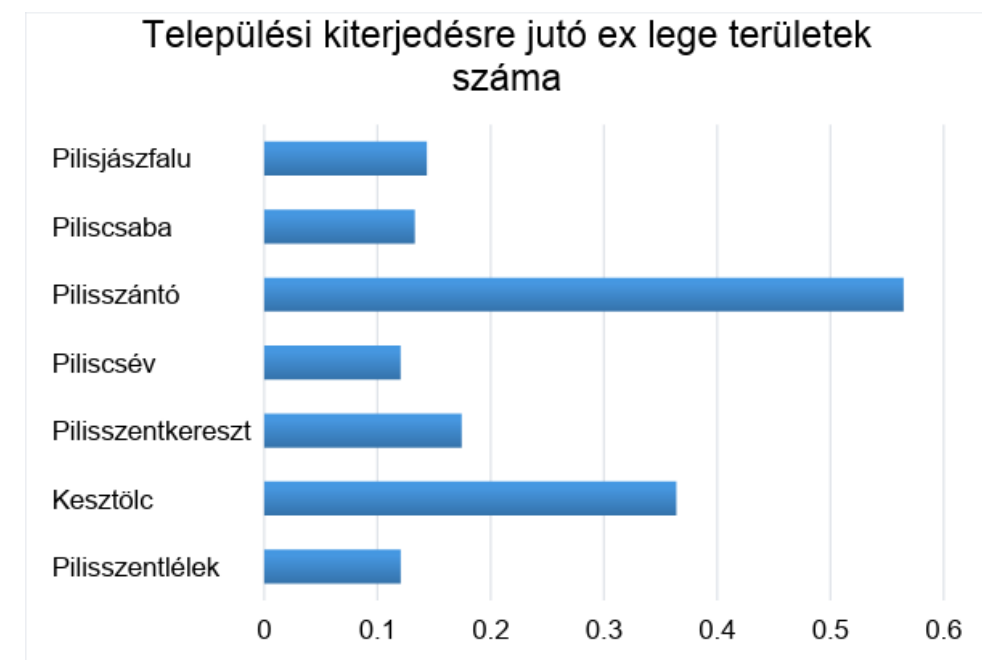
A mutatónál figyelembe vettük a lápok, szikes tavak, kunhalmok, földvárak, források, víznyelők és a barlangok felszíni védővezetének darabszámát és területi kiterjedését településeként, ebből került kiszámolásra egy db/km² érték. (14. ábra)

Természetes vegetáció (%)

A mutató definiálása érdekében meghatároztuk településenként a természetközeli terület/ teljes terület (hektár) értékét. Ehhez a Corine felszínborítási térképet alkalmaztuk. (sárgával jelöltük a természetközeli területeket (hektár). A számolás eredményét az alábbi táblázat szemlélteti. (3. táblázat, 13. ábra)

3. táblázat: Természetes vegetáció

CORINE	Pilisszentlélek	Keszthely	Pilisszentkereszt	Piliscsév	Pilisszántó	Piliscsaba	Pilisjászfalu
Corine: Állóvizek (CLC512), 2012(Település)					0		
Corine: Átmeneti erdős-cserjés területek (CLC324), 2012(Település)		128,4218	213,2316	26,9378	47,2152	101,3946	78,4422
Corine: Elsődlegesen mezőgazdasági területek jelentős természetes formációkkal (CLC243), 2012(Település)		272,1855	52,1262	98,3821	0	0	0,0203
Corine: Építési munkahelyek (CLC139), 2012(Település)					0	52,4377	7,3009
Corine: Folyóvizek és vízi utak (CLC511), 2012(Település)					0		
Corine: Gyümölcsösök, bogozások (CLC222), 2012(Település)					0		
Corine: Homokos tengerpartok dűnék homok (CLC331), 2012(Település)					0		
Corine: Ipari vagy kereskedelmi területek (CLC121), 2012(Település)							25,2515
Corine: Kikötők (CLC123), 2012(Település)					0		
Corine: Komplex művelési szerkezet (CLC242), 2012(Település)		70,6625	92,7618	110,4452	111,2292		
Corine: Lerakóhelyek (meddőhányók) (CLC132), 2012(Település)		28,0399			0		
Corine: Lomblevelű erdők (CLC311), 2012(Település)		653,8892	1207,3167	1202,9798	746,5352	1215,9121	155,3338
Corine: Nem ontózt szántóföldek (CLC211), 2012(Település)		635,2801		881,3238	118,654	81,901	146,1969
Corine: Nem összefüggő település szerkezet (CLC112), 2012(Település)		118,4836	88,6119	91,5518	112,1927	267,8724	101,3099
Corine: Nyersanyag kitermelés (CLC131), 2012(Település)					0		
Corine: Összefüggő település szerkezet (CLC111), 2012(Település)					0		
Corine: Repülőterek (CLC124), 2012(Település)					0		
Corine: Rét, legelő (CLC231), 2012(Település)		196,959			258,1862		142,4606
Corine: Ritkás növényzet (CLC333), 2012(Település)					0		
Corine: Sport- szabadidő- és üdülő területek (CLC142), 2012(Település)			59,5033		136,194	215,7811	
Corine: Szárazföldi mocsarak (CLC411), 2012(Település)					30,1637		
Corine: Szőlők (CLC221), 2012(Település)		93,9066			0		
Corine: Természetes gyepek és természetközeli rétek (CLC321), 2012(Település)		0,5726			0		
Corine: Tőzeglápok (CLC412), 2012(Település)					0		
Corine: Tülevélű erdők (CLC312), 2012(Település)			0,009		33,7974	83,9864	
Corine: Út- és vasúthálózatok és csatlakozó területek (CLC122), 2012(Település)					0		
Corine: Városi zöldterületek (CLC141), 2012(Település)					0		
Corine: Vegyes erdők (CLC313), 2012(Település)			6,9426		0	69,1543	39,9511

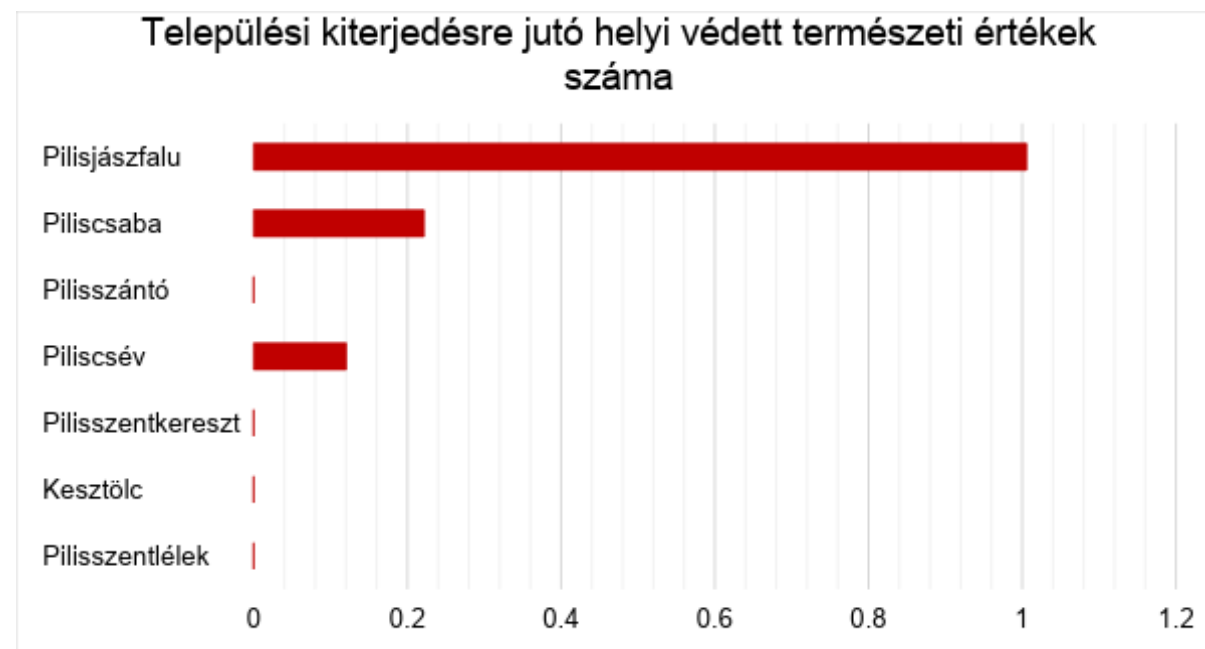
14. ábra: Települési kiterjedésre jutó ex lege területek száma

Helyi védett természeti értékek (db/km²)

Ezen érték meghatározásához kigyűjtöttük a helyi természetvédelmi értékeket és azt vetettük össze a települések kiterjedésével. Elmondható, hogy a legtöbb helyi védett érték Pilisjászfalun található, de Piliscsabán és Piliscsévén vannak ilyen megőrzendő tájlemek. (4. táblázat, 15. ábra)

4. táblázat: Helyi védelem alatt álló természeti értékek

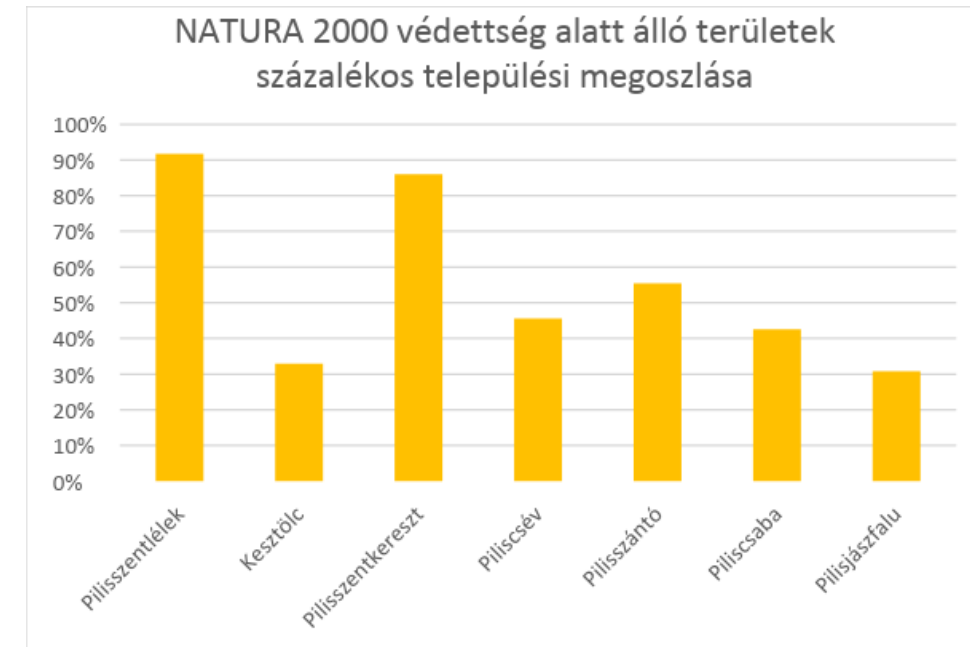
Helyi védelem alatt álló természeti értékek			
Település	Érték megnevezése	Érték száma(db)	db/km ²
Piliscsaba	Klotildligeti fasorok, fák	5	0,22172949
	Ősök parkja		
	Ferenc-forrás környéke		
	Kenyérmezei patak		
	Gyurgyalagfészkelőhely		
Pilisjászfalu	Óvoda feletti domb	7	1,005747126
	Dági-völgyi nádas és patak		
	Felső-Somlyót övező ligetes erdő		
	Kenyérmezei patak		
	Nagy-Somlyó		
	Ott Zoltán sétány feletti erdő		
Piliscsév	Csévi-barlang környéke	3	0,120481928
	Eszperantó-forrás és környéke		
	Studenka-forrás és környéke		
Pilisszántó	-	0	0
Pilisszentkereszt	-	0	0
Kesztlőc	-	0	0
Pilisszentlélek	-	0	0

15. ábra: Települési kiterjedésre jutó helyi védett természeti értékek száma

Védett terület - Natura 2000 (%) (16. ábra)

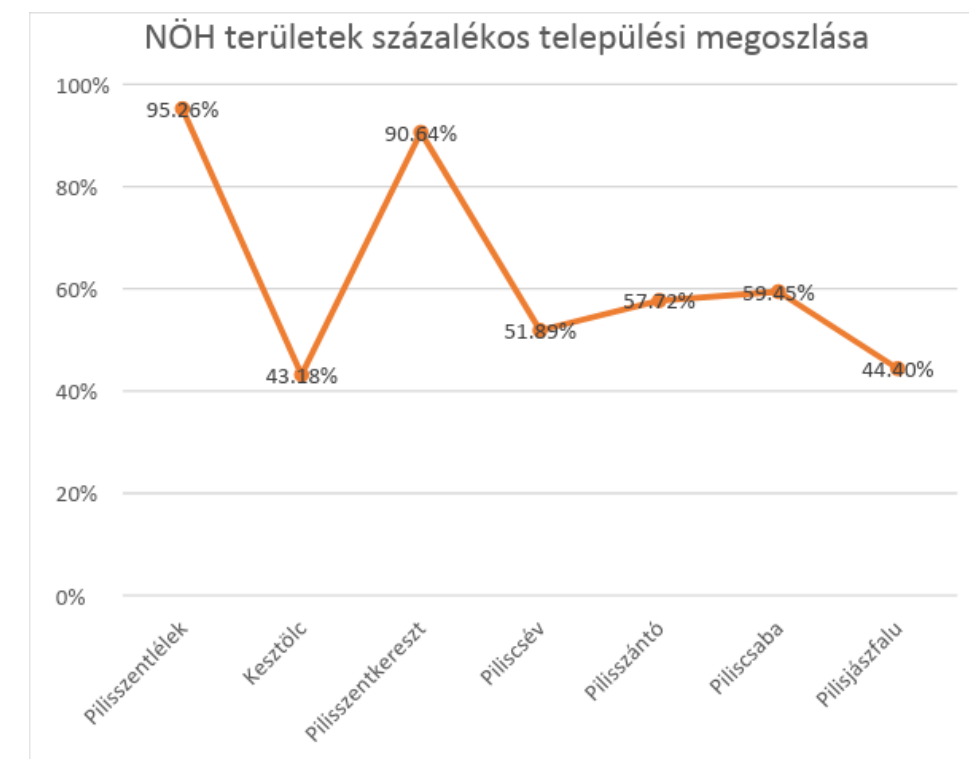
A Natura 2000 területeket a települések méretének százalékos értéként adtuk meg.

16. ábra: Natura 2000 védettség alatt álló területek

Védett terület- Nemzeti Ökológiai Hálózat (%) (17. ábra)

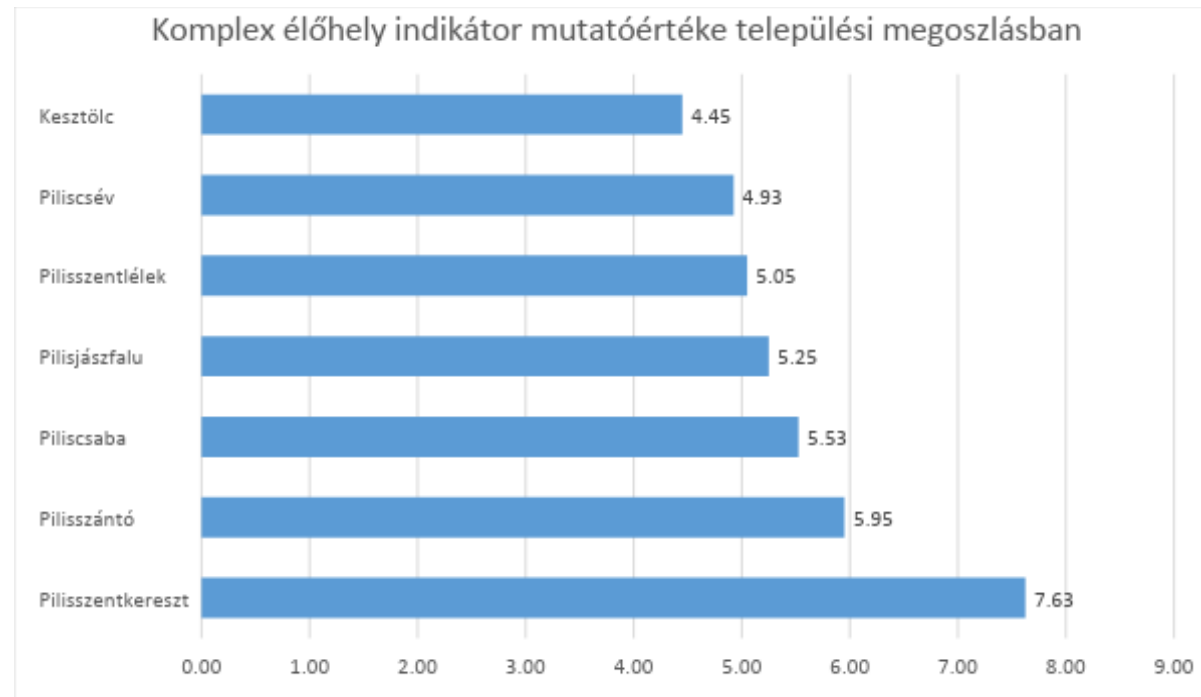
A Nemzeti Ökológiai Hálózat értékét is a fentebb említett módszertannal számoltuk ki.

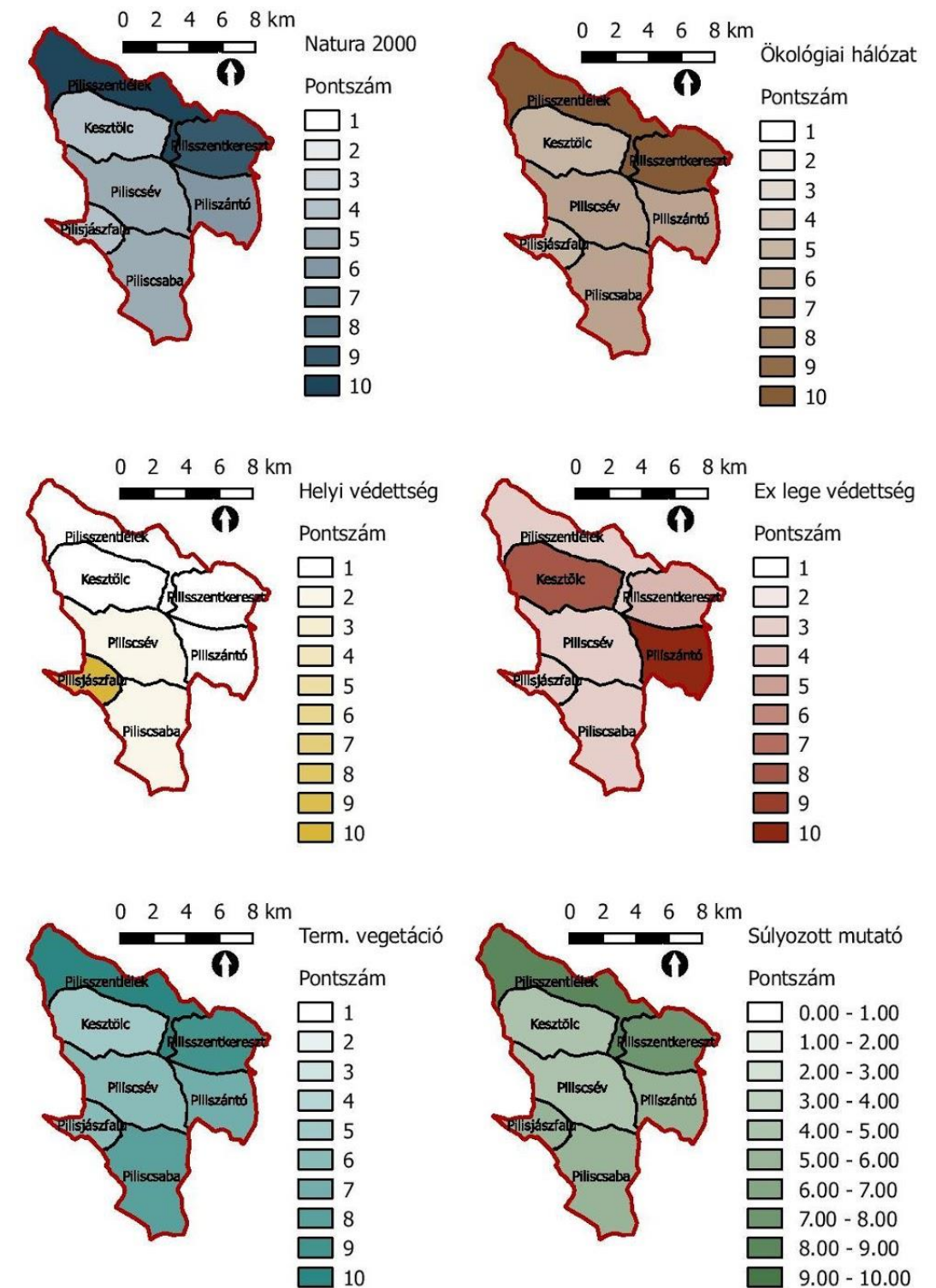
17. ábra: Nemzeti Ökológiai Hálózat területeinek százalékos települési megoszlása

Összegzés

Az alább bemutatott számolási módszerrel azt kaptuk eredményül, hogy a komplex élőhely indikátor mutatóértéke Pilisszentkereszten a legmagasabb 7,63 pont. A legrosszabb értéket Kesztlőc kapta 4,45-tel. A települések átlaga 5,54 pont, szórása pedig viszonylag alacsony 1,03. Csak két kiugró település van (átlag +/- szórás) Kesztlőc és Pilisszentkereszt.

18. ábra: Komplex élőhely indikátor mutató értéke települési megoszlásban

19. ábra: Élőhely indikátor eredményei a térségben

TURISZTIKAI TÁJFUNKCIÓ ELEMZÉS

A térségi települések esetében lényeges szempont a turizmus vizsgálata. A turizmus indikátor kialakításánál négy szempontot vettünk figyelembe: a szállásokat, a vendéglátó egységeket (éttermeket, cukrászdákat/kávézókat, sörözőket/borozókat), a boltokat és a turisztikai attrakciókat.

A szállások esetében a darabszámon kívül figyelembe vettük a szezonalitást is, az egész évben látogatható intézményeket többlet ponttal értékeltük. Ebben a tekintetben a legjobban ellátott település Pilisszentkereszt, utána Piliscsaba következik. A többi település közt nagy a különbség.

Szállás	Összesített érték	Pont
Kesztölc	4,5	3
Piliscsaba	14,5	7
Piliscsév	4	3
Pilisjászfalu	3	2
Pilisszántó	2,5	2
Pilisszentkereszt	21	10
Pilisszentlélek	0	1

A vendéglátást vizsgálva az ellátási egységek darabszámának pontozásán kívül a helyi termékeket értékeltük még pozitívan: 0,5 pontot kaptak azok a vendéglátó egységek, ahol nagyobb arányban használnak helyi terméket, azonban a kis mennyiséget is díjaztuk 0,25 ponttal. Ebben a vizsgálati részben Piliscsaba magasodik ki, a többi helyszín nagy különbséggel maradt le mögötte.

Vendéglátás	Étterem	Cukrászda/kávézó	Kocsmá	Összesített érték	Pont
Kesztölc	2,5	2,5	4	9	5
Piliscsaba	6,25	4,5	7	17,75	10
Piliscsév	1	0	3	4	2
Pilisjászfalu	2	0	2	4	2
Pilisszántó	2,25	1,5	2	5,75	3
Pilisszentkereszt	7	1,5	1	9,5	5
Pilisszentlélek	0	0	2	2	1

Az élelmiszerellátáshoz köthető boltokat (diszkont, hentes, zöldséges, pékség) is hasonlóképpen mértük fel, mint a vendéglátó egységeket, pontoztuk a mennyiséget, valamint a helyi termékek

jelenlétét. Ebben az esetben is Piliscsaba emelkedik ki, itt a legnagyobb a különbség Csaba és a többi település között: Piliscséven, Pilisjászfalu, Pilisszentléleken és Pilisszántón csak egy ebbe a kategóriába eső bolt található. Az üzleteket jelentőségük alapján is megkülönböztettük: a kisboltok, diszkontok (CBA, COOP) 1 pontot kaptak, a nagyobb áruházak (COOP Szuper) 1,5 pontot kaptak, és a szupermarketek (ALDI) 2 pontot kaptak. A dohányboltokat is felmértük, és 0,5 pontra értékeltük ezeket.

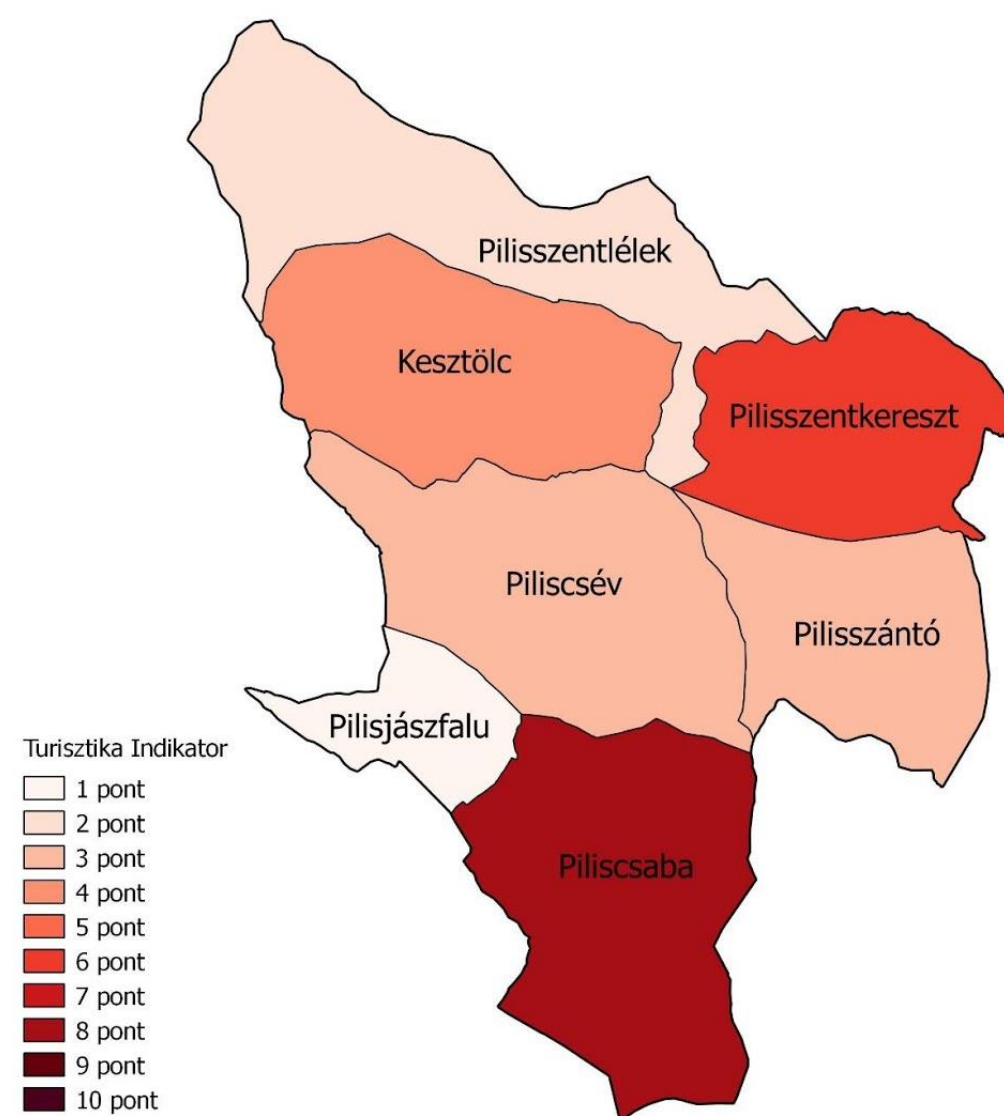
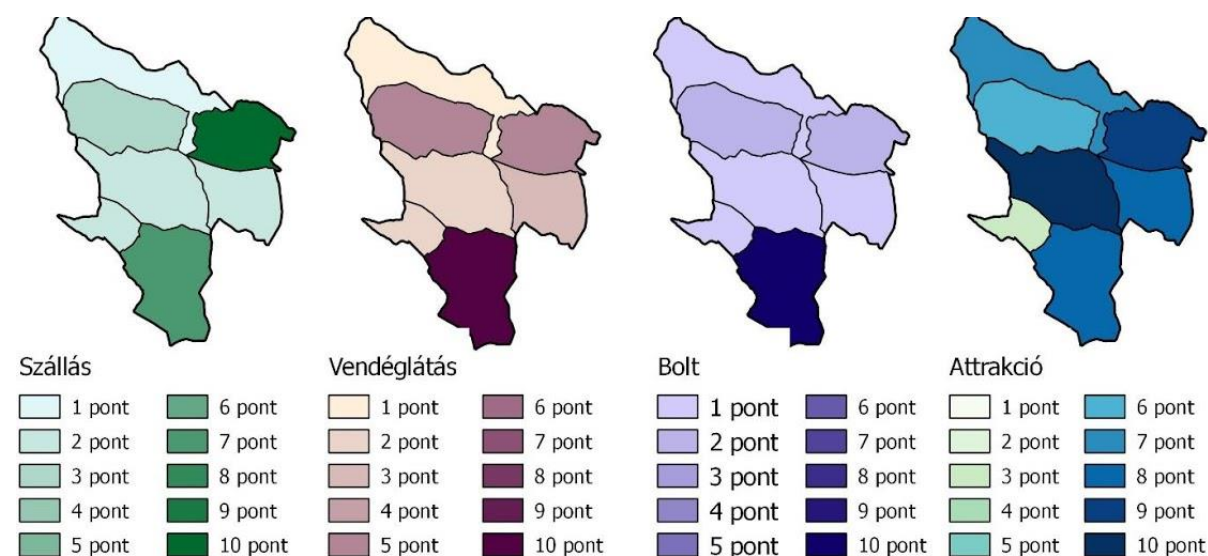
Bolt	Összesített érték	Pont
Kesztölc	4,5	3
Piliscsaba	18,5	10
Piliscsév	1,5	1
Pilisjászfalu	2,5	1
Pilisszántó	1,0	1
Pilisszentkereszt	4,0	2
Pilisszentlélek	1,0	1

Az attrakciók leltárba vétele után elmondható, hogy Piliscsév kimagasló pontszámot ért el, ezt követi Pilisszentkereszt, Piliscsaba és Pilisszántó. A helyszín természeti és kulturális értékekben igen gazdag, ez egy remek fejlesztési lehetősége a térségnek. Piliscsabán igen koncentráltan jelennek meg a örökségek: a Pázmáneumnál, a Templom téren, a Klotild téren több épített elem és egyedi tájérték található (főleg szobrok, emléktáblák).

Attrakciók	Összesített érték	Pont
Kesztölc	3	1
Piliscsaba	40	8
Piliscsév	52	10
Pilisjászfalu	12	3
Pilisszántó	38	8
Pilisszentkereszt	44	9
Pilisszentlélek	0	1

A turisztikai ellátottság vizsgálat eredménye az, hogy Piliscsaba tekinthető a legellátottabb településnek a térségben, és nagyobb hangsúlyt érdemes fektetni a szálláshelyek kialakítására, fejlesztésére, vendéglátó egységek kínálatának bővítésére, az üzleti kínálatra, szükség esetén új attrakció létrehozására.

Összesen	Szállás	Vendéglátás	Bolt	Attrakció	Összesített eredmény
Kesztlőc	3	5	3	1	3
Piliscsaba	7	10	10	8	8,75
Piliscsév	3	2	1	10	4
Pilisjászfalu	2	2	1	3	2
Pilisszántó	2	3	1	8	3,5
Pilisszentkereszt	10	5	2	9	6,5
Pilisszentlélek	1	1	1	1	1

20. ábra: Turisztikai tájfunkció elemzés eredményei a térségben

GAZDASÁGI FUNKCIÓELEMLÉS

A térség gazdasági helyzetének elemzéséhez indikátorok kiválasztására volt szükség. A helyzetfeltárás pontosságának érdekében 5 különböző szempont alapján értékeltük a településeket. Vizsgáltuk az 1000 lakosra jutó gazdasági szervezetek számát, az 1000 főre jutó nyilvántartott álláskeresők számát, az adófizetők százalékos arányát, az egy lakosra jutó összes nettó jövedelmet és az egy lakosra jutó összes iparüzési adót.

1000 lakosra jutó gazdasági szervezetek száma

A KSH 2017-es adatai alapján megállapítható, hogy a legtöbb gazdasági szervezet Piliscsabán található a térségben. Itt 1000 lakosra 180,9 db szervezet jut. Ebben a tekintetben a helyzet Kesztlőcön a legrosszabb, hisz itt csak 93,8 db szervezet jut 1000 lakosra.

1000 lakosra jutó nyilvántartott álláskeresők száma

A KSH 2017-es adatai alapján a nyilvántartott álláskeresők számának aránya Kesztlőcön és Piliscsábán a legmagasabb. Ezek a települések 1000 lakosra több, mint 18 álláskereső jut. Ezen indikátor esetében a többi településen hasonló értéket kapunk, 12,9 és 13,4 között változik Piliscsabán, Pilisjászfalun, Pilisszántón és Pilisszentkereszten az 1000 lakosra jutó álláskeresők száma.

Adófizetők aránya

A KSH 2015-ös adatai alapján azt a következtetést szűrtük le, hogy közel hasonló arányban találhatók a vizsgált településen adófizetők. Természetesen azért így alakultak ki különbségek. Pilisszentkereszt lakosságának 50,7 %-a adófizető, míg ez az adat Piliscsabán csak 41,7 %. Ezzel Piliscsaba van a rangsor alján ennek az indikátornak az esetében.

Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem

A KSH 2014-es adatait felhasználva vizsgáltuk ezt az indikátort. A 6 település esetében jelentős különbségeket tapasztaltunk. Míg Pilisjászfalun 1073,9 ezer Ft jövedelem jut egy lakosra, addig Piliscsábán ez csak 738,4 ezer Ft. A többi település e két érték között változatos eloszlásban található az egy lakosra jutó összes nettó jövedelem. A két véglet közötti körülbelül 3 millió forintos különbség számottevőnek mondható.

Egy lakosra jutó összes iparüzési adó

Az egy lakosra jutó összes iparüzési adó azért fontos indikátor, mert jó rálátást enged nekünk arra, hogy a településen folyó gazdasági tevékenységek mennyire jelentősek. Az előző indikátorral ellentétben itt pozitív irányban Piliscsaba emelkedik ki a vizsgált települések közül. Piliscsábán 21,73 ezer Ft iparüzési adó jut egy lakosra, míg Kesztlőcön csak 3,4 ezer Ft. Itt is nagy különbség figyelhető meg a két véglet között. A többi településen is igen változatos értékeket kaptunk. Alapvetően két csoportra oszthatók a települések. Az egyik ahol 10 ezer Ft alatti iparüzési adó jut egy lakosra (Kesztlőc,

Pilisszántó, Pilisszentkereszt), a másik ahol ez meghaladja a 10 ezer Ft-ot (Piliscsaba, Pilisjászfalu és Piliscsév).

Természetesen a felsorolt indikátorok nem tekinthetők egyenlőknek, nem vehetjük őket egyforma súllyal latba. Ezért minden indikátorhoz szorzókat rendeltünk hozzá. Véleményünk szerint a települések gazdasági helyzetének megállapításához a legfontosabb az iparüzési adó számbavétele, ezért ez 3-as szorzót kapott. Egyaránt 2-es szorzót kapott az adófizetők arányát mutató szám és az egy lakosra jutó nettó jövedelem értéke is. A legkisebb mértékben befolyásoló adat a álláskeresők száma, azért, mert ez gyorsan változhat és nem biztos, hogy valós értéket mutat. A településeken lévő gazdasági szervezetek száma 1,5 szorzót kapott.

Összegzés

A vizsgált indikátorok és szorzók alapján kialakult a települések között egy rangsor. A legmagasabb értékelést Pilisjászfalu kapta (75,5), öt Piliscsév (59), Piliscsaba (58) és Pilisszentkereszt (56) követte szorosan. Két gazdaságilag leszakadó település található a térségben, Pilisszántó (37,5) és Kesztlőc (30,5). (5. táblázat)

5. táblázat: Gazdasági funkcióelemzés eredménye

Gazdasági funkcióelemzés	Állandó lakosság (2017)	8108	1734	2606	2167	2720	2494
Teir, KSH	szorzó	Piliscsaba	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt	Kesztlőc	Piliscsév
Regisztrált gazdasági szervezetek száma [2017] (1000 főre)	1,5	180,9	149,9	150	173,9	93,8	98,6
Nyilvántartott álláskeresők száma [2017] (1000 főre)	1	13,4	13,2	13	12,9	18,8	18,4
Adófizetők aránya [2015] (%)	2	41,7	48,3	45,5	50,7	45,1	46,9
Egy lakosra jutó összes nettó jövedelem [2014] (ezer Ft)	1,5	999,5	1073,9	782,3	837,1	780,1	738,4
Egy lakosra jutó összes iparüzési adó [2011] (ezer Ft)	2	14,96	17,83	6,43	9,47	3,4	21,73
összesen:		70	73,5	56,5	64	53	69,5

Elérhetőségi funkcióelemzés

A vizsgált térség elérhetőségének elemzéséhez megvizsgáltuk a települések Budapesttől, valamint Esztergomtól közúton mért távolságát, továbbá figyelembe vettük, hogy a településeket mennyi időbe telik elérni a fővárostól és Komárom-Esztergom megye központjától. A felhasznált adatokat a Google Maps segítségével határoztuk meg. (6. táblázat)

Elérési távolság és idő Budapesttől

Napjainkban szinte minden Budapesthez kötődik így az agglomerációs települések esetében elengedhetetlen megvizsgálni a település Budapesttől mért távolságát és a Budapest eléréséhez szükséges menetidőt. A vizsgált települések közül a fővároshoz legközelebb Piliscsaba (27 km) és Pilisszántó (26 km) található, míg legmesszebb Kesztlőc (45 km). Természetesen az elérési idő alapján is az említett települések emelhetők ki.

Elérési távolság is idő Esztergamtól

Budapesten kívül érdemes megvizsgálni a térség közelében található megyeszékhelyet, Esztergomot is. Alapvetően megállapítható, hogy a vizsgált települések távolságban és időben is inkább Esztergomhoz vannak közel, mint Budapesthez. Esztergomhoz legközelebb Kesztlőc (12 km) található, legtávolabb pedig Pilisszántó (23 km). Esztergom esetében az utazási idő vizsgálatakor azt állapítottuk meg, hogy bár távolságban sokkal közelebb vannak hozzá a települések, mint Budapesthez, mégis időben már nem mutatkozik akkora differencia. Ez a Budapest irányába vezető gyorsforgalmi útnak köszönhető.

6. táblázat: Elérhetőségi funkcióelemzés eredménye

Elérhetőségi funkcióelemzés							
Teir, KSH	szorzó	Piliscsaba	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt	Kesztlőc	Piliscsév
Elérési idő (perc, Budapesttől) (maps.google.com, 2019)	2,5	35	36	34	35	45	40
Úthossz (km, Budapesttől) (maps.google.com, 2019)	1,5	27	31	26	33	39	36
Elérési idő (perc, Esztergamtól) (maps.google.com, 2019)	2,5	25	21	28	25	15	25
Úthossz (km, Esztergamtól) (maps.google.com, 2019)	1,5	22	19	23	20	12	20
	összesen:	20	22,5	17,5	18,5	24	14,5

Ingázási funkcióelemzés (7., 8. táblázat)

A térség közlekedési hálózatban betöltött szerepének és a lakosok ingázási szokásainak vizsgálatához 5 indikátort határoztunk meg. Megtekintettük a településeken mért ingázásra vonatkozó KSH adatokat és a településekre érkező buszjáratok járatgyakoriságát. A vizsgált települések közül hármát érint a Budapest-Esztergom közötti vasútvonal. Úgy döntöttünk, hogy a vasutat külön indikátorként jelenítjük meg, mert egyéb esetben meglehetősen torzított képet kapnánk a települések összevetésekor.

A településekre érkező buszjáratok járatgyakorisága

A településekre érkező buszjáratok gyakoriságának vizsgálata az ingázás szempontjából elengedhetetlen indikátor, az ingázó lakosság gyakran használja a tömegközlekedési eszközöket. A pontosabb adatok reményében ezen indikátort további 3 részre osztottuk, megtekintettük a 10 óra előtti járatgyakoriságot (munkába indulók miatt), a 10 és 15 óra közötti, valamint a 15 óra utáni (munkából érkezők miatt) gyakoriságot.

Vonatközlekedés óránkénti gyakorisága

A vizsgált települések közül hármát érint az Esztergom irányába haladó vasútvonal (Piliscsaba, Pilisjászfalu és Piliscsév). A vonatok 30 percenként indulnak a Nyugati Pályaudvarról. Jól látszik, hogy ezen indikátoron belül kétféle település különíthető el. A településeket vagy érinti a Budapest és Esztergom között közlekedő vonat, vagy nem. Annak ellenére, hogy nem mutat változatos képet ez az indikátor fontosnak tartottuk a kiemelését, mivel az ingázó lakosság előszeretettel használja a vonatot, hisz sokkal gyorsabb a buszoknál.

1000 lakosra jutó ingázók száma (Budapest, Esztergom)

A 2011-es KSH ingázásra vonatkozó adatai alapján kiválogattuk a Budapesttel és az Esztergommal kapcsolatosakat. Az két településre kapott adatokat összesítve alkalmaztuk. Az ingázók számát elosztottuk a település lakosságával annak érdekében, hogy az eltérő lélekszámú települések miatt ne kapjunk megtévesztő értékeket. A vizsgálat során az derült ki, hogy ingázók a legnagyobb számban Pilisszántón találhatók (218,3/1000 fő), míg legkevesebben Piliscséven (124,7) és Kesztlőcön (125,7) laknak.

Összefüggés figyelhető meg a települések Budapesttől és Esztergamtól való távolsága és az ingázási adatok között. A települések közül Piliscsév viszonylag távol helyezkedik el mindkét központi településtől és itt a legalacsonyabb az ingázók száma. Pilisszántó esetében viszont az látszik, hogy bár Budapesthez közel, Esztergamtól viszont távol helyezkedik el mégis itt a legmagasabb az ingázók száma. Az ingázók számát külön vizsgálva azonban már látszik ez miért alakulhatott így ki, Pilisszántóról 558 ember utazik Budapestre a munkája miatt, míg Esztergomba csak 11 fő teszi meg ugyanezt.

7. táblázat: Ingázók száma a térségben

	Piliscsaba	Piliscsév	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt	Kesztlőc
Budapest	1292	192	231	558	317	118
Esztergom	39	119	18	11	8	224

8. táblázat: Ingázási funkcióelemzés eredménye

Ingázási funkcióelemzés							
	Állandó lakosság (2017)	8108	1734	2606	2167	2720	2494
Teir, KSH	szorzó	Piliscsaba	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt	Kesztlőc	Piliscsév
Buszjáratok gyakorisága 10 óra előtt (menetrendek.hu, 2019)	1,5	8	7	10	8	7	7
Buszjáratok gyakorisága 10 és 15 óra között (menetrendek.hu, 2019)	1	6	6	6	7	6	6
Buszjáratok gyakorisága 15 óra után (menetrendek.hu, 2019)	1,5	18	19	22	19	19	19
Vonatközlekedés óránkénti gyakorisága (menetrendek.hu, 2019)	1,5	2	2	0	0	0	2
1000 lakosra jutó ingázók száma Budapestre és Esztergomba (2011, fő)	2,5	164,3	143,6	218,3	150	125,7	124,7
	összesen:	69,5	65,5	70,5	54,5	49,5	63

Komplex ingázási-elérhetőségi funkcióelemzés (9. táblázat)

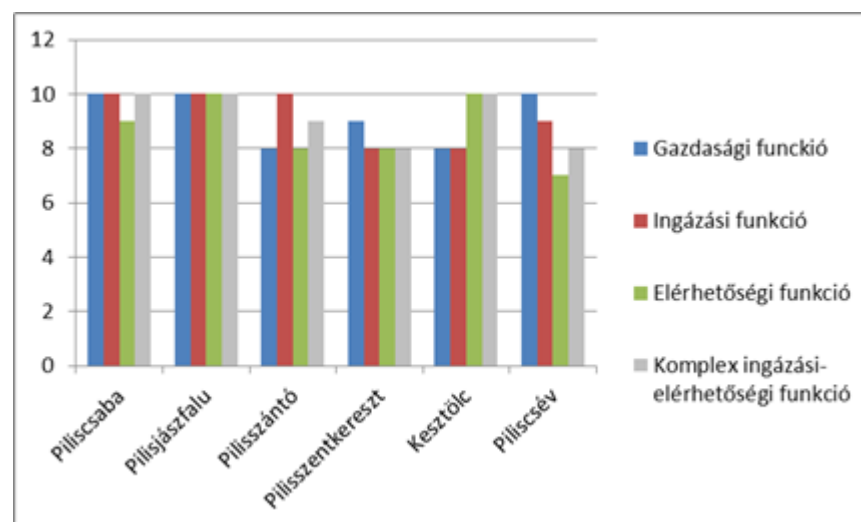
Az adatok kiértékelése során úgy gondoltuk, hogy bár az elérhetőségi funkciót és az ingázási funkciót külön vizsgáltuk, mégis ezek a területek egymással szoros kapcsolatban vannak. Ezért elkészítettünk egy újabb elemzést, melyben e két területet ötvöztük.

9. táblázat: Komplex ingázási-elérhetőségi funkcióelemzés eredménye

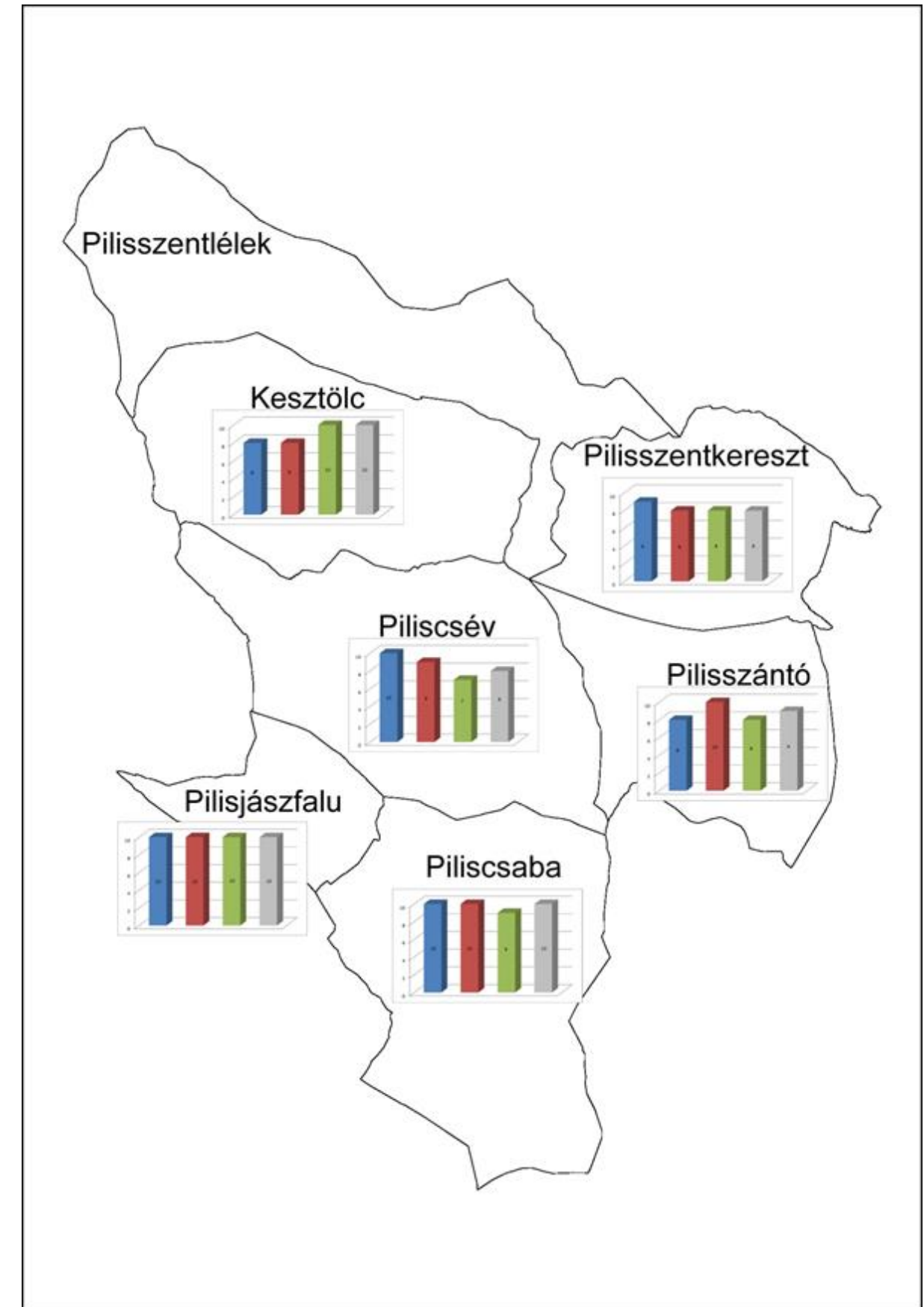
Komplex ingázási-elérhetőségi funkcióelemzés							
	szorzó	Piliscsaba	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt	Kesztölc	Piliscsév
Ingázási funkció érték	1	69,5	65,5	70,5	54,5	49,5	63
Elérhetőségi funkció érték	1,5	20	22,5	17,5	18,5	24	14,5
	összesen:	23,5	25	22	20	23	19,5

Összegzés

Település	Gazdasági funkció	Ingázási funkció	Elérhetőségi funkció	Komplex ingázási-elérhetőségi funkció
Piliscsaba	10	10	9	10
Pilisjászfalu	10	10	10	10
Pilisszántó	8	10	8	9
Pilisszentkereszt	9	8	8	8
Kesztölc	8	8	10	10
Piliscsév	10	9	7	8

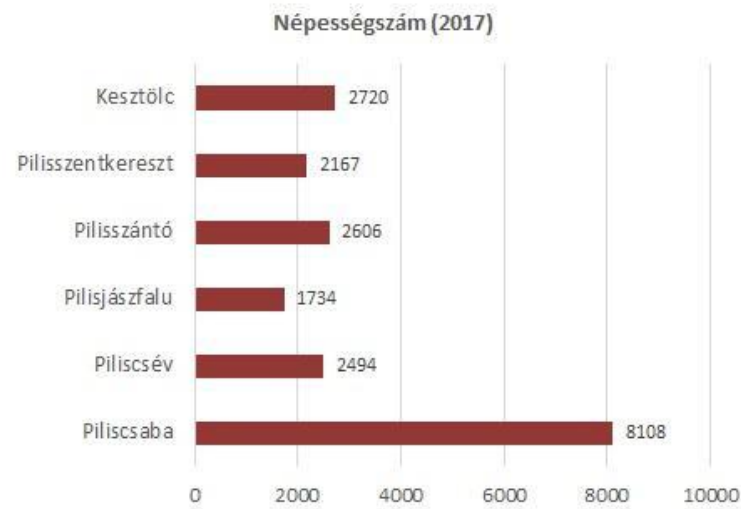
21. ábra: Funkcióelemzések eredménye településekre vetítve

22. ábra: Funkcióelemzések eredménye településekre vetítve

I/12. Demográfia, foglalkoztatás, demográfiai trendek

A kistérség teljes népessége 2017-es statisztikai adatok alapján 19829 fő. Az állandó népesség Piliscsabán 8108 fő, Piliscsévén 2494 fő, Pilisjászfalun 1734 fő, Pilisszántón 2606 fő, Pilisszentkereszten 2167 fő, Kesztlőcön 2720 fő (KSH-Területi Statisztikai Adatok). Statisztikai adatok Pilisszentlélek területére nem álltak rendelkezésre. (23. ábra)

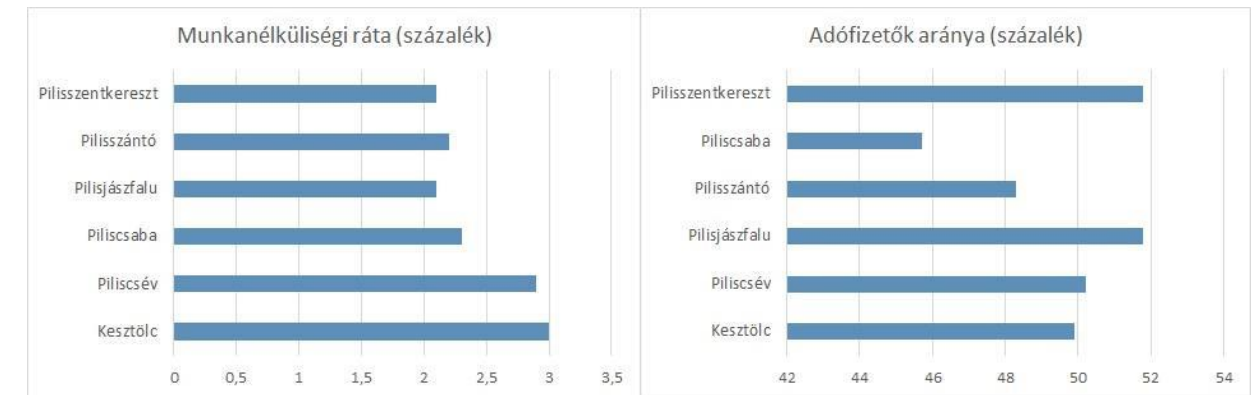
23. ábra: Népességszám a térségben

A térség korösszetételét vizsgálva, megállapítható, hogy a térség népessége stagnáló. A koreloszlási vizsgálat során a népesség 18 egyenlő csoportra lett bontva életkoruk alapján. A népesség legnagyobb arányát a 35-39 év közöttiek alkotják (1867 fő). Felnőtt korúak (15-64 év) száma a térségben 14042 fő, a gyermekek (0-14 év) száma a térségben 3516 fő, az idősek (65-X) száma 2725 fő. Ez alapján megállapítható, hogy a gyermekek száma magasabb az időskorúaknál. 10505 fővel a népesség 51%-át nők alkotják, a férfiak száma a térségben 9778 fő (KSH-Területi Statisztikai Adatok).

A térségben nyilvántartott álláskeresők száma 291 fő. Legnagyobb számban Piliscsabán találhatóak álláskeresők 109 fővel (munkanélküliségi ráta 2,3%). Piliscsévén 46 fő (munkanélküliségi ráta 2,9%), Pilisjászfalun 23 fő (munkanélküliségi ráta 2,1%), Pilisszántón 34 fő (munkanélküliségi ráta 2,2%), Pilisszentkereszten 28 fő (munkanélküliségi ráta 2,1%) Kesztlőcön 51 fő (munkanélküliségi ráta 3%). Legnagyobb arányban a fizikai foglalkozású nyilvántartott álláskeresők fordulnak elő (199 fő) (Tmer). (24. ábra)

Az adófizetők aránya a legalacsonyabban Piliscsabán van 45,7%-kal, a legmagasabb arány Pilisjászfalun és Pilisszentkereszten 51,8%-kal (Tmer). (25. ábra)

Egy lakosra jutó nettó jövedelem Pilisjászfalun a legmagasabb 1 259 281 Ft-tal, a legalacsonyabb Piliscsévén található 899 437 Ft-tal (Tmer).

24. ábra: Munkanélküliségi ráta a térségben

25. ábra: Adófizetők aránya a térségben

Felhasznált források

Nyomtatott irodalom

MÉTA program, Bölöni János

Dövényi Zoltán (2010.): Magyarország kistájainak katasztere

Korpás László (1998.): Magyarázó a Börzsöny és a Visegrádi-hegység földtani térképéhez

Juhász Ágoston (1999.): A klimatikus hatások szerepe a magaspártok fejlődésében

Janata Károly, DINPI

Internetes források

<http://www.novenyeterkep.hu>

<http://www.pilisinfo.hu/allatvilag>

<http://teir.hu>

II. pillér – Örökségvédelem, vizsgálat, értékelés

Módszertan

Az örökségvédelmi pillér módszertani felépítése négy fő részre osztható. A térségi tájalakulás, történeti tájváltozási folyamatok vizsgálata és értékelése során katonai felmérések, kataszteri, topográfiai térkép és a jelen állapotot bemutató Google Earth felvétel értelmezésével feltárássra kerültek a térség területhasználatában bekövetkező jellemző tendenciák, a sorsfordító tájtörténeti események. A történeti térképeket térinformatikai módszerekkel dolgoztuk fel. A tájstabilitás elemzésével a térség védendő, értéket képező, évszázadok óta azonos területhasználatának kiemelése jelenik meg hangsúlyosan. Ehhez szorosan köthető a vonalas zöldinfrastruktúra elemek, fasorok történeti szerepének, változásának feltárása a tájban.

A pillér második nagyobb egysége a pilisi táj természeti és épített kultúrtörténeti értékeinek feltárása, értékelése ugyancsak térinformatikai adatbázis készítésével. Utóbbiak között elkülönítésre kerültek a műemléki, helyi védettség alatt álló kultúrtörténeti értékek, valamint az egyedi tájértékek. Az örökségelemek sűrűsödési elemzése által kirajzolódnak az értékekben leginkább bővelkedő területek.

A térség jellegét meghatározó örökségelemek, köztük az erdőgazdálkodási hagyományok megléte, a szőlőtermesztés, állattartás múltja, a bányászat jelenléte, a szakralitás karakteres tájformáló elem. Ezek feltérképezésével, az egyes tájkarakter-formáló örökségelemek területi koncentrációjának lehatárolásával kirajzolódtak a pilisi táj domináns tájkarakter típusai.

Az örökségvédelmi konfliktusok, problémák feltárását követően megfogalmazásra kerültek védelmi, helyreállítási, rehabilitációs, valamint a térségre jellemző tájkarakter-típusokra vonatkozó javaslatok, melyek fő szervező elve a teljesség, egységesség lehetővé tétele, a Pilis jellegének megőrzése, a múltbeli hagyományok fenntartása, megőrzése.

II/1. Térségi tájalakulás, történeti tájváltozási folyamatok

II/1.1. Területhasználat-változási folyamatok időállapotok alapján

Az egyes területhasználatok változásának vizsgálatát a meglévő történeti térképek alapján végeztük. Ilyen elemzésre alkalmas, méretarányos térképek az 1700-as évek végétől állnak rendelkezésünkre. Azóta az évek során számos részletes és kevésbé részletes felmérés is készült Magyarország területén. Jelen tanulmányban hat időállapotot bemutató térképeket elemeztünk, melyek az 1782-85 között elkészült Első Katonai Felmérés, a Második Katonai Felmérés 1841-59 között készült szelvényei, az 1869-1887 között készült Harmadik Katonai Felmérés - melyet az 1885-86-ban készült kataszteri

felmérés adataival pontosítottuk - az 1941-es Magyarország Katonai Felmérése nevezetű térképsorozat, továbbá az 1980-1990 között felmért Topográfiai Térképsorozat és végül a jelenlegi időállapot, melyet Google Sattelite és az OpenStreetMap műholdfelvételeiből és térképeiből állítottunk össze.

A legkorábbi forrás tehát az 1782-1785 között készült **Első Katonai Felmérés** a térségben. Akkoriban a térségben három fő területhasználat volt domináns a térségben, az 5634 hektáron elterülő erdőterületek, az 5012 hektárt elfoglaló szántóterületek és az 1801 hektárt elfoglaló vizenyős területek a vízfolyások mentén. Ezek mellett még jelentősnek mondható szőlőterület (384,4 ha) és gyepterület (650,3 ha) jellemezte a vizsgált területet. A beépített települési terület ekkor mindössze 88,05 ha volt. *(1. katonai felmérés c. tervlap)*

A második vizsgált időállapot - a **Második Katonai Felmérés** - idejében az előző felméréshez képest jelentős változások figyelhetők meg. Az erdőterületek 6964 hektárra növekedtek a szántóterületek pedig 3303 hektárra zsugorodtak. Emellett a gyepterületek jelentősen növekedtek 2394 hektárra. Ennek magyarázata, hogy ebben az időszakban nem mértek fel külön vizenyős területet, így arra következtetünk a gyepeként jelölt területek elhelyezkedéséből, hogy ezek magukba foglalják a korábban vizenyősként jelölt területeket is. Kiemelendő még, hogy ebben az időben tovább gyarapodtak a szőlőterületek (496,3 ha) és megjelentek az általunk "bozótosnak" nevezett területek, mely az egykori szántók vagy gyepek cserjésedésére engednek következtetni további 261,5 hektáron. A beépített, települési terület kiterjedése tovább növekedett 128,4 hektárra. *(2. katonai felmérés c. tervlap)*

A **Harmadik Katonai Felmérésen**, már tapasztalható a tájszerkezet mozaikolódása, mivel a katonai felmérések közül ezen található a legtöbbféle területhasználat és az egyes kisebb területhasználatok kiterjedése is kiegyenlített, nem egy helyre koncentrált. Ennek fényében a területhasználatok alakulása a következő: az erdőterületek továbbra is dominánsak maradtak, igaz jócskán csökkent a kiterjedésük, de még így is 6096 hektárt foglalnak el, a második legnagyobb kiterjedésű területhasználat továbbra is a szántóterület, melynek kiterjedése 3658 hektárra nőtt. Legfontosabb eleme ennek a felmérésnek, hogy ebben az időállapotban mérték fel a térségben a legtöbb szőlőterületet 894,1 hektáron. Emellett domináns a tájban a gyepek jelenléte (1646 ha) és az ezek fásításával, cserjésedéssel kialakuló fás legelők (419,4 ha) és bozótos területek (100,9 ha). Továbbá visszatért a felmért területhasználatok közé a vizenyős terület, amelynek kiterjedését ekkor 494,8 hektárban határozták meg. Megjelentek a bányaterületek 18,93 hektáron, illetve a beépített települési terület tovább növekedett 241 hektárra, azaz majdnem duplájára az előző időállapothoz képest. *(3. katonai felmérés c. tervlap)*

Az **1941-es katonai felmérés** szelvényei alapján a erdőterületek kis mértékben csökkentek (5919 ha), a szántó- (3106 ha) és gyepterületek (1168 ha) pedig nagyobb mértékben csökkentek. Ennek magyarázatát a fás legelők (598,1 ha) és a bozótos területek (849,5 ha) kiterjedésének jelentős növekedésében kell keresnünk. A vizenyős területek és szőlőterületek számottevő változáson nem

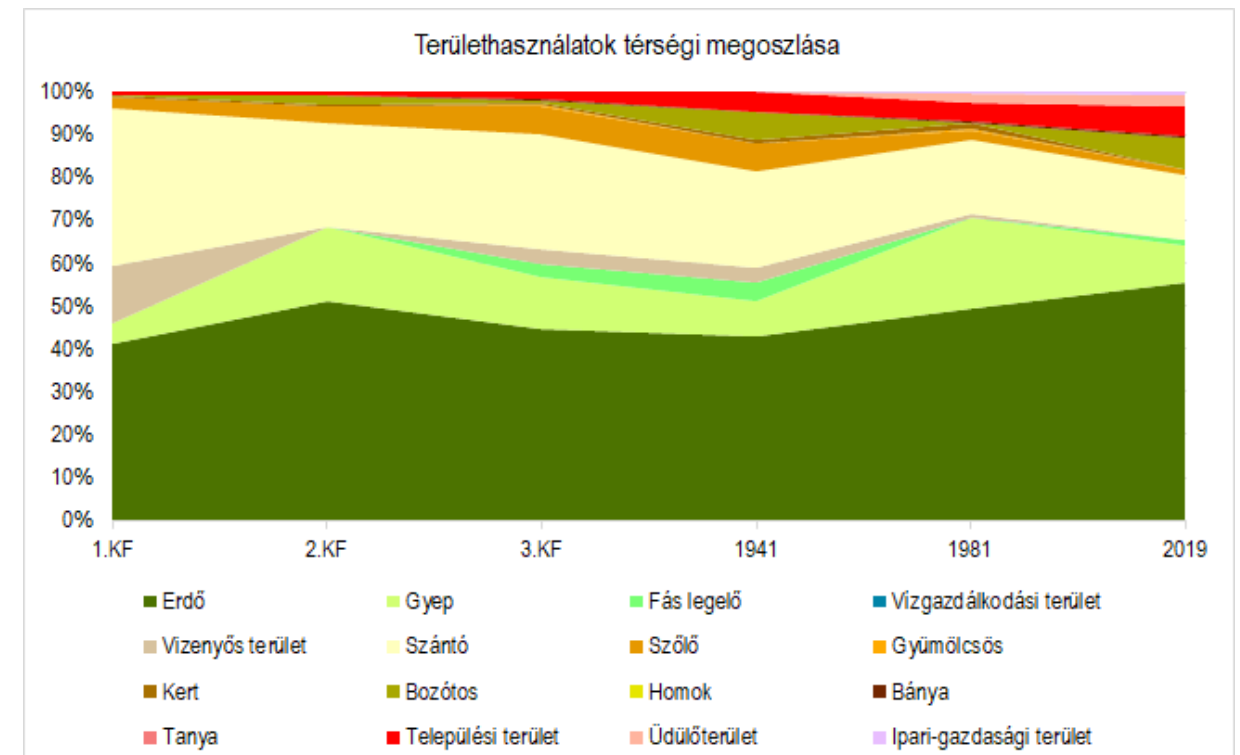
mentek keresztül, elhanyagolható mértékben csökkentek. Az 1941-es katonai felmérésen ábrázolt bányaterületek csökkentek némiképp (16,35 ha), a beépített, települési terület viszont drasztikusan megnőtt, ismét majdnem háromszorosára 663,5 hektárra az előző időállapothoz képest. Minimális kiterjedésük végett nem esett szó idáig a kertés területekről, azonban itt illendő megemlíteni, hogy a maga 164,6 hektáros kiterjedésével ekkor volt a legjelentősebb a térségben. (1941 katonai felmérés c. tervlap)

A következő időállapot az **1980-as években felmért Topográfiai térkép** az elemzésünkben. Az erdősítések (pl. kopárfásítások) végett jelentősen növekedett az erdőterületek nagysága 6739 hektárra, továbbá ismét jelentősen csökkent a szántóterület (2417 ha), illetve majdnem háromszorosára nőtt a gyepterületek kiterjedése (2899 ha). Ennek okát a bozótos - (36,73 ha) és - a mederszabályozások miatt - a vizenyős területek (80,72 ha) drasztikus csökkenésében kell keresnünk. A szőlőterületek is jelentősen csökkentek 249 hektárra. Kiemelendő a bányaterületek jelentős növekedése (34,88 ha), illetve az ipari-gazdasági területek (44,98 ha) megjelenése a térségben. Látható, hogy a II. Világháború következményeként csökkent a beépített, települési területek kiterjedése (612,4 ha), azonban megjelentek az üdülőterületek 294,1 hektáron. (1981 topográfiai felmérés c. tervlap)

A **jelenlegi (2019)** területhasználatok vizsgálata az erdősült területek (erdők és egyéb fával borított területek) további - eddig soha nem látott kiterjedésű - növekedését mutatja (7564,37 ha), továbbá ennek hozományaként a szántó- (2057,53 ha) és a gyepterületek (1171,56 ha) nagymértékű csökkenését. Megfigyelhető azonban a bozótos területek újbóli megjelenése, szintén eddig soha nem látott kiterjedéssel 985,63 hektáron, illetve a fás legelők növekedése (206,28 ha), melyek mind a gyepterületek és szántóterületek rovására terjeszkedtek. Szőlőterületek napjainkban már alig találhatók a területen, mindössze 135,64 hektáron mértünk fel ilyen területeket, illetve a kertés területek is mindössze 25,36 hektáron vannak jelen. Erősen növekedett az emberi befolyás által létrejövő, nem természeti területek kiterjedése. A bányaterületek több, mint duplájukra nőttek (78,56 ha), az ipari-gazdasági területek háromszorosukra nőttek (142,3 ha), a beépített, települési területek 923,12 hektárra -, illetve az üdülőterületek 326,43 hektárra növekedtek, mely összesen másfélszeresére növelte a beépített lakó vagy üdülő területek kiterjedését. (2019 jelenlegi állapot c. tervlap)

Összességében elmondható, hogy a térség története során mindig jelentős szerepet játszottak az erdőterületek, szántó- illetve gyepterületek, melyek ma is uralják a tájat és meghatározzák a tájhasználat módját. Az egykor jelentős szőlőtermelés hagyományának rengeteg társadalmi nyoma van, azonban ma már a szőlőtermesztés kihalóban van a térségben és inkább az ipar és a bányászat vált jelentőssé a természeti területek mellett. Továbbá a bozótos területek kiterjedésének növekedése a mezőgazdaság térségbeli hanyatlására utalhat, de ennek okait a gazdasági és demográfiai folyamatokban kell keresnünk nem e tájváltozás leírásában. (Települési tájváltozási diagramok)

A helyszínelések alatt a jelenlegi tájhasználatokról készült fényképfelvételek a tanulmány digitális verziójában kerülnek dokumentálásra.

26. ábra: Területhasználatok térségi megoszlása

II/1.2. Sorsfordító tájalakító tényezők

Vizsgálati területünk mai állapotának, jellegének kialakulásában jelentős szerepe volt az elmúlt évszázadok tájalakító sorsfordító eseményeinek. E tájalakító tájtörténeti tényezőket, eseményeket a 27. ábra foglalja össze.

A Pilis már a rómaiak korában is lakott terület volt, melyre bizonyítékot adnak az akkori jelentősebb központok – pl. a mai Visegrád, Esztergom és Óbuda – közötti összeköttetést jelentő római kori útvonalak fennmaradt maradványai és határkövei. A Magyar Királyság időszakában is meghatározó volt a Pilis-hegység szerepe, a pilisi királyi erdők jelenléte. Egy 1187-ből fennmaradt dokumentum saját királyi erdőként említi a területet, melynek akkori elsődleges rendeltetése a királyi család vadhússal való ellátása és a vadászati lehetőség biztosítása volt. Az erdőterületen belül csak kevés település volt megtalálható és középkori királyi utak hálózta be a területet.

A térség jellegének, karakterének formálásában nagy szerepet játszottak az itt megtelepedő szerzetesrendek is. Közülük kiemelkedőek a pálosok és a ciszterciek. A pálos rendet Boldog Özséb esztergomi kanonok alapította 1250-ben. Egyes feltételezések szerint a Keszthelyhez tartozó Klastrompusztán volt a rend első központja. A Pilisben lévő ciszterci apátság egy XI. századi vadászkastély helyén alakult ki, miután azt III. Béla a szerzetesrendnek adományozta. A

szervesrendek jelenlétének hatására kialakult kolostortájak a térség meghatározó tájalakító tényezői. A pilisszentkereszti ciszterci kolostor a török hódoltság idején megrongálódott, szerzetesei elmenekültek. A monostor maradványai közelében a pálosok egy kisebb falut alapítottak első központjukról, a pilisi Szent Kereszt kolostorról elnevezve – ez volt a korai Pilisszentkereszt -, főként német és szlovák telepésekkel. A megszűnt kolostorok és a környékükön kialakult kolostortájak 300-400 év eltelte után is meghatározzák a térség atmoszféráját, szakralitását és tájkarakter formáló tényezők.

A vizsgált terület folyamatos antropogén átalakításokon ment keresztül az évszázadok, évtizedek során. Jelentős sorsfordító momentumnak tekinthető a török hódoltság ideje (elneptelenedés, lakosságszám csökkenése), majd azt követően az elneptelenedett pilisi falvakra a szlovák lakosság betelepülése. Piliscsében, Kesztlőcön és Pilisszántón 1690 és 1711 között zajlott a szlovák népesség bevándorlása.

A következő, térségi léptékben meghatározó sorsfordító tájváltozási folyamatnak a szénbányászat megjelenését tekinthetjük. A pilisi szénbányászat múltja visszavezethető egészen az 1800-as évek közepéig. A szén minősége felhasználhatóság szempontjából nem volt kielégítő, a minőségi szén iránti igény növekedésével a bányák üzemeltetése veszteségessé vált, az 1900-as évek végére bezártak ezen bányák. Magyarország szénbányászata utolsó nagy balesetének a térségben 1988. december 4-én bekövetkezett lencsehegyi bányarobbanást tartják. A kőbányászat ezzel ellentétben évszázadok óta meghatározó a Pilisben. A kőbányákban, mészkőfejtőkben – melyek jelenléte egészen a római korig visszavezethető – dachsteini mészkövet bányásztak, amit a térségben az építkezések során hasznosítottak. A bányák jelentős része felhagyásra került napjainkra, de a fejtés okozta tájsebek meghatározzák a tájjelleget és a tájképi megjelenést. A bányászathoz szorosan kapcsolódott a mészégetők megjelenése. A szlovák nemzetiség mészégető hagyománya a térség „szimbólumává” vált, aranykora az 1700-as évekre tehető. A vizsgálati területen szinte minden településén találkozhatunk mészégetésre utaló emlékekkel.

A térség jelenlegi erdős jellegének kialakulásában jelentős szerepe volt a kopárfásításoknak, melyre a XVIII. és XIX. században folytatott (részben a bányászati és mészégető, részben egyéb gazdasági tevékenység) fakitermelés eredményeként bekövetkező talajpusztulás és erodáció miatt volt szükség a pilisi erdőkben. A kopárfásítás gondolata már az 1890-es évekre tehető, viszont a tényleges fásítási tevékenység Dévényi Antal vezetésével az 1950-es években kezdődött meg (a Pilisben). Elsősorban feketefenyő erdők telepítését végezték a területen. A beavatkozás sikeres volt, megfékeztek a talajpusztulást és elkezdődött a talajképződés. Ez pedig lehetővé tette, hogy a fenyőállományok helyett az őshonos erdőtársulások (illír molyhos tölgyes, cserestölgyes) fajait elkezdjék visszatelepíteni. A kopárfásítás a térségen belül Piliscsaba északi részén érintette a legnagyobb területeket.

A XIX. században a térségben jelentős gazdasági ágazat épült a szőlőtermesztésre, melyben nagy károkat okozott a Magyarországon először 1875-ben felbukkanó filoxéra járvány. Ezáltal a Pilisben korábban nagy kiterjedésű szőlőterületek jelentős része eltűnt, más területhasználat vette át a helyüket, megváltozott a tájjelleg. A megmaradt szőlőterületeken a hegyi művelésről áttértek a homoki művelésre, viszont ez jelentős mértékű odafigyelést és sok problémát jelentett a gazdálkodóknak. A megnövekedett problémák hatására egyre kevesebben foglalkoztak szőlőműveléssel, így ezen területek kiterjedése egyre csökkent, napjainkra már csak foltokban találkozhatunk szőlőkkel.

A térség fejlődésének szempontjából nagy jelentőséggel bírt az 1895-ben megnyílt Esztergom-Budapest vasútvonal, mely lehetővé tette a lakosok számára mind Budapest, mind Esztergom gyors megközelítését. Az infrastruktúra-fejlesztés hatására megnövekedett a térségben az ingázók aránya. A vasútvonal kiépítése után villakerteket parcelláztak ki, nyaralótelepet hoztak létre Piliscsában a vasút nyomvonal mentén. Ez a terület lett Klotildliget, mely 1925-ben elvált Piliscsabától, majd 1950-ben ismét csatlakozott hozzá. Gazdasági tekintetben meghatározó volt a Kesztlőchöz köthető, az 1970-es, 1980-as években aktívan üzemelő tapétagyár, mely tulajdonképpen egy termelőszövetkezet melléküzemágaként tört országos hírnévre. A gyár több tulajdonosváltás után 2000-ben zárta be kapuit. 2001-ben, bár alacsonyabb szinten és alacsonyabb darabszámmal, próbálták újraéleszteni a tapétagyártás hagyományát, sikertelenül.

Turisztikai tekintetben is meghatározó időpontokat különíthetünk el a térségben. Országos jelentőségű esemény, hogy Magyarország első turistaháza 1898-ban létesült Dobogókőn, ez tekinthető a bakancsos turizmus bölcsőjének. Itt üzemel a Trianon utáni Magyarország első sípályája is 1923-tól. Ugyanitt épült meg 1980-ban Zsindelyes Vendégház Makovecz Imre tervei alapján.

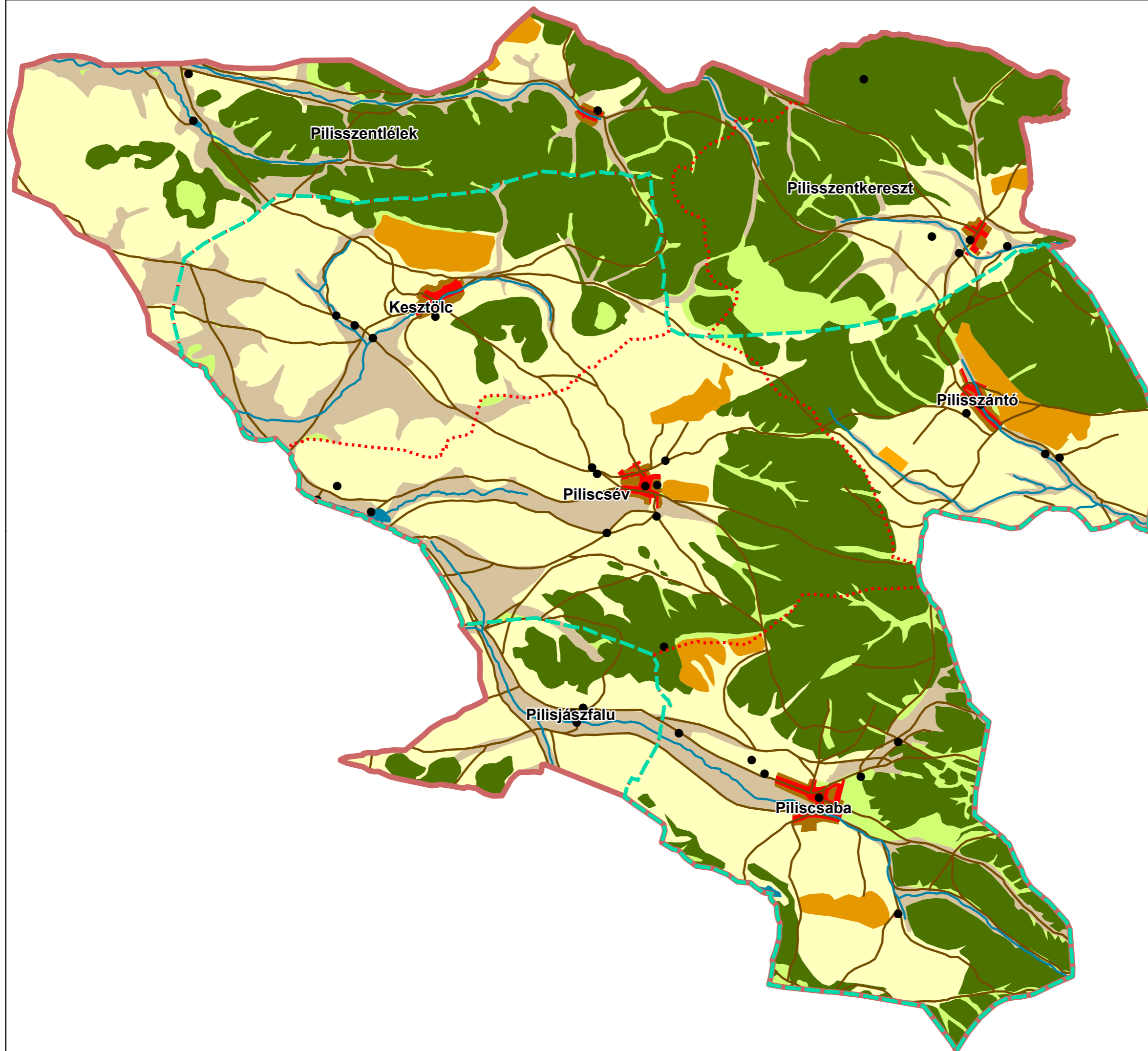
1969-ben megalapították a Pilisi Állami Parkerdőgazdaságot, melynek célja egy olyan gazdálkodási modell kidolgozása volt, amely előtérbe helyezi az erdők kulturális és turisztikai szerepét, valamint nagy hangsúlyt fektet a természetvédelemre, a pilisi térség természeti értékeinek megőrzésére. A hajdani királyi, majd állami erdők a Pilisi Parkerdő Gazdaság kezelése alatt továbbra is egy kézben maradtak, ami biztosítja az évezrede kialakult királyi erdők történetiségének fennmaradását. Mindezek fontosságát támasztja alá a természetvédelmi oltalmak alá eső területek nagy aránya. A Pilisi Tájvédelmi Körzetet 1978-ban alakították ki, melyet az UNESCO 1981-ben bioszféra rezervátummá nyilvánított. Magyarország egyik leggazdagabb élővilágú nemzeti parkja, az 1997-ben alapított Duna-Ipoly Nemzeti Park részét is képezi a terület.

Intézményi ellátottság szempontjából kiemelt jelentőséggel bíró esemény volt Piliscsaba életében a Pázmány Péter Katolikus Egyetem campusának megnyitása 1994-ben. Az egyetemet egy korábban laktanyaként működő telken helyezték el, épületei Makovecz Imre tervei alapján készültek el, ügyelve a táj jellegéhez történő illeszkedésre.

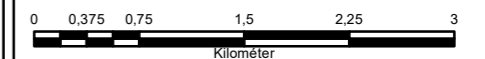
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén.

Tanulmányterv

1. katonai felmérés

M=1: 54 000

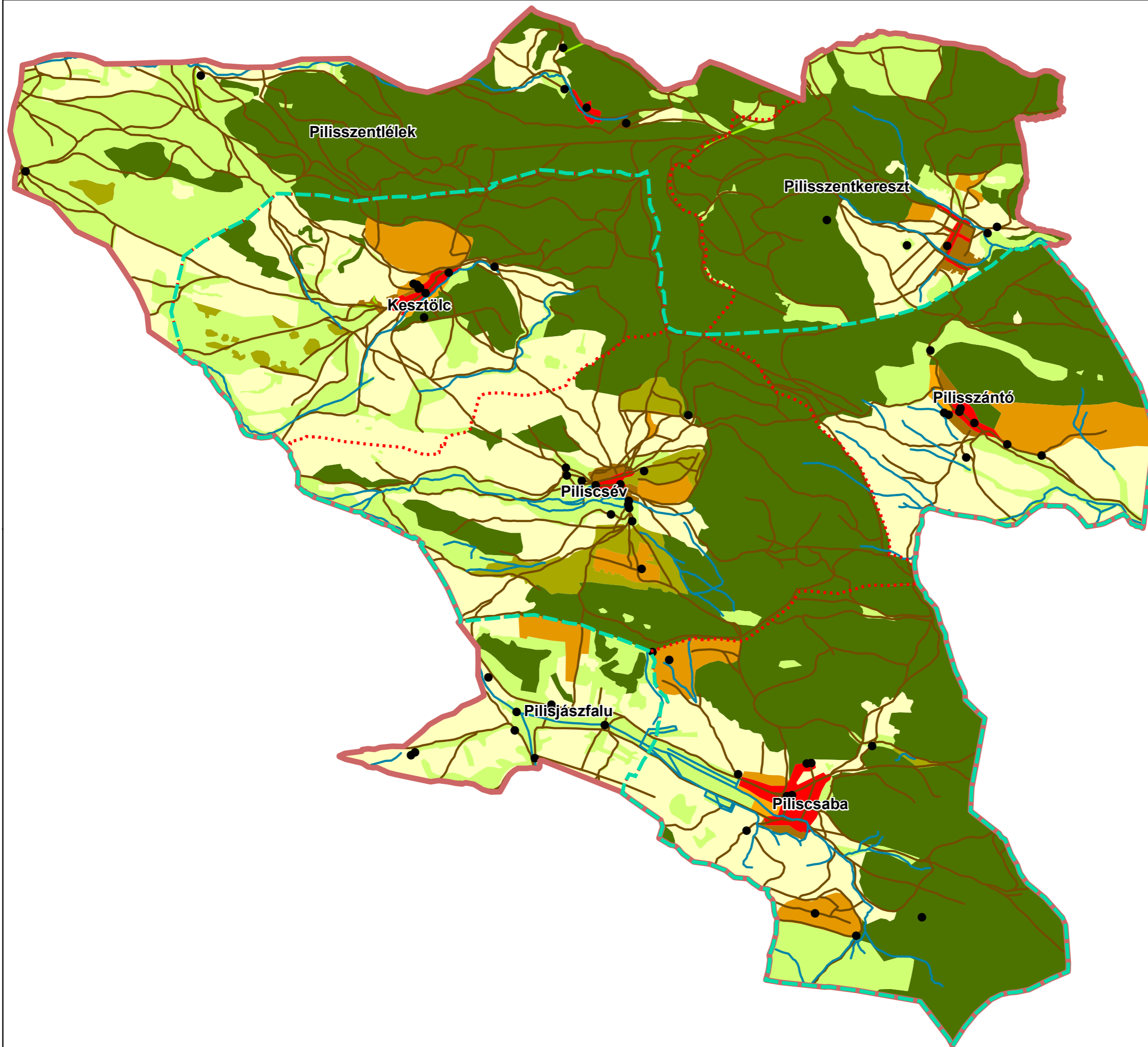

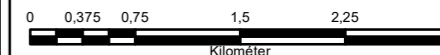
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén.

Tanulmányterv

2. katonai felmérés

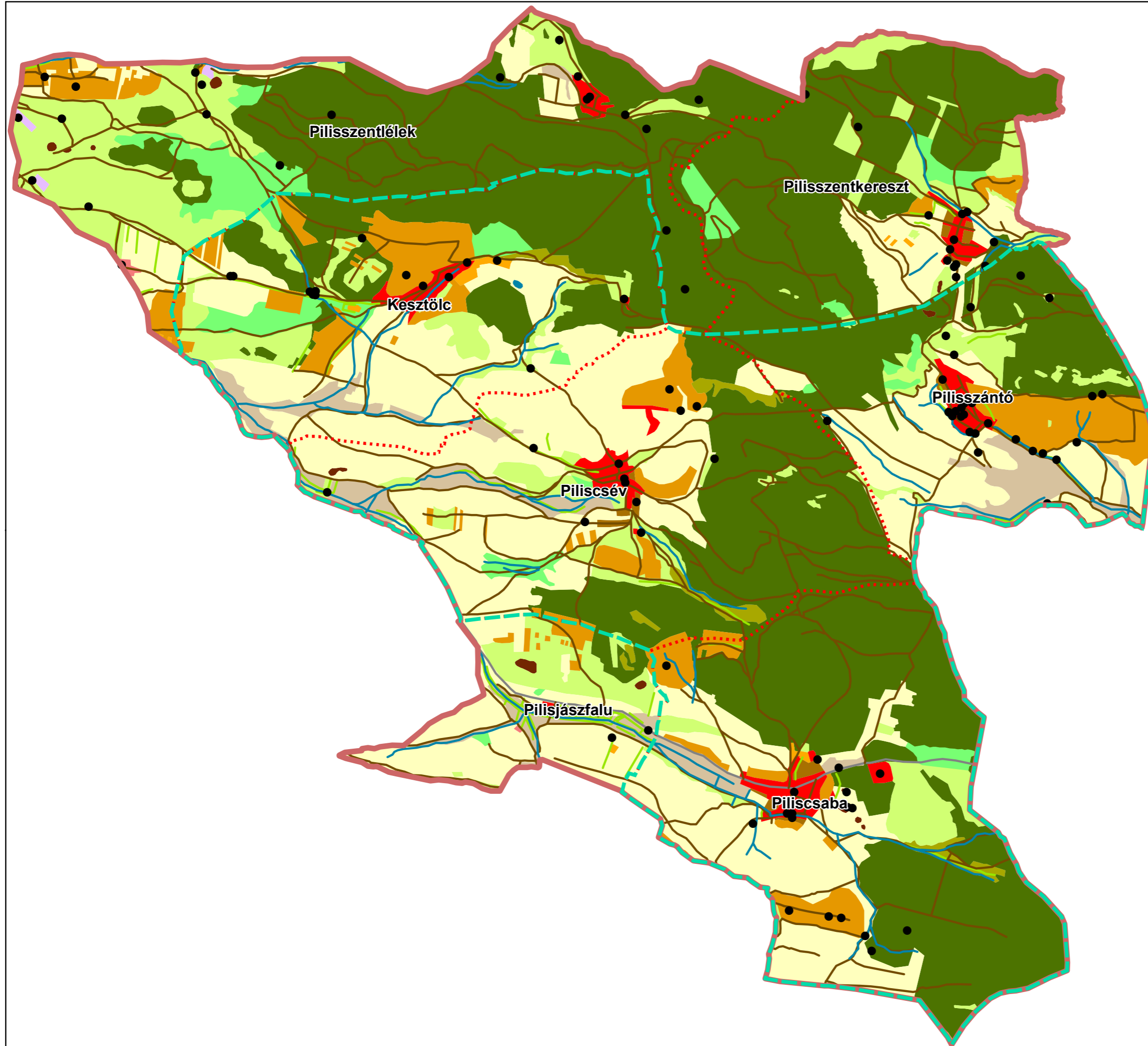

M=1: 54 000

Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén.
Tanulmányterv

3. katonai felmérés

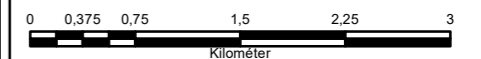
Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- ... Közigazgatási határ
- Történelmi tájélem
- Burkolt út
- Földút
- Fasor
- Vízfolyás

Területhasználat

- Bozótos, cserjés
- Bánya
- Erdőterület
- Fás legelő
- Gyepterület
- Gyümölcsös
- Ipari-gazdasági terület
- Kert
- Vizenyős terület
- Szántóterület
- Szőlőterület
- Települési terület
- Tanya
- Vízgazdálkodási terület

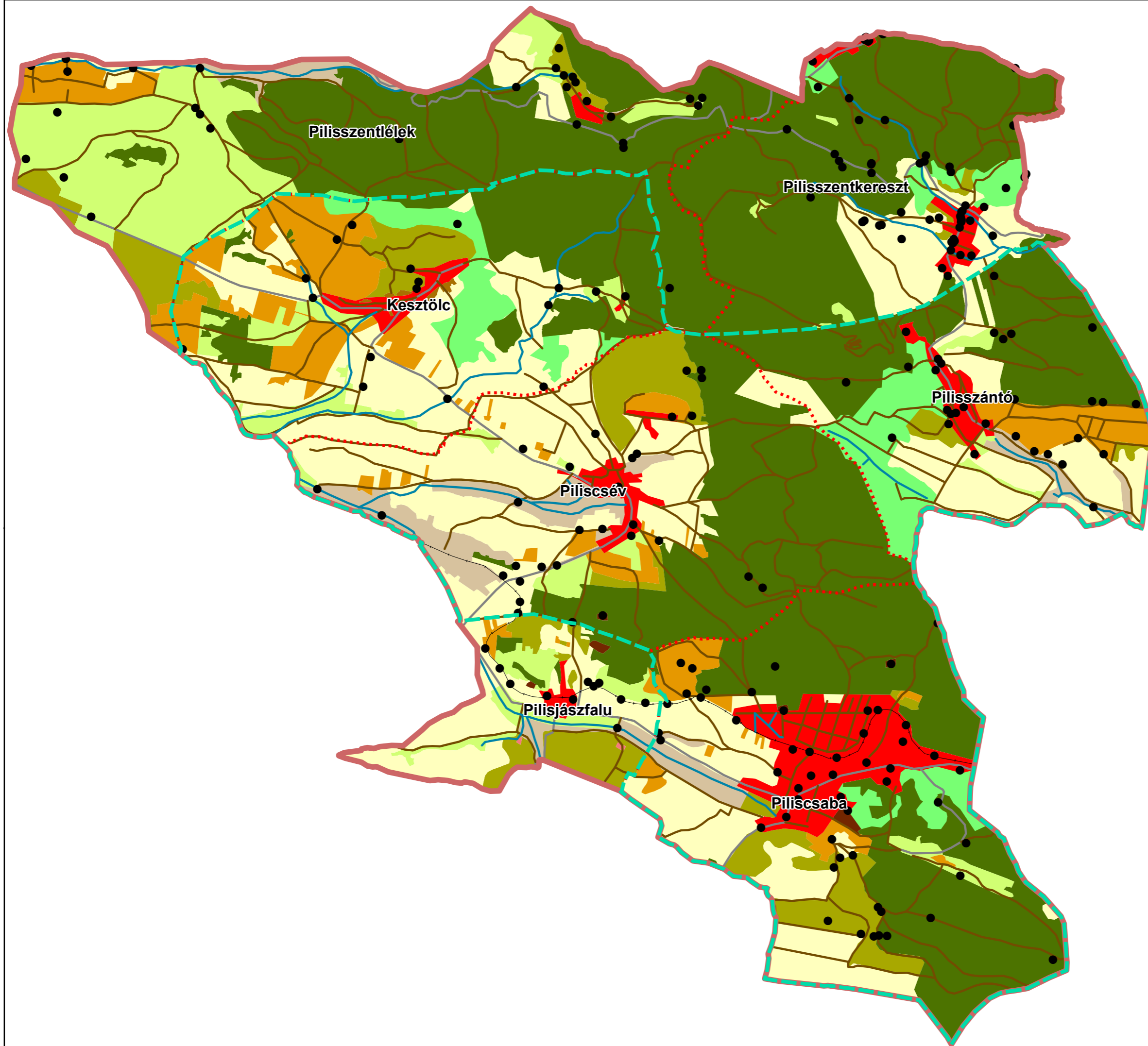
M=1: 54 000

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén.

Tanulmányterv

1941 katonai felmérés

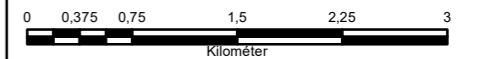
Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- ... Közigazgatási határ
- Történelmi tájelem
- Burkolt út
- Földút
- Vasút
- Vízfolyás

Területhasználat

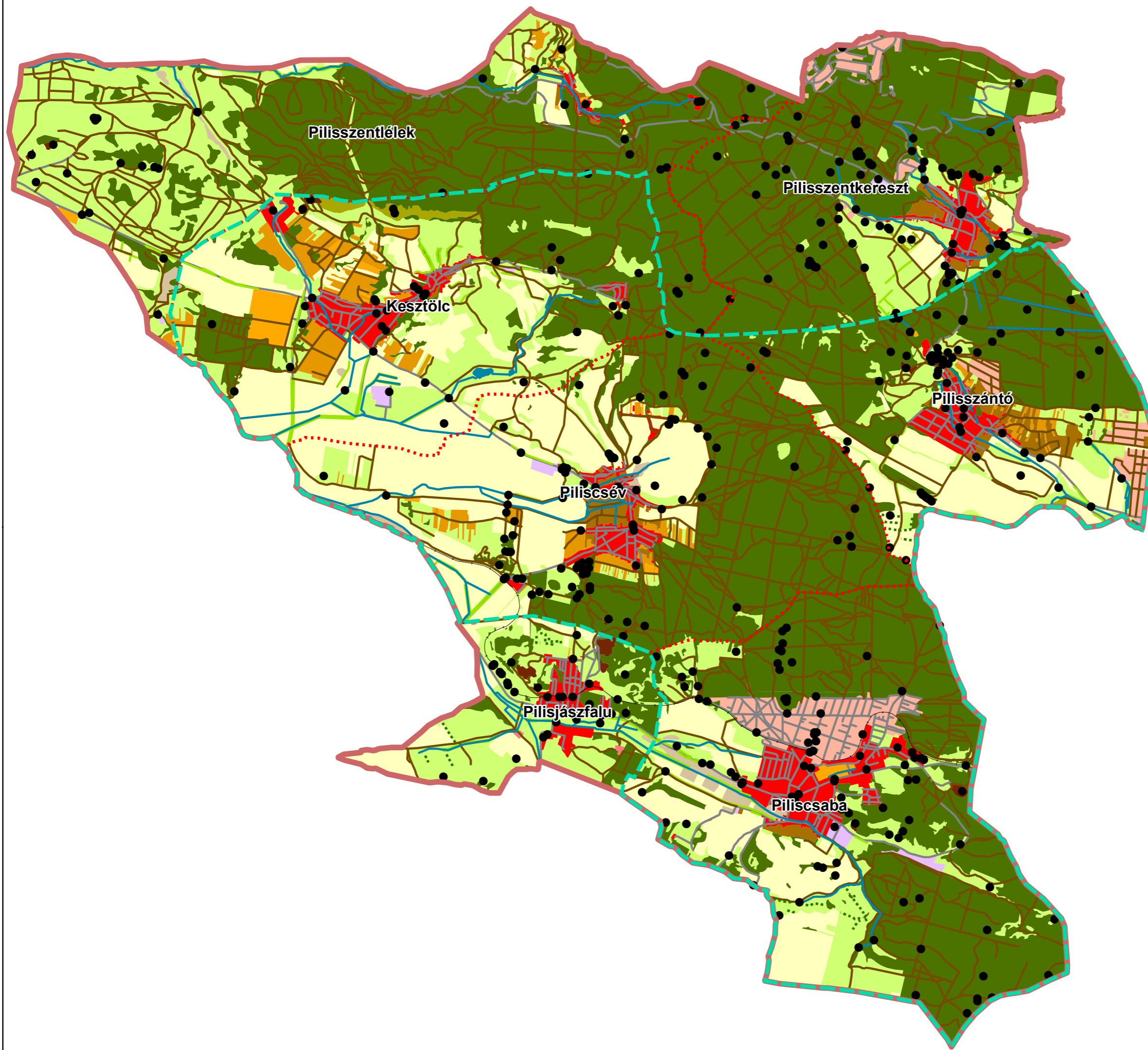
- Bozótos, cserjés
- Bánya
- Erdőterület
- Fás legelő
- Gyepterület
- Kert
- Vizenyős terület
- Szántóterület
- Szőlőterület
- Települési terület
- Tanya

M=1: 54 000

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén.**
Tanulmányterv

1981 topográfiai felmérés

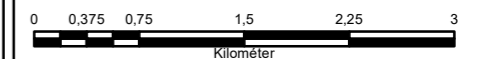
Jelmagyarázat

- — — Tervezett natúrpark határa
- — — Tervezési terület határa
- · · · · Közigazgatási határ
- Történelmi tájelen
- Burkolt út
- Földút
- Vasút
- Fasor
- · · · · Mezővédő erdősáv
- Vízfolyás

Területhasználat

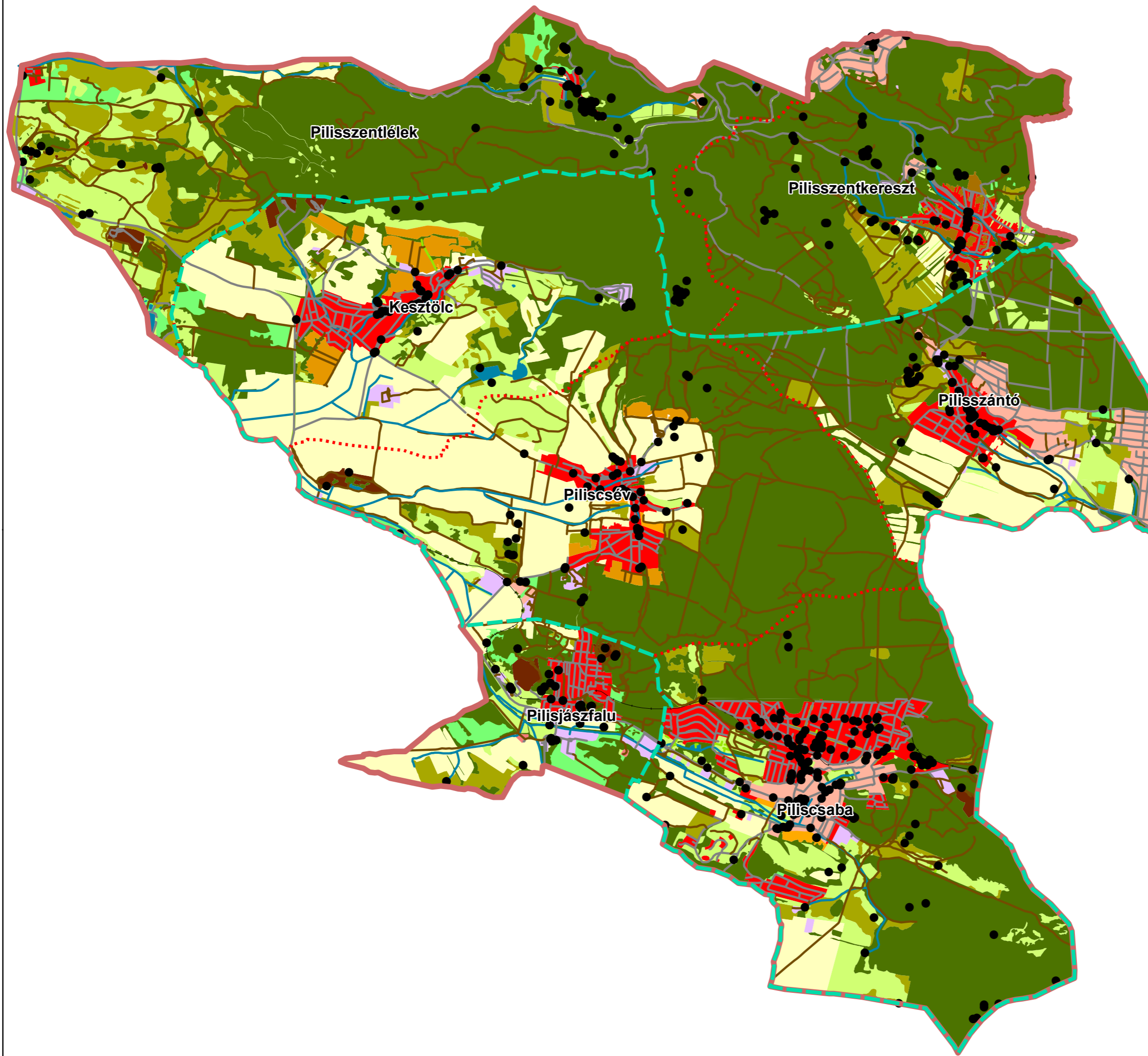
- Bozótos, cserjés
- Bánya
- Erdőterület
- Fás legelő
- Gyepterület
- Gyümölcsös
- Ipari-gazdasági terület
- Kert
- Vizenyős terület
- Szántóterület
- Szőlőterület
- Település terület
- Tanya
- Vízgazdálkodási terület
- Üdülőterület

M=1: 54 000

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén.**
Tanulmányterv

2019 jelenlegi állapot

Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ
- Történeti tájelem
- Burkolt út
- Földút
- Vasút
- Fasor
- Vízfolyás

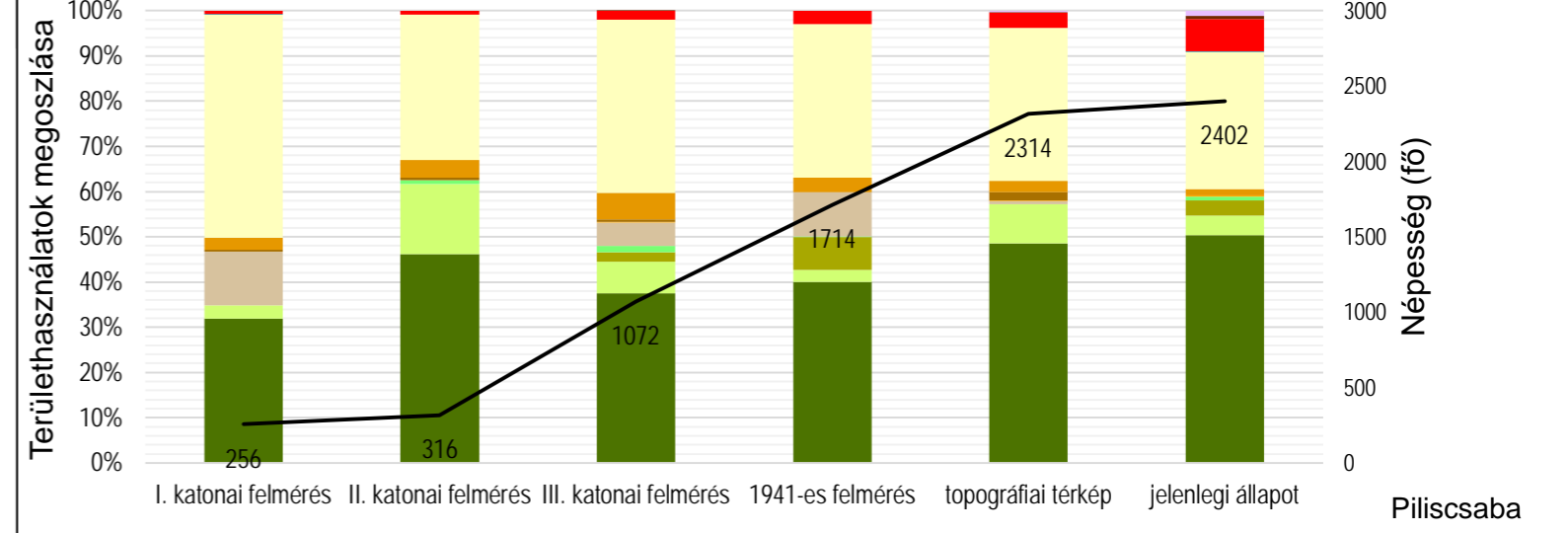
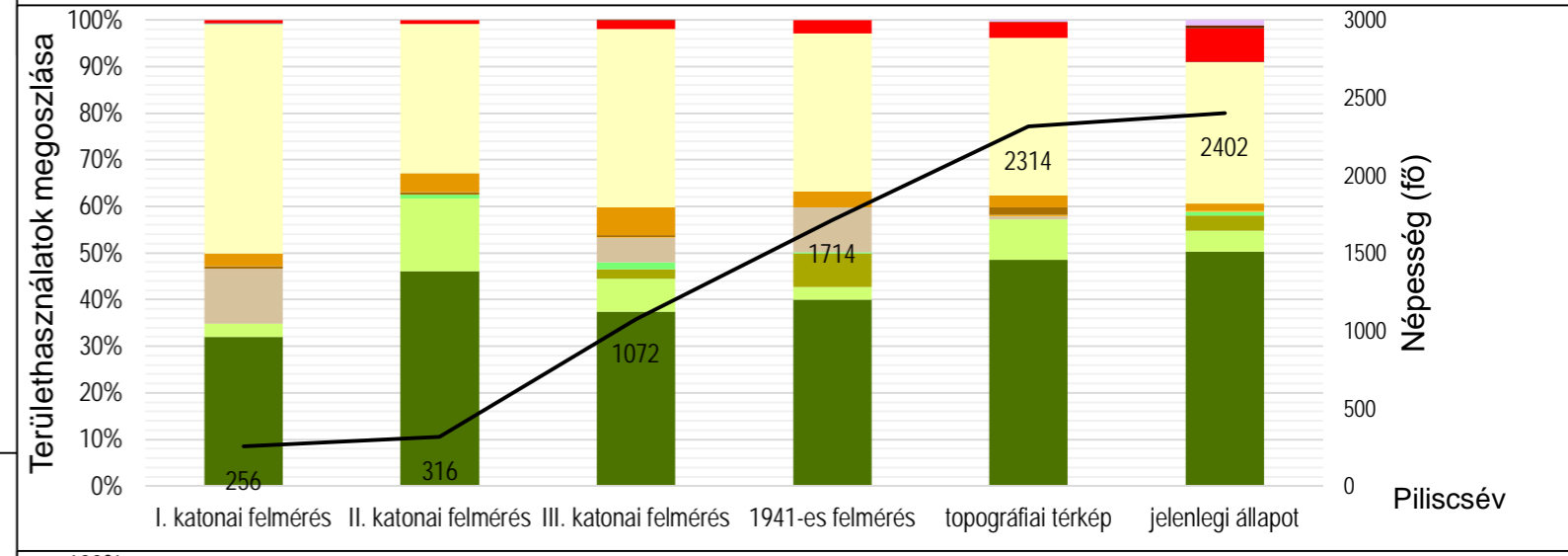
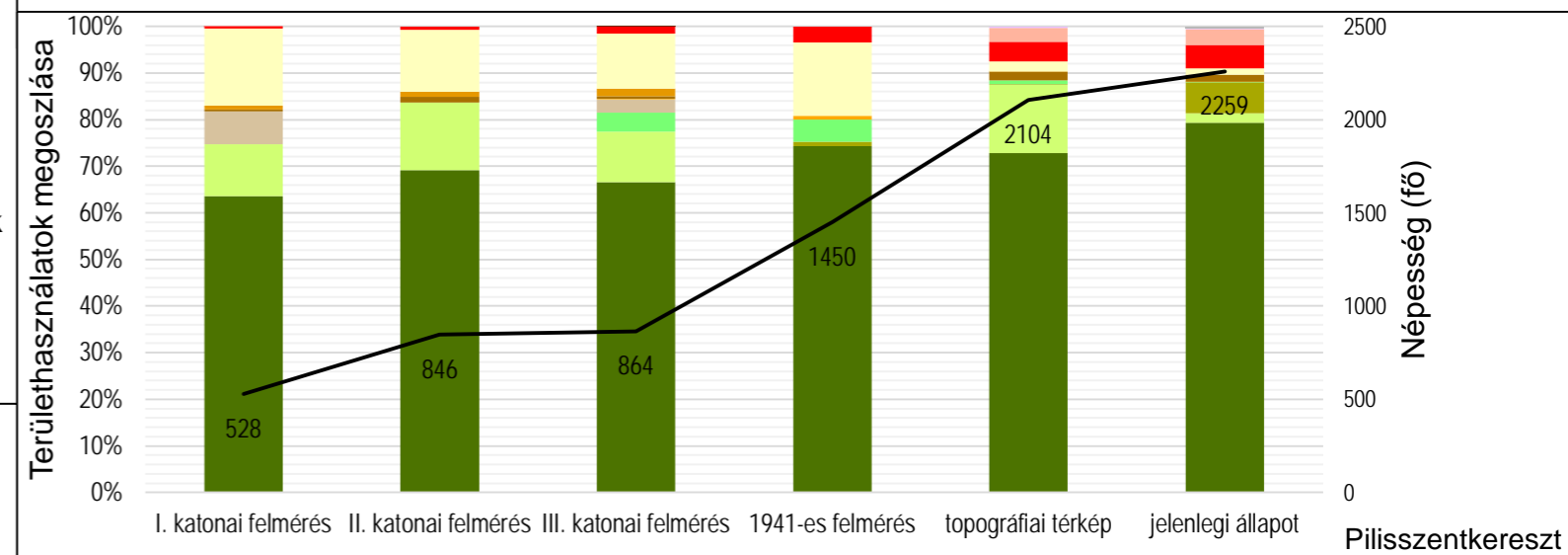
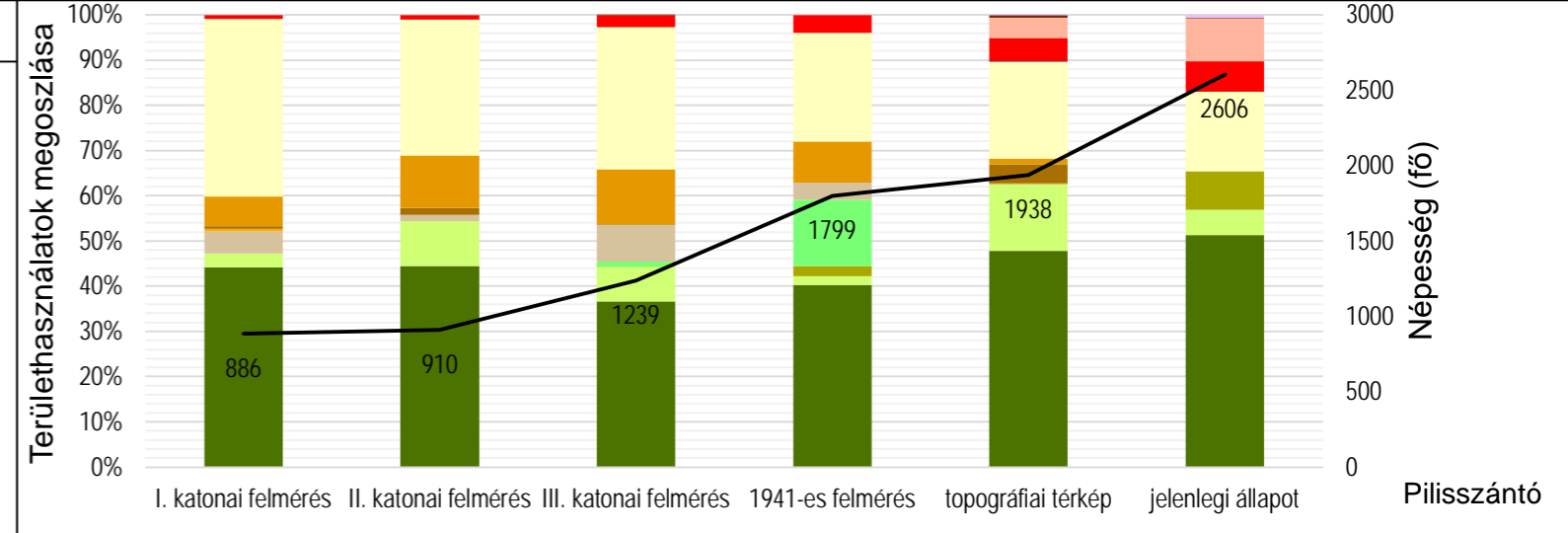
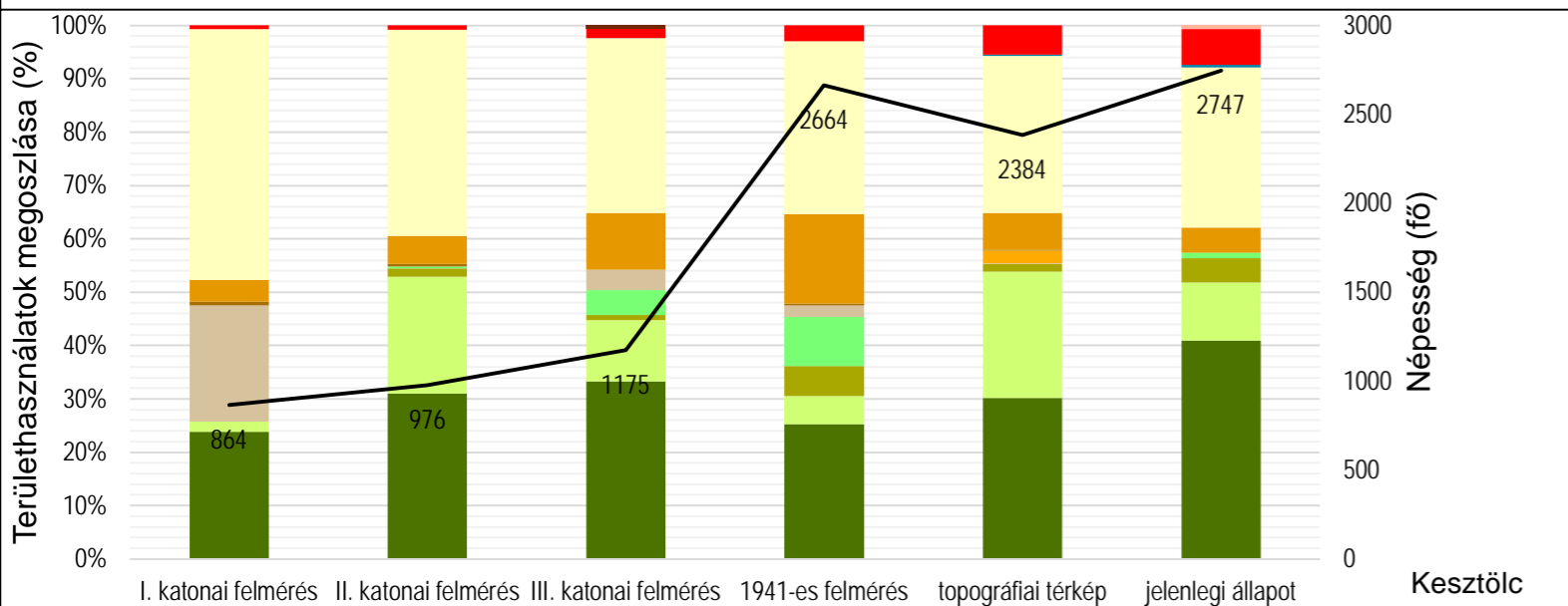
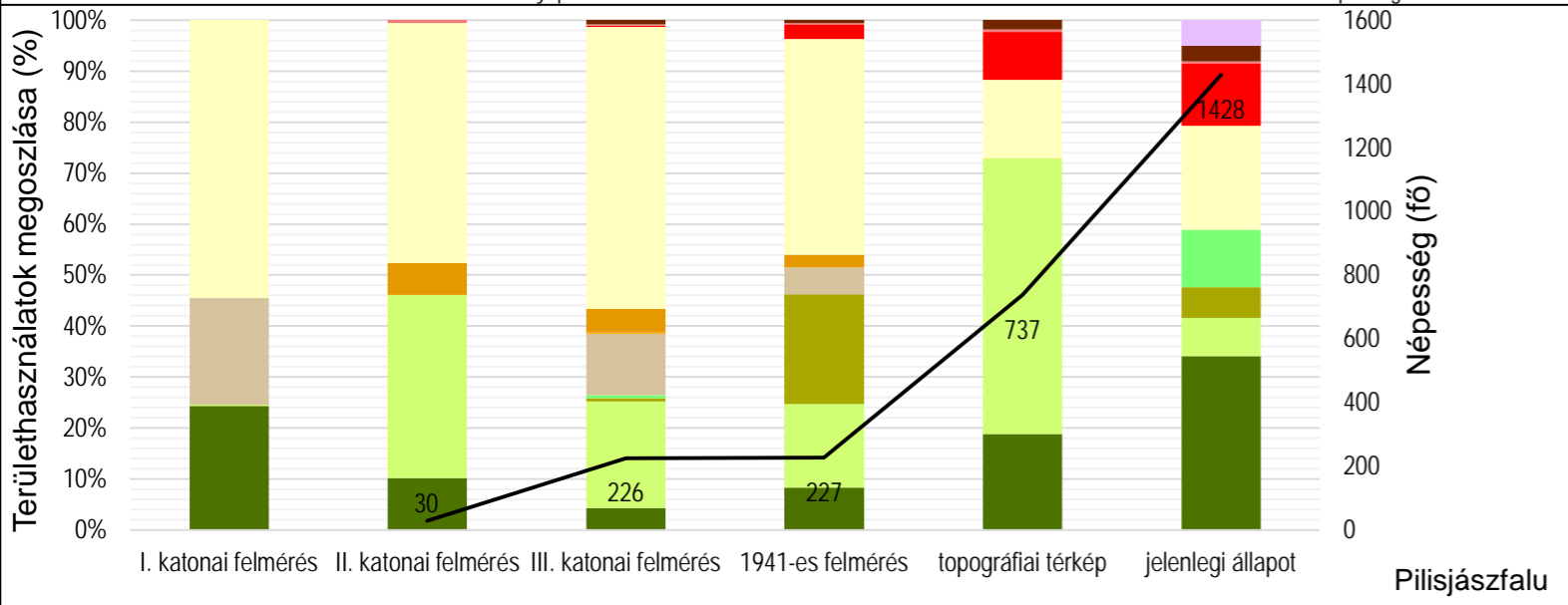
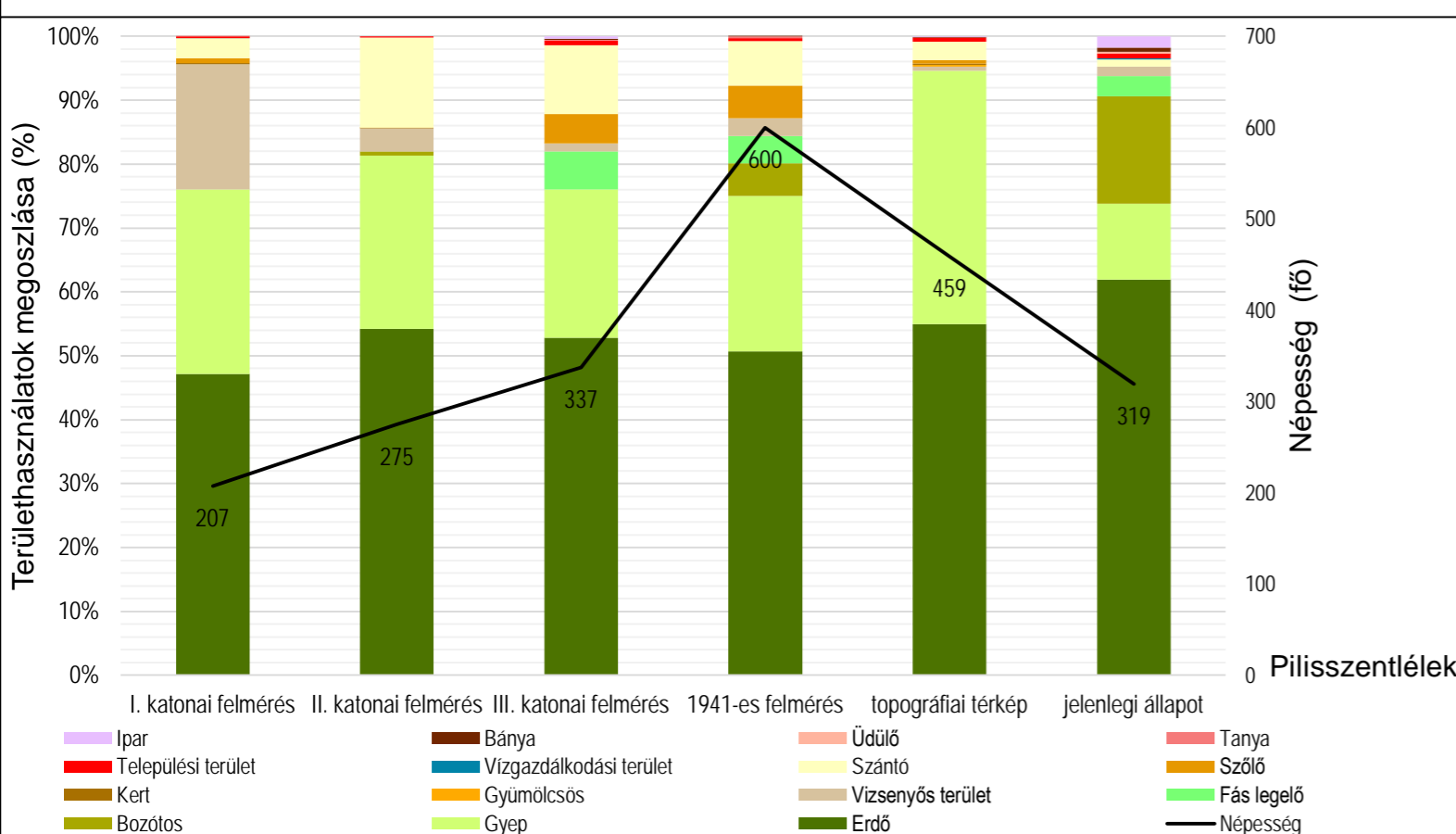
Területhasználat

- Bozótos, cserjés
- Bánya
- Erdőterület
- Fás legelő
- Gyepterület
- Gyümölcsös
- Ipari-gazdasági terület
- Kert
- Vizenyős terület
- Szántóterület
- Szőlőterület
- Település terület
- Tanya
- Vízgazdálkodási terület
- Üdülőterület

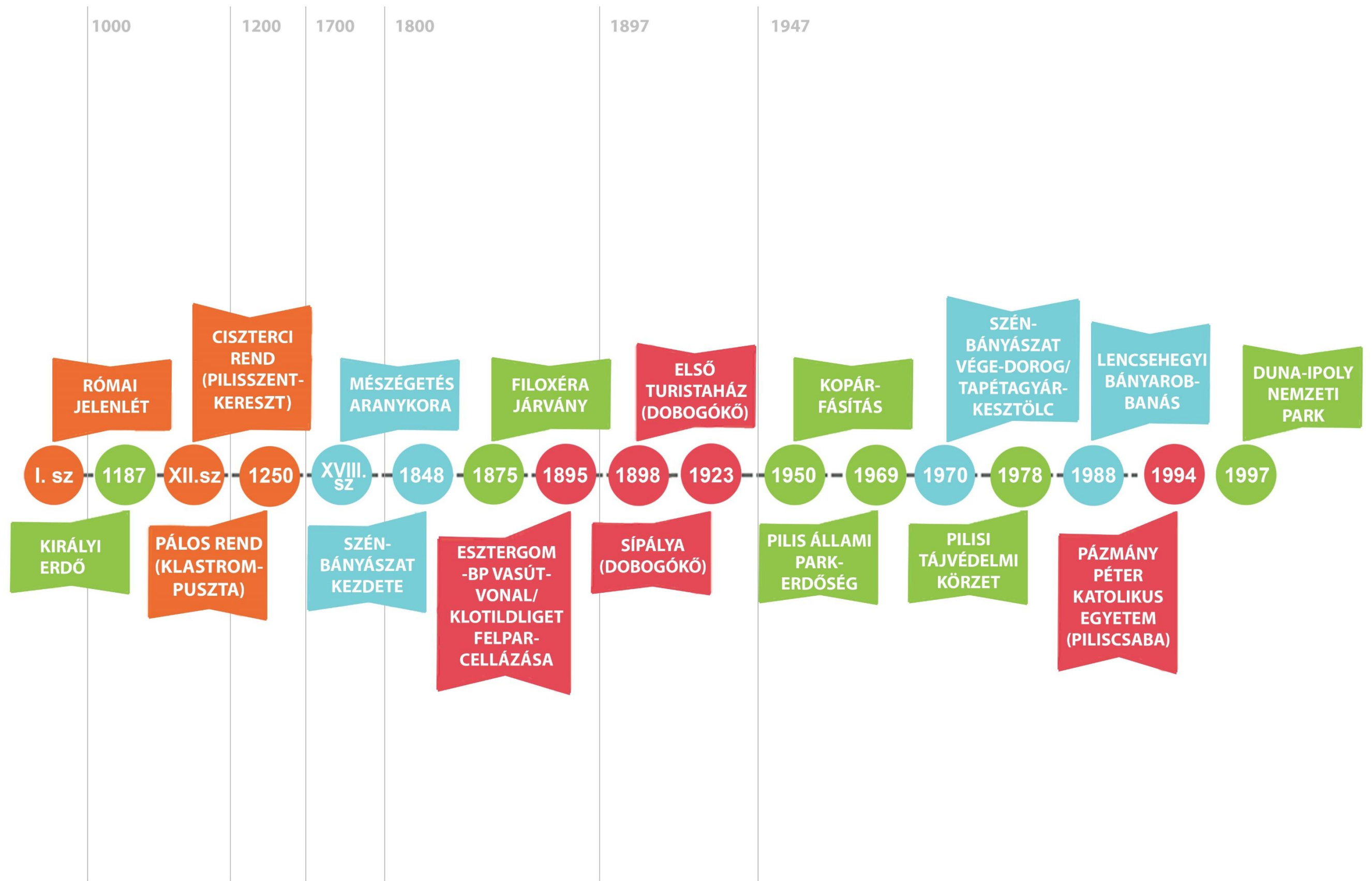
M=1: 54 000

Települési tájváltozási diagramok

- Ipar
- Települési terület
- Kert
- Bozótos
- Bánya
- Vízgyűjtő terület
- Gyümölcsös
- Gyep
- Üdülő
- Szántó
- Víznyelvény terület
- Erdő
- Tanya
- Szőlő
- Fás legelő
- Népesség

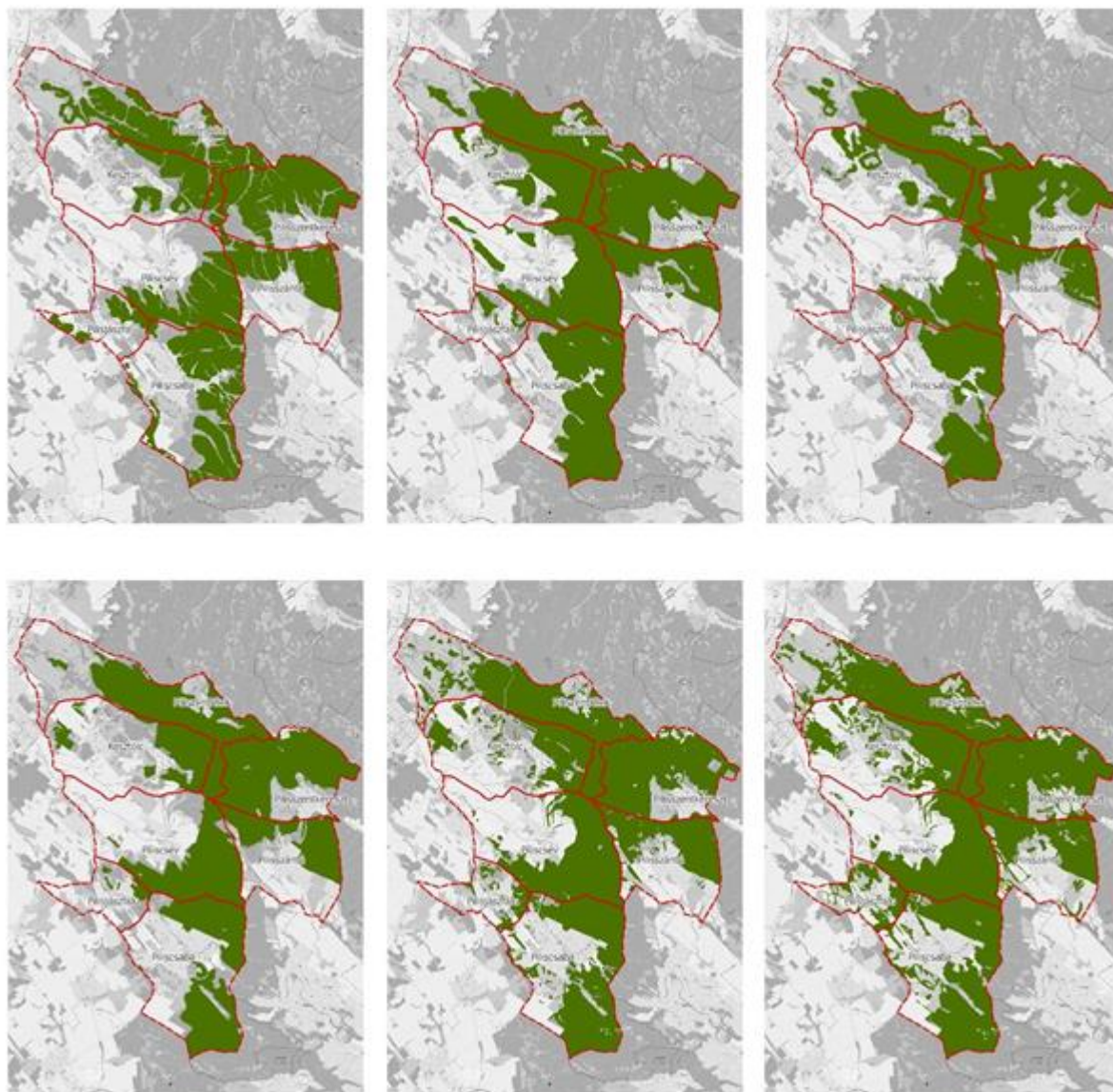

27. ábra: A térség sorsfordító tájalakító eseményei

II/1.3. Erdőterületek változásai

A térség képét és történetét nagymértékben meghatározza az egykori királyi erdő. (*Erdőterületek változásai c. tervlap*) A Pilis területét ma is nagyrészt erdők borítják. A gyepes és erdős területek változásait a katonai felméréseken és későbbi térképeken végigkövetve azt tapasztaljuk, hogy a két területhasználat szorosan összefügg egymással – összesített területükben megfigyelhető bizonyos fokú állandóság.

Több településen – Pilisszentkereszten, Pilisszentléleken, Pilisszántón, Piliscséven – állandó az erdőterületek dominanciája a területhasználatok között. A térségben az állandónak tekinthető erdők területe 3740 ha (teljes terület 27,4%-a). Az eltűnt erdők 1432 ha-t (teljes terület 10,5%-a) tesznek ki.

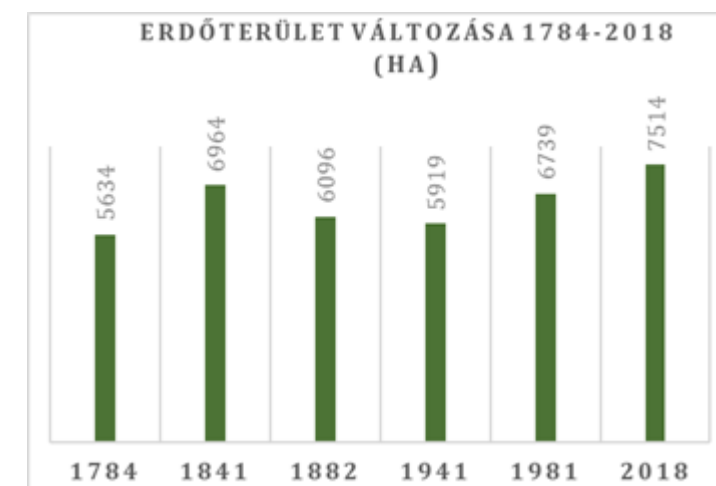

28. ábra: Erdőterületek időbeli változása a Pilis térségében

I. katonai felmérés óta az erdőterületekre egy összességében növekvő tendencia jellemző, amelyet egy 19. század – 20. század eleji hullámvölgy szakít meg, ekkor ugyanis nagy méreteket öltött a

megnövekedett tűzifaigény és a mészégetés miatt a fakitermelés. A 20. század közepén ezért kezdődött el a kopárfásítás elsősorban a Piliscsaba környéki kopárokon, amelyet főként feketefenyővel végeztek el. Az erdősisítés talajjavító hatással járt, és folyamatban van a feketefenyvesek fokozatos cseréje őshonos társulásokra a területen. Jelenleg 7514 ha az erdők kiterjedése, ami a teljes terület több, mint felét jelenti. (29. ábra).

Hagyományosan az erdőt leginkább érintő haszonvételi a faanyag célú fakitermelés volt. A mészkőbányák jelenléte és az erdő közelsége kiváló körülményeket biztosított a mészégetéshez, így ez a tevékenység is jelentős megélhetési formává vált. A mészégetők majdnem minden településen jelen voltak, és többnyire csoportosan voltak kialakítva, az erdőterületek peremén

29. ábra: Erdőterületek változása

Az erdőgazdálkodáshoz szorosan kapcsolódó tájértékek az erdészházak. Jelenleg Piliscsabán és Pilisszentkereszten működik erdészeti intézmény.

5. fotó: Erdő Pilisszentkereszten és egykori mészégető kemence

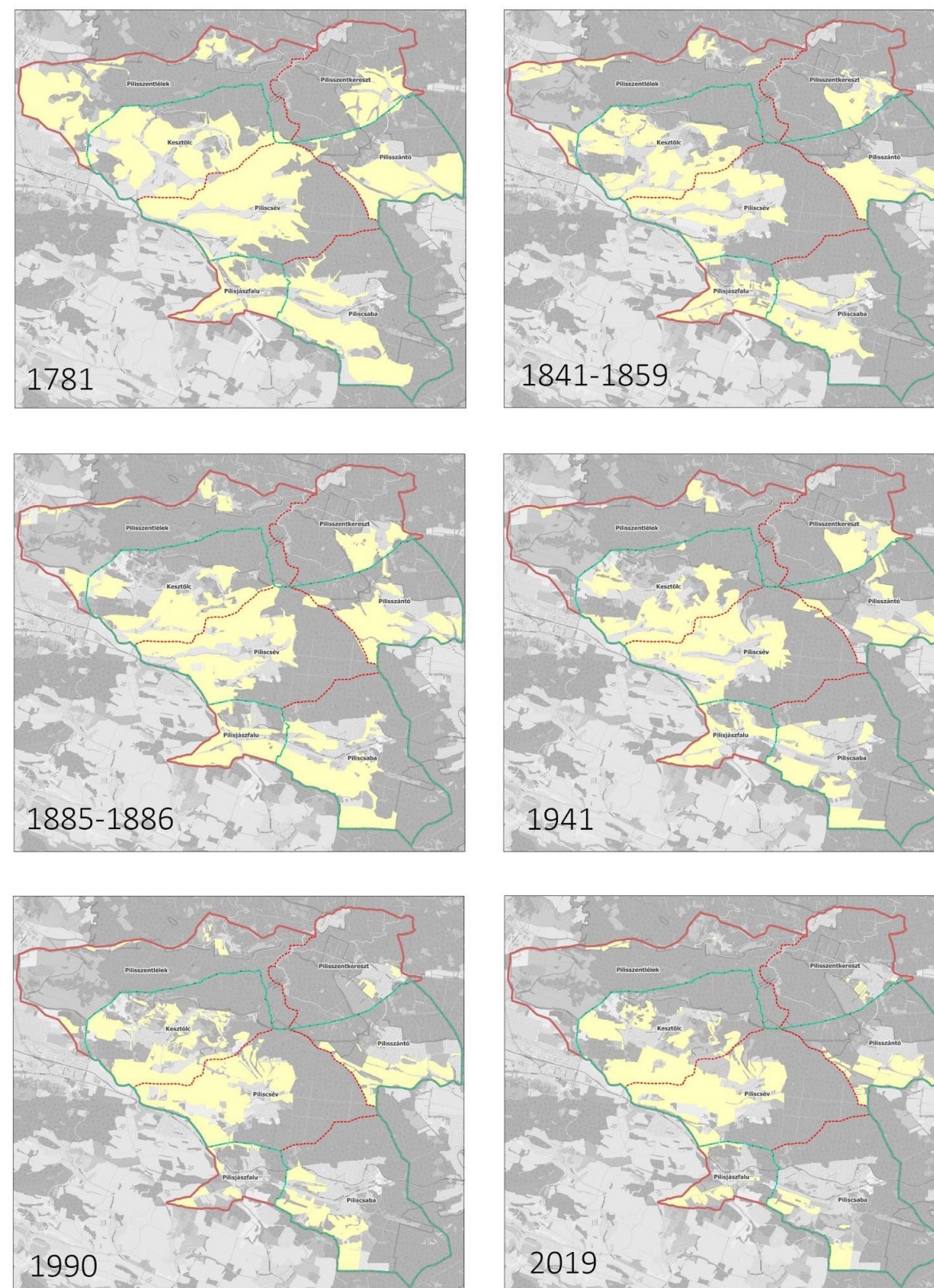
II/1.4. Szántóterületek változásai

A szántóterületek térbeli kiterjedésének időbeli változását a vizsgált hat időállapotban a 31. ábrásor mutatja be. A szántóterületek elemzésének eredményeként megállapítható, hogy térségi szinten jelenleg összesen 5503,8 hektáron található a térképek alapján mezőgazdasági tájhasználatot, szántóterületeket. A hét vizsgált település közül, Kesztlőcön és Piliscsabán találhatóak a legnagyobb összefüggő szántóterületek, míg ezt csökkenő arányban Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentkereszt majd Pilisszentlélek követi. A *Szántók változásai c. tervlapon* megjelenítettük azokat a szántóterületeket, melyek mind a korábbi, mind a jelenlegi területhasználati térképeken felfedezhetőek, tehát az elmúlt 250 évben állandó szántóterületekként értelmezhetőek. A leválogatás eredményeként megkaptuk, hogy az állandó szántók, térségi szinten 614,8 hektár nagyságú területet jelentenek, még az idők során eltűnt szántóterületek 4889 hektár kiterjedésűek. A vizsgált települések közül a legtöbb állandó szántóterület Piliscséven helyezkedik el, Pilisszentléleken pedig egyáltalán nem található olyan szántóterület, mely túlélte volna az idő megpróbáltatásait.

Végül azokat az újonnan létesült szántóterületeket is vizsgálat alá vontuk, melyek a katonai térképeken és az 1941-es, valamint az 1981-es légifotókon nem jelennek meg, de a jelenlegi állapotban megtalálhatóak. Térségi szinten 46,39 hektár szántóterületet vontak az 1981-es légifotó elkészítését követően napjainkig szántó művelés alá. A megszűnt, állandó és újonnan létesült szántók egymáshoz viszonyított arányát a 30. ábra mutatja be.

30. ábra: Szántóterületek térségi vizsgálatának összefoglalása

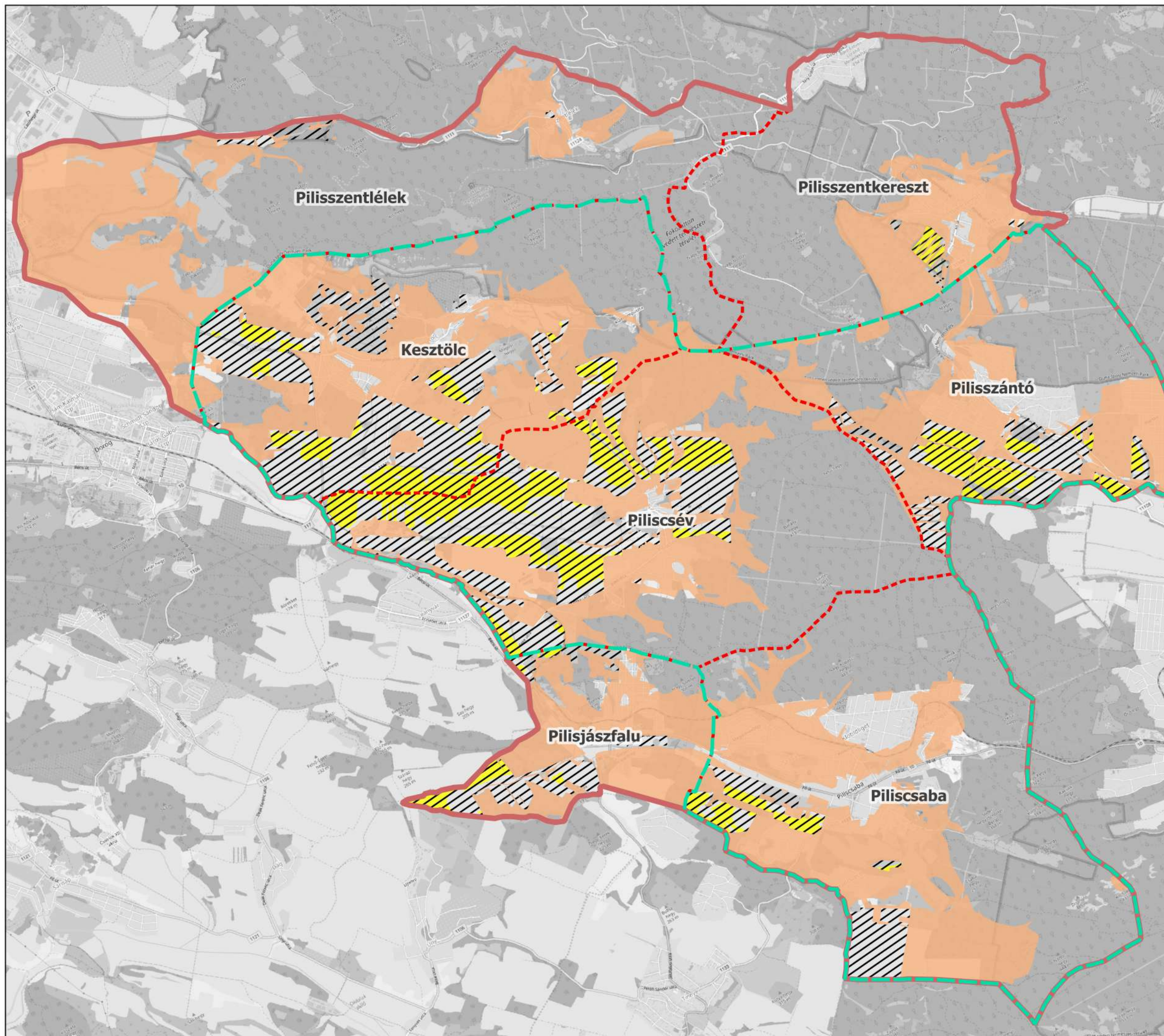
31. ábra: Szántóterületek időbeli változása a Pilis térségében

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Szántók változásai
(1841,1859-2019)

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Jelenlegi szántó
- Állandó szántó
- Megszűnt szántó

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

II/1.5. Szőlők, gyümölcsösök területének változásai

A szőlő és gyümölcsös területek szempontjából is elemeztük a térségben az első katonai felméréstől napjainkig hat időállapotban a területhasználatok változását, mely a *Szőlők és gyümölcsös változásai c. tervlapunkon* látható. A szőlőterületek az 1800-as évek második felében, majd a filoxérajárványt követő homoki szőlő-telepítéseknek köszönhetően az 1900-as évek első felében élték el fénykorukat. Akkoriban a térség mind a hét településén folyt szőlőtermesztés. A szőlőtermesztő területek főleg a déli lejtőkön voltak jellemzőek a lakott területekhez közel. Az 1880-as évektől pusztító filoxéra járvány nagy változást hozott a településeken a szőlőterületek tekintetében (bővebben lásd a II/3.3 fejezetben).

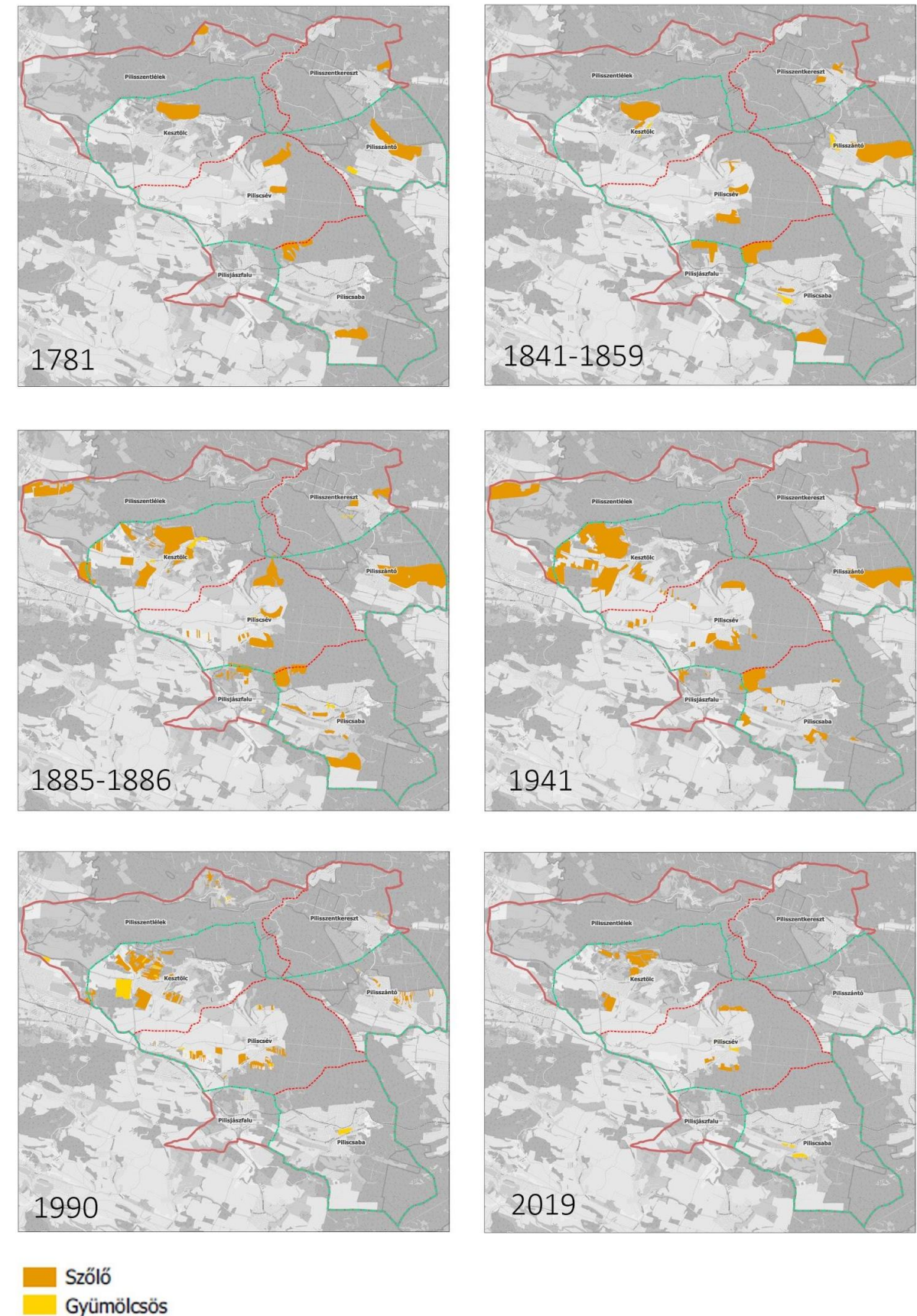
Az egyes időállapotok térképállományainak vizsgálatából kimutatható, hogy a tervezési térségben összesen 1457,8 ha szőlő és gyümölcsös terület tűnt el. Nagy kiterjedésű területek voltak korábban Pilisszántón, Pilisjászfalun és Pilisszentkereszten, melyekből mára már nem maradt semmi. Pilisszentlelken főleg az északi, Esztergomhoz tartozó részekén volt jellemző a szőlőtermesztés és annak hagyományai. (32., 33. ábra)

Állandó szőlő területeknek tekintjük azokat a részeket, ahol mind a hat időállapotban ilyen művelési ág alá tartoztak a területek, használatuk stabil. Kesztlőc és Piliscsév északi hegyeinek déli oldalán még fellelhetőek ezek, de nagyságuk elenyésző a térség egykori tájhasználatához képest. A fennmaradt területek mérete összesen 5,61 hektár, azaz a térség összterületének 1%-a. Mindkettőhöz építészeti-településképi szempontból is kiemelkedő értékű pincesor, illetve pincefalu tartozik, mely térség meghatározó táji öröksége.

Pozitív növekedés is tapasztalható azonban a térség több településén is, az 1990-es évek óta. Új területeken is történt szőlőtelepítés Kesztlőc északi és déli részein illetve a piliscsévi Basa-hegy oldalában. 1990 óta összesen 17,82 hektár területen létesült új szőlő- vagy gyümölcsültetvény a térségben. Jelenleg a legtöbb szőlő és gyümölcsös terület Kesztlőcön található. A szőlő- és gyümölcssterületek összesen (stabil és új területek együtt véve) 23,53 hektárt, azaz 0,1 %-ot tesznek ki.

32. ábra: Szőlő és gyümölcsös területek térségi vizsgálatának összefoglalása

33. ábra: Szőlők és gyümölcsösök területének időbeli változása a Pilis térségében

II/1.6. Gyepterületek változásai

A tervezett Pilisi Natúrpark térségében a múltban is és jelenleg is fontos szerepet játszottak, játszanak a gyepterületek és a legeltető állattartás, mely történeti tájhasználatként e táj értékes, egyedi öröksége. A gyepes területekre számszerűleg **viszonylag állandó kiterjedés** jellemző, ám a területek térbeli elhelyezkedése nagy változásokat mutat. A katonai felmérések vizsgálata alapján az **állandó gyepek** összesen csupán 62,85 ha-t tesznek ki, amely a teljes terület 0,45%-a. (*Gyepgazdálkodás és állattartás hagyományai a tájban c. tervlap*) Ezek Pilisszentlélek, Pilisjászfalu, Piliscsaba területén, jellemzően a főút mentén, valamint bányák közelében maradtak fenn. Azok a területek, amelyek a vizsgált időszak során valamikor gyepek voltak, de ma már más a területhasználatuk, azaz az **eltűnt gyepek** összesen 5 638 ha-t tesznek ki. A területek új felhasználása főként: szántó, erdő, beépített terület.

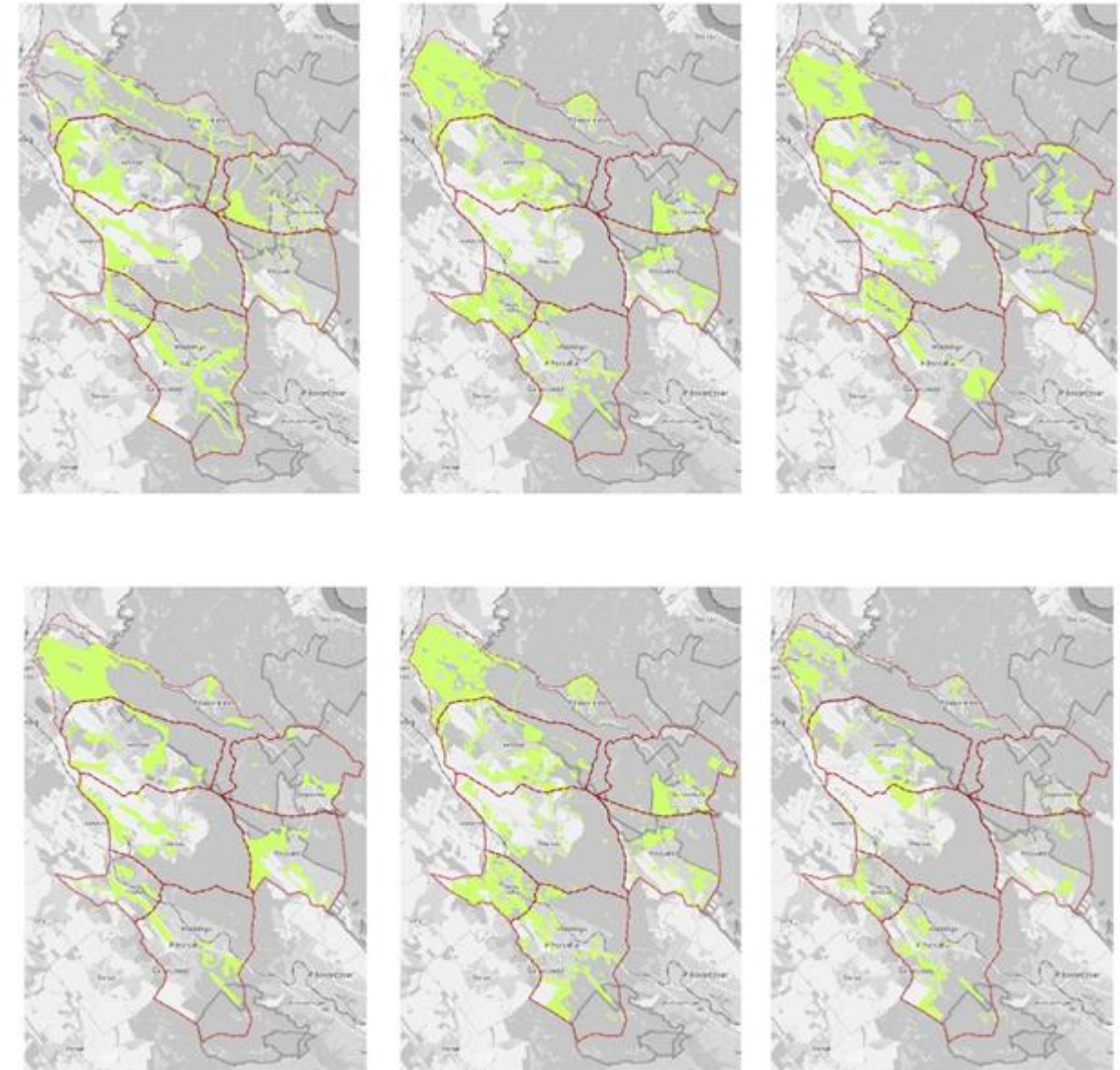
A gyepterületek változó helyszínei mutatják a területhasználati kategória erős antropogén kötődését: mindig az aktuális szükségleteknek megfelelően alakítottak ki gyepeket, majd alakították át azokat. (34. ábra)

A gyepterületekben tapasztalható időszakos csökkenéseket (amely az utóbbi három évtizedben drasztikus) a következő folyamatokkal lehet kapcsolatba hozni:

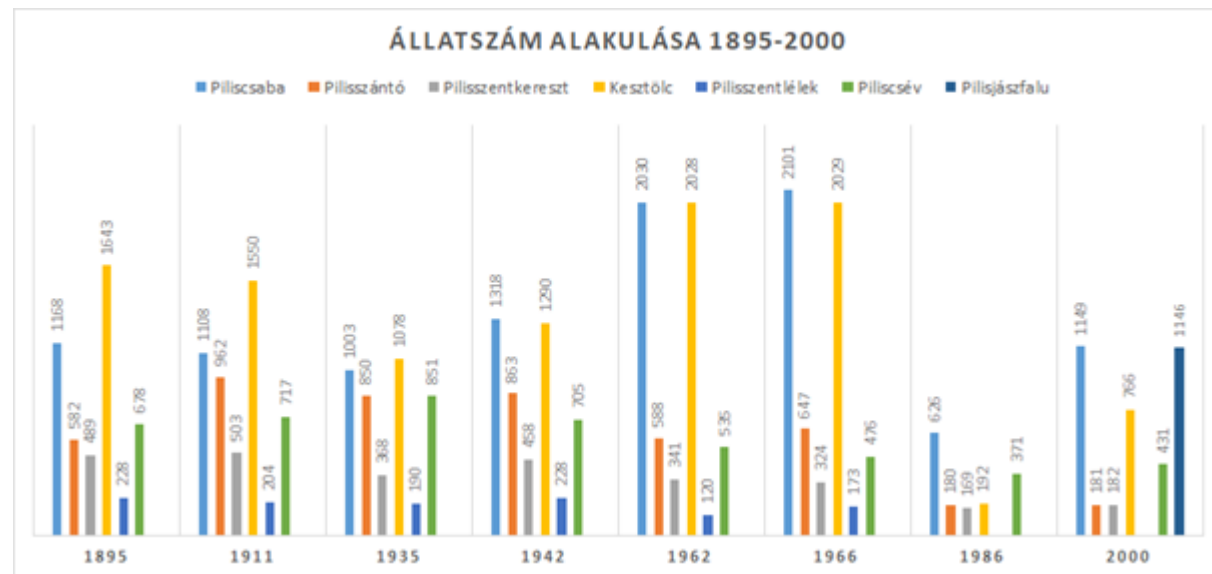
- kopárfásítások
- szőlőtermesztés felhagyása
- állattartás visszaszorulása miatti becserjésedés.

A II. katonai felmérés térképén látható, hogy az I. felmérés idejében még vizenyős, mocsaras területek a vízfolyások szabályozásával gyepekké alakultak át. Ez a változás elsősorban Pilisszentlélek és Piliscsaba területét érintette. Ugyanebben az időszakban az állattartó gazdálkodás is fellendült, és Piliscsévén például ennek köszönhetően nőtt a gyepterület, amelyen megjelentek a gémeskutak is.

Azok a települések – elsősorban Pilisszentkereszt – amelyeknek nem voltak megfelelő adottságai az intenzív szántóföldi műveléshez, a szőlő- és gyümölcsstermesztés mellett legeltetésre és erdőgazdálkodásra használták a rendelkezésre álló területet. A 18-19. századi feljegyzések alapján tudjuk, hogy a pilisszántói népesség jelentős állatállománya elsősorban ökrökből, tehenekből, sertésekből és lovakból állt. (35. ábra)

34. ábra: Gyepterületek időbeli változása a Pilis térségében

35. ábra: Állatállomány változása (1895-2000)

A filoxéravész után több településen csaknem teljesen megszűnt a szőlőtermesztés, és helyét átvette a gyümölcs-termesztés és a legeltetés, mint például Pilisszentkereszten.

6. fotó: Gyep Pilisszentléleken és egykori gyepterület Dobogókőn

7. fotó: Fásított és beerdősülő egykori gyep a Pilis-tetőn és egy fenntartott gyepterület Piliscsabán

II/1.7. Beépített területek változásai

A 36-37. ábráról, valamint a *Beépített területek változásai c. tervlapról* a vizsgált pilisi települések beépített területeinek változási tendenciája olvasható le adott időállapotokra lebontva. A beépített területekre vonatkozó első adatsor az I. katonai felméréshez kapcsolódik, mely 1782 és 1785 között készült, s a hatodik adatsor pedig a jelenlegi állapotot tükrözi. Ezen időszakon belül gyűjtött hektárban értendő adatok kerültek ábrázolásra az alábbi diagramon (36. ábra). A beépített területek változásait az említett katonai felmérések és a jelenlegi állapotot pedig a Google Earth alapján digitalizáltuk QGIS programmal. A program segítségével meghatározhatóvá vált az egyes területek nagysága az adott időállapotokban.

A 37. ábrán a települések népességszámának változásai láthatóak ugyanezen idősíkokra lebontva. A népességadatokat a Központi Statisztikai Hivatal honlapjáról és a hungaricana.hu oldaláról gyűjtöttük össze.

Piliscsaba településnél olvasható le robbanásszerű beépített területnövekedés és egyben népességnövekedés is az utóbbi évtizedek során. Az 1780-as években 44 ha, fél évszázadra rá 63 ha, 1880-ra pedig 82 ha terület volt beépítve a közigazgatási határon belül. Ugyanezekben az időállapotokban 256, 316, valamint 1072 fő élt Piliscsabán. 1981 után történt egy nagyobb ugrás, mikor közel 200 hektárt lehetett lehatárolni, mára viszont több mint a duplájára nőtt ez az érték, mivel 450 ha feletti területnagyság került beépítésre a felmérés alapján. 1941-ben közel 4 ezer, 1980-ban 4480, s a legfrissebb felmérések alapján ma 8234 fős a település.

A diagramon második településként megjelenő Pilisjászfalu beépített területeinek nagysága szintén növekedett. Pilisjászfalu - a térség többi településétől eltérően - "fiatal" településnek számít, a lakó célú beépítése az 1800-as évek második felében indult meg a Piliscsabához tartozó hajdani szőlőhegyen. Az első megjelenésénél, a III. katonai felmérésből az derül ki, miszerint a 2 hektárt sem éri el a beépített területek nagysága, ekkor mindössze 30 fő lakott a községben. Viszont a település a későbbiekben növekedésnek indult, 1941-ben 20 ha, 1981-ben 65 ha, ma pedig már 119 ha feletti a beépítettség mértéke. A lakosság száma is ezzel arányosan növekedett, 227, 742, végül jelenleg 1743 főssé vált Pilisjászfalu.

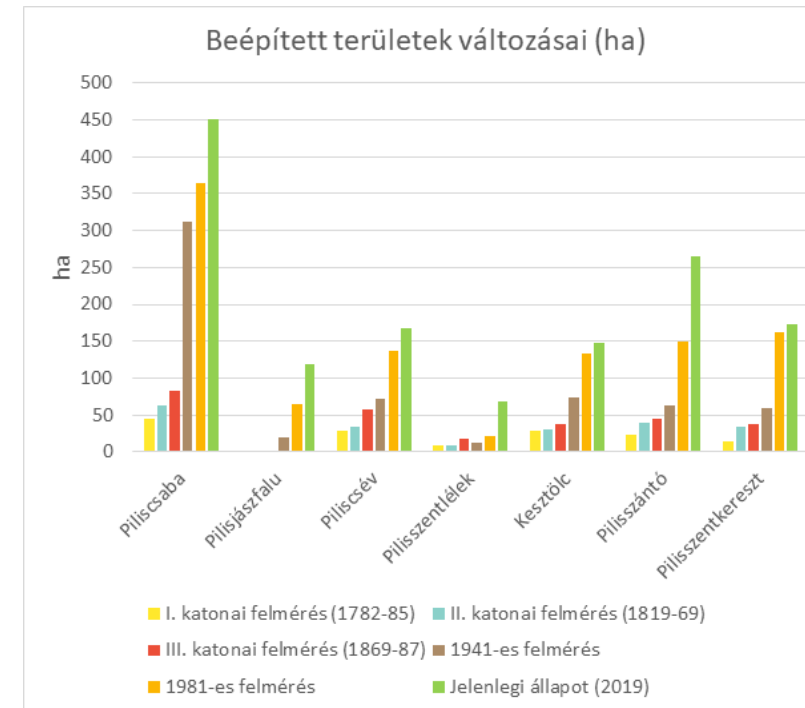
Piliscsévén hasonlóan ütemesen történt a beépítések terjeszkedése. 1785-re majdnem 30 ha, 1869-ig 34 ha, 1887-re 56 ha, 1941-ben 71 ha felett határozható meg beépített terület. 40 évvel később egy nagyobb ugrás látható, 137 hektárnyi, napjainkban pedig 167 hektárt meghaladó beépített területet határolhatunk le. A népességszám ugyanezekben az időállapotokban a következők voltak: 256 fő, 316 fő, 1072 fő, 1941-ben 1714 fő, 1981-ben 2314 fő, valamint napjainkban 2402 fő körüli a település lakossága.

Pilisszentlélek egy lassabban növekvő településnek mondható, az egyetlen, ahol időközben csökkenés történt a beépített területek nagyságában. Az I. katonai felmérésen 9,4 ha, a másodikon 7,9 ha, a harmadikon 27,5 ha határolható le. A területnövekedést követően azonban az 1941-es felmérés alapján már csak 12,5 hektárnyi terület volt leválogatható ezen kategóriába. 1981-ben újból megindult a beépített területek terjeszkedése, 22 ha-ig. Napjainkban 69 ha tartozik a területhasználati kategóriába. Ugyanezen időszakokban 207 fő, 275 fő, 337 fő, 600 fő, 459 fő, s végül jelenleg 319 fő lakik Pilisszentléleken.

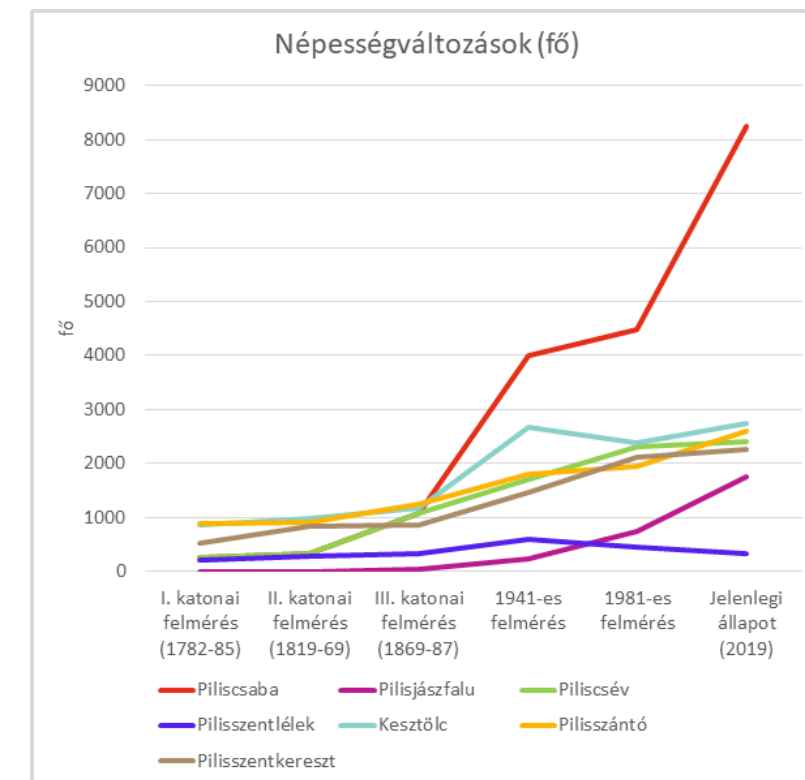
Kesztölc beépített terület nagysága a vizsgált települések közül a második legnagyobb volt az I. katonai felmérés szerint közel 30 hektárral. Ebben az időszakban körülbelül 860 fő lakott a településen. A II. katonai felmérés alapján minimálisan növekedett a beépítések nagysága, ahogy a népesség száma is 970 körüli maradt. 1887-re a beépített területek nagysága 38 ha-ra, 1941-re 73 ha-ra, 1881-re 132 ha-ra növekedett, jelenleg pedig 148 ha a település beépített területeinek a kiterjedése. A lakosság szintűgy gyarapodott, 1987-re átlépte az ezres határt, 1175 fő, 1941-ben 2664 fő, 1981-ben 2384 fő, s jelenleg 2747 fő lakik a településen.

Pilisszántón az I. katonai felmérés alapján 23 hektárnyi beépített területet különíthetünk el. A következő felmérés szerint közel 40 ha, a III-at kiértékelve pedig 46 ha tartozik a területhasználati kategóriába. Ezen időszakokban 886 fő, 910 fő, valamint 1239 fő élt a településen. 1941-ben 63 ha, 1981-ben 150 ha fölé ugrott a beépített területek nagysága. Napjainkban ez az érték meghaladja a 265 hektárt. A népességszám szintén növekedett az évtizedek során, 1941-ben 1799 fő, 40 évvel később 1938 fő, s jelenleg 2606 fő él Pilisszántón.

Pilisszentkereszt beépített területnagysága is folyamatosan növekedett a vizsgált időszakok során. Az I. felmérés 15 ha, a II. 34 ha, a III. 37 ha, az 1941-es pedig már 60 ha területet határolt le. Az érték megugrott 1981-re, mivel a korábbi érték 2,5-szeresét mutatja a topográfiai térképen. Jelenleg 265 hektárt meghaladó a beépített területek nagysága. Az első felmérés idejében körülbelül 528 fő, a másodiknál 846 fő, a harmadiknál 864 fő lakott a településen. 1940-ben 1450 fős, 1980-ban 2104 fős, s jelenleg 2259 fős Pilisszentkereszt település.

36. ábra: A vizsgált pilisi települések beépített területnagysága adott időállapotokban

37. ábra: A vizsgált pilisi települések népességváltozásai

8. fotó: Ófalu Kesztlőcön (Fotó: Altdorfer Ildikó)

9. fotó: Új beépítésű településrész, Pilisszentlélek (Fotó: Altdorfer Ildikó)

II/1.8. Vizek, vízjárta területek változása

Megvizsgáltuk a felszíni vizek és vízjárta területek változásait az első katonai felméréstől kezdve (1781) egészen napjainkig (2019). A vízjárta területek változásait a *Vizes területek változásai c. tervlap* foglalja össze.

Általános tendencia, hogy a térségben fokozatosan eltűntek a patakok mentén kiterjedt vizenyős területek az egyre erősödő antropogén hatások eredményeként Pilisszentlelken, Kesztlőcön, Piliscséven, Pilisjászfalun és Piliscsabán láthatóak a legerőteljesebb változások. Pilisszentkereszten és Pilisszántón ezekhez képest elhanyagolható méretű vizenyős területek voltak jelen a katonai felmérések idején is. Legnagyobb mértékben Pilisszántón, Piliscséven, Piliscsabán csökkent a patakok és mellékágaik száma. Jellemzően a ma is létező patakokból leágazó patakrészek tűntek el, melyek a tájhasználatok változásaira, a korabeli vízrendezési munkálatok eredményére - intenzív mezőgazdasági tevékenység, kisebb vízvezető árkok beszántása, szárazodás következtében száraz gyepekké alakulás -, és részben a klímaváltozás hatásaira - a kisebb tápláló vízfolyások kiapadása - vezethetők vissza. A legjelentősebb vízfolyás-szabályozási beavatkozások a Kenyérmezői-patakot érintették.

Piliscséven megszűnt a Csévi-patak nagy része, mely korábban a jelenlegi lakott területeken is túlnyúlt, egészen közel a mai délkeleti határig is elhúzódott. Ezen kívül a Kenyérmezői-patak egy része is kiszáradt. Piliscsabán és Pilisjászfalun a Kenyérmezői-patak, Pilisszántón a Határ-réti patak, Pilisszentkereszten pedig a Dera-patak mellékágai száradtak ki, tűntek el.

A fenti tendenciából kivételt képez Kesztlőc, ahol nem történt negatív irányú változás. A településen napjainkban is gazdag felszíni vízhálózatot találhatunk.

A térség északi része különösen gazdag forrásokban, a legtöbbet Pilisszentkereszten, Kesztlőcön és Pilisszentlélek egy részén tartanak nyilván. A szárazodási folyamattal egyidejűleg vízgazdálkodáshoz köthető tájelemek is eltűntek a térségből. A vízgazdálkodással kapcsolatos eltűnt örökségelemek közül kiemelhetők három az egykori vízimalmok (Kesztlőcön, Piliscséven és Pilisszántón).

A vízrajzi adottságok negatív irányú változásai mellett újonnan létesült elemek, tavak létrejötte is tetten érhető a térségben. A Strázsa-hegy közelében lévő apró tó téglagyári agyagbányászat következtében létesült még az 1800-as évek második felében. Kesztlőcön található tavak, a múlt században létesültek.

Összességében megállapítható, hogy a térségben kisebb patakok, vízfolyások szabdalták a tájat, melyek napjainkra már csak kisebb területeken jelennek meg karakterformáló elemként. A források karakter-meghatározó szerepűek, a hegyvidéki jelleggel szorosan összekapcsolódnak.

10. fotó: Dera-szurdok Pilisszentkereszten (Fotó: Papp Livia Katalin)

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

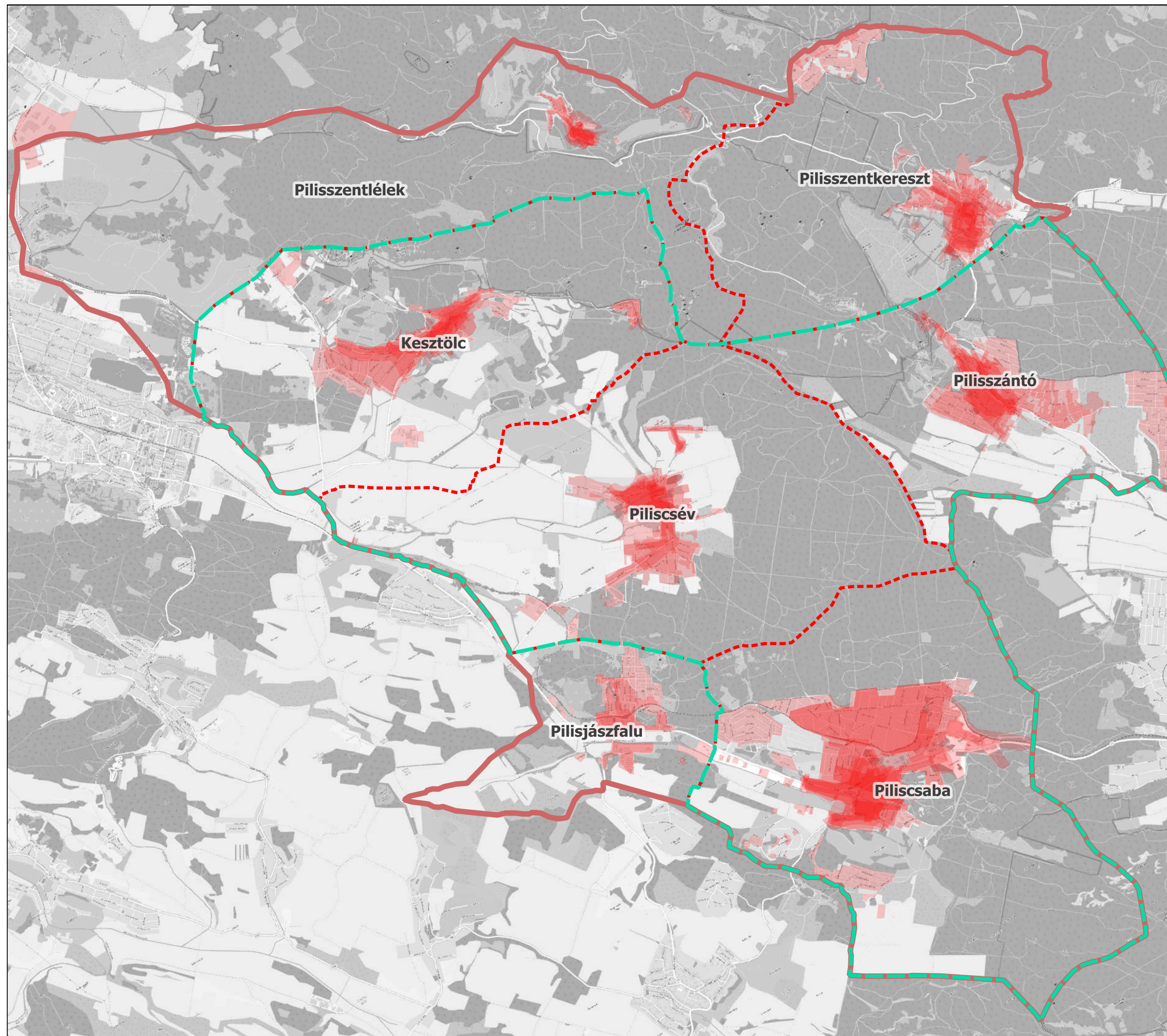
Beépített területek változásai

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ

Beépülés ideje

- 1981 és 2019 között
- 1941 és 1981 között
- III. katonai felmérés és 1941 között
- II. és III. katonai felmérés között
- I. és II. katonai felmérés között
- I. katonai felmérés előtt

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

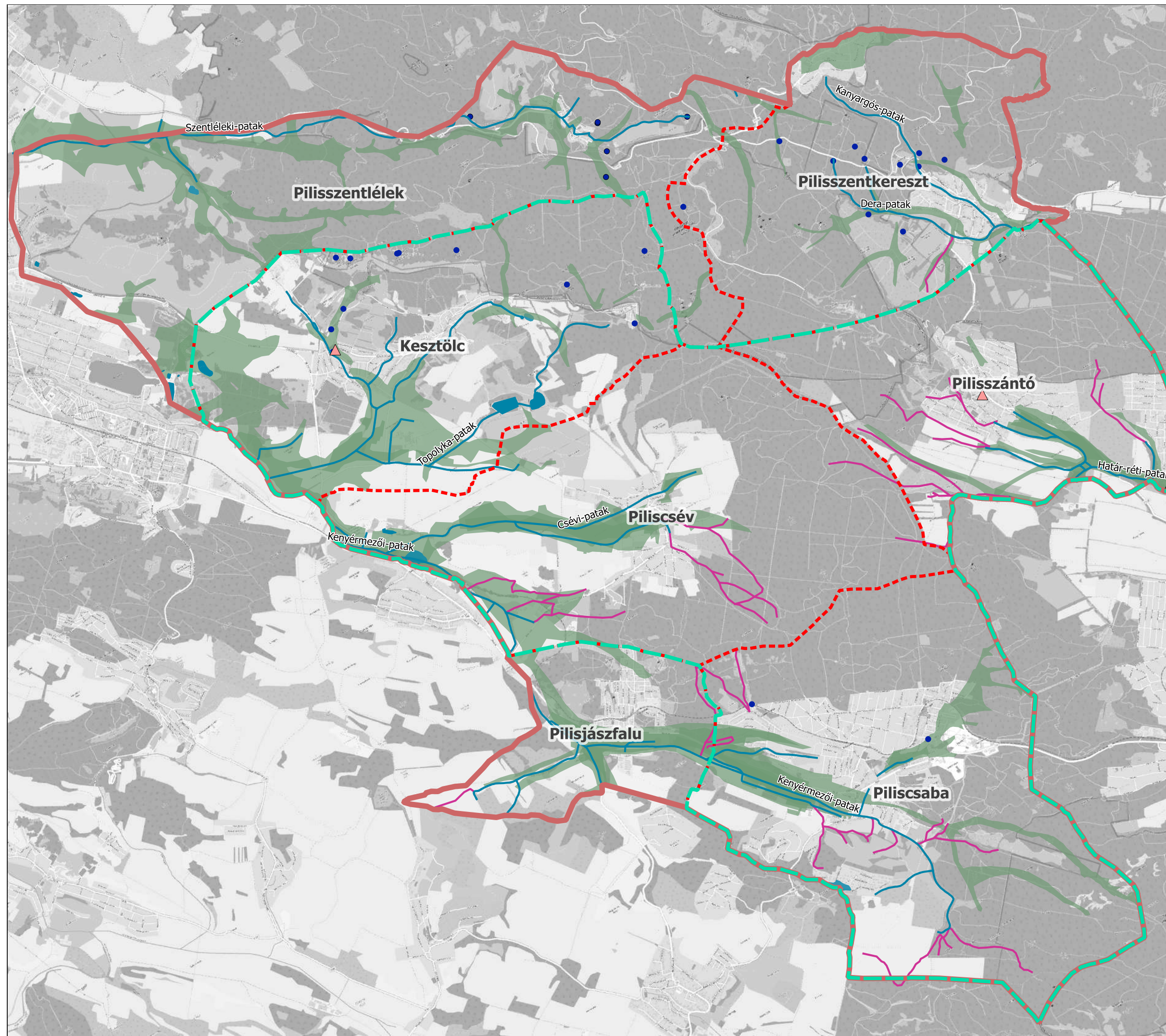
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Vizes területek változásai

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határok
- ▲ Katonai felméréseken egykor megjelenő malmok
- Katonai felméréseken egykor megjelenő vízfolyások
- Katonai felméréseken egykor megjelenő vizenyős területek
- Meglévő források
- Meglévő vízfolyások
- Meglévő tavak

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

II/1.9. Stabil és új tájhasználatok

A stabil, állandósult tájhasználatok alatt olyan területhasznosítások (pl. szántó, szőlő, erdő, gyeplelő) értendők, amelyek a második katonai felmérés óta, azaz több mint 175 éve változatlanok és bizonyították, hogy az adott művelési mód jól alkalmazkodik a természeti-táji adottságokhoz és a társadalmi igényekhez.

A tájhasználatok korszakonként változó társadalmi, gazdasági, természeti prioritásai miatt kevés olyan terület maradt fenn mára a Pilis vizsgált településein, mely eredeti tájhasználatának képét őrzi, vagyis stabilnak tekinthető. A térség stabil, állandósult területhasználatait, valamint a folyamatosan változó területeket a *Tájhasználat stabilitás c. tervlap* mutatja be. Legnagyobb részben az állandó erdők maradtak meg a hegységek vonulatain, a települések határai mentén. Ezek többnyire összefüggő területeket alkotnak ma is.

Az állandó gyepek elhanyagolható mértékben maradtak fenn Pilisszentlelken, Pilisjászfalun, Piliscsabán és Pilisszántón. Szőlők és gyümölcsök pedig csak Keszölcön és Piliscséven jelennek meg stabil tájhasználatként.

Az állandó szántóterületek főleg Keszölcire, Piliscsévre és Pilisszántóra koncentrálnak, ahol nagyobb összefüggő foltokat is találhatunk. Elszórtan azonban minden településen megjelennek kisebb-nagyobb mértékben.

Az 1800-as évektől stabilnak tekinthető szőlő és gyümölcsös területek nagyon kis arányban, főként Keszölc és kis részben Piliscsév területén figyelhetők meg.

A térség felszíni vízhálózatáról elmondható, hogy a vizenyős területek jellemzően eltűntek, a patakok és mellékágaik egy része pedig kiszáradt a vizsgálat időszakban.

A lakott területek kiterjedése sokat változott, a beépítések jelentős mértékben növekedtek az első katonai felmérés állapotához képest. Állandónak csak az egykori településmagok, az „ófalú” tekinthető.

Összességében kijelenthető, hogy az erdők maradtak fenn legnagyobb mértékben, ezeket őrizték meg leginkább eredeti állapotukban. Az erdőgazdálkodás, mint fennmaradt stabil történeti tájhasználat kiemelkedő jelentőségű a területen. Emellett a szántók stabilitása a legjelentősebb, a többi tájhasználat állandósága ezekhez képest figyelmen kívül hagyható. A legdrasztikusabb területhasználat változások (fogyás) a szőlőket érintik, e veszteségek miatt jóval szegényebbé vált a pilisi táj. Az állandó területeken kívül minden más változó területhasználatnak tekinthető, mely a térség körülbelül 70%-át érinti. Az új területhasználatok pedig jellemzően az új beépítések, valamint szántók és erdők (cserjésedő és fás területek), kisebb mértékben szőlők, melyek a domborzathoz, változó tulajdonviszonyokhoz és állandó területhasználatokhoz igazodva kerültek kialakításra.

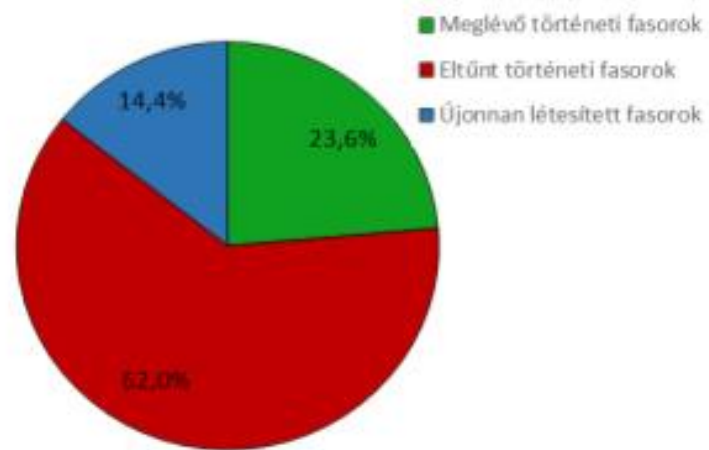
II/1.10. Vonalas zöldinfrastruktúra elemek, fasorok történeti változása

A tervezési területről elmondható, hogy a legnagyobb részét erdő borítja, így a zöld környezet biztosított. Megfigyelhető tendencia emiatt, hogy azok a települések, ahol kifejezetten az erdő dominál, kevesebb fasorral rendelkeznek (Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt).

A fasorok történeti kutatása folyamán a négy katonai felmérést és topográfiai alaptérképet, valamint egyéb archív felvételeket használtuk alapként, és ezeket vizsgálva tártuk fel a térség fasorainak változását. Minden fasor, amely 1981 előtt keletkezett, az történeti fasornak minősül. A fasorokat nemcsak belterületen, hanem külterületen is vizsgáltuk, továbbá mezővédő erdősávokat is jelöltünk. A feltárt eredményeket a jelenlegi állapottal összehasonlítva három kategóriákba osztottuk a fasorokat és egyéb vonalas zöldinfrastruktúra elemeket (*Fasorok történeti változása c. tervlap*). Az eltűnt történeti fasorok azok, melyek az archív dokumentumokon szerepeltek, de jelenleg már nem található meg a területen. A meglévő történeti fasorok 1981 előtt keletkeztek, és még ma is fellelhetők a településeken, míg az újonnan telepített fasorok külön kategóriába kerültek, ezeket 1981 után telepítették.

A vizsgált fasorok 62%-a minősül valaha volt, de mára eltűnt fasornak, a történeti fasorok töredéke maradt fenn, az összes vonalas zöldinfrastruktúra elem csaknem egynegyedét teszik ki a megmaradt fasorok. A térség fasorainak csaknem 15%-át telepítették a 20. század végén (*38. ábra*).

A fennmaradt történeti fasorokat vizsgálva kimondható, hogy a legtöbbjük Piliscsabán található (*39. ábra*), ezen belül is a Klotildligetben. A Klotildliget idős fasorai jelentős településképi és történeti értéküknek megfelelően védettek. A legjelentősebb fasor tájképi szempontból talán a Kossuth Lajos utcai és a Szent László király úti fasorok (*12. fotó*). A feketefenyő fasor, mely a Zrínyi Miklós utcában található, a kopárfásításokra reflektál, hiszen ez a tendencia hasonlóan feketefenyővel zajlott (*12. fotó*). A védelemnek hála a klotildligeti fasorok a térség legértékesebb történeti fasorai. Piliscséven a Hlinyíki gesztenyefák szintén helyi védelmet élveznek, ezeket „tanú fáknak” is hívják, hiszen a legidősebb gesztenyefa több mint 250 éves. Hasonlóan védett Pilisszentléleken a narancseper fasor, a körte fasor és a nyárfasor, így ezek fennmaradása a jövő számára szintén biztosított a helyi védettség által. Fennmaradt jelentős történeti fasor még a Kenyérmezei patakot kísérő nyárfasor (*11. fotó*). Ez Keszölcön, Pilisjászfalun és Piliscsabán is megmaradt.

38. ábra: Fasorok számának történelmi változásai

11. fotó: A Kenyérmezei-patakot kísérő fasor Keszthelyen és Pilisjászfalun (Kovács Eszter, Keszthelyi Ákos)

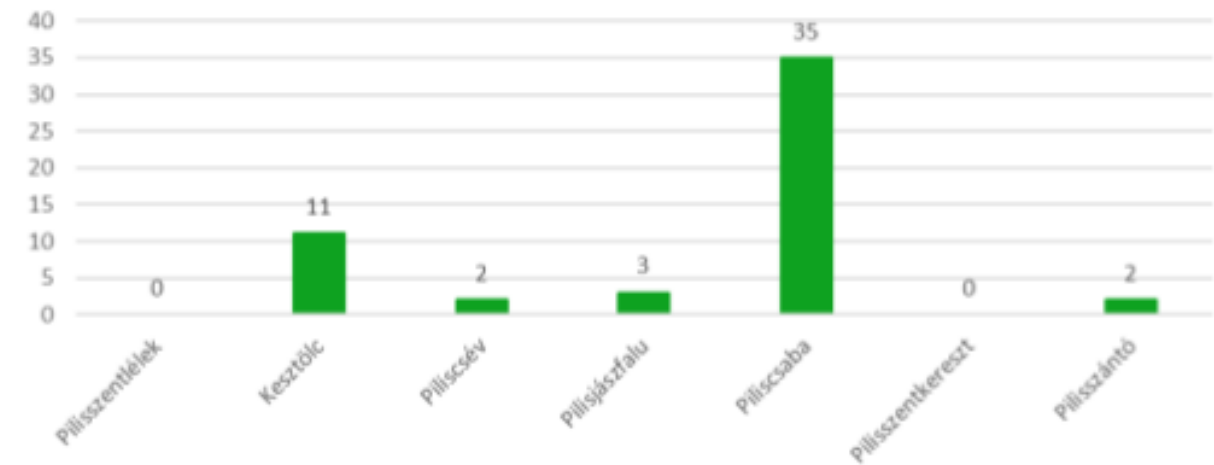

12. fotó: A Zrínyi M. utcai feketefenyő fasor és a Szent László király úti gesztenyefasor Piliscsabán (Bakos Anikó, Huszkó Dorottya)

Az eltűnt fasorok közé tartozik csaknem az összes mezővédő erdősáv, ezek főleg Piliscsében és Pilisszántón találhatók, de Keszthelyen az Öreg-hegyen is megfigyelték a számuk. Piliscsében a Zsellér-hegyen és a Keskeny-rétek mentén van egy-egy jelentősebb eltűnt fasor, amely a régi településre vezető utat kísérte. Hasonlóan eltűnt a Pilisvörösvárról Pilisszántóra vezető út melletti fasor is, amely

még 1981-ben fellelhető volt a térképeken. A Szentléleki-patak mentén húzódó zöld sáv mára szintén eltűnt, hiszen a területet mára teljesen erdő borítja.

Újonnan telepített fasorok Pilisszentléleken a Látóhegyi út mentén található, valamint Pilisszentkereszten és Pilisszántón a település utcáiban is fellelhetők.

39. ábra: A településeken fellelhető történelmi fasorok száma (saját készítésű ábra, 2019)

II/1.11. Történelmi birtokszerkezet változása

A vizsgálati területen a telkek alakulásánál főleg a mezőgazdasági hasznosítás megszűnése, a lakófunkciók kiszolgálása volt a legjelentősebb tényező. Ennek példája a 40. ábra, amely Piliscsaba mostani lakó-üdülő területének átalakulását mutatja. Az itt található keskeny telkes szerkezet felaprózódott. Ez az egész vizsgált térségben jellemző a városmagokon kívül, ahol az eredeti telekszerkezet maradt meg.

40. ábra: Telekalakulás Piliscsaba Garancstető városrészén

A 2. telekalakulási típus, amelyet a 41. ábra mutat be, ritkábban jellemző a területen, egy helyen szembeötlő a megjelenése: a kesztölci állattartó telep eredetileg sok kis telekből állt, de ez mára már egy kézbe került. Ez a funkcióváltással együtt járó teleköszevonás.

41. ábra: Keszthely, állattartó telep

Beépülés a telekstruktúra megőrzésével: Pilisszentkereszten (42. ábra) szintén a mezőgazdasági telkeket osztották fel, de a már kialakult dűlőutak mentén. Piliscsévén szintén hasonló telekszerkezet alakult ki, viszont itt a telkek végében megmaradt a kertés gazdálkodási forma. (43. ábra)

42. ábra: Pilisszentkereszt, belterület

43. ábra: Piliscsév, belterület

Pilisszántón a mezőgazdasági, illetve erdő területeken történt jelentős változás. A 44. ábrán az egész telekszerkezet átalakulásáról, irányultságáról árulkodnak az erdősávok és a mezőgazdasági táblák iránya, a 45. ábrán hasonló a helyzet, csak szabálytalanabb a telekosztás.

44. ábra: Pilisszántó külterülete

45. ábra: Pilisszántó külterülete

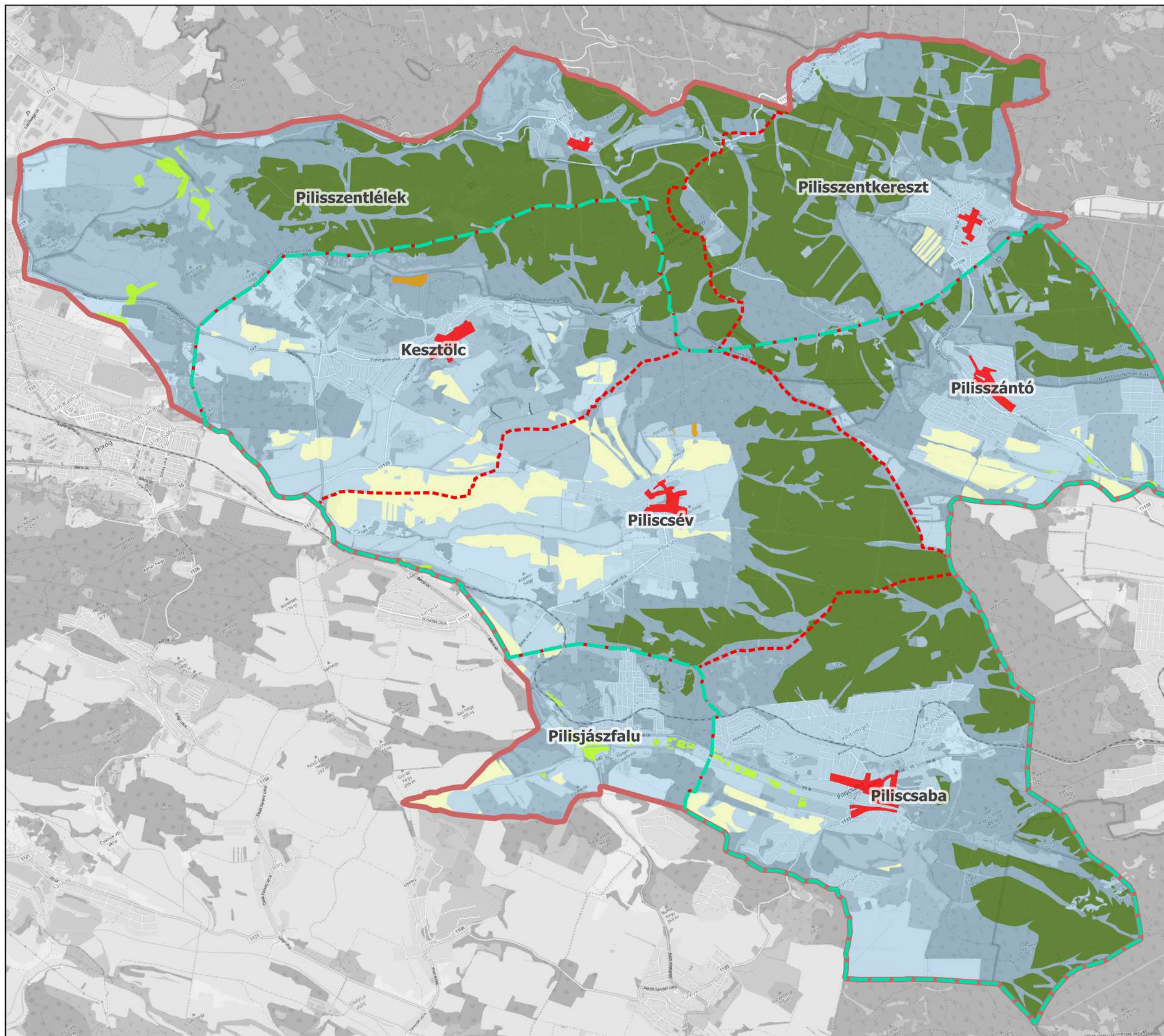
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Tájhasználat stabilitás
(1841,1859-2019)

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Állandó szántó
- Állandó erdő
- Állandó gyeplő
- Állandó szőlő, gyümölcsös
- Állandó lakott terület
- Változó területhasználat

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Fasorok történeti változása

Jelmagyarázat

Közigazgatási határ

Tervezési terület határa

— Tervezett natúrpark határa

— Tervezési terület határa

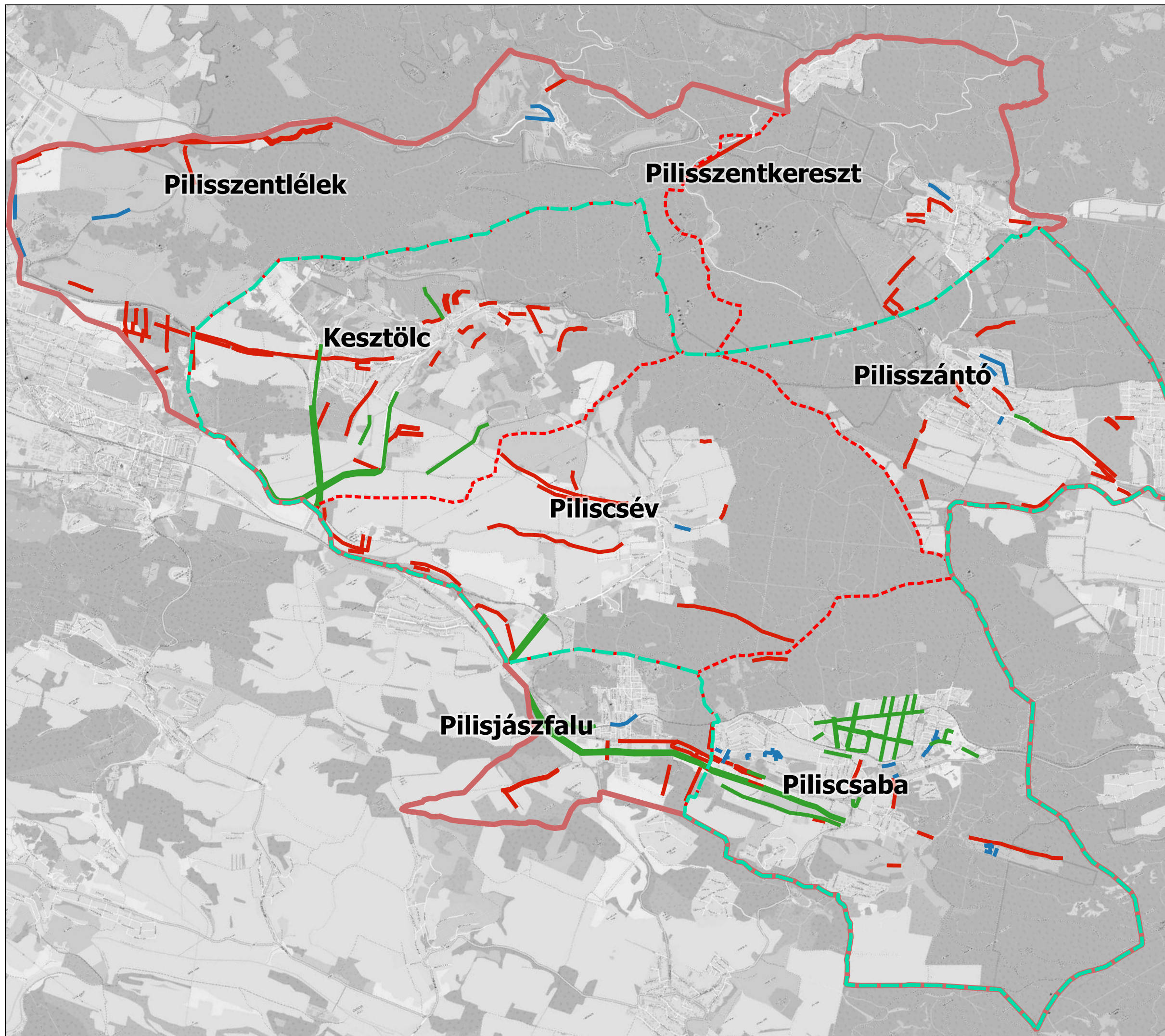
- - - Közigazgatási határok

Fasorok

— Meglévő történeti fasor

— Eltűnt történeti fasor

— Újonnan létesített fasor

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

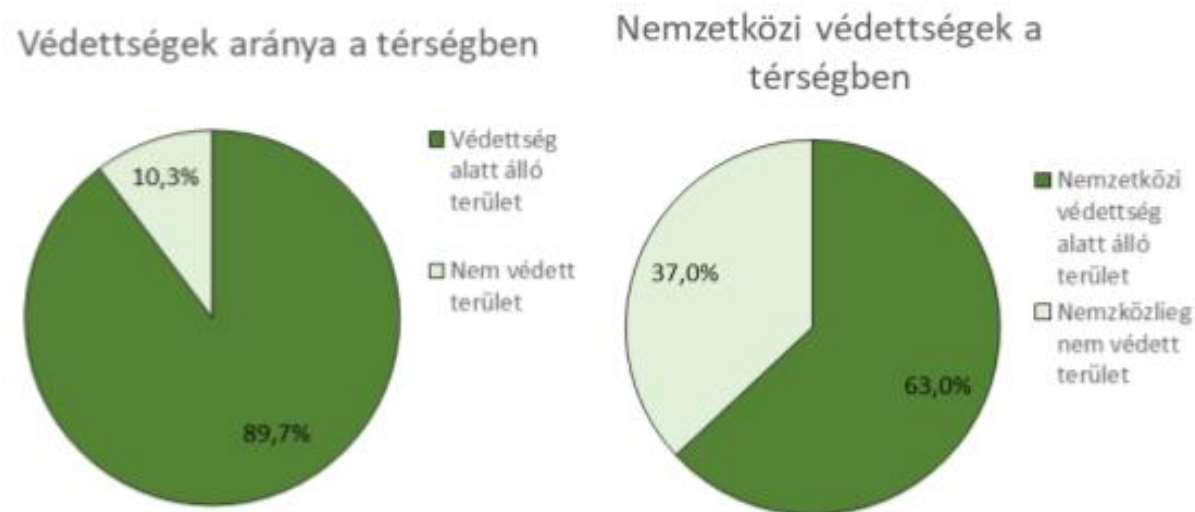

II/2. A pilisi térség táji öröksége: örökségfeltárás és elemzése

A térség egyes településeire készültek értékelések már korábban, valamint fellelhetők szakági értékelések (pl. erdészeti leltár, barlang- és forrás kataszter), azonban egységes örökségvédelmi szempontú értékelés nem készült a térségre. Kutatásunk során igyekeztünk mindent összeszedni, amely a pilisi térség táji örökségét alkotja, ezeket az elemeket pedig jellegük szerint különböző kategóriákba osztottuk. A teljes térségi értékelés, az értékek feltételezett keletkezési ideje, típusa és jelentősége a mellékletben megtekinthető (*Melléklet – Pilisi térség örökségfeltárása*). A helyszínelések alatt az örökségelemről készült fényképfelvételek a tanulmány digitális verziójában kerülnek dokumentálásra.

II/2.1. Pilisi térség örökségfeltárása

Az értékelés elkészítése során feltártuk a területi és pontszerű örökségelemeket egyaránt. A tervezési területen belül csaknem 1000 pontszerű értéket találtunk, a területi elemek közül pedig kilencféle védeltséget különböztettünk meg, melyek között szerepelnek a régészeti és műemléki védeltségek, a természetvédelmi kategóriák (nemzetközi és országos egyaránt), továbbá a tájképvédelmi területek, és egyéb védeltségek. A védett területek aránya igen magas a pilisi térségben: területkimutatásaink alapján a térség területének 89,7%-a áll valamilyen oltalom alatt, ezen belül a tervezési terület összterületének 63%-a áll valamilyen nemzetközi védeltség alatt (*46. ábra*).

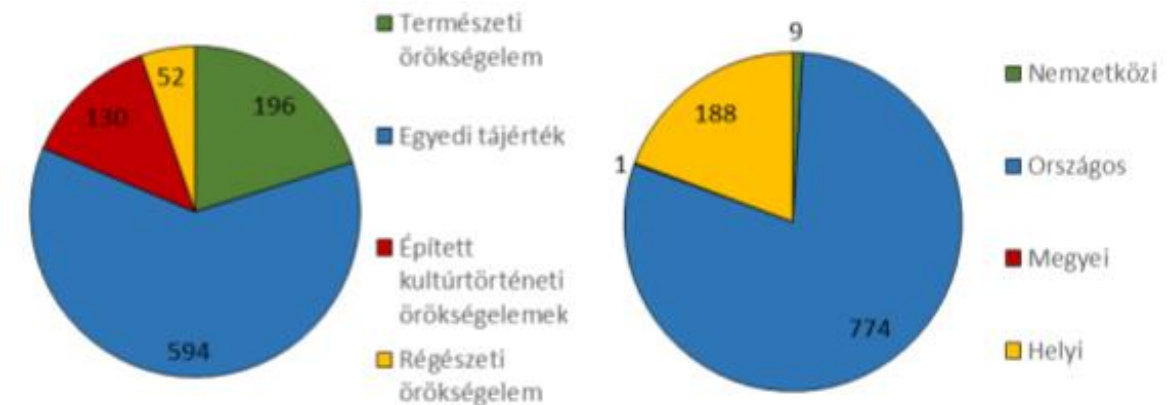

46. ábra: Az összes területi védeltség és a nemzetközi védeltségek aránya a térségben

A pilisi térség összes táji értékét az azonos elnevezésű *tervlap* mutatja be, amelyről jól leolvasható, hogy a felületszerű értékek és védelmek az erdővel borított területeken sűrűsödnek, míg a pontszerű örökségelemek a települések belterületén csoportosulnak legnagyobb számban. Azok a területek, ahol

több felületi védeltség, érték található a rétegek átfedése miatt sötétebbek, így jól beazonosíthatók a legértékesebb területek. A *tervlap*ról leolvasható, hogy a legtöbb felületi érték a térség északi részén található, kiemelten Pilisszentlélek és Pilisszentkereszt közigazgatási területén. A pontszerű elemek esetében a *tervlap*on nem kerültek elkülönítésre a természeti- és a művi értékek, mert itt nem ezek differenciálásán, hanem az eloszlásuk érzékeltetésén volt a hangsúly.

Az értékek felmérése során négy fő jelleget különböztettünk meg: a természeti, épített kultúrtörténelmi és régészeti örökségelemeket, valamint az egyedi tájértékeket. A diagramon látható (*47. ábra*), hogy a térségben az egyedi tájértékek dominálnak, ugyanakkor a természeti és épített örökségelemek is szép számban fordulnak elő, a legkevesebb pedig a régészeti örökségelemből van. Jelentőség szerint négy kategóriát különböztettünk el: nemzetközi, országos, megyei és helyi szintűeket. Az értékelés alapján az országos jelentőségű értékekből található a legtöbb a térségben, hiszen az egyedi tájértékek mind országos jelentőségű örökségelemek (*47. ábra*).

47. ábra: Örökségelemek jelleg szerinti megoszlása és jelentősége (saját készítésű ábra, 2019.)

A természeti örökségek közé soroltuk a valamilyen természetvédelmi oltalom alatt álló területeket (nemzeti parki területek, Natura2000 területek, Országos Ökológiai Hálózat területei, bioszféra rezervátum, stb.), az ex lege védett pontszerű elemeket, mint a barlangokat, források, lápok és víznyelőket és a helyi jelentőségű védett elemeket. További elemekként szerepelnek a védett sziklák, hegycsúcsok és az idős, jelentős faegyedek és fasorok (*10. fotó*). A térség nemzetközi jelentőségű védett természeti területeit a *Nemzetközi, európai jelentőségű védeltségek c. tervlap*, az országos és helyi jelentőségű védett természeti területeit az *Országos és helyi jelentőségű védett természeti területek c. tervlap* foglalja össze. Kiemelendő, hogy az Országos Barlangkataszter nyilvántartása szerint a térség hét érintett településén összesen mintegy 380 barlang található, közülük 113 olyan jelentős barlang, amely 10 méternél nagyobb kiterjedésű. Említésre érdemes az Ariadne barlangrendszer a területen. A források is jelentősek, összesen 46 db található a térségben (*48. ábra*).

13. fotó: Gombaszikla és értékes faegyed Piliscsabán (Bíró Borbála, Bakos Anikó)

Régészeti elemekből felvettük a pontszerű és a felületi régészeti emlékeket is. Megkülönböztettünk régészeti lelőhelyeket és régészeti területeket. Összesen 52 régészeti lelőhely vagy terület található a térségben. A tervezési terület bővelkedik római kori emlékekben, de található itt őskori, honfoglaláskori és középkori régészeti elemek is, ez utóbbiak közül a pálos és ciszterci kolostorok romjai kiemelkedő jelentőségűek (48. ábra).

Az egyedi tájértékek a legbővebb kategória, a legtöbb térségi örökségelem ebbe a kategóriába tartozik. Ide soroltuk a földtudományi értékeket egyes sziklákat, az ipartörténeti emlékek közé kerültek a mészegetők, a kemencék, kőfejtők, a szakrális értékek közé pedig a kápolnák, kálváriák, keresztek. Egyedi tájértéknek minősülnek emellett még a szobrok és emléktáblák, egyéb emlékművek, A tájértékek között helyet kaptak egyéb természeti értékek, például helyi védelmet nem élvező faegyedek, valamint tájképi értékek is, mint a kilátóhelyek, panorámapontok, kilátótornyok. A vízgazdálkodással kapcsolatos értékek közé tartoznak a kutak, kútépítmények és hidak. A tájértékek között a legtöbb a szakrális értékekből (100 db), a mindennapi élettel kapcsolatos emlékekből, mint a lakóházak (110 db), és a vízgazdálkodási értékekből van (82 db) az összesen 594 elemből.

Az épített kultúrtörténeti örökségelemből összesen 130 db található a térségben, közülük soroltuk az országos és helyi jelentőségű műemlékeket, egyes ipartörténeti emlékeket és a mindennapi élettel kapcsolatos emlékeket (49. ábra). A műemlékekből van a legtöbb a térségben, közöttük szerepelnek templomok, kastélyok, kastélykertek valamint apátsági és kolostor romok, helyi jelentőségűek pedig a helyi védett lakóházak, villák és pincék, pincesorok (11. fotó). A mindennapi élethez köthető épített örökségelemek száma is lényeges, ide tartoznak a tájképi szempontból jelentős lakóházak, valamint a temetők.

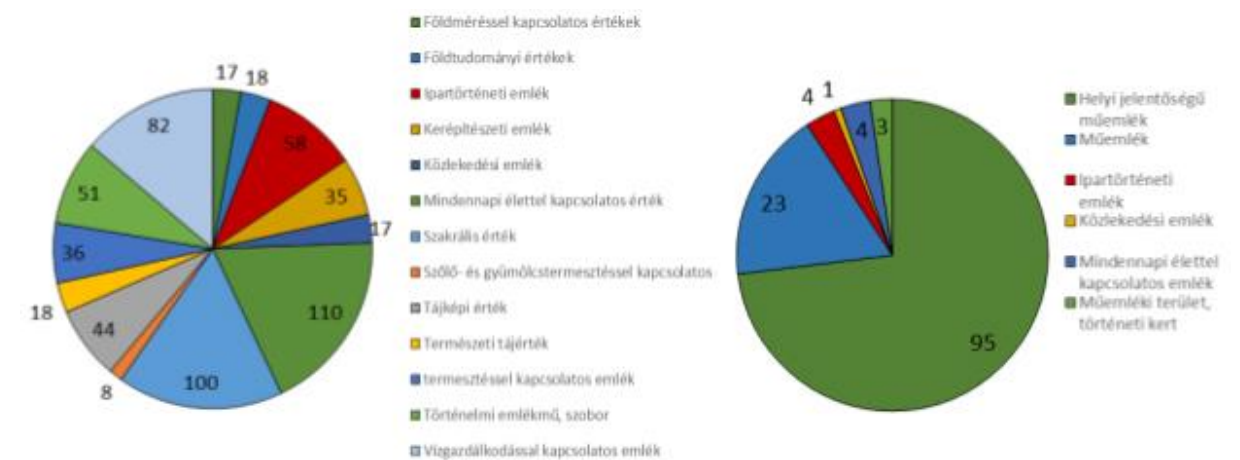

14. fotó: A piliscsévi pincefalú és a védelemre javasolt piliscsabai villák egyike (Kutnyánszky Virág, Bakos Anikó)

A kutatásaink alapján elmondható, hogy a Pilis egy értékgazdag térség, mind természeti, mind épített örökségelemben bővelkedő terület. Ezek megőrzésének fontos lépése a feltárásuk, és leltárba vételük, hogy az utókor számára is fennmaradhassanak, és a helyi identitástudathoz hozzájárulhassanak.

48. ábra: Természeti értékek altípusainak megoszlása, a régészeti értékek altípusainak megoszlása (saját készítésű ábra, 2019.)

49. ábra: Az egyedi tájértékek altípusainak megoszlása, az épített kultúrtörténeti örökségelemek altípusainak megoszlása (saját készítésű ábra, 2019.)

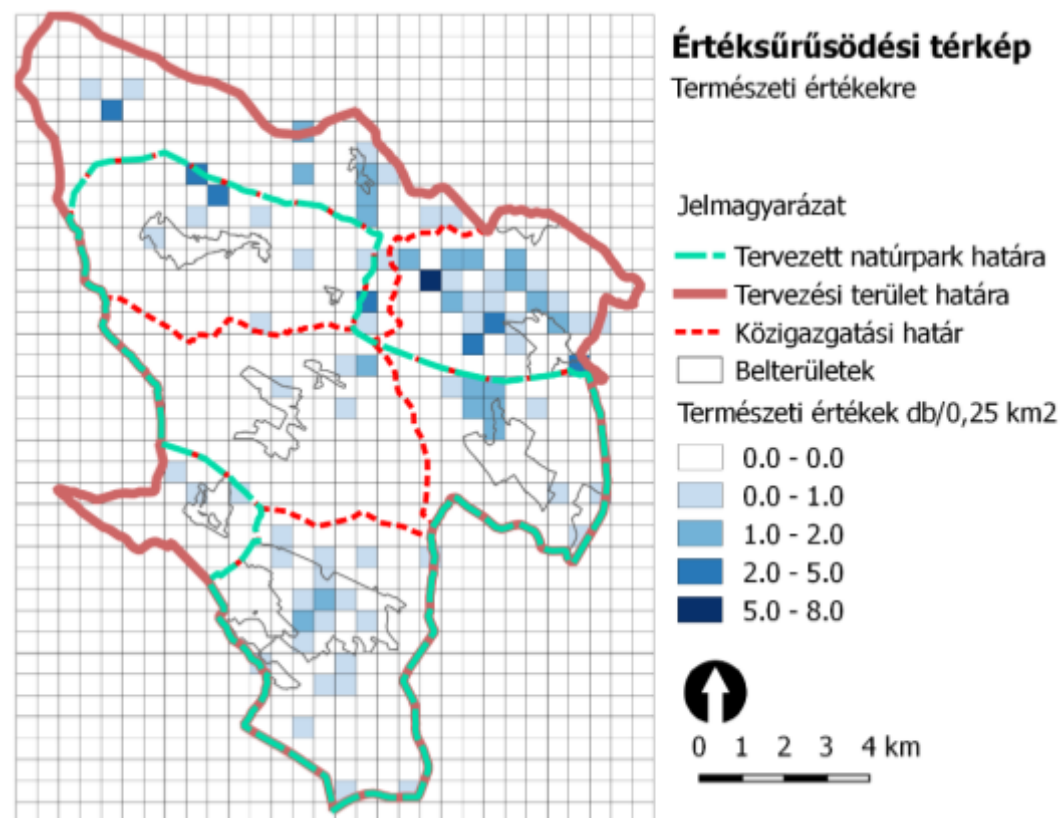
Örökségelemek értéksűrűsödése

Az összesítő térképen (*A térség összes táji öröksége c. tervlap*) kívül készültek raszteres értéksűrűsödési térképek is. A térképek elkészítésének az alapját a térségre illesztett 500x500 méteres raszterháló adta. Kategóriánként egy-egy térkép készült, amely 0,25 km²-es négyzethálókra bontva mutatja be az értékek sűrűsödési helyeit. Ezzel a módszerrel háromféle szempontból vizsgáltuk a településeket: készült külön térkép a természeti értékek és a művi, épített elemek sűrűsödésének meghatározásához, valamint egy olyan, amelyen az összes érték szerepel.

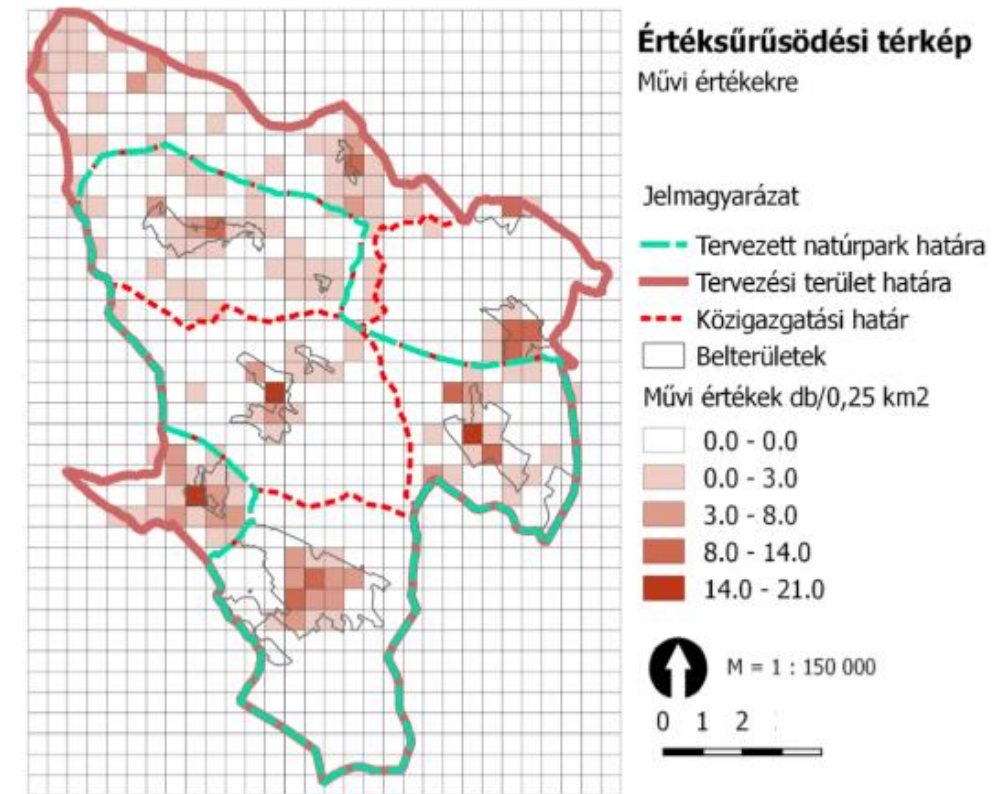
A természeti értékek sűrűsödését vizsgálva (*50. ábra*) azt a következtetést vonhatjuk le, hogy a térség északi részén található a legtöbb ilyen érték, míg a déli területeken alacsonyabb ezek koncentrációja. A vizsgált települések közül Pilisszentkereszten található a leggyűrűbben a természeti értékek, míg Piliscsévén és Pilisjászfalun a legalacsonyabb ezen értékek száma.

A művi értékek sűrűsödését vizsgálva (*51. ábra*) feltűnő, hogy számuk jelentősen több a természeti értékek számánál és az épített értékek minden egyes településen a belterületi részekben csoportosulnak. Ebből a szempontból jelentős különbség nem figyelhető meg a települések között, mindegyiken egyformán magas számban megtalálhatók.

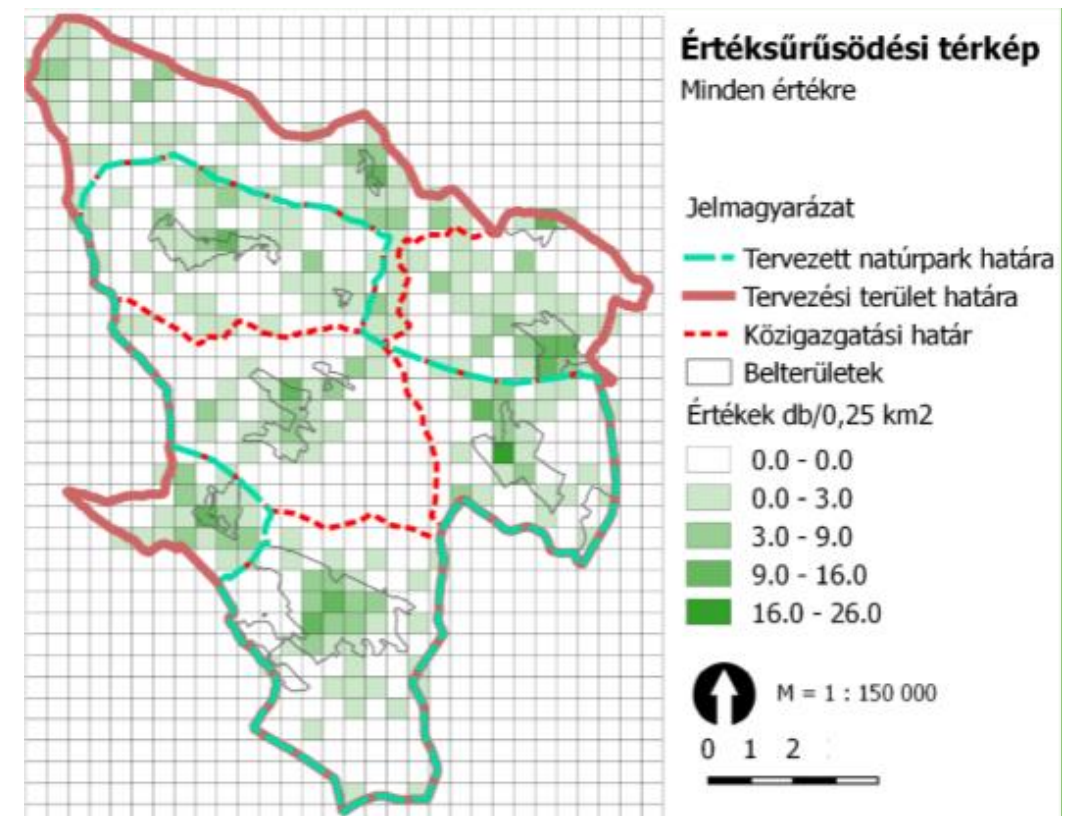
Az összesített értéksűrűsödési térkép (*52. ábra*) alapján megállapítható, hogy minden település bővelkedik az értékekben. Jól leolvasható, hogy a térség adottságai összességében véve kiegyenlítették örökségvédelmi szempontból.

50. ábra: Természeti értékek sűrűsödése

51. ábra: Művi és épített értékek sűrűsödése

52. ábra: Örökségelemek értéksűrűsödése

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

A térség összes táji öröksége

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Települések belterülete
- Összes pontszerű érték

Felületi értékek, védettségek

- Műemléki területek
- Barlangok védőövezete
- Nemzeti ökológiai hálózat
- Nemzeti Parki területek
- Natura2000 SPA
- Natura 2000 SAC
- EU diplomás terület
- Tájképvédelmi területek
- Bioszféra rezervátum
- Régészeti területek

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

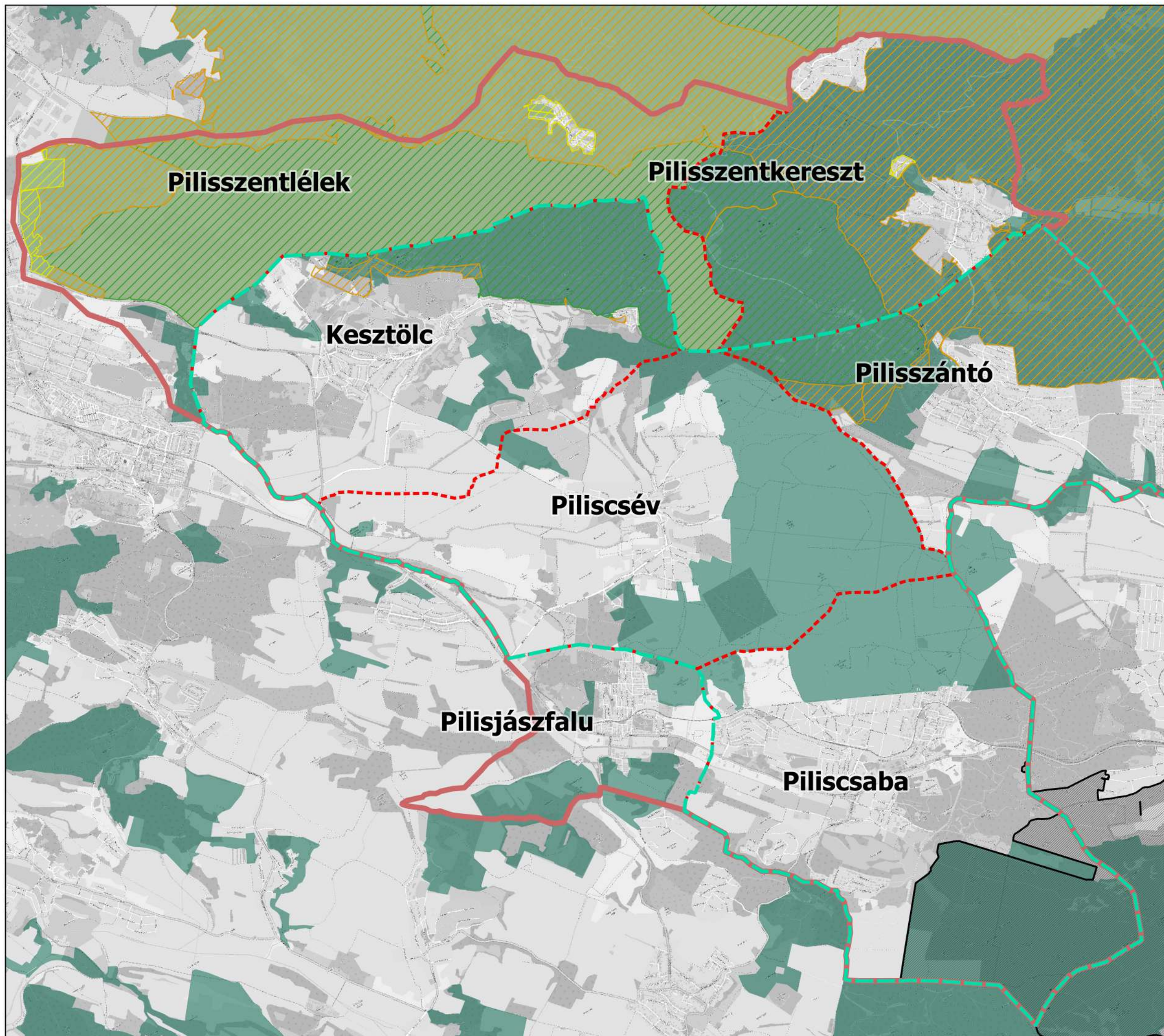

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Nemzetközi, európai
jelentőségű védettségek

Jelmagyarázat

- Pilisi Natúrpark területe
- Közigazgatási határ
- Tervezési terület határa
- Natura2000 SAC terület
- NATURA2000 SPA terület
- Európa diplomás terület
- Bioszféra rezervátum
- Átmeneti zóna
- Magterület
- Pufferterület

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Országos és helyi jelentőségű
természeti területek

Jelmagyarázat

— Pilisi Natúrpark területe

— Tervezési terület határa

- - - Közigazgatási határ

Országos Ökológiai Hálózat

Magterület

Ökológiai folyosó

Pufferterület

Duna-Ipoly Nemzeti Park

Budai Tájvédelmi Körzet

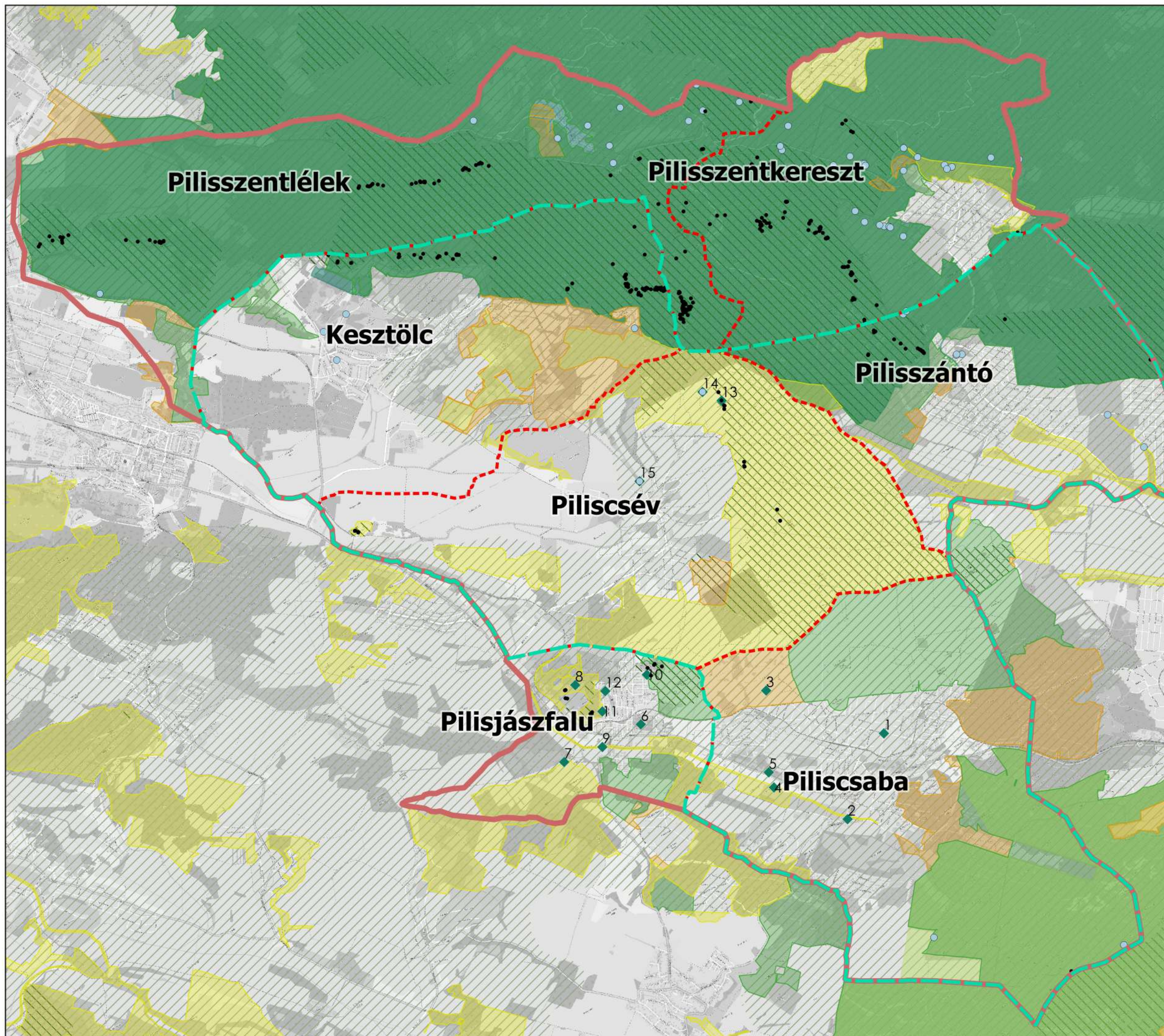
Barlangok felszíni védőövezete

Tájképvédelmi terület

• Ex lege védett barlang

• Ex lege védett forrás

◆ Helyi jelentőségű
védett értékek

Kód	Település	Érték megnevezése
1	Piliscsaba	Koltildligeti fasorok, fák
2	Piliscsaba	Ősök parkja
3	Piliscsaba	Ferenc-forrás környéke
4	Piliscsaba	Kenyérmezei-patak
5	Piliscsaba	Gyurgyalagfészkelőhely
6	Pilisjászfalu	Óvoda feletti domb
7	Pilisjászfalu	Dági-völgyi nádas és patak
8	Pilisjászfalu	Felső-Somlyót övező ligetes erdő
9	Pilisjászfalu	Kenyérmezei-patak
10	Pilisjászfalu	Nagy-Somlyó
11	Pilisjászfalu	Ott Zoltán sétány feletti erdő
12	Pilisjászfalu	Prinner Vilmos sétány feletti erdő
13	Piliscsév	Csévi-barlang környéke
14	Piliscsév	Eszperantó-forrás és környéke
15	Piliscsév	Studenka-forrás és környéke

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

II/2.2. Védett természeti örökség

Egy adott terület természetvédelmi adottságai fontos indikátorai a terület jelentőségének, értékességének, emellett speciális szabályokat és korlátozásokat is jelentenek a tervezés során.

E tekintetben is igen gazdag, színes a tervezési terület, nagyon sokféle területi védettségi kategóriával érintett. A Pilisi térségben tizenöt különböző, sokszor egymást átfedő területi védettség biztosítja a természeti értékek oltalmát. A térség nemzetközi jelentőségű védett természeti területeit *Nemzetközi, európai jelentőségű védettségek c. tervlap*, az országos és helyi jelentőségű védett természeti területeit *Országos és helyi jelentőségű védett természeti területek c. tervlap*, az ex lege védettség alatt álló barlangokat, forrásokat a *Földtani, geológiai értékek, valamint a Vizes területek változásai c. tervlap* foglalja össze.

Nemzetközi jelentőségű védelmet élvez a *Pilisi Bioszféra Rezervátum* területe, amelynek legértékesebb – magterületi részei is megtalálhatóak a tervezési területen. *Natura 2000* terület a (HUDI20039) Pilis és Visegrádi-hegység Különleges természetmegőrzési területe, valamint a (HUDI10002) Börzsöny és Visegrádi-hegység Különleges madárvédelmi terület. A Szénások dolomit hegyeit a Budai-hegységben az 1800-as évek vége óta az egyik kiemelkedő jelentőségű hazai természeti területként tartják számon, 1995 óta *Európa Diplomás Terület*.

Országos jelentőségű kiemelt védelem alatt állnak a *Duna-Ipoly Nemzeti Park* és *Budai Tájvédelmi Körzet* területegységei. A *nemzeti ökológiai hálózat* mag-, puffer- és folyosó területei magukba foglalják a kiemelt oltalom alatt álló területeket, valamint kiegészítik azokat. Jelentős számban találhatóak az ún. *ex lege* (törvény erejénél fogva) *védett barlangok* (345 db) és *források* (104 db) is. A barlangok felszíne szintén védelem alatt áll. A kiterjedt erdőségek közül a legértékesebbek *erdőrezervátumként* is védettek, így a Pilis-oldal (ER-01 HU) és a Kis-Szénás (ER-08 HU).

Helyi jelentőségű természetvédelmi terület és *természeti emlék* (összesen 15 db) található Piliscsabán, Piliscséven és Pilisjászfalun, amelyek szintén fontos részei a természeti és kultúrtörténeti örökségnek.

II/2.3. Régészeti örökség

A tervezett Pilisi Natúrpark területén a római kori és a középkori régészeti örökség értéke jelentős. Összesen 52 régészeti lelőhely vagy terület található a térségben. Területi elhelyezkedésüket koronként a *Régészeti örökség: őskor, ókor* és a *Régészeti örökség: honfoglalás, középkor c. tervlapok* mutatják be. A térségben található régészeti emlékek leltára a *Melléklet – Pilisi térség örökségleltára* táblázatban található.

ŐSKOR

Az általunk vizsgált hat településen a legtöbb őskorból származó régészeti lelet a tervezési terület északi-középső részén koncentrálódik, ezen belül is a tárgyi emlékek főként Kesztlőchöz és Pilisszentlélekhez kötődnek.

Kesztlőc: A kesztölci Boki-dűlő domboldalon újkőkori vonaldíszes edények töredékeit találták meg, ujjbenyomkodással és bütyökkel díszítve. Emellett badeni kultúrához tartozó fazékperemet is feltártak, amelynek eredetét az őskor és az ókor fordulójára datálják. A település déli részének lankás domboldalain további, a zselizi kultúrához tartozó töredékeket tártak fel. Ezen felül eredményes kutatás folyt a Kétágú-hegy DNY-i oldalán a sziklafalban fellelhető Sármánka-barlangban 1962-ben, amikor őskori cserepeket, és badeni kultúrába tartozó fazéktöredékeket és kannelurás, illetve besimitott díszítésű edényszilánkokat tártak fel. A Klastrompusztára vezető út mentén 1957-61 között a Kara utca és a Kossuth Lajos utca találkozásánál találtak a péceli kultúrához tartozó urnát és táltöredéket, továbbá kőgolyót és folyami kagylót is.

Piliscsév: A Kopaszhegy É-i részén jellegtelen őskori cserep szilánkokat tártak fel 1965-ben, továbbá a település központi területén is, azonban ez utóbbiak közelebbi kormeghatározásra alkalmatlannak bizonyultak. A guggerhegyi sziklaodúban talált leleteket paleolitik korúnak becsülik, ahol jáspisszilánkot, pengetöredéket és öt fogpengét is feltártak.

Pilisszentlélek: A település É-i részén jellegtelen őskori cserepek kerültek feltárássra egy obszidián magkődarabbal, melynek kora nem meghatározott. Ezen felül a középkori halastógát alatt is tártak fel edényperemeket, amely az őskorból eredeztethetők.

Pilisjászfalu: A település belterületétől ÉNY-ra, a Kenyérmezői-patak K-i partjánál őskori cserepeket tártak fel 1971-ben.

Pilisszántó: A község D-i határában, a Határréti-patak és az ÉK-ről befolyó mellékpatak mellett található dombháton jellegtelen őskori cserepeket tártak fel 1976-ban. Ezen felül az Orosdy-kőfülke feltárással 61 kőeszközt és néhány csonttárgyat - mint ujjperc-síp- is találtak. A Kálvári-dűlő területén a falu központtól 1,3 km-re szürke-vörös őskori oldaltöredéket találtak, szintúgy a község D-i szélétől D-re a kis patak mentén. Továbbá a Petőfi Sándor utcában 1973-ban feltártak egy kívül-belül simított tálat, nyaki részén kettős kihajlással őskori keletkezési idővel.

ÓKOR

Ókori leletek és lelőhelyek a Pilisben nagy számban fordulnak elő, ezek közt szerepelnek a római kori régészeti örökségek is. A római kori leleteken kívül a többi ókori emlék Kesztlőcre, Pilisjászfalura

és Pilisszántóra koncentrálódik. Piliscsabán és Piliscséven is tártak fel lelőhelyeket, de nem olyan nagy számban, mint a többi település esetében. A legjellemzőbb leletek az edénymaradványok, cseréptörmelékek.

Kesztölcön, a település DK-i területén találtak cserépmaradványokat szántás közben. Ezek kerámiák, urna- és táltöredékek voltak. 1961-ben a falu D-i végén, földmunkák során egy római bronz phallos-amulettet találtak. Ezek mellett a település központjában korsó, edénymaradványok leletei találtak meg, valamint Klastrompuszta mellett, több fazék és tálperem került elő.

Piliscsev: A település ókori régészeti értékei zömmel a római korból származnak. A település központjától ÉK-i irányba kétsoros bordával díszített fazék töredéket találtak. A kannelurát utánzó besimításokkal díszített nagyméretű edények maradványai még a bolerázi csoporthoz köthetők, vagy legalábbis annak hatását mutatják. A leletanyag többségét alkotó fazéktöredékek, kanneluraszerű besimítással díszített korsótöredékek, különböző szalagfüles-töredékek, kétosztású tál díszített gombja, benyomkodott pontokkal díszített edények oldaltöredékei stb. a badeni kultúra virágkorára keltezhetők. E mellett a településközpont közelében egy szőlőmunka során „rézüstöket, edényeket” találtak, amiket az I. világháború során beolvasztottak. Helyszíni vizsgálatok során felszíni nyomokat nem találtak.

Pilisszántó: Az ókori régészeti emlékek java része itt is a római korból származik. Itt néhány őskori maradvány mellett ókori cserepek kerültek elő, közöttük korongolt urna peremek, grafitos, duzzadt fazékperem és fekete táltöredék is.

Pilisjászfalu: A településen két ókori lelőhely is megtalálható. A település központtól K-i irányban. Sötétszürke mészkővel soványított, kézzel formált, kissé behajló szájú edénytöredékeket, cserépmaradványokat találtak. A településközponttól ÉNy-i irányban a patak irányában egy ház alapozása során cserépmaradványokat találtak, amik a tulajdonos szerint a munka közben „elkallódtak”.

Piliscsaba: A településen a római kori leleteken kívül nem található más ókori régészeti örökség.

NÉPVÁNDORLÁS KORA

Ezen időszakból, amely körülbelül a 4-6. század közötti korra tehető nagyon kevés tárgyi lelet áll a rendelkezésre, főként Kesztölcön és Pilisjászfalun. Sajnálatos módon ez utóbbi településen az ásatások során feltárt tárgyi emlékek jelentősen károsodtak és egy részük végérvényesen el is pusztult.

Kesztölc: A Petőfi utcában 1963-ban két Ny-K-i tájolású csontvázat tártak fel, amelynek a népvándorlás korának első feléből származik. Jelenleg a koponyák a kesztölci falumúzeum tulajdonai, a testek többi részét nem ásták ki, a jelenleg pinceként hasznosított épület külső oldalfalában található.

Piliscsev: Feltártak két késő római- koranépvándorlás kori germán eredetű edénytöredéket a művelés alól kivett területek határán.

Pilisszentlélek: A település délit határán található Legénybarlang 1960-70-es években végzett feltárása során két koncentrikus körökkel díszített csontfaragványt találtak, melynek eredete nem tisztázott, de a csontok ilyenfajta megmunkálás a népvándorlás korára volt jellemző.

Pilisjászfalu: a Budapest-Esztergom vasútvonal építése közben emberi és lócsontokra bukkantak, illetve egy vaskengyelre, amely a korábban a vasútvonal helyén nyugvó honfoglaláskori köznépi temetőrészlettel együtt elpusztult. Emellett a Tinnyei vasútállomástól DK-re néhány edényszilánk is előkerült, amely szintén a honfoglalás korából eredeztethető.

KÖZÉPKOR

A tervezési területen a középkori régészeti lelőhelyek elszórta helyezkednek el. A hét település közül Piliscséven, és Pilisszentkereszten nem található középkori régészeti érték.

Pilisjászfalu: A településen templom és sírhely középkori maradványait találtak meg, aminek tényleges méretei, anyaga ismeretlen. A felirat maradványát sem lehet kiolvasni. A személynevek ismerete nélkül a kormeghatározást csak a II. század második és a III. század első felére lehet leszűkíteni. Emellett Jászfalun XIV.-XV. századbeli kerámia edény maradványokat találtak a település központjától 600m-re a Kenyérmezői-patak Ék-i partján. A középkori kerámia fehér, rózsaszínű és sárga, erősen homokos anyagú, korongolt edény töredékek.

Piliscsaba: Itt a középkori leletek száma nem jelentős. A településközpontjában X-XII. századi grafitos edény törmelékeket találtak.

Pilisszántó: Régészeti leleteket a településközpontban találtak, ezek VIII.-IX. századi vörösesbarna, kézzel formált ferdén kihajló, profilálatlan fazékperemtöredéket, és szürkésbarna színű homokos anyagú vonalkötegdíszes oldaltöredékeket találtak.

Kesztölc: A vizsgált települések közül Kesztölcön a legtöbb a középkori lelet. Kesztölcön is a legjellemzőbb lelet az edénytörmelék, amit a település DK-i és központi területein találtak. A település keleti részénél 1961-ben csontvázat, mellettük bronz hajkarikákat, középkori edénymaradványokat és lapos ezüst pántgyűrűk kerültek elő. Az itt kiszántott földben téglákat találtak, amikből Kesztölc középkori templomának helyére következtettek. A terepbejárás során nagyszámú középkori településre utaló XII-XVI. századi edény maradványokat találtak. Később 1962-ben a középkori templom körül 32 db sírt tártak fel, a sírokból S végű hajkarikák, ametiszt gyöngyszem és III. Béla király dénára került elő. 1965-ben a kötörmelékekkel jelzett templomhely körül kiszántott embercsontokat, valamint XII-XVI. századi edénytöredékeket és középkori vaskést találtak.

A kesztölci falumúzeumban őriznek egy XIV. századi sarkantyút és egy XV-XVI. századi lópatkót.

Klasmontpuszta Halastavának környezetében, a tómeder kitisztításával 1959-ben középkori sarkantyút találtak, és ugyanekkor a tó ÉNY-i partján megtalálták a halastó faragott kövekből épített boltozott, régi vízvezető csatornáját. A halastó a közeli kolostor tartozéka volt. Ugyanitt Árpád-kori edény maradványokat találtak. Klasmontpusztán X-XVI. sz.-i bizánci, magyar, osztrák és német pénzek, románkori oszlopfő, XII-XVI. sz.-i kerámiák, vasszerszámok, sarkantyúk, kések, patkók, bronz és ezüst díszek, hajkarikák, üvegtöredékek, padlóteglák, kőfaragványok maradványaira találtak. „Az ásás során a 80x80m-es, eredetileg kőfallal körülhatárolt lejtőshegyoldalban egy 8 m széles, 26 m hosszú, nyújtott szentélyű, gótikus szerzetesi templom, a templom É-i falához csatlakozó kolostorépület falmaradványai, kápolnájának szentélye került elő.” Az ásás eredményei alapján megállapították, hogy a korábbi falak felett a XIV. sz. végén vagy a XV. sz. elején épített templom és kolostor a XVI. sz.-ban, valószínűleg 1541—1543 táján tűzvész áldozata lett. A klasmontpusztai romot a történetírás és a néphagyomány több, a környéken egykor megtelepült szerzetesrend kolostorával próbálta már azonosítani, megnyugtató eredmény azonban eddig nem született.

Pilisszentlélek: Középkori emlékei nagyon jelentősek, ezek közül kiemelkedik a pálos kolostorrom, templom és falmaradványai. A török hódoltság folyamán valószínűsíthető, hogy az esztergomi keresztény lakosság használta ezeket a templomokat. A kolostor elpusztulása (1595) után, a második török uralom idején, a XVII. sz. legvégén itt állt a rácok romok között felépített temploma, melyet az 1701. évi canonica visitatio is említ.

II/2.4. Műemléki örökségelemek

A tervezett Pilisi Natúrparc területén országos és helyi jelentőségű műemlékek egyaránt megtalálhatóak. Összesen 130 országos és helyi oltalom alatt álló műemlék található a térségben. Területi elhelyezkedésüket keletkezési koronként *Műemléki örökség c. tervlap* mutatja be. A térségben található műemlékek leltára a *Melléklet – Pilisi térség örökségleltára* táblázatban található. A Pilis hajdani királyi erdeinek és kolostortájainak történeti tájja nyilvánítására már évek óta történetek próbálkozások, ám ezidáig nem sikerült a területnek elnyernie a “történeti táj” örökségvédelmi kategóriát.

1787 előtt keletkezett műemlékek

Ebből az időszakból viszonylag kevés forrásunk van, illetve kevés örökség maradt fenn. Jellemzően szakrális és a gazdasági élethez köthető műemlékekről vannak adataink.

Pilisszentkereszt találhatóak a ciszterci apátság és templom romok, illetve egy azóta is működő római katolikus (volt pálos) templom.

Piliscsabán országos jelentőségű műemlékek a Klarissza szállás és a jelenlegi erdészeti hivatal épülete, illetve helyi jelentőségű az uradalmi ház, melyek mind a 18. században épültek.

Piliscséven egy fontosabb műemlék található. A Kisboldogasszony templom ma már keresztelő kápolnájával együtt országos védelem alatt áll.

1787 és 1887 között keletkezett műemlékek

A többi vizsgált korszakhoz képest kevés műemlék köthető.

Pilisszántó országos jelentőségű helyi műemlékei a római katolikus templom és az előtte álló kereszt, illetve az 1826-ban megépült Baross-Jurkovic kastély. Helyi jelentőségű műemlékek a volt kovácsműhely és egy kőfejtő.

Pilisszentléleken országos jelentőségű kultúrtörténeti érték a két templom, és a Pálos kolostorrom. Országos jelentőségű műemléki területek a lőtér és a major.

1887-1941 között keletkezett műemlékek

1887-1941 között a térség három településén: Piliscsabán, Pilisszántón és Pilisszentkeresztben keletkezett mára műemléki védelemmel rendelkező érték. Utóbbi két településen egy-egy, míg Piliscsabán összesen 62 műemlék keletkezése tehető erre az időszakra. Közülük egyedül Pilisszentkereszt esetében említhetünk országos jelentőségű műemléki értéket, a többi 63 helyi jelentőségű.

Pilisszentkereszt országos jelentőségű műemléki értéke az 1898-ban épült Báró Eötvös Loránd menedékház, mely az ország első turistaháza volt. Mai épületét a rendszerváltás után a Magyar Turista Egyesület tagjai újították fel, ma Turista Múzeumnak ad helyet.

Pilisszántó egyetlen a korszakban keletkezett értéke az 1899-ben Meinig Artúr tervei szerint épült Orosdy-kastély, mely helyi jelentőségű művi érték, nemrégiben erősen átépítették, emiatt jellegét veszítette.

Piliscsaba helyi jelentőségű, helyi védelemre javasolt művi értékeinek listáját Piliscsaba nagyközség önkormányzata képviselő-testületének 22/2007. (X.31.) számú rendeletének 4. melléklete rögzíti. A korszakban keletkezett 62 értékből 43 lakóépület, mely a XX. század első felében keletkezett. Az értékes épületek kb. kétharmada az ófaluban, többi része Klotildliget városrészben helyezkedik el. A Klotildligetben elhelyezkedő villaépületek, nyaralóházak ma már állandó lakóhelyként szolgálnak. Az ófaluban található értékes épületek többsége tisztán lakófunkciójú, vagy lakóépülethez kapcsolódó gazdasági épület. A Fő út mentén elhelyezkedő épületek esetében jellemzően megjelenik kereskedelmi, szolgáltató funkció is. Az épületek elszórtan helyezkednek el a településen belül, sehol sem alkotnak összefüggő, egységes utcaképet, az „ófalusi” hangulatot a beékelődő 1990-es és 2000-es évekbeli épületek nem engedik érvényesülni. Piliscsaba többi 19, az 1887-1941 közötti korszakban keletkezett

helyi védelemre javasolt művi értéke villaépület, hármat kivéve mind Klotildligetben helyezkedik el. Ezen három villa: a Fodor, az Eidenpenz és a Metz villák. Klotildliget területe a XIX. század végéig József Károly főherceg birtoka volt, aki a század végén villatelkeket parcellázott ki. Az Esztergom-Budapest vasútvonal és a környező laktanyák közelsége miatt hamar népszerűvé vált a katonai elit és a budapesti hivatalnokok és tisztviselők körében a kiváló fekvésű terület. A ma álló, száz év körüli villaépületek, valamint kertjeik, a rendezett nyaralótelep és idős fasorai, maga a településszerkezet a térségben (és országos viszonylatban is) egyedülálló értéket képviselnek. (Részletesebben lásd a II/3.12. Villák, kúriák, kiskastélyok, villakertek, fasorok jelentősége a tájban c. fejezetben).

Térségi szintet tekintve a műemlékek, helyi jelentőségű védett művi értékek között kapcsolat nem fedezhető fel, köztük történeti, táji összefüggés nincs.

1941 után keletkezett műemlék

Piliscsaba 1941 után keletkezett műemlékeit a Klotildliget villaépületei jelentik. A helyi jelentőségű műemléki villaépületekből 5 db található. Védettségük helyi jelentőségű.

Pilisjászfalu 1941 után keletkezett műemléki értéke az 1848-as emlékmű, a Jászok köve és a Millicentenáriumi emlékmű. Mindhárom műemléki érték helyi jelentőségű.

Pilisszentléleken két helyi jelentőségű műemléki érték található meg ebből az időszakból, ezek a Falumúzeum és a Régi kőház.

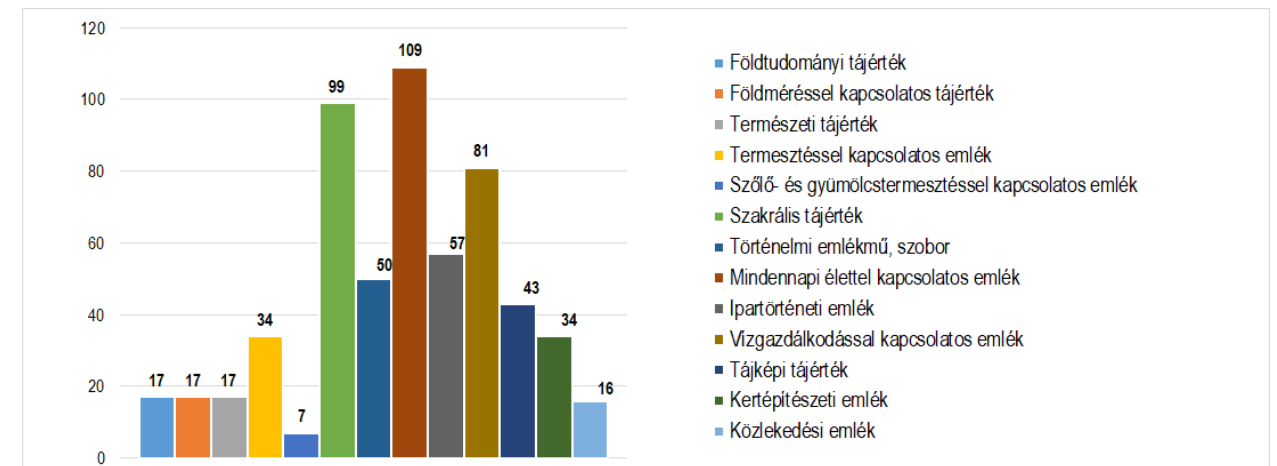
II/2.5. Egyedi tájértékek

Az előzőekben tematizálva feltüntetésre kerültek az egyes táji örökségelemek. Jelen fejezetben kifejezetten az egyedi tájértékekre és azok területi sűrűsödésére koncentrálnak. Az egyedi tájértékek meghatározásában a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény (Tvt.) 6. § (3) (4) és (5) bekezdése van segítségünkre, mely a következőképpen definiálja az egyedi tájértékeket: *“egyedi tájértéknek minősül az adott tájra jellemző olyan természeti érték, képződmény és az emberi tevékenységgel létrehozott tájalkotó elem, amelynek természeti, történelmi, kultúrtörténeti, tudományos vagy esztétikai szempontból a társadalom számára jelentősége van.”*

A sűrűsödés vizsgálatát ez esetben is 500x500 méteres rácsháló segítségével végeztük. Megállapítható, hogy az egyedi tájértékek esetében a térség majdhogynem két félre szakad. A legsűrűbben Piliscsaba, Pilisszántó és Pilisszentkereszt települések lakott területein található egyedi tájértékek, így itt igen koncentráltan jelennek meg. A másik részt Piliscsév, Pilisjászfalu, Kesztlőc és Pilisszentlélek adja, melyek esetében az értékek nem koncentráltan, hanem térben egyenletesen elszórva jelennek meg (*Egyedi tájérték sűrűség c. tervlap*)

Az egyedi tájértékek vizsgálatánál tipizáltuk a területen fellelhető összesen 594 egyedi tájértékeket, és a következő kategóriákba soroltuk őket. Az egyedi tájértékek típus szerinti megoszlását az 53. ábra mutatja be.:

- Földtudományi tájérték
- Földméréssel kapcsolatos tájérték
- Természeti tájérték
- Természettel kapcsolatos emlék
- Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék
- Szakrális tájérték
- Történelmi emlékmű, szobor
- Mindennapi élettel kapcsolatos emlék
- Ipartörténeti emlék
- Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék
- Tájképi tájérték
- Kertépítészeti emlék
- Közlekedési emlék

53. ábra: Egyedi tájértékek típus szerinti megoszlása a térségben (saját készítésű ábra)

II/2.6. Eltűnt örökségelemek

A történeti térképek feldolgozása során leltárba vettük és térinformatikai módszerekkel feldolgoztuk a katonai felméréseken ábrázolt pontszerű objektumokat (pl. majorokat, kereszteket, hidakat, malmokat). Ezek és a jelenlegi állapot összevetéséből, kirajzolódik, hogy mely örökségelemek tűntek el a történelem viharaiban a területről, tehát mi tekinthető veszteségnek. A létrejött térinformatikai adatbázis teljeskörű kiértékelésére nem volt mód a hallgatói munka keretében, de az érzékelhető, hogy elsősorban a vízimalmok számában történt erőteljes megfogyatkozás.

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Régészeti örökség: őskor, ókor

Jelmagyarázat

Közigazgatási határ

Tervezési terület határa

Tervezett natúrpark határa

Közigazgatási határ

Római út

Őskori régészeti emlék

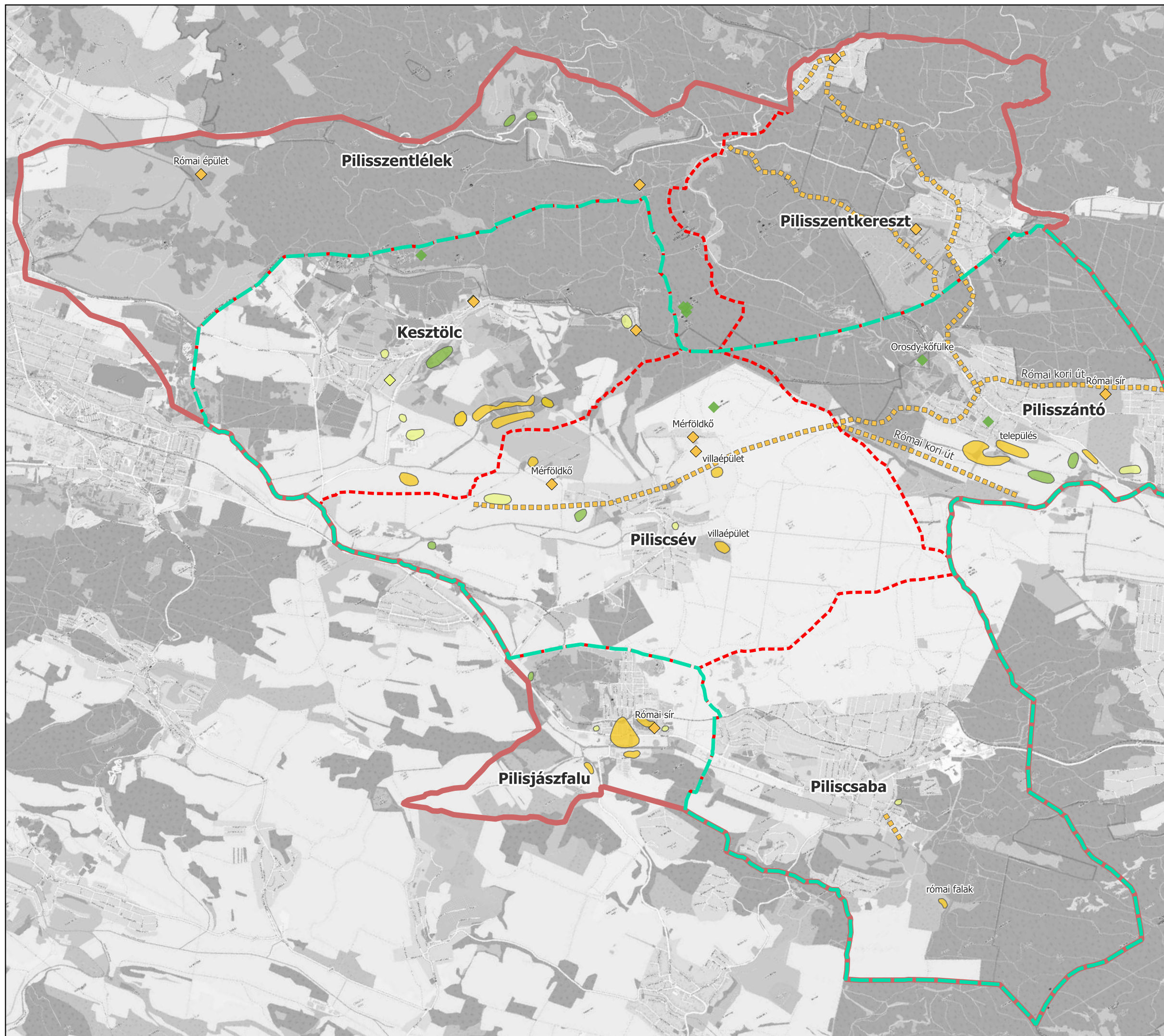
Ókori régészeti emlék

Római kori régészeti emlék

Őskori régészeti lelőhely

Ókori régészeti lelőhely

Római kori lelőhely

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

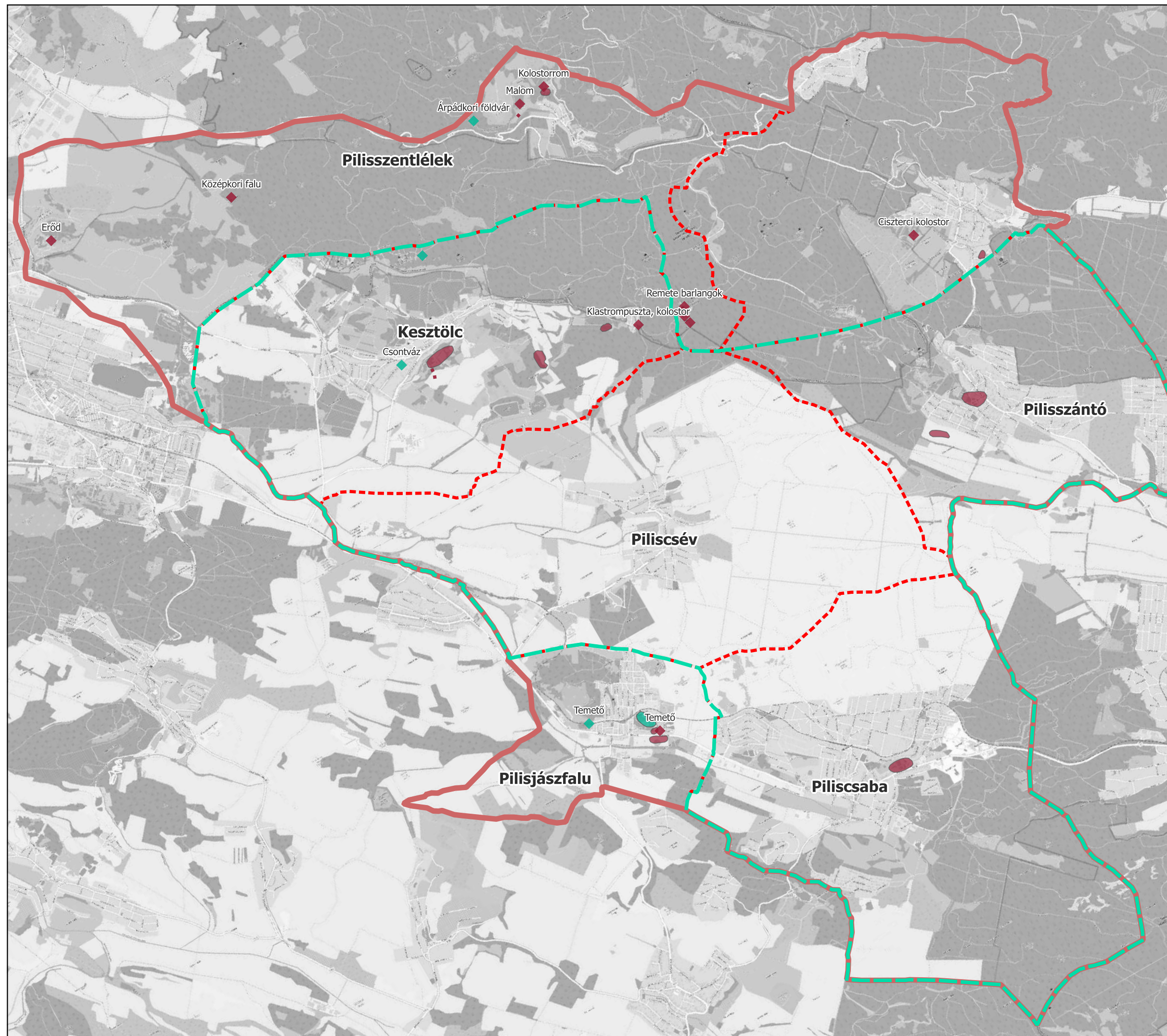

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén Tanulmányterv

Régészeti örökség: honfoglalás, középkor

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Középkori út
- Honfoglalás kori régészeti emlék
- Középkori régészeti emlék
- Honfoglalás kori régészeti lelőhely
- Középkori régészeti lelőhely

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Műemléki örökség

Jelmagyarázat

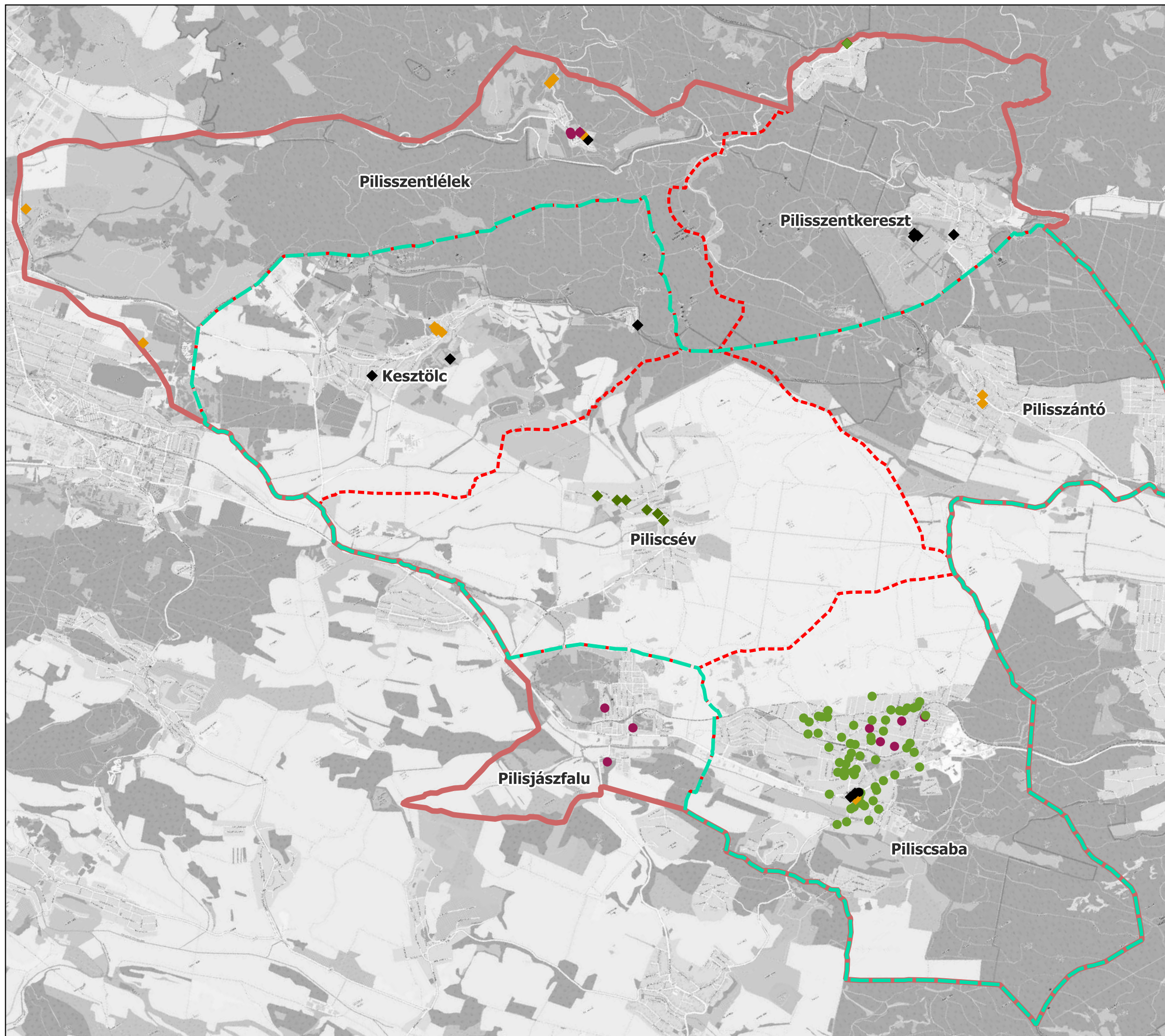
- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ

Helyi jelentőségű műemlék

- 1787 előtt
- 1787-1887
- 1887-1941
- 1941 után

Országos jelentőségű műemlék

- ◆ 1787 előtt
- ◆ 1787-1887
- ◆ 1887-1941
- ◆ 1941 után

A műemlékek leírását a szöveges dokumentum tartalmazza

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

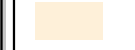

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

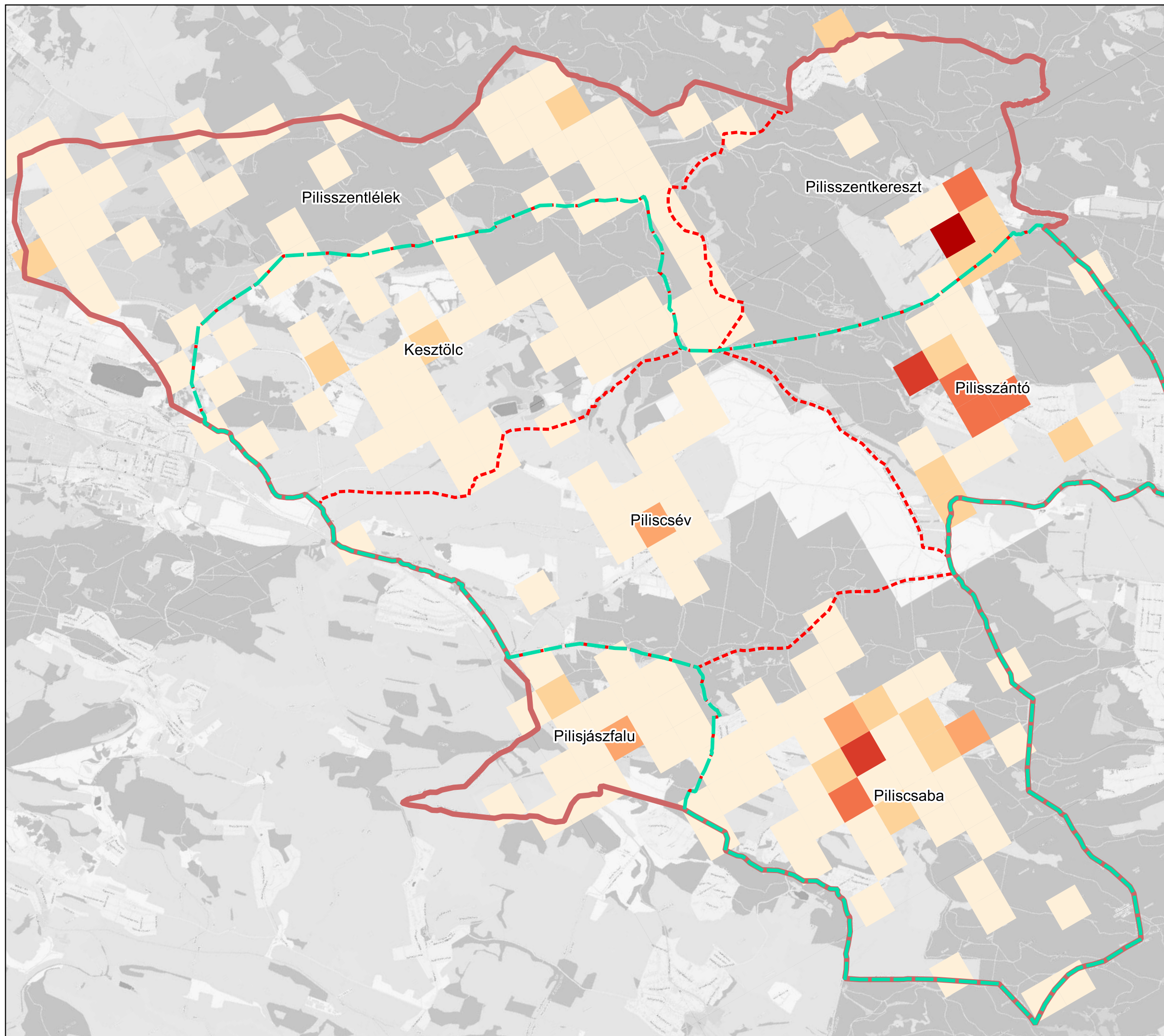
Egyedi tájérték sűrűség

Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ

Egyedi tájértékek sűrűsége
(500x500m)

- 1.0 - 5.0
- 5.0 - 10.0
- 10.0 - 15.0
- 15.0 - 20.0
- 20.0 - 25.0
- 25.0 - 27.0

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

II/3. A tájkaraktert formáló, tájjellegadó örökségelemek jelenléte a pilisi tájban

A tervezési terület esetében különösen nagy jelentőséggel bírnak a tájkaraktert formáló, tájjellegadó örökségelemek. Ahogyan az a kifejezésben is jól látható ezek határozzák meg leginkább a terület jelen állapotát. Összesen 12 darab ilyen karaktert különítettünk el. Ezek a természeti értékekhez, különböző gazdálkodási módokhoz, tájképi jellemzőkhöz, gazdasági tevékenységekhez és történeti örökséghez köthetők.

II/3.1. Hegyvidéki jelleg, földtani értékek jelenléte a tájban

A tervezett natúrparkot, egyben tervezési területet alapvetően a táj földrajzi adottságai, a hegyek, domborzati viszonyok határozzák meg, ezért is fontos ezek vizsgálata, elemzése. Vizsgáltuk a területen belüli magasságkülönbségeket, a felszíni formákat és azok meredekségét, a hegycsúcsokat, szirteket, sziklafalakat, a 10 méternél nagyobb barlangokat és a földtani kisformákat. (*Földtani, geológiai értékek c. tervlap*)

Földrajzi nagyformák közül főként a hegyek, csúcsok határozzák meg a tájképet. Kesztlőc északi határa mentén a magas szirtek is meghatározóak, mint a Fehér-szirt, az Öregszirt és a Csévi-szirtek. A csúcsok elhelyezkedése és a szintvonalak együttesen jól kirajzolják a terület domborzati változatosságát. Legmagasabb pont a Pilis, ami 756 m magas, de szintén jelentős a Nagy-bodzás-hegy (717 m), a Kis-és Nagy-Szoplák (710 m). A kis-és nagyformák jól kiadják, hogy a tervezési terület északi része hegyvidéki jellegű, magas hegycsúcsokban gazdag, illetve ilyen délen Piliscsaba és Pilisjászfalu területe is.

A tervezési terület 345 db barlang található, ezek közül jelentősebb méretűnek a 10 m-nél nagyobbakat számítottuk, amiből összesen 30 található. Ezek főként a Pilis területére koncentrálódnak, ezen belül a Pilis-tető, a Kesztlőci Öreg, és Fehér-szirt, a Kis-és Nagy-Strázsa-hegy, a Háromszázgrádics, a Klastromi-szirtek és a Csévi-szirtek képezik a legnagyobb súlypontját a barlangrendszereknek. Az Ariadne-barlangrendszer a maga 17 300 méter vízszintes és 204 méter függőleges kiterjedésével az ország harmadik legnagyobb barlangrendszere.

A földtani kisformák közül a sziklatömbök, sziklakibúvások főként a déli részeken, Piliscsaba és Pilisjászfalu területein koncentrálódnak. Összesen 15 darab található. A Dera-szurdok egyedi képződménynek számít a tervezési terület határain belül.

A hegycsúcsok, barlangok és a földtani kisformák összességében jól kirajzolnak két nagyobb medencét a terület keleti és nyugati oldalán, ahova a települési területek is koncentrálódnak, valamint egy kisebb medencét a déli részen, ahol Piliscsaba települési területe helyezkedik el.

E tájjelleg jól tükrözi a települések szegregáltságának-, a jelenlegi területhasználatok és a térségen belüli kapcsolatok kialakulásának-, a terület térbeli szerkezetének-, struktúrájának rendjét, ami pedig a tájkarakter egyik fontos indikátora.

II/3.2. Örökerdő jelleg, erdők jelenléte a tájban

Az állandó, illetve stabil erdőterületek elemzésénél (az állandó gyepterületek elemzéséhez hasonlóan) a történeti térképek (1784-1981) és a jelenkori állapotot rögzítő Google Earth alapján végzett, a területhasználatokat megjelenítő digitalizálásunk eredményeit használtuk fel. A térinformatikai feldolgozást a különböző időállapotok egymásra vetítésével és összemetszésével, az adattáblázatok elemzésével végeztük el.

A Pilisi térséget leginkább meghatározó területhasználat az erdő és erdőgazdálkodási területek. Az erdők mind jellegükben és történetileg is meghatározzák a tájat.

Az elemzésben állandónak az I. katonai felmérés óta létező erdőket vettük. Ezek kiterjedése kimagasló, összesen 3740 hektár. Az 1784 és 2018 közötti időszak között 1432 hektár erdőterület tűnt el. Az eltűnt erdőterületeket jellemzően szántó, gyep és beépített területek váltották fel. Az erdőterületek, illetve fával borított területek növekedését az 1941 utáni időszakban figyelhetjük meg. A XVIII. és XIX. században folytatott túlzó fakitermelés eredményeképpen talajpusztulás, erodálódott területek keletkeztek és már 1872-re kopáran álltak a pilisi domboldalak. Az erdőterületek fogyáshoz hozzájárultak a 19. század végén nyitott kőbányák sem. A kopárok visszafásítására már az 1870-es és 1890-es években volt törekvés, azonban a hitelek fokozatos lecsökkentésével a munka mindkétyszer leállt. A II. világháborút követően megkezdődtek a kopárfásítások. A Piliscsaba fölötti rész erdősítését Dévényi Antal erdészettervező, valamint Szénási Ferenc és Bertán József kerületvezető erdész irányította. 1957-ben Dévényi Antal megkapta a Bedő Antal-díjat a munkatársaival közösen folytatott munkájáért, 300 hektáron sikerre vitte addigra a kopárfásítást. Egyetlen fafaj bizonyult a kopárokon lévő extrém körülmények között megfelelőnek, ez pedig a feketefenyő (*Pinus nigra*). A feketefenyőt ezen a területen pionír fafajként alkalmazta az erdész. A fenyő által nyújtott védelemnek köszönhetően a talajpusztulási folyamatok megálltak, megkezdődött a lassú talajképződés, így lehetővé vált az őshonos erdőtársulások fafajainak visszatelepítése és természetes visszatelepülése is. Jelenleg a vizsgált területen összesen 7514 ha erdőterület található (teljes terület 55,1%-a).

54. ábra: Erdőterületek változása és a pilisszentkereszti erdő egy része

A Pilis-tető nyugati oldalán erdőrezervátum terület található. Az erdőrezervátum védett erdőterület, fokozottan védett magterületből és védőzónából áll. A magterületen minden emberi tevékenységet végérvényesen beszüntetnek annak érdekében, hogy az erdő természetes folyamatai zavartalanul érvényre juthassanak és azok megismerhetővé, tanulmányozhatóvá váljanak. A pilisi erdőrezervátum magterületén nagyrészt homogén állomány-szerkezetű középkorú bükkösök, valamint zárt és nyílt molyhostölgyesek, mész- és melegkedvelő tölgyesállományok találhatóak.

A pilisi erdőkhöz és ezeknek az országon belüli kiemelt helyzetéhez (medium regni) köthető, hogy számos középkori érték (pálos és ciszterci kolostorok és az ezekhez kapcsolódó kolostortájak) megőrződhetett bennük, de még a római kori emlékek viszonylagos zavartalansága is ennek tudható be.

Erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó örökségelemek

Az erdők elsődleges funkciója és hasznvétele a faanyag célú fakitermelés volt. Az erdőterületek mára nagy arányban természetvédelmi oltalom alatt állnak, így a kitermelésük csökkent. Mész-kőbányák jelenléte már az 1800-as évektől megfigyelhető volt a tájban. A mész-kőbányák és az erdők közelsége kiváló körülményeket biztosított a mészégetéshez, így ez jelentős megélhetési formává, valamint a térséget meghatározó tevékenységgé vált. Mészégető-kemencék majdnem minden településen megtalálhatóak voltak, többnyire a település és erdők peremterületén. Az erdőgazdálkodáshoz kapcsolódó örökségelemek az erdészházak, amelyek Pilisszántó, Piliscsaba és Pilisszentlélek területén voltak megtalálhatóak. Jelenleg Pilisszántón található erdészház. Erdészeti intézmény jelenleg Piliscsabán és Pilisszentkereszten működik. Pilisszentkereszten található a Pilisi Parkerdő Zrt. Pilisszentkereszti Erdészete, Piliscsabán pedig a Dr. Szepesi László Mezőgazdasági, Erdészeti Szakképző Iskolája és Kollégiuma.

II/3.3. Szőlőtermesztési hagyományok jelenléte a tájban

Az Esztergomi vármegye borának minősége messze híres volt, általában mindenütt jó szőlő termett. Az 1700-as években a települések mindegyikén műveltek szőlőterületeket, ezek nagyobb összefüggő területként jelentek meg, főként Keszthely, Piliscsév és Pilisszántó területén. Ebben az időben a gyümölcsös kertek is híresek voltak. Főleg Esztergom rendelkezett több kertésszel, akik messziről hozatott gyümölcsfajtákat termesztettek. A fajtákat honosítás után az egész országban elterjesztették. A tervezési területen belül kisebb gyümölcsös területeket műveltek. Azonban a gyümölcsstermesztés egyre háttérbe szorult, mára már szinte teljesen eltűnt a területen.

Az 1800 évek közepére Pilisszentlelken eltűnnek a szőlőterületek, a többi településen azonban csak kis mértékben változik a szőlőművelt területek aránya. Az 1880-as évektől pusztító filoxéra járvány nagy változást hozott a településeken a szőlőterületek tekintetében. A filoxéra, (szőlőtetű, a levéltetvek közé tartozó, a szőlő gyökerein élősködő rovar) az 1860-as években, Amerikából érkeve jelent meg Európában, óriási pusztítást okozva a szőlőterületekben. A járvány elérte a tervezési térséget is. A betegség elleni védekezés legjobb módszerének nemzetközi tapasztalatok alapján a szénkénegezést tartották. (A szénkénegezés olyan vegyület, amelyet finom por formájában a gyökérzet közelébe juttatva elpusztította a kártékony rovarokat) A közvetlen védekezés mellett megindult az ellenálló, direkt termő szőlőfajták telepítése is. Ezt a folyamatot kezdetben amerikai fajtákkal szembeni bizalmatlanság kísérte. Leginkább a Noah, Elvirát, Othellót, Herbemont, Jacquetz, Clintont, Canadát, Riparia Saurage-t és York Madeirát telepítették az amerikai fajták közül. A tisztán amerikai fajok azonban nem váltották be a hozzáfűzött reményeket, mivel rosszabb minőségű borokat adtak. Ezért hamarosan áttértek az oltványszőlők telepítésére. Jó védekezési lehetőség volt az úgynevezett immunis homoktalajokon történő szőlőtelepítés is. A 75%-nál magasabb kvarctartalmú (SiO₂) homoktalajok állékonysága ugyanis megakadályozta a filoxéra lárvájának és a rovarnak a mozgását, mivel annak járatai beomlottak. Új szőlőfajták elterjedése volt megfigyelhető, amelyek jó minőségű bort adva lehetőséget nyújtottak arra, hogy a szőlőtermesztés kilábaljon a nehéz helyzetből. A homoki művelés azonban, sok gondot okozott a földművelőknek, így a járvány után visszatértek a domboldali művelésre.

A szőlőművelést a kisgazdák általában a régi módon művelték, az újabb ültetvényeket azonban a nagyobb szőlőbirtokosok korszerűbb megoldásokkal kezelik, általában rövid és hosszúcsapos művelés elterjedt, a szálvesszős metszéssel szemben. (Csap: a metszéskor visszavágott tőkén hagyott vesszőrészt nevezzük csapnak, feladata az adott évi termés biztosítása. Hosszúságuk alapján megkülönböztetünk rövidcsapot (2 rügy), hosszúcsapot (3-5 rügy), félszálvesszőt (6-8 rügy) és szálvesszőt (9-20 rügy).) A szőlészeti föllendítésére rendkívül jó hatással volt az Esztergomi Gazdasági Egyesület, melynek

szőlőtelepén igen sok munkás sajátította el az okszerű szőlőművelés ismereteit, az Esztergom határában létesült 20 holdas állami szőlőtelepen.

Az 1880-as évektől pusztító filoxéra járvány nagy változást hozott a településeken a szőlőterületek tekintetében. Noha a filoxéravész követő új homoki szőlőtelepítések hatására a térség szőlőterületeinek nagysága elérte a hajdani szőlők kiterjedését, ám az 1990-es topográfiai térkép elemzéséből kiderül, hogy az 1940-es éveket követően drasztikusan lecsökkent a szőlővel művelt területek aránya. Ez a csökkenő tendencia a mai napig fennállónak látszik. A szőlőterületek megszűnésével számos hajdani szőlőhegyi tájérték is az enyészeté lett (pl. Rác-völgyi szőlők keresztjei, a szántói szőlőben lévő hegyi kereszt).

Napjainkban főleg Piliscsév és Keszthely őrizte meg a szőlőtermesztés hagyományait. Ennek emlékét a mai is működő pincesorok és piliscsévi pincefalu őrzik, illetve a máig is fennmaradt szőlőműveléshez kötődő egyedi tájértékek és szőlőhegyi szokások. Piliscsév lakott területeinek határában még ma is áll egy Szent Orbán szobor, illetve Keszthely északi szőlő területein. A szőlőterületek történeti változásait szőlőtermesztéssel kapcsolatos táji értékeket a szőlők és gyümölcsösök változásai tervlap foglalja össze.

15. fotó: Keszthelyi pincesor

16. fotó: Szent Orbán szobor

Összefoglalva megállapítható, hogy hajdanán a szőlőtermesztés jelenléte a vizsgált települések mindegyikére jellemző volt. A térség történeti tájhasználati közül a szőlők szenvedték el a legdrasztikusabb veszteségeket, ennek ellenére a szőlőtermesztés fennmaradt táji öröksége és a pincesorok, illetve pincefalu (Piliscsév, Keszthely) a térség legfontosabb karakterelemei közé tartozik. Megőrzésük, helyreállításuk és a szőlőtermesztés támogatása kiemelkedő feladat lehet a Pilisi Natúrpark területén.

II/3.4. Gyepgazdálkodás, állattartás hagyományai a tájban

Állandó gyepterületek a tájban

Az állandó, illetve stabil gyepterületek elemzésénél a történeti térképek és a jelenkori állapotot rögzítő Google Earth alapján végzett, a területhasználatokat megjelenítő digitalizálásunk eredményeit használtuk fel. A térinformatikai feldolgozást a különböző időállapotok egymásra vetítésével és összemetszésével, az adattáblázatok elemzésével végeztük el.

Az elemzésben állandónak az I. katonai felmérés óta létező gyepeket vettük. Ezek kiterjedése mindössze 63 ha, azonban vannak később keletkezett, ma is meglévő gyepek a térségben, tehát ennyire leszűkíteni az „állandó” illetve „stabil” gyepterületek kategóriáját a valóság erős torzulásához vezetne. Emellett jogosan merült fel a kérdés, hogy kihagyjunk-e egy beállt, de „csak” pl. 1859 óta meglévő gyepeket, illetve ez egyenrangúként kezelhető-e egy mindössze 10 éve kialakult gyeppel (ami akár egy tarvágás után maradt degradált, adventív és invazív fajok dominálta terület)? Emiatt alkalmaztuk a „stabil gyepterületek” fogalmát, melyek a legutóbbi feldolgozott, 1981-es időállapot előtt keletkeztek. Eszerint a következőképp kategorizálhatjuk a gyepterületeket:

Keletkezés	Térképi megjelenés
1784 óta állandó	I. katonai felmérésen már szerepel
1784-1841 között kialakult gyepek	II. katonai felmérésen szerepel, jelenik meg
1841-1882 között kialakult gyepek	III. katonai felmérésen szerepel, jelenik meg
1882-1941 között kialakult gyepek	1941-es katonai felmérésen szerepel, jelenik meg
1941-1981 között kialakult gyepek	1981-es topográfiai térképen szerepel, jelenik meg

Az elemzés kibővítésével a térség gyepterületeinek alakulásáról egy sokkal árnyaltabb képet kaptunk. Az adott korszakban kialakult gyepterületek kiterjedését az alábbi táblázat mutatja:

Gyep kora	Kiterjedés (ha)
1784 óta állandó	63
1784-1841 között kialakult gyep	178
1841-1882 között kialakult gyep	35
1882-1941 között kialakult gyep	60
1941-1981 között kialakult gyep	238

Az elemzés számszerűsítésével láthatóvá válik, hogy az 1841 óta, tehát közel 180 éve állandó gyepterületek kiterjedése összesen 241 ha (belevéve az I. katonai felmérés gyepét is, hisz ebben az időpontban azok is megvoltak már), ami ugyanannyi, mint ami 1941 óta keletkezett. Tehát összességében az idős gyep aránya, azaz a gyepgazdálkodás és legeltető állattartás mint történeti tájhasználat jelentősége a térségben arányaiban igen magas.

Állattartáshoz kapcsolódó örökségelemek

Az állattartáshoz kapcsolódó örökségelemek a vadászházak, magaslesek, majorok, lovardák, szentek szobrai és a XIX. század végéig, az 1920-as évekig keletkezett településszéli, gyep mentén elhelyezkedő keresztelések lehetnek.

A történeti térképek elemzése során nem találtunk állattartáshoz kapcsolódó eltűnt örökségelemet. A magaslesek a történeti térképek nem jelölték, így meglétükről vagy állandóságukról sem tudunk nyilatkozni.

Legjellemzőbb pontszerű örökségelemek a településszéli keresztelések, a szentek szobrai, a majorok, lovardák és a marhazongora.

A településszéli, gyep mentén keresztelések az egykori birtokhatárt jelölték, tájékozódási pontként szolgáltak. A melléte elsétáló, állatokat terelő pásztor a kalapját legalább megemelte, de imát is mondott a bőséges fűtermés és szaporulat érdekében.

Hasonló jelentése van a településről a legelőre vezető utak mentén felállított szent-szobroknak is. A pásztorok védőszentje Szent Vendel, három településen található szobra: Kesztlőcön, Piliscsében és

Pilisszentkereszten. Mindhárom a XIX. századi (II. katonai felmérésen ábrázolt) település-, illetve legelőhatáron, a kivezető utak kereszteződésében helyezkedik el. A szenteknek elmondott imával és ajándékkal (koszorú, virág) is a jó szaporulatot kérték. Ha ez nem következett be, sőt veszteségeket szenvedtek, megvesszőzték, de egyenesen le is köpték a szobrot (ilyen hagyományról Szent Vendel esetében nem tudunk, de Szent Orbánnál biztosan történtek ilyen esetek).

További örökségelemek a lovardák, majorok, melyen jellemzően 1941 után keletkeztek, és ma is részei a tájnak. Marhazongorát Pilisjászfalu északi részén és Piliscsaba nyugati határában találunk.

17. fotó: Gyep Pilisszentléleken és fás legelő Kesztlőcön

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Földtani, geológiai értékek

Jelmagyarázat

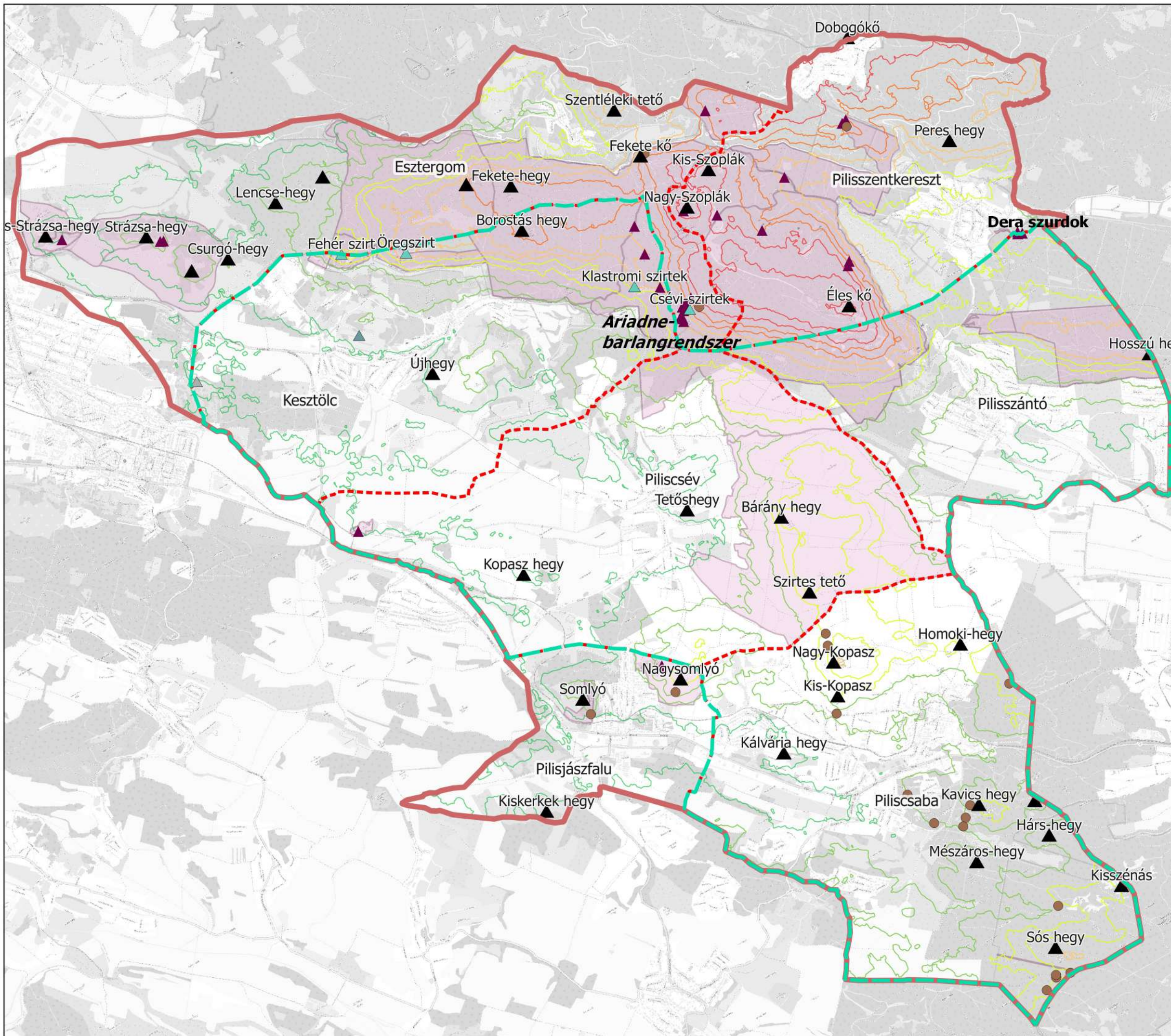
- Tervezési terület határa
- - - Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- ▲ Ex lege védett barlang 10m-nél nagyobb
- Barlangok védőövezete

Földtani nagyformák

- ▲ Hegycsúcs
- ▲ Hegyhát
- ▲ Sziklafal
- ▲ Szirt
- Földtani kisformák

Szintvonalak

- 100 - 200
- 200 - 300
- 300 - 400
- 400 - 500
- 500 - 600
- 600 - 750

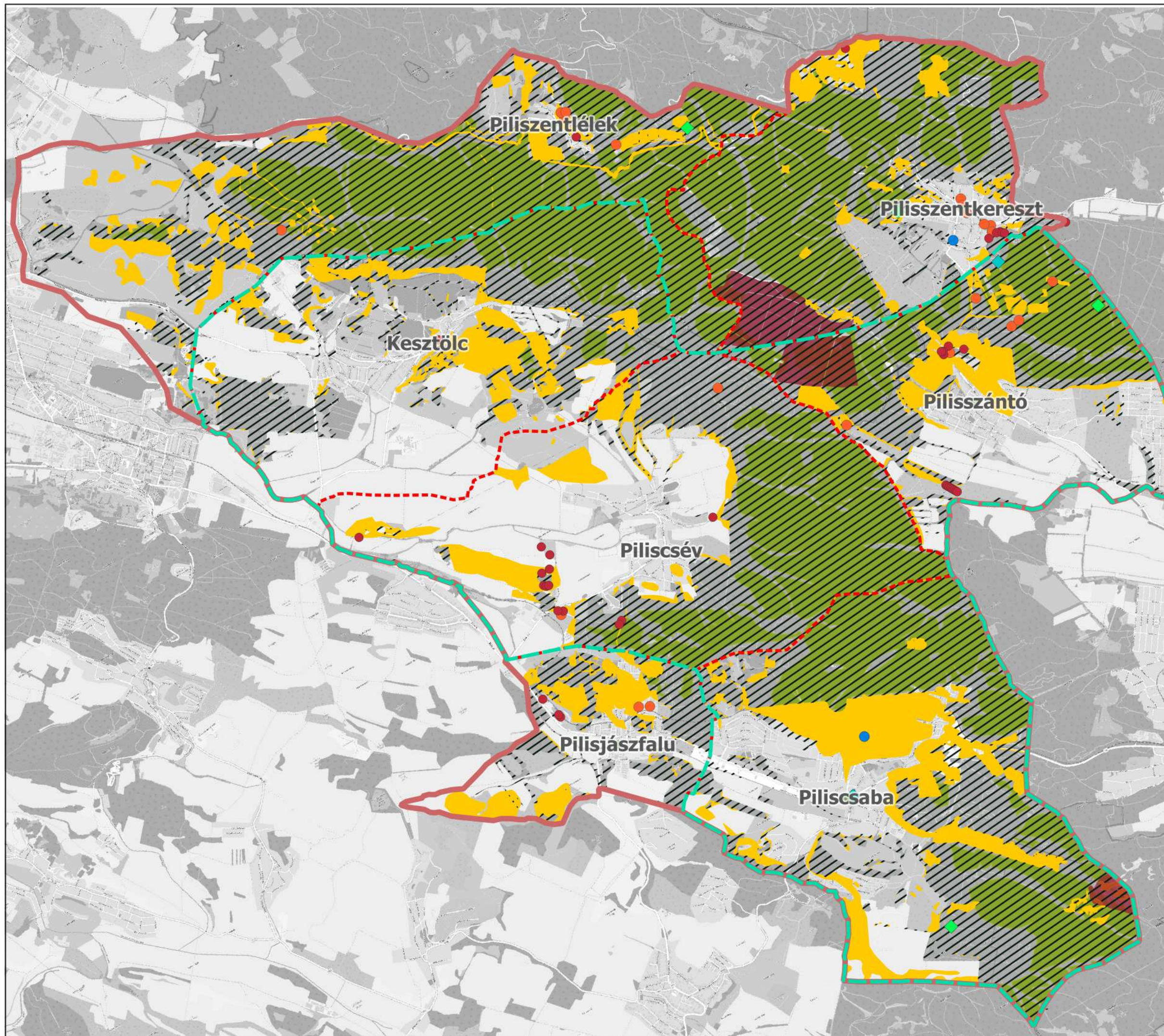
M=1:54 000
0 1 2 km

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Erdőterületek változásai

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Egykori mészegetők
- Jelenlegi mészegetők
- Egykori erdészházak
- Jelenlegi erdészházak
- Jelenlegi erdészeti intézmények
- Megszűnt erdőterületek (egykori erdők 1784-1981)
- Állandó erdők (1784 óta folyamatosan erdőborítású területek)
- Jelenlegi erdőterület
- Erdőrezervátum

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

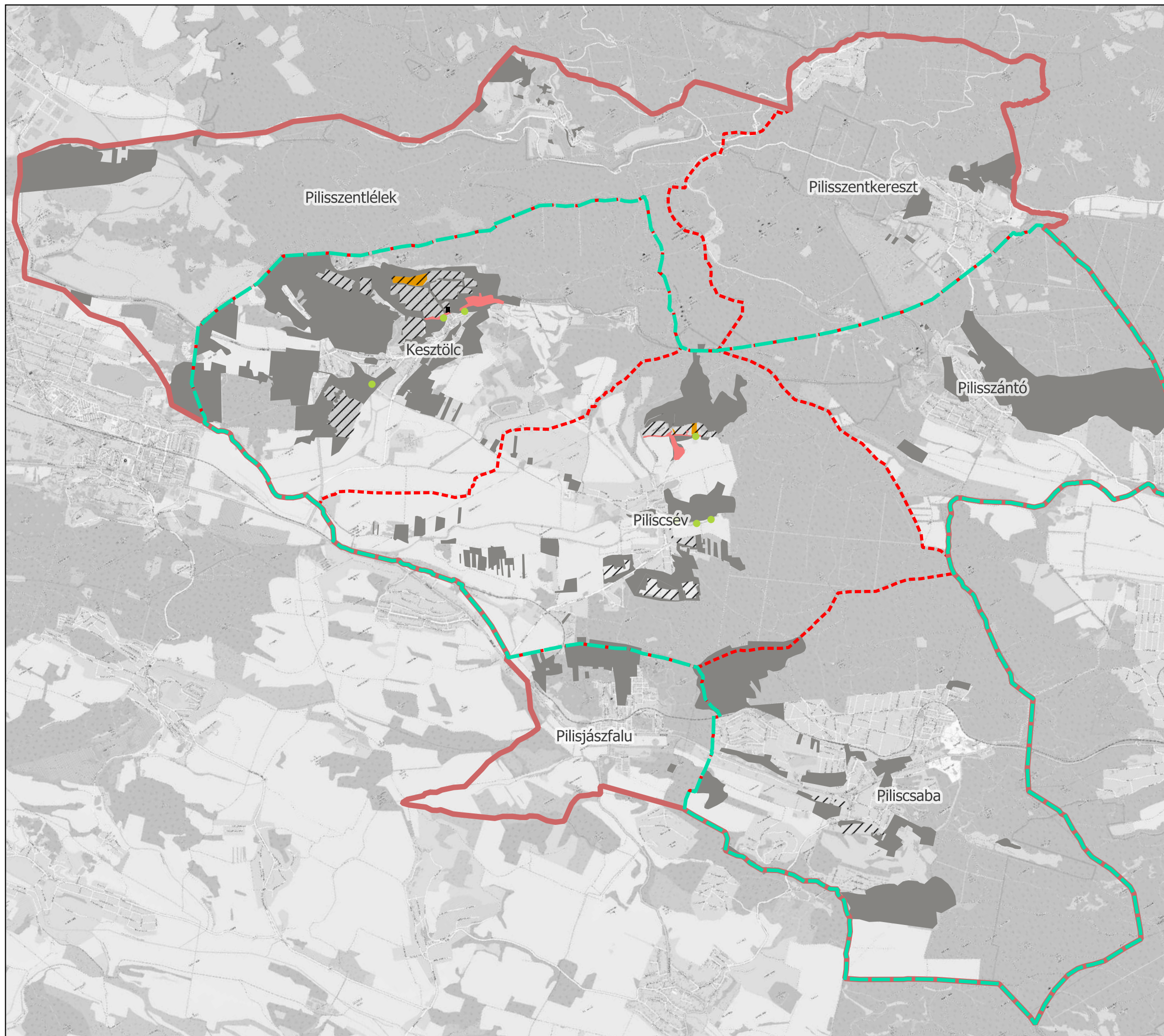

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Szőlők, gyümölcsösök
változásai
(1841,1859-2019)

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Szőlőhöz kötődő tájérték
- Pince
- Jelenlegi szőlő, gyümölcsös
- Állandó szőlő, gyümölcsös
- Megszűnt szőlő, gyümölcsös

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

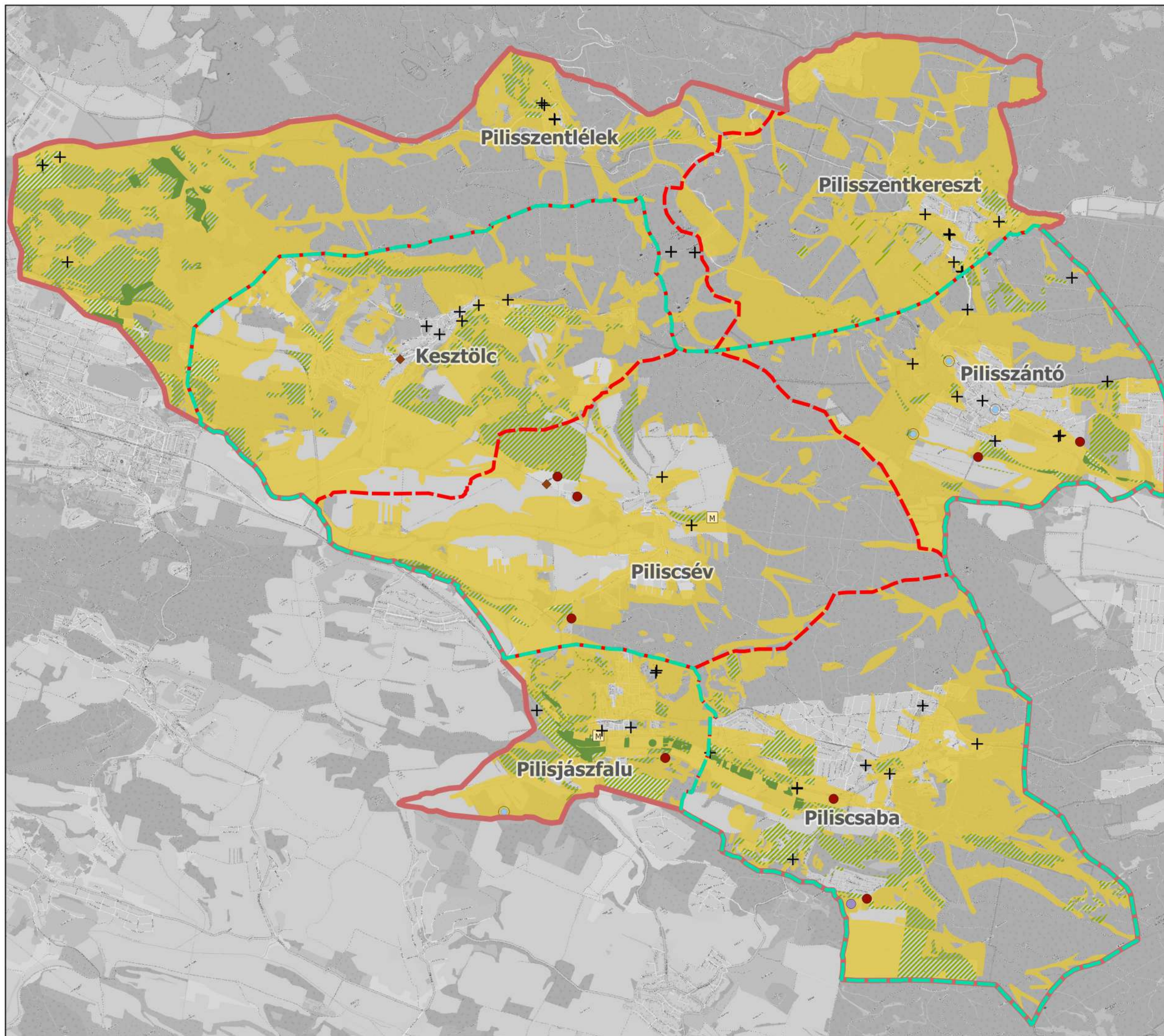
Gyepgazdálkodás és állattartás
hagyományai a tájban

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Beépített terület határa
- Állandó gyepterületek
- Eltűnt gyepterületek
- ▨ Új gyepterületek

Állattartáshoz kapcsolódó
örökségelemek

- Gémeskút
- + Útszéli feszület
- Lovarda
- Major
- Marhazongora
- ◆ Szobor

M=1:54 000

0 1 2 km

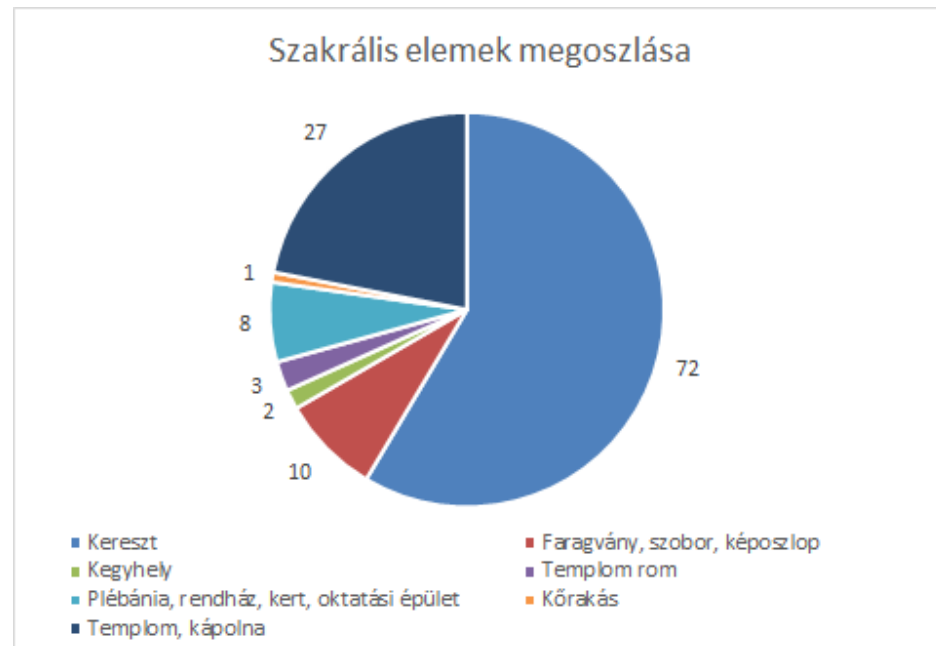

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

II/3.5. Szakrális elemek a tájban

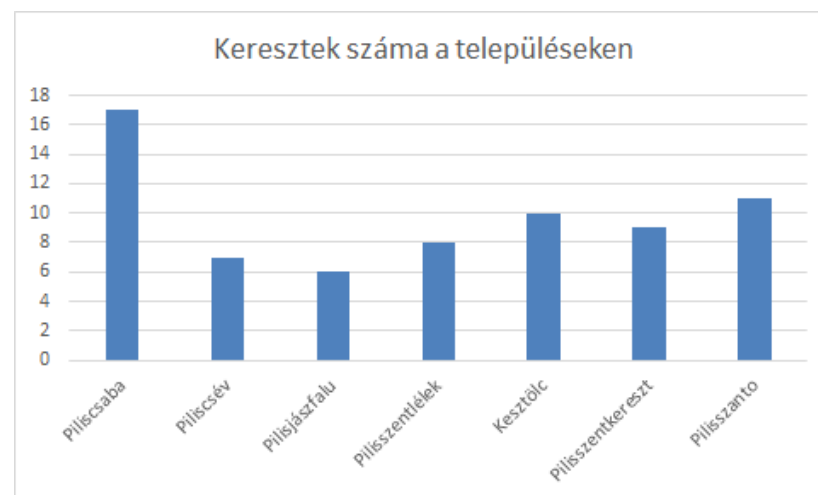
A Pilisben nagyon meghatározó a szakrális elemek jelenléte, amelyeket korábbi vizsgálatok alapján különböző kategóriákra lehetett osztani.

55. ábra: Szakrális elemek megoszlása a térségben

Vizsgáltuk a kereszteket, kálváriákat, templomokat, kápolnákat, rendházakat, szenteket ábrázoló szobrokat, kegyhelyeket, zarándok szállásokat, szentekhez kötődő kilátókat, földrajzi neveket, valamint az egyéb szakrális kötődésű létesítményeket, mint például a Pázmány Péter Katolikus Egyetemet. A Pilishez kötődően még a dobogókői „Szívcsakra-pontot” is megjelenítettük, amely a Föld szívcsakrája a legenda szerint.

A keresztek, kálváriák voltak a legmeghatározóbbak, ezekből minden településen több, mint 5 darab található, keresztek közül összesen 69.

56. ábra: Keresztek száma a településeken

Megvizsgáltuk még a templomok, kápolnák számát, elhelyezkedését is, mivel ez a két elem a leginkább jellemző a térségben.

A táj meghatározó elemei még a zarándok utak, melyek közül a Mária út, a Magyar Zarándokút és a Gyöngyök útja halad át a Pilisen. Ezek többnyire egy nyomvonalon futnak, helyenként 1-1 külön ággal. Ezekhez kapcsolódóan vizsgáltam a korábban már említett zarándok szállásokat, kifejezetten ilyen jellegű szállás 3 van a térségben: az Orosdy-kastély Pilisszántón, az Erdészház Kesztölcön, valamint a Jurtaszállások Dobogókőn. Pilisszántón a Csillagösvény, mint kiemelt szakasza a zarándokutaknak, valamint a zarándokszállás jelenléte erősíti a település szakralitását.

Történeti szempontból a templom romok képeznek örökségvédelmi szempontú értéket, melyek közül ciszterci és pálos romok találhatóak itt. Kesztölcön (pálos), Pilisszentlélken (pálos) és Pilisszentkereszten (ciszterci) találhatóak ilyen jellegű emlékek.

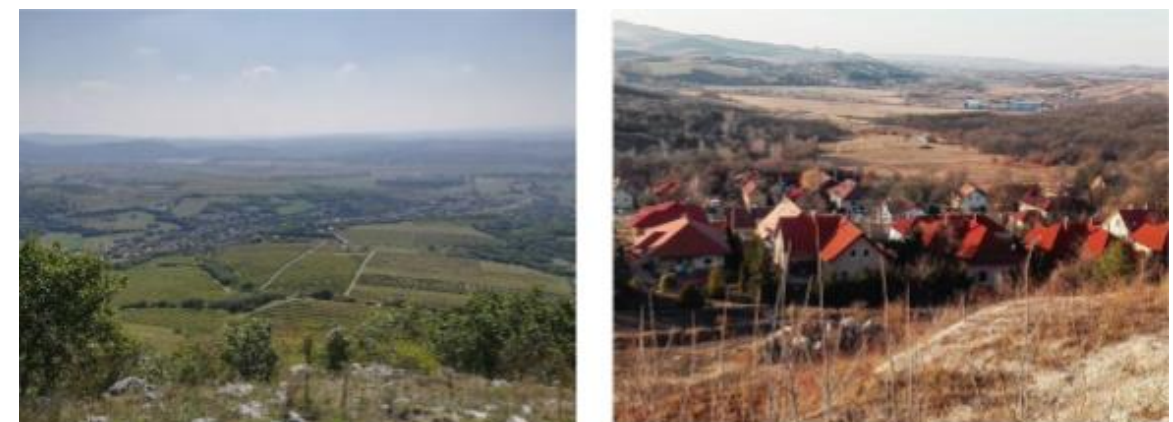
Piliscsabán a számos nemzetiség, ezek külön vallási emlékeinek (német, szlovák templomok, közösségek) fennmaradása, valamint a rendházak, egyetemi jelenlét is meghatározóak.

Pilisszentkereszten a romok, szentek szobrai, valamint a Mária-kegyhely teremtenek szakrális környezetet, valamint a fölé magasodó Dobogókő.

Ezen tényezők vizsgálata alapján megállapítottam, hogy Piliscsabán, Pilisszántón és Pilisszentkereszten a legerősebb a szakrális elemek jelenléte.

II/3.6. Tájképi értékek jelentősége

A Pilis táji örökségének meghatározó eleme a tájkép. A térség fő vonzerejét a tájképi adottságainak köszönheti. A hegyek, hegytetők remek panorámát nyújtanak a mélyebben fekvő területekre, a domborzati adottságoknak hála az egész térség gazdag látványkapcsolatokban, csaknem bármely területről pozitív tájképi élményben lehet részünk, ezért csaknem az egész térség tájképvédelmi oltalom alatt áll (18. fotó). A feltáruzó látványban meghatározó szerepe van a kiterjedt erdőknek.

18. fotó: Kilátás a Pilis-tetőről és a Nagy-Somlyóról a Somlyó-völgyre (Papp Livia Katalin, Kutnyánszky Virág)

A tájképi vizsgálat során meghatároztuk, hogy a térség jelentős kilátópontjairól mely területek láthatók. Kirajzolódtak azok a területrészek, melyek a legtöbb helyről láthatók, így tájképi-láthatósági szempontból jelentősek, illetve érzékenyek. A láthatóság intenzitása narancs színnel van jelölve, a több helyről látható területek erőteljesebb színnel jelennek meg a tervlapon (*Tájkép, mint térségi örökség, látványkapcsolatok c. tervlap*). A láthatóságok vizsgálata alapján a legérzékenyebb területek Piliscséven és Kesztlőc nyugati részén a mélyebben fekvő medence helyzetű területeken található, ezek azok a területek, melyek a legtöbb kilátópontból láthatók. A fő vizsgált kilátók, melyekből a láthatóságot vizsgáltuk, a következők:

- Strázsa-hegyi kilátó
- Boldog Özséb kilátó
- Dévényi Antal kilátó
- Kémény-szikla
- Hosszú-hegy
- Basina-tető
- Nagy-Somlyó
- Pilisszentléleki Pálos romok
- Fekete-kő
- Öreg-szirt
- Kis-Szénás
- Sátor-kő

A tervlapon az összes kilátópontot, nemcsak a kiépített kilátókat ábrázoltuk, amelyekről panoráma nyílik a Pilisre és környezetére.

A tervlapon a főbb utakról való kilátást is jelöltük nyilak segítségével, valamint az is leolvasható, hogy ezek a nagyobb forgalmú utak (és az utak mentén sorra létesülő ipari-gazdasági beépítések) mennyire láthatóak a térség főbb panorámapontjairól, azaz mennyire meghatározóak (zavaróak) a térség arculatában. A Kesztlőcön áthaladó 117-es út az, amelyik a legtöbb kilátópontból fellelhető, azaz tájképi szempontból a legmeghatározóbb. A tervezett M100-as nyomvonala is ezen a területen halad keresztül, így várhatóan drasztikusan befolyásolja majd az érintett települések tájképi adottságait.

A feltárolt panorámát nagyban meghatározzák a tájmarkerek, melyek a látvány szempontjából messziről kitűnő, jelentős tájelemeket jelentik, és a pilisi kilátás hangulatát, karakterét formálják, tájékozódási pontként jelennek meg a tájban. Ezek azok az elemek, melyek egyedivé teszik a térséget és saját arculatot adnak neki. Ilyen tájmarkerek a szakrális elemek, mint a kálváriák, kápolnák, templomok és kolostorromok (*19. fotó*). Ezek a pilisi térség karakterét és tájképét nagyban meghatározó elemek.

Hasonlóan tájmarkernek minősülnek a kopár sziklafelületek, melyek közé a sziklák, sziklakibúvások és bányafelületek tartoznak. A bányafelületek látványa egyszerre lehet pozitív és negatív hatású is, hiszen mindez az adott bánya rehabilitáltsági és tájbaillesztettségi szintjétől függ. Bányák főleg a térség déli részén fordulnak elő, főleg olyan területeken, melyek a fő kilátópontok felől nem láthatók, hiszen hegyoldalokban helyezkednek el, ugyanakkor a települések tájképét igencsak meghatározzák (*20. fotó*).

19. fotó: A Boldogasszony kápolna és a piliscsabai kálvária (Kutnyánszky Virág, Huszko Dorottya)

20. fotó: A pilisszántói és pilisjászfalui bányák (Kutnyánszky Virág, Keszthelyi Ákos)

II/3.7. Bányászati és mészégető múlt öröksége a tájban

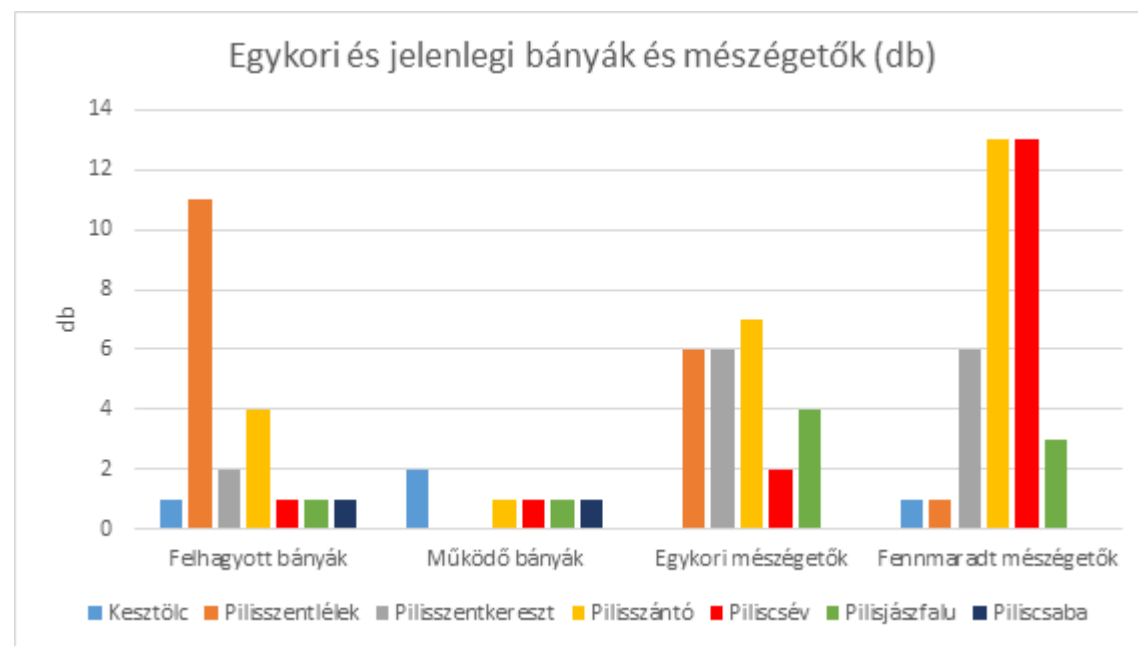
Az I., II., III., IV. katonai felmérés, az 1981-es topográfiai felmérés és a Google Earth alapján gyűjtöttük össze az egykori és jelenlegi (2019) bányákat és mészégetőket a hét pilisi településen. A térséget jelentős mészégető és bányász múlt jellemzi, így jópár emlék maradt fent ezekről. A vizsgált települések területén két bányász emlékműről tudunk: az egyik Kesztlőcön, a másik Piliscséven található. Továbbá Kesztlőc és Pilisszentlélek nyugati oldalán Dorogra átvezet két bányász tanösvény is.

A vizsgált települések területén jelenleg 6 db bánya működik. Ezek közül kettő, egy kő- és egy homokbánya helyezkedik el Kesztlőc északi részén, egy Piliscsév északnyugati csücskében, egy mészkőbánya Pilisjászfalu északi felén, egy kőfejtő Pilisszántó keleti részén, valamint egy további murvabánya Piliscsaba keleti közigazgatási határánál. Nem található ma működő bánya Pilisszentkereszten és Pilisszentléleken sem.

Ellenben egykor működő, mára felhagyott tájsebként megjelenő bányákat mindegyik település területén láthatunk. Piliscsév nyugati felén egy, Piliscsaba északnyugati részén szintén egy felszámolt homokbánya, Pilisjászfalun egy felhagyott mészkőbánya, Pilisszentkereszten 2 db kőbánya, Pilisszentléleken és Kesztlőcön szénbányák részei, valamint Pilisszántón kőfejtők nyomai találhatóak.

A pilisi térség szlovák gyökerekkel rendelkező lakói évszázadokon át mészégetésből éltek. Mára már kihalt ez az apáról fiúra szálló mesterség, emlékét a fennmaradt mészégetők őrzik a tájban. Pilisszántó korábbi polgármestere, Szőnyi József készített filmet a fával történő mészégetés tudományának teljes munkafolyamatáról, ezzel megelőzve a hagyomány teljes feledésbe merülését. Ipartörténeti emlékként a már említett térképes felmérések alapján gyűjtöttük össze az egykor és a jelenleg is meglévő mészégetőket a térségben.

Az alábbi tervlapon összesen 26 db egykor létező mészégetőt jelöltünk pontszerűen a hét település területén. Ma is megtalálható mészégetőből összesen 36 db-ot jelöltünk ugyanezen a tervlapon. A legnagyobb számban Piliscsévén (13 db) és Pilisszántón (13 db) fordulnak elő. Pilisszentkereszten 6 db, Pilisjászfalun 3 db, Pilisszentléleken 2 db és Kesztlőcön pedig 1 db került felvételezésre. Piliscsabán, ellenben egy mészégető sem található a TÉKA adatbázisa és a terepbejárások alapján. (57. ábra)

57. ábra: Az egykori és a jelenlegi bányák és mészégetők száma a vizsgált térségben (2019)

II/3.8. A bakancsos turizmus múltja és jelene a tájban

A térségben a turizmus mindig is meghatározó volt, karakterformáló jellegével hozzájárult a Pilis mai arculatának kialakulásához. A magyarországi **turizmus bölcsőjeként** említhető Dobogókő, ahol 1898-ban a Magyar Turista Egyesület megépítette az első menedékházat. A helyszín kiemelt szerepét mutatja, hogy az egyre növekvő látogatottsági arány miatt az épület bővítésre szorult, jelenlegi állapotához hasonló képet az 1900-as évek elejéről találunk. (21. fotó) A menedékház napjainkban is turistaszállóként üzemel. (22. fotó)

21. fotó: A menedékház az 1921-es években

22. fotó: A menedékház napjainkban

A Pilisszentlélekhez tartozó **Fekete-hegyen** is létesült egy menedékház – többféle elnevezése is ismert, köztük Sasfészek, Fekete-hegyi kulcsosház – az 1900-as évek első harmadában. (23. fotó) A dobogókői épülethez képest kisebb férőhellyel rendelkezik, viszont elhelyezkedését tekintve nagyon előnyös kilátóhelyen fekszik. (24. fotó)

23. fotó: A menedékház az 1900-as évek elején

24. fotó: A menedékház napjainkban

Az említett turistaházakon kívül újabb építésű menedékházak, kisebb szállók is megtalálhatóak a területen, köztük a Som-hegyi turistaház – melyet 2013 őszén adtak át – Pilisszántó északi részén. A nemrég felújított, átépített Orosdy-kastélyban zárandokszállás működik.

A Pilisben napjainkban zarándok- és túra-, valamint kerékpáros útvonalak kötik össze a turisztikai szempontból meghatározó területeket. E tekintetben kiemelhetőek a **kilátópontok, kilátóhelyek** is, mint például az előbb nevezett Dobogókő, vagy a Pilis-tető, a Boldog Özséb-kilátó, Strázsa-hegyi kilátó. Emellett **tanösvények** – mint például a Strázsa-hegyi, a Szurdok-völgyi – is lehetőséget biztosítanak a bakancsos turizmus kedvelői számára. A terület különösen gazdag természeti, szakrális értékekben és egyéb, a turizmushoz is köthető egyedi tájértékekben, melyek részben a túraútvonalakra, tanösvényekre fűződnek fel.

Összességében megállapítható, hogy a bakancsos turizmus fő koncentrációs pontjai a Pilisi hegyekben alakultak ki. A térség tájkarakterének, tájjelleg-formáló tényezőinek feltárása során kijelölésre kerültek a turisztikai szempontból leginkább meghatározó területek. Az eredmények itt is az előzőekben röviden megemlített, ismertetett zarándokszállások, kilátók, illetve az ezeket összekötő túraútvonalak által lehatárolt területeket mutatják turisztikai szempontból meghatározónak a vizsgált települések esetében. A térség turisztikai múltjának és jelenének részletes feltárását a turizmusról szóló fejezetben tárgyaljuk.

II/3.9. Hadászati múlt jelenléte a tájban

A pilisi táj több helyen, több történelmi kor hadászati emlékeit rejt magában, melyeket a *Hadászati múlt a térségben c. tervlap* foglalja össze. Ezekből több eltűnt, új funkció települt a helyükre, de vannak olyan létesítmények, melyek a napjainkig fennmaradtak. A megmaradt helyszínek, emlékek többnyire leromlott állapotúak, nincsenek gondozva.

A vizsgált terület karakterformáló elemei közé sorolhatóak az elhagyott katonai bunkerek. Pilisszentléleken, a Kis-Strázsa-hegy környezetében található egy 1960-as években keletkezett hadászati bunker, ami a mesterséges földhalmokba besüllyesztett beton építmény. Pilisszentkereszten több ilyen létesítményt lelhetünk fel, és a Pilis-tető az a pont, ahol ezek a bunkerek tömegesen megjelennek. Korábban ezen a területen a Magyar Néphadsereg légvédelmi rakétabázisát alakították ki, és ez a helyszín látta el Budapest légvédelmét ebben az időszakban. A rendszerváltás után felhagyták, felszámolták a bázist.

25. fotó: Bunker a Kis-Strázsa-hegynél (Forrás: SZIE, Egyedi tájérték felmérés, 2018.)

26. fotó: Bunker belseje a Pilis-tetőn (Fotó: Huszkó Dorottya)

A térségben katonai temetővel is találkozhatunk: Piliscséven a volt szovjet katonai temetővel, amit a lakosok nagy becsben tartanak, és Pilisszentléleken az egykori hadifogoly temető. Pilisszentlélek korábban lőtérrel is rendelkezett a Strázsa-hegynél.

Piliscsaba jelentős hadászati múlttal rendelkezik. 1890-től indult meg a magyar honvédség fejlesztése, így feltételezhetően ebben az időszakban alapították a piliscsabai katonai táborokat. Az egyik ilyen bázis a jelenlegi Pázmány Péter Katolikus Egyetem területén létesült, a másik pedig a mai Csabagöngye településrész helyén. Az I. világháború végeztével felbomlott a honvéd hadsereg, és a trianoni békeszerződés limitálta a hadsereg létszámát, ennél fogva a telepek elnéptelenedtek, nem használták már ezeket. A korábbi laktanyákon megszállt katonák az egykori a Császári- és Királyi Hadsereg hadgyakorló terepen gyakorlatoztak, ami a Sóder-hegy és a Csaba hegy közötti szűk völgyben húzódik. Későbbiekben a magyar és a szovjet hadsereg felhasználta a bázist, ráadásul itt forgatták Kertész Imre Sorstalanság című regényéből készült film táborjeleneteit is.

27. fotó: Piliscsabán az egykori lőtér bejárata (Fotó: Huszkó Dorottya, 2019.)

28. fotó: Piliscsévi I. és II. világháborús emlékmű és katonai temető (Fotó: Huszkó Dorottya, 2019.)

A vizsgált helyszín településein számos világháborús és forradalmi emlékmű épült. Mindegyik település rendelkezik I. és II. világháborús emlékművel.

II/3.10. Római kori emlékek jelentősége a tájban

A pilisi tájban több római kori emlék fellelhető, köztük utak, és bizonyos pontszerű elemek. A vizsgált hét település esetén is több római kori emlék megfigyelhető. (*Római kori emlékek c. tervlap*)

Pilisszentkereszt esetében, Dobogókőnél Római 7,5 méter átmérőjű örtorony maradványaira, illetve egy római provincia beli köves útra bukkantak az 1940-es években. A római út egészen Pilisszántóig megy, majd itt egy másik útba torkollik.

Pilisszántón is több római emlék jelenik meg. A község területén vezetett keresztül a római hadiút, amely Aquincumot kötötte össze Brigetióval (Szöny). A település belterületén, a Római katolikus templom előtt, illetve a Polgármesteri hivatal előtt római mérföldkövek találhatók, amik bizonyítják a római út jelenlétét. Ezek mellett, a település déli részein régészeti lelőhelyek találhatók, a települési központtól 200 méterre a Kálvária dombtól, 400-600 méter hosszan, 50-80 méter szélesen római kori település nyomai figyelhetők meg. Terepbejárások során II-III. századi cserépdarabokat, csészealjkat találtak. A Kálváriától délre, nagy mennyiségű cserépdarabra bukkantak, amiről nem lehet megállapítani, hogy építőkövek e. A Kálvária domb alatt, 1978-ban egy négyszögletes alaprajzú késő római örtorony maradványait tárták fel.

29. fotó: Római kori út Pilisszentlelken (Nógrádi Attila, 2018)

30. fotó: Mérföldkő Pilisszántón (Nógrádi Attila, 2018.)

Piliscsév esetében is több római kori régészeti leletet találtak, először 1779-ben ástak ki egy római mérföldövet, amelyet elszállítottak innen Budára. Később 1824-ben mezőgazdasági munka során további 3 mérföldkövet találtak, ebből kifolyólag biztosan itt is római út haladt, aminek maradványai ma is fellelhetők. Régészeti kutatások szerint a közelben egy római kori település feküdt, az Aquincumtól Brigetioba vezető út mentén. Erődítményeknek, egy örtorony kivételével nyoma nincs. Az örtorony, négyzet alapú mészkőből rakott alapfalai, K-Ny-i, É-D-i irányú. A leletanyagban késő római cserép és edénymaradványokra találtak, köztük bélyeges nem volt. Az örtorony közelében a Szent Orbán szobor talpazata is egy feliratától megfosztott római mérföldkő. A mérföldkövek nagy részét szállították el Budára.

Kesztölc környezetében is több római emlék marad fenn. A 10-es út nyomvonalához hasonlóan a római korban is haladt a már út, ami lerövidítette az utat az akkori főváros és Brigetio között, ami a mai Komárom mellett épült. Ez az út Kesztölc jelenlegi határán haladt, ennek emlékét, egy később épített kőoszlop őrzi. A település déli részén elszórtan cserépdarabokat, és fazékmaradványokat találtak. Klastrompuszta területén is több érték bukkant elő, cserepek, vasszerszámok és ezüstdíszek formájában.

Pilisszentlélek területén római kori emlékek csak kis számban megfigyelhetők. Kesztölc-höz közel, a Pilisnyeregi víznyelő partján találtak piros festett fazéktöredékeket, téglatöredékeket, valamint útmaradványt. A régészeti leletek a késő római korra tehetők.

Pilisjászfalun a település keleti szélénél, a 10-es sz. út 29-es km követől ÉNY-ra két Ny-K-i tájolású késő római téglasír került elő. Egyes források szerint a sírokban cserépdarabok is voltak. A mai vasútállomás és településközpont környezetében, fazékmaradványok leleteit találták meg a II. századból. Ezekon kívül több kisebb helyen találtak cserép maradványokat, edénytöredékeket.

Piliscsabán a Melegvölgyi forrásból eredő mellékág NY-i oldalán, domb alján kötörmelékeket, tegulákat találtak. A talált leletanyag az I-IV. századból származik.

A római kori utakat mérnökök tervezték meg, akiknek a természeti tényezők mellett elsősorban a Római Birodalom javát szolgáló stratégiai szempontokat és előírásokat is mérlegelniük kellett. A politikai, gazdasági és katonai szempontból hatékonyabb, enyhe lejtésű, egyenes utak kialakítására törekedtek, akár nagyobb földmunka árán is, és ezeket rendszeresen javították. Mindezek alapján az utak a római kor és a későbbi időszakok tájképének meghatározó elemeivé váltak.

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

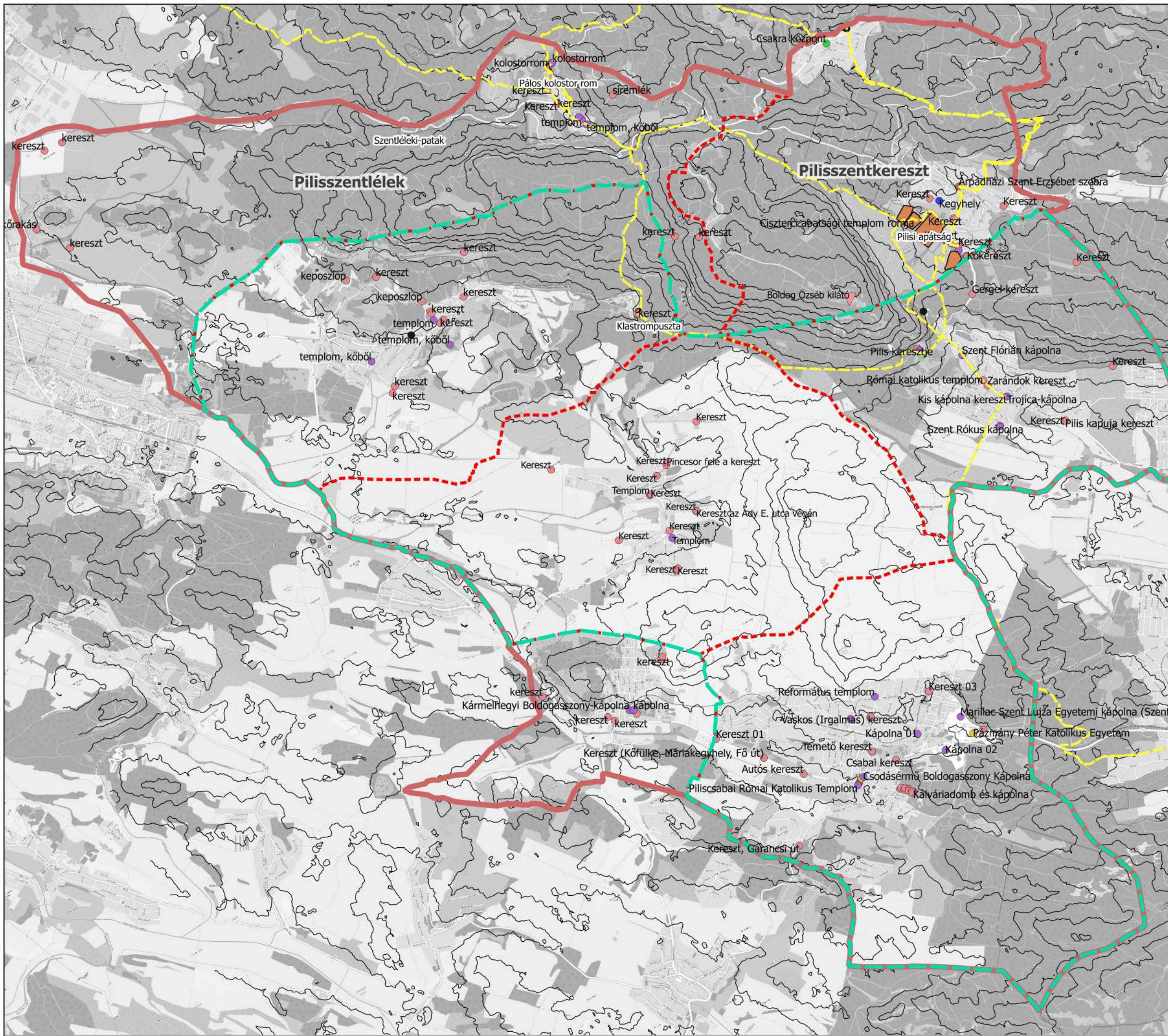
Tanulmányterv

Szagrális elemek a tájban

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Zarándok út
- Templom romok
- Templom, kápolna
- Kereszt, kálvária
- Rendház, egyházi épület
- Szentek szobra
- Kegyhely
- Szívcsakra pont - Dobogókő
- Zarándok szállás
- ▼ Szagrális vonatkozású kilátó
- 50 m-es szintvonal

OpenStreetMap

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

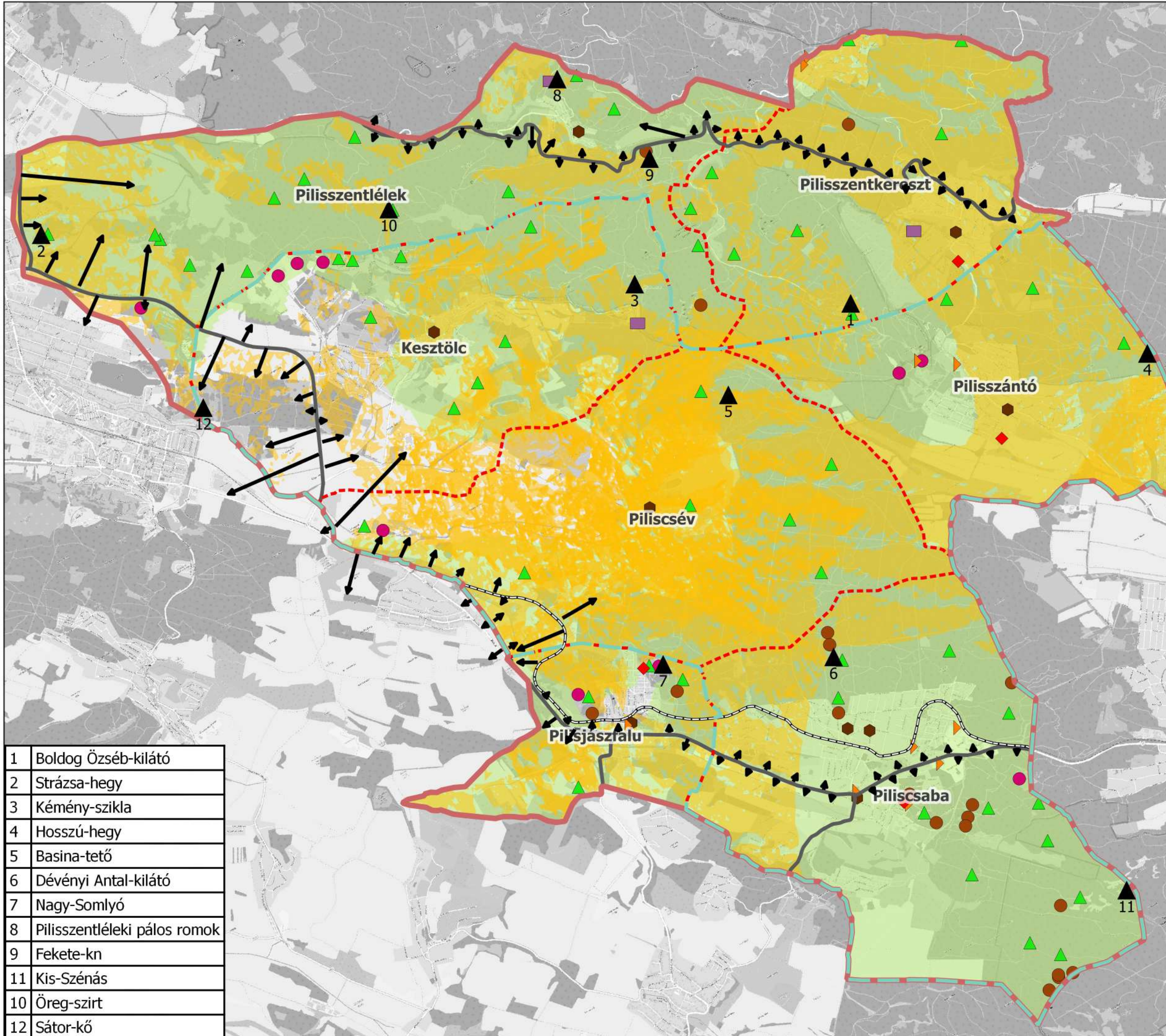
Tanulmányterv

Tájkép mint térségi örökség,
látványkapcsolatok

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
  - Tervezett natúrpark határa
  - - - Közigazgatási határ
  - Vasút
  - Főút
- Látvány szempontjából meghatározó elemek
- ◆ Kálvária
  - ▶ Kápolna
  - Kolostorrom
  - Templom
  - ▲ Kilátó- és panorámapont
  - ▲ Vizsgált kilátópontok
  - Bánya
  - Sziklakibúvás
  - Tájképvédelmi terület
  - Láthatóság a főbb kilátópontokból
  - ➔ Láthatóság a főbb útvonalak irányából

A kilátópontokból feltárluló láthatóság intenzitását a sárga szín mélysége jelöli. Ahol a térképen nem jelenik meg sárga szín ott a legkevésbé érzékeny a terület láthatósági szempontból.

1	Boldog Özséb-kilátó
2	Strázsa-hegy
3	Kémény-szikla
4	Hosszú-hegy
5	Basina-tető
6	Dévényi Antal-kilátó
7	Nagy-Somlyó
8	Pilisszentléleki pálos romok
9	Fekete-kn
11	Kis-Szénás
10	Öreg-szirt
12	Sátor-kő

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

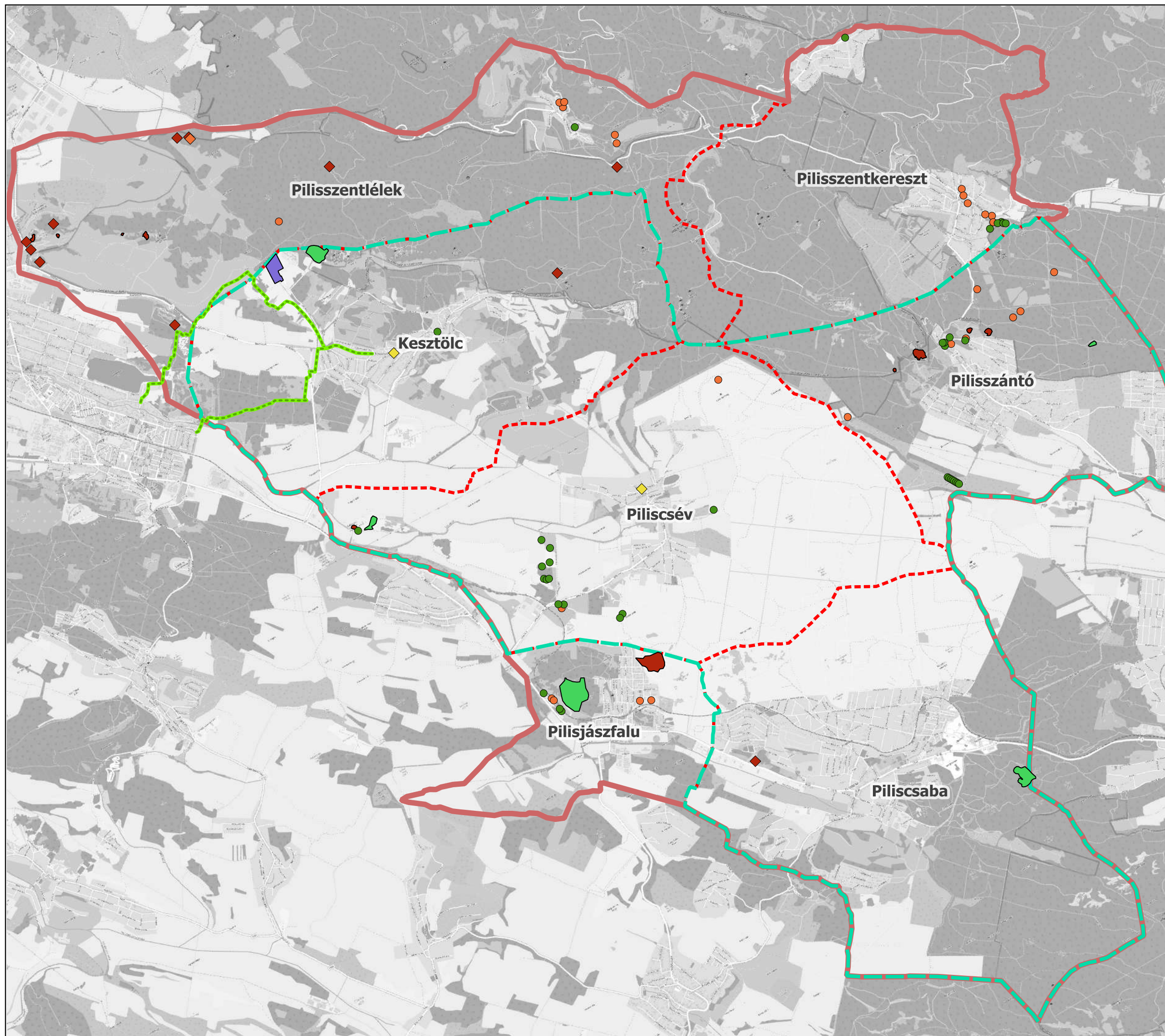
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Mészégetők és bányászati örökségek

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
  - Tervezett natúrpark határa
  - - - Közigazgatási határ
  - Bányász tanösvény
  - ◆ Bányászati emlékmű
  - Egykori mészégetők
  - Jelenlegi mészégetők
  - Felhagyott bányák
- Működő bányák
- Felszíni bányaterület
  - Felszín alatti bányaterület

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Hadászati múlt a térségben

Jelmagyarázat

— Tervezett natúrpark határa

— Tervezési terület határa

- - - Közigazgatási határ

□ Belterület határa

— Főutak

— Belterületi utak

Hadászati emlékek

■ Eltűnt hadászati terület, emlék

■ Fennmaradt hadászati terület, emlék

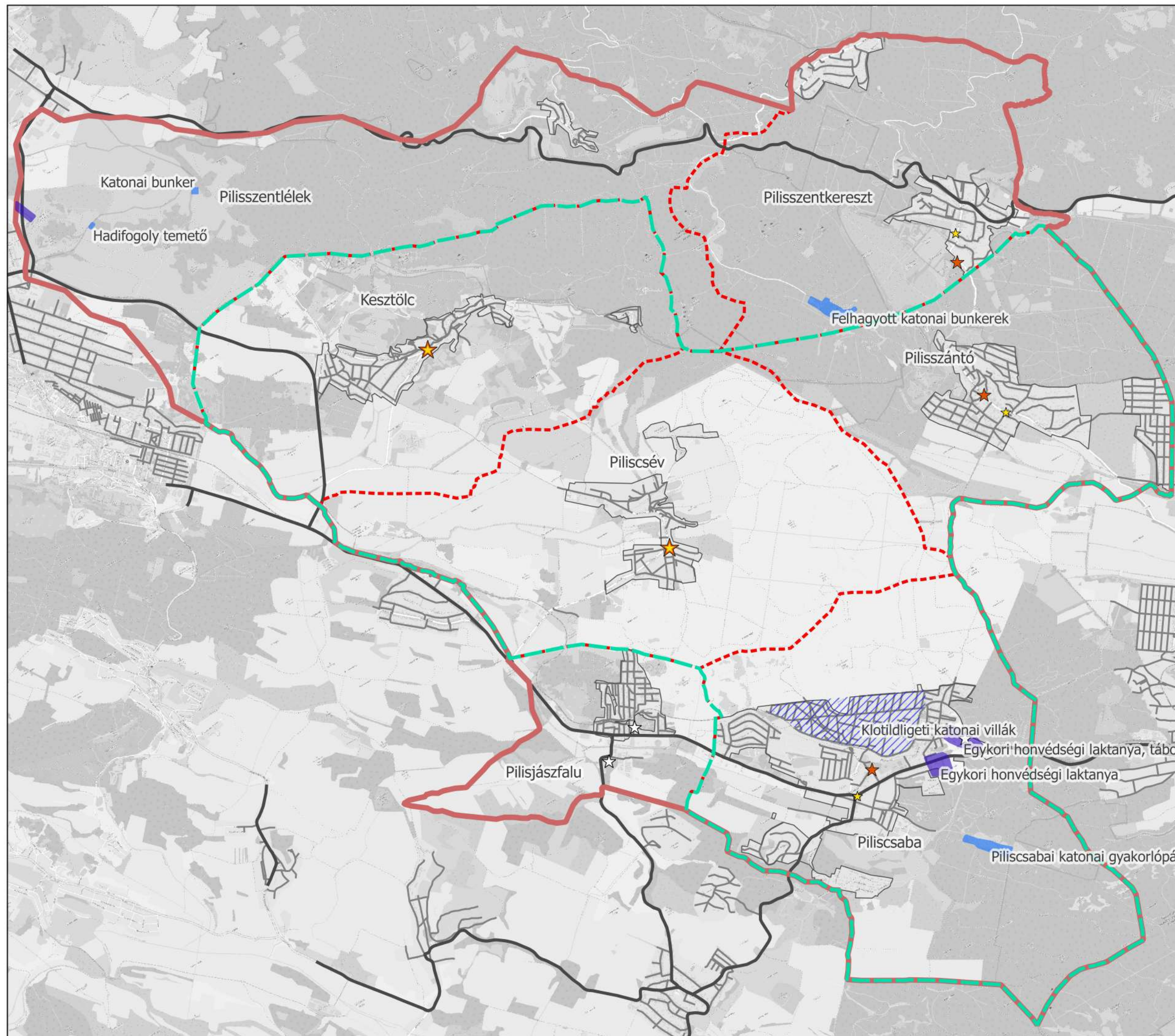
/// Egykori katonai épületek helyszíne

Hadászathoz köthető emlékművek

★ I. világháborús emlékmű

★ II. világháborús emlékmű

☆ Forradalomhoz kapcsolódó emlékmű

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Római kori emlékek

Jelmagyarázat

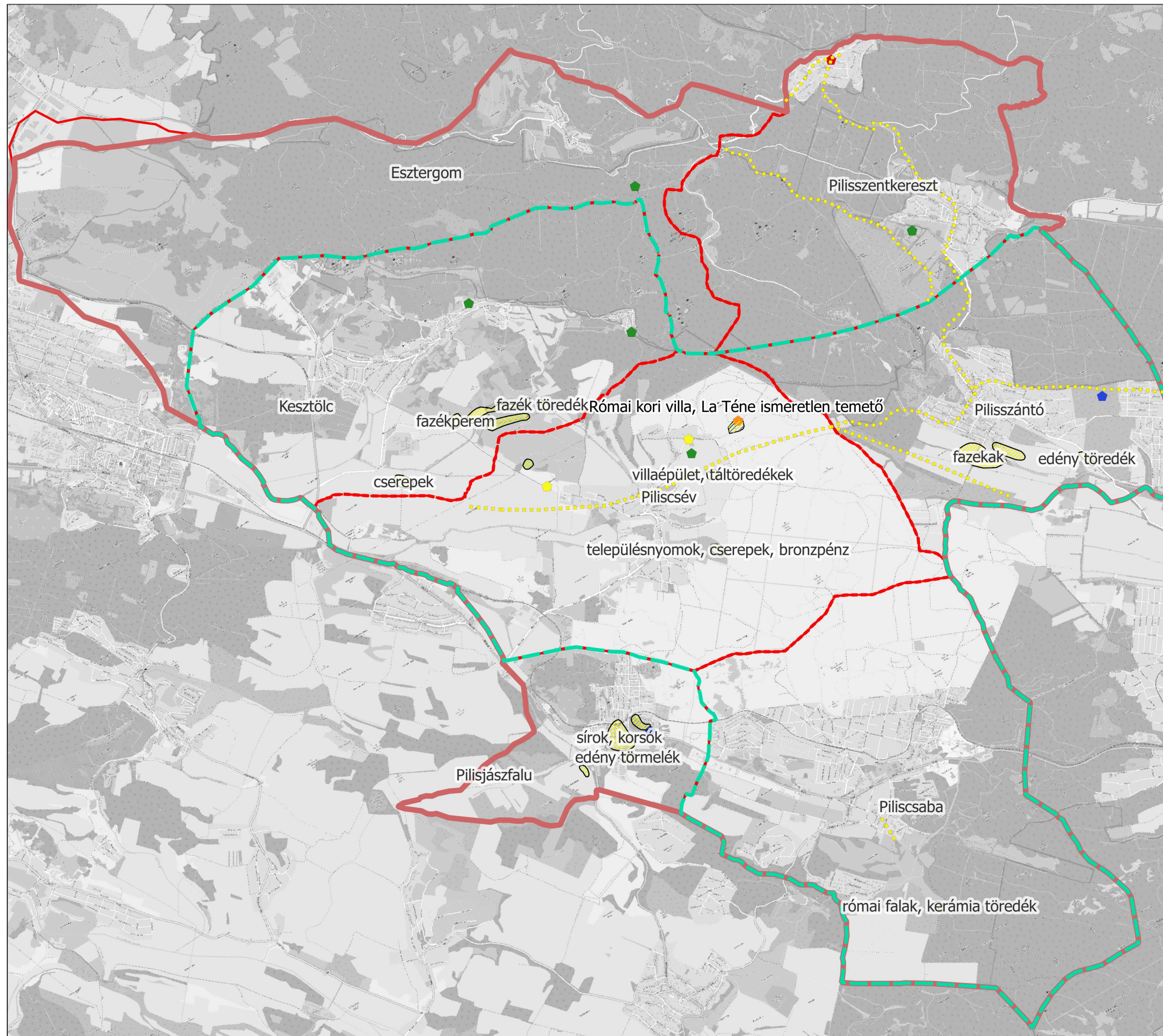
- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határ
- Közigazgatási határ
- Római kori út nyomvonala

Római kori emlékek

- Cserép jellegű
- Mérföldkövek
- Sírok
- Út szakasz kezdete
- Épület

Római kori régészeti lelőhely

- Cserép, kerámia
- Épület/Épület elem, Fal
- Fazék, Kés
- Sírok
- Település

M=1:54 000

0 1 2 km

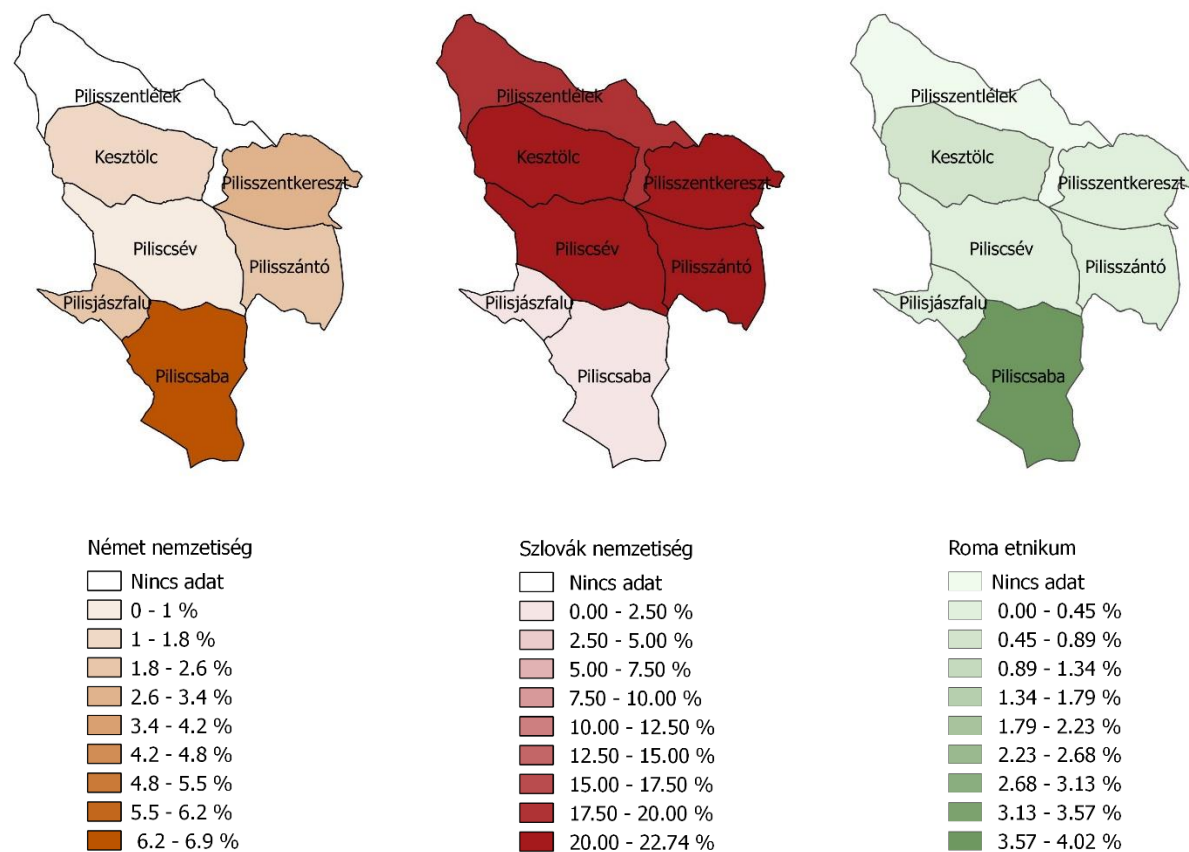
Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

II/3.11. Nemzetiségek jelenléte a tájban

A nemzetiségek szellemi hagyományaik, egyedi tájhasznosítási módjaik és sajátos épített kultúrtörténeti örökségeik (pl. hagyományos népi építészet, jellegzetes településszerkezet) okán jelentős hatást gyakorolhatnak a tájra. A Pilisi Natúrpark területén lévő tót falvakban a szlovákok népességi aránya országos viszonylatban is kiemelkedően magas, ezért a tájra gyakorolt hatásuk is számottevő. A nemzetiségekkel kapcsolatos szellemi és kultúrtörténeti örökségelemeket a *Nemzetiségek jelenléte a térségben c. tervlap* szemlélteti.

A vizsgálat helyszínén a legmeghatározóbb nemzetiség a szlovák, de a németek (svábok) és a roma etnikum is megjelenik kisebb számban, utóbbi kettő leginkább Piliscsabán meghatározó. Piliszentlélekről nem áll rendelkezésünkre számszerűsített adat a nemzetiségekről. A nemzetiségek eloszlási arányát az egyes településeken az 58. ábra szemlélteti.

58. ábra: Az egyes nemzetiségek eloszlási aránya a vizsgálat helyszínén (Forrás: KSH)

A vizsgálatban kutattuk a nemzetiségi kötődésű hagyományokat, eseményeket, azon belül is a valláshoz köthető nemzetiségi eseményeket (például a szlovák mise), a nemzetiségi tájházakat, kiállításokat, nemzetiségi oktatási intézményeket, emlékműveket, egyesületeket, korábbi mesterségeket és a nemzetiségi önkormányzatok jelenlétét. Ezeket a 10. táblázat foglalja össze.

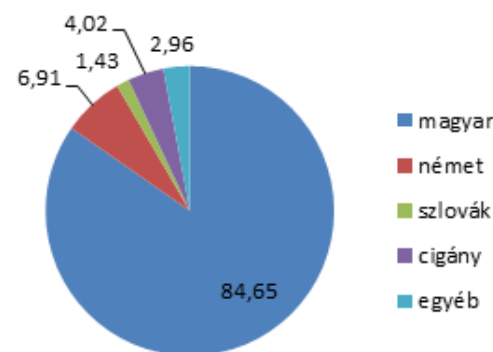
10. táblázat: Nemzetiségi önkormányzatok a térségben

Település	Nemzetiség	Sorszám	Megnevezés	Helyszín
Piliscsaba	Vegyés	1	Ősök parkja	-
Piliscsaba	Vegyés	2	Szlovák, német, roma önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Piliscsaba	Szlovák	3	Pobocska	Uradalmi ház
Piliscsaba	Szlovák	4	Farsangi felvonulás és télbúcsúztató	Templom tér
Piliscsaba	Szlovák	5	Szlovák mise	Római Katolikus Templom
Piliscsaba	Német	6	Német kitelepítési emlékmű	-
Piliscsaba	Német	7	Megemlékezés a piliscsabai németek kiűzésének és kitelepítésének emléknapján	Német kitelepítési emlékmű
Piliscsaba	Német	8	Német nemzetiségi programok	Erdészkeri Tagóvoda
Piliscsaba	Német	9	Szüreti felvonulás és bál	Csaba Kert
Piliscsaba	Német	10	Csaba napi német programok	Csaba Kert
Piliscsaba	Német	11	Hauck János Német Nemzetiségi Általános Iskola	-
Piliscsaba	Roma	12	Roma Holokauszt Emlékoszlop	Uradalmi ház
Piliscsaba	Roma	13	Piliscsabai Roma Kulturális Nap	Klarissza-ház udvara
Piliscsaba	Egyéb	14	Benedek székelykapu	Attila u.
Piliscsaba	Egyéb	15	Székelykapu	József Attila u.
Pilisjászfalu	Egyéb	16	Székelykapu	Erdőalja u.
Pilisjászfalu	Egyéb	17	Jászok emlékköve	Régi temető mellett
Piliscsév	Szlovák	18	Szlovák önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Piliscsév	Szlovák	19	Piliscsévi Szlovák Baráti Kör és a Piliscsévi Szlovák Nyugdíjas Klub	Kálmánfi Béla Művelődési Ház és Könyvtár
Piliscsév	Szlovák	20	Piliscsévi Szlovák Baráti Kör	Szlovák Tájház, Falumúzeum
Piliscsév	Szlovák	21	Csévi búcsú rendezvényei	Kisboldogasszony plébánia
Pilisszántó	Vegyés	22	Pilisszántói Búcsú	Búcsú tér
Pilisszántó	Szlovák	23	Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Pilisszántó	Szlovák	24	Szlovák mise	Páduai Szent Antal Római Katolikus Templom
Pilisszántó	Szlovák	25	Szüreti Multság	Kék Ház
Pilisszántó	Szlovák	26	Borverseny	Faluház
Pilisszántó	Szlovák	27	Falunapok	Faluház
Pilisszántó	Szlovák	28	Szlovák tánc ház	Faluház
Pilisszántó	Szlovák	29	Időszakos szlovák kiállítás	Páduai Szent Antal Római Katolikus Templom
Pilisszántó	Szlovák	30-42	Mészégető	-

Kesztölc	Szlovák	43	Szlovák Önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Kesztölc	Szlovák	44	Szlovák mise	Római Katolikus templom
Kesztölc	Szlovák	45	Bögötemetés	Művelődési Ház
Kesztölc	Szlovák	46	Kesztölc Pávakör	Művelődési Ház
Pilisszentkereszt	Vegyes	47	Szlovák, Német Önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Pilisszentkereszt	Szlovák	48	Szlovák mise	Szent Kereszt Plébánia
Pilisszentkereszt	Szlovák	49	Pilisszentkereszt Szlovák Nemzetiségi Általános Iskola	
Pilisszentkereszt	Szlovák	50	Pilisszentkereszt Szlovák Nemzetiségi Óvoda	
Pilisszentkereszt	Szlovák	51	Tájház	
Pilisszentlélek	Szlovák	52	Szlovák tájház	

Piliscsaba

Piliscsabán a szlovák és a német nemzetiség kötődés a meghatározó, emellett itt jelenik meg legnagyobb arányban a roma etnikum is. A Polgármesteri Hivatalban található Szlovák, Német és Roma Önkormányzat is, ezzel erősítve a nemzetiségi identitást. Az Ősök parkja is Piliscsaba sokszínűsége előtt tiszteleg, az egykor Piliscsabán lakó cigány, magyar, német és szlovák ősöknek állít emléket.

59. ábra: Nemzetiségek megoszlása Piliscsabán

Szlovákok

A Piliscsabai Szlovákok Helyi Kulturális Egyesülete, összefüvetele a Pobocska, amelyet a CÉH Egyesület (Uradalmi Ház) udvarán szoktak megtartani. Szlovák eseménynek tekinthető a Farsangi felvonulás és télbúcsúztató, valamint a pilisi térség különlegessége a szlovák mise, amit Csabán a Római Katolikus Templomban szoktak tartani, és a holnapon feltűntetik, pontosan milyen időpontban lehet látogatni ezt a vallási eseményt.

Németek

Piliscsabán találkozhatunk német nemzetiségű lakossággal a vizsgált települések közül. 1946. március 29-én 1100 piliscsabai német nemzetiségű polgárt telepítettek ki a településről, és ennek az

eseménynek a 60. évfordulójára emelték a Német kitelepítési emlékművet 2006-ban, ahol megemlékezéseket is szoktak tartani a német ősök tiszteletére.

Több eseményt is tartanak a sváb kötődésű lakosok, többek között ilyen rendezvény az igen népszerű Szüreti felvonulás és bál, a Német nemzetiségi programok, melynek az Erdészkeri Tagóvoda biztosít helyet, a Csaba-kertben zajló Csaba napi német programok és az ehhez köthető sváb játszóház.

A városban még sváb kötődésű oktatási intézményt is kialakítottak, amely a Hauck János Német Nemzetiségi Általános Iskola.

Roma etnikum

A romák jelenléte nem újkeletű Piliscsabán, az 1885-ös kataszteri felmérésen található Cigány utca névvel ellátott utca (ma: Árok utca). A piliscsabai romák számára épült a Roma Holokauszt Emlékoszlop, amely a '44-es események roma áldozatairól emlékezik meg, valamint fontos szerepe van ezeknek az embereknek az integrációjában, csökkenteni kívánja az egyes népek közötti ellentéteket. A Klarissza-ház udvarán szokták megtartani a Piliscsabai Roma kulturális Napot.

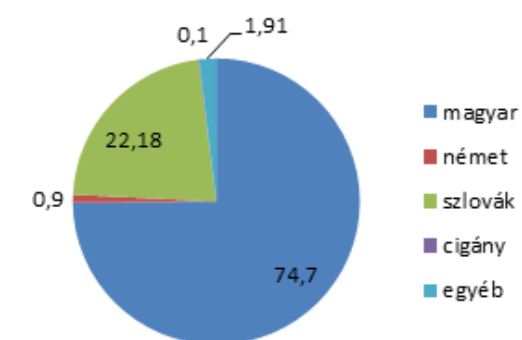
Egyéb nemzetiségek

A városban több székelykaput is megcsodálhatunk, melyek Klotildligeten épültek meg. Ilyen érték például a Benedek-székelykapu.

Piliscsév

Piliscséven főleg a szlovák lakosság a meghatározó, de németek is élnek itt. A helyi szlovákságot erősíti a Polgármester Hivatal épületében található Piliscsévi Szlovák Önkormányzat jelenléte.

Igen jelentős ehhez a népcsoporthoz köthető közösségek alakultak ki, mint például a Piliscsévi Szlovák Baráti Kör és a Piliscsévi Szlovák Nyugdíjas Klub, amelyeknek a helyszínét a Kálmánfi Béla Művelődési Ház és Könyvtár, valamint a Szlovák Tájház, Falumúzeum biztosítja. A szlovák népszokások életben tartása végett hagyományörző napokat is szoktak tartani, ilyen esemény például a Farsangi Szlovák táncház, és a „Csévi búcsú” rendezvényei.

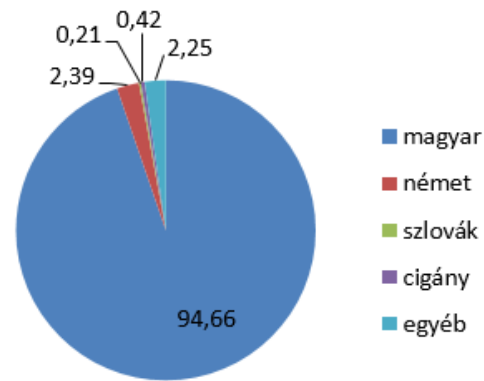
60. ábra: Nemzetiségek megoszlása Piliscséven

Pilisjászfalu

Pilisjászfalunál a legkevésbé meghatározó a nemzetiségek jelenléte, a sváb lakosok fordulnak elő a legnagyobb arányban, 2.39 %-ban.

Pilisjászfalu egyik nevezetessége a Jászok emlékköve, amit a XIII. században megtelepedett jász ősök emlékére emeltek 1995-ben. Jászfalun található székelykapu és Hagyományörző park is.

61. ábra: Nemzetiségek megoszlása Pilisjászfalun

Pilisszántó

Pilisszántón is a szlovák nemzetiség dominál, mellette megjelenik a német lakosság is. A Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat a Polgármesteri Hivatalban kapott helyet. Ezen a településen is tartanak szlovák nyelvű misét a Pádúai Szent Antal Római Katolikus Templomban. Igen sok szlovák kötődésű rendezvényt látogathatunk meg ezen a településen, mint például a Kék Házban rendezett Szüreti Mulatságot, a Faluházban meghirdetett Borversenyt, a Falunapokat és az ehhez kapcsolódó szlovák néptánc fellépést és felvonulást, és a német, szlovák búcsút. A Faluházban rendszeresen rendezik meg a szlovák táncjátékot is.

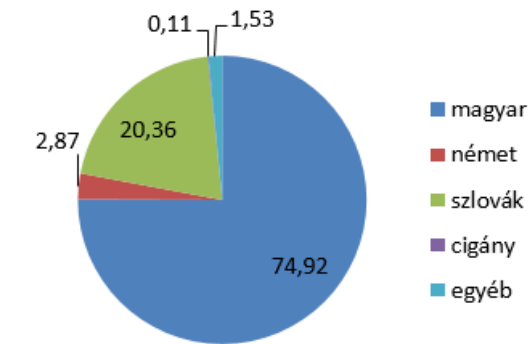
A szántói szlovákokhoz köthető a Kulturális Örökség Napjai rendezvénysorozat, aminek a szervezője, helyszíne a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. A volt plébánia épületében időszakos kiállítás látható, mely a szlovák lakta település családjainak régi bútorait, berendezési tárgyait, népviseletét mutatja be. Pilisszántón a helyi szlovák nemzetiségű lakosok évszázadokon keresztül a mészégetésből éltek.

Pilisszentkereszt

Ezen a településen is a német és szlovák nyelvű emberek határozzák meg a lakosságot a magyarok után, ennél fogva ezen a helyszínen is található Szlovák, Német Önkormányzat.

Pilisszentkereszt is azon pilisi települések közé sorolható, mely saját szlovák misével büszkélkedhet, amit a Szent Kereszt Plébánián tartanak meg időről időre. A szlovák örökség igen meghatározó Szentkereszten, ez megjelenik oktatási intézményeiben is: a Pilisszentkereszt Szlovák Nemzetiségi Általános Iskola, és a Pilisszentkereszt Szlovák Nemzetiségi Óvoda formájában. A Szlovák Tájháza a

Polgármesteri Hivatal mellett találjuk meg, és benne megtekinthetjük a szlovákok népi használati tárgyait, hajdani viseletét.

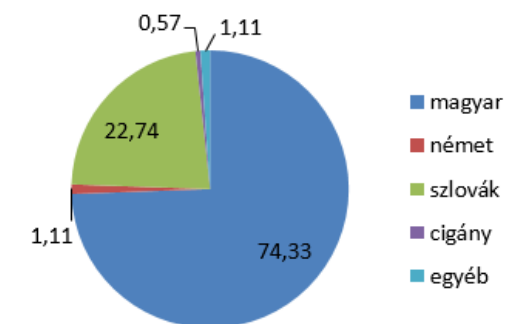

62. ábra: Nemzetiségek megoszlása Pilisszentkereszten

Kesztölc

Ezen a településen is szlovákok és németek élnek főleg a magyarok mellett, és természetesen Kesztölcön is felkereshetjük a Szlovák Önkormányzatot. Itt is igen meghatározó a szlovák nemzetiség mind a jelenben mind a múltban, ennél fogva itt is tartanak szlovák nyelven misét a Római Katolikus templomban.

Kesztölcnek több ma is élő szlovák hagyományáról tudunk. A községi hagyományok közül kiemelkedők voltak a Luca napi népszokások, a karácsonyi esti ablak alatti éneklések, a húsvét hétfői „subrálás” vesszőzés korbáccsal, a farsangi maskarázás. Az egyik látványos mulatság az úgynevezett böngötemetés, a farsangi időszak búcsúztatása. A hagyomány szerint húshagyó kedden temetik el a böngöt, hamvasztószerdán pedig elkezdődik a böjti időszak, a hitben való elmélyülés időszaka. Az ünneplés a XX. század eleje óta minden évben megrendezésre kerül. A szlovák hagyományok megőrzéséért a Kesztölci Pávakör gyakran énekel szlovák nyelvű nótákat, melyeket Szlovákiában is bemutatnak.

63. ábra: Nemzetiségek megoszlása Kesztölcön

Pilisszentlélek

Pilisszentléleken is nagyarányú a szlovák lakosság, ezt nyelvhasználatban és szokásokban is őrzik. A településen található egy Szlovák Tájháza, ami felidéz a régi időket, identitásképző elem lehet.

II/3.12. Villák, kúriák, kiskastélyok, villakertek, fasorok jelentősége a tájban

A pilisi tájban, így a tervezett natúrpark területén koncentráltan vannak jelen műemléki védelem alatt álló kastélyok és villa épületek. Ez a sűrűsödés Pilisszántó és Piliscsaba egyes területeire terjed ki, de amíg az első település esetében két kastélyt jelent, addig az utóbbinál 32 villa épületet takar. (11. táblázat)

Pilisszántó: Baross-Jurkovich kúria/kastély

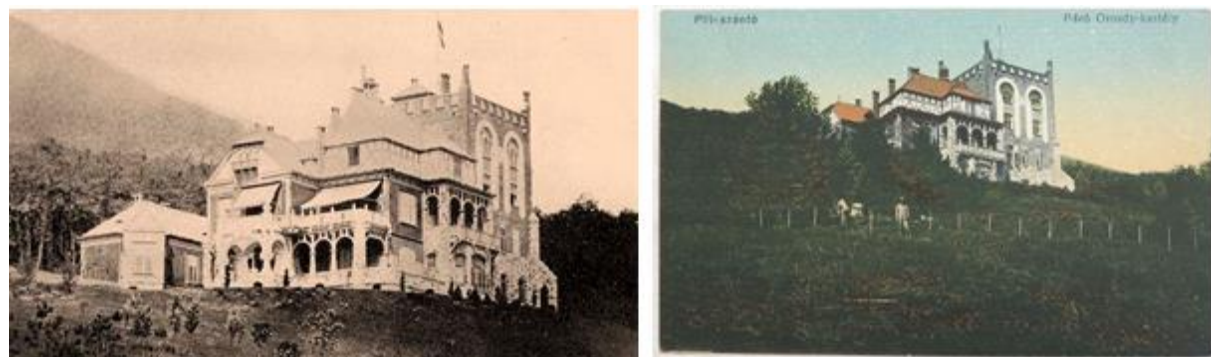
A jelenleg óvodaként funkcionáló klasszicista stílusú épület 1826-ban keletkezett. Először A Jurkovich, majd a Baross család birtokában volt egészen 1945-ig.

31. fotó: Baross-Jurkovich kúria/kastély (Képek forrása: Hungaricana, Fortepan)

Pilisszántó: Orosdy-kastély

A kastély 1826-ban épült, báró Orosdy Fülöp erdőbirtokán. Ennek a kastélynak a helyén épült fel 1899-ben a jelenleg is látható épület az akkor 15 holdas parkjával. Jó fekvésének köszönhetően szép kilátás nyílik a területre. További érdekesség még, hogy az egykori tulajdonos 4 és fél km hosszú utat építtetett a Pilishegy és a kastély között. A parkban galamblovótér is helyet kapott, amelyet vadászkastély rendeltetésének köszönhet. Az épület ma a község tulajdona és zárandokszállásként hasznosítják.

32. fotó: Orosdy-kastély (Képek forrása: Hungaricana, Fortepan)

Piliscsaba területén 42 villaépület található, amelyek nagy része helyi védelem alatt is áll, illetve a települési értékleltárban fel vannak tüntetve. Ezek többsége lakóházként működik ma és szépen karbantartott épületeivel és gondozott kertjeivel Klotildliget kiemelkedő látványosságait adják.

Piliscsaba: Nagybaczoni villa

A Kisfaludy utca 3 szám alatt található épület, jelenleg funkció nélkül áll a vasútállomástól nem messze. Nagybaczoni Nagy Vilmos hadügyminiszter egykori háza, amelyet 1927-ben építettek. Jelenleg helyi védelemre javasolt műemlék.

Piliscsaba: Katsányi villa (Sándorffy villa)

A Klotild téren, a főhercegnő mellszobra mögött elhelyezkedő épület helyi védelemre javasolt műemlékként tartják számon.

33. fotó: Nagybaczoni villa

34. fotó: Katsányi villa (Sándorffy villa)

Piliscsaba: Frommer villa

A József Attila utca 14. szám alatt található egykori nyaralónak szánt villaépület ma magán házként funkcionál és helyi védelemre javasolt műemlékként tartják számon.

35. fotó: Frommer villa

11. táblázat: Villák, kúriák, kiskastélyok a térségben

Sorszám	Név	Település	Cím	Stílus	Keletkezés	Jelenlegi funkció	Védettség
1	Orosdy-kastély	Pilisszántó	Orosdy u.	klasszicista	1895	zarándok szállás	országos jelentőségű műemlék
2	Baross-Jurkovich-kúria	Pilisszántó	Kossuth Lajos u.	klasszicista	1826	óvoda	országos jelentőségű műemlék
3	Weingruber-villa	Piliscsaba	Széchenyi utca 1.	barokk	1887-1941		védelemre javasolt
4	Nagybacsoni-villa	Piliscsaba	Szt. István király útja 17.		1887-1930		helyi védelemre javasolt
5	Sándorffy-villa	Piliscsaba	Klotild tér		1890-1941	magán ház	helyi védettség
6	Katsányi-villa	Piliscsaba	Klotild tér	klasszicista	1941-	magán ház	helyi védelemre javasolt
7	Frommer-villa	Piliscsaba	József Attila utca 14.		1887-1941	magán ház	helyi védelemre javasolt
8	Csontos-villa	Piliscsaba	Tompa Mihály út 5.		1887-1941	magán ház	helyi védelemre javasolt
9	Bódi-villa	Piliscsaba	Mátyás király útja 26.	klasszicista	1887-1941	magán ház	helyi védelemre javasolt
10	Csikó-villa	Piliscsaba	Mátyás király útja 21/b	klasszicista	1890-1950	magán ház	helyi védelemre javasolt
11	Magassy-villa	Piliscsaba	Béla király u. 96.		1941-	szociális otthon	helyi védelemre javasolt
12	Szombathelyi-villa	Piliscsaba	Mátyás király útja 44.		1887-1941	kollégium	helyi védelemre javasolt
13	Prochnow villa	Piliscsaba	Béla király útja 98.		1887-1941	szociális otthon	helyi védelemre javasolt
14	Szemerey villa	Piliscsaba	Munkácsy Mihály utca 8.	klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
15	Bagolyvár villa	Piliscsaba	Vörösmarty utca	klasszicista	1887-1941	magán ház	védelemre javasolt
16	Schiffer villa	Piliscsaba	Szent László király útja 59.		1887-1941		helyi védelemre javasolt
17	Mérey villa	Piliscsaba			1889-1930		védelemre javasolt
18	Szerbák- Nagy villa	Piliscsaba		klasszicista	1887-1941	magán ház	helyi védelemre javasolt
19	Kaskovits villa	Piliscsaba			1890-1940	magán ház	védelemre javasolt
20	Golob villa	Piliscsaba	Szent László király útja 44.	klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
21	Fébé villa	Piliscsaba		klasszicista	1889-1930	magán ház	védelemre javasolt
22	Csizmadia villa	Piliscsaba		klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
23	Békési villa	Piliscsaba			1887-1941	magán ház	védelemre javasolt
24	Bánhidó villa	Piliscsaba	Kálmán király útja 2.	klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
25	Metz-villa	Piliscsaba			1887-1941	magán ház	védelemre javasolt
26	Janyik villa	Piliscsaba	Kálmán király útja 5.	klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
27	Zrínyi Miklós utcai villa	Piliscsaba	Zrínyi Miklós utca 24.		1887-1941	magán ház	védelemre javasolt
28	Németvári villa	Piliscsaba	Álmos vezér utca 8.	klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
29	Szili villa	Piliscsaba	Szent László király útja 41.	klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
30	Fodor villa	Piliscsaba	Fő út 64.		1890-1920	magán ház	helyi védelemre javasolt
31	Eidenpenz villa	Piliscsaba		klasszicista	1887-1941		helyi védelemre javasolt
32	Mariska villa	Piliscsaba	Deák Ferenc utca 2. sz.	klasszicista	1941-	magán ház	helyi védelemre javasolt

Táblázat forrása: Biró Borbála, saját összesítés

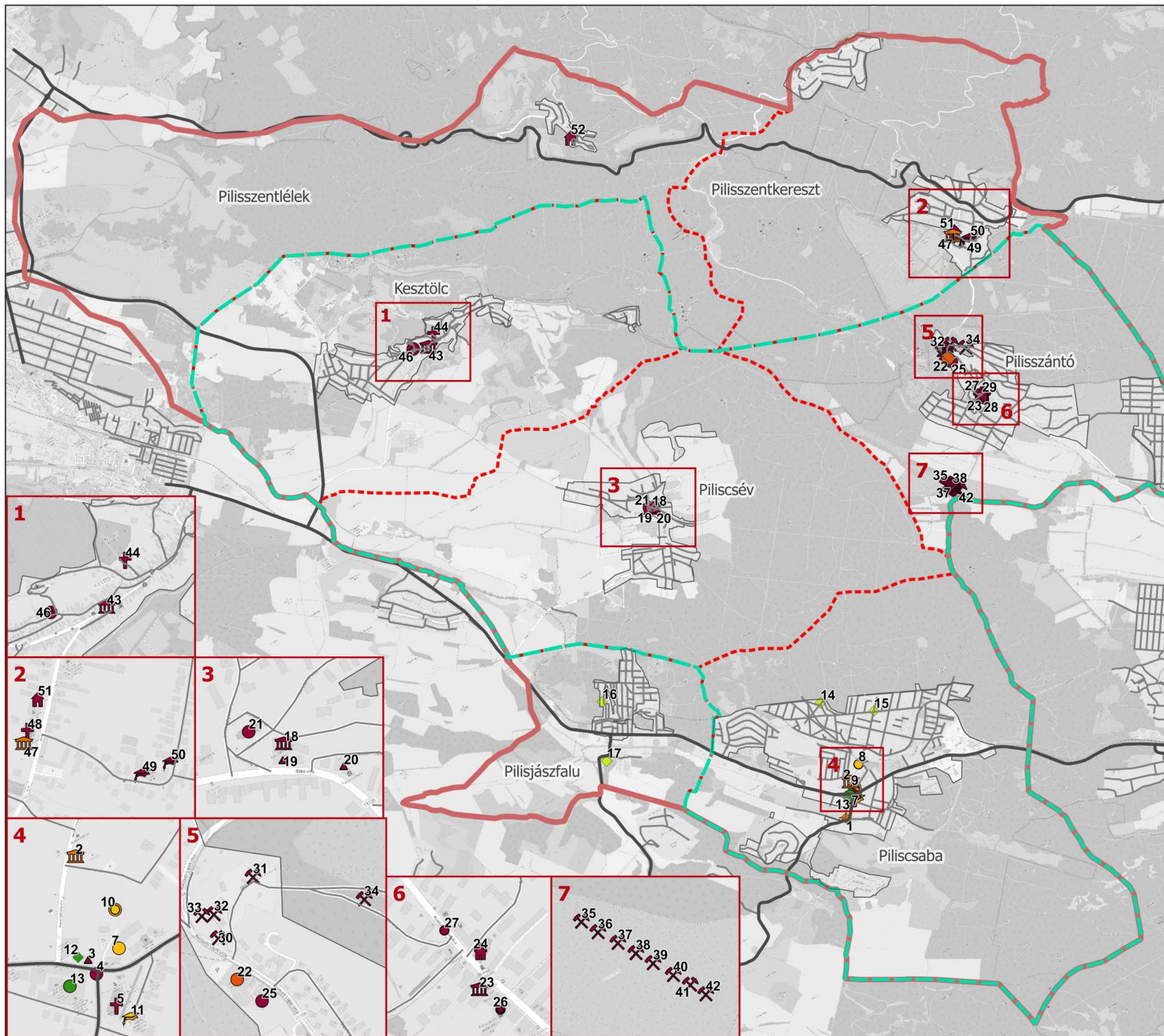
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Nemzetiségek jelenléte a térségben

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Belterület határa
- Főutak
- Belterületi utak
- Szlovák nemzetiség
- Német nemzetiség
- Roma etnikum
- Vegyes nemzetiség
- Egyéb nemzetiség
- + Nemzetiségi vallási esemény
- ◇ Nemzetiségi vonatkozású emlékmű
- 🎓 Nemzetiségi oktatási intézmény
- 🔨 Nemzetiséghez kötődő mesterség
- 🏛️ Nemzetiségi önkormányzat
- △ Nemzetiségi kulturális egyesület
- 🏠 Nemzetiségi tájház, kiállítás
- Nemzetiségi vonatkozású esemény
- Nemzetiségi hagyomány

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Kiskastélyok, villák

Jelmagyarázat

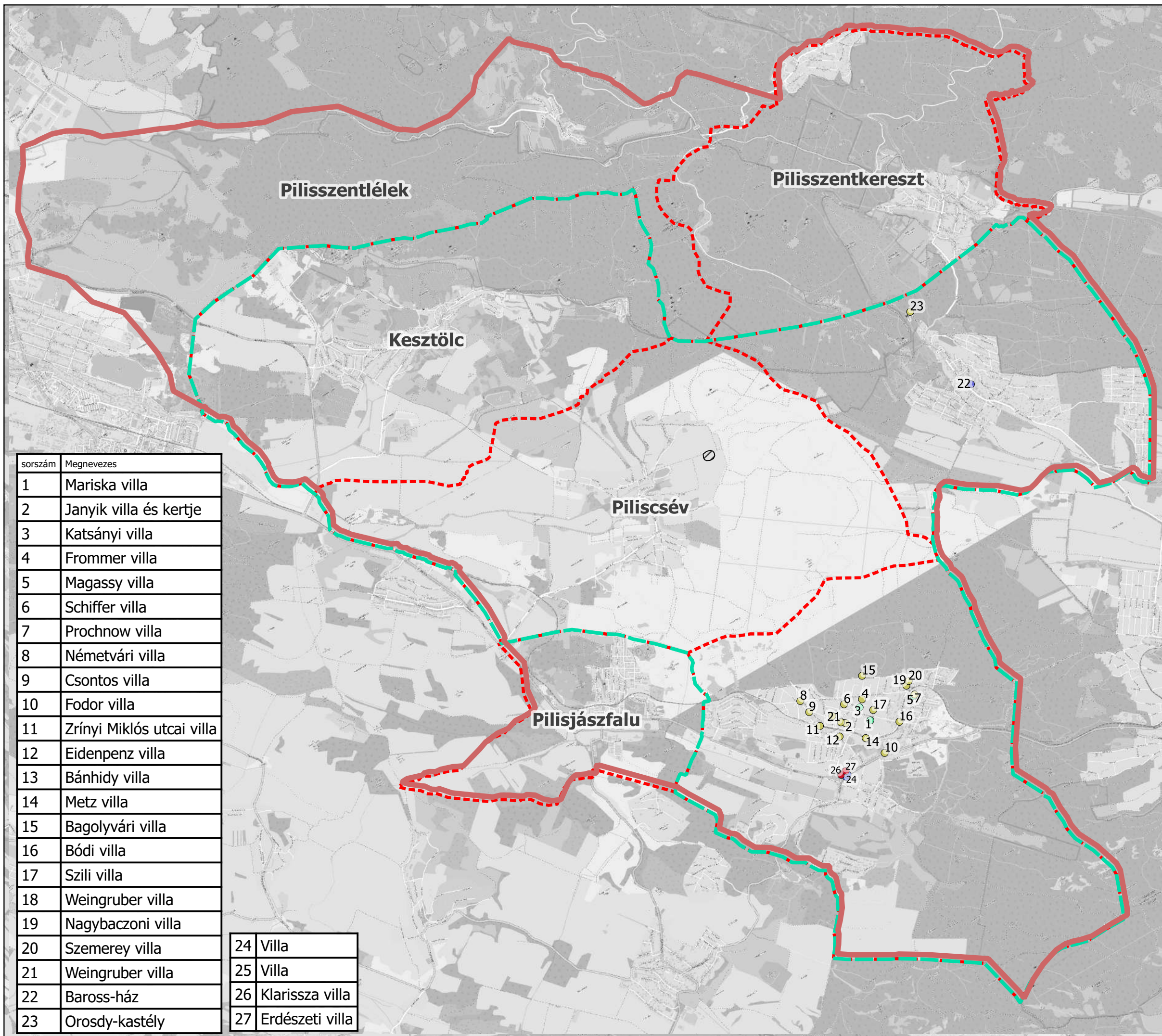
- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ

Kiskastélyok, villák keletkezési ideje

- 1787 előtt
- 1787-1887
- 1887-1941
- 1941 után
- Római villaépület romjai

sorszám	Megnevezés
1	Mariska villa
2	Janyik villa és kertje
3	Katsányi villa
4	Frommer villa
5	Magassy villa
6	Schiffer villa
7	Prochnow villa
8	Németvári villa
9	Csontos villa
10	Fodor villa
11	Zrínyi Miklós utcai villa
12	Eidenpenz villa
13	Bánhidya villa
14	Metz villa
15	Bagolyvári villa
16	Bódi villa
17	Szili villa
18	Weingruber villa
19	Nagybacsoni villa
20	Szemerey villa
21	Weingruber villa
22	Baross-ház
23	Orosdy-kastély

24	Villa
25	Villa
26	Klarissza villa
27	Erdészeti villa

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

II/4. Tájkarakter területek lehatárolása

A tájkarakter területek lehatárolásakor alapvetően a domborzati adottságokat és a területhasználatokat vettük figyelembe, így tíz karakterterületet különböztettünk meg. Sajátos jelleget adnak a térségben fellelhető örökségvédelmi elemek, értékek, emlékek is a tájnak, melyek koncentrációsi pontjai ugyancsak karakterképző jellegűek (*Tájkarakter területek c. tervlap*).

Strázsa-hegyi dombvidék karakterterület

A Strázsa-hegyi dombvidék szinte teljes területe Pilisszentléleken található, a DK-i része átnyúlik Keszölc közigazgatási területére. Ahogy az elnevezése is mutatja, a Strázsa-hegy és környezete határozza meg jellegét. Néhány erdőfolton kívül alapvetően a gyepes, bozótos területek dominálnak. Domborzatát tekintve a dombos területek jellemzőek rá, karakterében jelentős eltéréseket mutat a szomszédos hegyvidéki, illetve medence jellegű területektől. Ez a karakterterület léptékében a többitől kisebb, viszont területhasználata sokszínű, szabdalt. A terület legnagyobb része távol esik a lakóterületektől és a főbb közlekedési útvonalaktól, így csendes, bensőséges hangulattal bír. A területet meghatározzák a bányászati és hadászati múlt megmaradt emlékei (XIX. század második felében lőtér, majd később katonai gyakorlóterület működött a területén, melyek emlékét ma bunkerek és egy katonai temető őrzik), valamint a régmúlta jellemző fás legelők nyomai és a természeti védettség.

Keszölc-i-csévi medence karakterterület

A Keszölc-i-csévi medence vidékén Keszölc és Piliscsév nyugati területe osztozik, a déli sarka átlóg Pilisjászfalu területére. Mozaikos, szabdalt, mégis egy jól lehatárolható egységet alkot. A szomszédos karakterektől megkülönböztetik sík területei, melyeken a szántók az uralkodók, továbbá megtalálhatók benne gyepes, gyümölcsösök és alacsony arányban erdők is. Területe hosszan elnyúlik. A területen áthaladó főút és vasút nyomvonala mentén igen zajos, viszont az ezektől távol eső területeken nyugodt, harmonikus képet ad. Örökségvédelmi szempontból jelentős elemek elvétve találhatók a területen, a hagyományos gazdálkodási módoknak ma már csak a lenyomataival találkozhatunk, noha az 1880-as években még itt is ábrázolnak fás legelőt a korabeli archív térképek. Piliscsévre eső területén találkozhatunk a térségre jellemző mészegetők maradványaival.

Pilisi hegyláb karakterterület

A Pilisi hegyláb vidéke átmeneti terület a sík és a hegyvidéki területek között. A Keszölc és Piliscsév területén található hegylábú részeket foglalja magában. Mindkét település belterületének jelentős része is ebben a térségben található meg. Átmeneti jellegéből adódóan területhasználatai igen változatosak. Jellemzően erdős területek alkotják, de egy-egy szántó is megjelenik a hegylábakra felkúszva, valamint Keszölc szőlőterületei is itt találhatók. A mozaikos területhasználati jelleg következtében nem mutat homogén képet, mégis összetartozó egységben kezelhető. A terület

csendesnek mondható. Örökségvédelmi szempontból az egyik legjelentősebb szőlőtermesztési hagyományokkal rendelkező terület. A jelenlegi területhasználatok alapján elmondható, hogy itt, a Pilisi hegylábban – egészen pontosan Keszölcön – volt a térség legnagyobb kiterjedésű szőlőterülete, melyből egy kis egység napjainkig fennmaradt örökségvédelmi szempontból nagy jelentőséggel bíró stabil tájhasználatként. Itt található a piliscsévi pincefalú is. A területet meghatározza továbbá hadászati múltja is (katonai temető Piliscséven, világháborús emlékművek).

Pilisi hegyvidék karakterterület

A Pilisi hegyvidék a térség legmeghatározóbb és egyben legnagyobb karakterterülete. A Pilis vonulata alkotja, ezáltal érinti Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt, Keszölc, Piliscsév és Pilisszántó területét is. Szinte teljesen erdővel borított, Pilisszentléleken és Pilisszántón alacsony arányban gyepes, bozótos területek is megtalálhatók benne. A terület csendes, a „természet hangjai” dominálják. A meghatározott karakterterületek közül ez a legegységesebb, legkevésbé szétszabdalt részterület. Örökségvédelmi szempontból is nagyon változatos, mind természeti, mind kultúrtörténeti értékekben igen gazdag. A területet alapvetően az erdő karakter és a hegyvidéki jelleg határozza meg. Jelentős a szakralitás jelenléte is: a pilisszentléleki és a klastrompusztai kolostorrom, valamint a pilisszántói sziklaszínház, a Boldogasszony-kápolna és a Csillagösvény is ezen a területen található meg. Ezen kívül a turizmus múltja és jelene is számos ponton kötődik e hegyvidékhez (a magyarországi turizmus bölcsőjeként tekinthető a terület, első hazai turistaház helyszíne) Számos turista- és zarándokút halad át az erdőterületeken, valamint kiemelt jelentőségű a Pilis-tető és Pilisszentlélek is, utóbbi a Mi kis falunk című televíziós sorozatnak köszönhetően tett nagyobb ismertségre szert. A Pilis-tető a hadászati múltja miatt is kiemelendő. A területen megtalálhatók a hajdani római kori út nyomai, határkövei is. A terület északi részén meghatározó a források jelenléte. Tájképi szempontból is a Pilisi hegyvidék a térség legmeghatározóbb területe.

Dobogókői hegyvidék karakterterület

A térség északkeleti sarkában húzódik ez a karakterterület. Területén a Visegrádi-hegység nyugati nyúlványai váltják fel a Pilis vonulatát. A Pilistől eltérően (mészkő) a Visegrádi-hegység vulkanikus, ezáltal az alapkőzet különbsége hatással van a területek karakterére, növényzetére is, mindezek miatt szükségesnek tartottuk külön karakterterületként jelölni. Felszínét jellemzően erdő borítja, melyet csupán Dobogókő beépített területe szakít meg. A terület alapvetően csendes, Dobogókő viszont a jelentős mértékű turizmus hatására zajossá vált, turisztikailag túlterheltnak értékelhető. Ezen kívül a turizmus múltja is számos ponton kötődik e karakterterülethez (a magyarországi turizmus bölcsőjeként tekinthető a terület, első hazai turistaház helyszíne). A térség római múltjára utaló útvonalak maradványai, határkövei megtalálhatók ezen a részterületen. Az erdei és hegyvidéki karakterén kívül meghatározóak forrásai is.

Szentkereszti medence karakterterület

A Szentkereszti medence a térség legkisebb kiterjedésű, viszont legszabdaltabb karakterterülete. Döntően Pilisszentkereszten található, délen átnyúlik Pilisszántó területére. A medence jellegű területet minden irányból erdő veszi körül. Karakterében jelentősen eltér szomszédjaitól, hiszen az erdő helyett itt legnagyobb arányban beépített területeket találunk, melyek nyugati oldalán szántók és cserjés területek húzódnak. Medence jellegéből adódóan jól körülhatárolt, bensőséges hangulatú. Mivel területének legnagyobb arányát lakóterület adja, nem mondható csendesnek, viszont mégsem mondható jelentősnek a mesterséges zaj szintje sem. A Szentkereszti medence turisztikai, szakrális és történeti szempontból is jelentős. Területén megtalálhatók a volt ciszterci kolostor romjai, valamint a római kori utak nyomai is felfedezhetők itt. A terület keleti sarkában húzódó Dera-szurdok turisztikai szempontból jelentős funkcióval bír.

Szántói sík karakterterület

A Szántói sík Pilisszántó déli területeit foglalja magában. Karakterében ez a terület is jelentősen eltér szomszédjaitól, hisz az erdős hegyvidéki területeket sík, jellemzően szántóterületek váltják fel. A szántókon kívül gyepes, cserjés területfoltokkal is találkozhatunk, valamint a keleti oldalán jelentős arányban található belterületi részek is. Ezt az egységet hegyvidéki területek zárják körbe, így egy kis kiterjedésű, jól körülhatárolt részterületként jelenik meg. Területe alapvetően csendes. Több volt mészégető is megtalálható ezen a területen, viszont ezek fenntartása nem megfelelő, jelen állapotukban nem képesek emléket állítani a település történetének.

Csabai hegyvidék karakterterület

A Csabai hegyvidék területe Piliscsaba és Pilisjászfalu északi, valamint Piliscsév déli területeit foglalja magában. Területe a Pilis és a Budai-hegység találkozásánál található. Karakterét jellemzően az erdők, valamint az egyre növekvő kiterjedésű beépített területek – Piliscsaba és Pilisjászfalu – határozzák meg. A magas arányban előforduló beépített területek következtében igen szabdalt. A területhasználatokon túl a térségen belüli funkciója kapcsán is eltér a környező területektől. Itt halad keresztül a térség szempontjából jelentős 10-es főút, valamint a Budapest-Esztergom vasútvonal is. Tulajdonképpen azt is mondhatjuk, hogy itt áthaladva érkezünk meg igazán a Pilisbe. Területhasználati következtében elmondható, hogy ezen a területen tapasztalható a legtöbb mesterséges zaj. A főútvonalnak és a vasútnak a fragmentáló hatáson kívül jelentős zajhatása is van. Meghatározó az erdei és a hegyvidéki karaktere. Pilisjászfalu területén dominánsak a bányaterületek, míg Piliscsaba esetében a klotildligeti villák és fasorok erős örökségvédelmi tájjellegformáló hatása érvényesül leginkább. Több temploma, kálváriája, keresztje és a katolikus egyetem okán a szakralitás is a tájjelleg formáló tényezők közé tartozik a karakterterületen.

Kenyérmezői-patak völgye karakterterület

A Kenyérmezői-patak völgye a Csabai hegyvidéktől délre húzódik Pilisjászfalu és Piliscsaba közigazgatási határán belül. A területet a Kenyérmezői-patak határozza meg. A Ny-K irányban hosszan elnyúló részterület erősen diverz, az említett települési belterületektől délre főként szántók, gyepes, bozótos területek találhatóak, melyek közé néhol erdős részek ékelődnek be. A térség nem mondható csendesnek, viszont a tőle északra elhaladó közlekedési útvonalakhoz képest mégis bensőséges hangulattal bír. Piliscsaba esetében a szakrális emlékek jelentősége a kiemelendő, több vallási érték is ezen a területen koncentrálódik. A karakterterület középső részét korábban a fás legelők határozták meg, jelenleg viszont az iparterületek gyakorolják a tájképre a legnagyobb hatást.

Budai hegyvidék karakterterület

A térség délkeleti sarkában, Piliscsaba területén található meg a Budai hegyvidék karakterterület. A Budai hegység északnyugati nyúlványai itt közelednek a Pilis felé. Karakterében jelentős különbségeket mutat a Pilishez képest. A területen a kopárfásítás időszakában feketefenyőket ültettek, melyek erős kontrasztot mutatnak a Pilis lombhullató növényállományához képest. A területet szinte teljes egészében erdő borítja, melyet nyugatról és északról ujjszerűen megszakít egy-egy gyepes folt. Területe egységes, nem szabdalt. A belterület közelében a szakralitás jelentősége kiemelhető, a településtől távolabb haladva viszont a hadászati múlt és jelen nyomai is élénk tárulnak (az egyetem területe eredetileg honvédlaktanya volt, közelében napjainkban is katonai gyakorló pálya működik). Területe turistautakkal erősen átszőtt, így turisztikai jelentősége sem elhanyagolható.

Összegezve megállapítható, hogy a térség karakterét a domborzati helyzetén és a tájhasználati változatosságán kívül leginkább a Pilis határozza meg az erdei és hegyvidéki karakterével és tájképi adottságaival. A térség bányászati múltjának is jelentős hatása volt a karakterek kialakulásában, hasonlóan a felhagyott hadászati területek és a szakrális emlékek is sajátos tájjelleget képeznek. A térségben meghatározóak voltak a szőlőterületek és a legelők, melyek korábban kiterjedt területeket öleltek fel, mára azonban jelentősen megfogyatkoztak, a hajdani fás legelők pedig teljesen eltűntek. A fennmaradt szőlőterületek, illetve pincefalvak még mindig meghatározó, karakterformáló elemei a tájnak. A történelmi múlt lenyomata még fellelhető, a római kori emlékek a Pilisben mai is megfigyelhetők, kifejezetten a római kori útvonalak maradványainak, határköveinek köszönhetően.

A táj karakterét adó természeti és kulturális örökségcsoportok térbeli foltjainak és a tájkarakterterületeknek a lehatárolása a tájvédelmi és a turisztikai fejlesztési javaslatokhoz egyaránt alapul szolgálhat. A tájjelleget adó örökségcsoportok sűrűsödésének foltjai megmutatják, hogy melyek azok az örökségek, karakterformáló tényezők, amelyek összekötik, egységgé formálják a térség településeit. Az elemzések választ adnak arra is, hogy mely sajátságok azok, amelyek egyedivé teszik a tervezett Pilisi Natúrpark területét, például más natúrparki területekkel összehasonlítva.

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Tájkarakter területek

Jelmagyarázat

- Pilisi Natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ
- Vízfolyások

Örökségvédelmi karaktert meghatározó elemek

- Bányászati múlt
- Erdei karakter
- Hegyvidéki karakter
- Hadászati múlt
- Római emlékek
- Erős szakralitás
- Szőlőterület
- Turisztikai központ
- Villa karakter
- Források vidéke
- Legeltetés
- Római utak nyomvonala

Tájkarakter területek

- Szántói sík
- Kesztlői medence
- Kenyérmezői-patak völgye
- Szentkereszti medence
- Strázsa-hegyi dombvidék
- Pilisi hegyláb
- Csabai hegyvidék
- Dobogókői hegyvidék
- Budai hegyvidék
- Pilisi hegyvidék

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Felhasznált források

Nyomtatott irodalom

- Pilisszentlélek Egyedi Tákérték felmérése, 2018, SZIE
1979- Komárom Megye Régészeti Topográfiája, Esztergom és Dorogi Járás, 1979
1968-Magyarország Régészeti Topográfiája, Pest Megye Régészeti Topográfiája, 1968
2014 – Római vagy Középkori? Történeti utak a Pilisben; Pető Zsuzsa Eszter Magyar Régészeti Online Magazin, 2014 Ősz

Internetes források

- https://www.vilagorokseg.hu/_upload/editor/KEM/Esztergom__Visegrad_KEM_webre.pdf
https://studhist.blog.hu/2017/09/02/a_pilisi_szent_kereszt_palos_kolostor
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Ciszterci>
https://studhist.blog.hu/2017/08/30/pilisszentkereszt_ciszterci_apatsag_romjai
https://library.hungaricana.hu/en/view/PESM_Pmm_17/?pg=256&layout=s
<https://sites.google.com/site/pilisibanyaszat/abanyaszattortenete>
<http://geomania.hu/lelohely.php?lelohely=315>
<https://kesztohc.hu/regi-erdei-mestersegek-a-pilisben>
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Kop%C3%A1rf%C3%A1s%C3%ADt%C3%A1s>
<http://magyarnemzetiparkok.hu/duna-ipoly-nemzeti-park/>
https://hu.wikipedia.org/wiki/Pilisi_bioszf%C3%A9ra-rezerv%C3%A1tum
<https://parkerdo.hu/parkerdo/50-eve-alapitottak-pilisi-parkerdot/1-alapitas-es-celok/>
<http://www.dobogokokirandulas.hu/Dobogoko>
https://hu.wikipedia.org/wiki/Lencsehegyi_b%C3%A1nyarobban%C3%A1s
<http://nol.hu/archivum/archiv-79502-63150>
http://www.piliscsaba.hu/oldal_display.php?page=piliscsaba_tortenete
<https://btk.ppke.hu/karunkrol/kepzesi-helyszineink/piliscsaba-campus/a-campus>
<https://parkerdo.hu/erdogazdalkodas/fenntarthato-erdogazdalkodas/koparfasisatok/>
<http://vorosvariujsg.pilisvorosvar.hu/bejegyzesek/2015-julius/a-feketefenyok-felemelkedese-es-bukasa-a-koparfasisat/>
<https://www.erdorezervatum.hu>
<http://www.dobogoko.org/Szivcsakra/>
<http://tiszaforras.info/maria-kegyhelyek-4/>
https://pilismeteor.hu/viewpage.php?page_id=2
http://piliscsabaertekei.hu/content-1/hosszu_leiras/minta82.html
http://www.pestmegyei-hirhatar.hu/index_cikk.php?hh=erot-egeszseget-nosztalgia-piliscsaba-hataraban/
<http://leletek.lapunk.hu/?modul=oldal&tartalom=1176935/>
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Pilissz%C3%A1nt%C3%B3/>
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/szlovakok/piliscsev/300ev_a_pilisben/pages/magyar/003_piliscsev_tortenete.htm
<https://kesztohc.hu/szoveges-oldal-407>
<https://www.teir.hu/>
<http://kirandulastervezo.hu/celpont/piliscsaba/osok-parkja>
<http://csabaiszlovakok.oldalunk.hu/site.php?sd=csabaiszlovakok>
https://www.kozterkep.hu/~19784/Nemet_kitelepites_emlekkove_Piliscsaba_2006.html
<http://www.piliscsabainemetek.hu/hu>
<http://www.boon.hu/roma-holokausz-%E2%80%93-emlekmuvet-avattak-piliscsaban/1754013>
<https://piliscsev.hu/content/piliscs%C3%A9vi-szlov%C3%A1k%C3%B6nkorm%C3%A1nyzat-0>
<https://piliscsev.hu/content/cs%C3%A9vi-b%C3%ACs%C3%BA-2015>

- <http://kirandulastervezo.hu/celpont/pilisjaszfalu/jaszok-emlekkove>
<https://pilisszanto.hu/kozsegunk/romai-katolikus-egyhaz/31-miserend>
<http://varkapu.info/esemenyek/szureti-mulatsag-pilisszanton/>
<http://varkapu.info/egyeb/ismet-borverseny-pilisszanton/>
<http://varkapu.info/kultura/iden-szaz-eves-pilisszantoi-bucusu-program/>
<http://varkapu.info/egyeb/kulturalis-orokseg-napjai-a-kornyeken/>
https://www.pilisszantozarandokhely.hu/pilisszanto_meszegetes.html
https://pilisszentkeresztplebania.blog.hu/2016/04/30/szentmisek_a_heten_pilisszentkereszt
<https://mlynkysuli.hu/>
<http://www.pilisszentkereszt.hu/ovoda>
<https://www.termesztjaro.hu/hu/point/muzeum/szlovak-tajhaz-pilisszentkereszt-/22643118/>
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/szlovakok/a_szlovak_nyelv_magyarorszagon/pages/007_szlovak_nyelv_hasznalata.htm
https://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/szlovakok/kesztohc/kesztohc_tortenete/pages/003_a_kozseg_neprajza.htm
<https://kesztohc.hu/esemeny-539>
<https://kesztohc.hu/szoveges-oldal-16>
<https://www.flickr.com/photos/nora-meszoly/15351561104>
<https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/pest-pilis-solt-kiskun-varmegye-i-11814/pest-pilis-solt-kiskun-varmegye-kozsegei-irta-ifj-reiszig-ede-dr-tortenetiro-a-kozponti-szerkeszto-bizottsag-tagja-118EA/pilisszanto-11A60/>
<https://www.pilisszantozarandokhely.hu/trezsiforras.html>
http://www.piliscsabaertekei.hu/content-1/hosszu_leiras/minta70.html

III. pillér – Terület-, vidékfejlesztés, helyi gazdaság fejlesztés

III/1. Az adott térségre értelmezhető külső környezet vizsgálata

A tervezett Pilis Natúrpark létrejöttét kezdeményező 4 település (Piliscsév, Pilisszántó, Piliscsaba és Keszthely), valamint Leányvár, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek és Pilisszentkereszt települések alkotta térség Budapestről északnyugatra helyezkedik el, részben a főváros vonzáskörzetében. A vizsgálati terület lehatárolása és településeinek kiválasztása során alapvető szempont volt, hogy az érintett települések történetében és életében meghatározó legyen a Pilis-hegység, így a térségi együttműködés és közös jövő is a Pilishez kötődő természeti és kulturális örökségükre építve fogalmazható meg.

III/1.1. A térség fejlődésének, társadalmi, gazdasági, környezeti helyzetének azonosítása nemzetközi és hazai szinten

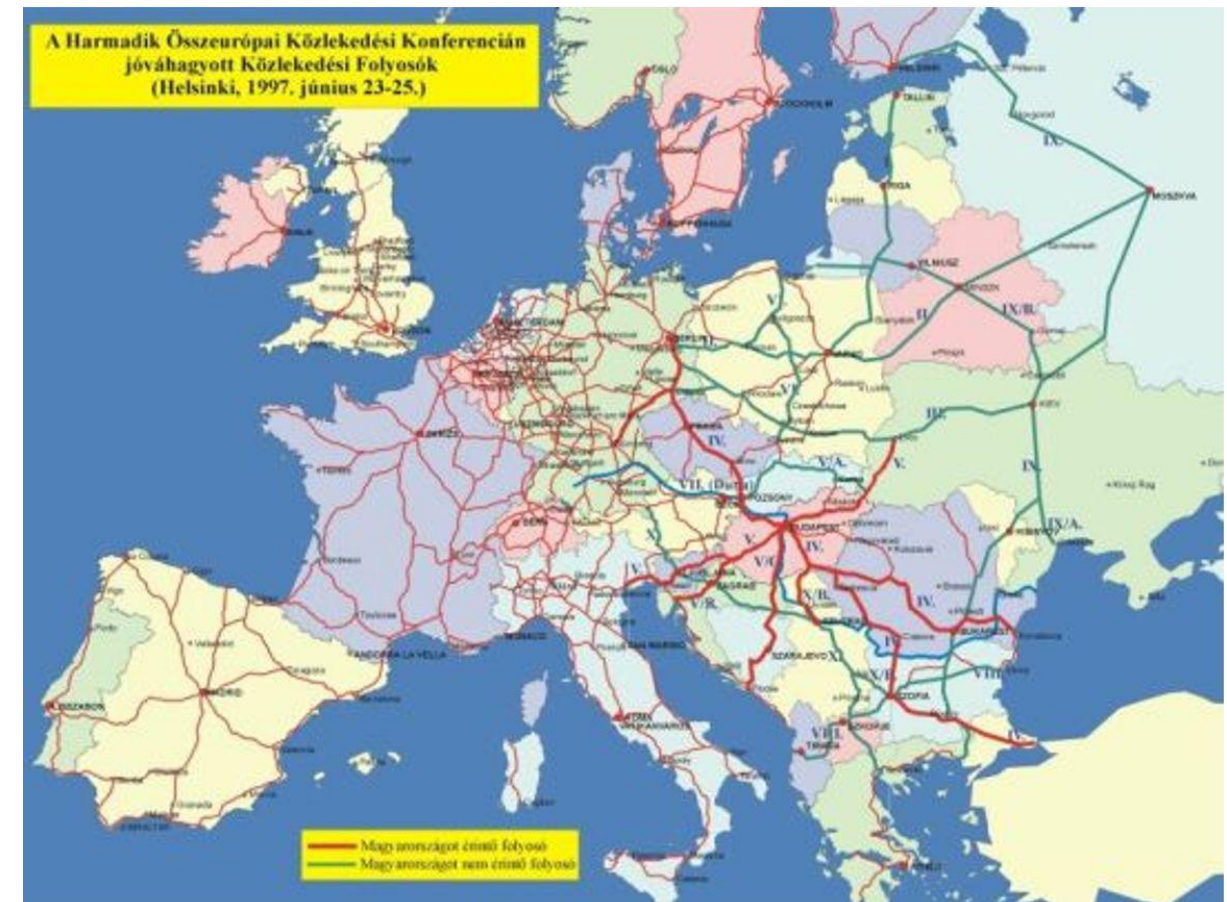
A térség külső környezetből fakadó fejlesztési potenciáljainak azonosításához nemzetközi szinten az Európai Unió, hazai szinten - az előbbivel összhangban készült – Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió célkitűzéseit, a térséggel kapcsolatos vízióit vettük alapul. Ezekből kiderül, melyek a térségre ható főbb országon belüli és nemzetközi erők, meghatározható a nemzetközileg és országos szinten is kiemelkedő természeti, társadalmi és gazdasági adottságai, illetve az ezekre épített fejlesztések által a neki szánt és elérhető szerepkör.

Magyarország világviszonylatban a transzatlanti térséghez, Európán belül pedig Közép, illetve Kelet-Európához tartozik. A globalizációnak köszönhetően többpólusúvá váló világban Magyarország helyzete, földrajzi elhelyezkedéséből adódóan előnyös, a nyugati és a közép-európai, az unión kívüli, és akár az ázsiai, közel-keleti és dél-amerikai térségek felé nyitás is megvalósítható. Világ- és európai viszonylatban az ország találkozási pontként értelmezhető, közép-európai gazdasági, kereskedelmi, közlekedési és innovációs hálózati központtá válhat: Nyugat-Európa innovációs zónájának keleti kapuja, az ázsiai gazdasági erőter nyugati kapuja, a közép-európai észak-déli szerveződésű gazdasági és növekedési tengely központja, az EU Duna Régió Stratégiájában szerepe fontos és nélkülözhetetlen.

Az Európai Unió 1997-ben kijelölt páneurópai közlekedési folyosói (más néven Helsinki-folyosók) is ezt a kapu-szerepet látszanak erősíteni. A hálózat kijelölésének és kiépítésének célja a jó közlekedési kapcsolatok létrehozásával az utasok és áruk hatékony és biztonságos szállítása, ezáltal növelve a

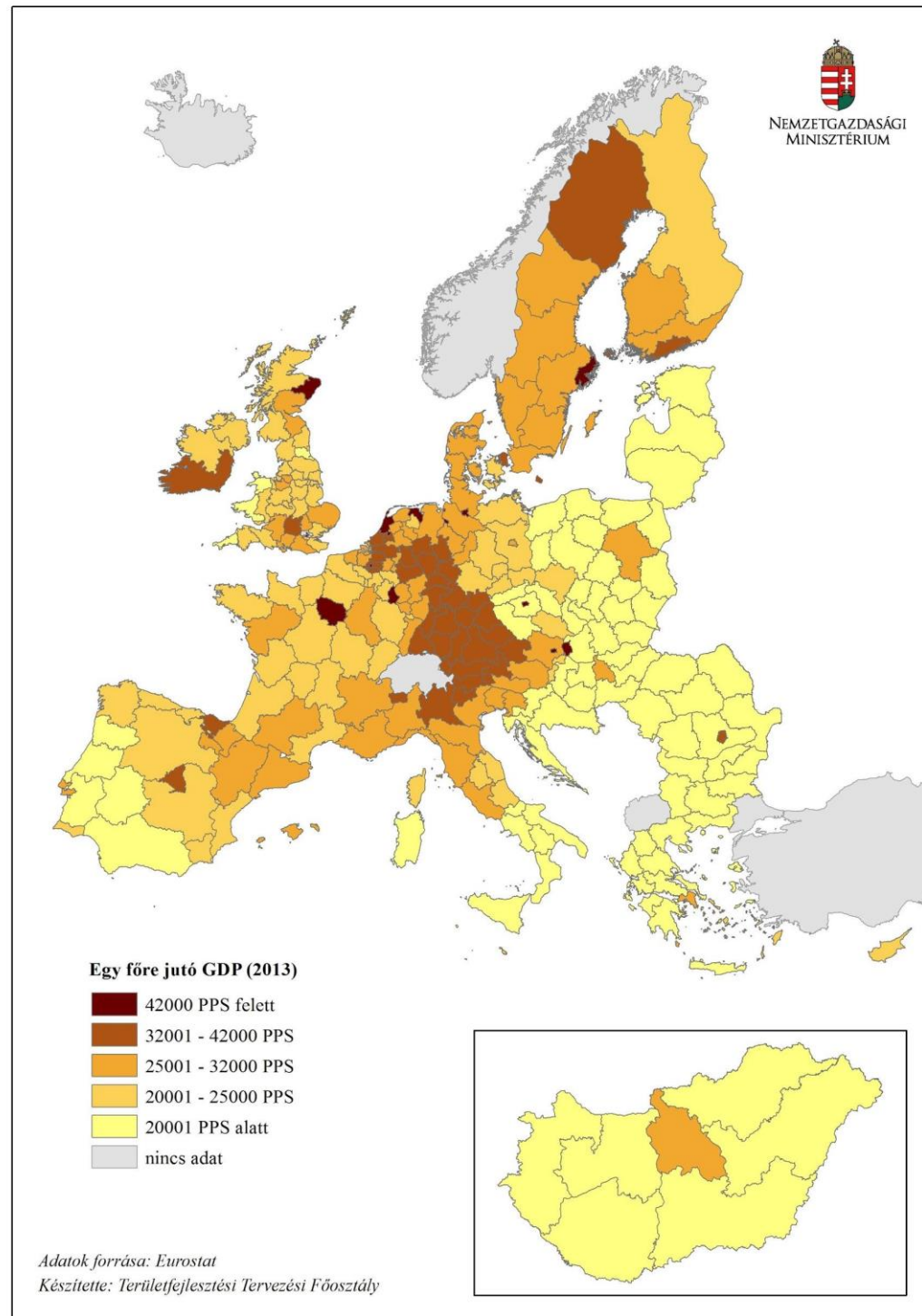
versenyképességet és a gazdasági növekedést. A kijelölt tíz folyosó közül hat áthalad Magyarország területén:

- IV: Berlin / Nürnberg-Prága-Pozsony / Bécs-Budapest-Konstanca / Isztambul,
- V: Velence-Trieszt-Ljubljana-Budapest-Ungvár-Lvov (Kijev),
- V/B: Fiume-Zágráb-Budapest,
- V/C: Ploče-Szarajevó-Eszék-Budapest,
- X/B: Budapest-Újvidék-Belgrád,
- VII: Duna. (64. ábra)

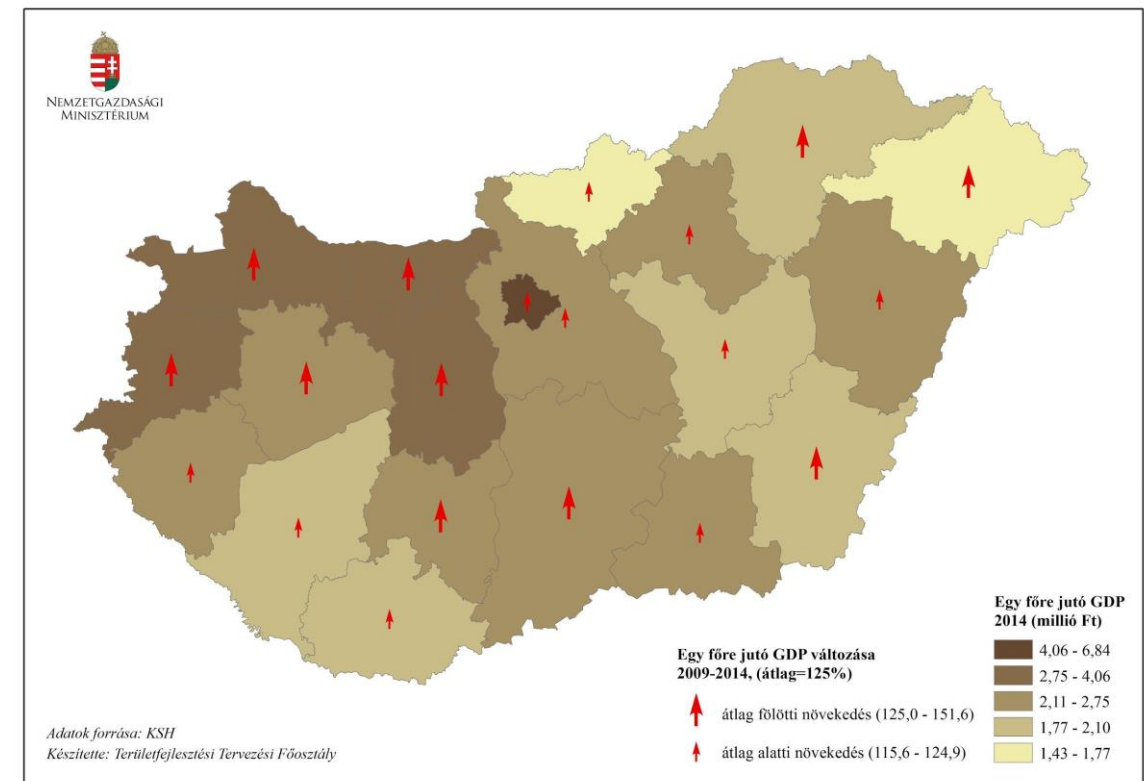
64. ábra: Transzeurópai Közlekedési Hálózat elemei

Hasonló funkciót lát el az 1996-ban kijelölt transzeurópai közlekedési hálózat, röviden TEN-T, egy tervezett közúti, vasúti, légi és vízi közlekedési hálózat, melynek célja, hogy szolgálja az egész európai kontinens közlekedését. Mindkettő érinti Budapestet, annak tágabb térségét tekintve pedig a tervezési térségünket.

65. ábra: Egy főre jutó GDP (Területfejlesztési Tervezési Főosztály)

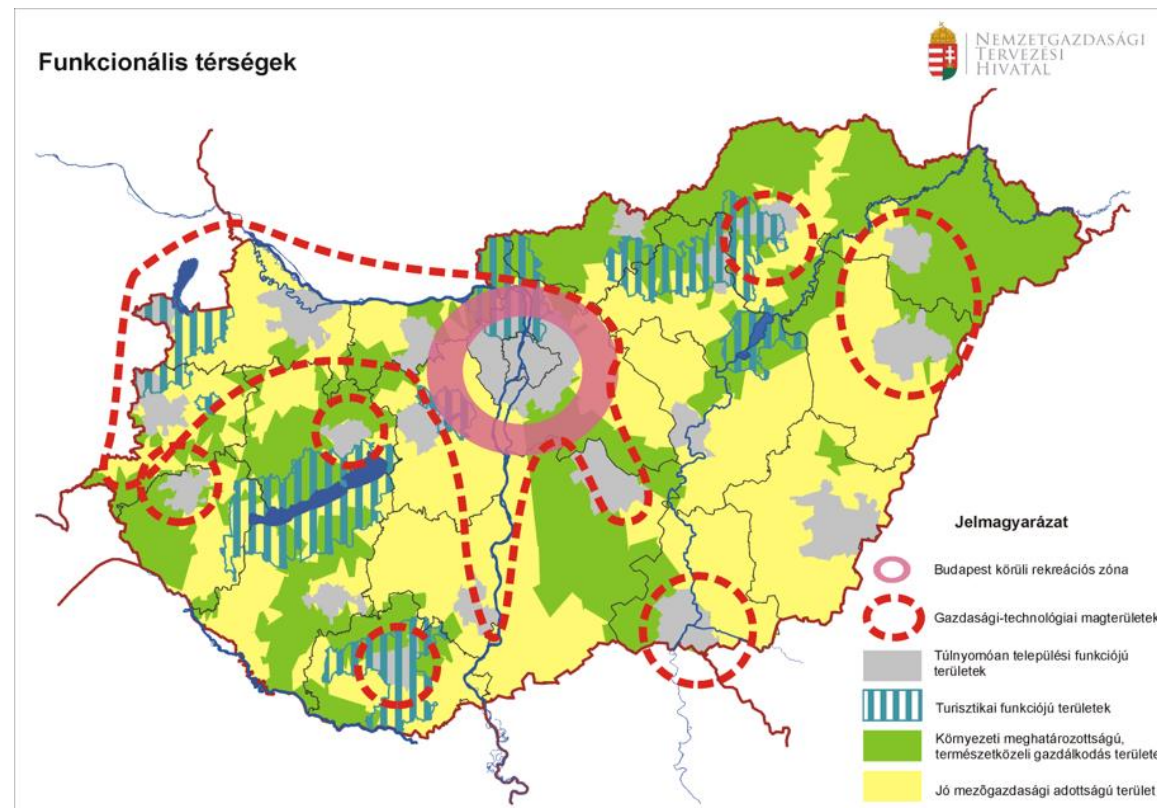
Az egy főre jutó GDP az EU régióinak viszonyában Magyarországon a legalacsonyabb, kiemelkedik a Közép-magyarországi régió. (65. ábra) Az országos adatokat szemlélve azonban részletesebben kirajzolódik a térség helyzete is: Budapest után a második legjobban teljesítő megyékhez tartoznak a települések. (66. ábra)

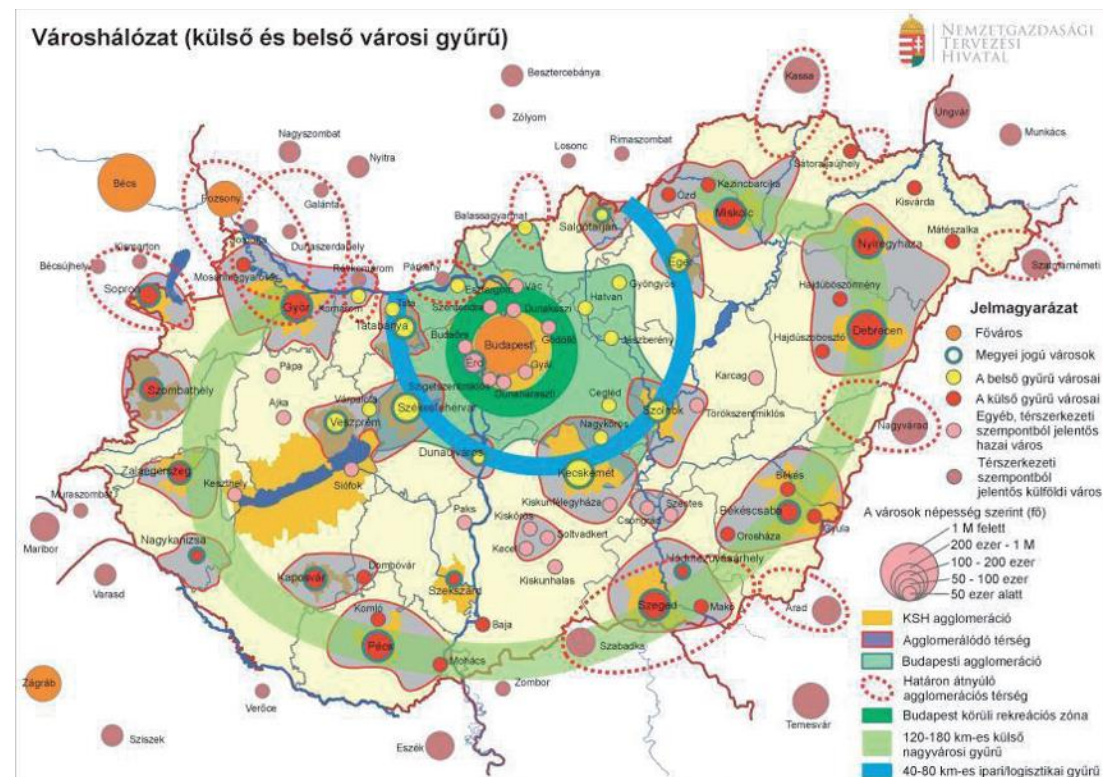
66. ábra: Egy főre jutó GDP változása (Területfejlesztési Tervezési Főosztály)

Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió hosszú távú célokat és fejlesztési irányokat határoz meg Magyarországon egészére.

A funkcionális térségek az ország térszerkezeti jövőképét mutatják be. (67. ábra) Az egyes térségek a meglévő, természeti vagy ember alkotta adottságokból, a reálisan tervezhető fejlesztésekből kiindulva rajzolhatók ki, ahol egy-egy nemzeti szinten is jelentős gazdasági, társadalmi vagy környezeti feladat ellátása lehet meghatározó. Ezek alapján a Pilisi Natúrparc térsége több feladat ellátására is alkalmas. A Budapest körüli rekreációs zóna és a Dunakanyar környéki turisztikai funkciójú területek egymást erősítő funkciók, a térség rekreációs-turisztikai potenciáljára hívja fel a figyelmet. A gazdasági-technológiai magterületek egyrészt országhatáron túlnyúló kapcsolatokat sejtetnek, másrészt az iparban történő fejlesztések lehetőségét is megmutatják. A környezeti meghatározottságú, természetközeli gazdálkodás területe érzékeny, ugyanakkor természeti kincsekben bővelkedő területként mutatja be.

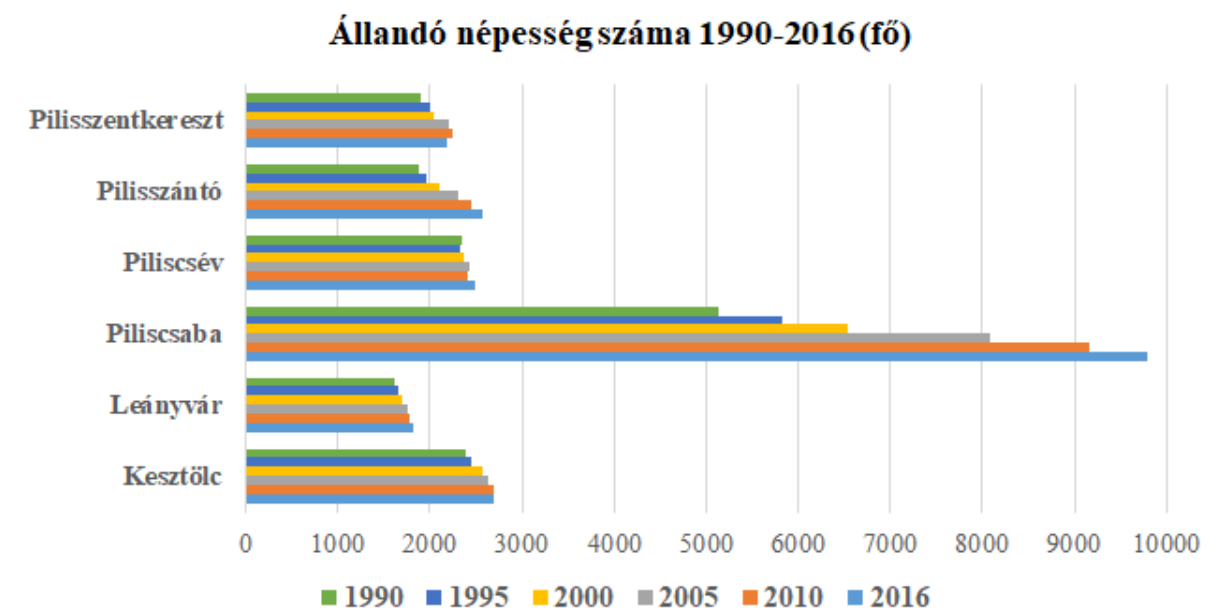
67. ábra: Országos Területfejlesztési Konceptióban lehatárolt funkcionális térségek (OTK, 2014)

68. ábra: Városhálózat (OTK, 2014)

A koncepció térségünket Esztergom vonzáskörzetébe sorolja, fejlesztését a határmenti, szlovák régiókkal együtt képzelel el, magát Esztergomot pedig a Budapest körüli belső városgyűrű nagyobb városai között tartja számon, míg a Budapesti Agglomerációhoz sorolja. (68. ábra)

A térség népessége növekszik, az infrastruktúrát érintő fejlesztések közelebb hozták a fővárost, a szuburbanizáció hatása erősen érződik a területen: a volt zártkerti településrészek üdülő jellege megszűnik, állandó lakhelyekké válnak, a települések további lakóterületekkel bővülnek. Emiatt a térség társadalmáról elmondható, hogy fiatalos korszerkezetű, alacsony öregedési mutató jellemzi. (69. ábra)

69. ábra: Települések állandó népessége (TEIR Interaktív adatgyűjtő)

A jövőbeli fejlesztések alapját képezhetik a már meglévő ágazatok: az autóipar, az elektronika, a gépgyártás és a logisztika, további lehetőség lehetne a kutatás-fejlesztési ág is. Turisztikai szempontból Esztergomot és környékét a Dunakanyarral együtt kezelendő területként kezeli: az 1550/2017. (VIII.8.) kormányrendelet jelölte ki a Dunakanyar kiemelt turisztikai fejlesztési térséget és határozta meg a fejlesztési irányokat. A turisztikai térségbe a települések közül csak Pilisszentkereszt tartozik bele, ott is csak Dobogókötőt érintenek fejlesztések az aktív turizmus tekintetében. A tervek szerint a sípálya újulna meg, illetve turisztikai központ épülne.

Összességében a Pilisi Natúrparc térségének helyzete társadalmi, gazdasági és környezeti szempontból is igen kedvező. Budapest mellett Esztergom is központja a térségnek. Társadalmi szempontból a térség dinamikusan fejlődik, nem csak a népesség száma, de összetétele is kedvező: a településeken a rendszerváltás óta folyamatosan emelkedett a diplomások száma, a gyermekek aránya is magas. A meglévő ipari ágazatok és a kutatás-fejlesztési funkciók kiépítésével, jó közlekedési adottságainak köszönhetően gazdasági alközponttá is válhat. Természeti környezete, kulturális

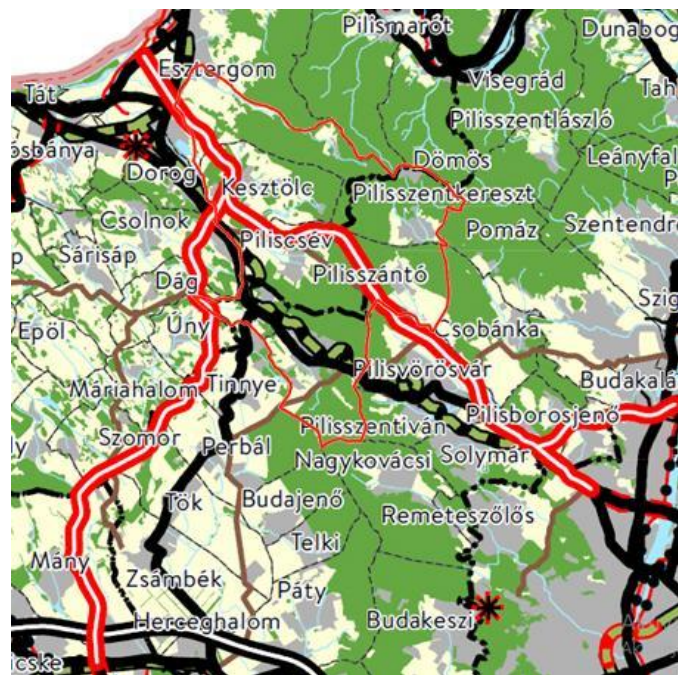
öröksége miatt világörökségi várományos helyszín, és egy része a Dunakanyar kiemelt turisztikai fejlesztési térséghez tartozik.

III/1.2. A nagytérségi összefüggések vizsgálata

Az előzőekben feltárt fejlesztési irányok és hálózatok mellett elengedhetetlen megvizsgálni, hogy mindezen fejlesztési irányok hol kaphatnak helyet és hogyan helyezkedhetnek el a térség szerkezetében és milyen szerepet töltsön be a tervezett Pilisi Natúrparc mindebben. (70., 71. ábra)

A natúrparc hét település közigazgatási határát érinti, melyek Esztergom - Pilisszentlélek településrésze -, Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisjászfalu, Pilisszántó és Pilisszentkereszt. A teljes terület elhelyezkedése kettős, mivel Piliscsaba, Pilisjászfalu, Pilisszántó és Pilisszentkereszt Pest megyében található és a Budapesti Agglomeráció kiemelt térséghez tartozik, míg Kesztlőc, Piliscsév és Esztergom (Pilisszentlélek) Komárom-Esztergom megyéhez tartozik. Ezáltal más térségi rendezési előírások, szabályozások vonatkoznak az egyes településekre, főként a Budapesti Agglomerációhoz tartozókra, melyek területi fejlődése erősen megszabott keretek között történhet.

A terület térszerkezeti elhelyezkedése az országban igen kedvező, legközelebbi pontja Budapest közigazgatási határától alig 16 kilométerre fekszik. Északnyugati irányból két térségi szempontból kiemelendő település Dorog és Esztergom határolja a tervezett Pilisi Natúrparcot.

70. ábra: Az Ország Szerkezeti Terve – részlet (MTrT, 2018)

A terület kettős szerepe mutatkozik meg abban, hogy egy része - főként a Budapesti Agglomerációhoz tartozó - a fővárossal van szoros kapcsolatban másik része pedig Esztergommal és

Doroggal, így az agglomerációs folyamatok okozta hatások két pólusa között keresi helyét és hovatartozását a terület.

71. ábra: Budapest Agglomeráció Szerkezeti Terve – részlet (MTrT, 2018)

A térség számos irányból jól megközelíthető, áthalad rajta a 10. sz. főút, a 102. sz. főút és a 117. sz. főút is. A 10. sz. főút Budapestről indulva Dunaalmánál csatlakozik bele az 1. sz. főútba, ami Hegyeshalomnál éri el a határt Ausztria felé. A 102. sz. főút az M1 autópálya herceghalmi lehajtójától indulva Zsámbékon áthaladva torkollik végül a 10. sz. főútba Pilisjászfalunál. A 117. sz. főút Dorog déli határától indulva éri el Kesztlőcöt, majd Esztergom közigazgatási határán át Tátnál csatlakozik be a 10. sz. főútba. Azonban Esztergomon belül érinti a 111. sz. főutat és belőle indul el az többek között az esztergomi határátkelő felé a 11. sz. főút, így megteremtve a térség közvetlen kapcsolatát Szlovákia (Párkány) felé. Vasúton a 2. sz. vonalon érhető el a vizsgált terület, mely Esztergomot-Budapest között húzódik. Viszont a vizsgált területen mindössze Piliscsaba, Pilisjászfalu és Piliscsév rendelkezik vasúti megállóhellyel, így vasúti elérhetőség szempontjából csak ezek a települések tekinthetők megközelíthetőnek. Távolsági buszokkal a terület minden települése elérhető, azonban Kesztlőc, Pilisszentkereszt és Esztergom - Pilisszentlélek városrésze közvetlen járással nem elérhető Budapestről.

A közlekedési hálózatok fejlesztésének tekintetében a tervezett M100 autópálya kiemelt jelentőségű, melynek kijelölt nyomvonala a 102. sz. főúttal párhuzamosan haladva köti össze az M1 autópályát és a tervezett M11-es autópályát melynek nyomvonala szintén áthalad a vizsgált terület több településén is. Az M100 érinti a térség nyugati szélén Kesztlőc, Piliscsév és Pilisjászfalu közigazgatási területét. Magyarország és egyes kiemelt térségeinek Területrendezési tervében látszik, hogy a tervezett

autópályák az a M0 északnyugati szektorának helyettesítői is lehetnek, igaz e fajta szerepük elhelyezkedésük miatt vitatott a szakemberek körében.

Összességében a Pilis Natúrpark térszerkezeti helyzete igen speciális. Budapest, Esztergom és Dorog között elhelyezkedve, több léptékű és irányú urbanizációs folyamat keresztüztében helyezkedik el. Regionális kapcsolatai kiterjedtek és széleskörűek, azonban térségi szerepüket tekintve főként áthaladó és alvó jellegű szerepeket lát el.

Az EGTC (European Grouping for Territorial Cooperation), azaz az Európai Területi Társulás (ETT) hozzájárulásával 2001-ben létrejött az Ister-Granum Eurorégió, melynek központját Esztergom-Párkány jelenti. Az ETT, mint európai jogi eszköz azért jött létre, mert a területi együttműködések korábban nehezen tudtak működni az eltérő tagállamok különböző szabályozásai, szabályozatlanságai miatt.

2000-ben Esztergomi Térség és A Déli Régió együttműködési szándéknyilatkozatot írt alá az Ister-Granum Eurorégióhoz, melyhez 2003-ra már 100 település csatlakozott. Az együttműködés során ez a határon átnyúló csoportosulás a régió érdekeit próbálja érvényesíteni, a gazdaság, környezetvédelem, helyi termék és turizmus fejlesztésével.

III/2. Közlekedési (országos és térségi jelentőségű közúti, kerékpáros-, vasúti, légi és vízi közlekedés) és kommunális infrastruktúra

A fejezet a Pilisi Natúrparkot érintő műszaki infrastruktúra hálózatokat és elemeket tárja fel, melyek a térség elérhetőségének, megközelítésének elengedhetetlen feltételeit biztosítják, mind magán és közösségi (tömegközlekedési) szinten is. Továbbá a térségi és települési élethez szükséges közüzemi szolgáltatásokat biztosító infrastruktúra hálózatokat, elemeket is vizsgálja.

III/2.1. Vonalas rendszerek, létesítmények

A kistérségen vezet át a 10 sz. főút, amely Piliscsabán és Pilisjászfalun halad keresztül, összekötve a településeket Budapesttel és Esztergossal. A 10 sz. út leágazásaiból lehet megközelíteni a térség további településeit. Pilisszántót a 11108 sz. út, Pilisszentkeresztet és Pilisszentléleket az 1111 sz. út, Piliscsévét 11125 sz. út, Kesztlöcöt a 117 sz. és 11126 sz. út érinti.

A térséget Piliscsaba (4 megállóhely), Piliscsév és Pilisjászfalu települések megállóhelyeinek érintésével vasút is átszeli. Több kerékpárút is megtalálható a térségben. A PilisBike útvonal érinti Pilisszentkeresztet, Pilisszántót, Piliscsabát és Kesztlöcöt. Sárga jelzésű kerékpárút Piliscsévét érinti, kék jelzésű kerékpárút Piliscsabán és Pilisszentkeresztben halad át, zöld jelzésű kerékpárút Kesztlöcöt és Pilisszántót. A térségen található az Országos Kéktúra, a Sárga, a Zöld és a Piros jelzésű utak, a Magyar Zarándokút, a Mária Út és a Gyöngyök Útja.

III/2.2. Egyéni és közösségi közlekedési megközelíthetőségi viszonyok

A térség elérhetőségi viszonyait településekre első sorban településekre lebontva vizsgáljuk, majd azokat összegezve tárjuk fel a térség elérhetőségi viszonyait.

Piliscsabára eljuthatunk vonattal a Budapest – Pilisvörösvár – Piliscsaba – Esztergom 2. sz. vasútvonalon. Esztergomtól 50 perc, Budapesttől 45 perc utazást vesz igénybe a település vonaton történő megközelítése. Közúton a Volánbusz Zrt. 798, 799, 800, 832, 2894, 2895 és 2896 jelzéssel ellátott járataival juthatunk el a településre.

A település gépjárművel való megközelítését első sorban a 10 sz. főút (Fő út) és a 1133j. út (Bécsi út) teszi lehetővé. Előbbi Budapestet köti össze Almásfüzitővel Piliscsabán keresztül, utóbbi pedig Zsámbékkal teremti meg a közlekedési kapcsolatot. Piliscsaba Esztergomtól 22 km-re kerül el, ez autóval 25 perc utazást jelent. Budapesttől 27 km-re található Piliscsaba, innen 40 perc az utazási idő. Továbbá kerékpárral a PilisBike vonalon és gyalogosan a túravonalakon is meg lehet közelíteni.

Piliscsév Komárom-Esztergom megye keleti határán helyezkedik el. Távolsága Budapesttől 36 km (50 perc), Esztergomtól 20 km (25 perc). Budapest felől Pilisjászfalu után, autóval bekötőúton közelíthető meg. Piliscsév közúthálózati végpont. A tömegközlekedési eszközök közül autóbusszal és vonattal érkezhetünk a községbe. A buszok egyaránt közlekednek Dorog, Esztergom, valamint Budapest irányába. Budapestről az Árpádhíd Autóbusz-állomásról induló 800, 805 és 810 jelzésű járatokkal érhető el. Vonattal a Nyugati Pályaudvarról 1 óra utazással érhetjük el a települést, míg Esztergom irányából erre 45 percre van szükség. Piliscsév megközelíthető a kerékpárral és gyalogosan a környező túraútvonalakon keresztül.

Pilisjászfalu Budapest irányából személygépkocsival a 10. sz. főút felől érhető el. A település fővárostól 31 km-re fekszik, míg Esztergomtól 19 km-re. Budapesttől 36 percet vesz igénybe ez az út, míg Esztergomtól csupán 21 percet. Tömegközlekedés tekintetében Pilisjászfalut a 2. sz. Budapest-Esztergom vasútvonal érinti vasútállomással is rendelkezik. A vonalon Budapest irányából 50 perc alatt juthatunk el a településre, Esztergom irányából pedig 40 perc alatt. Közúton tömegközlekedéssel a Volánbusz Zrt. 800 jelzésű helyközi járatát igénybe véve érhetjük el vagy haladhatunk át Pilisjászfalun, mely az Árpád-híd Autóbusz-állomástól az Esztergom Autóbusz-állomásig közlekedik.

Pilisszántó személyautóval a 10-es úton közelíthető meg. Budapesttől 26 km-re (34 perc), Esztergomtól 23 km-re (28 perc) fekszik. Az Árpád hídnál található buszpályaudvarról a 820-as és a 830-as jelzésekkel ellátott buszokkal közelíthető meg a település. Pilisszántóra nem vezet vasút, a szomszédos Pilisvörösváron található a legközelebbi vasútállomás. A települést a térség községeivel kerékpárút is összeköti. Kerékpáron megközelíthető Piliscsaba, Pilisvörösvár, Pilisszentkereszt és a

Csobánkai-nyereg. A szomszédos falvak irányából csupán turistautak vezetnek Pilisszántóra, ez alól Pilisszentkereszt a kivétel, hisz innen közút is vezet a településre.

Pilisszentkereszt közúton a 11-es főútból kiágazó 1111 jelű úton (Budapestről Pomázon át, illetve Esztergomból), illetve a 10-es főútból kiágazó 11108 jelű úton közelíthető meg (Pilisvörösváron át). Az áthaladó utak regionális kapcsolatokat is biztosítanak, így forgalommal igen terheltek (Budapest - Esztergom közti forgalom). A település Budapesttől 33 km-re fekszik (35 perc), Esztergomtól pedig 20 km-re (25 perc). Autóbuszsal a Pomáz és Dobogókő között közlekedő járatokkal érhető el (860, 861). A vasúthoz a legközelebbi kapcsolata közúti csatlakozással Pilisvörösváron van, a HÉV-hez pedig Pomázon. A település megközelíthető kerékpárral is Pilisszántó, Visegrád és Szentendre irányából, továbbá lehetőséget nyújtanak a túrázók számára a községen áthaladó turistaútvonalak.

Pilisszentlélek Esztergom központjától 12 kilométerre hegységek ölében fekszik, így zsákfalunak mondható. Autóval és motorral Esztergom felől bő negyedóra, Pomáztól nagyjából félóra az út hossza. Budapestről indulva 43 km utazás vár ránk, mely körülbelül 50 percet vesz igénybe. Pomáz irányából csak átszállással, Esztergomból viszont közvetlen buszjáratra (8503) felszállva is eljuthatunk a településrészig. Sajnos a járatok ritkán indulnak. A településre nem vezet közvetlen vasútvonal. A gyalogos túrázók és kerékpárosok számára a falu a pilisi erdők jelzett ösvényeit követve minden irányból megközelíthető.

Kesztölc Komárom-Esztergom megye északkeleti részén terül el. Budapesttől 39 km-re, Esztergomtól 12 km-re található a község. A település közelében halad el a 10-es és a 117-es főút. Személygépkocsival Esztergomból 15 perc, Budapestről 45 perc az utazási idő.

2018 decemberében a Volánbusz Zrt. megszüntette a Budapestről közvetlenül Kesztölcön áthaladó járatait. A fővárosból autóbuszsal egy átszállással Dorogon keresztül érkezhünk a községbe (800). Esztergom irányából van közvetlen járat a településre (8504, 8510). A településen nem halad keresztül vasútvonal. A kerékpárosok és a gyalogosan érkezők számára jól kiépített infrastruktúra található, áthalad a településen a PilisBike vonala is.

Összességében térségi szinten elmondható, hogy a Pilis Natúrpark tervezési területén két meghatározó közlekedési infrastruktúra elem található, a 10. sz. főút (plusz alsóbbrendű leágazásai) és a 2. sz. vasútvonal. Budapestről leggyorsabban és legkönnyebben Piliscsaba érhető el, tömegközlekedéssel ~40 perc alatt, személygépjárművel ~25 perc alatt. Esztergom központjához és Doroghoz Kesztölc illetve Pilisszentlélek található a legközelebb és érhető el a leggyorsabban. Személygépkocsival mindössze 15 perc alatt közlekedhetünk a települések között. Gyalogosan az erdei utakon és turistautakon közelíthetők meg a települések, azonban kijelölt járda csupán a települések beépített területein található. Kiépített gyalogos kapcsolatok nincsenek a települések között. Kerékpáros közlekedése tekintetében a PilisBike szolgáltat némi kijelölt kerékpáros útvonalat, de ez

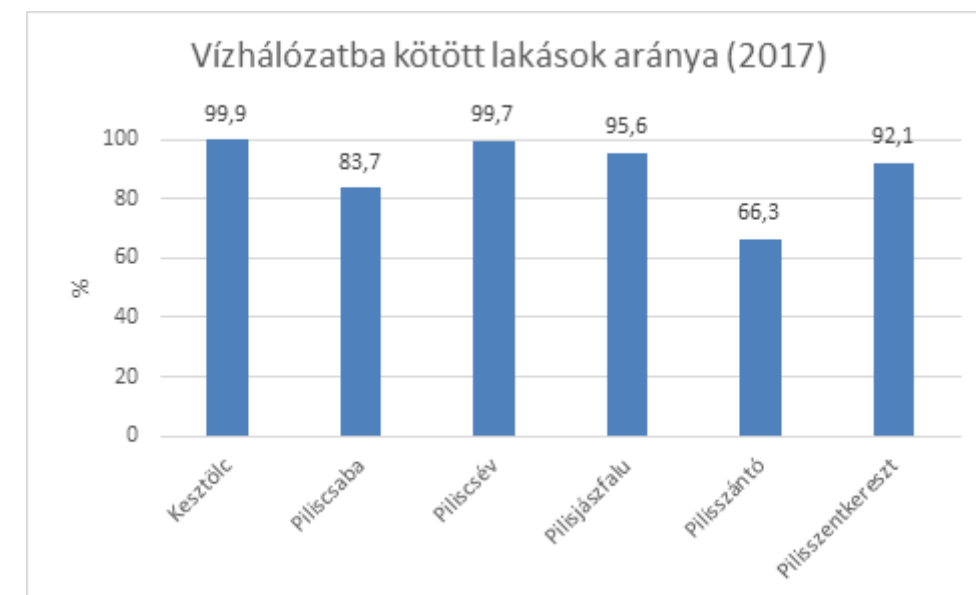
nem épített kerékpársáv csupán kerékpáros túraútvonal kijelölés, így valós kapcsolatot közlekedési tekintetben nem nyújt a térségben. Ezen kívül a főúton lehet kerékpárral is közlekedni a térségben, azonban itt nincs kijelölt kerékpáros nyomvonal sem és igen nagy a teherszállítási forgalom, ezáltal kerékpárral nem ajánlatos igénybe venni ezeket az utakat.

III/2.3. Közlekedési kapcsolati hiányok

A települések közúton megközelíthetők, igaz egyes települések elérése Budapesttől sok időt vesz igénybe. A közösségi közlekedési formákat tekintve több települést is hátrányosan érint, hogy nem vezet át rajta közvetlenül vasútvonal. Ilyen település Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Pilisszentlélek és Kesztölc. Budapest irányából közvetlen autóbuszjárat a vizsgált települések közül Kesztölcöt, Pilisszentleket és Pilisszentkeresztet nem érinti. A közelmúltban megszüntetett járatok megnehezítik a helyiek mindennapjait és a településre induló turisták helyzetét sem könnyíti meg. Kerékpáros közlekedés tekintetében pedig már az említett kiépített térségi kerékpárutak hiánya róható fel.

III/2.4. Vízellátás

A vizsgált települések vízhálózatba kötött lakásainak aránya egymáshoz képest változó értékeket mutatnak a 2017-ben készült felmérések szerint. Kesztölcön 99,9%-os, Piliscsévén 99,7%-os, Pilisjászfalun 95,6%-os, Pilisszentkeresztben pedig 92,1%-os arányt láthatunk. Az utolsó előtti helyen Piliscsaba áll, a település lakásainak 83,7%-a volt a vízhálózatba csatlakozva, végül pedig Pilisszántó zárja a sort a két éves adatsor szerint, mindössze 66,3% -os aránya (72. ábra).

72. ábra: Vízhálózatba kötött lakások aránya 2017-ben (Forrás: teir.hu)

III/2.5. Szennyvízelvezetés, szennyvíztisztítás, szennyvíz- és szennyvíziszap-elhelyezés

Pest megye környezetvédelmi programjából kiderül, hogy az elmúlt évtizedekben a térségben is nőtt a fajlagos vízfelhasználás és ezzel együtt a keletkező szennyvíz mennyisége is. A szennyvízhálózat bővítése/kiépítése, valamint a szennyvíztisztítók intenzív fejlesztését célzó beruházások folyamatosan zajlanak. A megye csatornázottsága jól kiépítettnek mondható.

A Pest Megye Területrendezési Tervének elfogadott munkarésében szereplő, Szennyvízelvezetés, -kezelés fejlesztésére vonatkozó intézkedések és irányelvek:

1. A még közcsonna hálózattal nem rendelkező települések beépítésre szánt területén a közcsonnázási és szennyvízei kezelési lehetőségeinek megoldását elő kell készíteni, legalább a vízjogi létesítési engedély beszerzése szükséges (még ha a gazdasági realitás alapján a megvalósításra csak nagyobb távlatban kerülhet is sor).

2. Az 500 fő alatti településeknél (ahol a szennyvíz közcsonnás összegyűjtése és tisztító telepen történő kezelésének megoldása csak nagyobb távlatban várható), az egyéni kezdeményezésű helyi, szakszerű szennyvízpótló berendezések, megfelelő befogadó esetén az egyedi kisberendezések alkalmazását – ha azt az ÁNTSZ, az illetékes hatóságok is engedélyezik – támogatni kell. Ha környezetvédelmi, egészségvédelmi, vízvédelmi, topográfiai okokból helyi megoldás nem alkalmazható, akkor zárt gyűjtőmedencék létesítését kell előírni, amelynek vízzáróságát ellenőrizni kell. Zárt gyűjtőmedence csak ott létesíthető, ahol annak szükséges ürítése mindenkor (ürítési gyakorisági igény figyelembevételével) biztonsággal megoldható.

3. A külterületeken, illetve a beépítésre nem szánt területeken keletkező szennyvizek gyűjtéséről és kezeléséről a települések helyi építési szabályzatának kell rendelkeznie.

4. A tisztítási technológiák meghatározásánál figyelembe kell venni a befogadóra vonatkozó előírásokat is.

5. A létesítendő tisztító telepek technológiáját, műszaki megvalósítását úgy kell megválasztani, hogy annak védőtávolság igénye nem érinthet olyan távlati fejlesztésre szántóterületet sem, amelyet a tisztító telep védőtávolságán belül nem szabad elhelyezni.

6. A települések szennyvíztisztító telepére csak olyan kommunális és ipari előkezelte szennyvíz vezethető, amely a szennyvíziszap utóhasznosítási lehetőségét nem akadályozza meg.

Komárom – Esztergom megyében a Környezetvédelmi program alapján is hasonló a helyzet, a megye 76 települése közül, jelenleg 61 település rendelkezik működő szennyvízelvezető hálózattal és 34 db szennyvíztisztító üzemel. A szolgáltatást a megyében 5 különböző szolgáltató végzi, melyek közül a legnagyobb az ÉDV Zrt. (45 településen, köztük a vizsgált települések is). A vizsgálati területen

lévő települések szennyvízelvezetését és tisztítását az ÉDV Zrt. (Északdunántúli Vízmű), illetve a DMRV Zrt. (Duna Menti Regionális Vízmű) végzi.

ÉDV Zrt.

Keszölc

Piliscsév

Pilisszentlélek

DMRV Zrt.

Piliscsaba

Pilisszántó

Pilisszentkereszt

A települések helyzetének feltérképezéséhez a közműolló adatokat, valamint a víz- és csatorna bekötések arányát vizsgáltuk. A Közműolló (SUM Közüzem szennyvízcsatorna – hálózat hossza / SUM Közüzem ivóvízvezeték hálózat hossza x 100) Keszölcön és Piliscsév településén a legnagyobb, amiből arra következtethetünk, hogy a települések közül itt a legkiépítettebb a csatorna és szennyvíz hálózat. A legkisebb eredményt Pilisszántón figyelhetjük meg, melynek alacsony értékéből kimutatható, hogy a vizsgálati területen itt okozhat leginkább problémát a csatornázatlanság és a szennyvíz elvezetése. A településeken továbbá vizsgáltuk a víz- és csatorna bekötések arányát is, melyek eredményei alátámasztják a korábbi közműolló vizsgálat során tapasztaltakat. Itt is kimutatható, hogy Keszölc és Piliscsév éri el a legjobb eredményeket (legkisebb arányszámokat) és Piliscsabán és Pilisszántón figyelhetjük meg a hiányosságokat.

Név	Közműolló	Víz- és csatorna bekötések aránya
Keszölc	115,1	8,6
Piliscsév	139,9	7,3
Pilisszentkereszt	63,7	14,3
Piliscsaba	87,3	22,8
Pilisszántó	31,5	31,7

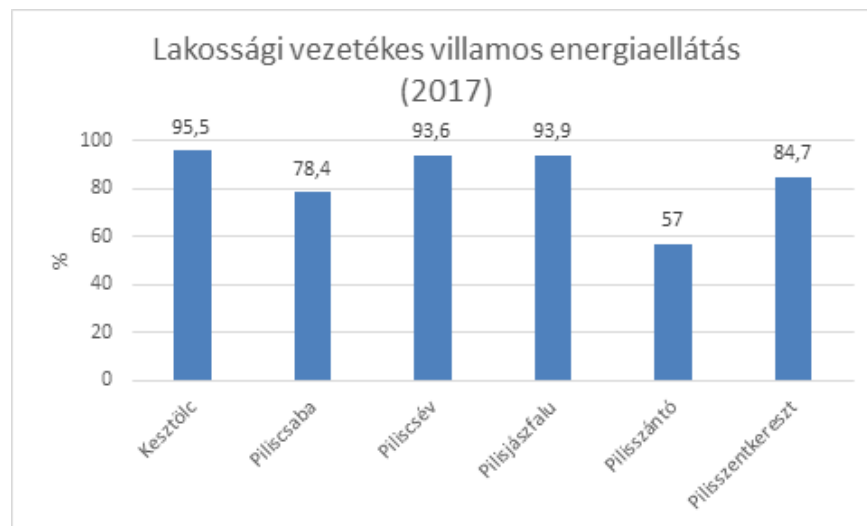
(forrás: Teir/T-MER)

III/2.6. Energiaellátás, energetikai hálózatok

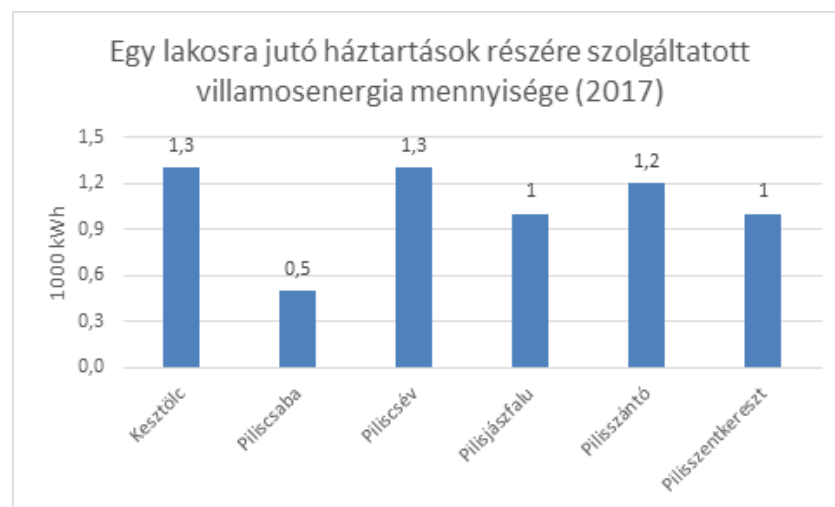
Ebben a fejezetben a térség településeinek villamosenergia-ellátottságát vizsgáltuk.

A lakossági vezetékes villamos energia ellátottság százalékos aránya Kesztlőcön 95,5%, Pilisjászfalun 93,9%, Piliscsévén 93,6%, Pilisszentkereszten 84,7%, Piliscsabán 78,4%, illetve Pilisszántón 57% a 2017-es adatok alapján (73. ábra). A százalékos adatok a háztartási villamosenergia-fogyasztók számának és a villamosenergia-fogyasztók számának hányadosa, százszorosával.

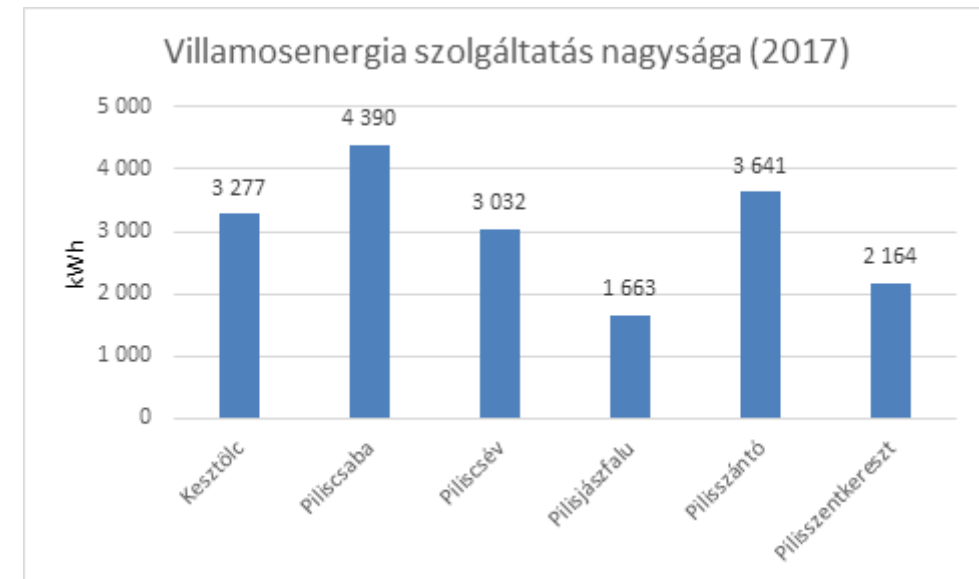
73. ábra: Lakossági vezetékes villamosenergia-ellátás 2017-ben (Forrás: teir.hu)

A hat önálló település eltérő értékeket mutatott villamosenergia-fogyasztás szempontjából is. Kesztlőcön és Piliscsévén 1300 kWh, Pilisszántón 1200 kWh, Pilisjászfalun és Pilisszentkereszten 1000 kWh, valamint Piliscsabán 500 kWh volt az egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége a 2017-es évi felmérés szerint (74. ábra). Az értékeket a háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyiségének és az év végi lakónépesség számának a hányadosaként kaptuk meg.

74. ábra: Egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége 2017-ben (Forrás: teir.hu)

A háztartások részére szolgáltatott villamosenergia mennyisége Piliscsabán 4390 kWh, Pilisszántón 3641 kWh, Kesztlőcön 3277 kWh, Piliscsévén 3032 kWh, Pilisszentkereszten 2164 kWh, valamint Pilisjászfalun 1663 kWh volt 2017-ben (75. ábra).

75. ábra: Villamosenergia szolgáltatás nagysága 2017-ben (Forrás: teir.hu)

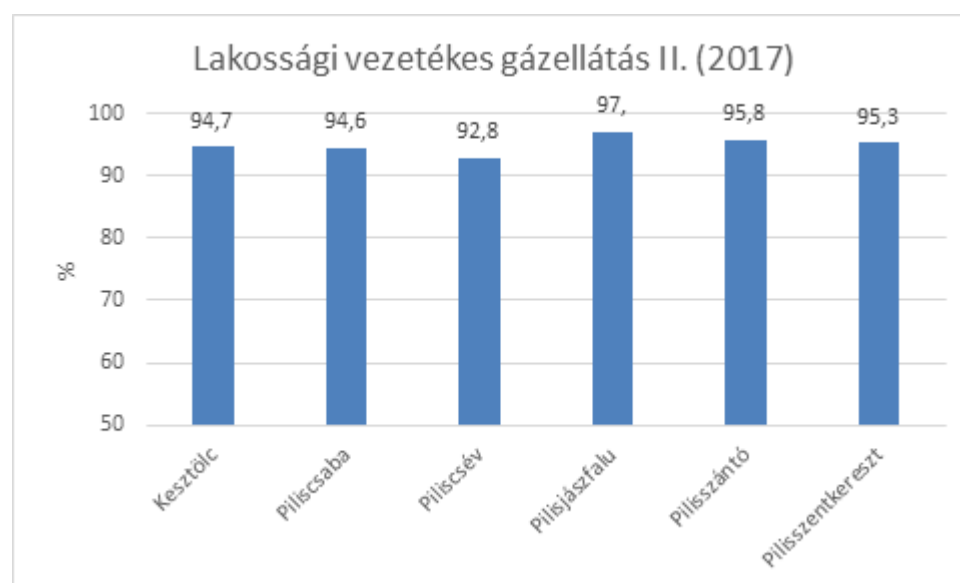
A vizsgált pilisi települések egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott vezetékes gáz mennyiségének vizsgálatából két település magasodik ki a sorból (76. ábra), ezek Piliscsaba és Pilisjászfalu 700-700 m³ fejenkénti fogyasztással. A második legnagyobb gázfogyasztó település Piliscsév, Pilisszántó és Pilisszentkereszt 500-500 m³/fő elosztással. Utolsó az adatsorban Kesztlőc 400 m³-nyi lakosonkénti gázfogyasztással 2017-ben.

76. ábra: Egy lakosra jutó háztartások részére szolgáltatott vezetékes gáz mennyisége 2017-ben (Forrás: teir.hu)

A lakossági vezeték gázellátás arányáról kétféle felmérés is készült 2017-ben. Az első alapján kijelenthetjük, miszerint a települési gázellátási arányok 50 és 90% között oszlanak meg. A legnagyobb gázzal fűtő lakások arányával rendelkező település Piliscsaba 86,1%-os, Pilisjászfalu 79,2%-os, valamint Piliscsév 72,3%-os értékkel. Alacsonyabb arányú a maradék három település: Pilisszentkereszt 66,5%-a, Kesztlőc 63,8%-a, végül pedig Pilisszántó, ahol a lakások csupán 58,2%-a fűt gázzal.

A második fajta lakossági vezeték gázellátást összegző adatsort a háztartási gázfogyasztók és az összes gázfogyasztó számának hányadosaként, majd ezt százzal megszorozva kaptuk meg. Mindegyik település gázellátás-aránya 90% fölé emelkedik a szintén 2017-es felmérések szerint. Pilisjászfalun 97%, Pilisszántón 95,8%, Pilisszentkeresztben 95,3%, Kesztlőcön 94,7%, Piliscsabán 94,6% és Piliscséven 92,8% az ellátottság (77. ábra).

77. ábra: Lakossági vezeték gázellátás II. 2017-ben (Forrás: teir.hu)

III/2.7. Hulladéklerakók, hulladékgazdálkodás

A vizsgált terület közel felét érintő Pest megyében megfigyelhető, hogy 2006 és 2013 között folyamatosan csökkent a települési szilárd hulladék mennyisége, majd az elmúlt években ismét lassú emelkedésnek indult. Az országos átlaghoz képest magasnak számít a megyében „termelt” hulladék, de ez összefüggésben van a lakosság számával is. Megfigyelhető, hogy a magasabb lakossági arányú, feltételezhetően sűrűbben lakott megyékben, magasabb a települési szilárd hulladék mennyisége is.

Települési szilárd hulladéknak minősül a - háztartási hulladék: az emberek mindennapi élete során a lakásokban, valamint a pihenés, üdülés céljára használt helyiségekben és a lakóházak közös használatú helyiségeiben és területein, valamint az intézményekben keletkező, - közterületi hulladék: közforgalmú

és zöldterületen keletkező, - háztartási hulladékhoz hasonló jellegű és összetételű hulladék: gazdasági vállalkozásoknál keletkező - külön jogszabályban meghatározott - veszélyesnek nem minősülő szilárd hulladék.

A vizsgált területet érintő másik megye Komárom – Esztergom megye, ahol megfigyelhető, hogy 2008 és 2015 között folyamatosan csökkent a települési szilárd hulladék mennyisége. A megye az országos átlag alatt helyezkedik el, amit a megfelelő szervezethez kívül, a területi kiterjedése is indokolhat.

A vizsgálati területen lévő települések hulladékgazdálkodását a VERTIKÁL Zrt, illetve a Zöld Bicske Nonprofit Kft. végzi. A területen Esztergom – Kertváros (Kesztlői úton) található a VERTIKÁL Zrt. egyik átrakó állomása.

VERTIKÁL Zrt.

Zöld Bicske Nonprofit Kft.

Kesztlőc

Piliscsaba

Piliscsév

Pilisszántó

Pilisszentlélek

Pilisszentkereszt

Az adatokat településként specifikusan rendszerezve, megállapítható, hogy a legtöbb szilárd hulladék Piliscsabán keletkezik, a legkevesebb pedig Pilisszentkeresztben. Ez az adat eredmény természetesen összefüggésben van a lakónépesség számával is. Másik vizsgálat az egy főre jutó elszállított települési szilárd hulladék mennyiségének összehasonlítása a mintaterületen. Az eredményeket összevetve látható, hogy Kesztlőcön az összes elszállított települési szilárd hulladék Piliscsabához képest alacsony volt, addig az egy főre jutó hulladék mennyisége szinte alig különbözik. Az adatokból következtethető, hogy hiába élnek például Pilisszántón kevesebben és hiába termelődik települési szinten kevesebb hulladék, az egy főre jutó hulladéktermelés mégis magasabb, mint a nagyobb és több lakosú településeken.

Név	Az egy főre jutó, elszállított települési szilárd hulladék mennyisége (1000 tonna) 2017	Összes elszállított települési szilárd hulladék mennyisége (tonna)
Kesztlőc	272,5	686,9
Piliscsév	269,6	642,1
Pilisszentkereszt	218	463,6
Piliscsaba	274,1	2299,6
Pilisszántó	181,9	534,1

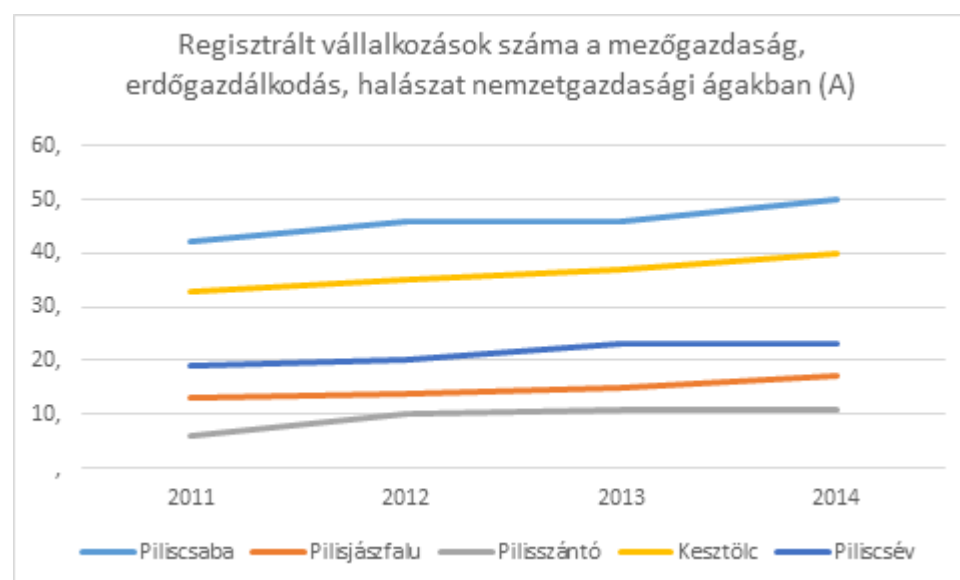
III/3. Gazdasági bázis

Jelen fejezetben feltárjuk a vizsgált területén és tervezett Pilis Natúrpark területén fellelhető gazdasági ágazatokat és létesítményeket, melyek szerepet játszanak a térség fejlődésében, működésében.

III/3.1. Főbb gazdasági ágazatok, azok fejlődési irányai: mezőgazdaság, erdőgazdálkodás, üdülés, idegenforgalom, vízgazdálkodás, ipar, szolgáltatás

Mezőgazdaság

A vizsgált terület településein általánosságban a mezőgazdasági ágazat stabilan, de nem túl gyorsan növekszik (78. ábra). Piliscsabán 63 db, Keszölcön 44 db, Piliscsévén 30 db, Pilisszentkereszten 25 db, Pilisjászfalu 17, Pilisszántón pedig 16 db vállalkozás volt regisztrálva ebben az ágazatban 2017-ben. Pilisjászfalu község nyugati részén folyik nagytáblás mezőgazdasági növénytermesztés. A halászat nem jellemző a területen. Az erdőgazdálkodás a Pilisi Parkerdő kezében van, valamint Pilisszentlélek területén vannak speciális fűrészkertek, melyeken fakitermelést folytatnak.

78. ábra: Regisztrált vállalkozások számának változása az A nemzetgazdasági ágakban (T-Mer, saját ábra)

12. táblázat: Földterületet használók művelési ágak szerint (2010, KSH)

Település neve	Szántót	Konyha kertet	Szőlő		Gyümölcsös	
			területet	termőterületet	területet	termőterületet
használók száma						
Keszölc	16	44	28	28	2	2
Piliscsév	5	20	17	17	5	5
Piliscsaba	12	72	17	17	29	29
Pilisjászfalu	4	1	-	-	-	-
Pilisszántó	5	27	1	1	3	3
Pilisszentkereszt	7	20	1	-	5	4

13. táblázat: Földterületet használók művelési ágak szerint (2010, KSH)

Település neve	Mg. területet	Erdőt	Nádast	Termőterületet	Nem hasznosított mg. területet	Egyéb gazd. területet	Földterületet
Keszölc	48	1	-	48	1	50	50
Piliscsév	35	1	-	35	-	59	59
Piliscsaba	85	9	1	86	30	91	91
Pilisjászfalu	5	-	-	5	-	23	23
Pilisszántó	33	-	-	33	-	37	37
Pilisszentkereszt	32	3	-	34	-	55	56

14. táblázat: Használt földterület művelési ágak szerint (2010, KSH)

Település neve	Gazdaságok száma összesen	Ebből: egyéni gazdaság	Szántó	Konyhakert	Szőlő		Gyümölcsös	
					terület össz.	termő terület	terület össz.	termő terület
hektár								
Kesztölc	50	49	735,19	0,77	12,63	12,63	0,19	0,14
Piliscsév	59	59	17,21	0,67	1,48	1,48	0,41	0,41
Piliscsaba	91	89	292,83	2,95	1,27	1,27	176,5	166,91
Pilisjászfalu	23	21	1 698,8	0,04	-	-	-	-
Pilisszántó	37	37	15,23	0,42	0,03	0,03	0,39	0,39
Pilisszentkereszt	56	55	13,89	0,95	0,03	-	0,86	0,51

Üdülés, idegenforgalom

A pilisvörösvári kistérségben a Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium meghirdette Erdei iskola programját, amely az ökoturizmus fejlesztését is szolgálja. A kistérségek operatív programjaiban célkitűzésként szerepel a természeti adottságokban rejlő lehetőségek jobb kihasználása. A legtöbb településen korlátozott a szálláshelyek száma, Pilisjászfalun például csak egy található.

Vendégéjszakák számában kiemelkedő Pilisszentkereszt - Dobogókő, azonban látszik, hogy az odalátogatók mindössze átlagosan 1-2 éjszakát töltenek el ott. Piliscsabán és Pilisszántón megnövekedett a vendégéjszakák száma 2014-ben, 2012 előtt pedig csak Kesztölcön volt Pilisszentkereszt kivételével jelentősebb idegenforgalom. Ugyanezt tükrözi a vendégforgalom is. A külföldiek által eltöltött vendégéjszakák vizsgálata alapján elmondható, hogy külföldiek nem jártak Kesztölcön és Pilisjászfaluban. Piliscsabán 2014-ben 10%-a volt külföldi a vendégforgalomnak, Pilisszántón 0,3 %, míg Piliscséven 15,8%. Pilisszentkereszt 2010 és 2014 között folyamatosan voltak külföldiek által eltöltött vendégéjszakák, melyek aránya 1 és 2,5 % között mozgott.

Vízgazdálkodás

A klímaváltozás és a szélsőségesé váló csapadékeloszlás a Pilisben is gondokat okoznak, a hirtelen lezúduló csapadék károkat okoz az úthálózatban. Ennek érdekében térség vízgazdálkodási tekintetben a csapadék megtartására törekszik, amelyek víztartalékként szolgálnak a nyári aszályos időszakokban. A tervezési területtől északra már megvalósultak előremutató projektek, amelyek ezt a célt segítik: a pilismaróti Miklós-deák völgyi tavak rehabilitációja, valamint a pilis kistavak élőhely-rekonstrukciója Dömös közelében. A vízgazdálkodás kérdését az erdőgazdálkodással együtt kezelik, tervezik.

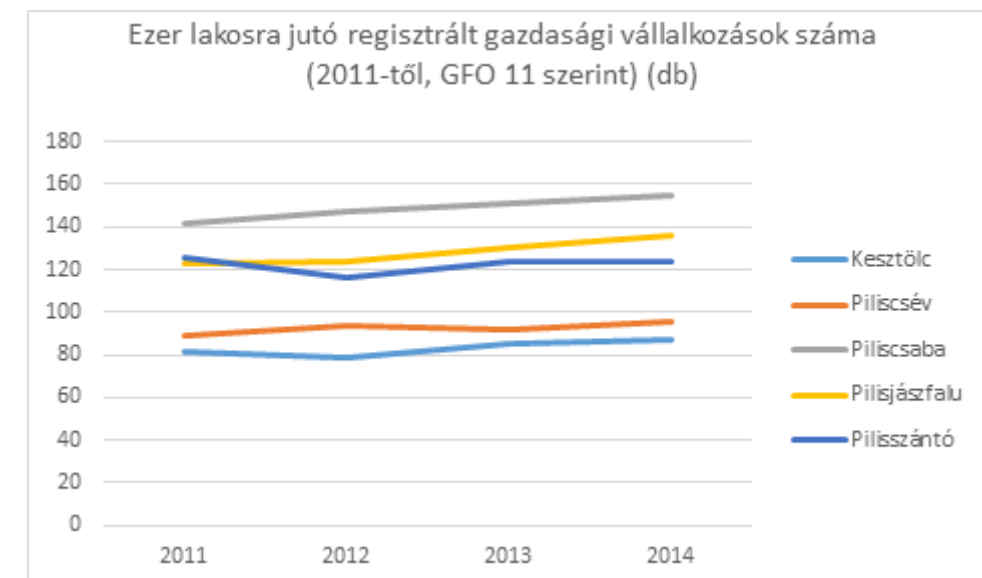
Ipar

A tervezési területen számos ipari tevékenység megtalálható, különböző mértékben és intenzitással. Ezen a területen is kiemelkedik Piliscsaba, itt található egy jelentősebb ipari park. Bruttó hozzáadott érték tekintetében Piliscsaba áll az élen, azonban Piliscsév is intenzíven növekszik, méretéhez képes jelentősen. Ugyan a településről sokan ingáznak a környező nagyvárosokba, mégis sok szolgáltató (47 db) és kereskedelmi (45 db) vállalkozás van ide bejelentve. A vizsgált települések közül Kesztölc gazdasági tevékenysége a leggyengébb, de Pilisjászfalu és Pilisszántó is hasonló helyzetben van.

Egyéb ágazatok

Kereskedelmi üzletek tekintetében szintén Piliscsaba emelkedik ki, a többi település hasonlóan van ellátva üzletekkel. A települések fejlődési tendenciáit vizsgálva feltételezhető, hogy a számok az elmúlt 5 évben is növekedtek.

Összességében megállapítható, hogy a tervezési területen stabil növekedés figyelhető meg a legtöbb gazdasági ágazatban a lakossághoz viszonyítva (79. ábra).

79. ábra: 1000 lakosra jutó gazdasági vállalkozások

III/3.2. Helyi termék, helyi piac

A térség adottságainak megfelelően a helyi termékek is sokrétűek. A mezőgazdasághoz kapcsolódóan őstermelők jelenléte tapasztalható. Található többlet között eper termelő és többféle zöldségtermelő a natúrpark területén. Emellett számos méhészet is található főként az erdőszéleken pl. Pilisjászfalun, Piliscséven és Piliscsabán is. Az egykor jelentős szőlőtermesztéshez kapcsolódó borkészítés hagyománya mindmáig él a térségben, azonban jelentős szőlőterülettel csak Kesztlőc rendelkezik, ahol valóban a térségben termesztett szőlőből készül a helyi bor a Szivek borászat és a Kostel borászat jóvoltából. Emellett több pincében is folyik borkészítés, Kesztlőcön magánkertekből származó szőlőből, a többi településen azonban egyéb területekről vett szőlőből. Pozitívumként felhozható, hogy akik veszik a szőlőt, igyekeznek azokat a fajtákat beszerezni melyek egykor a térségben megtalálhatók voltak. Kertgazdaság tekintetében megemlítendő a kesztölci levendulás, vagyis Pálos Gyógynövénykert, melynek növényeit többcélúan használják fel. Legismertebb helyi termék a levendulaszőrp. Az állattartás is jellemző térségre kiterjedt legelőterületeinek köszönhetően. Az itt tartott állatok számos helyi terméket szolgáltatnak, mint pl. a kecskesajt, tej stb. A növénytermesztéshez és az állattartáshoz kapcsolódó helyi termékeken kívül számos mesterember található a térségben, továbbá a cukrászdák és pékségek szolgálnak helyben készült termékekkel.

A térségben kifejezett termelői piac nem található, ahol a helyi termelők tömörülnének és mindenki számára egyszerűen elérhetővé válnának a termékek. Az egyes termelők a saját kertjükben, garázsukban raktározzák a termékeket és onnan értékesítik az érdeklődőknek, illetve rendelésre szállítanak vagy más nagyobb vásároknak járnak Dorogra, Esztergomra vagy éppen Vácra, ahol található termelői piac. Kisebb-nagyobb próbálkozások akadnak a térségben, de ezek inkább települési szintűek nem térségi szinten koordináltak, ezáltal valós eredményt sem tudnak felmutatni natúrparki szinten.

III/3.3. A gazdaság belső és külső kapcsolatai

A terület belső gazdasági kapcsolataira jellemző, hogy kevés az együttműködés a települések között, mivel jelentős munkahelyteremtő ágazatokkal nem rendelkeznek. E tekintetben csak Piliscsaba területén vannak viszonylag vonzó lehetőségek a vizsgálati területen belül.

A külső gazdasági kapcsolatok a Pest megyei településeken Budapesthez kötődnek legerősebben, míg a Komárom-Esztergom megyei településeken jelentősek a dorogi és esztergomi kapcsolatok is. Dorogon és Esztergomban sokan dolgoznak az ipari területeken.

III/3.4. A termelési infrastruktúra állapota

A termelési infrastruktúra állapotának vizsgálatához, mindenképp szükséges megvizsgálni a településeken jelenlévő gazdasági szereplőket. Ebből a szempontból három település kiemelkedő, Piliscsaba, Kesztlőc és Pilisjászfalu. Ezek a településeken vagy van kiépített iparterület, vagy van lehetőség növelni a meglévő iparterületi kezdeményt.

Piliscsabán több telephely helyezkedik el a 10. sz. főút mentén a település kapujától a központ irányába. Kesztlőcön van egy napelempark, illetve egy felhagyott iparterület, ami megfelelő infrastruktúra hálózattal rendelkezik a további fejlesztésekhez. Illetve Pilisjászfalu rendelkezik egy kisebb autó kereskedéssel, ami köré esetlegesen több hasonló kereskedelmi, raktározási funkció elhelyezésére van lehetőség. Ezekhez a meglévő ipari, kereskedelmi funkciójú területekhez szükséges a jól kiépített infrastruktúra, a vízelvezetés, amit bonyolultabb kezelni a nagy szintkülönbségek esetén. A belterületi vízelvezetés többnyire nyílt-, vagy zárt csapadékvíz elvezető árkokkal történik. Az energiaellátás többnyire légkábéles rendszerrel biztosított a területen.

Erdészeti szempontból a terület fenntartása többnyire a Pilis Parkerdő fenntartása alá tartozik. A hat település két szervezeti egységbe tartozik. Az egyik a Pilisszentkereszt Erdészet, ide tartozik Pilisszentkereszt, Pilisszentlélek, Pilisszántó, Kesztlőc, Piliscsév, Pilisjászfalu és Piliscsaba területének fele. Az erdészet kezelésében több mint 30 parkobjektum található, amelyeken száznál több parkberendezést tartanak karban. A Pilisszentkereszt Erdészet üzemelteti a Pilisszántó határában található, méltán népszerű Som-hegyi Turistaházat is. Az elmúlt évek turisztikai fejlesztéseinek eredményeként épült meg a pilis-tetői felhagyott katonai bázison álló Boldog Özséb-kilátó, illetve Piliscsaba fölött a Jenga játékra emlékeztető Dévényi Antal-kilátó. A másik szervezet a Budaörsi Erdészet, ahova Piliscsaba déli erdőterületei tartoznak. A térségben a Pilis Parkerdő több túraútvonalat, Pilis Bike útvonalat, kilátót, kulcsosházat, vendégházat üzemeltet.

Az erdészet 1999 óta kísérleti jelleggel a folyamatos erdőborítás elvei szerint kezeli a mexikó-pusztai erdőrészt, amelyet 2001-ben, az ország első Pro Silva Bemutató Területévé (PSB) nyilvánítottak. A hosszú távú üzemi kísérlet eredményeit folyamatosan átültetik a gyakorlati erdőgazdálkodás mindennapi folyamataiba.

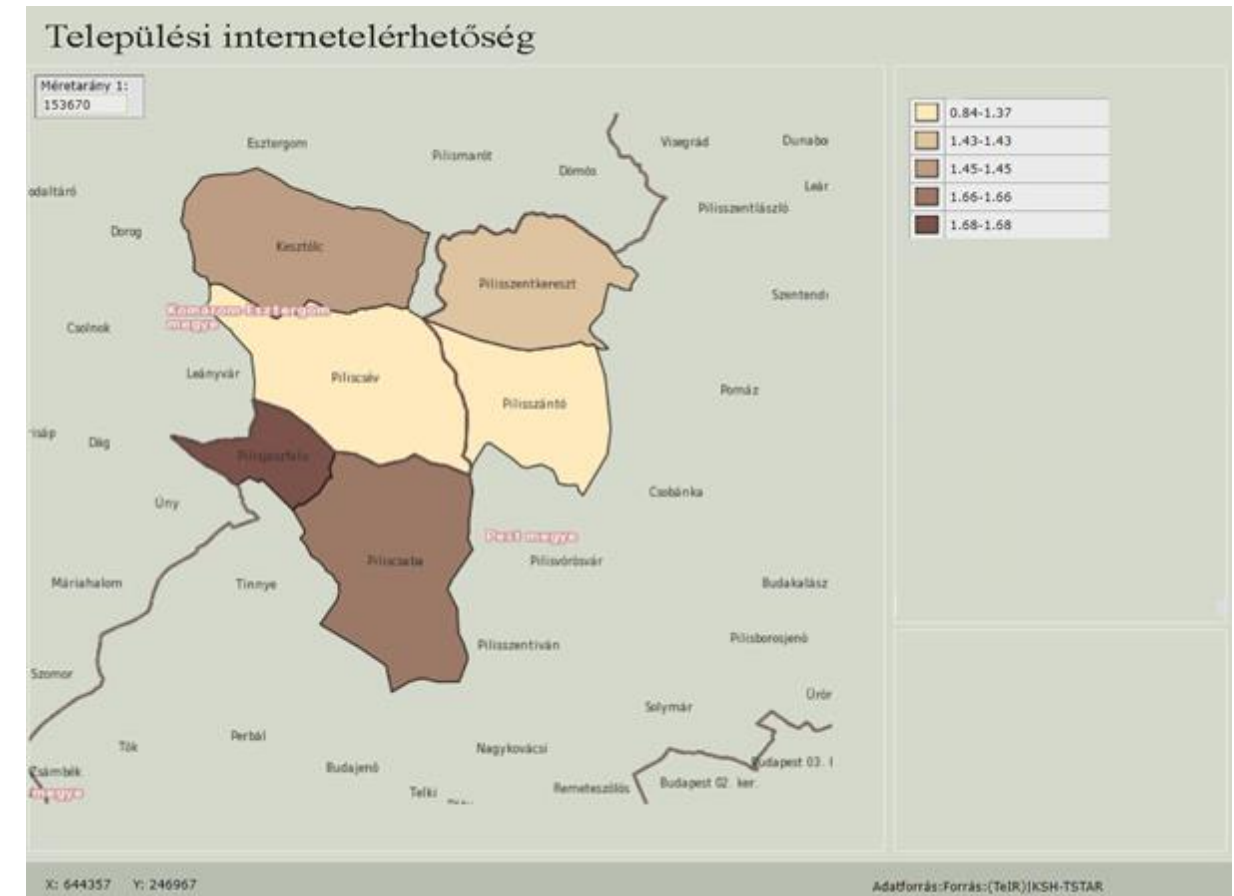
III/3.5. Telepítési tényezők értékelése

A globalizáció alapját a kommunikációs és információs technológia fejlődése jelenti. A technikai fejlődéssel csökkennek a telekommunikációs költségek. A gyors technológiai fejlődés fontos a termelési folyamatok változásában. A piaci versenyben az új termékek gyártása, az állandó újítás elengedhetetlen a vállalatok fennmaradásához és a profittermeléshez. A kutatás, fejlesztés az egyetemi

városokba, a technológiai parkokba vagy a technopoliszokba települ. A nyugati országok gyakran más országokból csábítanak át olcsó, de jól képzett munkaerőt. A részegységek gyártása, az összeszerelés tulajdonképpen bárhol lehet, ahol rendelkezésre áll:

- az olcsó, de iskolázott munkaerő,
- könnyen elérhetők a világ információs hálózatai
- megfelelő az infrastruktúra (fizikailag könnyen megközelíthető)
- modern üzleti szolgáltatások.

A tervezési terület ezek a szempontok alapján egyrészt kedvező helyzetben van, másrészt fejlesztésre szorul. Bizonyos települései különösen nagy agglomerációs vonzással rendelkeznek ilyen például Piliscsaba. Jellemző a Budapestről ideköltözők számának növekedése, ez a helyszíni kérdőívekből is kiderült. Az ilyen települések vonzóbbak lehetnek az új vállalkozások számára. Illetve ezen felül fontosak a települési úthálózat kiépítettsége, közlekedési kapcsolatai. A tervezett M100 autópálya pozitív és negatív hatást is kifejthet a térségre ez ügyben. A közvetlen lehajtót kapó települések könnyebben elérhetőek lesznek, azonban a többi település megközelítése nem feltétlen lesz akadálymentesebb. Új funkció, vállalkozás, gazdasági szereplő letelepedése esetén a megfelelő, gyors internet elérés rendkívül fontos szempontnak tekinthető. Ebből a szempontból a vizsgált települések nem rendelkeznek megfelelően kiépített hálózattal. Vizsgáltuk az internetbekötéseket a lakásszámok arányában (80. ábra). Ez alapján megállapítható, hogy a legjobban ellátott települések Piliscsaba és Pilisjászfalu.

80. ábra: Települési internetellátás aránya; forrás: TeIR

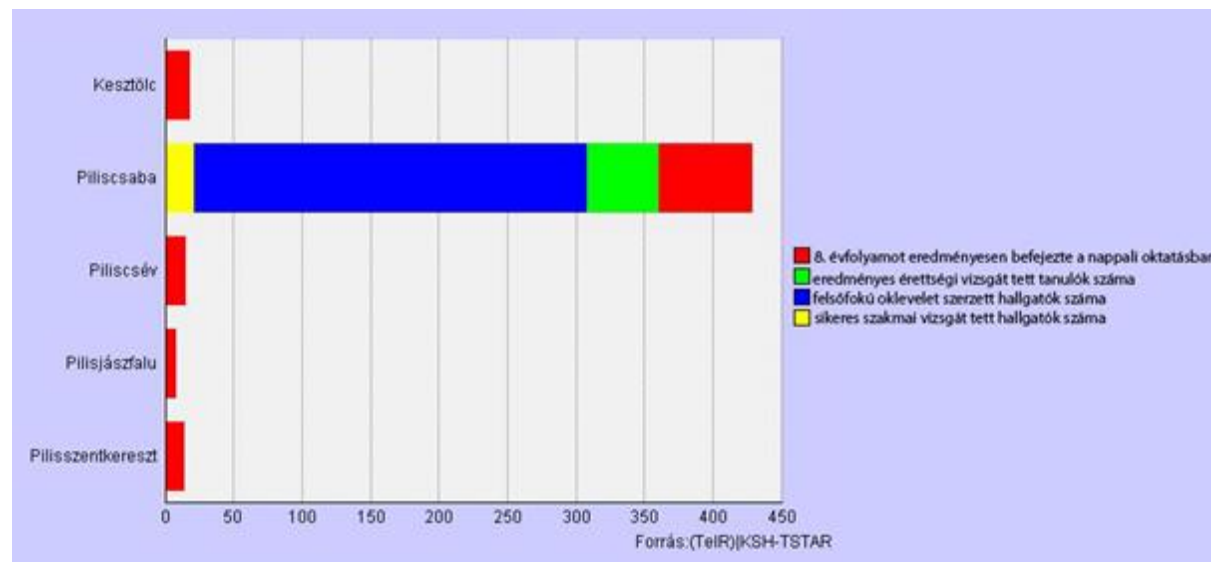
Telepítési tényezők szempontjából hasonlóan jelentős a munkaerő. Vizsgáltuk a települések nyilvántartott munkakeresői bázisát, ebből jól kirajzolódik, hogy mindegyik település szempontjából a legnagyobb munkakereső bázist az általános iskolai végzettséggel rendelkezők teszik ki. Őket követik a szakközépiskolában, technikumban, gimnáziumban végzettek és legkevesebb minden településen a szakiskolában végzett munkakereső. A bejelentett munkakereső Piliscsabán a legtöbb. Mindezek mellett fontos figyelembe venni, a települések által kínált üzleti szolgáltatásokat. Ilyen a kereskedelem, a turizmus (szálláshelyek), szállítás, közszolgáltatások, pénzügyi közvetítés és ingatlan ügyletek. Ezek a tényezők nincsenek kiemelkedő pozícióban. A legtöbb település kevés szálláshelyet számlál, illetve legtöbb esetben csak az alapellátást biztosítják.

Ezek alapján elmondható, hogy a térség telepítési tényezői különböző fejlesztésekkel igen kedvező irányban változhatnak a jövőben. Piliscsaba ad helyet a Pázmány Péter Katolikus Egyetem karai egy részének, ami szintén vonzóvá teheti a települést, növeli és vonzza az iskolázott munkaerőt. Viszont az egyetem elköltözésével az épületegyüttes és a terület új fejlesztési lehetőségeket lehet a központjában.

III/3.6. A területi innovációs potenciál

Az innováció már hosszú ideje alapvető szerepet játszik a gazdaság fejlődésében. A fejlesztések a vállalkozások termelékenységének növekedését segítik. A gazdasági növekedés egyik kulcseleme a vállalkozások versenyképességének növelése.

Az innováció koncentrációjában fontos szerepe van a képzettségnek, az oktatási és kulturális intézményi háttérnek. A vizsgált térség összes települése rendelkezik általános iskolával. Kiemelkedő szerepet tölt be az oktatásban Piliscsaba, ahol több általános iskola, szakgimnázium és egyetem is található. Az alábbi ábra (81. ábra) mutatja a vizsgált térségben tanult és eredményes vizsgát tett tanulók számát az egyes oktatási intézményekben. Látható tehát, hogy Piliscsaba kiemelkedő szerepet tölt be a térség többi települése között.

81. ábra: Helyi oktatási intézményben szerzett végzettségek száma (forrás: TeIR)

Az innovációs képesség egy sok összetevős komplex kategória, amely lényegében a regionális innovációs rendszer működési hatékonyságát takarja. Az innovációs rendszer egyes elemeinek hatékonyságán túl a szereplők közti kapcsolatok jellemzői is alapvető hatással vannak az innovációs képességre. A mezőgazdasági összeírások adatai azt mutatják, hogy a megye egyéni gazdálkodóinak jelentős hányada továbbra is az idősebb korosztályokból kerül ki és túlnyomó részüknek nincsen mezőgazdasági végzettsége.

A térség fejlesztési lehetőségei közé tartozik a borkészítés hagyományainak megőrzése, ezáltal a szőlőtermesztés újraélesztése, a kulturált borfogyasztás képviselése és terjesztése. Jól működő hálózatok szükségesek a magyar borkultúra fejlődéséhez, ennek részévé válhatnak a pilisi falvak is. A magyar bor sokszínű, melyet nemcsak megőrizni kell, hanem bemutatni is szükséges a turisták számára.

A térség természeti adottságaidból adódóan alkalmas túrázásra, kirándulásokra. Jelenleg is található több turista útvonal, valamint kerékpáros útvonalak is áthaladnak a térségen. A túrázáshoz, borászathoz kapcsolódóan kevés szálláshellyel bír a térség, ezek bővítésében és fejlesztésében mindenképpen potenciál rejlik. Színvonalas szálláshelyek, vendégházak kialakítása, tematikus utak, borutak izgalmassá tehetik a natúrpark területét.

III/3.7. Térség gazdaságának versenyképességét befolyásoló tényezők

A vállalkozások térbeli elhelyezkedése a piacon való sikeres helytállást markánsan meghatározza. A terület gazdasági fejlődése a turizmuson, szolgáltatásokon és az ehhez kapcsolódó egyéb szolgáltató iparágakon alapul. Térszervező erő az úgynevezett tudás alapú gazdaság. A vizsgált területen nem jellemző a különféle tudásalapú vállalkozások (start-up) megléte, elsősorban a vendéglátás, illetve a fizikai munka jellemzi. Kivételt képez Piliscsaba, ahol az egyetemen a nappali, diplomás esti és diplomás levelező tagozatos BA alapképzés és az MA képzés mellett lehetőség van szakirányú továbbképzésekre, közép- és emelt szintű valamint felsőfokú szakképzésekre is. A karon három doktori iskola működik (a Történelemtudományi, a Nyelvtudományi és az Irodalomtudományi), emellett saját könyvkiadója is van, mely tankönyveket, szöveggyűjteményeket, munkafüzeteket és tudományos szakkönyveket jelentet meg.

A vizsgált terület Piliscsaba kivételével homogénnek mondható, a terület a hasonlóság elvén alapszik. A településeket hasonló gazdasági, társadalmi, természeti elemek és hasonló értékek jellemzik, melyek tartósan fennállnak. Piliscsaba gazdaságilag kiemelkedő a vizsgált települések közül. Kiemelkedő történelmi és természeti értékekre épülő kiaknázható turisztikai potenciál rejlik a területben. Mind kulturális, mind táji értékekkel is ellátott (pl.: Pálos kolostorok), amely, mint az egyetlen magyar alapítású rend nem csak a túrázókat csalogathatja a térségbe.

A térség fejlődését a közlekedési hálózat egyes hiányosságai hátráltatják. A mai igények szükségessé teszik a korszerű közösségi közlekedési rendszerek kialakítását elősegítő feltételek megteremtését is. A vizsgált települések közül Piliscsév, Piliscsaba és Pilisjászfalu rendelkezik csak vasútállomással. Kesztölc, Pilisszentkereszt és Pilisszántó tömegközlekedéssel csupán autóbusszal érhető el, amely nagyban gyengíti ezen települések pozícióját a másik hárommal szemben.

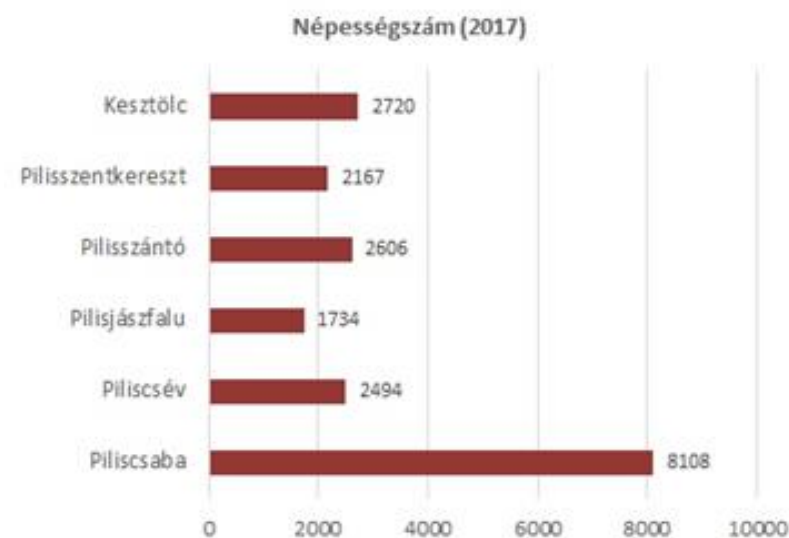
Fontos a pilisi falvak szereplői számára az egységes identitás megteremtése, együttműködés kibontakozása, a falusi turizmus közös képviselése. A falusi turizmus kialakítása során fontos szempont a térségi identitás megtalálása, de nem elhanyagolható a települések saját "genius loci"-jének megőrzése is. A térségi identitás területi és/vagy kistérségi szinten képes kiemelkedő marketing erővel bírni, míg

a települések saját identitásukkal tudnak különféle programokat, élményeket szolgáltatni az oda látogatók számára.

A térségben kevés a bejegyzett vállalkozások száma, a legtöbb településről a környező nagyobb településekre (Dorog, Esztergom, Budapest) mennek munkát vállalni. Ezek a nagyobb települések közel vannak a vizsgált térségünkhöz. Gyengítő hatással vannak, a helyi helyben települt vállalkozások számára, ugyanakkor erőssége is a településeknek, hogy ezek vonzáskörzeteiben, helyezkednek el.

III/4. Humán erőforrások: foglalkoztatási viszonyok, humánkapacitások, jövedelmi viszonyok

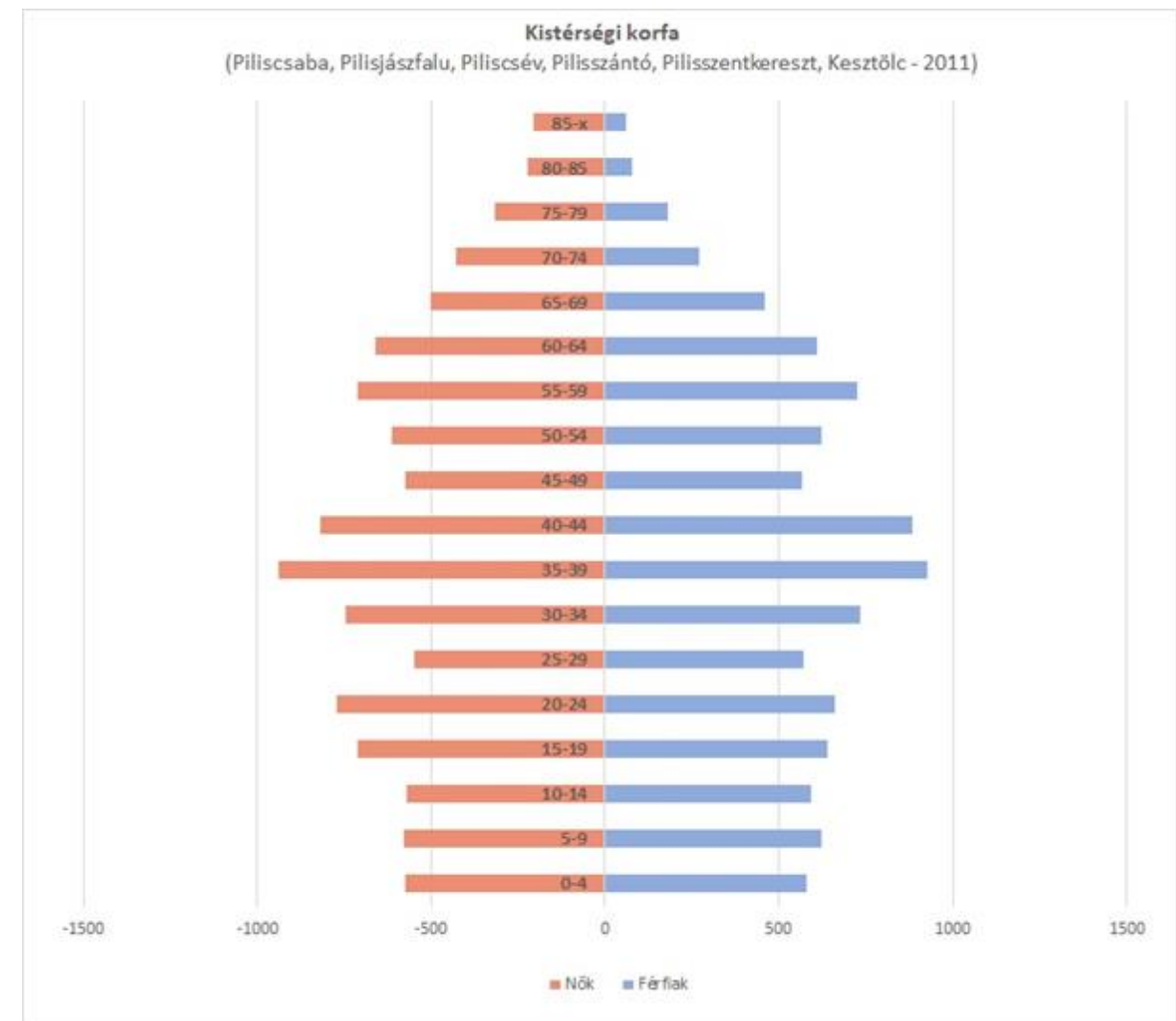
A kistérség teljes népessége 2017-es statisztikai adatok alapján 19829 fő. Az állandó népesség Piliscsabán 8108 fő, Piliscsévén 2494 fő, Pilisjászfalun 1734 fő, Pilisszántón 2606 fő, Pilisszentkereszten 2167 fő, Kesztlőcön 2720 fő (82. ábra). Statisztikai adatok Pilisszentlélek területére nem álltak rendelkezésre, mivel nem önálló település, csupán különálló településrész.

82. ábra: Népességszám (forrás:KSH)

2017-ben a térségen belüli belföldi odavándorlások száma (állandó és ideiglenes vándorlás együtt – 1353 fő) magasabb volt a települési elvándorlások számánál (1178 fő). Ugyanebben évben azonban a térség településeinek mindegyikében magasabb volt a halálozások száma az élveszületések számánál (térségi szinten a halálozások száma 247 fő, az élveszületések száma 159 fő). Ezen adatok alapján megállapítható, hogy a települések népessége átlagosan stagnál. A koreloszlási vizsgálat során a 2011 népszámlálási adatok alapján a népesség 18 egyenlő csoportra lett bontva életkoruk szerint. A népesség legnagyobb arányát a 35-39 év közöttiek alkotják (1867 fő). Felnőtt korúak (15-64 év) száma a térségben 14042 fő, a gyermekek (0-14 év) száma a térségben 3516 fő, az idősek (65-X) száma 2725

fő. Ez alapján megállapítható, hogy a gyermekek száma magasabb az időskorúaknál. 10505 fővel a népesség 51%-át nők alkotják, a férfiak száma a térségben 9778 fő. A korösszetételt leghitelesebben a térségi korfa mutatja (83. ábra).

83. ábra: Korösszetétel (2011) (forrás:KSH – Népszámlálási adatok)

A térségben nyilvántartott álláskeresők száma 291 fő. Legnagyobb számban Piliscsabán találhatóak álláskeresők 109 fővel (munkanélküliségi ráta 2,3%). Piliscsévén 46 fő (munkanélküliségi ráta 2,9%), Pilisjászfalun 23 fő (munkanélküliségi ráta 2,1%), Pilisszántón 34 fő (munkanélküliségi ráta 2,2%), Pilisszentkereszten 28 fő (munkanélküliségi ráta 2,1%) Kesztlőcön 51 fő (munkanélküliségi ráta 3%). Legnagyobb arányban a fizikai foglalkozású nyilvántartott álláskeresők fordulnak elő (199 fő). Az adófizetők aránya a legalacsonyabban Piliscsabán van 45,7%-kal, a legmagasabb arány Pilisjászfalun és Pilisszentkereszten 51,8%-kal. Az Egy lakosra jutó nettó jövedelem Pilisjászfalun a legmagasabb 1 259 281 Ft-tal, a legalacsonyabb Piliscsévén található 899 437 Ft-tal. A legalább érettségizett, 18 éves és idősebb népesség legnagyobb arányban Piliscsabán található (66,3 %), míg a legkisebb arányban

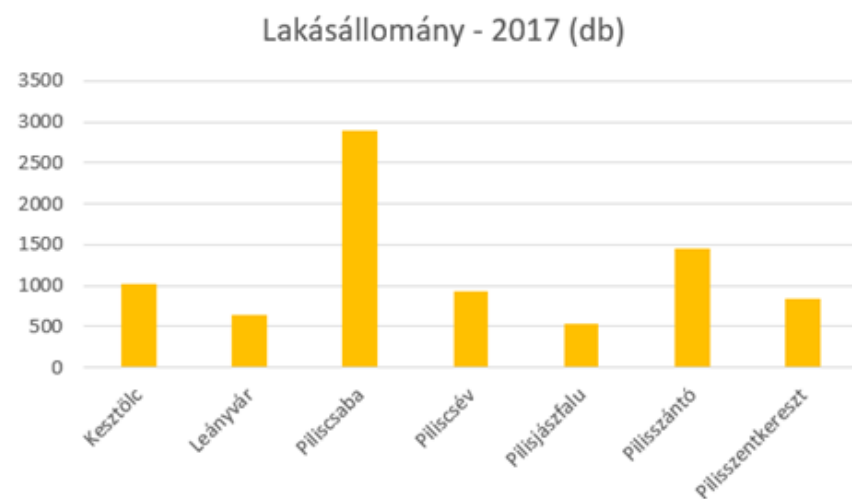
Piliscsében (36,2%) van legalább érettségivel rendelkező népesség. Az egyetemi, főiskolai, egyéb oklevéllel rendelkező, 25 éves és idősebb népesség aránya szintén Piliscsabán a legmagasabb 32 %-kal, a legalacsonyabb arányban Piliscsében vannak (10,9%).

III/5. A települések ellátottsága (a lakosság egészségügyi, szociális, oktatási, kulturális, szabadidő-, turisztikai információs, szálláshely-szolgáltató, sport-, kereskedelmi, szolgáltató és igazgatási intézményekkel való ellátottsága, az intézmények kihasználtsága)

Ebben a fejezetben a települések életéhez szükséges szolgáltatások, intézmények állapotát, problémáit, hiányosságait tárjuk fel, illetve, hogy mindezek, milyen minőségben jelennek meg a térségben és az egyes településeken egyaránt.

III/5.1. A települések jellemző lakásviszonyai

A lakásállomány vizsgálatát a TeIR adatállománya alapján készítettük el. A vizsgált települések közül Piliscsaba jelentősen kiemelkedik 2898-as értékével, ami feltételezhetően a méretéből és a jó fővárosi összeköttetéséből adódik. A második helyen Pilisszántó áll, ami körülbelül a piliscsabai érték fele (1453 db). Ezt követi Kesztölc 1018, Piliscsév 924, Pilisszentkereszt 847, Leányvár 635 és végül Pilisjászfalu 525 darabban (84. ábra).

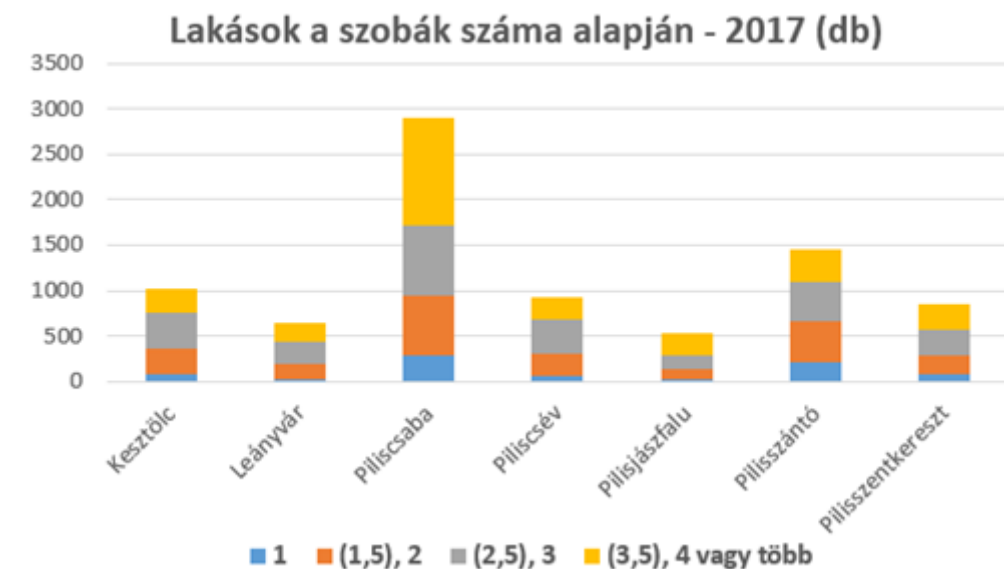

84. ábra: A lakásállomány megoszlása településenként (Forrás: TEIR, saját szerkesztés)

15. táblázat: Lakásállomány megoszlása a szobaszám alapján

Település/szobák	1	(1,5), 2	(2,5), 3	(3,5), 4/több
Kesztölc	70	286	405	257
Leányvár	25	163	240	207
Piliscsaba	282	660	771	1185
Piliscsév	59	246	381	238
Pilisjászfalu	28	108	153	236
Pilisszántó	218	434	438	363
Pilisszentkereszt	73	206	280	288

A térségről elmondható, hogy az egyszobás lakások fordulnak elő a településeken a legkisebb arányban (9 %), ugyan a leggyakoribbnak a négy (három- és félszobás) vagy többszobás lakások, az értéket jelentősen befolyásolja Piliscsaba állománya, ezt leszámítva a legdominánsabbnak a háromszobás (két- és félszobás) lakások (85. ábra).

85. ábra: A szobák számának a megoszlása településenként (Forrás: TEIR, saját szerkesztés)

2017-ben lakásos tekintetében családi házak épültek a térségi településeken. Ez az érték Piliscsabán a legmagasabb, ahol 10 lakás épült ebben az évben. Leányváron nem épült új lakás. Ezeknek az épített lakások mérete átlagosan Pilisszántón és Kesztölcön a legnagyobb.

A 2015-ben mért adatok szerint az ivóvízhálózatba bekötött lakások arányának magyarországi átlaga 94,9 %. A Komárom-Esztergom megyei a járásközpontok átlaga 99,4 %, a Pest megyei járásközpontokban pedig 91,2 %. Kesztlőc (99,9 %) és Piliscsév (99,7 %) kiemelkedik a Komárom-Esztergom megyei és az országos átlagból is egyaránt. Pilisjászfalu (95,6 %) szintén az országos, valamint a Pest megyei szint feletti ellátottsággal rendelkezik. A legkevesebb bekötés Pilisszántón (66,3 %) és Piliscsabán (83,7 %) található. Pilisszentkereszt (92,1 %) és Leányvár (93,2 %) nagyjából lefedik a magyarországi ivóvízhálózati bekötések arányának mértékét.

2007 és 2017 között a legnagyobb mértékben ez a mutató Piliscsabán változott, azonban ez az érték nem tükrözi az ellátottság szintjét, mivel itt a legnagyobb a lakásállomány, ennél fogva itt várható a legnagyobb növekedés (86. ábra).

86. ábra: Az ivóvízhálózati bekötés arányának változása 2007 és 2017 között (Forrás: TEIR, saját szerkesztés)

2015-ös adatok alapján a bekötéseket vizsgálva a magyarországi átlag 78,8 %. Komárom-Esztergom megyében a járásközpontokban 95,3 %-os, valamint Pest megyében a járásközpontokban 80,3%-os a közcsatorna hálózati bekötés a lakások tekintetében. A vizsgált térségben Pilisszántó (34,6 %) és Piliscsaba (60,9 %) az a két település, mely nem éri el sem az országos, sem a megyei átlagot. Legjobb ellátottsággal Kesztlőc (91,3 %), Leányvár (92,1 %) és Piliscsév (92,4 %) rendelkezik, melyek meghaladják az országos átlagot, a megyei szintet pedig megközelítik. Pilisszentkereszt (77,8 %) és Pilisjászfalu (79,4 %) ellátottsága pedig nagyjából megegyezik a magyarországi szinttel. A 2007 és 2017 közötti változás esetében is ugyanazt lehet elmondani, mint az ivóvízhálózatba való bekötések növekedése esetén: Piliscsabán a legnagyobb mértékű a növekedés a térségi szinten kimagasló lakásállományának köszönhetően (87. ábra).

87. ábra: A csatornázottság arányának változása 2007 és 2017 között (Forrás: TEIR, saját szerkesztés)

A vezetékes gázellátás mértéke Piliscsabán a legmagasabb, és Pilisszántón a legalacsonyabb (88. ábra):

Kesztlőc	Leányvár	Piliscsaba	Piliscsév	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt
64,3 %	71,5 %	86,1 %	72,3 %	79,2 %	58,2 %	66,5 %

88. ábra: A gázellátás mértéke a vizsgált településeken (Forrás: TEIR, saját szerkesztés)

Kesztlőc a legjobban ellátott település villamosenergia tekintetében, ezt követi Pilisjászfalu és Piliscsév. Pilisszántón a legalacsonyabb ennek az értéknek az aránya:

Kesztlőc	Leányvár	Piliscsaba	Piliscsév	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt
95,5 %	91,1 %	78,4 %	93,6 %	93,9 %	57 %	84,7 %

A magasabb lakosságszám és lakásállomány végett a százezer lakásra jutó kábeltelevízió-hálózatba kötött lakások száma Piliscsabán a legmagasabb és Pilisszántón a legalacsonyabb:

Kesztlőc	Leányvár	Piliscsaba	Piliscsév	Pilisjászfalu	Pilisszántó	Pilisszentkereszt
48 919	70 236	75 000	65 700	72 000	25 189	41 558

III/5.2. Településhierarchia

A Pilisi Natúrpark szempontjából vizsgált négy fő településünk Kesztlőc, Piliscsév, Pilisszántó és Piliscsaba. Ezek közül Kesztlőc és Piliscsév az Esztergomi járáshoz tartozik, Komárom-Esztergom megyén belül. Pilisszántó és Piliscsaba pedig a Pilisvörösvári járás része Pest megyében:

Település	Jogállás	Járas	Megye	Lakónépesség	Terület
Kesztlőc	község	Esztergomi	Komárom-Esztergom	2512	22 km ²
Piliscsév	község	Esztergomi	Komárom-Esztergom	2396	25 km ²
Pilisszántó	község	Pilisvörösvári	Pest	2925	15 km ²
Piliscsaba	város	Pilisvörösvári	Pest	8337	26 km ²

A négy település hierarchiájában Piliscsaba a legjelentősebb városi rangját és lakosainak számát (8337 fő) tekintve.

További vizsgált települések:

Település	Jogállás	Járas	Megye	Lakónépesség	Terület
Leányvár	község	Esztergomi	Komárom-Esztergom	1762	7 km ²
Pilisszentkereszt	község	Szentendrei	Pest	2151	17 km ²
Pilisjászfalu	község	Pilisvörösvári	Pest	1615	7 km ²

A négy településen kívül további három községet is vizsgáltunk. Lakosaik száma megközelíti Kesztlőcét és Piliscsévét, területüket tekintve azonban Leányvár és Pilisjászfalu jelentősen kisebb.

III/6. A térséget érintő tervezési-fejlesztési környezet áttekintése

A térségi tervezés során elengedhetetlen feltárni a terv elkészültének és tervezési folyamatát befolyásoló egyéb dokumentációknak, elképzeléseknek, kezdeményezésnek a kapcsolatát, hogy megfelelő koherencia alakuljon ki az elképzelések között.

III/6.1. A térséget érintő ágazati koncepciók, területfejlesztési elképzelések és hatályos területi tervek áttekintése

Jelen fejezetben a térséget érintő egyéb fejlesztési-, rendezési- illetve ágazati terveket tekintjük át, hogy a tervek között a lehető legnagyobb koherencia alakuljon ki és a fejlesztések egy mederben folyjanak, ne egymástól elvonva a forrásokat, lehetőségeket és területeket.

III/6.1.1. A Nemzeti Fejlesztés 2030 – országos fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) térséget érintő vonatkozásai

A területfejlesztési politika megújításáról, az új Országos Területfejlesztési és az új Országos Fejlesztési Koncepció kidolgozásáról szóló 1254/2012. (VII. 19.) Korm. határozat alapján 2014-ben elkészült a Nemzeti Fejlesztés 2030, Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (továbbiakban OFTK).

A koncepció hosszú távú jövőképe nemzeti, fejlesztéspolitikai célokat és elveket fogalmaz meg. Jövőképe és célrendszere egészen 2030-ig szól, fejlesztéspolitikai prioritásai pedig a 2014-2020-as

időszakban. Célja településhálózat egészét integráló területi célok megfogalmazása, a megyék céljainak integrálása és iránymutatás az önkormányzatok számára.

Az OFTK hosszú távú céljai a gazdasági, társadalmi, környezeti, és területfejlesztési célokat is meghatároznak, melyek minden térségi és helyi szereplőnek szólnak. A célokon belül specifikus célok is elkészültek szakáganként.

Hosszú távú, átfogó fejlesztési célok:

- Értékteremtő, foglalkoztatást biztosító gazdasági fejlődés
- Népesedési fordulat, egészséges és megújuló társadalom
- Természeti erőforrásaink fenntartható használata, értékeink megőrzése és környezetünk védelme
- Térségi potenciálokra alapozott, fenntartható térszerkezet

Szakpolitikában érvényesítendő specifikus célok:

- Versenyképes, innovatív gazdaság
- Gyógyító Magyarország, egészséges társadalom, egészség- és sportgazdaság
- Életképes vidék, egészséges ételmiszer és -ellátás
- Kreatív tudásalapú társadalom, piacképes készségek, K+F+I
- Értéktudatos és szolidáris, öngondoskodó társadalom
- Jó állam: szolgáltató állam és biztonság
- Stratégiai erőforrások megőrzése, fenntartható használata, és környezetünk védelme

Területi specifikus célok:

- Az ország makroregionális szerepének erősítése
- A többközpontú térszerkezetet biztosító városhálózat
- Vidéki térségek népességeltartó képességének növelése
- Kiemelkedő táji értékű térségek fejlesztése
- Területi különbségek csökkentése, térségi felzárkóztatás és gazdasági ösztönzés
- Összekapcsolt terek: az elérhetőség és mobilitás biztosítása

Középtávú prioritások:

- Patrióta gazdaság
- Teljes foglalkoztatottság
- Energiafüggetlenség
- Népesedési fordulat

- Gazdaságilag életképes és élhető térségek mindenhol

A fentebb felsorolt célok a térség fejlődésére tekintve is ajánlottak tekinthetők. Az OFTK elveinek alkalmazása egyaránt segítheti a gazdasági, környezeti, társadalmi és területfejlesztési célokat és a helyi szereplők együttműködési céljait.

III/6.1.2. A térséget érintő kiemelt térség területfejlesztési tervei

A térség települései közül Piliscsaba, Pilijszászfalu, Pilisszántó és Pilisszentkereszt tartozik a Budapesti Agglomerációhoz, annak Északnyugati szektorához.

A Budapesti Agglomerációra vonatkozóan 2006-2007-ben készült el a Budapesti Agglomeráció Területfejlesztési Konceptiója, amely átfogó célként a várostérség versenyképességének javítását, a versenyképességét hosszútávon biztosító faktorok fejlesztését tűzte ki. Stratégiai célok voltak az életminőség javítása, a "kapu" szerep kiépítése és a "híd" szerep kiépítése.

III/6.1.3. Az Országgyűlés és a Kormány által jóváhagyott és az egyéb ágazati fejlesztési stratégiáknak az adott térségre érvényes vonatkozásai

Az ágazati fejlesztési stratégiák az adott ágazat fejlesztési céljait és eszközeit rögzítik, célrendszerük legtöbbször helyzetelemzésre és helyzetértékelésre épül. Magyarországon nincsen egységes szabályozás az ágazati tervezésre, az érvényben lévő ágazati stratégiák elnevezése, időtávja, felépítése és részletezettsége sem egységes.

A Pilisi Natúrpark megalapozó dokumentációjának készítésekor érvényben lévő, a térségre vonatkozó ágazati stratégiák:

A kerékpáros turizmus fejlesztési stratégiája 2010-2015

A stratégia a Pilis-Dunakanyar térségét országos szinten kiemeli, mind infrastruktúra, szálláshelyek kínálata és népszerűség szempontjából, illetve a kerékpáros desztinációk egyik magterületeként határolja le. A tervezett Pilisi Natúrpark térségének terep és egyéb adottságai ugyanúgy alkalmassá teszik hegyi kerékpározásra és családi túrákra is. A natúrparkok célkitűzéseivel és tevékenységi köreivel ezen környezetbarát közlekedési mód és rekreációs tevékenység népszerűsítése és feltételeinek kiépítése teljes mértékben összecseng.

Ökoturizmus fejlesztési stratégia 2008

A stratégia az ökoturizmus bázisainak működtetői között említi a nemzeti park-igazgatóságok, civil szervezetek és önkormányzatok mellett a natúrparkokat is. A Pilisi Natúrparkban cél a természeti és

kulturális értékek megőrzése mellett azok bemutatása is, melynek eszköze lehet az ökoturizmus, a turisztikai infrastruktúra kiépítése, javítása és az értékek bemutatása, látogatók vonzása.

III/6.1.4. A hazai, az adott térséggel szomszédos, azonos térségi szintű térségek és/vagy külföldi közigazgatási egységek területfejlesztési koncepcióinak és programjainak térségre vonatkozó üzenetei

A térséggel határos, azonos térségi szintű térség a Gerecse Natúrpark, azonban erre vonatkozó területfejlesztési koncepció vagy program jelenleg nem érhető el.

III/6.1.5. A területrendezési tervek térséget érintő vonatkozásai

Az Országos Területrendezési Terv Szerkezeti Tervét a 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről 2. melléklete tartalmazza (89. ábra).

89. ábra: Az Ország Szerkezeti Terve – részlet (MTrT, 2018)

A terv tartalmazza a térségi területfelhasználási kategóriákat, amelyek közül a térségben az erdőgazdálkodási térség a legjelentősebb, a fennmaradó terület pedig megoszlik a mezőgazdasági és a települési térség között. Vízgazdálkodási térségbe tartozik Kesztlőc területén két tó, illetve Pilisszántó területének délkeleti részén határos egy, szintén a vízgazdálkodási térségbe tartozó tóval.

Piliscsabát és Pilisjászfalut kettészeli a 10-es főút és az országos törzshálózati vasúti pálya. A térségen, Pilisszántót, Piliscsévét és Kesztlőcöt érintve, áthalad egy tervezett gyorsforgalmi út nyomvonala.

Az országos övezetek közül a következő övezetek érintik a térséget:

- ökológiai hálózat mag-, puffer-, és ökológiai folyosójának övezete
- erdők övezete
- világörökségi és világörökségi várományos terület által érintett települések övezete
- honvédelmi és katonai célú terület övezete (Esztergom részeként Pilisszentkereszt)

A Budapesti Agglomeráció Szerkezeti Tervét a 2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről 7. melléklete tartalmazza (90. ábra).

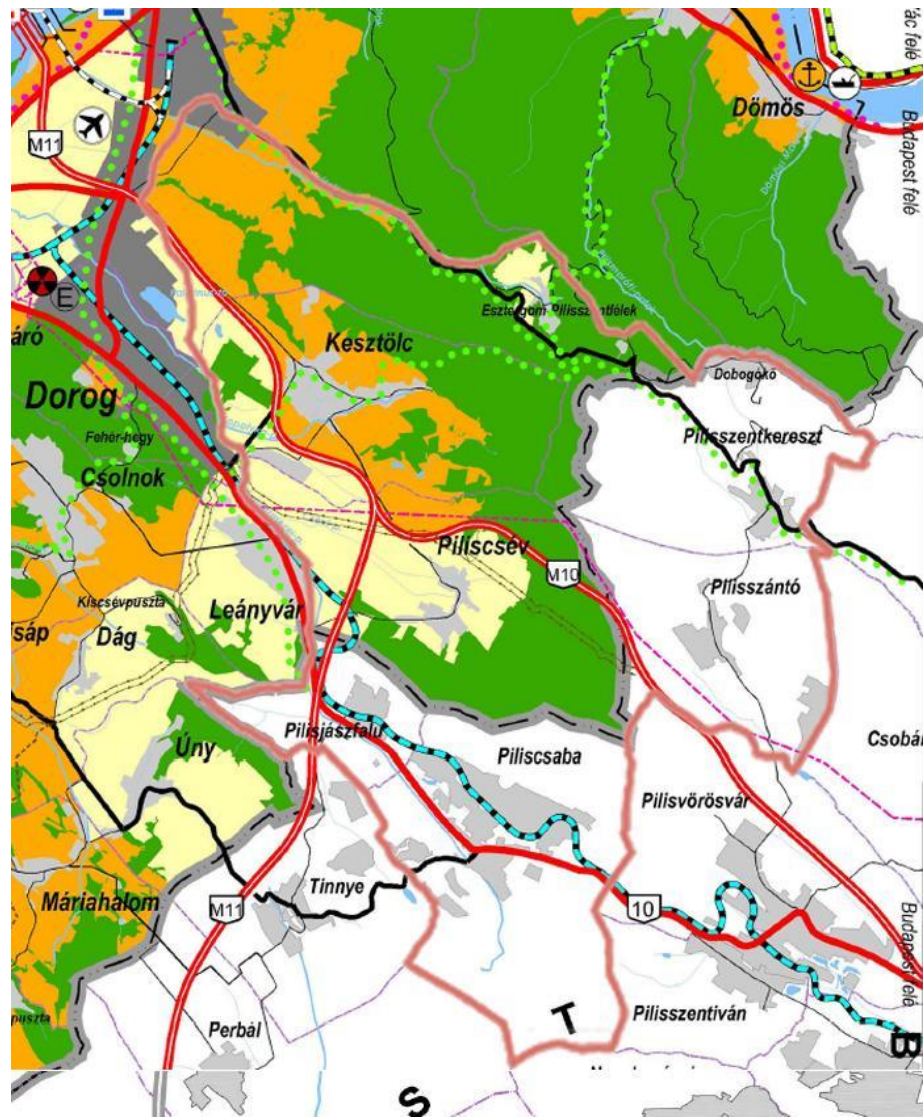

90. ábra: Budapest Agglomeráció Szerkezeti Terve – részlet (MTrT, 2018)

A szerkezeti terv a vizsgált települések területének jelentős részét az erdőgazdálkodási térségbe sorolja. Számottevő továbbá a mezőgazdasági térség és a települési térség részaránya. Pilisszántó keleti részén nagy kiterjedésű kertes mezőgazdasági térség található, és ez a területfelhasználási kategória Piliscsabán és Pilisszentkeresztben is megjelenik. Pilisszentkeresztben kijelöltek továbbá egy nagy kiterjedésű zöldterületi települési térség területet.

Pest Megye Területrendezési Tervét 2012-ben fogadták el. A vizsgált Pest megyei települések kivétel nélkül részei a Budapesti Agglomerációnak, ezért a megyei területrendezési eszközök hatálya alá nem tartoznak.

Komárom-Esztergom Megye Területrendezési Terve hatálya alá esik Piliscsév, Kesztlőc, Leányvár és Esztergom-Pilisszentlélek (91. ábra).

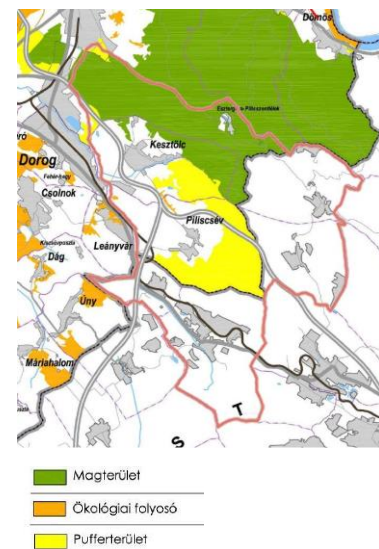

91. ábra: Komárom-Esztergom Megye Területrendezési Terve - részlet (2012)

A Komárom-Esztergom megyei övezetek közül a következők érintik a tervezési területet:

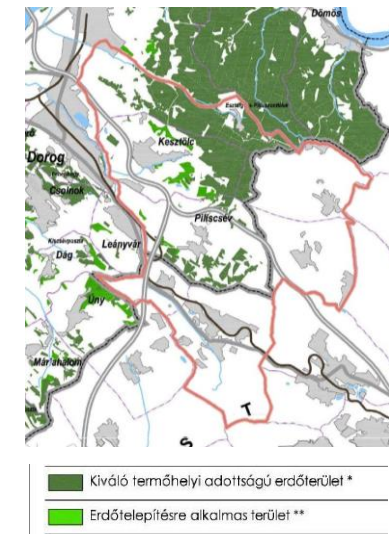
Országos ökológiai hálózat mag-, puffer- és ökológiai folyosó övezete

- Pilisszentléleken és Kesztlőcön jelentős kiterjedésű magterület található, Piliscséven pufferterület

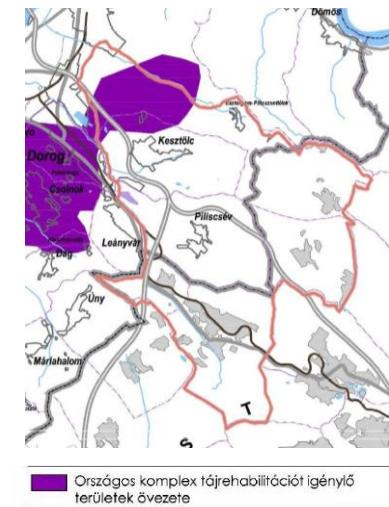
Kiváló termőhelyi adottságú erdőterület és erdőtelepítésre alkalmas terület övezete

- Kesztlőcön és Pilisszentléleken jelentős területet magába foglal, de Piliscséven is jelen van

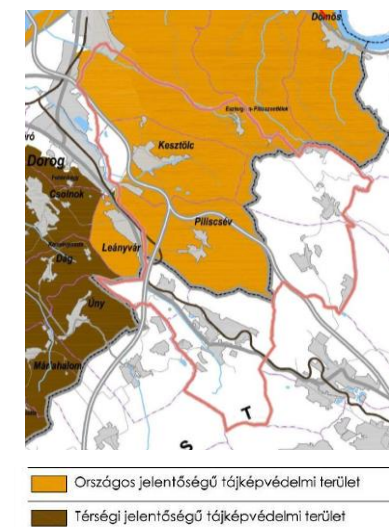
Komplex tájrehabilitációt igénylő területek övezete

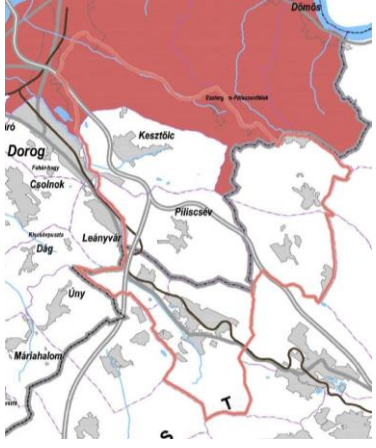
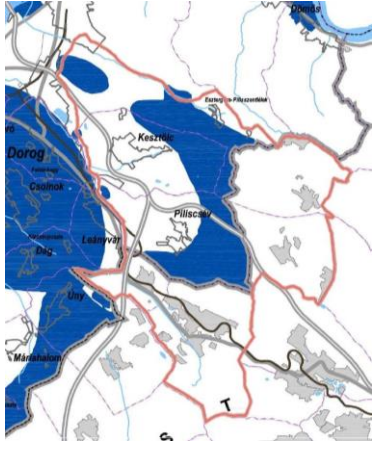
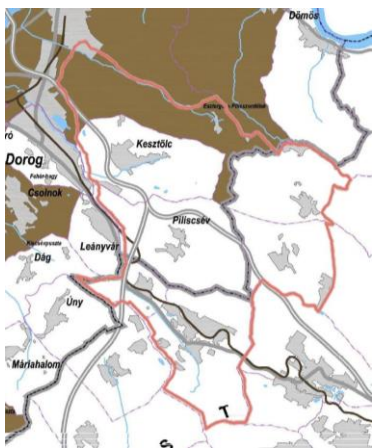
- Kesztlőcöt érinti, a felhagyott Lencse-hegyi szénbánya környezetét

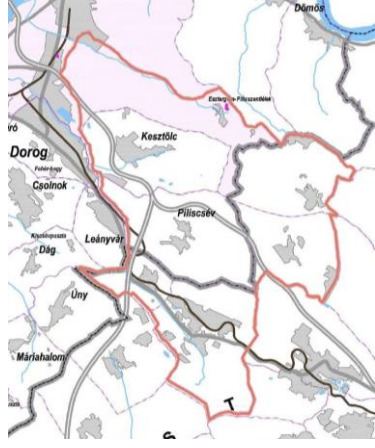
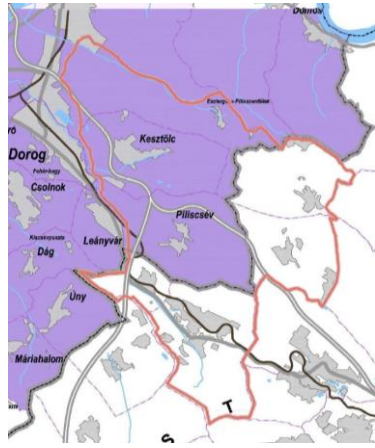
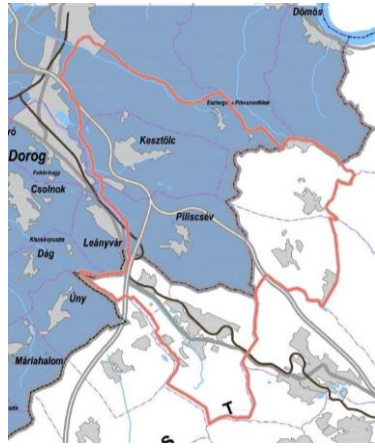

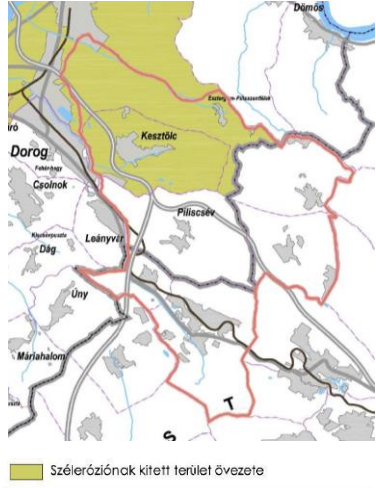
Tájképvédelmi területek övezete

- Közigazgatási határ szerinti lehatárolásban Kesztlőc, Piliscsév és Pilisszentlélek területét egyaránt érinti

<p>Világörökség-várományos területek övezete</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az OTrT lehatárolását pontosítja, Pilisszentlélek teljes területét, Kesztlőcön az erdőterületeket foglalja magába • 2012 óta kibővül az övezet 	 <p>Világörökség és világörökség-várományos terület övezete</p>
<p>Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület övezete</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minden települést érint 	 <p>Kiemelten érzékeny felszín alatti vízminőség-védelmi terület</p>
<p>Ásványi nyersanyag-gazdálkodási terület övezete</p> <ul style="list-style-type: none"> • A pilisi erdőket érinti 	 <p>Ásványi nyersanyag-gazdálkodási területek övezete</p>

<p>Honvédelmi területek övezete</p> <ul style="list-style-type: none"> • Esztergom részeként Pilisszentlélek területét érinti, ahol kis kiterjedésű térségi jelentőségű honvédelmi területet jelöl 	 <p>Kiemelt fontosságú meglévő honvédelmi terület övezete</p> <p>Térségi jelentőségű honvédelmi terület övezete</p> <p>TÁJÉKOZTATÓ ELEM</p> <p>Honvédelmi területek övezeteivel érintett települések közigazgatási területe</p>
<p>Földtani veszélyforrás övezete</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minden települést érint 	 <p>Földtani veszélyforrás területének övezete</p>
<p>Vízterhelésnek kitett terület övezete</p> <ul style="list-style-type: none"> • Minden települést érint 	 <p>Vízterhelésnek kitett terület övezete</p>

<p>Szélerózióknak kitett terület övezete</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pilisszentlélek és Kesztlőc területét érinti 	
--	--

III/6.1.6. A térséget érintő környezetvédelmi, természetvédelmi és tájvédelmi szabályozások

Környezetvédelem

27/2004. (XII. 25.) KvVM rendelet a felszín alatti víz szempontjából érzékeny területeken levő települések besorolásáról. Érintett települések: Kesztlőc, Leányvár, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisjászfalu, Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Pilisszentlélek.

Természetvédelem

- 1996. évi LIII. törvény a természet védelméről
- 14/2010. (V. 11.) KvVM rendelet az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészelekről
- 34/1994. (XI. 20.) KTM rendelet a Duna-Ipoly Nemzeti Park létesítéséről. Érintett települések: Kesztlőc, Pilisszentlélek, Pilisszántó, Pilisszentkereszt.
- 2/2002. (I. 23.) KöM-FVM együttes rendelet az érzékeny természeti területekre vonatkozó szabályokról. Érintett települések: Leányvár, Piliscsaba, Piliscsév.

III/6.1.7. A térség 20 ezer lakos feletti városainak gazdaság- vagy településfejlesztési programjai és településfejlesztési koncepciói

A térség által részben érintett egyetlen 20 ezer lakos feletti városi Esztergom, melynek Pilisszentlélek városrésze a térség északi területe. A valódi városias beépítés és városi lakosság, így nem képezi részét a térségnek. Ennek figyelembe vételével vizsgáltuk a város ezen részére eső fejlesztési irányait, programjait.

Esztergom Településfejlesztési Koncepciójának véleményezési anyaga 2018 októberében készült el, ami a város legfrissebb fejlesztési dokumentuma. A térséget érintő fejlesztési akcióterületként jelöli meg Pilisszentlélek városrészt, ahol az élhetőség javítását tűzi ki célul a koncepció.

Közlekedési szempontból a egyértelmű célja a városnak Esztergom belterülete és az önálló városrészek, mint pl. Pilisszentlélek közlekedési kapcsolatainak kialakítása, fejlesztés egy sajátos rendszerben, mely a mindennapi munkába-iskolába járást és az átmenő idegenforgalmi igényt egyszerre tudja eredményesen kiszolgálni. Ennek értelmében a Keleti- és a Déli összekötő út érinti az általunk vizsgált térséget, melyek a 1111. j. (dobogókői út) és a 1117. j. (látóhegyi út) utakhoz csatlakoznának Dobogókő érintésével.

A város közmű jövőképében szerepel Pilisszentlélek vízvezeték-hálózatának fejlesztése új beépítési igény esetén. Továbbá leírja, hogy a vezetékes gázellátással még nem ellátott településrészek ezen hálózat kiépítésére lehetőség van, azonban az üdülőterületeken és Pilisszentléleken PB gázpalack alkalmazásával ugyanolyan komfortfokozat érhető el, mint a vezetékes gáz kivezetésével. Elektronikus hírközlés tekintetében a koncepció Pilisszentléleken a mobil rádióadóból történő vételezést tartja megoldhatónak.

A koncepció térséget is érintő stratégiai (átfogó) céljai - tematikus céljai - horizontális célkitűzései lehetnek:

1. Gazdasági helyzet megőrzése (átfogó cél)
  - a. Hálózati szerepkör erősítése (tematikus cél)
    - i. Történetiségbe ágyazott, szakrális hagyományokat őrző szemlélet kialakítása
  - b. Gazdasági ágak fejlesztése
    - i. Turisztika, szolgáltatás és K+F komplex fejlesztése
2. Hagyományait őrző, megújulni képes társadalom ideájának megteremtése
  - a. Demográfiai kihívásokra válaszok megfogalmazás
    - i. Identitástudat és méltóság megőrzése, városrészek arculati megjelenése
  - b. Oktatás, kultúra szerepének erősítése
    - i. Évezredes hagyományok továbbvitele
    - ii. Érték alapú szemlélet kialakítása
    - iii. Helytörténet széles körben való megismertetése
3. Épített környezet magas szintű elvárásoknak való megfeleltetése
  - a. Városkép javítása
    - i. Városkapuk kijelölése, örökségi elemek megőrzése
  - b. Közlekedés színvonalának emelése
    - i. Elérhetőség javítása

- ii. Minőségi fejlesztések
- c. Közművesítés szintjének javítása
  - i. Közműhálózat teljessé és üzembiztossá tétele
  - ii. XXI. századi kommunikációs formák elérhetővé tétele
- 4. Természeti környezet szerepének felismerése
  - a. Klímaturadatos lépések megtétele
    - i. Megújuló energia használata
  - b. Táj értékek fennmaradásának elősegítése
    - i. Magas erdősültségi arány megtartása
    - ii. Egyedi tájértékek védelme

III/6.1.8. A térség hatályban lévő ágazati tervei, programjai

A térség jelenleg nem rendelkezik ágazati tervekkel, programokkal.

III/6.1.9. Vonatkozó egyéb tervek, tervi, fejlesztési előzmények

- A magyarországi natúrparkok fejlesztési koncepciója (2015-2030)
- A magyarországi natúrparkok szakmai koncepciója, 2013

III/6.1.10. Vonatkozó egyéb tervek, tervi, fejlesztési előzmények

- 1997. évi LXXVIII. törvény az épített környezet alakításáról és védelméről
- 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről
- 1995. évi LIII. törvény a környezet védelmének általános szabályairól

III/7. SWOT elemzés

A SWOT (strengths, weaknesses, opportunities, threats) analízis során a terület belső tényezőit elemezve megállapítjuk a Pilis Natúrpark erősségeit és gyengeségeit, a külső tényezők figyelembevételével fogalmazzuk meg a lehetőségeket és veszélyeket. Jelen fejezetben a területi fejlődést és a gazdaság érintő elemekre koncentrálnunk. (16. táblázat)

16. táblázat: SWOT-elemzés

ERŐSSÉGEK	LEHETŐSÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> - Természeti környezet és erőforrások - Oktatási intézményhálózat (felsőoktatás, szakképzés) - Országos viszonylatban magas vállalkozói aktivitás - Elhelyezkedés, BP közelsége – agglomeráció - Fővárosi munkahely lehetőségek és intézményi háttér - Alacsony munkanélküliségi ráta - Kerékpárutak, turistautak, PilisBike - Lovardák jelenléte - Helyi termelők, vendéglátóhelyek, szálláshelyek - Ister Granum ETE - Szlovákia közelsége - Vasút jelenléte 	<ul style="list-style-type: none"> - Kiemelt turisztikai régió - Turizmus kiemelt állami támogatása - Bejárható Magyarország Program lehetséges célterülete - PilisBike és PilisRide hálózat - Térség elhelyezkedése révén az ingatlanok iránti érdeklődés növekvő tendenciája - Az egyetem költözése révén létrejövő potenciális barnamezős fejlesztési terület fejlesztése - Többszörös források megjelenése Budapest és Pest Megye adminisztratív különválásával a 2021-es tervezési időszaktól - Térségileg összehangolt turisztikai szolgáltatások (programok, rendezvények, információszolgáltatás) iránti igény
GYENGESÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> - Hiányos szociális intézményi ellátottság - Nem megfelelő a települések közötti tömegközlekedés, kerékpárút - Nagyszámú ingázó népesség, helyben tartó erő gyengesége (foglalkoztatás, kultúra) - Barnamezős területek kihasználatlansága - Ipari-gazdasági-, lakóterületek (zöldmezős) koordinálatlan térségi fejlesztése - Területi megosztottság (két megye, egy kiemelt térség, három járás) - Domborzati tagoltság 	<ul style="list-style-type: none"> - Városi komfort igénye, városiasodás iránti igény - Térségi ingázás fokozódása (Budapest, Esztergom, Dorog, Pilisvörösvár felé), alvó város kialakulása - Fokozódó közúti terhelés - Hagyományos tájhasználat és gazdálkodási módok (szőlőtermesztés, legeltetés) térvesztése - Koncentrált turisztikai terhelés a népszerű attrakciók környezetében

E tekintetben erősségként értelmezhetők a térség természeti és környezeti erőforrásai, melyek jelentős fejlesztési potenciált hordoznak magukban gazdaságfejlesztési - főként turizmus - tekintetében. A kiterjedt és többszintű oktatási intézményhálózat az országos átlag feletti a területen, mivel az óvodától a felsőoktatási intézményig - mely doktori iskolákat is tömörít - minden szint megtalálható itt, így biztosított a művelt és szakképzett utánpótlás nevelés. Ennek egyik eredményeként fogható fel, hogy a vállalkozói aktivitás is az országos átlag feletti, mely a munkaerő helybentartását és a térség önálló eltartó képességét növeli. Budapest közelség átok és áldás is lehet több szempontból. Jelen esetben erősségként emeltük ki mivel intézményi ellátottságának teljessége révén erős háttérrel nyújt a térségnek. E tekintetben vizsgált terület elhelyezkedése és közlekedési kapcsolatai megfelelőek. Az említett vállalkozói aktivitás és Budapest közelsége révén a munkanélküliségi ráta igen alacsony, ami gazdasági szempontból kedvező a térség számára. Fő erősségei közé tartozik a Pilisi Natúrparknak a turisztikai infrastruktúra (turistautak) és a rekreációs illetve sportolási lehetőségek - PilisBike, Lovardák - kiterjedt hálózata, tárháza. A helyi termelők jelenléte ugyan nem kifejezetten meghatározó a térségben, de mindenképp erősségként értelmezhető meglétük, mivel minden településen megtalálható kisebb-nagyobb mértékben a helyi termékek jelenléte, továbbá főként települési szinten a gazdaság unikális részét képviselik. Nemzetközi szinten is számos kapcsolattal, kapcsolódással rendelkezik a térség, mely szintén a javát szolgálja. A Pilis Natúrpark része az Ister Granum Európai Területi Társulásnak, mely az EU-s források jobb területi elosztásának eszközeként fogja össze a Felvidék és a Dunakanyar, Visegrád-hegység, Pilis-hegység egyes részeit regionális szinten. Emellett külön kiemelhető Szlovákia közelsége, mely nemzetközi kapcsolatot jelent a térségnek, főként nagyszámú szlovák nemzetiségű lakosságának, továbbá ezt a kapcsolatot erősíti az előbb említett Ister Granum ETT is.

A térség gyengeségei között kiemelhető a hiányos szociális intézményi ellátottság, mely ezen szolgáltatások hiányát eredményezi a térségben, így hátrányos helyzetbe helyezve a szociális intézményekre szoruló lakosságot térségben. Továbbá a térség egészét érinti, hogy hiányos a települések közötti megfelelő tömegközlekedési kapcsolat, míg Budapest felől, illetve Esztergomról jól megközelíthető a térség addig a helyi közlekedés igen elmaradott. Az erősségek között említett az alacsony munkanélküliségi rátát, ami a magas helyi vállalkozói aktivitásnak is köszönhető, de főként a nagyarányú ingázás miatt tartható fenn ez az arány. Ez azonban a munkaerő helybentartó képességének kritikájaként, gyengeségeként írható le. Mindemellett a térségben számos barnamezős terület található, mely kihasználatlan és helyette koordinálatlan és struktúrátlan, ún. zöldmezős ipari-gazdasági és lakóterületi fejlesztések jönnek létre, melyek így kettős negatív hatást fejtenek ki a térségre, ezzel gyengítve azt. Nem segíti az egyes fejlesztési elképzeléseket az sem, hogy a terület közigazgatásilag több szinten is igen megosztott. Hét (+1) települést tartalmaz mégis két megye, egy kiemelt térség és három járás érinti. Ez nem könnyíti meg a forráselosztást és a fejlesztések kohézióját, ami szintén a

területi potenciált gyengíti. Végül, de nem utolsó sorban elengedhetetlen megemlíteni nem csak a közigazgatási megosztottságot, hanem a domborzatit is. A Pilis-hegység természeti és turisztikai, esztétikai szempontból mindenképp erősség, de a gazdasági ágazatok nagy részének gazdaságosan áthatolhatatlan akadályt jelent, nem csak objektumfejlesztés, hanem fenntartható kapcsolatok révén is.

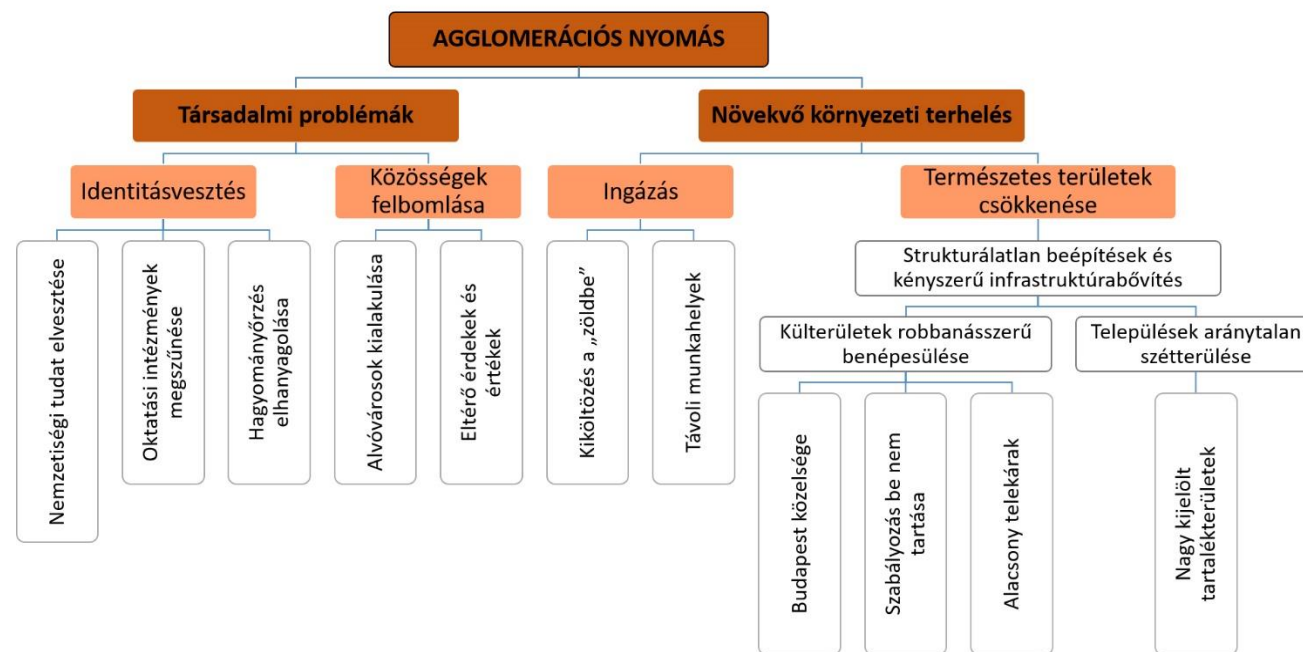
A Pilisi Natúrpark belső tényezők hatására kialakuló erősségeinek és gyengeségeinek feltárása után térjünk át a külső tényezők által befolyásolt lehetőségekre és veszélyekre. Lehetőségeket rejt magában többek között az újonnan meghatározott Dunakanyar kiemelt turisztikai régió, mely érinti a térséget, azonban ahogy azt az előző fejezetekben megfogalmaztuk közvetett módon kihasználhatók lennének a térség a fejlesztések. Továbbá a turizmus kiemelt állami támogatása tapasztalható az elmúlt években, ami nem csak az új kiemelt térségekre korlátozódik. A natúrpark részese lehet a Bejárható Magyarország Programnak is, mely növelné a az ide áramló emberek számát, ezáltal gazdasági növekedést eredményezve. Számos fejlesztési lehetőséget rejt magában a PilisBike és a PilisRide hálózat, mely új dimenziókat nyit az egyszerű bakancsos turizmuson kívül. Felelős és koordinált fejlesztéssel az a térség ingatlanjai iránti növekvő érdeklődés is kihasználható, azonban ehhez a térség természeti értékeinek és környezeti terhelés mértékének megőrzésével és csökkentésével kell, hogy létrejöhessenek. Az egyetem költözése fájó pont a térségnek, azonban ha ezen túl tud lépni, akkor megannyi lehetőséget fedezhet fel egy ilyen markáns épület hasznosításában, mely a térség számára jelentős fejlődést eredményezhet. Többforrások elérése is várható, mivel Budapest és Pest Megye adminisztratív különválásával a források egyenlőbb elosztása a cél, mely nagyban érinti a Pilisi Natúrparkot is. Ezek mellett az országos és nemzetközi tendenciák jól mutatják, hogy az összehangolt turisztikai szolgáltatások iránt növekszik az igény, melyhez a natúrparknak minden adottsága megvan.

Utolsó sorban feltárjuk a natúrparkot fenyegető lehetséges veszélyeket. Itt főként az agglomerációs folyamatok okozta negatív hatások jelennek meg, mint a városi komfort igénye és a városias arculat iránti igény az újonnan betelepülőkből, továbbá az térségi ingázás fokozódása, mely alvóvárosok kialakulásával fenyeget. Ennek következménye a növekvő közúti forgalom és terhelés, ami egyes területeket élhetetlenné, értéktelenné tehet. Továbbá veszélyként kell tekintenünk a népességváltás következményeként a hagyományos tájhasználatok és gazdálkodási módok visszaszorulására, mely a helyi gazdaságok csődjét és ezáltal a térség gazdaság unikális részének eltűnését eredményezheti. Emellett az ide látogatók számának növekedésével az egyes attrakciók körül koncentrálódhat a terhelés, mely az attrakció környezetének és magának az attrakciónak is a hanyatlásával, erodálódásával járhat.

III/8. Problémafák (agglomerációs folyamatok, gazdaságfejlesztés)

A különböző agglomerációs folyamatokat és gazdaságfejlesztést érintő problémák feltárására problémafákat alkottunk, melyek strukturáltan, hierarchikus rendben mutatják be az egyes fő problémák ok-okozati összefüggéseit, ezáltal megtalálva a problémák gyökerét, melyekre a valós megoldást nyújtó fejlesztési javaslatok alapozhatók.

III/8.1. Agglomerációs folyamatok által okozott problémák

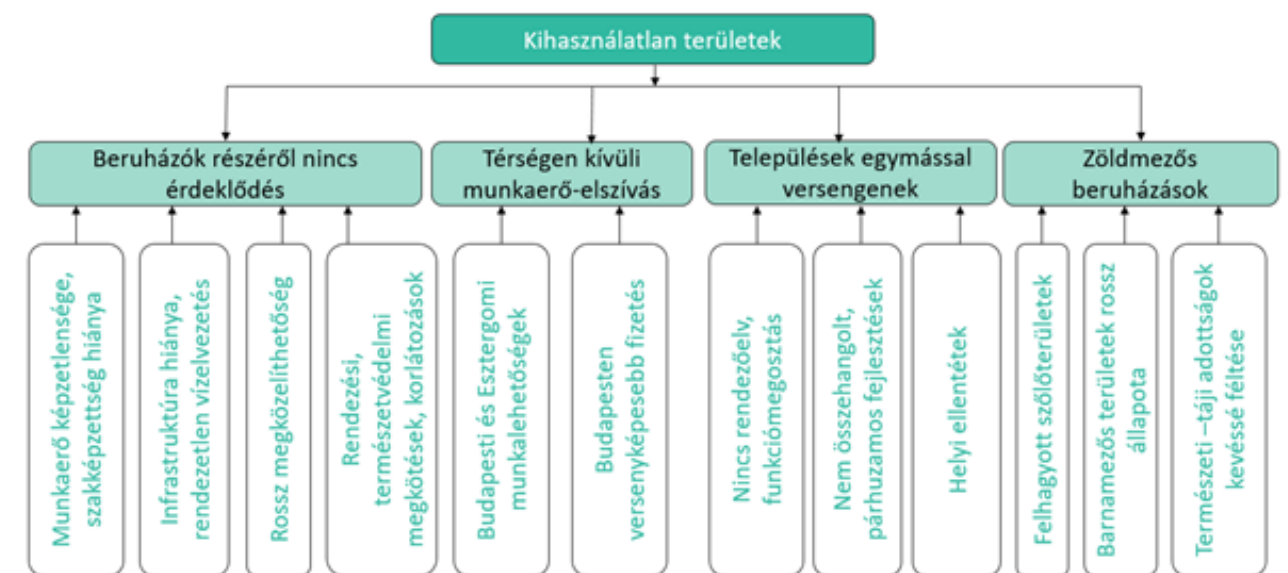
A térség elhelyezkedésének kettőssége, különböző problémákat okoz. Mivel egyik fele a Budapesti Agglomeráció kiemelt térség része, a másik Komárom-Esztergom megyéhez tartozik, azonban az agglomeráció területének lehatárolása a területrendezési tervekben nem követte a dinamikus változó folyamatokat, hanem 1996 óta statikus keretbe foglalja azt a ma már 80 települést, melyet akkor meghatároztak a térség részeként. Ezáltal az agglomerációs folyamatok a Pilis Natúrparc Komárom-Esztergom megyei részén is jelentkeznek kisebb-nagyobb mértékben. E folyamatok okozta problémákat két fő csoportba soroltuk. Megkülönböztettük a társadalmat érintő problémákat és a környezeti terhelés okozta problémákat.

Társadalmi problémaként fogalmaztuk meg a lakosok identitásvesztését, mely a beáramló más- vagy újfajta kultúra hatására kialakuló nemzetiségi tudat elvesztésében, a nemzetiségi oktatás háttérbe szorulásában és a hagyományörzés elhanyagolásában körvonalazódik. Emellett az új népesség bevándorlása okán problémaként megfogalmazható az egyes közösségek hígulása, felbomlása. Ennek okozója, hogy a népesség a városból kitelepült része alvótelepülésként, alvótérségként használja a

településeket, továbbá eltérő új, eltérő érdekekkel és értékekkel rendelkeznek, ami szintén a közösségek felbomlását okozza.

A növekvő környezeti terhelés problematikáját is két fő problémára osztottuk. Az egyik a nagymértékű ingázás, melyet a városokból idetelepülők napi munkába járása okoz. Náluk igényként jelenik meg a zöld környezeti lakóhely és ezért hajlandók igen nagy utat megtenni az így távolra kerülő munkahelyükre. Másik oldalról komplex problémaként jelenik meg a növekvő lakóterületi igényekkel párhuzamosan jelentkező természetes területek csökkenése. Ennek okozója a strukturálatlan beépítések és a kényeszerű infrastruktúra fejlesztések. Ennek két fő okozója a lakóterületi igények mentén a külterületek nagyarányú beépülése, melyek Budapest közelségének, a gyenge szabályozási rendszernek és az alacsony telekáraknak köszönhető. Ezzel párhuzamosan jelenik meg a települések szétterülésének problémája is, melyek a nagy tartalékterületek (lakó-, ill. ipari-gazdasági területek) kijelölése okán jelentkeznek a térségben.

III/8.2. Gazdasági folyamatok problémái

A térségben rengeteg olyan terület található, melyet alul hasznosítanak, így az ezekben rejlő gazdasági potenciál nincs kiaknázva. Ez gazdasági fejletlenséget eredményez, nem használják megfelelően a térségben az erőforrásaikat és a már meglévő területeiket.

A kihasztnalatlan területek négy fő probléma miatt alakultak ki. A legfőbb probléma, hogy a beruházók részéről nincs érdeklődés a terület iránt, melynek oka a szakképzetlenség, a nyelvtudás hiánya. A térség természeti adottságai is hátráltató tényezők a beruházók számára: a domborzat miatt nehéz a települések megközelíthetősége, a természeti területek és környezetük pedig megkötésekkel,

szabályokkal járnak, melyek korlátozzák a beruházásokat és azok módját. Az infrastruktúra sem megfelelő a térségben, a hegyi utak nehezen járhatók, a települési utak pedig rossz minőségűek, valamint magas a közművezetlenség aránya.

Nem lehet elmenni Budapest és Esztergom munkaerő-elszívó hatása mellett, hiszen a képzett munkaerős inkább ingázik, és a nagyvárosban keres lehetőséget, mivel ezeket helyben nem találja meg. Ez a térségi munkanélküliséget jelentősen csökkenti, ugyanakkor a térségben dolgozók száma is alacsony marad.

A települések versengenek egymással, nincs meg közöttük az összhang, amely a közös gazdasági fejlődést elősegíthetné. Nincs egy közös rendezőelv, hiányzik a települési szereposztás, a fejlesztések párhuzamosan, egymással való kommunikáció nélkül valósulnak meg. Ezt a széthúzást helyi ellentétek is tovább mélyítik, ugyanakkor ez a probléma natúrpark létrejöttével enyhülni fog.

Kihaszínlatlan területeket eredményez az is, hogy azok a beruházások, melyek megvalósulnak, nem a barnamezőkön jönnek létre, hanem zöldmezős beruházásként valósulnak meg (pl.: leendő Kesztlöci ipari park), általában szántókon, vagy felhagyott szőlőkön, csökkentve a zöld környezetet, ugyanakkor nem kiaknázva a már meglévő adottságokat, így a funkció nélküli területek továbbra is megmaradnak.

Felhasznált források

Csépányi et. al. 2017: Csépányi Péter, Magassy Erik, Kontor Csilla, Szabó Csilla, Szentpéteri Sándor, Németh Rita, Németh Zoltán, Müller Szabolcs, Szabó Miklós, Kovács András, Szenthe Gábor, Limp Gábor, Ocsovai Zoltán, Brandhuber Ádám, Farkas Viktor és Petrik János: A 2014. decemberi jégkár okai és következményei a Pilisi Parkerdő Zrt. által kezelt erdőállományokra, Erdészettudományi Közlemények, 2017. 7. évfolyam 1. szám, pp.25-41. DOI: 10.17164/EK.2017.002

Kerekes Sándor (1998): A környezetgazdaságtan alapjai, Budapest. (<http://mek.oszk.hu/01400/01452/html/>)

Magyar Turisztikai Ügynökség: Turisztikai fejlesztések sora indul Magyarországon 2018-ban (<https://mtu.gov.hu/cikkek/turisztikai-fejlesztések-sora-indul-magyarorszagon-2018-ban-331>)

Vilagorokseg.hu: Esztergom, Visegrád, középkori magyar királyi központok és az egykori Pilisi királyi erdő területe - Kiemelkedő Érték Meghatározása (letöltés dátuma: 2019.03.05.) (https://www.vilagorokseg.hu/_upload/editor/KEM/Esztergom__Visegrad_KEM_webre.pdf)

27/2015. (VI. 2.) MvM rendelet a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről

2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről

1550/2017 (VIII. 8.) kormányhatározat a Dunakanyar kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról, valamint a térségben megvalósítandó egyes fejlesztésekről B/5787 számú beszámoló a világörökségi területek állapotáról és a világ kulturális és természeti örökségének védelméről szóló egyezményből eredő feladatok ellátásáról, 2015

Esztergom város Település Arculati Kézikönyv

Kesztlöc Településképi Arculati Kézikönyv

Komárom-Esztergom Megye Területrendezési Terve, 2011

Piliscsaba Településképi Arculati Kézikönyv 2017

Piliscsév Település Arculati Kézikönyve

Pilisjászfalu Településképi Arculati Kézikönyv / Tervezet 2018

Pilisszántó Településképi Arculati Kézikönyv 2017

Pilisszentkereszt Településképi Arculati Kézikönyv

Geománia honlap, lelőhelyek listája

(<http://www.geomania.hu/lelohelylista.php>)

MBFSZ interaktív földtani térképek

(<https://map.mbfisz.gov.hu/>)

Pilisi Parkerdő hivatalos oldala

(<https://parkerdo.hu/turizmus/latnivalok/pilisszentkereszti-ciszterci-kolostorrom/>)

Piliscsaba hivatalos oldala

(http://www.piliscsaba.hu/oldal_display.php?page=latnivalok)

Műemlékem.hu oldal

(<http://www.muemlekem.hu>)

<http://euvki.hu/flex/index.html?config=config04.xml>

2018. évi CXXXIX. törvény Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről

97/2005. (XII. 25.) OGY határozat az Országos Területfejlesztési Konceptióról (OTK)

Budapesti Agglomeráció Területfejlesztési Konceptiója és Stratégiai Programja, 2006.

Komárom-Esztergom Megye Területrendezési Terve, Város-Teampannon kft., 2012

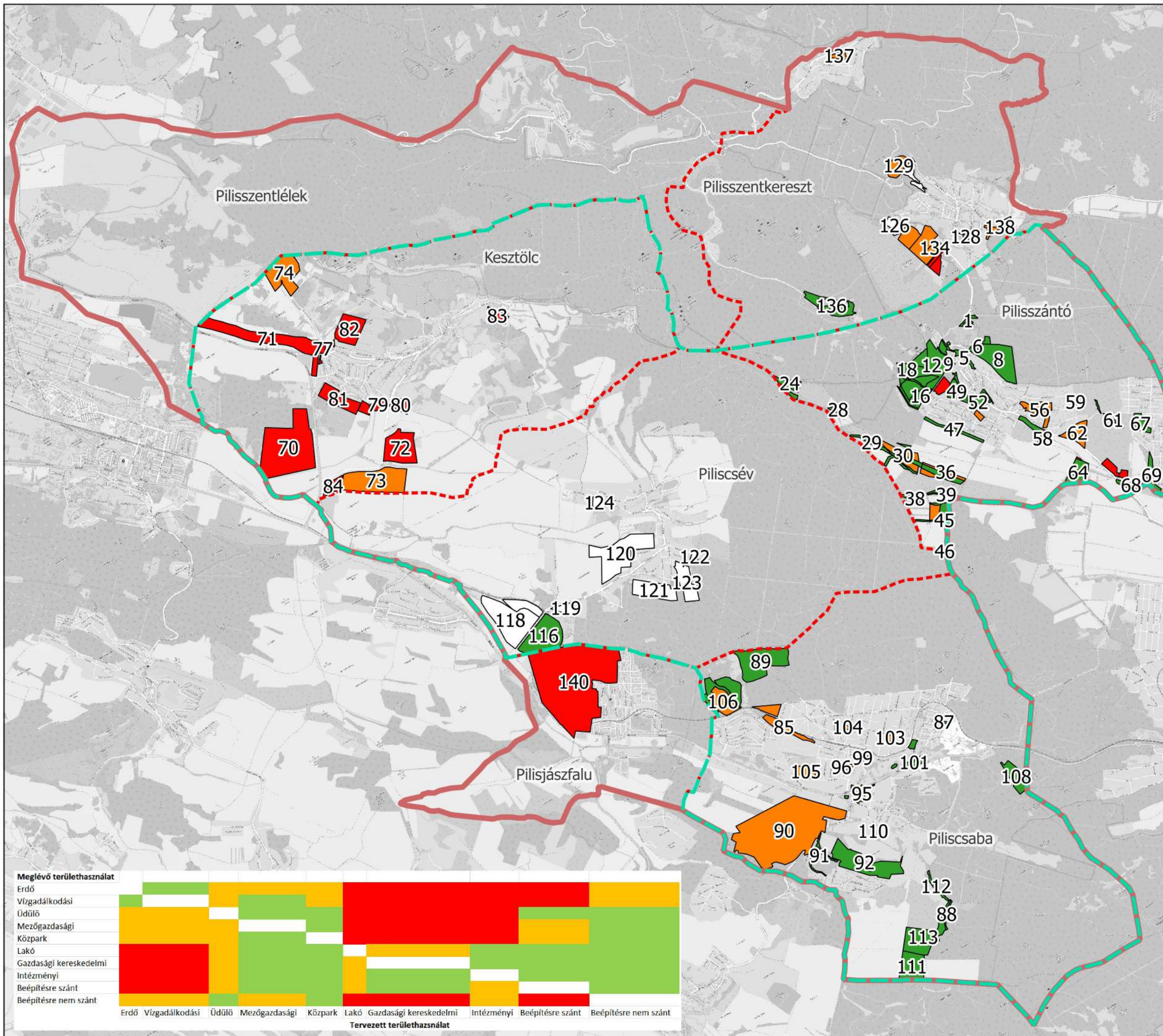
Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Településrendezési tervek változásai

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
  - - - Tervezett natúrpark határa
  - - - Közigazgatási határ
- Területhasználat váltás
- Erős/kedvezőtlen beavatkozás
  - Jelentős beavatkozás
  - Pozitív/csekély változás

Meglévő területhasználat

- Erdő
- Vízdálkodási
- Üdülő
- Mezőgazdasági
- Közpark
- Lakó
- Gazdasági kereskedelmi
- Intézményi
- Beépítésre szánt
- Beépítésre nem szánt

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

IV. pillér - Turizmus, helyzetfeltárás, értékelés

Módszertan

A turisztikai tervezés alapjául a *Helyzetfeltárás* és az *Örökségvédelem* fejezetben bemutatottakon túl a térség turizmusát feltáró specifikus vizsgálatot végeztünk, melyet értékelési munkafázis, majd javaslati munkarész készítése követett. A helyzetfeltáráshoz a KSH és a TEIR adatbázisait használtuk, amelyek összehasonlításra alkalmas adatokat szolgáltatnak, ám nem naprakészek és –tapasztalataink szerint– nem teljesen mutatják a valóságot. A terepbejárások során arra törekedtünk, hogy a táji adottságokat a lehető legrészletesebben megismerjük. A hallgatók és az oktatók sok emberrel beszélgetve igyekeztek olyan információkat is szerezni a térségről, amelyekhez semmilyen adatbázisból nem lehet hozzájutni. A terepbejárások során fényképeket is készítettünk, ezek színesítik a tanulmány különböző fejezeteit.

A feldolgozást Godsava „4A” modellje (Attraction/vonzerő, Accommodation/szállás és ellátás, Access/elérhetőség, Attitude/hozzaállás, szemlélet) alapján építettük fel. A vonzerők között természeti, művi és egyéb kulturális értékek mellett részletesen foglalkoztunk a különféle gyalogos és kerékpáros útvonalakkal, valamint a térségi jelentőségű programokkal. A meglévő turizmus típusok és szálláshelyek feltárása alapján próbáltunk a látogatók összetételére következtetni. Feltártuk a turisztikai infrastruktúra és szuprastruktúra elemeit, saját értékelési rendszert alkotva egyenként értékeltük a szálláshelyeket, vendéglátóhelyeket és ételmező boltokat. Statisztikai adatok segítségével mutatjuk be a turizmus szerepét a helyi gazdaságban, beleértve a meglévő szakmai tudásra, szabad munkaerőre vonatkozó helyzetet is. Az elérhetőség keretében a virtuális elérhetőséget, megjelenéseket is vizsgáltuk. A tervezési, szabályozási háttér vizsgálata a tervezési keretek ismerete miatt volt szükséges. Vizsgálati eredményeinket SWOT analízis segítségével rendszereztük a tervezési célok, irányok meghatározásához.

A *javaslati részben* megjelenő fejlesztések között mindezeket sorra véve fogalmaztunk meg fejlesztési javaslatokat, amelyek között vannak olyanok, amelyek azonnal megvalósíthatók, vannak, amelyek továbbfejlesztésre alkalmasak a helyi döntések és vállalkozó kedv alapján, és vannak, amelyek ötletbörze-szerűen inspirációt nyújtanak újabb fejlesztési projektekhez.

IV/1. Helyzetfeltárás és értékelés

A helyzetfeltárás során felmértük a térség turisztikai vonzerőit, infra- és szuprastruktúra elemeit, majd saját értékelési rendszert felállítva értékeltük azokat. Sorra vettük a települések rendezvényeit és

programjait, majd pedig a helyben és időbeni elhelyezkedésük alapján ábrázoltuk azokat. Statisztikai adatok alapján értékeltük a térségi turizmus jelentőségét.

IV/1.1. A települések turisztikai kínálata

A települések turisztikai kínálatának vizsgálata során a lehetséges vonzerőket, szálláshelyeket, vendéglátóhelyeket és ételmező boltokat, turistautakat, kerékpárutakat, térségi programokat és rendezvényeket, valamint statisztikai adatokat vizsgáltunk és értékeltünk térségi szinten.

IV/1.1.1. Turisztikai vonzerők és bemutatásuk módja

Vonzerő bármi lehet, ami látogatókat vonz. Turisztikai szempontból terméké azonban csak akkor válik, ha a bemutatásához szükséges infrastruktúra kiépül, és különféle kapcsolódó szolgáltatások is megjelennek a látogatók kényelmére, szabadidejük élvezetes eltöltésének biztosítására.

A vonzerőket csoportosítva tárgyaljuk, eredetük szerint megkülönböztetünk kulturális és természeti értékeket, típusuk szerint külön tárgyaljuk az örökségi elemeken túl a sportot és rekreációt szolgáló és egyéb (túraúthálózatok, rendezvények) turisztikai szempontból értékes elemeket.

Kulturális értékek

Piliscsaba

A város épített öröksége rendkívül kiemelkedő, templomok és egyéb, valláshoz köthető építmények, oktatási intézmények, művészeti alkotások sora található itt.

Piliscsaba városában négy épület áll műemléki védelem alatt: a Piliscsabai Római Katolikus Templom, a Volt Klarissza-szállás, az Erdészeti hivatal és a Nepomuki Szent János kőszobra. Az Uradalmi ház, mely József Nádor uradalmi háza volt, Az országos műemlékjegyzékben nyilvántartott védett ingatlan. Ezek mind a XVIII. században keletkeztek, és barokk stílusban épültek fel. Ezek az értékek mind a Templom téren csoportosulnak, ráadásul itt tekinthetjük meg a Falumúzeumot, a Szent Vince kollégiumhoz tartozó Szent Vince Házat Páli Szent Vince magányos szobrával, az I. világháborús emlékművet és a német kitelepítés emlékkövét. Ha ez a sok látnivaló nem lenne elég, az egésztest megkoronázza a Templom tér magával ragadó utcaképe. Piliscsaba jelentős kézműves termékeket árusító üzlete is itt van: a Vinatrium borok és kézműves termékek boltja.

A város lakott beépített területének keleti részén húzódik a Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Ezt a rendkívül karakteres épületegyüttest Makovecz Imre és társai tervezték meg, azóta is éke Piliscsabának. A helyszínhez kapcsolódik a Szent Vince kollégium egyik épülete, a Marillac Szent Lujza Egyetemi kápolna. Kertjében több szobrot, emlékművet állítottak, például Kálvin János

mellszobrát, Pázmány Péter mellszobrát, Arisztotelész, Aquinói Szent Tamás szobrát, és a központi elhelyezésű Szent István szobrot.

A Fő út mentén elhelyezkedő Iosephinum Kollégium is igen jellegzetes épület, mely meghatározó eleme a településnek, kertjében helyezték el dr. Gál Ferenc bronz mellszobrát, valamint a befejezetlen Madonna-szobrot, ráadásul az épületegyüttesben edzőtermet is kialakítottak. Emellett a város további jelentős oktatási intézményei közé sorolható a Jókai Mór Általános Iskola (védett ingatlan), a Pádúai Szent Antal Általános Iskola, Gimnázium és Műv. Iskola, a Szent Péter Kollégium és a Boldog Gizella Kollégium (Szombathelyi villa).

Piliscsabán nagy szerepet kap a hit, a vallás, ezért a fenn említett műemléki védelem alatt álló Római Katolikus Templomon kívül számos valláshoz kapcsolódó épített érték lelhető fel. Ide sorolandó a Református Templom, a Piliscsabai Evangélikus Gyülekezet temploma (Béthel Otthon), a klotildligeti Jézus Szíve plébánia, a neogót Csodásérmű Boldogasszony Kápolna, Lazarista Templom, a Kálvária domb és kápolna, és több kereszt, feszület is, melyeket a lakosok időnként felkeresnek. Piliscsabán nagy figyelmet fordítanak a sérült emberekre, igyekeznek munkalehetőséget teremteni számukra, foglalkozásokat szervezni nekik. A Diakonissza ház, Siló Társasotthon a helyi evangélikus gyülekezet, és a diakonissza egyesület egyik központja, emellett mozgássérült embereknek biztosít lakhatást és munkát. Piliscsabán két temetőt létesítettek hajdanán. Az egyik a Köztemető (lakosoknak csak Temető), amelyben a legrégebbinek tartott sírkő Gyurkovics Pál plébános sírköve, aki 1730 és 1779 között élt, a másik pedig a Zsidó temető. A Temetőben kereshetjük fel a II. világháborús emlékművet, a Szovjet hősi emlékművet, a Temető keresztet és a Haranglábat, ezek mind jó állapotúak. A város egyik részén, Klotildligeten igen sok villa épült, melynek telkeit a XIX. század végén parcellázták ki a vasútvonal megépülésével, s az épületek építése az 1900-as években kezdődtek meg. Ez a helyszín nyaralótelepként működött, a telkeket főként katonatisztek kapták. Klotildligeten igen kedvelt helyszín a Klotild park. Itt épült fel a már fenn említett Jézus Szíve templom, továbbá itt helyezték el II. Rákóczi Ferenc fejedelem mellszobrát, Klotild főhercegnő mellszobrát, a Vaskos (Irgalmas) keresztet és Sík Sándor domborműves emléktábláját, ráadásul itt fut a Vadgesztenye fasor a Szent László úton.

Kesztölc

Kesztölcön kétségkívül a leghíresebb és fajsúlyosabb kulturális látnivaló az egyetlen magyar alapítású Pálos-rend hagyatéka, a Klastrompusztai pálos kolostorrom, mely világörökség várományos terület. Nem csak kulturális, de erős vallási jelentősége miatt jelentős az idelátogatók, zarándokok száma. Emellett szintén fontos a régi pincesor, ahol mai napig jó állapotú, idős pincék mutatják a hagyományos települési identitást. Emellett ez rendezvények, borkóstolók, borversenyek, utcabálok rendezvényhelyül is szolgál. További kulturális látnivaló még a bányász emlékmű, mely a helyiek életében fontos szerepet betöltő bányászatnak állít emléket, a tájház, ami a hagyományos építkezést,

népi jellegzetességeket mutatja be, a helytörténeti múzeum, valamint a „Mélyúti Máriák”. A két kis kápolna zarándokhelyként működik, szép romantikus természeti környezetben, így ilyen téren a fentiekhez is sorolható.

Pilisszentlélek

Az egykori Szentlélek pálos kolostor és templom romja a Pilisszentlélek központjától 1 km-re, a Pilis erdővel borított hegyeinek ölelésében található. A településre az utóbbi időben minden bizonnyal az itt forgatott sorozat miatt érkeznek. Ezt az a tény mutatja, hogy azóta felélénkült a forgalom, esetenként tömegekkel is találkozhatunk, legkeresettebb látnivalók közé emelkedtek a sorozat helyszínei, mint a polgármesteri hivatal, Teca kocsmája. Ezen túl a településen több kulturális érték is található: tájház, az egykori üveghuta omladozó épülete, valamint a település temploma is érdemes a meglátogatásra. Általánosságban elmondható, hogy a turisztikai infrastruktúra hiányos. Interaktív látnivalók egyáltalán nem találhatók, bemutatás módja pedig igen minimális. Terepbejárás alkalmával jól érzékelhető volt, hogy egyedül a pálos romoknál van információs tábla. Kizárólag a turistautak felfestése segíti a bemutatást.

Pilisszántó

Pilisszántó értékekben gazdag település, kb. 70-75 tájérték található a község területén, melyek közül vannak az őskoriaktól, a római értékeken át a középkori kereszttekig és barokk templomig, kápolnáig. A község legnagyobb nevezetessége a Csillagösvény, amelynek útvonalát faragott faoszlopok jelölik a Sziklakórháztól a Boldogasszony Kápolnáig. A faragványok között helyet kapott Nimród, Attila király, Árpád vezér, Szent László és a Pálos örökségre reflektálva Boldog Özséb is. A Boldogasszony kápolna 2016-ban épült helyi összefogásnak köszönhetően, Makovecz Imre tervei alapján. Az ősi formájú építmény építésében mind a helyiek, mind a Makovecz iskola diákjai részt vettek, a mészkőbánya köveiből dolgoztak. Az oltár feletti szobor Péterfy László munkája. A katolikus templom, amely Szent Antalnak van szentelve, mellett több kisebb vallási emlék, kápolna is található a községben, mint a Szent Rókus kápolna, Szent Flórián kápolna és a Trojica-kápolna. Keresztek is nagy számban fordulnak elő Pilisszántón, ezek közül kiemelendők, melyek térségi szinten is fontosak, ilyen a Pilis Keresztje, melyet nemrégiben újjítottak fel, vagy a Pilis kapuja kereszt. Fontos attrakciónak számít a Mészégetők kútja, valamint a Sziklaszínház a székelykapuval. A községben, a térséghez hasonlóan, több mészégető is található. A Mészégetők kútja a település szlovák hagyományait őrzi, a mészégető kemence hűtéséhez szolgáló vizet húzták fel ebből a kútból, melyet helyi összefogás során felújítottak. A mészégetők ma is megtekinthetők a település déli részén, ugyanakkor az összes elhagyatott állapotban van, és illegális hulladéklerakóként használják őket. A Sziklaszínház az egyik bezárt bánya rekultivációs lehetőségeként jött létre, új funkciót adva a felhagyott területnek. Koncerteket, tánc- és felolvasó esteket, és egyéb helyi rendezvényeket is tartanak a görög mintára a szabad ég alatt. Sajnos a rendezvények száma egyre

csökken, hiszen a hangosítást, és az áramot csak nagy költségek árán tudják kivinni az egykori bányaterületre. Ugyanakkor ilyen jellegű berendezéseket nem igénylő rendezvények, programok továbbra is gyakran vannak a sziklaszínház területén. Római kori emlék is van Pilisszántón, a katolikus templom és a polgármesteri hivatal előtt római mérföldkövek vannak kihelyezve. A mérföldkövek az Aquincumot Brigetio városával egykoron összekötő utat szegélyezték. Az egész települést behálózzák pincejáratok, ezekhez több helyen is található lejárát, például a templomnál, vagy a Baross-Jurkovicsekúriánál. A kastély, melyet a hagyomány szerint Clark Ádám tervezett, 1826-ban építettek, a Baross-család rezidenciájaként. A Baross-ház jelenleg szintén rendezvények helyéül szolgál, például itt tartják a Borverseny kóstolóját, vagy a Nyugdíjas Klub üléseit.

Pilisszentkereszt

Pilisszentkereszt legértékesebb kulturális hagyatéka a ciszterci apátság romjai. Az apátságot 1184-ben III. Béla alapította. Valószínűleg egy korábbi, a IX-X. században alapított bencés kolostor romjain épült, erről azonban kevés forrást leltek fel eddig. A tatárjárás alatt elpusztult az apátság és a település, de 1254-ben IV. Béla király újjáépíttette, felvirágoztatta, birtokaiban és kiváltságaiban megerősítette. 1250-ben, a tatárjárás után alapította Özséb esztergomi kanonokságáról való lemondása után a pilisi remeték összegyűjtésével a közeli Klastrompusztán a pálos rendet. 1270-ben IV. Béla a ciszterci kolostor mellett található vadászházát adományozta nekik, hogy ott kolostort alapíthassanak. A török uralom idején mindkét kolostor elpusztult, a visszatérő szerzetesek között pereskedés indult a ciszterci kolostor tulajdonjogát illetően. A XVIII. század közepén a pálosokhoz került a kolostor. 1967-ben, a Gerevich László vezette ásatások alatt került elő a templom hosszházának és kereszthajójának találkozásánál az 1213-ban meggyilkolt Gertudis királynénak, II. András feleségének sírja, mely európai jelentőségű középkori emlék. A település szívében található Tájház az 1900-as években épült. Korábbi tulajdonosa Mikusik (jelenlegi alpolgármester felmenője) kovácsmester volt, aki családjával élt itt. Az ódon épületet a családtól 1997-ben vásárolta meg az önkormányzat. A tájház megnyitásával azt a célt tűzték ki, hogy a fennmaradt szlovák használati tárgyakat, eszközöket, népviseletet megmentésük, és bemutassák az utókornak. A kiállításon a korábbi tulajdonos berendezési tárgyai és a község lakói által adományozott tárgyak találhatóak.

Piliscsév

Fontos épített értéke Piliscsévnek a központban megtalálható Római Katolikus templom, továbbá a Szent Orbán-szobor, mely a borászati gyökerek jeleként jelenik meg markánsan a településen. Ezek mellett számos római kori emlék is található a községben, mint a Margéta, az Od Szántova II. és az Od Veresvara II. A település elsődleges vonzerejét a település egyedülálló pincésora jelenti. Piliscséven ezentúl lovardák és egy játékpark is várja az arra kirándulókat. Elsődleges turisztikai látványosságot képez a Kelemen majorság, „ahol a zöld zöldebb és a kék kékebb, ahol az állatok az emberek, az

emberek az állatok nyelvén beszélnek, ahol megáll az idő és az ember elfelejt hazamenni, mert úgy érzi, hogy otthon van”. Emellett fontos megemlíteni még a Havasigyopár farmot is a településen. Természeti értékei mellett a település térségi vonzerejét a Piliscsévi Galaxy nevű szórakozóhely nyújtja, mely jelentős múltra enged következtetni egy Facebookon megosztott 1994-ben a szórakozóhelyen készült fotó alapján.

Pilisjászfalu

Pilisjászfalu legfontosabb kulturális értékei közé tartozik a Kálvária, melynek kialakítása pár éve történt meg. A településen található a Jászok köve, melyet 1995-ben emeltek a jászok 1239-es betelepülésének tiszteletére. Településen található kulturális érték még a Kármelhegyi Boldogasszony kápolna, valamint az Unikornis Lovarda.

Természeti értékek

Piliscsaba

Piliscsaba igen gazdag érdekes sziklaformációkban, itt láthatjuk a Gomba-sziklát, az Ördögoltár-sziklát, a Plész-sziklát, és a Sas-sziklát. Ezeket a helyszíneket különböző túravonalak fűzik fel, és kapcsolják össze a várossal. A településen több túravonal is érinti, mint például a Piliscsaba-Hűvösvölgy Kéktúra, amelyről a Csaba ösvény és kilátó elnevezésű túravonal kék háromszög jelzéssel vezet a Nagy-Kopaszra, valamint a Pálos ösvény egy jelentős helyi túra útvonal (sárga jelzésű körtúra). Piliscsabán tanösvény is található, ez a 3,5 km hosszú Mol erdei sétány. A sétány egyik eleme a Gomba-sziklától elhatároló, de emellett remek kilátást biztosító terasz. Az útvonalon információs táblát is elhelyeztek. A városban az Erdészkerthben áll a 100 évnél is idősebb kislevelű hárs, amit az uradalmi erdészeti deponia létesítésének idején ültettek el. A helyszínen Emlékkő és játszótér is található. A Köztemetőben a történelmi fasor helyi természeti védelemre javasolt érték. A helyszín egyik különlegessége a Sóbarlang, ahol száraz, sós levegős terápia várja látogatóit, amit a termekbe beépített 15 tonna parajdi só biztosít. A Sóbarlang családokat is szívesen fogad, ennek érdekében játszóeszközöket is elhelyeztek itt. Az Ősök parkja is jelentős helyszín a település életében. A parkban több padot is elhelyeztek, és a csoportos kialakítás miatt akár kisebb csoportoknak kültéri tanteremként is szolgálhat.

Kesztölc

Kesztölc esetében ide elsősorban maga a természeti környezete, a Pilis- hegyvonulatai következtében létrejött vonzerőket sorolhatjuk. A természeti kincs, a kedvező panoráma, látvány, szép erdei és más gazdag növényvilággal rendelkező területek, valamint számos természeti képződmény –barlangok, források, szurdokok, szirtes– teszük vonzóvá a területet. Ezt tárja fel a jól kiépített turista és kerékpáros úthálózat, ami csak úgy önmagában is vonzerőnek számít, mint az Országos Kéktúra, vagy a Mária zarándokút vonala. Kifejezett desztináció a Kétágú-hegy, a Postás-út és rajta lévő kilátópontok, a

Fekete-hegy és szirtjei. Mint ahogy már fentebb is körvonalazódott, főként a természeti értékek, sűrű turistahálózat miatt látogatnak ide, talán nagyobb arányba is.

Pilisszántó

Pilisszántó legnagyobb értéke a természeti környezet – ez jelenti a legfőbb vonzerőt a térségben is. A Pilis növény- és állatvilága egyaránt kiemelendő és egyedi, több reliktumfaj is előfordul az erdőkben. Belsőszülött növényfaj a magyarországi husáng (*Ferula sadleriana*), amely nemzetségének egyetlen európai faja, és csak itt található meg a Pilisben, csakúgy, mint a hegyi tarsóka (*Thlaspi montanum*) hazánk egyik legritkább növénye. Hasonlóan, csak a Pilisre jellemző rovar a magyar tarsza (*Isophya costata*), valamint előfordul a hegyekben a pannon gyík (*Ablepharus kitaibelii fitzingeri*). Országosan védett elemek a források és barlangok. A település egyetlen forrása a Trézsi-forrás, amely az Orosdy-kastély feletti barlangból ered. Pilisszántón összesen 21 barlang található, ezek közül a leghíresebb a Pilisszántói-kőfülke. A barlang paleontológiai leleteiről híres, őskori vadászati tevékenységre utaló leleteket találtak itt, köztük pattintott pengéket, és egyéb kőeszközöket fedeztek fel. Jelentősebb barlang még az Agancsos-barlang, a Felső Aprókullancsos-barlang, a Hosszúhegyi 2. sz. barlang, a Hosszúhegyi 5. sz. barlang, a László-kúp alatti fülkék, a Pele-barlang, a Pilis-gerinci-zsomboly, és a Pilis-gerinci Rókavár. A Pilis barlangjai hévizes vagy félig hévizes keletkezésűek, ezeket a feltörő hévizek vágják a dolomitba egykoron. Nemritkán különleges ásványokat, ásványalakzatokat tartalmaznak. Geológiai értéknek számítanak a településen felhagyott kőfejtők, ahol a dachsteini mészkövet fejtették. A Hosszú-hegyen három kőfejtő nyoma is felfedezhető, a Pilistetői kőfejtőnek egy nagyobb és egy kisebb bányaudvara van. Utóbbi a geológiai értékei miatt a Duna-Ipoly Nemzeti Park része, ma is láthatók a bányafelszínen az értéket képviselő kalcitos telérek, valamint barlangi képződmények is találhatóak a területen. A felhagyott bányák szabadon látogathatók az érdeklődők számára. A patak duzzasztásával keletkezett 7,9 hektáros víztározó a Határ-réti tó, amely jelenleg horgásztóként üzemel. A tó legnagyobb része Pilisvörösvárhoz tartozik, csupán egy elenyésző része Pilisszántóé, azonban mégis Pilisszántói tó néven is emlegetik. Kedvelt horgász hely, a nyugodt környezet és a jó fogási lehetőség miatt. A tó szezonban minden nap nyitva van, és látogatható a horgászok számára.

Pilisszentkereszt

Pilisszentkereszt legnagyobb turisztikai vonzereje a természet és erdők közelsége, a természetben való aktív rekreáció. A települést sűrűn átszövő turista- és kerékpárút hálózat kiváló lehetőséget ad a természetben kikapcsolódni vágyóknak. Számos barlang, forrás, kilátóhely található a település határain belül, s olyan természeti értékek, mint a Dera-szurdok, Vaskapu-szikla. A természeti értékeken túl, fontos kulturális értékek is megtalálhatóak a településen. Dobogókő üdülőtelepülés, a Dunakanyar szívében Pilisszentkereszt északi határán található. Nevét a Visegrádi-hegység és egyben a Dunakanyar

legmagasabb csúcsáról Dobogó-kőről (699 m) kapta. 1898-ban Dobogókőn létesült a mai Magyarország területének első turistaháza (Báró Eötvös Lóránd Menedékház), melyet 1906-ban kőépület váltott fel. A régi turistaház jelenleg turistamúzeumként üzemel. 1923 óta szolgálja az ide érkezőket Trianon utáni Magyarország első sípályája. 1980-ban megépült a Makovecz Imre tervezte Zsindelyes Vendégház. Az ezoterikus tanok szerint Dobogókőn futnak össze a Föld erővonalai, itt található a Föld szívcsakrája. Dobogókő volt a Dalai Láma Magyarországra érkezésének első színhelye.

Pilisszentkeresztől délre, a falu szélső házaitól nem messze kezdődik a több mint 1 km hosszú, meredek sziklák között kanyargó Dera-patak szurdok. A patak mentén futó ösvény több helyen fahidakon vezet át a vízen, néhol a sziklákon átugrálva kelhető át az igazán csak csapadékos időben folydogáló Dera-patak. A Pilis-tető meredeken leszakadó keleti oldalának közepe táján, mintegy 250 méterre a völgytalp felett, egy rétegborda oldalában két egymás felett emelkedő, messzire ellátzó, diadalív szerű sziklakapu, a Vaskapu látható. A legnagyobb nyílású sziklakapu szélessége 15 m, magassága 8 m. Aljában kis oldalüreg található. A Pilis-tető a Pilis legmagasabb pontja 756 méterrel emelkedik a Balti-tenger szintje fölé, s ezzel a Kőszegi-hegységben található Írott-kő után a Dunántúl legmagasabb pontja. A település közigazgatási területén összesen 82 barlang található. Ezek közül 4 jelentősebb: a Szent Özséb-barlang (a Pilis hegy fennsíkján), a Szopláki-ördöglyuk, (Kétkükkfa-nyeregtől lefelé a völgyben), a Pilis-barlang (a Pilis keleti oldalában) valamint a Szurdok-völgyi 2. sz. víznyelő (a falu alatt). A TÉKA adatbázis alapján 20 db Pilisszentkereszt területén fakadó forrás ismert tájértékként. Kiemelt jelentőségű a Szentkút, amelyet csodatevő helynek tartottak, és jelenleg is többfajta védelem alatt áll. Az egyházi jóváhagyással nem rendelkező szentkút tisztelete az 1860-70-es években keletkezett. 1949 május 3-án a tavaszi búcsún részt vett 19 éves Erdei Matild súlyos bénulásból meggyógyult, a Historia Domus 1950 szerint. Sárlos Boldogasszony ünnepén ünnepi szentmisét tartanak a Szentkútnál, mely zarándokutak (Mária út, Magyar zarándokút) és túrautak (sárga kereszt) fontos állomása is. 3 db kilátó található Pilisszentkereszt területén, egy a Pilis-tetőn és 2 db Dobogókőn (Dobogókői Nagykilátó). Mészégető kemencék Pilisszentkereszt területén a Dera-patak szurdok-völgy végén találhatóak. Sajnos állapotuk elhanyagolt, romosak.

Pilisjászfalu

Pilisjászfalu igen apró település, ezért önmagában nem turisztikai központ, azonban roppant jó adottságokkal rendelkezik. Főként a bakancsos turizmus, egy- vagy többnapos túrák jelenthetnek potenciális lehetőséget a település számára. Két hegye a Kis- és a Nagy-Somlyó igen jó kilátást nyújtanak a településre és a környékre. A Nagy-Somlyó az 1980-as évekig üzemelő bánya volt és csaknem az egész csúcsát kibányászták, ezáltal igen érdekes, egyedülálló látványt nyújt. Emiatt kedvelt kirándulóhely a hegy, melyen a bányába vezető úton kálvária is található. A Kis-Somlyón jelenleg aktív bányászat folyik, így nem látogatható.

Piliscsév

Piliscsév Keszölc és Pilisjászfalu között fekszik, így domborzati adottsági is hasonlóak. Méretéből adódóan arra következtethetünk, hogy turisztikai szempontból a térségben jó helyzetben van, azonban ez a statisztikai adatok alapján nem alátámasztható. Elsődleges turisztikai potenciálját a bakancsos turizmus jelenti, főként a fél-egy napos túrák, mivel szálláshely hiányában nem tudnak a turisták több napot a településen eltölteni. Számos lehetőség rejlik azonban a településen található pincefaluban, mely leromlott állapotú, azonban potenciális fejlesztési területe lehet nem csak a településnek, hanem a térségnek is, így egyfajta központ létesülhetne és a Pilisi Natúrparc nem csak geometriai, de funkcionális közepévé is válhatna. Természeti értékeit tekintve a Csévi-barlang, a Csévi-patak és az Eszperantó forrás emelkedik ki, továbbá Pilisjászfaluhoz hasonlóan a régi kőbánya kivájt gödre.

Sport és rekreáció

Piliscsaba

Két lovarda is üzemel Piliscsabán, az egyik a Piliscsabai Cserkész, Lovas, Kulturális, Szabadidős és Sportegyesülethez köthető Családi Lovarda a Pilisben nevű hely, a másik pedig a Garancsliget Lovarda. Az előbbi Facebook-on is hirdeti magát, értesülni lehet ott a nyitva tartásukról, programjaikról is.

Piliscsabát is érinti a Pilis Bike, két jelentős vonal fut itt:

- Levendula Túra és a Klotildligeti edzőkör
  - Hossz: 32 km, szintemelkedés: 657 méter
  - Útvonal: Keszölc, Erika Kávészó, Klastrompuszta, Pilisszántó, Iluska-forrás, Piliscsaba, Klotildliget vasútállomás
  - Jelzés: PB7 + PB6 + PB12
  - Becsült menetidő: 3 óra
- Pilisi bortúra
  - Hossz: 23,9 km, szintemelkedés: 411 méter
  - Útvonal: Piliscsaba, Klotildliget vasútállomás, Iluska-forrás, Pszántó, Klastrompuszta, Keszölc, Erika Kávészó, Piliscsév, Piliscsév vasútállomás
  - Jelzés: PB7 + PB6 + P12
  - Becsült menetidő: 2 óra
- Iluska körtúra
  - Hossz: 16,7 km, szintemelkedés: 330 m
  - Útvonal: Piliscsaba, Klotildliget vasútállomás, Iluska-forrás, Pilisvörösvár, Pilisszentiván, Lötér (Piliscsaba), Piliscsaba, Klotildliget vasútállomás
  - Jelzés: PB6 + PB7

- Becsült menetidő: 1,5 óra

A Tó sétány mellett fekvő Magdolna-völgyi horgászto (más néven Kata-tó) remek kikapcsolódási lehetőség a horgászni vágyók számára. A helyiek létrehozták a Magdolna-tavi Horgászegyesületet és Facebook oldalukon értesülhetünk az elérhetőségéről, a horgászto nyitva tartásáról, valamint megközelítéséről és az eseményekről egyaránt. A Pilis Sportcentrumnak a Iosephinum Kollégium mellett igen nagy a választéka a sportágakat tekintve: tenisz, fallabda, foci, aerobik, tollaslabda. Ezenfelül további szolgáltatások közé tartozik a szauna, a masszázs, a szolárium és a büfé. A Csaba Kert méretéből adódóan alkalmas a rendezvények befogadására, továbbá kellemes pihenőhely az ide látogatók számára. A Polgármesteri Hivatal környezete igen szépen rendezett helyszín, kellemes pihenőtér, padokkal és információs táblával ellátva. Itt láthatjuk Piliscsaba címerét és a Petőfi Sándor Emlékoszlopot is. A Trianon emlékpark (Nagy Gulya) 2010-ben létesült, emlék- és pihenőhelyként szolgál. A közelében fekvő Kis Gulya szobor is hasonló szerepet tölt be a helyiek életében.

További sport és rekreációs lehetőségek Piliscsabán:

- Fébé uszoda
- Játzóterek: Szent László Király útja, Garancsi játszótér, az Erdész kert játszótere

Pilisszentkereszt

A dobogókői sícentrum 1923 óta szolgálja az ide érkezőket, ahol a Trianon utáni Magyarország első sípályája található. 1980-ban megépült a Makovecz Imre tervezte Zsindelyes Vendégház. 2003-tól a Dobogókőért Alapítványnak köszönhetően jelentős fejlesztésekben (pályák kömentesítése, felvonó felújítása, pályakezelő gép (ratrak) beszerzése, webkamera telepítése, részleges hóágyúzás) részesültek a dobogókői sípályák. 2012-től fűthető jurta kínálnak különleges szálláshelyet a turistáknak és pályaszállást a síelőknak a Zsindelyes Vendégház közvetlen közelében. A legtöbb túraút és legfontosabb túrák indulási helye a Zsindelyes Ház.

Pilisjászfalu

Pilisjászfalu tekintetében megemlítendő, hogy a településen található a térség egyetlen bowling pályája, mely számos vendéget, kikapcsolódni vagy sportolni vágyót vonz a településre egy egész estés, napos vagy pár órás program erejéig. Turisztikai potenciálját tovább erősíti, hogy a közösségi ház, bowling pálya és a Topiqcenter panzió egy épületben helyezkedik el, így már most egyfajta központként üzemel. További jelentős turisztikai vonzerőt képviselhet a településen az Unikornis Lovarda, mely 59 bokszt-szal és mintegy 1200 m²-es istálló épülettel várja az odalátogatókat.

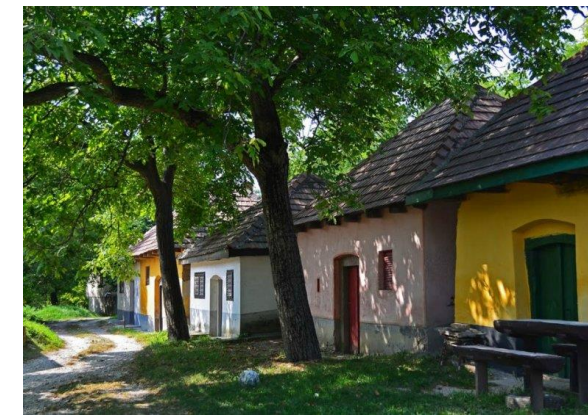
A térségben összesen 163 db vonzerőt számláltunk. Az attrakciókat típusaik alapján csoportosítottuk. Megkülönböztettünk bakancsos, kulturális, zarándok, oktatási, sport, konferencia és egészség turizmushoz kapcsolódó vonzerőket. Legnagyobb számban kulturális vonzerő található a térségben

(összesen 82 db), ezt követően a legjelentősebb a bakancsos (68 db) és zarándok (41 db) turizmushoz köthető attrakciók. A legtöbb vonzerő Piliscséven található (39 db), ezt követi Pilisszántó (28 db), Piliscsaba (27 db), Pilisszentkereszt (21 db), Pilisszentlélek (15 db), Kesztlőc (14 db) és végül Pilisjászfalu (12 db). A településeken megtalálható vonzerők jelentősége nagyban különbözik. A térségben nagy arányban jelenlévő természeti értékek látogathatósága állandó. A legismertebb természeti értékek (pl. Pilis-tető, Dera-szurdok) kitáblázása megfelelő, azonban a kisebb, kevésbé ismert természeti értékek jelölése nem megoldott. A turistautak mentén sok természeti értékre felhívják a figyelmet, azonban az értékekhez érve nem mindig kapunk tájékoztatást, további információt az értékről.

A térségben megtalálható kulturális értékek bemutatása és látogatottsága többnyire valamilyen látogatási időhöz vannak kötve. Vannak olyan értékek melyek látogatása szezonális (pl. Dobogókői Sícentrum, pilisszentkeresztai tájház, illetve időszakos (pl. piliscsabai református templom). A térségben több helyen is megtalálható pinceterületek látogathatósága korlátozott (Kesztlőc, Piliscsév). A legtöbb pince kizárólag rendezvények alkalmával tart nyitva, azonban a pinceterületek bármikor bejárhatók. A legtöbb település rendelkezik információs térképpel, ahol a település főbb értékeit jelölik. Minden turisztikai látványosság elérhető tömegközlekedés által, a buszmegállóktól számított 1 kilométeres körzetben.

36. fotó: Pálos kolostorrom, Kesztlőc

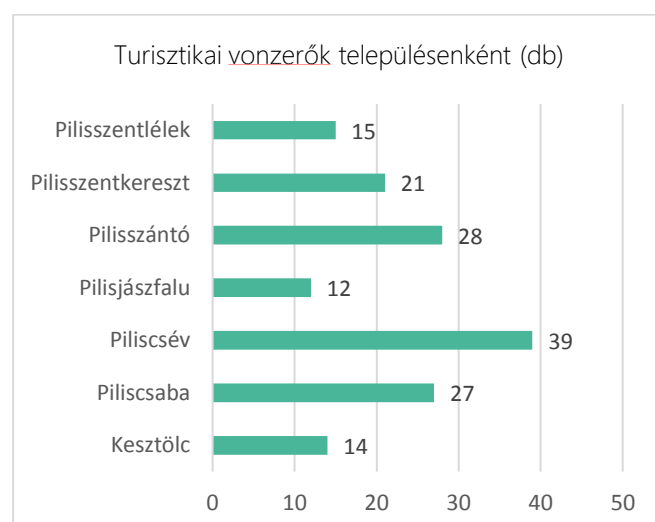
37. fotó: Pincefalu, Piliscsév

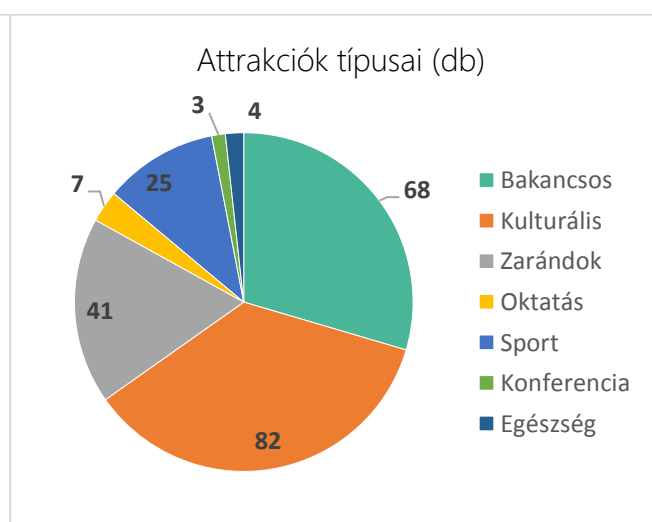
38. fotó: Lovasklub, Piliscsév

39. fotó: Dévényi Antal-kilátó, Piliscsaba

92. ábra: Turisztikai vonzerők településenként

93. ábra: Attrakciók típusai

A települési attrakciókat és típusaikat a következő táblázatok mutatják be (17-20. táblázat).

17. táblázat Attrakciók - Kesztlőc, Pilisszentlélek, Piliscsaba

Sorszám	Megnevezés	Település	Típus
K_1	Klaspusztai Pálos kolostorrom	Kesztlőc	Zarándok, Kulturális
K_2	Klaspusztai szirtek	Kesztlőc	Bakancsos
K_3	Pincesor	Kesztlőc	gasztro-fesztivál
K_4	Szent Kelemen templom	Kesztlőc	zarándok,kulturális
K_5	Bányászlelmű és bányászház	Kesztlőc	kulturális
K_6	Tájház	Kesztlőc	kulturális
K_7	Szent Orbán szobor	Kesztlőc	zarándok, kulturális
K_8	Országos Kéktúra	Kesztlőc	Bakancsos
K_9	Postás-út	Kesztlőc	Bakancsos
K_10	Kétágú- hegy	Kesztlőc	Bakancsos
K_11	Fekete-hegyi kulcsosház	Kesztlőc	Bakancsos
K_12	Öreg-szirt	Kesztlőc	Bakancsos
K_13	Sportpálya	Kesztlőc	sport
K_14	Pálos gyógynövénykert	Kesztlőc	gasztro-fesztivál
PL_1	Pálos kolostorrom	Pilisszentlélek	zarándok, kulturális
PL_2	Teca kocsmája	Pilisszentlélek	kulturális, gasztro-fesztivál
PL_3	Szentlélek templom	Pilisszentlélek	zarándok, kulturális
PL_4	Szentlélek tető	Pilisszentlélek	bakancsos
PL_5	Mexico pusztá-Pro silva bemutató ter.	Pilisszentlélek	oktatási
PL_6	Shaolin falu	Pilisszentlélek	sport, kulturális
PL_7	Fekete-hegy	Pilisszentlélek	bakancsos
PL_8	Kálmán-kút	Pilisszentlélek	bakancsos
PL_9	Szentléleki forrás	Pilisszentlélek	bakancsos
PL_10	Nagy-Strázsa-hegy	Pilisszentlélek	bakancsos
PL_11	Kis-Strázsa-hegy	Pilisszentlélek	bakancsos
PL_12	DINPI látogatókp	Pilisszentlélek	oktatási, bakancsos
PL_13	Gyilkos-tó	Pilisszentlélek	bakancsos (oktatási, kulturális)
PL_14	Katonai temető	Pilisszentlélek	kulturális
PL_15	Esztergomi Királyvárosi Lovasliget	Pilisszentlélek	sport
PCS_1	Pázmáneum	Piliscsaba	Kulturális, oktatási, konferencia, bakancsos, zarándok
PCS_2	Iosephinum Kollégium és környezete	Piliscsaba	sport
PCS_3	Jézus Szíve plébánia	Piliscsaba	Kulturális, zarándok
PCS_4	Klotildliget villái (környezet)	Piliscsaba	Kulturális, bakancsos
PCS_5	Kálvária	Piliscsaba	Kulturális, zarándok, bakancsos
PCS_6	Temető	Piliscsaba	Kulturális, zarándok
PCS_7	Polgármesteri Hivatal környezete	Piliscsaba	Kulturális, bakancsos
PCS_8	Templom tér és műemlékei	Piliscsaba	Kulturális, zarándok, bakancsos
PCS_9	Ősök parkja	Piliscsaba	Kulturális, bakancsos
PCS_10	Klotild park	Piliscsaba	zarándok, bakancsos

18. táblázat Attrakciók - Piliscsaba, Pilisszentkereszt

Sorszám	Megnevezés	Település	Típus
PCS_11	Csaba kert	Piliscsaba	gasztro-fesztivál
PCS_12	Erdész kert	Piliscsaba	bakancsos
PCS_13	Trianoni Emlékpark/Nagy Gulya	Piliscsaba	Kulturális, bakancsos
PCS_14	Dévényi Antal-kilátó	Piliscsaba	Bakancsos
PCS_15	MOL erdei sétány	Piliscsaba	Bakancsos, zarándok
PCS_16	Magdolnavölgyi horgászto	Piliscsaba	Sport, bakancsos
PCS_17	Gomba-szikla és környezete	Piliscsaba	Bakancsos
PCS_18	Ördögoltár-szikla	Piliscsaba	Bakancsos
PCS_19	Erzsébet-kút	Piliscsaba	Bakancsos
PCS_20	Családi lovarda a Pilisben	Piliscsaba	Sport
PCS_21	Nutra Farm Garancsliget Lovarda	Piliscsaba	Sport
PCS_22	Bajcsy-Zsilinszky út - utcakép	Piliscsaba	Kulturális, bakancsos
PCS_23	Sóbarlang	Piliscsaba	Egészségügyi, bakancsos
PCS_24	Pilis Sportcentrum	Piliscsaba	Sport
PCS_25	Református templom	Piliscsaba	Kulturális
PCS_26	Kéktúra 01	Piliscsaba	Bakancsos
PCS_27	Egyéb turistautak	Piliscsaba	Bakancsos
PK_1	Dobogókő b. Eötvös L turistaház	Pilisszentkereszt	bakancsos, kulturális,
PK_2	Dobogókői Nagykilátó	Pilisszentkereszt	zarándok, bakancsos, kulturális
PK_3	Dobogókői Sicutrum	Pilisszentkereszt	Sport
PK_4	Vaskapu-szikla	Pilisszentkereszt	Bakancsos
PK_5	Pilis-tető	Pilisszentkereszt	Bakancsos
PK_6	Boldog-Özséb kilátó	Pilisszentkereszt	Bakancsos, kulturális
PK_7	Szent-Özséb-barlang	Pilisszentkereszt	Bakancsos
PK_8	Szopláki-ördöglyuk	Pilisszentkereszt	Bakancsos
PK_9	Pilis-barlang	Pilisszentkereszt	Bakancsos
PK_10	Zsivány-sziklák	Pilisszentkereszt	Bakancsos
PK_11	Szent-kút	Pilisszentkereszt	Bakancsos, zarándok, egészségügy
PK_12	Kálvária	Pilisszentkereszt	Kulturális, zarándok
PK_13	Mészégetők	Pilisszentkereszt	Kulturális
PK_14	Szent Kereszt Plébánia templom	Pilisszentkereszt	Kulturális, zarándok
PK_15	Ciszterci apátság romjai	Pilisszentkereszt	Kulturális, zarándok
PK_16	Tájház	Pilisszentkereszt	Kulturális
PK_17	Szlovák Ház	Pilisszentkereszt	Kulturális
PK_18	Zsindelyes Ház	Pilisszentkereszt	Kulturális
PK_19	Pilisszentkereszt Csillagfény Lovarda	Pilisszentkereszt	Sport
PK_20	Manréza Lelkigyakorlatos Ház	Pilisszentkereszt	Zarándok, konferencia
PK_21	Klaspusztai kút	Pilisszentkereszt	Bakancsos
PK_22	Klaspusztai fesztivál	Pilisszentkereszt	fesztivál
PK_23	Fánkfesztivál	Pilisszentkereszt	fesztivál

19. táblázat Attrakciók - Pilisszántó, Piliscsév

Sorszám	Megnevezés	Település	Típus
PSZ_1	Csillagösvény	Pilisszántó	kulturális, bakancsos
PSZ_2	Boldogasszony kápolna	Pilisszántó	kulturális, zárandok
PSZ_3	Határrejtő-tó	Pilisszántó	bakancsos
PSZ_4	Orosdy-kastély	Pilisszántó	kulturális
PSZ_5	Öregtemető	Pilisszántó	kulturális
PSZ_6	Kultúrotthon	Pilisszántó	kulturális
PSZ_7	Pilis Keresztje	Pilisszántó	kulturális
PSZ_8	Pilisszántói kőfülke	Pilisszántó	Bakancsos
PSZ_9	Minifalu	Pilisszántó	kulturális
PSZ_10	Szent Flórián kápolna	Pilisszántó	kulturális, zárandok
PSZ_11	Szent Rókus kápolna	Pilisszántó	kulturális, zárandok
PSZ_12	Sziklaszínház	Pilisszántó	kulturális
PSZ_13	Trézi-forrás	Pilisszántó	bakancsos
PSZ_14	Trojica-kápolna	Pilisszántó	kulturális, zárandok
PSZ_15	Zárandok kereszt	Pilisszántó	kulturális, zárandok
PSZ_16	mészégetők	Pilisszántó	kulturális
PSZ_17	Sportpálya	Pilisszántó	sport
PSZ_18	Mészégetők Kútja	Pilisszántó	kulturális
PSZ_19	Csodagoló Tanoda	Pilisszántó	sport
PSZ_20	Lovarda	Pilisszántó	sport
PSZ_21	Lovasterápia és Tréningközpont	Pilisszántó	sport
PSZ_22	Kilátópont	Pilisszántó	bakancsos
PSZ_23	Felső Aprókullancsos-barlang	Pilisszántó	bakancsos
PSZ_24	László-kúp alatti fülkék	Pilisszántó	bakancsos
PSZ_25	Pele-barlang	Pilisszántó	bakancsos
PSZ_26	Baross-Jurkovics-kastély	Pilisszántó	kulturális
PSZ_27	Pilis-gerinci Rókavár	Pilisszántó	bakancsos
PSZ_28	Római katolikus templom és környezete	Pilisszántó	kulturális
PSZ_29	Borverseny	Pilisszántó	gasztro-fesztivál
PSZ_30	Majális	Pilisszántó	gasztro-fesztivál
PSZ_31	Pilisszántói Búcsú	Pilisszántó	gasztro-fesztivál
PSZ_32	Szántói Örökség Napok	Pilisszántó	gasztro-fesztivál
PSZ_33	Szüreti Felvonulás és Bál	Pilisszántó	gasztro-fesztivál
PC_01	Eszperantó-forrás	Piliscsév	bakancsos
PC_02	Névtelen forrás I.	Piliscsév	bakancsos
PC_03	Csévi-barlang	Piliscsév	bakancsos
PC_04	Muflon-bivak barlang	Piliscsév	bakancsos
PC_05	Basa-hegyi felsőbarlang	Piliscsév	bakancsos
PC_06	Kálvária	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_07	Főtéri feszület	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_08	Máriás feszület	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_09	300 éves emlékmű	Piliscsév	kulturális
PC_10	Kilátópont a Kopasz-hegyről	Piliscsév	bakancsos

20. táblázat Attrakciók - Piliscsév, Pilisjászfalu

Sorszám	Megnevezés	Település	Típus
PC_11	Mészégető kemence	Piliscsév	kulturális
PC_12	Bányász emlékmű	Piliscsév	kulturális
PC_13	Szent Orbán szobor	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_14	Kilátópont	Piliscsév	bakancsos
PC_15	Feszület a templomnál	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_16	Pincefalu	Piliscsév	kulturális, gasztro-fesztivál, bakancsos
PC_17	Akácós feszület	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_18	Kisboldogasszony templom és keresztelő kút	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_19	Temető	Piliscsév	kulturális
PC_20	Ady utcai pincesor	Piliscsév	kulturális
PC_21	Kilátópont az Ady utca végéről	Piliscsév	bakancsos
PC_22	Tájház	Piliscsév	kulturális
PC_23	3km-es útjelző kő	Piliscsév	kulturális
PC_24	Jubileum téri emlékkő	Piliscsév	kulturális
PC_25	Pincesor felé a kereszt	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_26	Hlinyíki gesztenyefák	Piliscsév	bakancsos
PC_27	Pincesor a Kelemen major felé	Piliscsév	kulturális
PC_28	Szontagh-kopjafa	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_29	Lakóház az Urbanics utcában	Piliscsév	kulturális
PC_30	Emlékoszlop	Piliscsév	kulturális, zárandok
PC_31	Pincefalu	Piliscsév	kulturális gasztro-fesztivál, bakancsos
PC_32	Motorsport Centrum	Piliscsév	sport
PC_33	Piliscsévi ménés	Piliscsév	sport
PC_34	Prosper Lovasklub	Piliscsév	sport
PC_35	Piliscsévi játékpark	Piliscsév	sport, oktatási
PC_36	Old Major	Piliscsév	sport
PC_37	Kolibri Tánciskola és Táncház	Piliscsév	kulturális
PC_38	Falumúzeum	Piliscsév	kulturális
PC_39	Művelődési ház	Piliscsév	kulturális
PJ_01	Nagy-Somlyó hegyi bánya	Pilisjászfalu	bakancsos
PJ_02	Unikornis Lovasda	Pilisjászfalu	sport
PJ_03	Jászok köve	Pilisjászfalu	kulturális
PJ_04	Alagút	Pilisjászfalu	bakancsos
PJ_05	Kereszt	Pilisjászfalu	kulturális, zárandok
PJ_06	Kápolna	Pilisjászfalu	kulturális, zárandok
PJ_07	Kereszt	Pilisjászfalu	kulturális, zárandok
PJ_08	Kereszt apámnak	Pilisjászfalu	kulturális
PJ_09	Temető	Pilisjászfalu	kulturális, zárandok
PJ_10	Gyalogos alagút	Pilisjászfalu	bakancsos
PJ_11	Kármelhegyi Boldogasszony-kápolna	Pilisjászfalu	kulturális, zárandok
PJ_12	Gémeskút	Pilisjászfalu	kulturális

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Turisztikai attrakciók

Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- - - Közigazgatási határ

- Épületek
- Vízfolyás
- Főút
- Egyéb burkolt út
- - - Turistautak
- Vasút

- Buszmegálló
- Vasúti megállóhely
- Megállóhelyek 1 km-es vonzáskörzete

Attrakciók

- Természeti, táji attrakció
- Egészségügyi létesítmény, érték
- Kulturális létesítmény, érték
- Oktatási létesítmény
- Sport és rekreációs létesítmény
- Szakrális érték, zarándokhely

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

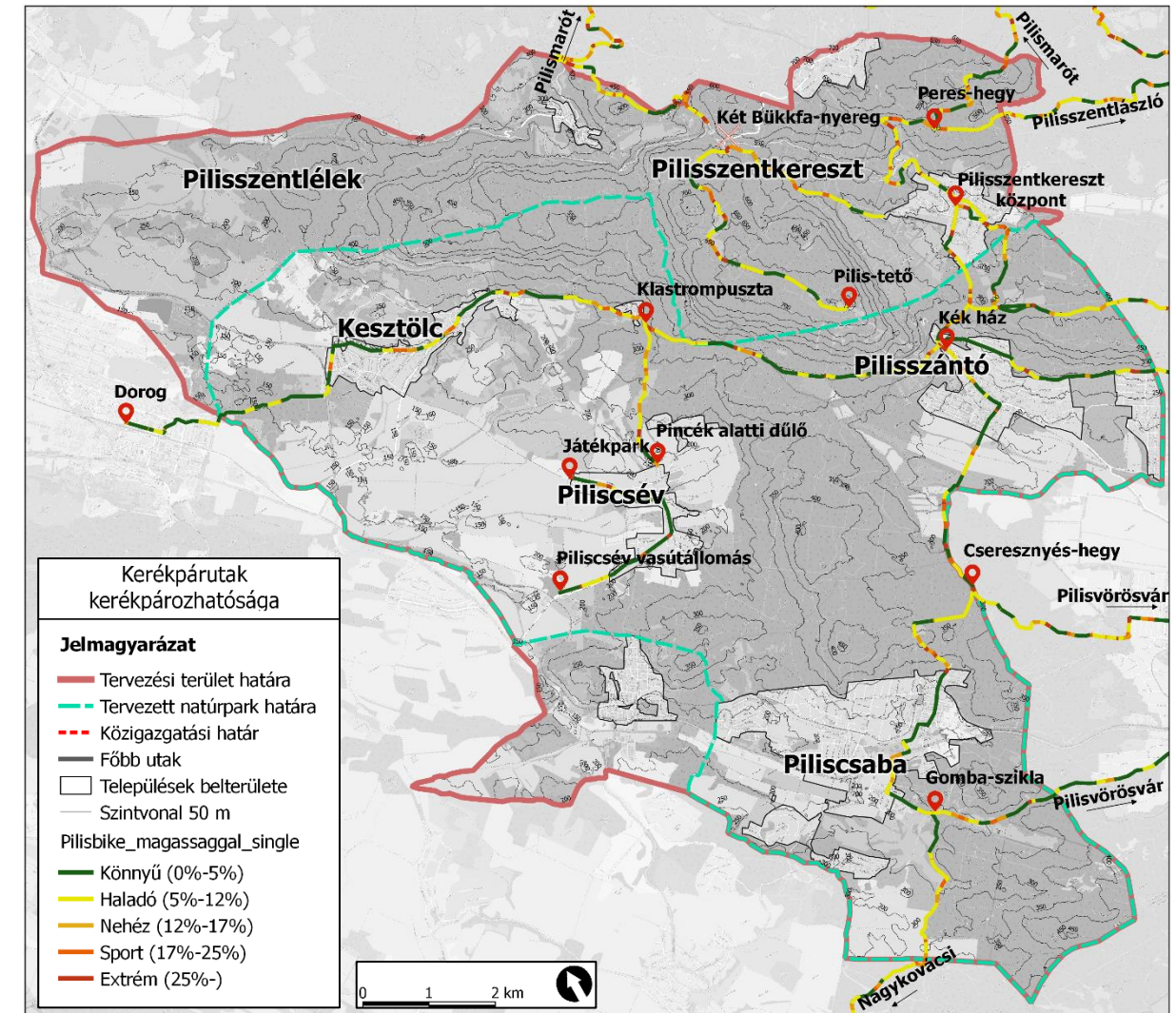
IV/1.1.2 Turistaúthálózat és jelzésrendszer

Ahogy az egyes településeknél részletezve is leírtuk, a térséget számos turista- és kerékpárút szövi be, itt fut az országos Kéktúra, a PilisBike és a tervezett PilisRide. A PilisBike útvonal érinti Pilisszentkeresztet, Pilisszántót, Piliscsabát és Kesztlőt. Sárga jelzésű kerékpárút Piliscsévet érinti, kék jelzésű kerékpárút Piliscsabán és Pilisszentkereszten halad át, zöld jelzésű kerékpárút Kesztlőt és Pilisszántót érinti. A térségen áthaladó Országos Kéktúra Pilisjászfalu és Pilisszántón kívül az összes vizsgált településen áthalad. Érinti a térséget a Sárga, Zöld és Piros jelzésű utak, a Magyar Zarándokút, valamint a Mária Út és a Gyöngyök Útja.

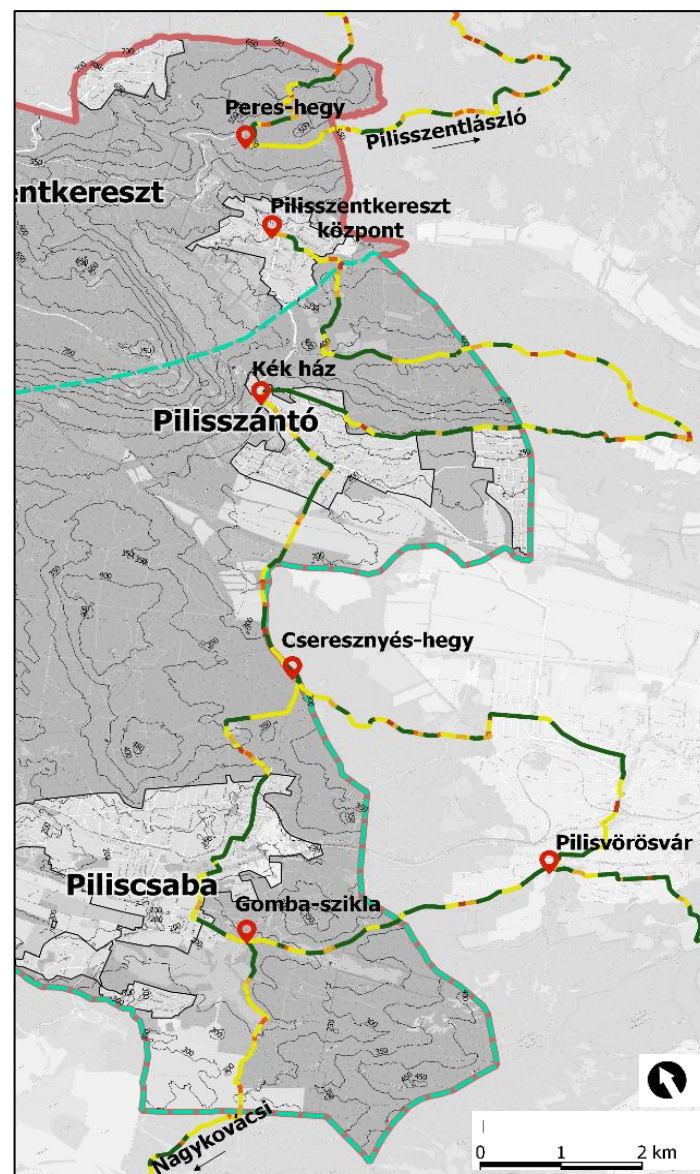
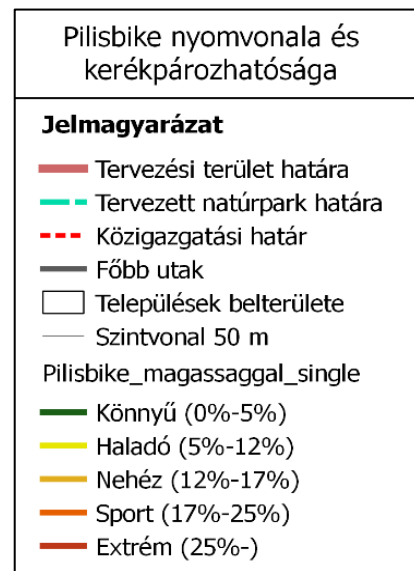
A Dobogókőért Közhasznú Alapítvány és egyéb szervezők tematikus, spirituális, teljesítmény- és hagyományos túrákat szerveznek a térségben és környékén.

A térséget keresztülszelik a kerékpárutak, minden településre el lehet jutni kerékpárral, a domborzati adottságokból kifolyólag azonban ezek nehezen járhatók, kevés az olyan út, amelyet hagyományos kerékpárral be lehetne járni. Az elemzés során a kerékpárutak meredekségét vettük figyelembe, és osztottuk öt különböző típusra, a lejtés alapján (94. ábra). Megkülönböztettünk könnyen bejárható szakaszokat (0-5% lejtés), amelyek kisebb megerőltetés nélkül bejárhatók. A legmeredekebb szakaszok (25% lejtés felett) pedig csak extrém kerékpározásra javasoltak.

A legmeredekebb szakaszok a Pilisszentkereszti utak a Két-Bükkfa-nyereghez, a Pilistetőhöz, a Peres-hegyhez valamint Pilismarót felé, ezek csak hegyi kerékpározásra alkalmas járművel járhatók. Hasonlóan meredek a Klastrompuszta és a piliscsévi pincék alatti dűlő közötti kijelölt kerékpáros út, továbbá Piliscsabán a Nagykovácsi felé kimenő kerékpárút. A legkönnyebben bejárható szakasz a térségben a Pilisszántó-Klastrompuszta-Dorog út, amely csak helyenként tartalmaz megterhelő szakaszokat. Rövidebb útszakasz, amely alkalmas lehet hagyományos kerékpározásra a Piliscsévi vasútállomás és a játszópark közötti út, valamint a Piliscsabáról Pilisvörösvár felé kimenő útvonal.

94. ábra: A térség kerékpárútjainak bejárhatósága (saját készítésű ábra, 2019)

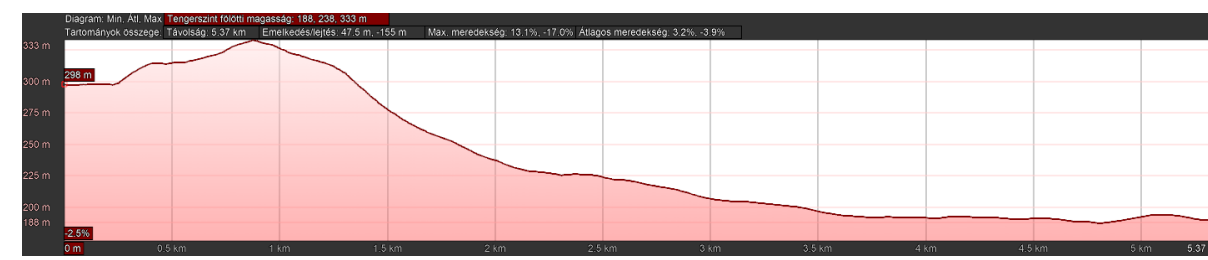

95. ábra: A Pilisbike térséget érintő szakasza és bejárhatóságuk

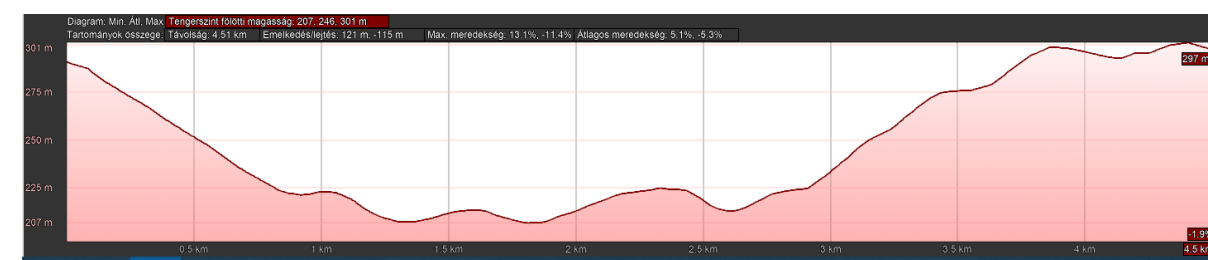
A tervezett Pilisi Natúrpark keleti részét érinti a PilisBike nyomvonala: Pilisszentlászlótól a Peres-hegyre és vissza, Pilisszentkeresztől Piliscsabán át Nagykovácsira menő szakasz, és a Pilisvörösvár felé menő szakaszok (95. ábra). A kerékpárutaknál használt kategorizálás alapján ezek mindegyike legalább haladó tudást igényel a terep miatt. A különböző útvonalokról készült torzított terepmetszetek szemléltetik részletesebben a magasságkülönbségeket (96. ábra).

Gombaszikla – Nagykovács

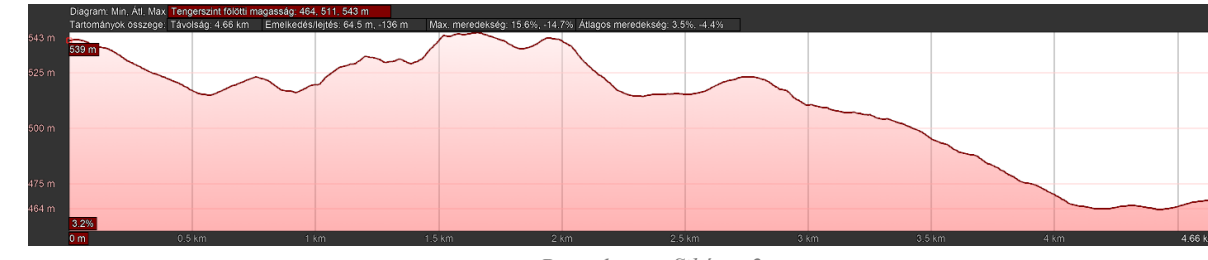
Cseresznyés-hegy – Pilisvörösvár

Kék ház – Cseresznyés-hegy

Peres-hegy – Sikáros 2.

Peres-hegy – Sikáros 2.

Pilisszentkereszt – Kék ház

96. ábra: PilisBike szakaszainak torzított terepmetszetei (forrás: GoogleEarth Pro)

IV/1.1.3 Programok, rendezvények

A turisztikai szempontból számottevő rendezvényeket a települési honlapok, Facebook oldalak, illetve a települések adatszolgáltatásai alapján gyűjtöttük össze. A fenntartható turizmus fontos eleme a rendezvények idő- és térbeli eloszlásának egyenletessége, hogy az esetleges negatív környezeti, társadalmi hatások minimalizálhatók legyenek, valamint gazdasági szempontból az, hogy a jövedelem termelése se mutasson szezonaritást.

Piliscsaba

Piliscsaba főbb, rendszeres rendezvényei (helyszíni adatszolgáltatás alapján):

- Farsangi bál
- A piliscsabai Céh Egyesület több Borestet és Borversenyt is szervez a városban, mint például a 2019.évi IV. Piliscsabai Nyílt Borverseny és a III. Piliscsabai Családi Nap és Borest
- Majális, amit a Szlovák-Sváb bál zár le
- Szüreti felvonulás és bál (szeptember vége, október eleje)
- Márton-nap
- Családi advent (december közepe)

Piliscsaba legnépszerűbb és a legtöbb látogatót vonzó rendezvények közé sorolható a Piliscsabai Lecsőfesztivál és Főzőverseny, a Szüreti felvonulás és bál, és a Kolbász és pálinka fesztivál. Érdemes még kiemelni a Pilis Futást, mint térségi rendezvényt, amit 2019-ben március 30-án tartottak meg. A Vinatrium borok és kézműves termékek boltja havonta tart borkóstolókat, emellett rendezvényeken vállalnak borbemutatót is. A Piliscsabai Táncház Egyesület egy igen összetartó közösség, körülbelül havonta, kéthavonta szerveznek összejövetelt, ami népszerűnek tekinthető Piliscsabán. A városban alakult Festőklub és Kézimunka szakkör. Előbbi igen népszerű, mindkét csoport szokott kiállítást tartani az általuk készített művekből, valamint árulják is ezeket. Rendezvényeket beltéren a Klarissza Házban, a Piliscsabai Művészeti Galériában (Templom tér 13.), az iskolákban, templomokban, kültéren pedig főképp a Csaba Kertben tartanak. A településen több olyan rendezvényt szerveznek, ami egy-egy nemzetiséghez, vagy településrészhez kapcsolható, kevés eseményen vesz részt Piliscsaba lakosságának nagy része, és mivel településen belül nehéz összehangolni az eseményeket, így térségi szinten sem jelenik meg a szervezés.

Kesztölc

Kesztölc esetében is több jelentősebb eseményről beszélhetünk. Minden évben megrendezésre kerül a falusi Majális, a falunappal egybekötve, családi sportnap. Ezenkívül a Virágzó Kesztölcért Egyesület számos programot tart, azonban ez főként a helyieknek szól, őket éri el. Ilyenek a táncházak a művelődési házban, borversenyek, különböző családi aktív programok, tavaszváró séta, különböző

kiállítások, könyvklub, teljesítménytúrázóknak közös bíztatás, szurkolás kitelepüléssel, levendulafesztivál vagy éppen a téli forraltborozós tábortűzgyújtás a Pilisi levenduláknál. A rendezvényekre több helyszín is lehetőséget ad, szabadtéri rendezvény esetén a Klastrom út melletti sportpályát, vagy a Szent Kelemen teret használják, ez utóbbi rendszerint a majálisnak ad helyet. Zárttéri eseményekhez főként a művelődési ház, vagy a kisebb méretű közösségi klub szolgál helyszínül. Téli időszakban az adventi vásárnak, valamint a piacnak a CBA és a közösségi klub épülete mellett található szűk tér ad otthont, azonban ez méltatlanul beszorított, zsúfolt és félreeső helyszín ezeknek az eseményeknek.

Pilisszentlélek

Pilisszentlélek esetében egyetlen egy eseményt tartanak meg rendszeresen. Egy egész napos zenés mulatsággként tartják meg a falunapot, Szlováknapot egyben, ahol helyi és környékbeli népdal énekegyüttesek, énekkarok, férfikórusok, zenészek és zenekarok lépnek fel. Tudomásunk szerint saját rendezvénytermük nincsen. Illetve van egy közösségi ház, azonban a kulcsa Esztergomban található, ami itt gyakorlatilag lehetetlen az összejövetelek, események rendezése.

Pilisszántó

Kicsiny méretéhez képest Pilisszántónak viszonylag sok közösségi tere van. A legfontosabb közösségi tér a polgármesteri hivatal mögötti zöldfelület, amely egyébként madárbarát kert. Itt rendezvényeket nem tartanak, ugyanakkor egy fontos gyülekezőhelye a helyi lakosoknak, különösképpen a fiataloknak. A mellette található játszótér miatt a kisebb gyerekek és velük a szülők is gyakran megfordulnak itt. A Sziklaszínház zenei rendezvényeknek gyakran ad helyet, valamint a Búcsú tér is egy kiemelendő terület, amely nevéből fakadóan a Búcsúnak biztosít helyszínt. A Baross-házban is rendeznek gyűléseket, összejöveteleket, csakúgy, mint a Kultúrotthonban. Az önkormányzat nemrégiben megvásárolta a „Kék házat”, és a mellette fekvő két másik ingatlant, amelyek színe, építési anyagai, kialakítása jelenleg még nem illeszkedik a hagyományos faluképbe. A jövőben a „Kék házat” szeretnék rendezvényközponttá alakítani. A mellette lévő házban pedig tájházat terveznek kialakítani, ahol a történeti, múzeumi anyagok lennének kiállítva, melyek a település történéseinek birtokában vannak, és jelenleg nem megtekinthetők. A településen sok érdekes rendezvény és program várja a helyieket és a turistákat. A Szántói Örökség Napok a hagyományörzés jegyében telnek, általában nemcsak települési, hanem térségi szintű esemény ez. Az Örökség Napok mindig egy aktuális téma köré szerveződnek – mint pilisi ételek, egy hagyományos pilisszántói esküvő, vagy a mészégetés. A Szüreti Mulatságnak pedig a mai napig fontos szerepe van a település életében, noha a községen szőlőt már nem termesztnek. A borkultúrát erősíti a Borsverseny is, amelyet a helyi és környéki borászoknak tartanak, Szlovákiából is jönnek borászok az eseményre. A pilisszántói rendezvények mind a szlovák

hagyományörzés jegyében telnek, helyi ételekkel, szlovák néptáncokkal és felvonulással ünneplik a falunapokat. A települési programok, rendezvények listája a következő:

- Farsangi bál (Iskolai SZMK az Alapítvány javára)
- Borverseny (március, április)
- Majális (Szlovák-Sváb bállal)
- Pilisszántói Búcsú (Szent Antal nap környékén)
- Szántói Örökség Napok (szeptember közepén)
- Szüreti felvonulás és bál (szeptember vége, október eleje)
- Márton-nap
- Családi advent (december közepe)

Pilisszentkereszt

Pilisszentkereszt legnagyobb évi rendezvénye a Pilisi Klostromfesztivál, melyen a hagyományörzés folklór programjai mellett sor kerül az Önkormányzat által adományozott kitüntetett címe átadására is. A fesztivál helyszíne korábban a Pilisi Ciszter Apátság klostromkertje volt, de a legutóbbi évben a település foci pályáján rendezték. A Fesztivál mellett számos kisebb programnak ad helyet a község az év folyamán. Minden év februárjában megrendezik a pilisszentkereszt Fánkfesztivált. Rendszeresen kerülnek megrendezésre táncbálok, kézműves foglalkozások, filmestek, illetve az ünnepnapokat kísérő közös rendezvények. Emellett a település Községi Háza rendszeresen szervez kulturális rendezvényeket, felolvasóesteket, könyvbemutatókat (INT-60). 2017-ben huszonhat kulturális és ismeretterjesztő rendezvényt tartottak (INT-59). A legfontosabb közösségi terek az Önkormányzat udvara és az Emlékpark, (ünnepélyeket, rendezvényeket tartanak), az Emma Vendéglő előtti tér, illetve a foci pályája (búcsú területe, ill. Klostromfesztivál). Rendezvények, konferenciák megtartása a Szlovák Házban, ill. a Dobogókői Manrézában lehetséges.

Pilisjászfalu

Pilisjászfalu egyetlen rendezvénye a Falunap, melyet rendszerint szeptemberben rendeznek meg. A település, mivel sokáig Piliscsaba része volt, nem rendelkezik önálló főtérrrel, de fejlesztési elképzelések között szerepel a gyógyszertár fölötti játszótér melletti „üres” terület köz- és rendezvénytérre alakítása, ami otthont adhatna számos rendezvénynek. A település életében meghatározó szerepet játszik a Faluszépítő Egyesület civil szervezet, mely számos programot rendez évente. Emellett az Önkormányzat és az oktatási intézmények jelennek meg programszervezőként.

A rendezvényeket típusaik alapján csoportosítottuk, és településekre lebontva havi bontásban jelöltük eloszlásukat. A rendezvények eloszlását a következő ábra mutatja be (21. táblázat). A legtöbb rendezvényt május, augusztus és szeptemberben rendezik. Január kivételével minden hónapban van

valamilyen rendezvény a térségben. A rendezvények legnagyobb arányban kulturális jellegűek (pl. Majális, Pilisi Klostromfesztivál, Márton-nap). Jelentős még a borászathoz köthető események száma, mint például a Piliscsabai Nyílt Borverseny, Kesztyőci Borverseny, Pilisszántói Szüreti felvonulás és bál. Gasztronómiai jellegű rendezvény a Pilisszentkereszt Fánkfesztivál és a Piliscsabai Leccsófesztivál és Főzőverseny. A térségben két térségi szintű sportrendezvényt tartanak, ezek a Pálos 70 valamint a Pilisfutás.

21. táblázat: Programok

TELEPÜLÉS	RENDEZVÉNY	jan.	febr.	márc.	ápr.	máj.	jún.	júl.	aug.	szept.	okt.	nov.	dec.
PILISCSABA	Piliscsabai Nyílt Borverseny												
	Majális												
	Leccsófesztivál és Főzőverseny												
	Családi Nap és Borest												
	Szüreti felvonulás és bál												
	Márton-nap												
	Családi advent												
KESZTYŐCI	Bőgőtemetés												
	Tavaszcserézés												
	Kesztyőci Borverseny												
	Bányász majális												
	Pálos gyógynövény nap												
	Levendula nap												
P.SZENTLÉLEK	Falunap és sportnap												
PILISSZÁNTÓ	Farsangi bál												
	Borverseny												
	Majális												
	Pilisszántói Búcsú												
	Szántói Örökség Napok												
	Szüreti felvonulás és bál												
	Márton-nap												
Családi advent													
PILIS-SZENTKERESZT	Fánkfesztivál												
	Majális												
	Pilisi Klostromfesztivál												
	Dobogókői falunap												
	Ébredj Dobogókői!												
P.JÁSZFALU	Falunap												
PILISCSEV	Pipifesztivál												
	Barborka												
TÉRSÉGI	Pilisfutás												
	Pálos 70												

Rendezvények típusa	
	Gasztronómiai
	Kulturális
	Borászati
	Sport

IV/1.1.4 Turizmus típusok, látogatók összetétele

Az adottságokból adódóan jól következtethető, hogy főként természet szerető, természetjáró, valamint vallásos látogatók járják a területet, amit terepi vizsgálataink alapján is alátámaszthatunk. Ezt segíti a számos turista útvonal, zárandok- vagy éppen kerékpárútvonal. Így főként az aktív pihenésre hajlamos, aktív életmódú, természetszerető társaságok keresik fel a területet. Ez főként fiatal és középkorú, gyakran családos emberek, baráti társaságok, hívő csoportok, de jellemző az egyéni túrázó, pont a magány, csend keresése végett (Nyíró).

A látogatottsága (főként Pilisszentlélek) a Mi kis falunk TV-sorozat miatt egy nagyobb, szélesebb réteggel is bővült az utóbbi években, olyanokkal is, akik nem is inkább a természetért jönnek, csak a falusi hangulat, illetve a filmes környezet miatt. (A helyiek elmondása szerint ők kizárólag csak a kocsmába mennek be, mást meg sem néznek, egyéb pozitív hozadékkal nem jár a látogatásuk.)

IV/1.1.5 A települések turisztikai statisztikái, a turizmus jelenlegi helyzete, vendégéjszakák számának alakulása

Az alábbi fejezetben a KSH és a Teir adatait dolgoztuk fel, amelyek sajnos nem naprakészek, 2014-ből származnak. Fontosnak tartjuk ugyanakkor, hogy a turizmus fejlesztésénél a monitoringra, a visszacsatolások lehetőségére is felkészüljön a térség. Ezért a statisztikai adatok gyűjtése és feldolgozása a múltbeli tevékenységek vonatkozásában is szükséges.

Piliscsaba

A 2014-es mérések szerint Piliscsabán az ezer lakosra jutó vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken 199,3 db, illetve a panziók szállásférőhelyeinek száma 18 db. Az adatszolgáltatásban nincs nyilvántartásba véve az összes helyi szállás.

A vendégforgalom vizsgálatát tekintve a legfrissebb elérhető adatok 2014-ből származnak. Az átlagos tartózkodási idő 2,7 nap, ami a Pilisvörösvári kistérségben átlag felettinek mondható. A nyilvántartott szálláshelyeken a vendégéjszakák száma 1605 db volt 2014-ben, ami jó értéknek számít kistérségi szinten, a települést Pilisszántó, Solymár és Zsámbék előzi meg. A külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák száma 160 db. A vendégforgalma ebben az évben 600 fő volt.

Kesztlőc

Az Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer adataiból látszik, hogy 2014-ben Kesztlőcön igen alacsony volt a vendégéjszakák száma, a 100-at sem érte el. Azóta minden bizonnyal legalább az országos tendencia szerint nőhetett, főleg a környék (Pilisi Parkerdő Zrt.) attrakciófejlesztései miatt. Pilisszentlélekre nem áll rendelkezésre ilyen adat, mivel Esztergom alatt szerepel.

Pilisszántó

Pilisszántón a Som-hegyi turistaház 2014-től jelenik meg a statisztikákban, inentől áll a településre látogatók számára, addig nem volt a településen szálláslehetőség. 2014-ben az ezer főre jutó férőhelyek száma 10,1 volt, amely felszorozva a település lakosságának számára (2925 fő), 30 férőhelyet jelent, amely pont a turistaház kapacitásának felel meg. Az ezer főre jutó szálláshelyek száma térségi viszonylatban magas.

Pilisszántón az egyetlen nyilvános szálláshelyen, átlagosan 1,7 napot tartózkodnak a turisták, az összes vendégforgalom 2014-ben 1103 db volt, az általuk eltöltött összes vendégéjszaka pedig 1919 éjszaka volt. Az összes vendégéjszaka 0,26%-a volt külföldiek által eltöltött. A 2017-es adatok szerint 2017-ben a vendégéjszaka 1727 volt, akik összesen 2778 éjszakát töltöttek a településen. A községnek ebben az évben külföldi vendége nem volt.

Pilisszentkereszt

Pilisszentkereszten 2014-ben a szálláshelyeken töltött éjszakák száma 16461 éj volt, amely a Szentendrei kistérség belül az egyik legmagasabb érték. Az 1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken 2014-ben 6975,1 éj volt. A Külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák száma 388 éj volt, amely az összes szálláshelyen töltött vendégéjszakák 2,4%-a.

IV/1.1.6 Szálláshelyek és értékelésük

Piliscsaba

A 145 férőhelyes Szent Vince Kollégium (Piliscsaba, Templom tér 14.), mely 65 szobát és 21 fürdőszobát foglal magába, három épületből áll: Szent Vince Ház, Szent Ferenc, Szent Lujza Ház. Szolgáltatásai közé tartozik az internetelérés, zárt parkolóval és kerttel is rendelkezik. A bérelhető szobákon kívül az épületben található projektorral felszerelt szemináriumi terem és klubszoba, valamint tv-szoba és konyha is. A tv-szoba kivételével az utóbbi szolgáltatások felár ellenében vehetők igénybe. Ennek a szálláshelynek sajátos arculatot kölcsönöz a Római katolikus szertartású kápolna. A Zajnáthegyi utca 2. címen szereplő Napkorong Fogadó és Vendégház 6 vendégszobával kialakított, ami 12 (pótágyal 15) férőhelyet takar, és 6 éves korig ingyenes, ráadásul macskát is lehet vinni a szálláshelyre. Szolgáltatásai: ingyenes WIFI, terasz, kert, grillezési lehetőség, valamint a helyhez tartozik 2 db zárt parkoló, ezen felül további 5 ingyenes férőhely. A Szent István Étterem és Panzió (Piliscsaba, Fő út 31.) 60 fős éttermet foglal magába, emellett zárt parkolója 30 férőhelyet biztosít a vendégei számára. A szálláshelynek 12 db 2 ágyas szobája és 2 db 4 ágyas apartmanja van. A szobák tv-vel és fürdőszobával felszereltek. 10 éves korig ingyenes a szállás, ezen felül felár fejében pótágy is elérhető. Summa Vitae Üdülő részt vesz a szociálisan rászorultak üdültetésében. Összesen 16 férőhelyes

a szálló. A vendégek számára széleskörű szolgáltatások állnak rendelkezésre, mint például az internetelés, közös konyha, könyvtár, tv-szoba, kert grillezési, tűzrakási lehetőséggel, ingyenes, zárt parkoló, ezen felül lávaköves masszázsgyógyászat, masszázs, gyógytorna. A hely különlegessége, hogy igény szerint a vendégek számára lehetőséget biztosítanak, hogy sérült emberekkel találkozassanak.

Kesztölc

A település szálláshelyek szempontjából jól ellátottnak mondható, mind minőségben, mind mennyiségben. Van egyszerűbb, ezáltal olcsóbb turistaház jellegű szálláshely, a bakancsos, kerékpáros turistáknak a közösségi ház mellett kialakított Erdésháznak nevezett épületben. Itt 3db, 3,5,6 fős szobákat foglalhatunk plusz két pótágygal. Jól felszerelt 16 személyes étkezővel, konyhával rendelkezik. A szállás továbbá két zuhanyzóval, wc-vel rendelkezik, a szobákhoz törölközőt, ágyneműt adnak. Kertjében tűzrakó, valamint felárasan bérelhető pince is szolgálja a vendégek kényelmét (Internet-05). Kissé komfortosabb lehetőség a Kostel panzió, étterem és borászat. Saját hitvallásuk szerint ez a hármas szolgáltatás minőségi kikapcsolódást biztosít mindenki számára. Hagyományos és helyi ízekkel, borokkal állnak rendelkezésre akár nagyobb rendezvények esetén is. Itt a nagyobb komfortra vágyó vendégek élvezhetik Kesztölc természeti értékeit. Ezek mellett fent a hegyen, igazi természeti közegben, Pazar panorámával rendelkező kulcsos ház is található a Fekete-hegyen, Sasfészek néven. Ez az igazi vérbeli turisták számára lehet megfelelő az erdő mélyén. Igazi nomád körülmények, se áram, se víz nincs a házban, ahol 12 ágyat helyeztek el.

Pilisszentlélek

Az Esztergomhoz tartozó településrészen egyetlen szállásról van információ a Semper Servirens Kft. által üzemeltetett Szentlélek Vendégházról. Ez egy egyszobás, franciaágygal, kétszemélyes emeletes ágygal rendelkező apartman. Wifivel, tv-vel, saját fürdővel és konyhával felszerelt, külön parkolási lehetőség is biztosított. Különböző túravezetések, idegenvezetést is igénybe vehetnek a vendégek a tulajdonosoktól, de kerékpárkölsönzésre, bográcsozásra is lehetőség van. Továbbá kulturális programok, bortúra, sütögetés lehetőségét is biztosítják kedvező áron, melyhez reggeli is jár igény szerint.

Pilisszántó

Pilisszántón szálloda, panzió vagy hotel nem található. Az egyetlen, bárki számára elérhető szálláshely a Somhegyi turistaház. A kulcsosházban összesen 30 férőhely van (13 fő ágyon, 17 fő matracon), 6 és 4 ágyas szobákban. Sátorozásra lehetőség van, így akár nagyobb csoportokat is tudnak fogadni. A házban egy közösen használható konyha, mosdó és fürdők működnek. Állandó gondnokság nincs a házban, előre egyeztetni kell, ha ott kívánunk megszállni, a kapcsolattartó Pollákné Pörnczi Zsuzsanna. Az Orosdy-kastély lát még el szállás funkciót a településen, de ez kifejezetten a településre látogató zarándokok számára üzemel. Zarándokútlevelel nélkül csak a tulajdonossal való előzetes

szereződéssel vehető igénybe. A férőhelyekről pontos adatszolgáltatás nem elérhető. Szállást foglalni és tájékozódni az orosdykastely@gmail.com e-mail címen lehet. Mivel a kastély zártkörű szálláslehetőség, ezért a statisztikai kimutatásokban nem jelenik meg.

Pilisszentkereszt

A turisztikai statisztikák alapján a települési szálláshelyek (férő)száma csökkent a 2010-es évek elejére, és ezzel párhuzamosan a településen eltöltött vendégéjszakák száma is (INT-55). A Szentendrei járást tekintve azonban még mindig jelentős turisztikai szerepe van a településnek. 2014-ben a településen töltött átlagos tartózkodási idő 1,9 nap volt. Ugyanebben az évben a magánszálláshelyek kapacitása 87 db volt. 2014-ben a szálláshelyeken töltött éjszakák száma 16461 éj volt Pilisszentkeresztben, amely a Szentendrei kistérség belül az egyik legmagasabb. Az 1000 lakosra jutó vendégéjszakák száma a kereskedelmi szálláshelyeken 2014-ben 6975,1 éj volt. Az összes vendégéjszakából a külföldi vendégek által eltöltött vendégéjszakák aránya 2,4 db/ éj volt. A településen jelenleg összesen 14 db szálláshely működik, amelyekből 2 db panzió, 9 db apartman vagy vendégház és 3 db turistaszállás. A legnagyobb arányban szálláshelyek Dobogókő területén találhatóak, de Pilisszentkereszt központi területein is számos szállóhellyel találkozhatunk. Internetes kutatás alapján megállapítható, hogy a települési szálláshelyek összessége 168 főt tud elszállásolni. A szállóhelyek közül 4 helynek van saját étterme, ahol a szállóvendégek étkezni tudnak. A legtöbb szálláshelyen megjelenik szolgáltatásként az Internet és TV-használat, kedvezményes étkezési lehetőség a község valamely vendéglátóhelyén, valamint extra szolgáltatásként igénybe vehető túravezetés, aura energetikai felmérés, grafológiai elemzés.

Pilisjászfalu

2014-es statisztikai adatok alapján a település nyolc panzióval rendelkezik, azonban ellentmondásos ez a szám mivel ugyanezen forrásból származó statisztikai adatok mindössze hat szállásférőhelyről számolnak be, ami átlagosan panzióként kevesebb, mint egy férőhelyet jelent. Ha a vendégéjszakákat is megvizsgáljuk látható, hogy hiába az ellentmondás, ami zavaró lehet, további elemzés nem szükséges mivel a vendégéjszakák száma az összes vizsgált évben nulla. Terepi tapasztalatok alapján a településen egy szálláshely található. A Topiqcenter főként családok, és diákok számára nyújt szállás lehetőséget, egész évben várja vendégeit, és 12-18 fő elszállásolása lehetséges.

Piliscsév

A településen a szálláshelyek száma a legfrissebb – 2014-es – statisztikai adatok alapján nulla, így nem található a községben szálláshely. Ennek értelmében a szállásférőhelyek száma is nulla, azonban újabb ellentmondásos statisztikai mutatóba ütközünk, ha a vendégéjszakák számát vizsgáljuk, ugyanis az adatok alapján ez a szám 2014-ben 38 volt, de még 2013-ban is 6-ra rúgott mikor szintén az adatok alapján már nem volt szálláshely a településen. Statisztikai adatokkal ellentétesen internetes kutatás és

terepi tapasztalatok alapján a településen három szálláshely működik: Prosper Panzió, Kelemen Majorság, Dima pince. Mindhárom szálláshely főként családok és kisebb csoportok elszállásolására nyújt lehetőséget.

40. fotó: Orosdy-kastély

41. fotó: Som-hegyi turistaház, Pilisszántó (forrás: <https://parkerdo.hu/>)

42. fotó: Kelemen-majorság, Piliscsév

43. fotó: Kostel Panzió, Keszölc

A szálláshelyek értékelése

A pontozásnál figyelembe vettük, hogy a helyszínen a szobával, lakrészrel egyben alakították-e ki a fürdőszobát, valamint a konyhát, vagy egy közös, minden vendégnek azonos helyen elérhető szolgáltatás áll a rendelkezésére. Az előbbi megoldást plusz ponttal jutalmaztuk. Egy szálláshelyen merült fel a konyha hiánya, mint konfliktus, az ilyen esetet pontlevonással értékeltük.

Szolgáltatásokba az ingyenes, felár nélküli szolgáltatásokat számoltuk el, ide sorolható az internetelérés, a kerti sütögetési lehetőség, televízió, stb. A saját parkoló igen fontos a szálláshelyek esetében ezért, azt is külön pontoztuk. A nagyobb és változatosabb vendégkör fogadásához elengedhetetlen a nyelvismeret, ezért beszélt nyelvenként 0,5 pontot írtunk a szállásokhoz. Elérhetőségi forrásokhoz a saját/egyéb weboldalt, a térképes feltüntetést, a külön Facebook oldalt, valamint az emailés és telefonos kapcsolattartást soroltuk. A térségben számos kollégium található, melyek csak szezonálisan, nyáron érhetőek el, emiatt úgy véltük az értékelés eredményességéhez érdemes megkülönböztetni a helyszíneket ilyen szempontból is.

A szálláshelyek esetében szükséges meghatározni milyen vendégkört vonz az adott hely. Ennek érdekében megkülönböztettük a bakancsos turizmust, ami a természetjáráshoz köthető, mert az ide sorolható turistáknak többnyire nem annyira magas az elvárása a szálláshelyeket illetően, mint az átlagos utazóknak. Ezek az épületek gyakran természetben, természethez közel helyezkednek el.

A térség egyik jellegzetessége a zarándok és/vagy vallási turizmus. A vallási turizmus ezzel összefonódhat, de egyes esetekben elkülönül: Piliscsabán alapult meg a Béthel Evangélikus Misszió Otthon, ami az adott (és egyéb) vallási körhöz tartozóknak árendeményeket biztosít, de fogad nem az adott felekezethez tartozó látogatókat is.

A helybeli kollégiumok, erdészházak remek lehetőséget biztosítanak az oktatási turizmus lebonyolításához, mivel ezek képesek egyszerre nagyobb csoportokat is befogadni. A vegyes típusúhoz soroltuk az összes többi típust, melyek többnyire magasabb igényű látogatókat vonzanak, jobb minőségű szállást és szélesebb körű szolgáltatásokat igényelnek.

A térségben (a rendelkezésre álló adatok alapján) 730 fő elszállásolására van lehetőség, azonban ez a szám valószínűleg magasabb, hiszen sok szálláshely esetében a férőhelyek száma nem volt megadott. A térség szálláshelyeinek települési bontásban való értékelését a következő táblázat mutatja be.

22. táblázat: Szálláshelyek

Település	Jelzet	Megnevezés	Férőhely	Fürdőszoba	Konyha	Kiegészítő szolgáltatások	Parkolás	Beszélt nyelvek	Elérhetőség	Szezonális	Várható turizmus típusa	Értékelés
Pilisszentlélek	A1	Szentlélek vendégház	4	Egyben	Egyben	5	Igen	-	3	egész évben	vegyes	+6,5
Keszthely	A2	Erdészház turistaszálló	16	Külön	Külön	1	Igen	-	3	egész évben	bakancsos	+3,5
	A3	Kostel Panzió Étterem és Borszat	-	-	-	1	Igen	-	4	egész évben	vegyes	+4
	A4	Sasfészek kulcsosház	10	Nincs	Nincs	2	Nem	-	2	egész évben	bakancsos	+2,5
Pilisszentkereszt	A5	Báró Eötvös Lóránd Menedékház	44	Külön	-	5	Igen	2	3	egész évben	bakancsos	+6,5
	A6	Dobogókő jurta	-	Egyben	-	1	Igen	2	3	egész évben	bakancsos	+5
	A7	Dobogókő Vendégház	17	Külön	Egyben	5	Igen	2	3	egész évben	bakancsos, zárandok	+6,5
	A8	Eden Rose Apartman	2	Külön	Külön	7	Igen	-	3	egész évben	vegyes	+6,5
	A9	Kislugas Panzió és Vendéglő	14	Külön	-	2	Igen	2	3	egész évben	vegyes	+5
	A10	Napraforgó Vendégház	4	Egyben	Egyben	4	Igen	-	2	egész évben	vegyes	+6,5
	A11	Pilisi Faház	6	Egyben	Egyben	5	Igen	1	2	egész évben	bakancsos	+6,5
	A12	Pilisi Pihenő Vendégház	10	Külön	Egyben	4	Igen	-	2	egész évben	bakancsos, családi	+5
	A13	Piliskapu Vendégház	12	Külön	Egyben	4	Igen	1	2	egész évben	vegyes	+5,5
	A14	Platán Panzió	26	Külön	-	3	Igen	2	3	egész évben	vegyes	+5,5
	A15	Platán Családi Apartmanok	6	Külön	Egyben	4	Igen	-	2	egész évben	vegyes	+6
	A16	Rózsaszín Béka Vendégház	5	Egyben	Egyben	5	Igen	1	3	egész évben	családi, zárandok	+7
	A17	Tölgy Lak Apartman	4	Egyben	Egyben	3	Igen	-	2	egész évben	zárandok	+5
	A18	Erdei Villa Dobogókő	12	Külön	Egyben	3	Igen	-	2	egész évben	vegyes	+4,5
Piliscsév	A19	Prosper Panzió	-	-	-	1	Igen	-	3	egész évben	vegyes	+3,5
	A20	Kelemen Majorság	-	Külön	Külön	2	Igen	2	4	egész évben	vegyes	+5,5
	A21	Dima Pince	-	-	-	-	Igen	-	-	egész évben	vegyes	+1,5
Pilisszántó	A22	Somhegyi-turistaház	30	Külön	Egyben	-	-	-	2	egész évben	bakancsos	+2
	A23	Orosdy-kastély (zárandokszállás)	80	-	-	-	Igen	-	2	nyáron	zárandok, oktatási	+2
Pilisjászfalu	A24	Topiqcenter	18	Külön	Nincs	1	nem	-	3	egész évben	vegyes	+1,5
Piliscsaba	A25	Szent Ferenc Ház	23	Egyben	Külön	2	Igen	6	3	egész évben	oktatási	+7,5
	A26	Szent Vince Ház	28	Külön	Külön	2	Igen	6	3	egész évben	oktatási	+7
	A27	Szent Lujza Ház	94	Egyben és külön	Külön	2	Igen	6	3	egész évben	oktatási	+7
	A28	Napkorong Fogadó és Vendégház	15	Egyben	Külön	4	Igen	2	4	egész évben	vegyes	+7
	A29	Szent István Étterem és Panzió	32	Egyben	Nincs	3	Igen	-	3	egész évben	vegyes	+4,5
	A30	Summa Vitae Üdülő	16	Egyben és külön	Külön	4	Igen	-	4	egész évben	vegyes	+5,5
	A31	Orchidea Vendégház	12	Külön	Külön		-	-	2	-	vegyes	+1
	A32	Béthel Evangélikus Misszió Otthon	90	Egyben	Külön		Igen	-	4	egész évben	vallásos	+4
	A33	Iosephinum Kollégium és Szakkollégium	100	Egyben	Külön	2	Igen	-	4	nyáron	oktatás	+4,5
	A34	Szent Péter Kollégium	-	Külön	Külön	1	-	-	-	nyáron	oktatás	+0,5
	A35	Boldog Gizella Kollégium	-	-	-	-	-	-	-	nyáron	oktatás	0

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Szálláshelyek, Vendéglátóhelyek

Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- - - Közigazgatási határ
- Épületek
- Vízfolyás
- Főút
- Egyéb burkolt út
- Turistautak
- Vasút
- Ⓜ Vendéglátóhely
- Ⓜ Szálláshely
- Szállás- és Vendéglátóhelyek
1 km-es vonzáskörzete

M=1:54 000

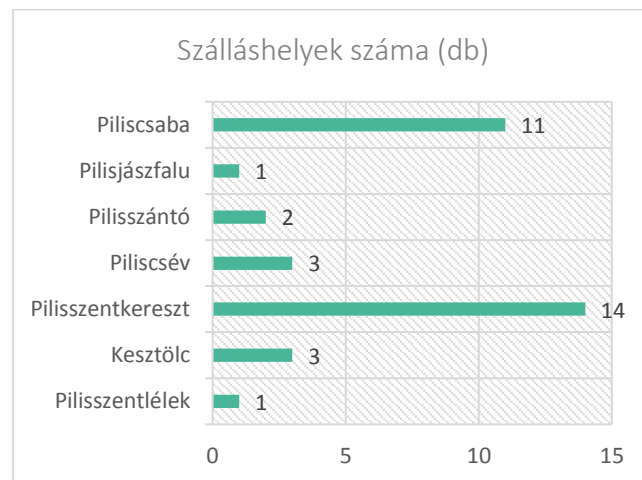
0 1 2 km

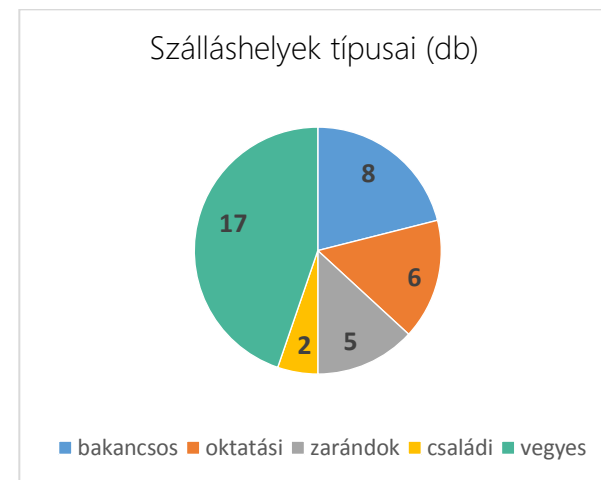
Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

A térség településein összesen 35 db szálláshely található. A rendelkezésre álló adatok alapján 730 fő elszállásolására van lehetőség, azonban ez a szám valószínűleg magasabb, hiszen sok szálláshely esetében a férőhelyek száma nem volt megadott. A szálláshelyek főként a bakancsos, oktatási, zárandok és családi turizmus vendégeit tudják kiszolgálni. A környék legjelentősebb szálláshelyei a befogadóképesség, minőség és az értékelések alapján: Kostel Panzió Étterem és Borászat, Báró Eötvös Lóránd Menedékház, Kelemen-majorság.

97. ábra: Szálláshelyek száma

98. ábra: Szálláshelyek típusai

IV/1.1.7 Vendéglátóhelyek és élelmiszerboltok

A turisták ellátásában fontos vendéglátóhelyeket, éttermeket, kocszmákat, valamint az élelmiszer boltokat gyűjtöttük össze. Természetesen ezeken felül szükség lehet orvosi ellátás biztosítására, patikákra, ATM automatákra és szuvenir boltokra is. Ezek a kiteljesedett turisztikai szuprastruktúra részei, jelenlegi kutatásunkban azonban ezekre a másodlagos vagy kényelmi szolgáltatásokra nem térünk ki.

Piliscsaba

A városban hat étterem található: a Fényesliget Kávézó és Hallgatói Klub, a Klotild Pizzéria, Eta Néni Vendéglője, a Szent István Pizzéria, valamint a már fenn említett Szent István Étterem és Panzió, és a Napkorong Fogadó és Vendégház. Emellett érdemes megemlíteni a Liget Sörözőt, Kati Néni Kocsmáját, a Kecskés Kocsmát, a Potyagól Sörözőt, a Romana söröző-borozót és a Kazamata Music Pubot.

Piliscsaba igen gazdag cukrászdákban, a M.Á.K Cukrászda, az Albán Pékség & Cukrászda & Coffee, az Édes Anna Cukrászda és a Pipacs Kávézó látja el a betérőket süteményekkel, és kávéval.

Kesztlőc

A településen több kocsmá, élelmiszerbolt, kávézó, cukrászda is található, leginkább a főtér köré koncentrálódva, de az új, nyugati település részen is több megtalálható ezek közül. Kocsmák közül a Hangya és a Faház söröző a legnépszerűbb, ezek mellett van még a Sport söröző, és a Hegyi kocsmá. Az Erika kávézó és cukrászda a maga két üzletével egyeduralkodónak mondható e téren. Található még egy CBA a főtéren, ami kellően nagy választékkal és méretével minden igényt kielégít egy alapvető háztartásban. Számos kistermelő kézműves termékei is beszerezhetőek Kesztlőcön, mint a Légrádi Méhészet mézei, Pilisi levendulás növényeiből készült termékek, valamint Hering Csaba helyi hentes húsáruja és a Kostel panzió saját készítésű borai. Nagyobb üzemben dolgozik a Szívek borászat, és országos, de legalábbis régió szinten mindenképp ismert Hilltop borászat.

Pilisszentlélek

Pilisszentléleken két kiskocsmá található, köztük a Mi kis Falunkból ismert híres Teca kocsmája és a Svejk Ivó a Bátor Katonához. A faluközpontban egy élelmiszerbolt működik.

Pilisszántó

A településen két élelmiszerbolt üzemel, mindkettő a főutcán helyezkedik el: a CBA és a Fichtner Kft. Utóbbi helyi üzemeltetésű, nem egy nagyobb lánc tagja, nemrégiben bezárt, ugyanakkor zöldségtermesztéssel a mai napig foglalkoznak, házhozszállítást végeznek. Egy kisebb cukrászda is található a főutcán. (Két Nemzeti Dohánybolt is fellelhető a községben.). A vendéglátóhelyek száma korlátozott, a cukrászda mellett csupán egyetlen bár üzemel a községben, a ZiriBár. A Sziklaszínházhoz tartozó parkolóval szemben egy kisebb büfé is található, a Trézi Büfé, amely a turistákat hivatott fogadni. Két kocsmá van Pilisszántón: a Felső kocsmá és a Szántó Presszó. Helyiek elmondása alapján korábban 4 kocsmá is volt a településen, de mára a számuk megfeleződött.

Pilisszentkereszt

Az éttermek és vendéglátóhelyek száma a településen 9 db. A vendéglátóhelyek legnagyobb része Dobogókő területén található (összesen 6db), a fennmaradó vendéglátóhelyek Pilisszentkereszt központjában összpontosulnak. Megállapítható, hogy a legtöbb szálláshely rendelkezik valamilyen étkeztetési lehetőséggel. A táblázatban felsorolt vendéglátóhelyek közül három, szálláshelyként is funkcionál, ezek: Kislugas Panzió és Étterem, Platán Panzió, Villa House. A településen megtalálható vendéglátóhelyek mindegyike kisebb, családi hangulatú, hagyományos vendéglők. A településen megtalálhatóak az életvitelszerű élethez szükséges mindennapi élelmiszer cikkek. A településen 1 db élelmiszer bolt, 1 db írószobát, 1 db dohánybolt, és 1 db műszaki jellegű kereskedés található. A kereskedelmi egységek Pilisszentkereszt központi elhelyezkedésű területein találhatóak.

Pilisjászfalu

Pilisjászfalun két étterem (Gazdi étterem és Mustang Pub&Grill) található. Kiskereskedelmi egységekből három található a településen: egy élelmiszerbolt (CBA) egy dohánybolt és egy pékség (N&N sváb pékség).

Piliscsév

2014-ben öt létesítményt tartanak nyilván a statisztikák, azonban elmondható, hogy ezek száma is csökkenőben van, mivel 2012-ben és 2013-ban egyaránt hét vendéglátóhelyet regisztráltak. Ezekből minden vizsgált évben három darab étteremként vagy büféként üzemelt. Mindemellett kenyér- és pékáru szaküzlet 2014-ben egy darab volt még 2011-ben még kettő, továbbá 2014-es bevezetésüket követően két dohánybolttal rendelkezett a település, ami 2017-re szintén egyre redukálódott. Jelenleg egy étterem (Josti Gyorsétterem), egy pub (Müllner Pub), egy kocsmá (Pince borozó) és egy disco (Galaxy Disco) működik a településen. Kiskereskedelmi egységekből két darab található a településen egy élelmiszerbolt és egy Nemzeti Dohánybolt.

44. fotó: Fényesliget Kávézó és Hallgatói Klub
(Forrás: <https://piliscentrum.hu/>)

45. fotó: Teca kocsmája (Forrás:
<http://www.turistamagazin.hu/>)

46. fotó: Kislugas Vendéglő és Panzió (Forrás:
<http://www.kislugas.hu/>)

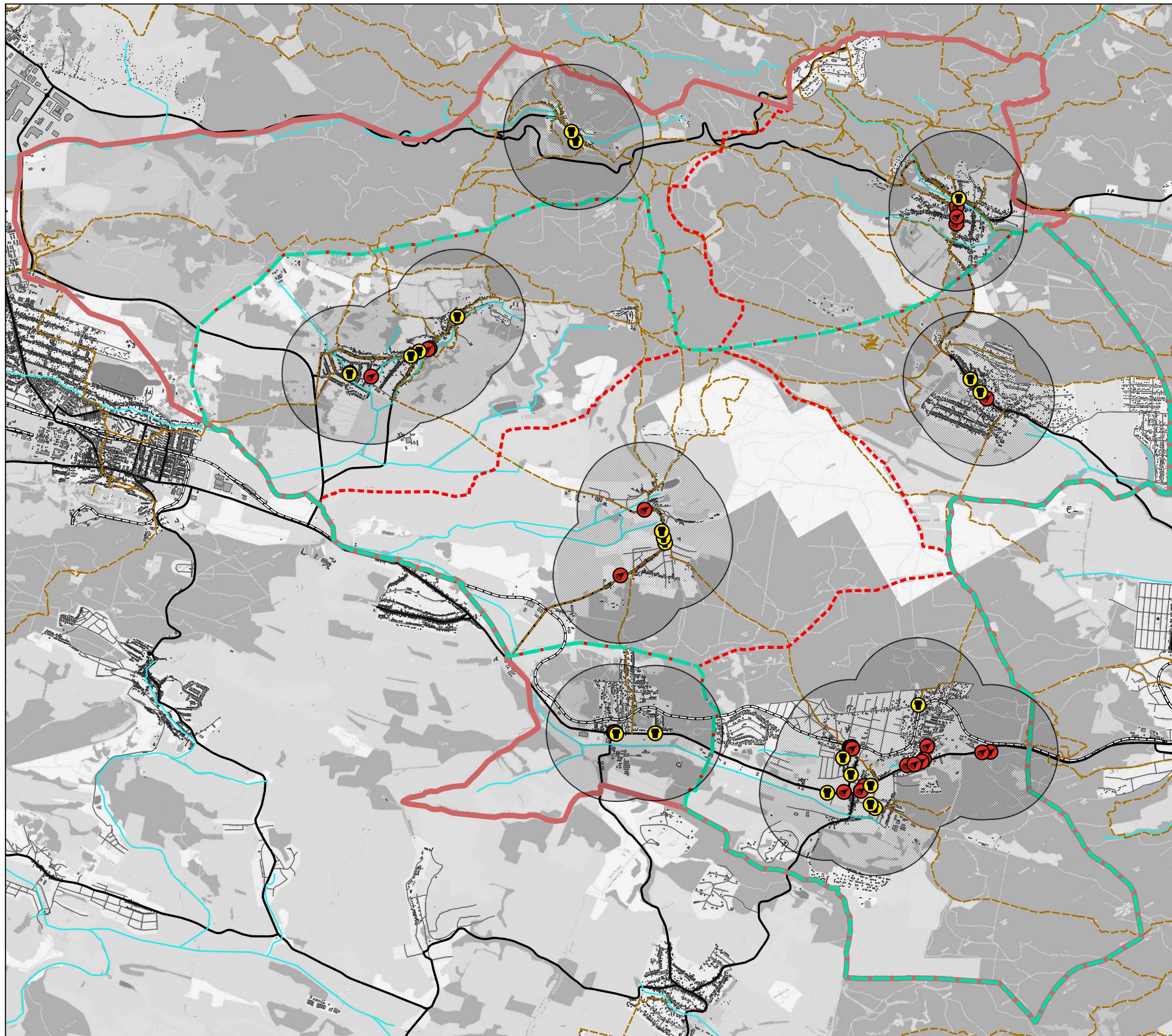
47. fotó: Klotild Pizzeria (Forrás:
<https://klotildpizzeria.iwk.hu/>)

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Élelmiszerboltok, Kocsmák

Jelmagyarázat

- Tervezett natúrpark határa
- Tervezési terület határa
- Közigazgatási határ

- Épületek
- Vízfolyás
- Főút
- Egyéb burkolt út
- Turistautak
- Vasút

- Kocsmák
- Vegyes/Élelmiszerbolt
- Kocsmák és boltok
1 km-es vonzáskörzete

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Vendéglátás értékelés

A vendéglátás szolgáltatásainak felmérésénél pozitívan bíráltuk el, ha az adott szolgáltató helyi termékeket is kínál, alapul használ fel akár részben is. Ennél a vizsgálatnál is úgy gondoltuk, hogy turisztikai szempontból fontos, hogy az adott helyekről gyűjthessünk előzetes információs (saját/egyéb weboldal, térkép, Facebook oldalt, email cím, telefonszám), az utazásba könnyedén be lehessen illeszteni.

		Értékelés				
Helyi termékek	Van:	+ 1	Részben:	+0,5	Nincs:	0
Elérhetőség	Elérhetőségi forrásonként:			+0,5		
Meleg étel (kocsmáknál)	Van:	+0,5	Nincs:	0		

A vizsgálatánál különböző típusokba soroltuk a szolgáltatókat, ezek pedig a következők: Étterem (ahol meleg ételt szolgálnak fel), kávézó/cukrászda, és külön vettük a kocsmákat, azon belül is a pubokat, melyek kulturáltabb helyek általában, és különféle események megrendezésének adnak helyet (koncertek, szülinapi ünneplések).

Az üzletek értékelésénél fontos szempont volt a hétfégi nyitva tartás, hiszen sok utazó hétfégén tudja meglátogatni a térséget. Ebben az esetben is pozitívan bíráltuk el a helyi termékek kínálatát. Jelentőség alapján megkülönböztettük az üzleteket: nagy jelentőségűnek minősítettük a hiper-, szupermarketeket, közepesnek a nagyáruházakat (például COOP Super), és kicsinek a kisboltokat, diszkontokat (CBA, zöldséges). A dohányboltokat is vizsgáltuk, azonban a többi kategóriától alacsonyabb pontszámot kaptak.

		Értékelés						
Nyitva tartás	Szombat délelőtt	+0,25	Szombat délután	+0,25	Vasárnap délelőtt	+0,25	Vasárnap délután	+0,25
Helyi termék	Van	+1	Részben	+0,5	Nincs	0		
Jelentőség	Nagy	+2	Közepes	+1,5	Kicsi	+1	Egyéb	+0,5

Külön felvettük a zöldségeseket, pékségeket, henteseket, benzinkúti üzleteket, dohányboltokat, diszkontokat, nagyáruházakat, szupermarketeket. (23-26. táblázat)

23. táblázat: Vendéglátóhelyek - Pilisszentlélek, Kesztlőc, Pilisszentkereszt, Pilisszántó

Település	Jelzet	Megnevezés	Típus	Helyi termékek	Elérhetőség	Elérhetőség	Férőhely	Meleg étel (kocsmáknál)	Értékelés
Pilisszentlélek	B1	Teca kocsmája	Kocsmá	Nem	2	Térkép, facebook			+1
	B2	Svejk Ivó a Derék Katonához	Kocsmá	Nem	2	Térkép, facebook			+1
Kesztlőc	B3	Kostel Panzió, Étterem és Borászat	Étterem	Részben	5	web, email, telefon, térkép, facebook	40+		+3
	B4	Erika Cukrászda	Kávézó/cukrászda	Részben	5	web, email, telefon, térkép, facebook	10-15		+3
	B5	Erika Kávézó	Kávézó/cukrászda	Részben	4	web, email, telefon, térkép	10-16		+2,5
	B6	Szívek Pince	Étterem	Részben	5	web, email, telefon, térkép	kb.20		+3
	B7	Faház söröző	Kocsmá	Nem	1	Térkép			+0,5
	B8	Hangya söröző	Kocsmá	Nem	1	Térkép			+0,5
	B9	Sport Söröző	Kocsmá	Nem	1	Térkép			+0,5
	B10	Hegy kocsmá	Kocsmá	Nem	1	Térkép			+0,5
Pilisszentkereszt	B11	Bohém Étterem	Étterem	Nem	5	web, email, telefon, térkép, facebook			+2,5
	B12	Dobogókői Matyi Büfé & Grill	Étterem	Nem	4	web, facebook, telefon, térkép			+2
	B13	Emma Vendéglő	Étterem	Nem	5	web, email, telefon, térkép, facebook			+2,5
	B14	Hilda Cukrászda	Kávézó/cukrászda	Igen	3	facebook, telefon, térkép			+2,5
	B15	Zsindelyes Vendéglő	Étterem	Nem	4	web, facebook, telefon, térkép			+2
	B16	Kislugas Panzió és Vendéglő	Étterem	Nem	4	web, email, telefon, térkép			+2
	B17	Platán Panzió	Étterem	Nem	4	web, email, telefon, térkép			+2
	B18	Báró Eötvös Lóránd Menedékház	Étterem	Nem	4	web, email, telefon, térkép			+2
	B19	Felső kocsmá	Kocsmá	Nem	1	térkép		van	+1
Piliscsév	B20	Josti Gyorsétterem	Étterem	Nem	2	telefon, térkép			+1
	B21	Pince borozó	Kocsmá	Nem	1	facebook			+0,5
	B22	Müllner Pub	Pub	Nem	2	facebook, térkép			+1
	B23	Galaxy Disco	Disco	Nem	2	Facebook, térkép			+1
Pilisszántó	B24	Ziribár	Étterem	Nem	2	web, facebook	kb. 20		+1
	B25	M&M Cukrászda	Pékség	Igen	1	web			+1,5
	B26	Trézsi Büfé	Étterem	Nem	2	web, facebook			+1
	B27	Felső kocsmá	Kocsmá	Nem	2	facebook, térkép			+1
	B28	Szántó presszó	Kocsmá	Nem	2	facebook, térkép		van	+1,5

24. táblázat: Vendéglátóhelyek - Pilisjászfalu, Piliscsév, Piliscsaba

Település	Jelzet	Megnevezés	Típus	Helyi termékek	Elérhetőség	Elérhetőség	Férőhely	Meleg étel (kocsmáknál)	Értékelés
Pilisjászfalu	B29	Gazdi étterem	Étterem	Nem	1	telefon			+0,5
	B30	Mustang Pub	Étterem	Nem	5	web, email, telefon, térkép, facebook	kb. 50-60		+2,5
	B31	Rozetta söröző	Kocsmá	Nem	1	térkép		van	+0,5
	B32	Sólyomfészek söröző	Kocsmá	Nem	1	térkép			+0,5
Piliscsaba	B33	Fényesliget Kávézó és Hallgatói Klub	Étterem	Részben	5	web, facebook, telefon, email, térkép	65 (+40)		+3
	B34	Klotild Pizzéria	Étterem	Nem	5	web, facebook, telefon, email, térkép	40 +		+2,5
	B35	Eta Néni Vendéglője	Étterem	Nem	4	web, facebook, telefon, térkép			+2
	B36	Szent István Pizza	Étterem	Nem	4	web, facebook, telefon, térkép			+2
	B37	Szent István Étterem és Panzió	Étterem	Nem	4	web, facebook, telefon, email	60		+2
	B38	Napkorong Fogadó és Vendégház	Étterem	Nem	5	web, facebook, telefon, email, térkép			+2,5
	B39	M.Á.K Cukrászda	Kávézó/cukrászda	Igen	5	web, facebook, telefon, email, térkép	6-15		+3,5
	B40	Albán Pékség & Cukrászda & Coffee	Kávézó/cukrászda	Nem	2	web, térkép	6-16		+1
	B41	Édes Anna Cukrászda	Kávézó/cukrászda	Nem	2	web, térkép	15		+1
	B42	Pipacs Kávézó	Kávézó/cukrászda	Nem	5	web, facebook, telefon, email, térkép	min. 10		+2,5
	B43	Keczkés Kocsmá	Kocsmá	Nem	2	térkép, web			+1
	B44	Kazamata Music Pub	Pub	Nem	1	web		van	+1
	B45	Potyagól söröző	Kocsmá	Nem	2	web, facebook			+1
	B46	Kati Néni Kocsmája	Kocsmá	Nem	2	térkép, web			+1
	B47	Romana söröző-borozó	Kocsmá	Nem	1	web			+0,5
	B48	Kocsmá 01	Pub	Nem		-			0
B49	Liget Söröző	Kocsmá	Nem	3	térkép, web, facebook		van	+1,5	

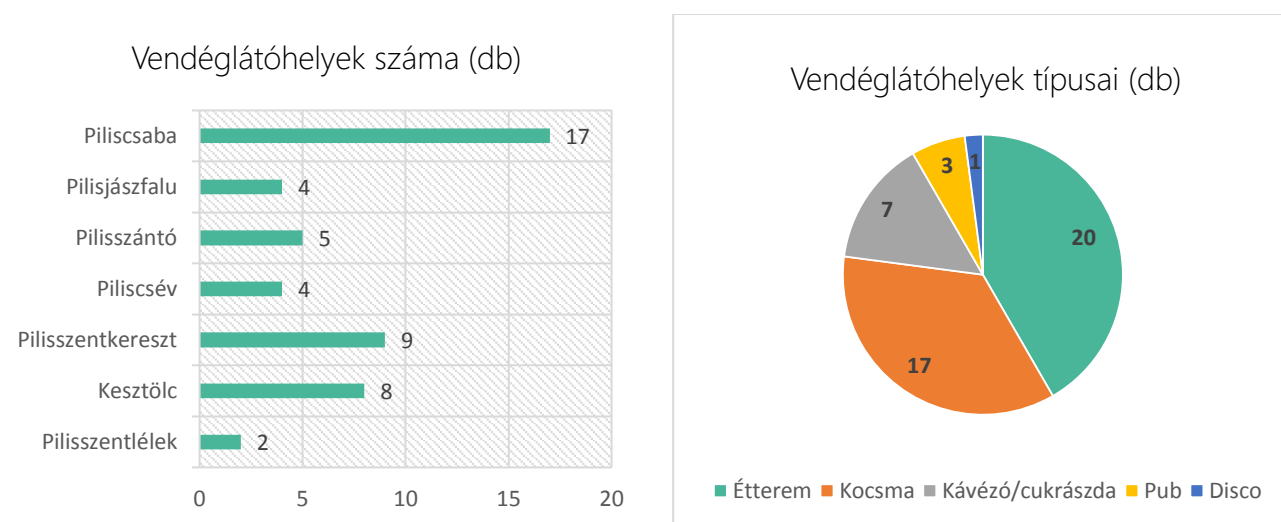
25. táblázat: Boltok - Pilisszentlélek, Kesztlőc, Pilisszentkereszt, Pilisszántó, Piliscsév

Település	Jelzet	Megnevezés	Típus (Hipermarket/szupermar- ket, diszkont, nagyáruház, zöldséges, hentes, pékség, dohánybolt, benzinkút)	Helyi termékek (igen/nem/részben/-)	Online elérhetőség (van/nincs)	Nyitva tartás	Jelentőség	Hétféje nyitva tartás	Helyi termék	Értékelés
Pilisszentlélek	C1	Kisbolt	Diszkont	Nem	Nincs	-	1,00	0,00	0,00	+ 1
Kesztlőc	C2	CBA	Diszkont	Nem	Nincs	H: 6.00-17.00, K-P: 6.00-19.00, SZ: 6.00- 15.00, V: 6.00- 12.00	1,00	0,00	0,00	+ 1
	C3	Hering Cs. hentesüzeme	hentes	Igen	van	-	1,00	0,00	1,00	+ 2
	C4	Nemzeti Dohánybolt	Dohánybolt	Nem	Nincs	-	0,5	0,00	0,00	+ 0
	C5	Marika vegyesbolt	Diszkont	Nem	Nincs	H: Zárva, K-Sz: 6.00- 12.00; 14.00-17.00 V: 6.00-11.00	1,00	0,25	0,00	+ 1,25
	C6	Nemzeti Dohánybolt	Dohánybolt	Nem	Nincs	-	0,50	0,00	0,00	+ 0,5
	Pilisszentkereszt	C7	Coop Szuper	Diszkont	Nem	Nincs	H-P: 6.00-18.00, SZ: 6.00-14.00, V: 7:00- 12:00	2,00	0,75	0,00
C8		Falu ABC	Diszkont	Nem	Nincs	-	1,00	0,00	0,00	+ 1
C9		Italdiszkont	Diszkont	Nem	Nincs	-	1,00	0,00	0,00	+ 1
Piliscsév	C10	Élelmiszerbolt	diszkont	nem	nincs	-	1,00	0,00	0,00	+ 1
Pilisszántó	C11	Nemzeti Dohánybolt	Dohánybolt	nem	nincs	H-P 5:30-17:30, SZ 5:30-13:30 V 6-10	0,50	0,50	0,00	+ 1
	C12	CBA	Diszkont	Nem	nincs	H-P: 6.00-18.00, SZ: 6.00-12.00, V zárva	1,00	0,25	0,00	+ 1,25
	C13	CBA	diszkont	Nem	van	H-P 6-19, SZ 6-14	1,00	0,25	0,00	+ 1,25
Pilisjászfalu	C14	Nemzeti Dohánybolt	Dohánybolt	Nem	nincs	H-P 6-20, SZ 6-16	0,50	0,50	0,00	+ 1
	C15	N&N sváb pékség	pékség	Nem	nincs	H-P 6-19, SZ 6-14	1,00	0,25	0,50	+ 1,75

26. táblázat: Piliscsaba

Település	Jelzet	Megnevezés	Típus (Hipermarket/szupermarket, diszkont, nagyáruház, zöldséges, hentes, pékség, dohánybolt, benzinkút)	Helyi termékek (igen/nem/részben/-)	Online elérhetőség (van/nincs)	Nyitva tartás	Jelentőség	Hétfélig nyitva tartás	Helyi termék	Értékelés
Piliscsaba	C16	ALDI	Szupermarket	Nem	van	H-V: 7.00-21.00	2,00	1,00	0,00	+ 3
	C17	Coop Abc	Diszkont	Nem	van		1,00	0,00	0,00	+ 1
	C18	Coop Szuper	Nagyáruház	Nem	van	H-P: 5.30 - 19.00, Sz:6.00 - 16.00, V: 7.00 - 12.00	1,50	0,50	0,00	+ 2
	C19	Coop	Diszkont	Nem	nincs		1,00	0,50	0,00	+ 1,5
	C20	Chimpex diszkont	Diszkont	Nem	van	H-P: 8.00-19.00, Sz: 8.00-14.00	1,00	0,00	0,00	+ 1
	C21	MCM	Diszkont	Nem	van	H-P: 6.00-18.30, Sz: 6.00-13.00, V: 8.00-11.30	1,00	0,50	0,00	+ 1,5
	C22	Pepi Sped Kft.	Benzinkút	Nem	van	H-P: 8.00-18.00	1,00	0,00	0,00	+ 1
	C23	MOL	Benzinkút	Nem	van	H-V: 0.00-24.00	1,00	1,00	0,00	+ 2
	C24	Zöld Pont Zöldséges	Zöldséges	Igen	van	H-V: 7.00-21.00	1,00	1,00	1,00	+ 3
	C25	Emese zöldséges	Zöldséges	Igen	nincs		1,00	0,00	1,00	+ 2
	C26	Polyvás András Zöldséges Bolt	Zöldséges	Igen	van	H-P: 6.00-18.00	1,00	0,00	1,00	+ 2
	C27	Vincze Pékség	Pékség	Igen	van	-	1,00	0,00	1,00	+ 2
	C28	Szlojó Kft	Hentes	Igen	van	H-P: 6.00-18.00, Sz: 6.00-13.00	1,00	0,25	1,00	+ 2,25
	C29	Nemzeti Dohánybolt	Dohánybolt	Nem	van	H-P: 6.00-19.00, Sz: 6.00-14.00	0,50	0,25	0,00	+ 0,75
C30	Nemzeti Dohánybolt	Dohánybolt	Nem	van	H-P: 6.00-20.30, Sz: 6.00-19.00, V: 8.00 - 14.00	0,50	0,75	0,00	+ 1,25	
C31	Nemzeti Dohánybolt	Dohánybolt	Nem	van	H-P: 5.30-19.00, Sz: 6.00-16.00, V: 7.00 - 12.00	0,50	0,50	0,00	+ 1	

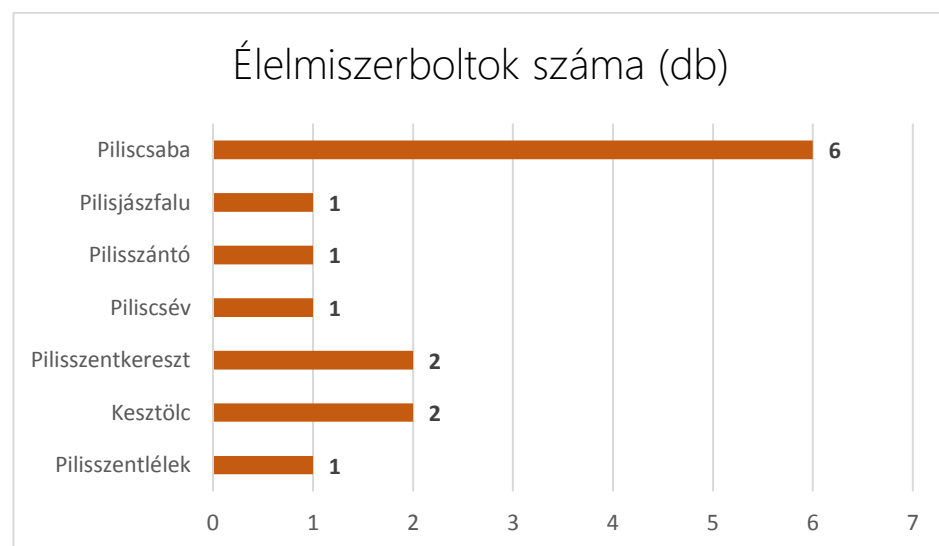
A térségben összesen 35 db vendéglátóhely működik. Típusaik: étterem, cukrászda vagy kávézó, kocsmá, pub, disco. A vendéglátóhelyek települési megoszlását a 99. ábra mutatja be. A vendéglátóhelyek legtöbbje rendelkezik saját weboldallal, és/vagy Facebook oldallal, e-mail címmel és telefonszámmal. A vendéglátóhelyek illeszkednek a turisták által látogatott helyekhez.

99. ábra: Vendéglátóhelyek száma

100. ábra: Vendéglátóhelyek típusai

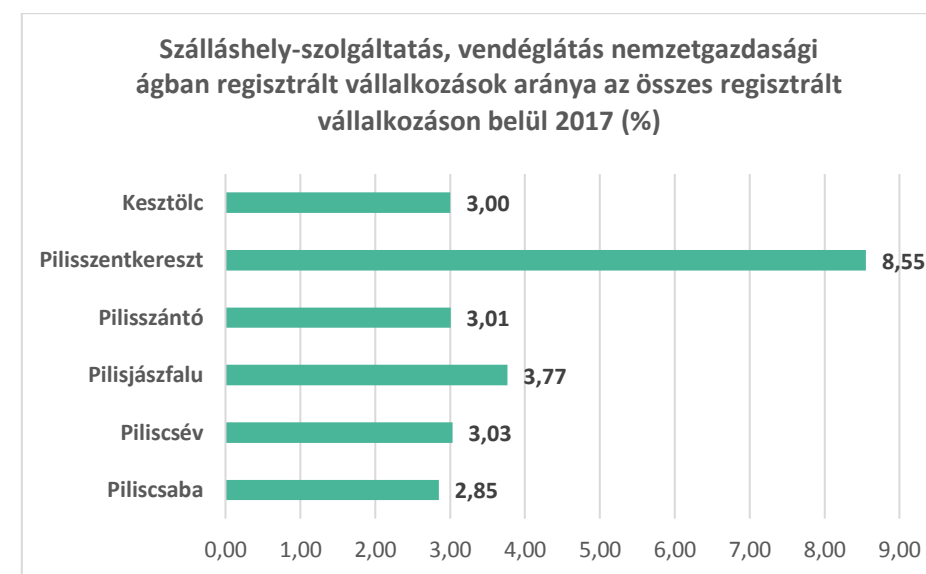
Élelmiszerboltból összesen 14 db található a térségben. Piliscsaba kivételével minden településen egy-egy kisebb élelmiszer diszkont (CBA, Coop, helyi élelmiszerbolt) található csak meg. Piliscsabán a kisebb diszkontokon kívül egy szupermarket (ALDI) és számos kisebb zöldséges, pékség megtalálható. Az élelmiszerboltok egyenlőtlenül oszlanak el a térségben, s elhelyezkedésük sem a turisták által leglátogatottabb helyeken vannak. (101. ábra) A nyitva tartást nem jelölik minden helyen, s a kisebb élelmiszerüzletek nem rendelkeznek online elérhetőséggel.

101. ábra: Élelmiszerboltok száma

IV/1.2. A turizmus jelentősége a gazdaságban, helyiek hozzáállása a turizmushoz

A térségben 2017-es statisztikai adatok alapján 2742 db vállalkozás működik, amelyből a regisztrált vállalkozások száma a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban 101 db. Ez az adat az összes regisztrált vállalkozás 3,7%-a. Legnagyobb arányban Pilisszentkeresztben található regisztrált szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban vállalkozás, az arányuk az összes vállalkozást tekintve 8,55%. A további településeken közel azonos ez az arányszám. Legkisebb arányban Piliscsabán fordulnak elő a szálláshely, vendéglátás ágban vállalkozás (2,85%). A további településeken közel azonos ez az arányszám (102. ábra). Pilisszentlélek esetében nem található Esztergomtól elkülöníthető adat. A térségben nyilvántartott állás keresők száma 291 fő. Legnagyobb számban Piliscsabán találhatóak állás keresők 109 fővel (munkanélküliségi ráta 2,3%). Piliscséven 46 fő (munkanélküliségi ráta 2,9%), Pilisjászfalun 23 fő (munkanélküliségi ráta 2,1%), Pilisszántón 34 fő (munkanélküliségi ráta 2,2%), Pilisszentkeresztben 28 fő (munkanélküliségi ráta 2,1%) Kesztölcön 51 fő (munkanélküliségi ráta 3%). Legnagyobb arányban a fizikai foglalkozású nyilvántartott állás keresők fordulnak elő (199 fő).

102. ábra: Szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás nemzetgazdasági ágban regisztrált vállalkozások aránya

Helyiek (Nyíró András, Virágzó Kesztölcért Egyesület elnöke) elmondása alapján a tervezett natúrpark alapításának egyértelmű célja a turizmus fenntartható fejlesztése. Ezt elősegíti az a tény, hogy országosan is a turizmus fejlődik és növekszik évről évre. Ebben alapvetően a helyiek többsége egyetért és a képviselőtestületek célja is a turizmus fejlesztése. Problémát inkább a szakértelem, mintsem a szándék hiánya jelenti, valamint fontos a célok, lehetőségek objektív szemlélete és vizsgálata, hogy patrióta lelkeség következtében ne vezessék magukat félre, ne állítsanak fel túl gyors, és nagy célokat, amik meghiúsulása lelkesedés elvesztéséhez vezethet.

IV/1.3. Turisztikai szempontból számottevő helyi termékek, kézművesek

A helyi termékek előállításával, hogy a helyi gazdaság fejlődésének fontos összetevője, segíti a naturparkot saját karakterének kialakításában és közlésében mások felé. Növeli a helyi identitást és szemléletformáló hatása is a térség lakosai számára.

Piliscsaba

A piliscsabai Céh Egyesület azt tűzte ki célul, hogy az iparosoknak, termelőknek, kereskedőknek, vállalkozóknak megfelelő háttérrel biztosítson tevékenységük összehangolásában. Az Egyesület számos rendezvényt szervez, melyek többnyire a borhoz köthetőek, és helyi termékeket is lehet fogyasztani. Vinarium borok és kézműves termékek boltja, ahol a borok mellett még helyben készült csokoládé, kekszek, lekvárkülönlegességek, szörpök, olajok, magkrémek, ecetek és természetes alapanyagokból készült szappanok kaphatóak. Helyben készített termékeket forgalmaz a Szlojó Kft. (hentes), a Sváb Pékség, a M.Á.K. Kézműves Cukrászda.

Korábban volt piaca Piliscsabának, de amint megjelent itt az Aldi, a helyiek nem tudtak versenyezni annak áraival, így sajnálatos módon mára már megszűnt. A Babilon Kerámia egy speciális üzlet, ahol két kézműves szakma fog össze, hogy egyedi termékeket készítsenek. Szlogenjük „ahol a kerámikus és az ötvös találkozik”. A Summa Vitae Alapítvány értelmi sérült embereknek segít, és kézműves kerámiatermékeket árusít.

Kesztölc

Kesztölc nagy figyelmet fordít a helyi termelők, kézműves termékeire. Nagy büszkeséggel hirdetik is azokat. Híres a Szívek családi pincészet bora, de a Kostel panzió, további mintegy 60 pince rejt saját készítésű borokat. Itt található a korábban is említett Légrádi Méhészet és Biokertészet, valamint a Nemesi Méz mézei, Pilisi levendulás növényeiből készült termékek, valamint Hering Csaba helyi hentes húsarui. Friss kistermelői tejtermékeket készítenek a szép panorámával rendelkező Velmo tanyán. A falu központjában helyi termékeket árusító bolt is van, ahol kerámia és fából készített ajándéktárgyak is kaphatók.

Pilisszentlélek

Pilisszentlélek régi üveghutájának bezárása óta, tudomásunk szerint, nincsenek helyi termékek.

Pilisszántó

Pilisszántón a 19. század végéig bútorfestő műhely működött, helyi stílusban festették meg a bútorokat, melyekből néhány megmaradt példány kiállításra került. Megtekinthető egy ágy, kelengyes láda, szentkép bölcso és gyerekágy is. Helyi jellegzetesség továbbá a körtánc (szlovák néven Do kolecska, do kola), amely az Északi körtáncdialektus részét képezi. A táncot mind többszólamú énekeszó, mind zene is kíséri, és a mai napig a település a mai napig őrzi a hagyományát. Gasztronómiai

specialitása a községnek a savanyú káposztás tészta, amelyet teljes mértékben helyi alapanyagokból készítettek, melyek a házkörül megtalálhatók voltak. Néhány helyi termelő van a településen, ezek legnagyobb része sajtot készít, ugyanakkor vannak méhészek is, akiktől helyi méz vásárolható.

Pilisszentkereszt

Pilisszentkeresztben nincsen számottevő helyi termék, illetve kézműves. A Községi Ház azonban rendszeresen szervez népi játszóházat és kézműves délutánokat gyermekeknek. A délutánok vezetője Mák Flóra tanár, kézműves.

Az egész térségben megtalálhatók a szlovák gasztronómia élő hagyományai. Számos vendéglátóhelyen kóstolhatunk szlovák étel különlegességeket.

IV/2. Marketing, arculati megjelenés

A turizmus fejlődése nagyban függ a helyi adottságoktól, de a legkülönlegesebb vonzerők sem eredményeznek virágzó turizmust, ha nem társul az adottságok mellé egy jól szervezett, jól kommunikáló marketing tevékenység. Korunk informálódási szokásainak megfelelően az internetes megjelenéseket vizsgáltuk elsősorban, valamint a megközelítési lehetőségeket.

IV/2.1. Honlapok, kiadványok elemzése

Piliscsaba

Piliscsaba Önkormányzatának honlapja alapvetően jól szervezett, rendezett weboldal. Értesülhetünk az aktualitásokról, elérhetőségekről, pályázatokról, vállalkozásokról, ezen felül a település rövid történetét, zöld vagyont, népességét, gazdaságát, sportéletét is bemutatja az oldal. A Piliscsabát érintő hivatalos dokumentumokat Piliscsaba várom információszabadság oldalán érhetjük el. A város egy igen részletes ráadásul nyilvános értéktérképpel rendelkezik, ahol feltüntetik a helyi védelemre javasolt elemeket is. A várostérképen vizuálisan jelennek meg a különböző intézmények és a karakterformáló épített és természeti elemeket. Kiadványokat tekintve a leglényegesebb helyi folyóirat a havonta megjelenő Piliscsabai Polgár, ami online is elérhető. Az újság igényesen megszerkesztett, röviden összefoglalja az aktualításokat. A térségben számos Piliscsabát érintő kiadvány létezik, többek között a Pilisi Parkerdő Zrt. is több dokumentumot adott már ki. A kiadványok igényesen szerkesztettek, figyelemfelkeltőek, kellemes a színhasználat, kedvező a szöveg és a képi megjelenítés aránya:

- Parkerdő az emberért (2016)
- Örökérdők a Pilisi Parkerdőben (2017)
- Akácok
- A Visegrádi-hegység és a Pilis kétéltű- és hullófaunája

- Cseres-tölgyesek
- Erdőben kutyával, felelősséggel
- Hogyan viselkedjünk a természetben?
- Homoki erdők
- Karsztbokorerdők
- Kilátók
- Technikai sportok a természetben
- Tűzgyújtással kapcsolatos ismeretek
- Védett élőhelyek védelme és helyreállítása a Pilisi Parkerdő Zrt. területén
- Vidd magaddal a szemetedet!

Kesztlöc

Kesztlöc honlapja kellemes, átlátható, lényegre törő, dizájnos. Van külön a helyieknek és a turistáknak szóló része is. Következésképpen, jól bemutatja mindazt, ami Kesztlöc esetében jó, hívogató. Bemutatja értékeit, nevezetességeit, szálláslehetőségeit, programjait, a helyi életet, termelők termékeit. Aki ide kattint, minden bizalommal megtalálja, amit keres, ha pedig nem keresett semmit, felkelti az érdeklődését. A probléma inkább az, hogy kevesen kattintanak, önmagába a honlap nem ismert, nem hirdetik sehol. Kiadványokkal is hasonló a helyzet. Vannak füzetiek, térképük a település és táji részek népi megnevezéseivel, még saját történelemkönyvük is, ami igen részletes, pontos, és nem csak történeti, hanem a település hagyományáról, identitásáról is átfogó képet ad. Ezek is azonban a falu határain belül maradnak leginkább, tudomás szerint nincsenek kihelyezve, még helyi központi épületekbe, intézményekbe se. A régi tapétaágy reklámaiból sok emberhez jutott el Kesztlöc hírneve, azonban az a generáció már nemigen célközönség, és a reklám sem éppen Kesztlöc mai hírnevét, értékeit híresztelte.

Pilisszentlélek

Pilisszentlélek esetében egyáltalán nem beszélhetünk helyi kiadványokról. Nem rendelkezik honlappal, azonban a település pajkaszegi volta (a Mi kis falunk sorozatbéli településneve) miatt számtalan blogon, honlapon fellelhető (budaorsinaplo.hu, szeretgom.hu, femina.hu, blick.hu stb), ami valószínűleg nagyobb tömegeket ér el, mint például Kesztlöc honlapja. Nem beszélve magáról a tévésorozatról, ahol rendszeresen akár milliókhoz jut el a híre. Tulajdonképpen ingyen és bérmentve kapott komoly marketinget a település, aminek meg is lett az eredménye.

Pilisszántó

Pilisszántó honlapja külön foglalkozik a turizmussal, potenciális célpontként kezeli a települést. Az attrakciók, az értékek és a programok mind elérhetők a weboldalon, és megfelelő tájékoztatást nyújt az

egyres elemekről, így gyakorlatilag bármit meg lehet tudni a településről. A Turizmus menüpont alatt a szálláshelyekről, kirándulásokról és a látnivalókról is tájékozódni lehet. Külön weboldal létesült Pilisszántóról, mint zárandokhelyről, amely a vallási jelentőségű emlékeket kiemelten kezeli, és az egyes elemekről szintén részletes tájékoztatást lehet kapni. Ugyanakkor ez az oldal nem foglalkozik a kilátókkal és más jellegű emlékekkel. Szintén saját weboldala van az üdülőtelepnek, a „Placsó” városrésznek, ahol főleg az ott lakóknak szolgálnak információkkal, ugyanakkor egy kilátópontról (László kúpja kilátó) is kapunk információkat, sőt: teljes 360 fokos panoráma is megtekinthető az interneten. A Pilisszántóért Egyesület az, amelyik kiemelten foglalkozik a község turisztikai fejlesztésével. Főként szervezési feladatot látnak el – programokat, miséket szerveznek, kiadványokat jelentetnek meg, valamint az értékek gondozását, karbantartását is ők intézik. Az említett kiadványok sajnos csak helyben érhetők el nyomtatott formátumban, az internetre nem kerültek fel. A településnek egyetlen folyóirata van, a Pilisszántói Hírmondó, amely negyedévente egyszer jelenik meg 300 példányban, és a fontosabb helyi híreket tartalmazza. Az önkormányzat adja ki, és a helyi vállalkozásoknál (pl. ABC, gyógyszertár) kapható, a felelős nyomda pedig a Szinkron Digital Kft. A Pilisről értékeiről több kiadvány és készült, főként a Pilisi Parkerdő Zrt. jóvoltából, de ezek átfogóan foglalkoznak a térséggel, és főként a természeti értékekről, a kirándulási lehetőségekről írnak. A kiadványok csak helyben elérhetőek, a polgármesteri hivatalnál ingyen elvihetőek az egyes szórólapok. A Pilisszántó-Santov: A Pilis kapuja című kiadvány a település legfontosabb értékeit és nevezetességeit mutatja be. Mind a rependzsáról, ami a szántói népviselet, mind a kelengyész lánadról, a palatábláról, az 1830-1840-es metszőollóról készültek „Ablak a múltba” címmel kiadványok. A Szántói Örökség Napokhoz minden évben készül egy kiadvány, amely az adott témához, ezek csak szezonálisan, mindig az aktuális időben elérhetőek a településen, és környékén. Összes települési dokumentum csak nyomtatott formában érhető el, és csak a helyszínen, sem a környéki Tourinform irodákban, sem a Pilisi Parkerdőnél nem megtekinthetőek.

Pilisszentkereszt

Pilisszentkereszt szép, áttekinthető weboldallal rendelkezik, amelyen belül megismerhetjük a települési programokat, rendezvényeket és látványosságokat. Pilisszentkereszt saját Vendégházaival is rendelkezik, amely felhasználásával kedvezményekben részesül, a kártya felhasználója. Az önkormányzat 2012. évben 24/2012. (XI.24.) számú rendeletével vezette be a Pilisszentkereszt Vendégházát azon vendégek részére, akik a településen az önkormányzattal együttműködési megállapodást kötött szállásadónál legalább egy vendégéjszakát eltöltenek. Jelenleg az önkormányzat biztosítja, hogy a vendégház birtokosa a dobogókői parkolóban, és a pilisszentkereszt Tájházban 50 %-os kedvezményben részesüljön. A település weboldala alapján a továbbiakban a helyi és környékbeli szolgáltatások esetében is várhatóak kedvezmények, az erre vonatkozó megállapodásokat az

önkormányzat szervezi. Kiadványokat tekintve a legfontosabb helyi kiadvány a havonta megjelenő Pilisszentkereszt Hírforrás. Az újság röviden összefoglalja a települést érintő híreket, és visszamenőleg online is elérhető Pilisszentkereszt weboldalán.

Pilisjászfalu

Pilisjászfalu online felületei a település méretéhez képest magas minőségűek, minden fontos információ megtalálható a településről, azonban ezek a településen élőknek nyújt jelentős segítséget. Turisztikai szempontból egységes kinézetű, de sem az értékek, látványosságokról nem találunk információt sem a turistautakról, szolgáltatásokról. Az önkormányzat Facebook oldala rendszeresen frissül az éppen aktuális történésekkel.

Piliscsév

Piliscsév online felületeit tekintve a település honlapja igényes kinézetű, azonban főként a helyiek kiszolgálására és tájékoztatására koncentrálódik. „Látogatóknak” fül alatt található turizmus tekintetében információkat, azonban ezek még „feltöltés alatt vannak”. A közösségi média felületein Piliscsév Önkormányzata rendelkezik önálló oldallal, melyen minden friss információ megtalálható, továbbá a fent említett Galaxy disco is igen aktív Facebookon.

IV/3. A megközelítési lehetőségek elemzése turisztikai szempontból

Piliscsaba

Piliscsabára eljuthatunk vonattal a Budapest – Pilisvörösvár – Piliscsaba – Esztergom vasútvonalon. Esztergomtól 50 perc, Budapesttől 45 perc utazást vesz igénybe a település vonaton történő megközelítése. Közúton a Volánbusz Zrt. 798, 799, 800, 832, 2894, 2895 és 2896 jelzéssel ellátott járataival juthatunk el a településre. A település gépjárművel való megközelítését első sorban a 10 sz. főút (Fő út) és a 1133j. út (Bécsi út) teszi lehetővé. Előbbi Budapestet köti össze Almásfüzitővel Piliscsabán keresztül, utóbbi pedig Zsámbékkal teremti meg a közlekedési kapcsolatot. Piliscsaba Esztergomtól 22 km-re kerül el, ez autóval 25 perc utazást jelent. Budapesttől 27 km-re található Piliscsaba, innen 40 perc az utazási idő.

Továbbá kerékpárral a PilisBike vonalon és gyalogosan a túravonalakon is meg lehet közelíteni.

Piliscsév

Piliscsév Komárom-Esztergom megye keleti határán helyezkedik el. Távolsága Budapesttől 36 km (50 perc), Esztergomtól 20 km (25 perc). Budapest felől Pilisjászfalu után, autóval bekötőúton közelíthető meg. Piliscsév közúthálózati végpont. A tömegközlekedési eszközök közül autóbuszsal és vonattal érkezhünk a községbe. A buszok egyaránt közlekednek Dorog, Esztergom, valamint Budapest irányába. Budapestről az Árpádhíd Autóbusz-állomásról induló 800, 805 és 810 jelzésű

járatokkal érhető el. Vonattal a Nyugati Pályaudvarról 1 óra utazással érhetjük el a települést, míg Esztergom irányából erre 45 percre van szükség.

Piliscsév megközelíthető a kerékpárral és gyalogosan a környező túraútvonalakon keresztül.

Pilisjászfalu

A település Budapest irányából személygépkocsival a 10. sz. főút felől érhető el. Pilisjászfalu a fővárostól 31 km-re fekszik, míg Esztergomtól 19 km-re. Budapesttől 36 percet vesz igénybe ez az út, míg Esztergomtól csupán 21 percet. Tömegközlekedés tekintetében a települést a 2. sz. Budapest-Esztergom vasútvonal érinti, ezáltal rendelkezik vasútállomással. A vonalon Budapest irányából 50 perc alatt juthatunk el a településre, Esztergom irányából pedig 40 perc alatt. Közúton tömegközlekedéssel a Volánbusz Zrt. 800 jelzésű helyközi járatát igénybe véve haladhatunk át Pilisjászfalun, mely az Árpádhíd Autóbusz-állomástól az Esztergom Autóbusz-állomásig közlekedik.

Pilisszántó

Pilisszántó személyautóval a 10-es úton közelíthető meg. Budapesttől 26 km-re (34 perc), Esztergomtól 23 km-re (28 perc) fekszik. Az Árpád hídnál található buszpályaudvarról a 820-as és a 830-as jelzésekkel ellátott buszokkal közelíthető meg a település. Pilisszántóra nem vezet vasút, a szomszédos Pilisvörösváron található a legközelebbi vasútállomás. A települést a térség községeivel kerékpárút is összeköti. Kerékpáron megközelíthető Piliscsaba, Pilisvörösvár, Pilisszentkereszt és a Csobánkai-nyereg. A szomszédos falvak irányából csupán turistautak vezetnek Pilisszántóra, ez alól Pilisszentkereszt a kivétel, hisz innen közút is vezet a településre.

Pilisszentkereszt

A település közúton a 11-es főútból kiágazó 1111 jelű úton (Budapestről Pomázon át, illetve Esztergomból), illetve a 10-es főútból kiágazó 11108 jelű úton közelíthető meg (Pilisvörösváron át). Az áthaladó utak regionális kapcsolatokat is biztosítanak, így forgalommal terheltek (Budapest - Esztergom közti forgalom). Pilisszentkereszt Budapesttől 33 km-re fekszik (35 perc), Esztergomtól pedig 20 km-re (25 perc). Autóbuszsal a Pomáz és Dobogókő között közlekedő járatokkal érhető el (860, 861). A vasúthoz a legközelebbi kapcsolata közúti csatlakozással Pilisvörösváron van, a HÉV-hez pedig Pomázon.

A település megközelíthető kerékpárral Pilisszántó, Visegrád és Szentendre irányából, továbbá lehetőséget nyújtanak a túrázók számára a községen áthaladó turistaútvonalak.

Pilisszentlélek

Pilisszentlélek Esztergomtól 12 kilométerre hegységek ölében fekszik, így zsákfalunak mondható. Autóval és motorral Esztergom felől bő negyedóra, Pomáztól nagyjából félóra az út hossza. Budapestről indulva 43 km utazás vár ránk, mely körülbelül 50 percet vesz igénybe. Pomáz irányából csak átszállással, Esztergomból viszont közvetlen buszjáratra (8503) felszállva is eljuthatunk a

településrészig. Sajnos a járatok ritkán indulnak. A településre nem vezet közvetlen vasútvonal. A gyalogos túrázók és kerékpárosok számára a falu a pilisi erdők jelzett ösvényeit követve minden irányból megközelíthető.

Kesztölc

Kesztölc Komárom-Esztergom megye északkeleti részén terül el. Budapestről 39 km-re, Esztergamtól 12 km-re található a község. A település közelében halad el a 10-es és a 117-es főút. Személygépkocsival Esztergomból 15 perc, Budapestről 45 perc az utazási idő. 2018 decemberében a Volánbusz Zrt. megszüntette a Budapestről közvetlenül Kesztölcön áthaladó járatait. A fővárosból autóbusszal egy átszállással Dorogon keresztül érkezhetünk a községbe (800). Esztergom irányából van közvetlen járat a településre (8504, 8510). A településen nem halad keresztül vasútvonal.

A kerékpárosok és a gyalogosan érkezők számára jól kiépített infrastruktúra található, áthalad a településen a PilisBike vonala is.

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Tömegközlekedési elérhetőség

Jelmagyarázat

— Tervezett natúrpark határa

— Tervezési terület határa

- - - Közigazgatási határ

■ Épületek

— Vízfolyás

— Főút

— Egyéb burkolt út

— Turistautak

— Vasút

🚌 Buszmegálló

🚂 Vasúti megállóhely

☐ Megállóhelyek 1 km-es vonzáskörzete

🍽️ Vendéglátóhely

🏠 Szálláshely

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

IV/4. Szabályozási, tervezési háttér

Az alábbi fejezetben számba vesszük a településeket érintő dokumentumokat, tervi, fejlesztési koncepciókat, elképzeléseket, ami a jövőbeni célkitűzések szempontjából elengedhetetlen, mert keretet szabnak az elképzeléseknek.

Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia a Pilist azon vonzerők közé sorolja, amelyek az aktív turizmusnak biztosítanak remek helyszínt, és kihangsúlyozza a kirándulóhelyeket és a kerékpárutakat. A térséget a budapestiek potenciális kirándulóhelyeként említik, a Börzsönnyel egyetemben, ami alapvetően határozza meg a fejlesztési irányt. Ehhez köthető a PilisBike túrakerékpáros úthálózat kialakítása is, amely keresztülhalad a területen.

A 1550/2017. (VIII. 18.) Korm. határozat „a Dunakanyar kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról, valamint a térségben megvalósítandó egyes fejlesztésekről” Pilisszentkereszt Dobogókői területén is fejlesztéseket jelölt ki. A turisztikai fejlesztés az aktív turizmus fejlesztését célozta meg, a dobogókői sípálya és a dobogókői kirándulóközpont tájépítészeti megújítása, látogatóbarát fejlesztésével. A sípálya fejlesztése 0,98 milliárd Forint, a kirándulóközpont kialakítása 1,5 milliárd Forint támogatásban részesül. Ezeken kívül a teljes térségre is meghatároz fejlesztéseket.

Az Ister-Granum EGTC. – Térségi turizmusfejlesztési stratégia részletesen bemutatja a tervezési terület magyar és szlovák részeit, valamint készített egy alapos érték-attrakció leltárt kategóriánként településekre lebontva (ökoturizmus, egészségturizmus, szakrális turizmus, stb.), valamint értékeli a helyszíneket turisztikai infrastruktúra, szervezés és marketing alapján. Ezek alapján a stratégia kialakítja a célrendszerét, és létrehozott egy külön turizmusfejlesztési stratégiát. Meghatározza az általános térségfejlesztési célokat, mint például a vendéglégedettség növelését, a szezonális csökkentését, a tartózkodási idő növelését és a költségek fokozását, stb. Kiemeli a kulturális turizmuson belül az egykori Pilisi Királyi erdő területét, mint jelentős desztinációt, emellett a pilisi térségben az aktív turizmusnak, a bor- és gasztroturizmusnak, az ökoturizmusnak és a szakrális turizmusnak tulajdonít jelentőséget. A komplex fejlesztés érdekében térségi termékcsomagokat alakítottak ki, melyek közül a Folklorértékek tematikus csillagtúra útvonal Párkányból / Esztergomból nevet viselő program a 3. napon csillagtúrát tervez Párkányból / Esztergomból a Pilisbe.

Pest Megyei Területfejlesztési Program a Pilis térségét a Pest megyei kastély-, vár és kúriaprogram megvalósítása során említi meg.

A 2013-as Pest Megyei Területfejlesztési Koncepció a Szentendrei térséget nevezi meg a megye fő turisztikai központjaként. A környéken a Pilisi Királyi Erdőket, és a természeti értékeket emeli ki, a térséget pedig egyként kezeli (Pilisvörösvári térség).

IV/5. Turisztikai szervezetek, kapcsolattartók, turisztikai menedzsment

- Esztergomi Turisztikai Nonprofit Kft.
- Dorog és Térségi Turizmus Egyesület
- Pilis Kapuja-Pomáz és Környéke TDM Egyesület

A legközelebb elhelyezkedő Turinform irodák:

- TOURINFORM – Budapest – Pest megye
- TOURINFORM – Szentendre – Pest megye
- TOURINFORM – Zsámbék – Pest megye
- TOURINFORM – Tata – Komárom-Esztergom megye

IV/6. SWOT analízis

A SWOT-elemzés során a térség erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit gyűjtöttük össze turisztikai szempontból, amelyek a 27. táblázatban olvashatók.

A térség legfontosabb turisztikai értéke a Pilis hegység, vele a természeti környezet, a tájkép és az erdők, melyek a turizmus és pihenés alapját biztosítani képesek. Ezt kiegészítik a vonzerők, amelyek között szerepelnek mind kulturális és szakrális örökségelemek, és a változatos gasztronómiai, borászati, kulturális programok, rendezvények és sportesemények. Tehát a térségi turisztikai fejlesztéshez az adottságok adottak, ugyanakkor a bemutatásuk nem megszervezett, a vonzerők attrakcióvá fejlesztése nem valósult meg. Az információ ellátottság nem elégséges, a kiadványok nagy része csak a helyszínen érhető el, interneten nem megtalálhatóak, ami az adott település és a térség bemutatását nehezíti.

Az térségen belüli és kívüli közlekedést a domborzati adottságok nehezítik, ugyan a vonat Piliscsabát, Piliscsét és Pilisjászfalut érinti, de a buszos közlekedés mind a nagyobb városok felől (Budapest, Esztergom, Pilisvörösvár) nem kielégítő, csakúgy, mint a térség települései között. A kerékpáros útvonal behálózza a térséget, ugyanakkor ezek nehezen járhatóak, a nyomvonal teljes egészében csak haladó sportkerékpárosok számára járható. Kijelölt lovas út is található a térségben, csakúgy, mint lovardák is, de ezek együttműködése és összehangolása még nem valósult meg.

A turisztikai szuprastruktúra hiányos, kevés a vendéglátóhely és üzlet, és noha a szálláshelyek sokféle igényt ki tudnak szolgálni, legyen szó bakancsos turistákról vagy magasabb igényekről, falusias szállásról vagy szállodákról, ezek száma nem elegendő, a jelenlegi igényeket éppen hogy csak kiszolgálják.

A Pilis a Dunakanyar miatt kiemelt turisztikai fejlesztési terület az országban, ezen belül is Dobogókői kiemelt fejlesztési pont. Ez egyben jelent lehetőséget és veszélyt is, hiszen így nagyobb

összegeket fordítanak országosan a turisztikai fejlesztésekre, melyből az egész térség profitálhat, ugyanakkor veszélyt jelenthet a koordinálatlan fejlesztés, és a turisták korlátolatlan beáramlása, amely egyes területek túlterheléséhez vezethet.

27. táblázat: Turisztikai SWOT-analízis

SWOT	
Erősségek	Lehetőségek
<ul style="list-style-type: none"> - Természeti környezet, tájkép - Védett fajok jelenléte - Geológiai értékek – barlangok, sziklák, bányafalak - Vidéki hangulat, falu jelleg - Gazdag örökségi állomány <ul style="list-style-type: none"> o Kulturális örökségek: <ul style="list-style-type: none"> • volt királyi vadászterület • nemzetiségek; népi bálók, hagyományörzés, népviselet, receptek • mészégetés tudás/hagyomány, bányászati emlékek, mészégetők • boros hagyomány, pincék, Piliscsévi pincefalu o Szakrális örökségek: <ul style="list-style-type: none"> • pálosok – Keszölc, Pilisszentlélek • Mária-út, zarándokút jelenléte • erős szakrális közösségtudat • keresztek, kápolnák, templomok, kálváriák - Sokszínű rendezvények, programok - Változatos szállások (bakancsos, falusi, magas színvonalú szálláshelyek) - Elhelyezkedés, Budapest közelsége - Vasúti megközelíthetőség - Kerékpárutak, turistautak, PilisBike megléte - Lovardák jelenléte 	<ul style="list-style-type: none"> - Kiemelt turisztikai régió és desztinációhoz tartozás – Dunakanyar, Dobogókő - Bejárható Magyarország Program fejlesztéseire való csatlakozás - PilisBike és PilisRide támogatása - Piliscsabai egyetem helyére térségi fejlesztő hatású intézmény érkezése - 2021-es tervezési időszak KOMESZT megye rendezési tervéhez gyűjtőprojekt kialakulása - érdeklődés növekedése a gasztro-, bakancsos és zarándok turizmus iránt
Gyengeségek	Veszélyek
<ul style="list-style-type: none"> - Bemutatás és marketing hiányosságai – nincsenek kiadványok, információs táblák, vezetés, fogadókészség (szakértelem) hiánya - Turisztikai szuprastruktúra hiánya - kevés szálláshely - Összefogás hiánya, elzárkózás, széthúzás települések között, megosztott közösségek - Nem megfelelő fenntartású örökségelemek - A bor minősége nem kiemelkedő, noha több fesztivál is épül erre 	<ul style="list-style-type: none"> - Városi komfort igénye, városiasodás iránti igény - Párhuzamosan történő, de össze nem kapcsolódó fejlesztések a települések között - Dobogókő túlterheltsége a kiemelt turisztikai desztináció mivolta miatt - a fejlesztési támogatások elmaradása

<ul style="list-style-type: none"> - Nem megfelelő a települések közötti tömegközlekedés - Kerékpárút nehezen járhatósága - Nehéz buszos megközelíthetőség - Hiányos gazdasági és gasztronómiai fejlesztések, összefogó fejlesztések hiánya - Közösségi terek hiánya - Településkapu hiánya - Elfogultság – helyiek fejlesztésekkel szemben való ellenállása („jó így a település, ahogy van” hozzáállás) 	
--	--

Összegzés

A turisztikai pillér megvalósítását a turisztikai helyzet feltárásával indítottuk, amely során feltártuk a térség jelenlegi turisztikai szempontból lényeges infra- és szuprastrukturális elemeit, az attrakciókat és vonzerőket. Ezek segítségével meghatároztuk a települések arculatait, és a lehetséges fejlesztési irányokat, valamint a térségben népszerű turizmustípusokat, amelyek alapot nyújtottak a javaslatinkhoz, hogy azok valóban sikeres fejlesztést eredményezhessenek.

Az értékelés során a szálláshelyeket, vendéglátóegységeket, boltokat és egyéb vállalkozásokat értékeltük, és csoportosítottuk turizmustípus alapján, hogy a hiányok felszínre kerüljenek, ezután pedig az attrakciókkal foglalkoztunk, feltártuk milyen téren vannak a térségben hiányosságok, hol szükséges felújítani a vonzerőt vagy, hogy melyek azok az elemek, melyek az megközelíthetőségi nehézségekből adódóan nem látják el a vonzerő funkciót. Az értékelés lezárásaként egy SWOT-analízist készítettünk, amely összeszedi a térség erősségeit, gyengeséget, számba veszi a lehetőségeket és a veszélyeket is egyaránt.

A pillér zárásaként javaslatokat tettünk, melyeket a helyzetfeltárás és értékelés alapozott meg. Javaslataink megalkotása során a fő célunk a jelenleg túlterhelt területek tehermentesítése, a térben és időben egységes kínálat teremtése volt, valamint a kreativitás, és valami új alkotása, amely egyedi vonzerőt jelenthet a Pilisben. A fejlesztések között szerepelnek a már meglévő attrakció elemek felújítása és termékké fejlesztése, új attrakciók létrehozása a már meglévő adottságokra építve, valamint a turisztikai infra- és szuprastruktúra fejlesztése. Javaslatainkat főleg a helyieknek szánjuk átgondolásra, inkább egyfajta brain-storming szerűen szeretnénk volna felvázolni az ötleteinket és azt a Pilist, amelyet mi is szívesen látogatnánk.

Felhasznált források

Nyomtatott irodalom

Piliscsaba, 2014 - Piliscsaba településszerkezeti terv és leírás
HBH 2018 - HBH Stratégia és Fejlesztés Kft., ISTER-GRANUM EGTC Térségi turizmusfejlesztési stratégia, 2018
Dobosi 1987 - Dobosi T. Viola, Vörös István: A Pilisszántó I. sz. kőfülke revíziója, Folia Archeologica 38
Hevesi 1991 – dr. Hevesi Attila: Magyarország karsztvidékeinek kialakulása és formakincse I-II. In.: Földrajzi Közöny 39. évf. 140. sz. pp. 25-35., 99-120
Magyar turisztikai Ügynökség 2017 – Magyar Turisztikai Ügynökség: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030, 2017
EKO'96 2016 – EKO'96 Mérnöki és Humán Szolgáltató Kft.: Pilisszántó község településrendezési eszközeinek felülvizsgálata, Településszerkezeti Terv leírása, 2016
PILISSZÁNTÓ KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA 2017 – Települési Arculati Kézikönyv, 2017
Borovszky Samu (1910): Magyarország vármegyéi és városai, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye 1. kötet, Pest-Pilis-Solt Kiskun vármegye községei c. fejezet. 116. oldal. Budapest, Országos Monografia Társaság
Papuček Gregor (2000): Pilisszentkereszt és környéke I. kötet. Pilisszentkereszt, Pilisszentkereszt Község Önkormányzata
Takács Imre (1992): Egy 13. századi kút töredékei a pilisi ciszterci kolostorból – Művészettörténeti értesítő. (XLI. évf.) 1-4. szám, 1-14. o., Budapest, Akadémiai Kiadó.
Kisbán Emil (1938): A magyar pálosrend története, Budapest, Pálos Kolostor kiadó.
Pilisjászfalu és Piliscsév Település Arculati Kézikönyvei
Komárom-Esztergom megye határon átnyúló együttműködéseinek stratégiai programja
Michalkó Gábor et al. (2011): Turisztikai terméktervezés és fejlesztés, Pécsi Tudományegyetem

Internetes források

<https://www.teir.hu/>
http://www.piliscsaba.hu/oldal_display.php?page=testverkapcsolatok
<http://sztvince.hu/wp/>
<https://www.booking.com/hotel/hu/napkorong-fogada3-a-c-s-venda-c-gha-z.hu.html>
<http://www.uzletiszaknevsor.hu/crmadmin/kulso2/cegadat-7558.html>
http://summavitae.hu/?page_id=19
<https://piliscentrum.hu/uzlet/fenyessliget-kavezo-es-hallgatoi-klub/>
<https://www.google.com/maps/place/Piliscsaba/@47.6253002,18.7957187,13z/data=!3m1!4b1!5!3m4!1s0x476a709107890adf:0x400c4290c1e1e3018m2!3d47.6356691!4d18.8335907>
<http://piliscsabaertekei.hu/content-1/site/index.php>
<https://piliscentrum.hu/uzlet/vinatrium-borok-es-kezmuves-termekek-boltja/>
<https://www.piliscsabatemplom.hu/>
http://www.piliscsaba.hu/oldal_display.php?page=piliscsaba_tortenete
<https://turistautak.openstreetmap.hu/mentettutv-1445286112>
<https://mol.hu/hu/molrol/mediaszoba/904-felavattak-a-mol-erdei-setanyt-a-pilisben/>
<http://pilisianyuu.hu/sobarlang-piliscsaba/>
<https://www.pcsle.hu/lovaglas/>
<http://lovam.hu/blog?id=681&task=viewpost>
<https://parkerdo.hu/turizmus/pilis-bike/parkolj-bringazz/p-b-kesztolc-erika-kavezo/>
<https://piliscentrum.hu/uzlet/magdolnavolgyi-horgaszto/>
<https://www.utazzitthon.hu/latnivalo/piliscsaba/pilis-sportcentrum-32496>
<http://www.cehegyesulet.hu/>
<https://www.programturizmus.hu/ajanlat-piliscsaba-lecsofesztival.html>
<https://www.programturizmus.hu/ajanlat-pilis-futas.html>
<https://yellow.place/en/babilon-ker%C3%A1mia-budapest-hungary>
<http://www.piliscsaba.hu>
http://kozadat.localinfo.hu/piliscsaba/?module=news&action=list&fname=hatalyos_rendeletek
http://www.piliscsaba.hu/piliscsabai_polgar.php

<https://parkerdo.hu/parkerdo/kiadvanyok/>
<http://www.futas.net/terkep/tavolsaga/budapest-tavolsaga-terkepen.php?cim=Piliscsaba>
http://elvira.mav-start.hu/elvira.dll/x/uf?iehack=%3F&ed=5C794159&mikor=1&isz=0&language=1&k=&ref=&retur=&nyit=&_charset_=UTF-8&vparam=&i=esztergom&e=Piliscsaba&v=&d=19.03.03&u=1156&go=Menetrend
<https://www.volanbusz.hu/hu/menetrendek/vonal-lista>
<https://aktiv.kesztolc.hu/>
<https://kesztolc.hu/esemenyek>
<https://budaorsinaplo.hu/a-mi-kis-falunk-ban-kirandultunk>
<http://pilisszentlelek-pajkaszegre/>
<https://turistautak.hu/maps/mapnik/geojaunt.php?lat=47.15237&lon=19.62158&zoom=8&layers=00B00&reset>
<https://www.facebook.com/kesztolc.erdeshaz/>
<https://www.facebook.com/szentlelekvendeghaz/>
<https://menetrendek.hu/>
<http://istergranum.eu/>
<https://www.termesztjaro.hu/hu/lodging/apartman/szentlelek-vendeghaz-pilisszentlelek/36512232/>
www.pilisszanto.hu
<https://www.teir.hu>
<https://parkerdo.hu/turizmus/turistaszallasok/som-hegyi-turistahaz/>
<http://www.pilisinfo.hu>
<http://www.termesztvedelem.hu/caveprint.html>
<http://geomania.hu/lelohely.php?lelohely=610>
<https://www.haldorado.hu/vizek/pest-c13/viz/hatarreti-viztaroza-e239>
<http://erdeiprogramok.hu/2017/01/09/a-csodalatos-pilisszanto-szakralis-seta-a-csillagosvenyen-a-pilis-keresztjehez-es-jezus-szobrazhoz-kepek/>
www.tajertektar.hu
<https://www.pilisszantozarandokhely.hu/>
www.placsko.hu
<https://menetrendek.hu/>
<http://dobogoko.org/Dobogoko>
<http://www.dobogokokirandulas.hu/>
<https://www.teir.hu/helyzet-ter-kep/>
<https://turistautak.openstreetmap.hu/>
<http://kirandulastippek.hu/budapest-kornyeye/pilisszentkereszt-dera-szurdok>
<http://kirandulastervezo.hu/celpont/dobogoko/dobogo-ko-fold-sziv-csakra-zarandokhely>
Központi Statisztikai Hivatal - Területi Statisztikai Adatok rendszere.
<http://www.pilisszentkereszt.hu/>
<http://szpke.hu/szorolap.pdf>
<https://turistautak.openstreetmap.hu/turautvonal.php>
<http://falutourpm.hu/>
<https://piliscsev.hu/>
<http://pilisjaszfalu.hu/>
http://www.falusiturizmus.org/hu_HU/lodgement/1066/kelemen-majorsag.html
<http://tajertektar.hu/hu/>
<https://www.facebook.com/Pilisj%C3%A1szfalu-%C3%96nkorm%C3%A1nyzata>
https://www.facebook.com/Piliscs%C3%A9v-K%C3%B6zs%C3%A9g-%C3%96nkorm%C3%A1nyzata-1845969922385662/?ref=br_rs
<http://dorongimedence.hu/index.php/2018/02/13/ujra-kinyitja-kapuit-a-csevi-diszko/>
<https://www.facebook.com/Piliscs%C3%A9vi-Galaxy-339915010164020/>

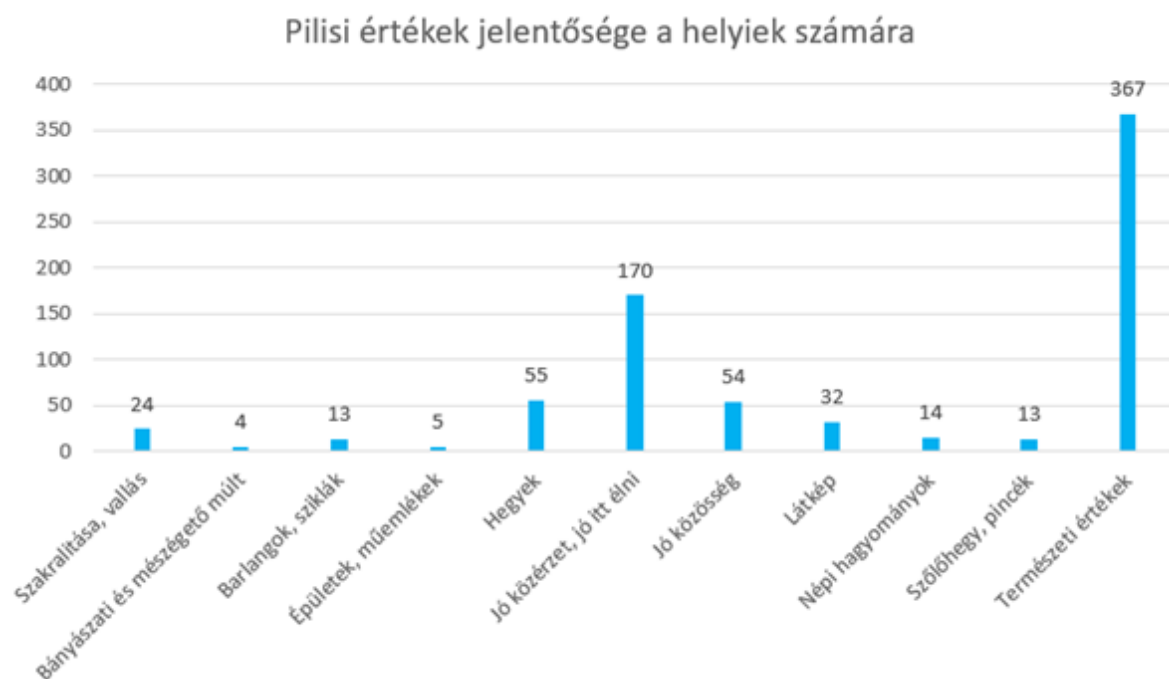

V. pillér - Identitás, közösség, együttműködés

V/1. Tájidentitás meghatározó tényezők összefoglalása

A tájidentitás a tájhoz való kötődés tárgyát jelenti, minden olyan tényezőt magába foglalva, amitől az ott élők, oda látogatók észlelik, és ahogyan észlelik azt. Ahogyan az európai táj egyezményben is megfogalmazzák: *A táj hozzájárul a helyi kultúra formálásához és alapvető tényezője Európa természeti és kulturális örökségének. Elősegíti az emberi jólétet és az európai identitástudat erősítését.* Tehát meghatározza a helyi kulturális értékek, javak kialakulását, befolyásolja az ember jólétét, kötődést alakít ki természeti értékeivel, meghatározza a helyiek mindennapjait, kultúráját, gazdálkodási szokásaikat, formáját.

Mindent, ami fontos, ami szép, ami meghatározza a mindennapi életet, amihez bármilyen formába kötődhetünk. Nincs ez másképpen a tervezett naturpark területén sem. Rendkívül fontos, sokszínű identitásképző tényezővel rendelkezik, mint maga a Pilis, a Pilis mint név, természeti, táji értékek, kulturális hagyományok, nemzetiségek, vallás szakralitás, hagyományos gazdálkodási módszerek és tájhasználatok.

A Pilis térségének tájidentitását elnevezése, megjelenési-természeti (úgy mint fekvése, domborzata, látványkapcsolatai, élővilága, hagyományos tájhasználat) és társadalmához kötődő jellemzői (úgy mint közösségei, nemzetiségei, hagyományai, örökségelei) határozzák meg.

Maga a Pilis elnevezés összefogja a vizsgált terület településeit, a névrokonság egyfajta együttműködést, kapcsolatot feltételez, ez alól Keszthely kivétel. A Pilis névhasználat azonban ritkán

bukkan fel a területen, mindössze néhány rendezvény, intézmény, szervezet neve tartalmazza a kifejezést, mint például a piliscsabai Családi Lovarda a Pilisben és a Pilisi Sportcentrum, Pilisszántón a Légy Vendégünk a Pilis Asztalánál, és térségi esemény volt a Pilis futás is. A Pilisszentkereszten szervezett Pilisi Klastromfesztivál is magába foglalja a tájegység nevét. A Pilisi Parkerdő Zrt. tevékenysége is részben összefogja a Pilist, mint tájat, és ehhez kapcsolódóan kiadványokat készítettek, mint például az Örökerdők a Pilisi Parkerdőben és a Visegrádi-hegység és a Pilis kétéltű- és hullófaunája. A lakosok egy részének a Pilis név identitásképző jelző, lakóhelyükre településtől függetlenül többen hivatkoznak így.

Összességében elmondható, a települések elnevezésén kívül ritkán fordul elő a tájegység neve, holott ez egy lényeges eleme az arculat, identitás kialakításának, karakter megragadásának.

A tájidentitás másik alapköve maga a domborzat, a fekvés, a természeti környezet és az erdők. A vizsgált helyszín összes települése kiváló látványkapcsolatokkal rendelkezik, mind bel-, mind külterületen. A helyiek egy része kötődik a tájhoz, fontos számukra a természetjárás, a nyugalom, és a jó levegő. Az adottságokból adódóan több kilátó és kilátópont is fellelhető a területen. A hagyományos tájhasználatok lenyomata is fellelhető még itt a Pilisben, mint például a legeltetés, szőlő- és gyümölcsstermesztés.

A térségben számos közösség működik, ilyenek a vallási, szakrális csoportok, valamint a nemzetiségi lakosság. A valláshoz köthető értékek meghatározzák a tájat is. A templomtornyok a mai napig segítik a tájékozódást, a kálváriák szerves részét alkotják a településeknek és túravonalaknak, a keresztek ma is nagy becsben tartja a lakosság egy része. A nemzetiségek közül a szlovák népességet mindenképp érdemes kiemelni, hiszen jelenlétük szinte minden településen meghatározó, egyedi rendezvényekkel, értékekkel sajátos hangulatot teremtenek a Pilisben. Sokan őrzik a szlovák hagyományokat fellépések, kórusok, receptek, népviselet, rendezvények, térségen túlnyúló kapcsolattartás által. Egyik kiemelt értéke ennek a tájnak a mészégetés hagyománya, illetve annak lenyomata, ugyanis több településen is felkereshetünk felhagyott mészégetőket.

A térségben nagy hagyománya a szőlőtermesztésnek, ennél fogva megjelenik a területen a bortermelés is kisebb mértékben. Ezenfelül olyan településeken is tapasztalhatunk borászati aktivitást, ahol nincsen szőlőtermelés. A pincékkel érintett helyszínek remek alapjául szolgálhatnak ezeknek a tevékenységeknek. A településeken megjelenik egy-egy helyi termék is.

A térség lakóinak véleményét kutató kérdőív válaszait is átnéztük. Ezek az előbbieken említett identitás jellemzőket mind magukba foglalták. A kérdőívek eredményei alapján a legtöbben a Pilis név hallatán a hegyekre, szép tájra, kilátásra és erdőkre asszociálnak. Jelentős a lakosok számára, hogy nyugodt környezetben élnek, ugyanakkor a fővároshoz közel. A naponta ingázóknak, otthonukban kevesebb időt töltő lakosok azonban csak a 10-es út túlterheltségének problémáit emelték ki. Számos

kitöltő említette még a helyi borászatot, és a szlovák, magyar, sváb közösségeket. Meghatározó élmény számukra a kirándulás és Dobogókő közelsége és szakrális szempontból a Pálos remeték, Boldog Özsébet.

Azonban a vidék hiába rendelkezik remek adottságokkal, közösségekkel, termékekkel, amíg ez nincsen egy rendszerbe foglalva, nem alakul ki a települések közötti szorosabb kapcsolat, a közös identitás. Ehhez hozzájárul az is, hogy a térségi rendezvények nincsenek összehangolva, kevés közös rendezvényt szerveznek, ami a Pilishez köthető. A közösségek, lakosok között nem minden esetben megfelelő a kommunikáció, ami a közös termékfejlesztés hiányában is megnyilvánul. Az új beépítések térnyerése is identitás csökkentő hatású, mivel ezáltal megbomlik az egységes települési arculat, nem indult meg időben ennek a kellő szabályozása. Ugyanez elmondható az ipari-gazdasági szektorok átgondolatlan kijelölésére, bővítésére.

V/1.1. Területi identitás, civil aktivitás, nemzetiség

A településeken működő civil szervezetek

Pilisszántó

- Pilisszántó Óvódás Gyermekekért Alapítvány
- Faluvédő Közhasznú Egyesület
- Pilisszántóért Egyesület
- Hegyalja Érdekvédelmi és Területfejlesztő Közhasznú Egyesület
- Pántlika Néptánc Egyesület
- A Pilisszántói Kossuth Kör
- Pilisszántói Faluszépítő Egyesület
- Pilisszántó Sportegyesület
- Pilisszántó Oktatásért Alapítvány
- Pilisszántó Pántlika Szlovák Nemzetiségi Hagyományőrző Néptánc Egyesület

Piliscsaba

- Piliscsaba Nagyközségért Közalapítvány
- Piliscsaba-Klotildliget Községépítő és Természetvédő Egyesület
- Csabagyöngye Környezetvédelmi Érdekvédelmi Egyesület
- Piliscsaba-Garancstető Érdekvédelmi Közhasznú Egyesület
- Piliscsabai Természetjáró Egyesület
- Piliscsabai Németek Kulturális Egyesülete
- Hajnalcsillag Alapítvány
- Piliscsaba Város Közalapítványa
- Piliscsabai Németek Kulturális Egyesülete – Tázer Pálné elnök

Pilisszentkereszt

- "Magyar Örökségért" Egyesület
- Dobogókő Egyesület
- Dunakanyar Bérkilövő és Hagyományőrző Vadásztársaság
- Magyar Turista Egyesület
- Nemzetiségi Kulturális Egyesület Szentkereszt
- Pilisi Magyarok Baráti Köre Egyesület
- Pilisi Szlovákok Egyesülete és Regionális Kulturális Központja

- Pilisszentkeresztért Kulturális Egyesület
- Pilisszentkereszt Somvirág Egyesület
- Szentkereszt Polgári Kör Egyesület
- REKREÁCIÓ Alapítvány

Pilisjászfalu

- Pilisjászfalui Faluszépítő Egyesület
- Hagyományőrző Egyesület (nem aktív)

Piliscsév

- Piliscsévi Pincefalu Egyesület
- Piliscsévi Szlovák Baráti Kör - vezető: Nagy Mária
- Piliscsévi Szlovák Asszonykórus - vezető: Keleczi Józsefné
- Piliscsévi Sport Egyesület
- Magyar Motorsport szövetség
- Lövészsport egyesület
- Piliscsévi Polgárőr Egyesület
- Pilis kolibri Sport-Tánc Egyesület
- Piliscsévért Közalapítvány
- Piliscsévi Szlovák Nyugdíjas Klub
- Piliscsévi Szlovák Nyugdíjas Klub Őszirozsa Dalköre
- Trnka-Kökény Szlovák Néptáncsoport

Kesztölc

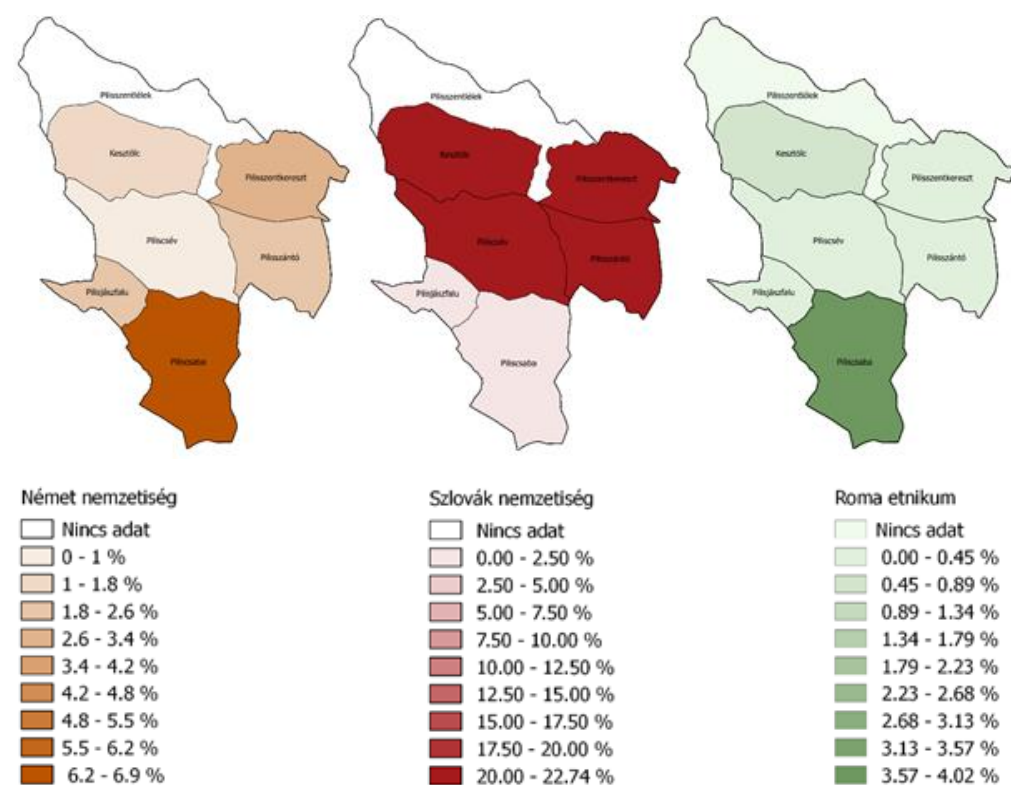
- Virágzó Kesztölc Egyesület
- Kesztölcért, a Faluért Egyesület

Pilisszentlélek

Pávakör

V/1.2. Nemzetiségek

A vizsgálat helyszínén a legmeghatározóbb nemzetiség a szlovák, de a németek és a roma etnikum is megjelenik kisebb számban, utóbbi kettő leginkább Piliscsabán meghatározó. Pilisszentlélekről nem áll rendelkezésünkre számszerűsített adat a nemzetiségekről, azonban a helyiek elmondása szerint, mindenki szlovák nemzetiségű az utóbbi években betelepül egy-két családon kívül. (103. ábra)

103. ábra: Az egyes nemzetiségek eloszlási aránya a vizsgálat helyszínén

A vizsgálatban kutattuk a nemzetiségi kötődésű hagyományokat, eseményeket, azon belül is a valláshoz köthető eseményeket, mint például a mise, a tájházakat, kiállításokat, oktatási intézményeket, emlékműveket, egyesületeket, korábbi mesterségeket és az önkormányzatok jelenlétét. (28. táblázat)

28. táblázat: Nemzetiségek jelenléte

Település	Nemzetiség	Sorszám	Megnevezés	Helyszín
Piliscsaba	Vegyes	1	Ősök parkja	-
Piliscsaba	Vegyes	2	Szlovák, német, roma önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Piliscsaba	Szlovák	3	Pobocska	Uradalmi ház
Piliscsaba	Szlovák	4	Farsangi felvonulás és télbúcsúztató	Templom tér
Piliscsaba	Szlovák	5	Szlovák mise	Római Katolikus Templom
Piliscsaba	Német	6	Német kitelepítési emlékmű	-
Piliscsaba	Német	7	Megemlékezés a piliscsabai németek kiűzésének és	Német kitelepítési emlékmű

			kitelepítésének emléknapiján	
Piliscsaba	Német	8	Német nemzetiségi programok	Erdészkeri Tagóvoda
Piliscsaba	Német	9	Szüreti felvonulás és bál	Csaba Kert
Piliscsaba	Német	10	Csaba napi német programok	Csaba Kert
Piliscsaba	Német	11	Hauck János Német Nemzetiségi Általános Iskola	-
Piliscsaba	Roma	12	Roma Holokauszt Emlékoszlop	Uradalmi ház
Piliscsaba	Roma	13	Piliscsabai Roma Kulturális Nap	Klarissza-ház udvara
Piliscsaba	Egyéb	14	Benedek székelykapu	Attila u.
Piliscsaba	Egyéb	15	Székelykapu	József Attila u.
Pilisjászfalu	Egyéb	16	Székelykapu	Erdőalja u.
Pilisjászfalu	Egyéb	17	Jászok emlékköve	Régi temető mellett
Piliscsév	Szlovák	18	Szlovák önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Piliscsév	Szlovák	19	Piliscsévi Szlovák Baráti Kör és a Piliscsévi Szlovák Nyugdíjas Klub	Kálmánfi Béla Művelődési Ház és Könyvtár
Piliscsév	Szlovák	20	Piliscsévi Szlovák Baráti Kör	Szlovák Tájház, Falumúzeum
Piliscsév	Szlovák	21	Csévi búcsú rendezvényei	Kisboldogasszony plébánia
Pilisszántó	Vegyes	22	Pilisszántói Búcsú	Búcsú tér
Pilisszántó	Szlovák	23	Szlovák Nemzetiségi Önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Pilisszántó	Szlovák	24	Szlovák mise	Páduai Szent Antal Római Katolikus Templom

Pilisszántó	Szlovák	25	Szüreti Mulatság	Kék Ház
Pilisszántó	Szlovák	26	Borverseny	Faluház
Pilisszántó	Szlovák	27	Falunapok	-
Pilisszántó	Szlovák	28	Szlovák táncház	Faluház
Pilisszántó	Szlovák	29	Időszakos szlovák kiállítás	Páduai Szent Antal Római Katolikus Templom
Pilisszántó	Szlovák	30-42	Mészégető	-
Kesztölc	Szlovák	43	Szlovák Önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Kesztölc	Szlovák	44	Szlovák mise	Római Katolikus templom
Kesztölc	Szlovák	45	Böngötetés	Művelődési Ház
Kesztölc	Szlovák	46	Kesztölci Pávakör	Művelődési Ház
Pilisszentkereszt	Vegyes	47	Szlovák, Német Önkormányzat	Polgármesteri Hivatal
Pilisszentkereszt	Szlovák	48	Szlovák mise	Szent Kereszt Plébánia
Pilisszentkereszt	Szlovák	49	Pilisszentkereszt Szlovák Nemzetiségi Általános Iskola	-
Pilisszentkereszt	Szlovák	50	Pilisszentkereszt Szlovák Nemzetiségi Óvoda	-
Pilisszentkereszt	Szlovák	51	Tájház	-
Pilisszentlélek	Szlovák	52	Szlovák tájház	-

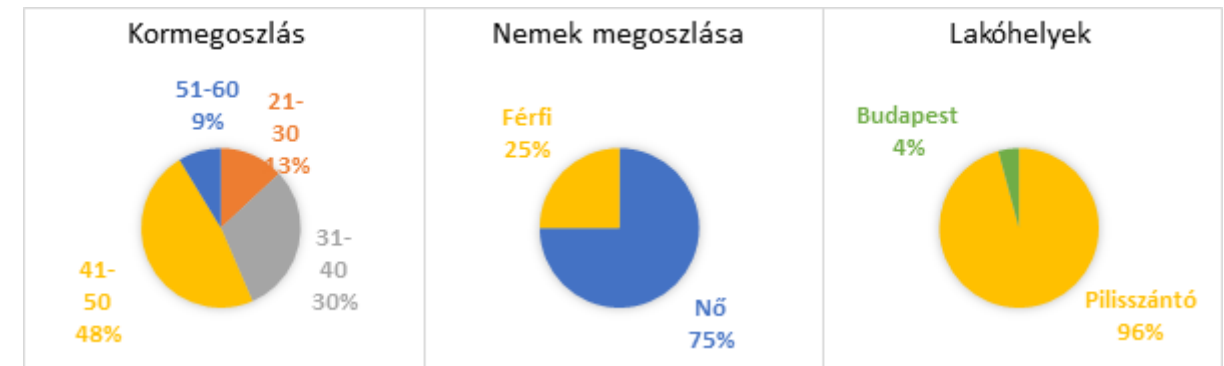
V/1.3. Kérdőívek eredményeinek értékelése

Pilisszántó

A település értékeinek, közösségeinek, közösségi helyeinek, hagyományainak feltérképezésére helyi kérdőívet készítettünk. A kérdőív 13 kérdésből áll és főként identitásmegfogalmazó kérdésekre kell benne választ adni, mint például: „Mondjon három helyet, amelyet szeret és hármát, amit elkerülne!”, illetve „Mikor érzi, hogy megérkezett Pilisszántóra?” A terepbejárás során nem tudtunk interjút készíteni, azonban a Facebook-os csoportokban 23 kitöltő segítette munkánk, mely a település

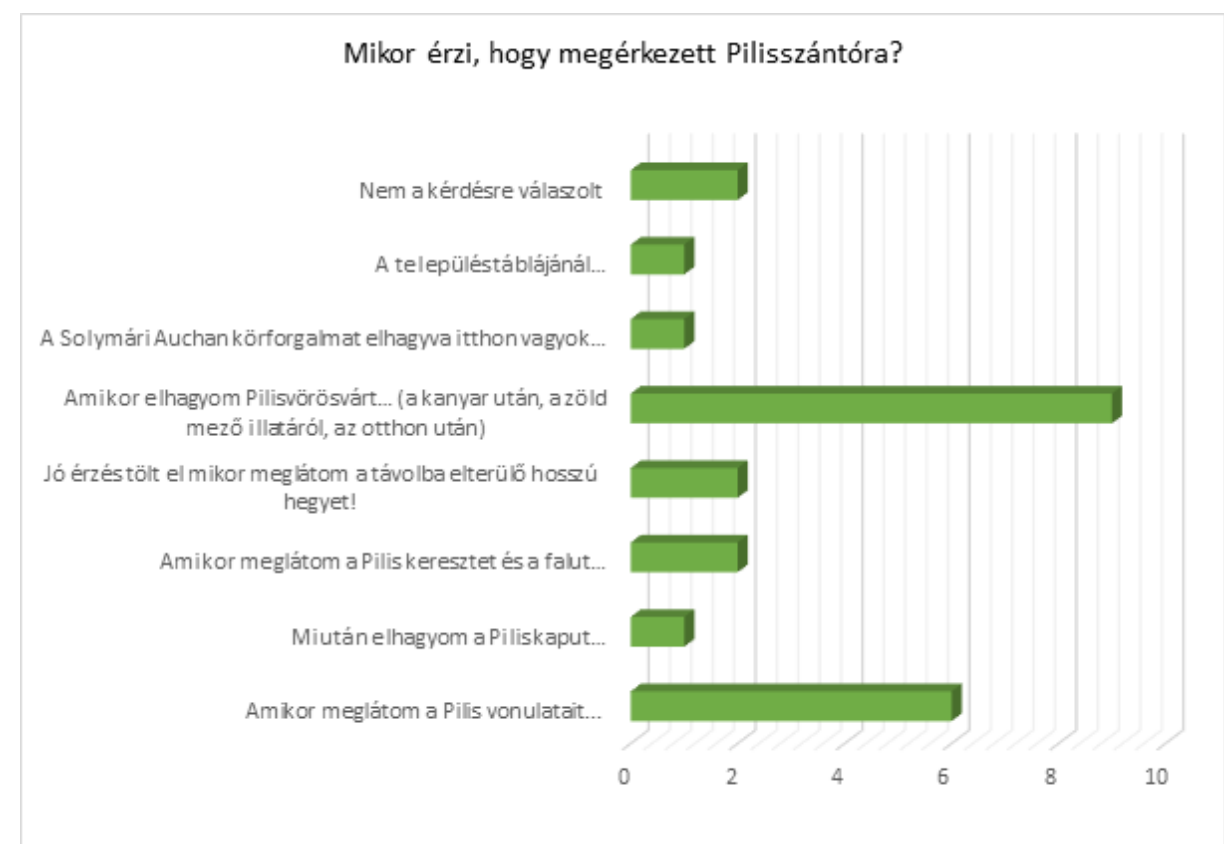
lakosságának kb. 1%-át jelenti. Azonban a kérdések közül nem minden kérdést tettünk kötelezővé, így nem minden kérdésre érkezett be minden kitöltő válasza.

1. Kor, nem, lakhely

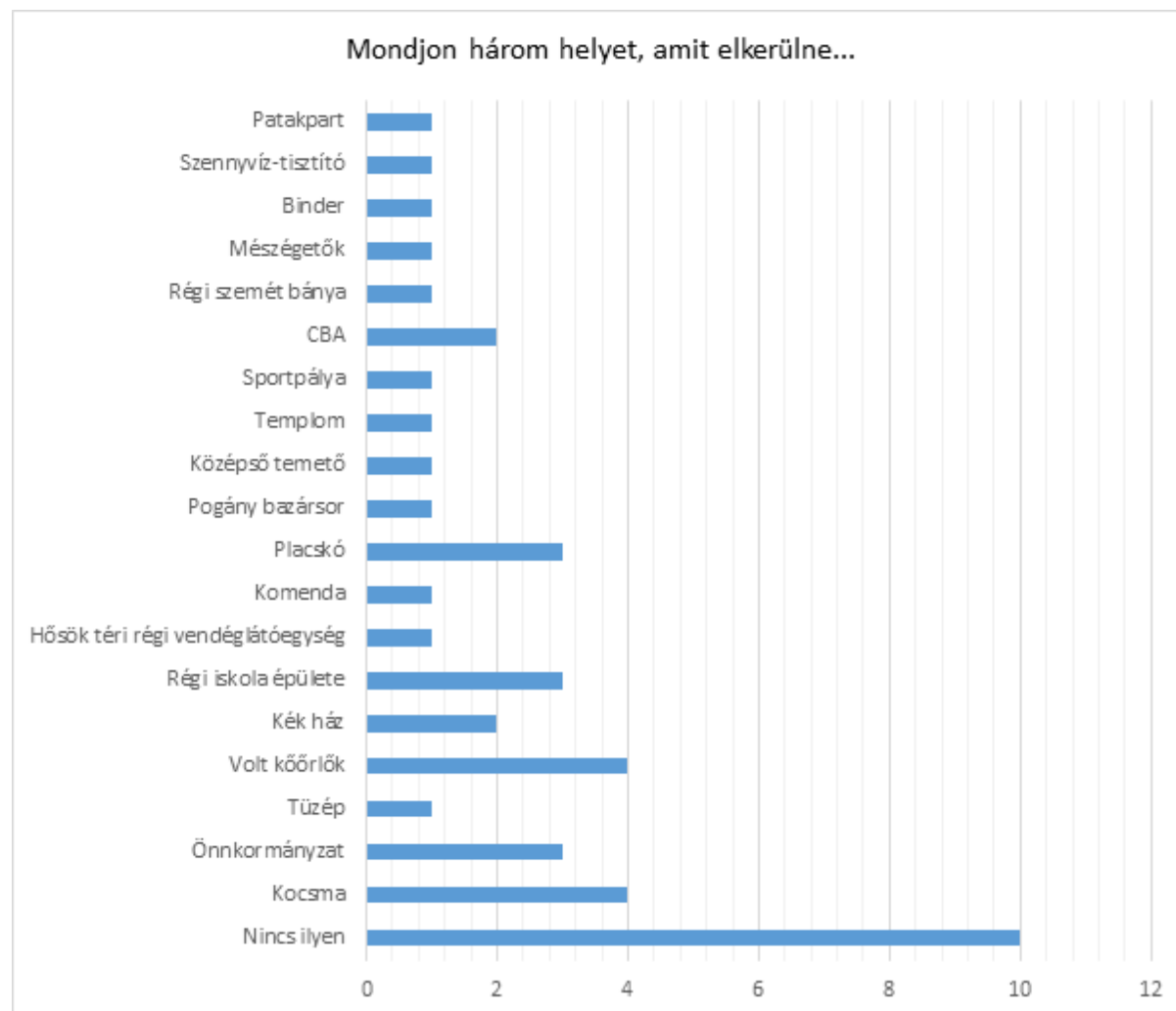

2. Hol van az a pont, amikor azt érzi, hogy megérkezett?

(pl.: meglátja a templomtornyot, bekanyarodik, meglátja a fehér köveket, leszáll a vonatról)

3. Mondjon 3 helyet, amit szeret és 3 helyet, amit elkerülne!

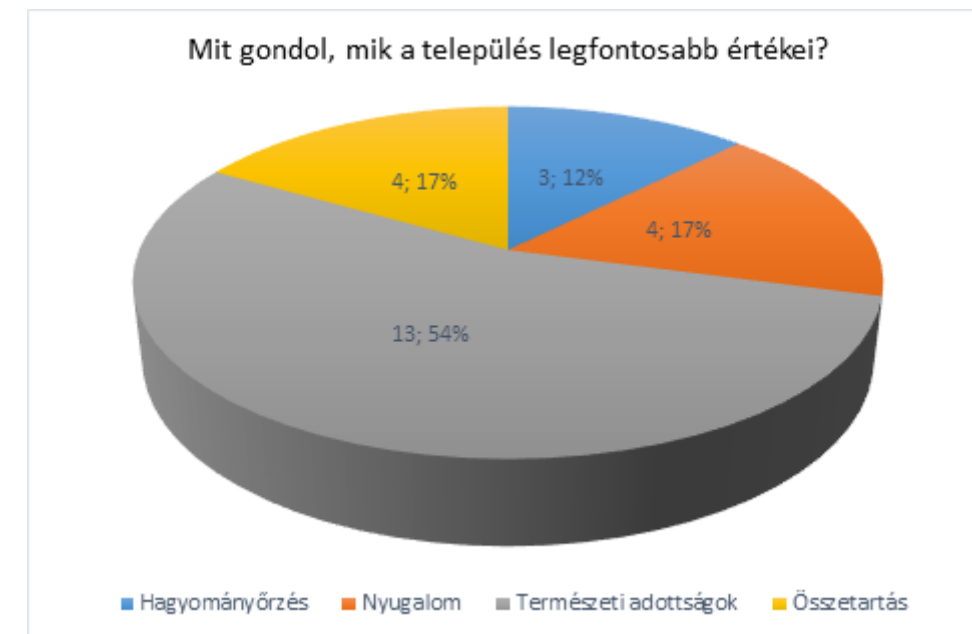

4. Mitől egyedi ez a település? Mi az a 3 fő jellemző, ami egyedivé teszi?

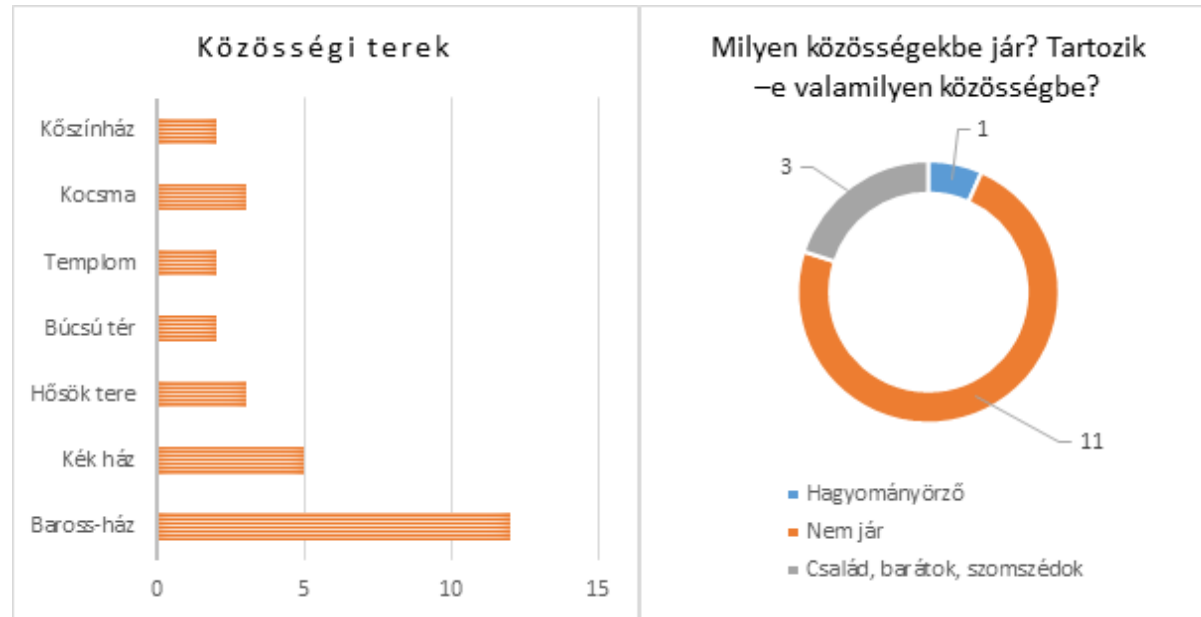
A kitöltők közül mindösszesen 2-en nem érzik egyedinek a települést. A többiek válasza az alábbi volt:

- „Igen. Mert csendes, nyugodt.”
- „Igen, nincs hozzá fogható! Tiszta levegő, nyugodt környezetben élhetem az életem♥J”
- „Igen. Különleges az elhelyezkedése teljesen páratlan.”
- „Csodálatosan szép es varázslatosan imádnivaló.”
- „Speciális mikroklíma visszatértek a kócsagok a tóhoz. Különleges flóra es fauna árvalányhaj a domboldalon.”
- „A környezeti adottságok miatt egyedi.”
- „Hasonlóan szép és jó energiájú hely nincs is.”
- „A környékben igen, főleg az elhelyezkedése és a nyugalma miatt.”
- „Igen. Egyedi elhelyezkedése, és a régi lakói.”
- „Igen, mert ez egy olyan hely ahol a mikroklíma egyedi.”
- „Persze, hogy egyedi. Mert szép, tiszta levegőjű csendes falu.”
- „Igen. Közel Budapesthez es a természethez egyaránt. Emlékeztet szülőhelyemre, Erdélyre.”
- „Igen. Komoly szakrális múlttal rendelkező, régi település.”
- „Igen a környezeti értékei miatt.”
- „Igen! Nagyon szép csendes kis falu. Ugyan úgy semmi nincs benne, annak ellenére, hogy Budapesttől 24 km-re van. Kirándulni lehet azon kívül semmi más nincs itt. Az ideköltözők szerint 25 évet van lemaradva a falu.”
- „Igen, fekvése és nyugodt lakói miatt.”

5. Mit gondol, mik a település legfontosabb értékei?

6. Hol gyülekeznek a településen? Sorolja fel a közösségi tereket (rendezvénytér, piactér, búcsú, kultúrház, stb.)! Ön közösségekbe jár?

8. Kitől kér segítséget, ha szüksége van rá? Kire számíthat?

9. Ki az a személy/intézmény, aki sokat tett az elmúlt években a településért, közösségekért? Ha tud, sorolja fel 3-at!

- Ex-Polgármester (Szőnyi József): 10
- Csicsmanczainé Éva: 5
- Önkormányzat: 4
- Lakosok: 5
- Pilisszántóért Egyesület: 2

10. Sorolja fel kulturális hagyományokat a településről (sajátos receptek, ének, nóta, szokás)!

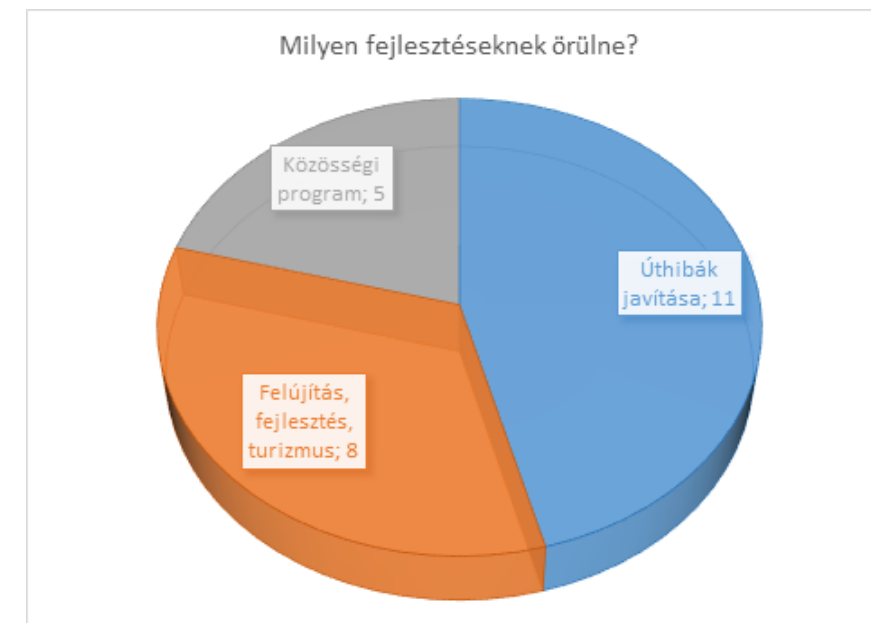
- Nem tud: 7
- Búcsú, bál, húsvét: 11
- Szlovák hagyományok: 5

11. Mondjon 5 fejlesztést az elmúlt időszakból! Jónak vagy nem jónak tartja őket?

A kérdést nem értette meg az összes kitöltő, és a legtöbben maximum 2-3 fejlesztést írtak, volt, amit többször is. Ezek rövid felsorolása a következő:

- Játszóter megújítása
- Szent Özséb kilátó
- Útjavítás
- Téli hókotrók munkavégzése
- Kék ház felújítása (jó és rossz is!)
- Új buszmegálló kihelyezése
- Kulturális rendezvények gazdagítása
- Fűvesítés, parkosítás, virágok ültetése
- Csatornázás (jó), kivitelezése (rossz)
- Padok telepítése
- Templommal szemben lévő kis tér létrehozása
- Tisztaságra törekvés
- Polgármesteri hivatal átépítése
- Községi tér kialakítása
- Focipálya felújítása

12. Milyen fejlesztéseknek örülne?

13. Ön mit tesz/tett az elmúlt 5 évben a településért? Mivel tudna hozzájárulni (kisebb-nagyobb dolgok) a település jobbá tételéhez? Mi az akadálya annak, ha nem tudott cselekedni? A kis dolgok is számítanak! Mindig egy kicsi, és abból épülnek fel a nagy dolgok!

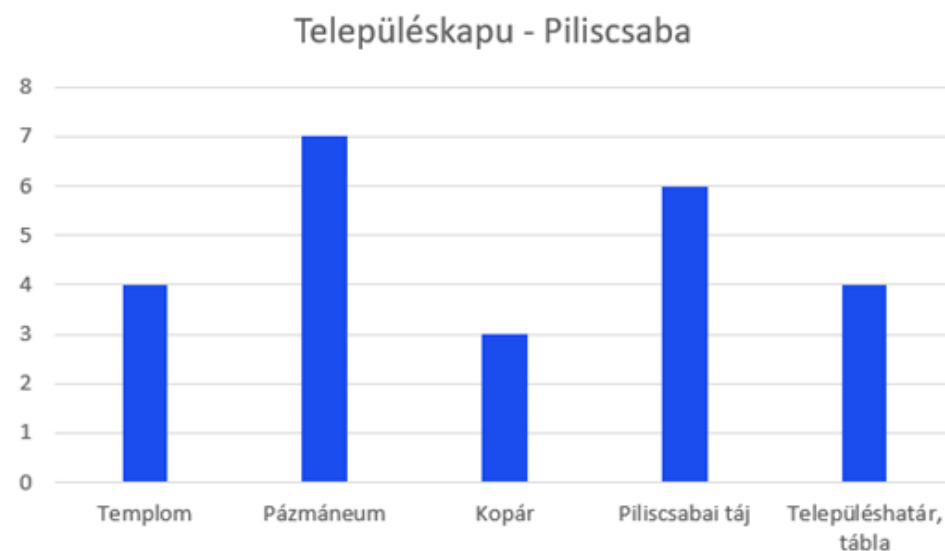
- Szemétszedés: 8
- Adomány: 7
- Telekocsi, egyéb segítség: 7

Piliscsaba

A kérdőívet összesen 32-en töltötték ki. Kitöltők java Piliscsabán lakik, továbbá egy tinnye és egy pilisjászfalui lakos is kitöltötte a kérdőívet. A megkérdezettek közül három hangsúlyozta ki munkahelyként Piliscsabát.

Településkapu Piliscsabán

Piliscsabán a megkérdezett emberek közül a legtöbben akkor érzik otthon magukat igazán, mikor szemük elé tárul a város egyedi és varázsaltos látványa. Többen, számszerűsítve hatan említették a Pázmáneumot, mint településkaput, valamint a Római Katolikus Templomot is. Természetesen voltak olyan lakosok kisebb arányban, akik a Iosephiumot, valamint Klotildligetet tekintik kapunak.

Kedvelt és kevésbé népszerű helyszínek Piliscsabán

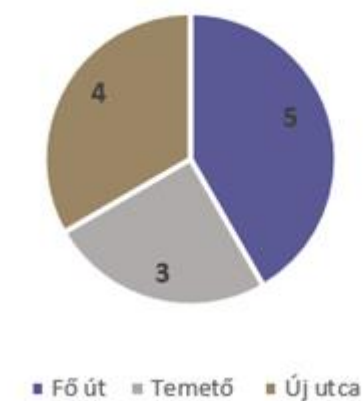
A felmérésben részt vett piliscsabaiak kedvelt helyként a főként a helyi templomokra tekintenek, de emellett sok szavazatot kapott a Dévényi Antal-kilátó, a Templomtér és Klotildliget. Utóbbi esetben kiemelték a Klotildligeti parkot, és a helyszín fasorait is. Ezek mellett még egyes személyek ide sorolták Csabagyöngyét, a Csabakertet, a Gulyát, a kálváriát és a helyi focipályát is.

Kedvelt helyek Piliscsabán

A felmérésből az szűrhető le, a lakosok java nem szereti a Fő utat, mivel rendezetlen a környezete, ráadásul a nagy átmenő forgalma miatt igen zajos is. Az Új utca és a Temető sem örvend nagy népszerűségnek, valamint megemlítették még az Árok utcát és a Berek utcát is, mint leromlott állapotú helyszínt. A kitöltők között volt, aki Magdolna-völgyet írta, feltételezhetően az elhatárolt kialakítása miatt, és volt, aki a kerékpáros közlekedéshez szükséges infrastruktúra meglétét hiányolta. Összességében sokan hangsúlyozták a leromlott állapotú utak, épületek problémáját, például a Klarissza-ház egy fontos közösségi tér, de jelenleg nem megfelelő az állapota.

Piliscsaba kevésbé kedvelt helyszínei

Piliscsaba egyedi vonásai

Ennél a kérdésnél a megkérdezettek többsége egyértelműen a csabai tájat emelték ki, a természet közelségét, a település fekvését, a dimbes-dombos környezetet. A Pázmáneum is többször említésre került, ami érthető, hiszen Makovecz Imre egy rendkívül sajátos épületegyüttest álmodott meg ide. A sokszínűség is megjelenik Piliscsabán, mind a lakossági összetételben, mind a település szerkezetében. Klotildliget a villáival, szép fasoraival is sajátos értéket képvisel a lakosok számára.

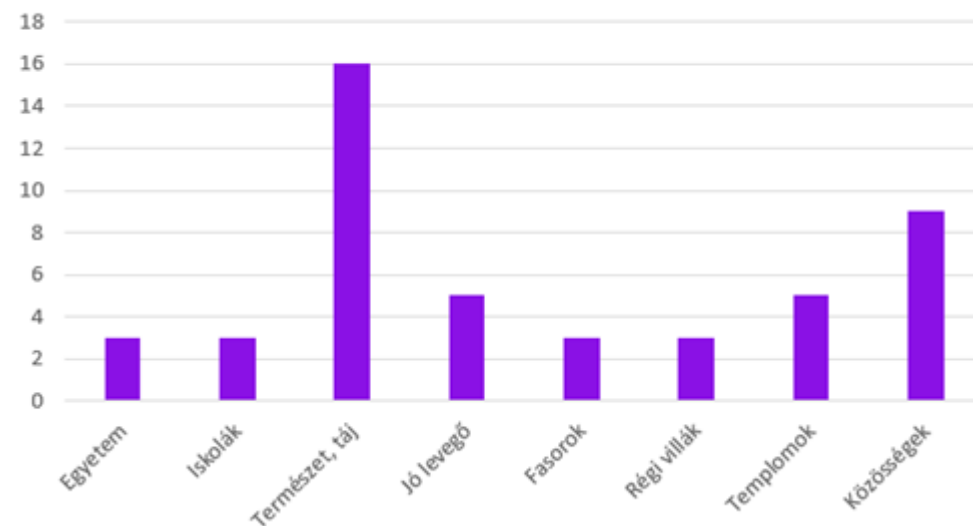
Piliscsaba egyedi vonásai

Piliscsaba értékei

A helyiek többsége kihangsúlyozta milyen fontos számára a természet közelsége, a táj, a település fekvése, emellett a jó levegőt is kiemelték, valamint a nyugalmat és a csendet. Kiemelkedik még a lakosok szemében a közösségi aktivitás, összefogás, mivel a településen számos kisebb közösség működik, és ezeken belül erős a kohézió. Néhányan írták még ennél a kérdésnél a vasutat, a kálváriát, az Ófalut is, mint értéket.

Piliscsaba értékei a lakosok szerint

Gyülekező terek

A városban sokan szeretnek sportolni, focizni, ezért a sportpálya egy kiemelt gyülekező hely, ahol fiatalok és idősebbek tartalmas időt tölthetnek együtt. A Csaba-kert is igen fontos helyszín a település életében, hiszen számos rendezvénynek ad teret. Hasonló terület a Klarissza Ház és udvara, mivel erre a területre is szerveznek eseményeket. A Templom tér igen karakteres része Piliscsabának, sok emléket foglal magába, és a lakosoknak is fontos találkozási pont. A viszonylag központi elhelyezkedésű

Erdész kert is népszerű akár a fiatalok, akár a családosok számára. Természetesen a kávézók, kocsmák is színterei a közösségi eszmecserének. Az ingázásból és a település fragmentáltságából adódóan akadnak olyan lakosok, akik nem itt alakítanak ki szorosabb társas kapcsolatokat, a családon kívül persze.

Gyülekező terek Piliscsabán

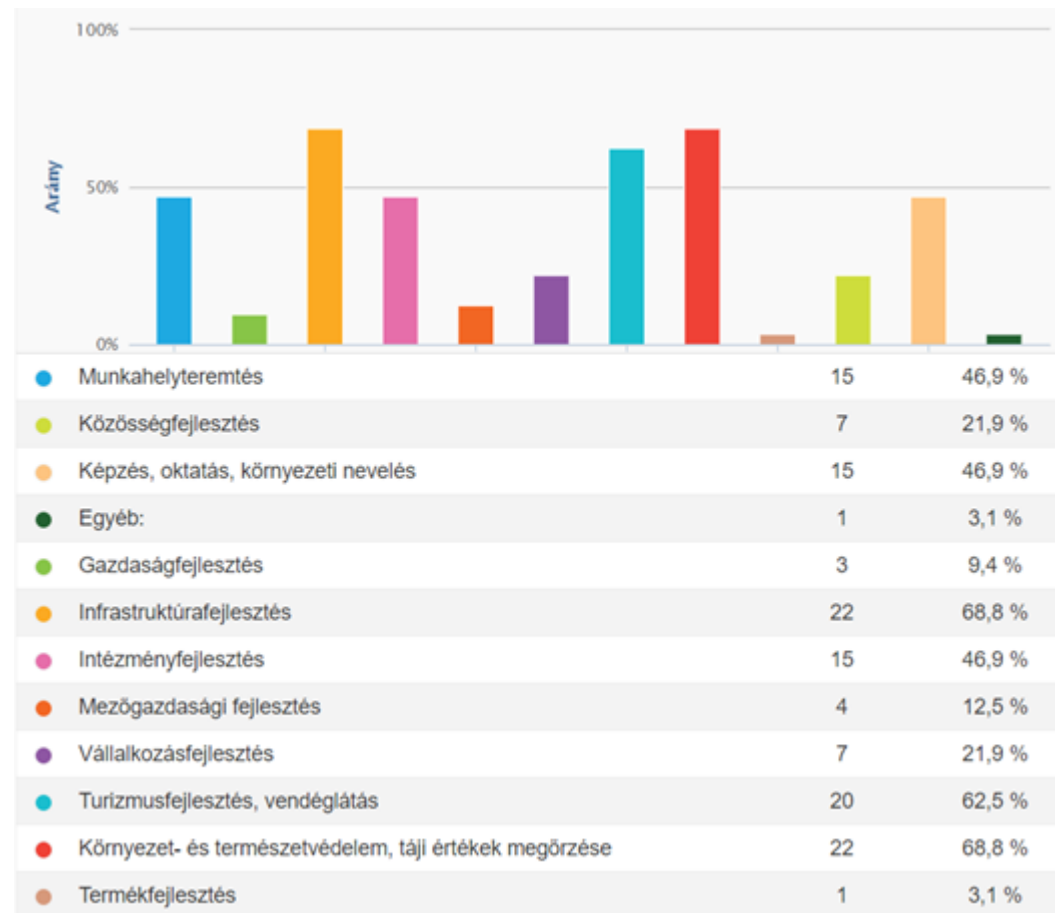
Települési közösségek

A megkérdezettek több, mint fele tartozik valamilyen közösséghez. Ezt természetesen az is befolyásolja, hogy a legtöbb kitöltő 30. életévét már betöltötte. Viszonylag sok a vallásos ember Piliscsabán, és ebből adódóan jelentősek az egyházi közösségek is. Alakultak sportkörök, családos, nagycsaládos közösségek, amik általában oktatási intézményhez köthetőek, nemzetiségi klubok. Igen különleges a művelődési házban zajló irodalmi klub, a népszerű Táncház Egyesület, és a természet közelségéből adódó Piliscsabai Természetjáró Szövetség.

Javasolt piliscsabai fejlesztések

A legtöbben a környezet- és természetvédelmet, valamint az ehhez kötődő értékek megővését és az infrastruktúra fejlesztését gondolják a legfontosabb fejlesztési tevékenységnek, emellett a megkérdezettek szerint a turizmusfejlesztés is fellendítené Csabát. Az intézményfejlesztés, termékfejlesztés és az oktatás, környezeti nevelés kapott még sok szavazatot. A termékfejlesztés a legkevésbé vonzóbb a helyiek számára, de ez adódhat a fogalom félreértelmezéséből is.

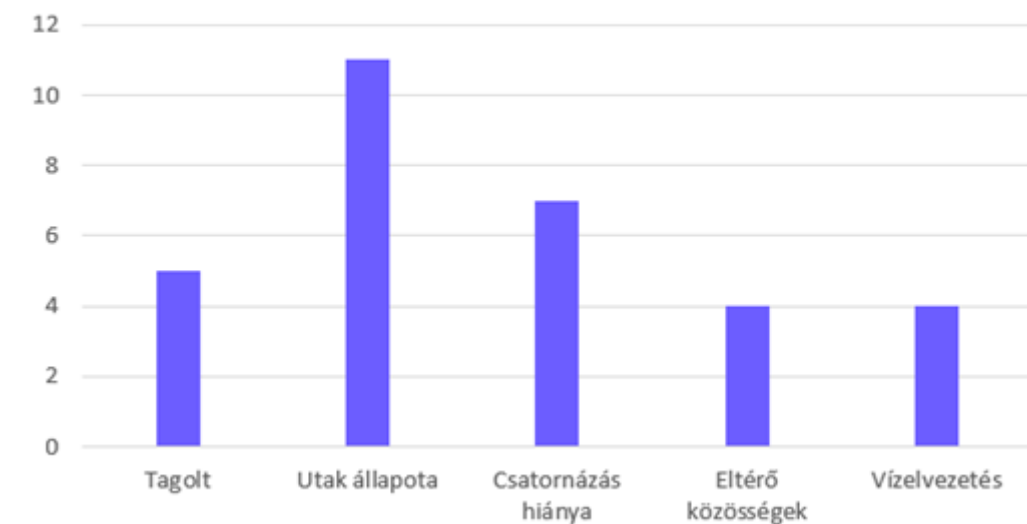

Problémák, hiányok

A legtöbb kitöltő úgy gondolja, a csabai úthálózat és a helyi közlekedés nem megfelelő, az állapota leromlott, felújításra, rendezésre szorul. Emellett a vízvezetés állapota, csatornázottság szintje sem éri el szükséges szintet, nagyobb esőzésekkor a lakosok egy részét előnti a víz/szennyvíz. A tagoltságra is sokan utaltak, ami több probléma eredője is, például a lakosság, közösségek közötti összefogás hiányának is. Akadt olyan személy is, aki probléma gyanánt Piliscsabát, mint alvóvárost említette.

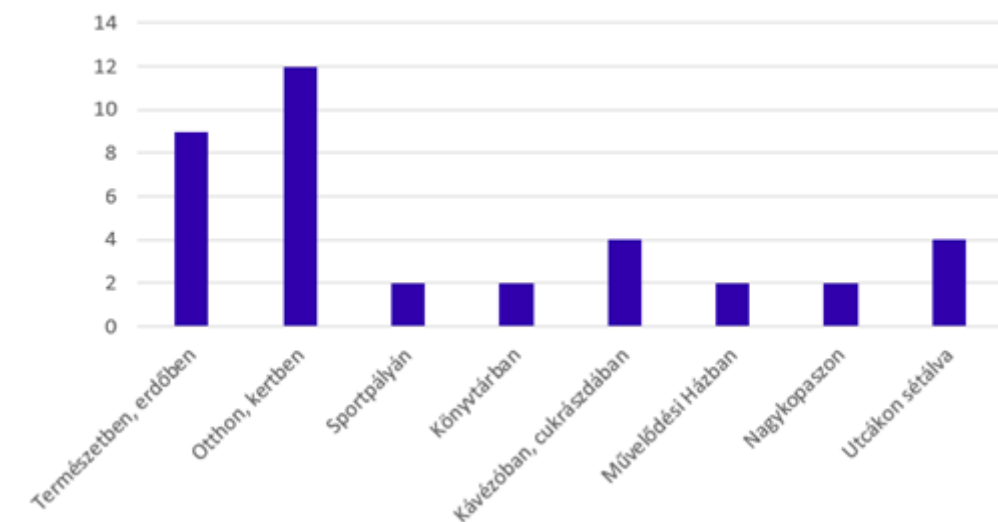
Piliscsabát érintő problémák a kérdőív alapján

Szabadidő eltöltése

A felmérésben résztvevők közül a legtöbben otthon szeretnek pihenni, különösen a kertjükben. A természetjárás is kifejezetten népszerűnek mondható a felmérés alapján, többen is említették az erdőket, mint szabadidős helyszínt. Néhányan szeretnek a település utcáin sétálni, játszóterekre járni, családi program gyanánt, kimenni a sportpályára, esetleg beülni egy kávézóba, cukrászdába. Ugyan a kitöltők között egy személy említette, hogy szívesen jár kocsmába, mikor épp ráér, valószínűleg ez egy jóval magasabb érték, hiszen ezek a vendéglátó egységek fontos terei a közösségi életnek.

Hol töltik a lakosok a szabadidejüket Piliscsabán?

Összességében elmondható, hogy a településen szerencsére kialakultak gyülekező, közösségi terek, kialakultak közösségek is a lakosok között. Kiemelten fontosak a vallási, nemzetiségi közösségek, de nem elhanyagolhatóak a családok, valamint az egyes oktatási intézmények révén keletkezett csoportok

sem. Ami hátránynak tekinthető, hogy ezek a közösségek elhatárolódnak egymástól, nincs igazi kohézió a település lakosai között, ami megjelenik szerkezetben és mentalításban egyaránt.

Szükséges a települést egységesen fejleszteni, hogy ne legyenek ennyire drasztikusan eltérő településrészek, továbbá egy hozzájárulna az egységesebb arculat kialakításához is. Valamint fontos lenne a helyi infrastruktúrát, például az úthálózatot, közműhálózatot, vízelvezetést fejleszteni, azzal a céllal, hogy élhetőbb legyen a település, nagyobb legyen a népességmegtartó ereje.

Pilisszentkereszt

A válaszok alapján Dobogókő, a Szentkút és a Pilis-hegység a legkedveltebb helyei. A válaszadó úgy gondolja, hogy a település legfontosabb értéke a csend és a nyugalom, amely a település adottságaiból fakad, hiszen a község közel helyezkedik el a városokhoz, de hegyek veszik körbe amelyek, így megvédik. A legfontosabb közösségi terek az Önkormányzat épülete melletti Emlékpark, (ünnepélyeket, rendezvényeket tartanak), az Emma Vendéglő előtti tér, illetve a focipálya (egykori búcsú területe, ill. a legutóbbi évben itt rendezték a Klastromfesztivált). A válaszadó több közösségnek is része pl. Szentkereszt Polgári Kör Egyesület vagy Pilisi Szlovákok Egyesülete. Általánosságban elmondható, hogy a településen élők nagyon sokat tesznek a településükért. Pilisszentkereszt legfontosabb közösségi eseménye közé tartozik a Klastromfesztivál, Fánkfesztivál, Disznóvágás, illetve a Betelepítés ünnepe. Az utóbbi években sok fejlesztés történt a településen, elkészült az intézményi épületek energetikai felújítása, felújították a Bölcsődét, kondipark létesült az Önkormányzat udvarában, sportpályát alakítottak ki az iskola kertjében, illetve három utca felújítása is megtörtént. A sok új fejlesztés ellenére, nagy szüksége lenne a település iskolájának tornateremre. Fejlesztési célként fogalmazódott meg Dobogókő turisztikai fejlesztése és az egykori mészegetők és környezetük rendezése.

Pilisszentlélek

Pilisszentlélek esetében nem volt igazán reprezentatív a felmérés, összesen három embert értünk el a kérdőívekkel, valamint további egy-egy ember véleményéből, általános benyomásokból kialakult egy összkép.

V/2. Térségi szereplők, stakeholderek

Partnerségi szempontú értékelés

Fontos a potenciális résztvevők, térségi szereplők számbavétele, kiértékelése, mert ők adják az együttműködés alapjait, ők azok, akikkel és akikkel közösen megszülethet egy kooperáció. Négy különböző fő kategóriába osztottuk a feltérképezett stakeholdereket.

Vannak, akik több befolyással, és nagyobb érintettséggel rendelkeznek. Ők a natúrpark kezdeményezői, a települések vezetői, fő aktivisták, motorok. Cél, hogy biztosítva legyen számukra a felelős részvétel a natúrpark működtetésében.

Vannak olyanok, akik szintén több befolyással rendelkeznek, azonban méretük, pozíciójuk miatt alacsonyabb az érintettségük. Ilyen a Pilisi Parkerdő, a DINPI, akiknek csak kis része tartozik ehhez a kezdeményezéshez, valamint volt polgármesterek, emblemikus személyek, vallási vezetők, akikre hallgatnak, és fontosak, azonban szintén nem teljes egészükkel csatlakoztak. Náluk az a cél, hogy a saját tevékenységeiket összhangba hozzák a natúrpark céljaival, biztosított legyen a megfelelő kooperáció.

És vannak a kevesebb befolyással rendelkezők. Egyrészt akik magas érintettséggel rendelkeznek. A különböző vállalkozók, kis és őstermelők, egyesületek, szállás, -vendéglátóhelyek, lovardák pincészetek. Ők azok, akik ténylegesen bevonhatóak, az egész rendszer alapjait, tömegét képezik, de még nem rendelkeznek a megfelelő pozícióval. Ezért náluk az cél, hogy pénzügyi, szakmai, szervezeti segítséget kapjanak, segítsék őket a pilisi együttműködés kialakításában.

És vannak az alacsonyabb érintettségű szereplők, akik részeivé válnak a natúrparknak, de igazán nincs rá hatásuk. Ilyenek a lakosok, vallási közösségek, szintén néhány vállalkozó, kisebb egyesület. Náluk elsődleges cél, megerősíteni őket ebben a helyzetben, megerősíteni a kötődésüket a településhez, tájhoz, értékekhez, egymáshoz, informálni őket, és biztosítani a lehetőséget, hogyha akarnak, a natúrpark szerves részévé válhassanak.

Fontos hogy ezek a kategóriák között valóságban nincs ilyen erős elválasztás. Egymásra vannak utalva, így fontos mindegyik csoport azonos fontosságú kezelése. A csoportok átjárhatóak, és így is kell kialakítani őket, bárki bárhová kerülhet. Közös érdekük egymás fejlesztése, támogatása a minőségi és megfelelő kooperáció létrejöttéhez.

Pilisszántó

A legfontosabb kulcsszereplő Pilisszántón az önkormányzat. A település rendelkezik mind hagyományos, mind szlovák nemzetiségi önkormányzattal is, amely a hagyományőrzést és a nemzetiségi tudatot őrzi. Az önkormányzat felelős a legtöbb fejlesztésért, amellyel, hogy főleg az ő tevékenységi körébe tartozik a program, nála is láthatók az eredmények, és nő a bevétele által, így érdekes is a beavatkozás. Pilisszántón az önkormányzat egyben földtulajdonos is, így ilyen szempontból is érintettek, ugyanakkor bérbe adják a mezőgazdasági területeket, hogy bevételeik származzon belőlük, nem maguk művelik azokat. A közösségformálásban is nagy szerepük van: ők szervezik a rendezvényeket, teret biztosítanak nekik, egyéb programokat szerveznek, közösségi tereket hoznak létre és tartanak karban. Mindezek által a települési önkormányzat az, aki a vidékfejlesztést elindíthatja, felügyelheti a településen, és megvalósíthatja annak alapelveit.

A civil szervezetek szintén fontos részét képezik az érintetteknek. Pilisszántón összesen négy civil szervezet működik, melyek közül kiemelendő a Faluvédő Közhasznú Egyesület, melyek a natúrpark egyik kezdeményezői, és az önkormányzat legfontosabb partnerei. A helyi aktivistákból álló szervezet a település arculatának karban tartásában, a rendezvények szervezésében és a település értékeinek karbantartásában, a marketingben. A többi civil szervezet jórészt a hagyományőrzés köré szerveződik, mint a néptánc egyesület, vagy a népdalkör, melyeknek a helyi identitás fenntartásában fontos szerepük van, ám sajnos a fiatalok körében a hagyományok továbbvitele nem elég erős, kihalással fenyegetve a Pilisszántói körtáncot, vagy szlovák népdalokat.

A településen összesen 40 vállalkozás található, melyek közül kiemelendők a helyi termékeket forgalmazó cégek. Összesen egy bejegyzett méhész van a településen, de többen vannak, akik helyi kézműves sajtot gyártanak. A helyi termékeket forgalmazók jelenleg nehezen felkereshetők, sok

bevételeik nincs, így ők jelentősen profitálnának egy összehangolt programból, amely fellendítené a vállalkozásukat. A lovardák (pl. Csodagoló Tanoda Kft) szintén olyan cégek, melyek a natúrpark létrejöttéből profitálhatnak, főleg a turizmus megnövekedésével nő az igény a rekreációs célú programokra, ezért kiemelt érdekük a natúrpark megvalósulása.

A vendéglátó egységek (M&M cukrászda, CBA, Ziribár Kft. és kocsmák) közvetlenül profitálnak az életszínvonal növekedéséből, a turizmus fejlődéséből és a növekvő népességéből, ezáltal fokozott érdekük a natúrpark megvalósítása. Ugyanakkor kiaknázatlan lehetőséget nyújtanak a helyi termékek forgalmazására, melyek ezidáig nem valósultak meg.

Az ipari-gazdasági típusú vállalatok is számíthatnak növekedésre, mint például a rugógyár vagy a kőörlő, de ezek inkább közvetve, mintsem közvetlenül. A település fejlődésével a betelepülők számára is megnő, nem csak a turistáké, így bővülési lehetőséget nyújthat nekik a növekedés. Nekik emiatt nem közvetlen érdekük a vidékfejlesztési beavatkozás, ugyanakkor érintettek annak hatásai által, ugyanakkor előfordulhat, hogy a fejlődés miatt versenytársaik akadnak a társágban, vagy akár magán a településen.

Piliscsaba

A település széttagolt szerkezetének következtében az egyes területegységeknek külön érdekvédelmi szervezete van, mely egyesületek közül kiemelkedik a Piliscsaba-Klotildliget Községépítő és Természetvédő Egyesület, mert a település részen kívül jelentős környezetvédelmi tevékenység is kapcsolódik hozzájuk, így azok is csatlakoznak a törekvéseikhez, akik nem az adott területen laknak. Meghatározó szerepe van a magyar és egyéb nemzetiségi Önkormányzatoknak, akik pályázatok útján igyekeznek fejleszteni jelenleg is a várost, illetve olyan jelentős közösségi programokat szerveznek, mint a Lecsó fesztivál, ami összekovácsolja a település lakosságát és térségi vonzereje is van. Ezen szervezetek oszlopos tagjai lehetnek a Natúr Park működésének is. Továbbá fontos megemlíteni a Piliscsabai Németek Kulturális Egyesületét, akik erősen hagyományőrzők, és nagy befolyással vannak a lakosságra. A felsorolt érintettek befolyásának megtartására kell törekedni és szervezeten is vezető szerepet kell biztosítani nekik a továbbiakban.

Azon stakeholderek, akik alacsonyabb érintettséggel rendelkeznek, de nagy befolyással, ők főként a hatóságok, mint a Pilisi Parkerdő Zrt., vagy a Duna-Ipoly Nemzeti Park, akik fennhatósága lecsökken az általuk igazgatott főként erdő területekre, azonban tevékenységeiket jogi háttér biztosítja. Célunk megtartani őket a jelenlegi kedvező szerepben integrálva és szoros együttműködést biztosítva az a nagyobb érintettséggel bíró szervezetekkel.

Az alacsonyabb érintettséggel, kisebb befolyással jelenlévő szervezetek közül kiemelten fontos a Tímár Zsófi által vezetett Vinatrium és az ő kezdeményezése, hogy a helyi gazdálkodókat összefogja. Ezen vállalkozás segít a helyi termék létrehozásában és a kistermelők megélhetőségének biztosításában.

Ezen felül a Tánya Vaszilijev féle festőkör is fontos, hiszen állandó programként jelenik meg, amelynek jelentős vonzereje van a térségben. Az érintettek ide tartozó csoportjának törekvéseit segíteni kell és kiterjeszteni az érintettségüket.

V/3. Az önkormányzatok fejlesztési elképzeléseinek áttekintése

Ebben az alfejezetben a vizsgált önkormányzatok fejlesztései közül a gazdasági aspektus szemszögéből bemutatott fontosabb fejlesztések összegzése olvasható. A következő stratégiák, koncepciók álltak a rendelkezésünkre a témában:

- Piliscsaba – Városfejlesztési Koncepció és Stratégia 2014
- Piliscsév – Gazdasági programja 2016-2019 – tervezet,
  - lakóterületi fejlesztések, úthálózat fejlesztés
- Pilisjászfalu – Településrendezési tervek és HÉSZ felülvizsgálata 2011
- Pilisszentlélek - Nem található külön fejlesztési tervezet a településre
- Pilisszentkereszt – Településfejlesztési Koncepció Pilisszentkereszt – Dobogókő 2009
- Kesztlőc – Kesztlőc Község Önkormányzata csapadékvíz elvezetésének fejlesztése 2017

A térségben több település önkormányzata is megjelölt hasonló, átfogó fejlesztési irányokat.

Kistérségi fejlesztésnek tekinthető a munkahelyteremtés, vállalkozásbarát környezet kialakítása. Erre jó példa a piliscsévi célkitűzés, mely a gazdasági alapját a helyi iparos szakembergárdára, valamint a helyi kis- és közepes vállalkozásokra támaszkodva.

Jelentősnek tekinthetők az úthálózati fejlesztési elképzelések is: Járdák építése, felújítása, útépitések, felújítások, például Piliscséven Dózsa György u, Urbanics utca, Hársfa és Óvoda köz megújítása.

A közművesítés korszerűsítése is megjelenik több települési tervben is, ide tartozik csapadékvíz-elvezetés, a csatornázottság, a közvilágítás fejlesztése is többek között. Kesztlőcön az egyik kapcsolódó feladat, hogy azokon a helyszíneken, ahol nincs kiépítve az elvezetés, ott korszerű technológiákkal pótolják ezt.

A közigazgatás, az oktatási-, egészségügyi- és szociális ellátás, valamint a sport- és szabadidős tevékenységek területén történő fejlesztések szándéka is meghatározza a térséget. Ezt célozza a „sportos Piliscsaba”, az oktatásfejlesztés program is többek között Piliscsabán.

A turizmusfejlesztés is megjelenik több dokumentumban, mint fejlesztési eszköz.

Az vizsgált települések önkormányzatai eltérő céljaikat is megvizsgáltuk:

Piliscsaba komplex programcsomagokat állított össze:

- Piliscsaba kistérségi kapcsolatainak fejlesztése (téli időtöltés, város marketing, stb.)

- Piliscsaba értékeinek védelme (zöldfelületek védelme, épített örökség védelme, stb.)
- Fejlesztések (bölcsőde létrehozása, nyugdíjasok nappali ellátása)

Piliscsév:

- Építési telkek kialakítása
- Sportcsarnok építése az iskolához kapcsolva, vagy a sportöltöző bővítésével

Pilisjászfalu

- Intézményközpont (faluközpont) kialakítása

Pilisszentkereszt

- Üzleti környezet fejlesztése

V/4. A térség társadalmi szervezetei fejlesztési elképzeléseinek áttekintése

A társadalmi szervezetek közé tartoznak a civil szervezetek mellett a szakszervezetek, pártok, egyházak, egyesületek, minden nem állami szervezet, amely összhangban áll az alkotmánnyal és törvény nem tilt. Ezek fejlesztési elképzelései közül főként a civil szervezetek tevékenysége emelhető ki a térségben.

Jellemzően faluszépítő, faluvédő, hagyományörző köröket, nemzetiség megőrző alapítványokat, érdekképviseleteket hoznak létre. Ezekre kiemelkedő például szolgál:

- a Piliscsaba-Klotildliget Községépítő és Természetvédő Egyesület és a Piliscsabai Németek Kulturális Egyesülete;
- a Piliscsévi Szlovák Baráti Kör;
- a Pilisjászfalui Faluszépítő Egyesület illetve Tájvédelmi Közhasznú Egyesület,
- a pilisszántói Faluvédő Közhasznú Egyesület és Faluszépítő Egyesület;
- a pilisszentkeresztzi „Magyar Örökségért” Egyesület, valamint a Magyar Turista Egyesület és
- a Virágzó Kesztlőc Egyesület.

Fejlesztési tevékenységük elsősorban a közösségépítésen, a helyi értékek felmérésén, megőrzésén alapszik. Programkörük meglehetősen változatos, szerveznek megemlékezéseket, gasztró rendezvényeket, bálakat és táncos eseményeket, hagyományörző napokat egyaránt. Egyöntetű céljuk az emberek kapcsolatteremtési készségének fejlesztése, a falu közösségének megerősítése.

A civil résztvevőkhöz hasonlóan az egyház is jelentős közösségépítő és formáló tevékenységet folytat, ám gazdasági jelentőséggel az egyházi fejlesztéseken túl nincs jelen a térségben.

A települési egyesületeken felül több, a térséget egyaránt érintő jelentősebb társadalmi szereplő megnevezhető:

- Pilisi Természetvédelmi Egyesület

- Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóság
- Pilisi Parkerdő Zrt.
- Zöldutak Módszertani Egyesület - Földszíve Pilisi Zöldút
- Duna-Pilis-Gerecse Vidékfejlesztési Egyesület

Ezek fejlesztési tevékenységei már tágabb körben jelentkeznek, mint például az erdőgazdálkodás és az infrastruktúra fejlesztés, a turisztikai attrakciók előtérbe kerülése és az idegenforgalmi fejlesztések, valamint a helyi termék gazdálkodás és az iparterületek fejlesztése.

V/5. Fejlesztési eszköz- és intézményrendszer elemzése

V/5.1. A területfejlesztés forrásainak elemzése (nemzetközi, központi költségvetési, önkormányzati források, a gazdasági egységek beruházásai, a különféle szervezetek fejlesztései, a háztartások)

A területfejlesztés forrásainak legnagyobb része Európai Unió pályázatok keretében társfinanszírozás mellett vehető igénybe, erre a célra hazai forrás jóval kisebb mértékben áll rendelkezésre.

E tekintetben is fontos befolyásoló tényező, hogy a települések két különböző megyéhez és régióhoz tartoznak. Közép - Dunántúli Régióhoz tartozik Keszthely, Piliscsév, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt, Közép-Magyarországi Régióhoz pedig Piliscsaba, Pilisjászfalu, és Pilisszántó.

Különböző pályázati lehetőségek állnak rendelkezésre a települések számára az Eu-s társfinanszírozáson belül. Egyrészt különböző területi operatív programok: előbbiekre a TOP utóbbiakra a VEKOP pályázatok érvényesek, eltérő feltételekkel, jellemzőkkel. Ezekon kívül pedig különböző ágazati lehetőségek vannak az ágazati operatív programokon belül, mint például a Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program- GINOP, vagy a Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program, vagyis a KEHOP, Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program az EFOP.

A térségi és települési erőforrásokról a teljes kép kialakításához további vizsgálatok szükségesek a térség fejlesztésébe, a tervezett natúrparki célok, együttműködések érdekében bevonható, mobilizálható gazdasági tőke feltárására.

V/5.2. A területfejlesztés intézményrendszere (szervezet, működés, együttműködés)

Települések közötti feladatmegosztások, együttműködések, mindezek szervezeti és intézményi rendszerei, figyelemmel az egyes kötelező közszolgáltatások, egyéb települési szolgáltatások

biztosításának többek között az okos város módszertana alkalmazásának - módjára, hozzáférhetőségére, fenntartási lehetőségeire, valamint a vizsgált demográfiai, társadalmi viszonyokra *Feladatmegosztások*

A települések között jelenleg inkább csak demográfiai és identitás béli összeköttetés, kapcsolat jellemző, mivel a települések két különböző megyéhez tartoznak, egy részük Komárom-Esztergom, másik részük Pest megye közigazgatási határain belül helyezkednek el. Történetük, környezeti, természeti adottságaik, lakossági jellemzőik, ami egyfajta közös pontként összefoghatja őket. A Pilis természeti és vallási öröksége, a magas számú kisebbségi nemzetiségi csoportok miatt alakulhatott ki az az általános egyé tartozás érzés, ami a Natúrpark kialakításának szándékához vezethetett, erősítve, illetve tényleges kapcsolatba szervezve a településeket.

Teljes területet, összes települést érintő együttműködés, szervezet jelenleg nem is létezik, ezt kívánja pótolni a Natúrpark. Jelenleg inkább csak egyik másik település között vannak ilyenfajta kapcsolatok. Fontos kiemelni Piliscsabát, mint talán a leginkább befolyásos, szigorúan igazgatási szempontból központi település az összes közül. Itt található minden szintű közigazgatási intézmény, bár Egyetem nem sokáig, mint azt megtudtuk a polgármestertől. Magasan a legmagasabb lakosságszáma miatt értelemszerűen itt kellett a legszéleskörűbb és legkiépítettebb szolgáltatási, egészségügyi, infrastrukturális stb. rendszert kiépíteni, emiatt is ennek van a legnagyobb hatása az összes többi településre. Természetesen ez a távolsággal arányosan csökken. Piliscsaba pedig a tervezési terület szélén található. Emiatt a terület másik felén található településekkel a távolság miatt nem igazán alakulhatott ki kapcsolat. Továbbá az is hozzájárult ehhez, hogy hozzájuk jóval közelebb lévő és minden szempontból fejlettebb „konkurencia” Dorog vagy Esztergom (INTERNET-02).

Azonban a TEIR, Intézmények Illetékességi területeinek lekérdezéséből egyből szembetűnő, hogy a fő és magasabb intézmények egyike se -a polgármesteri hivatalok kivételével- érinti a tervezési területet. Komárom-Esztergom megyéhez tartozó település esetében főként Dorog, valamint Tatabánya illetékes, de Esztergomban is található néhány intézmény, mint Gyámhivatal, Járási Hivatal, Körzeti Földhivatal stb. A Környezetvédelmi, Természetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőségig viszont például egészen Győrig kell eljutni, a Megyei Kormányhivatal Erdészeti Igazgatósága pedig Budapesten található. Jól látható, hogy Esztergom és Dorog kivételével- ami negyedórán belül elérhető- hosszabb távokat kell megtenni, még gépkocsival is 1 óra, Győr esetében pedig másfél körül alakul az utazási idő.

A Pest megyéhez tartozó település esetében - nem meglepő módon- Budapestre kell utazni a legtöbb intézményért. De Érden (Katasztrófavédelmi Igazgatóság), Szentendrén (Kistérségi ÁNTSZ) vagy Pilisvörösváron, ami, mint a Járasközpont a járási intézmények telephelye (Járási Hivatal, Gyámhivatal). Ez esetben az átlagos utazási idő lényegesen rövidebb, ezzel együtt azonban

kiegyenlítettőbb is. Budapestre 40 percen belül lehet nagyjából eljutni, de Szentendre és Érd is ekörül alakul gépkocsival.

Ezek az adatok, lefedettség, elérhetőség azonban a nem mindennapi szinten aktuális intézményeket jelöli, így fontos az alacsonyabb szinten lévő, a lakossággal is közvetlenebb, akár mindennapos kapcsolatban lévő intézményellátottság kielemezése.

Köz-és egyéb szolgáltatások

Infrastruktúra

Legjobban- nem meglepő módon- Piliscsaba a legjobban ellátott. Minden településen található templom, akár több is, temető, polgármesteri hivatal, valamint művelődési, vagy közösségi ház, kivétel ez alól Pilisjászfalu ahol csak polgármesteri hivatal van. Emellett Békéscsabán, Pilisszántón közösségi könyvtár is található. Piliscsabán pedig még megtalálható a Fővárosi Gázművek ügyfélszolgálat, KMB iroda, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem is.

Ipar és Mezőgazdaság

A TETA Intézményeltár adatbázisa alapján a tervezési területen nem található típusú intézmény. Jellemzően csak kisebb méretű, magán vagy kistermelői mezőgazdasági és ipartelepek találhatók a területen, térségi szinten nem relevánsak.

Kereskedelem

Főként a kiskereskedelmi szolgáltatások, intézmények jellemzik a településeket, nagykereskedelmet nem is adott ki a TETA. Minden településen található Nemzeti Dohánybolt, van, ahol több is (Kesztlöc, Piliscsaba, Pilisszántó), valamint élelmiszerboltok is jellemzőek, érdekes módon sem Piliscséven, sem Leányváron nem jelöl élelmiszerboltot a rendszer. Pilisjászfalun ezenkívül a Weiland Autó Hungária Kft. telephelye is megtalálható. Ebben a kategóriában is Piliscsaba a legellátottabb. Több élelmiszerbolt, köztük nagyobb létesítmények (Aldi) is helyet kaptak, emellett Optika, Benzinkút, Pékség stb. megtalálhatóak, amik miatt a szomszédos települések szintjén mindenképpen központi szerepet tölt be.

Sport és szórakozás

Lovardák futball, - sportpályák a legjellemzőbbek. Lovarda Kesztlöcön és Pilisjászfalun található, sportpálya Békéscsabán és ugyan a TETA nem mutatja, de személyes terepbejárás alapján tudható, hogy Kesztlöcön is található. Szintén nem látszik, de fontos a piliscsévi cross-pálya. Piliscsabán továbbá városi uszoda, sportcsarnok is megtalálható, valamint az egyetemnek is van egy sportpályája, ami napközben szabadon használható. Ebben a kategóriában szintén a legellátottabb, ezáltal területi sportközpontként tekinthető. Pilisszántón még egy szabadterei szikla színház is megtalálható, mint különleges szórakoztatási helyszín.

Szállás, Étkezés

Szállás és étterem szinten igen hiányosnak mondható a tervezési terület. A TETA adatbázisa alapján csak Piliscsaba és Kesztlöc rendelkezik vendéglátóipari egységekkel, éttermekkel, szálló helyekkel. Kesztlöcön egy panziót és két kávézó és cukrászdát jelölnek, azonban szintén tudható, hogy továbbá egy vendégház és egy kulcsosház is található itt a számos kocsmá mellett. Piliscsabán számos kollégium, hitközösségek vendégházai, pizzeria, kávézó, kocsma található. Emellett egyik legjelentősebb egység a Summa Vitae Üdülő.

Szállítás és közlekedés

Alapvetően gépkocsi közlekedés a legjellemzőbb a térségben is, mint ahogy mindenhol az országban, azonban a tervezési terület déli részén igen jelentős a vasúti közlekedés is. Piliscsabának 4 vasútállomása is van, igen fontos agglomerációs ingázó forgalom szempontjából. De Piliscsévet és Leányvárt is érinti az esztergomi vasútvonal, így ezek a települések is rendelkeznek egy-egy állomással. Többi településen Buszos közlekedés jellemző, azonban ezek nem túl kiépítettek, így a gépkocsiknak még nagyobb szerepe van. Ez főként a 10, valamint Kesztlöcöt érintő 117-es úton történik.

Települési egyediségek

Alapvetően térségi szinten nincsenek jó helyzetben ilyen téren, bár mindegyik településre lehet találni valami különleges, egyedülálló jellemzőt, ezek nem olyan extravagánsak.

Kiemelhető Piliscsév krosszpályája, de nem nagy közönséget mozgat meg, inkább, Kesztlöccel egyetemben a pincésora, bor kultúrája, ami kiemelheti a térségből. Ezt támasztja alá a megyei és települési szintű fejlesztési dokumentumok borturizmus fejlesztésére törekvő koncepciói is. Piliscsaba egyértelműen a városi léte, a Pázmáneum és azzal szemben található kutatási központ révén emelkedik ki. De egyedinek mondható a 4 db vasútállomásával is, ami igen jóhelyzetbe hozza, gyakorlatilag, ahogyan azt a polgármester is elmondta, egy települési közösségi közlekedési hálózatként is funkcionál. Pilisszentkereszt, ami mind közül talán a legjelentősebb ilyen téren, Dobogókőnek köszönhetően. Dobogókő sok minden miatt különleges térségi, de még országos szinten is. Hatalmas forgalmú, nagy népszerűségnek örvendő turisztikai övezet, mely páratlan- természeti, kulturális, szakrális, ezoterikus-adottságokkal rendelkezik. Ezzel együtt maga Pilisszentkereszt viszont nem jeleskedik nagyon semmibe. Kesztlöccel, Pilisszentlélekkel egyetemben a Pálos hagyatékként itt maradt kolostorromok, ami megkülönböztetheti. Kesztlöc esetében külön dob a helyzetben, hogy a Klastrompusztai romok Világörökség várományos terület lett. Pilisszentlélek azonban talán a legkülönlegesebb ilyen téren. Ő egyedisége igazán különbözik a többi településétől. Míg azok történeti, kulturális és természeti vonatkozásban emelkednek ki, addig Szentlélek igazán mai, filmipari okok miatt. A 2016 óta itt forgatott Mi kis falunk c. sorozat miatt milliók ismerik vagy hallottak erről a kis településről, nem

minden napi módon. Ez még országos szinten is egyedi, hogy egy sorozat miatt, ennyire emblematikussá váljon egy település.

Minden egyes településnek tehát megvan a maga különlegessége, egyedisége, amik azonban jelenleg kevésbé feltűnőek, ismertek. Azonban hatalmas potenciálokat rejtenek ezek a jellegzetességek, melyeket kihasználva, kiaknázva, komolyan kiemelkedhetnek a térségből, de akár még tágabb környezetből is.

Okos város modell

Okos város módszertana a hivatalos megnevezés szerint: „*olyan település vagy település csoport, amely természeti és épített környezetét, digitális infrastruktúráját, valamint a területén elérhető szolgáltatások minőségét és gazdasági hatékonyságát korszerű és innovatív információtechnológiák alkalmazásával, fenntartható módon, lakosainak fokozott bevonásával fejleszti.*” Ilyen a tervezési területen jelenleg nem létezik, azonban a környékről és az országból számos akár követendő jó példa is található és nem feltétlenül technológiai alapú megoldásokra kell gondolni, így akár kisebb települések esetében is, mint a tervezési területükön találhatóak, komoly fejlesztési lehetőségek lehetnek. Íme néhány ilyen példa:

Budapest Szíve Program

A program lényege, hogy a szigetszerű városrehabilitációk helyett egységes rendszerbe gondolkodva, összehangolva egy egységként fejleszti a belvárost, a gyalogos és kerékpáros infrastruktúra fejlesztésre fektetve a hangsúlyt. Alapvetően ezt a szemlélet egy az ebben átültethető a Pilisi Natúrpark esetébe, csak mindezt nagyobb léptékben. Első körben tulajdonképpen az egész Natúrpark alapításának szándéka voltaképpen ezt a célt szolgálja. Csak a belváros itt a tervezési területnek felel meg, az egyes „szigetek” pedig maguk a települések. Ezeket kell rendszerszemléletben kezelni, nem egyenként, hanem együttesen, összehangolva fejleszteni.

Hegyvidék kártya

Ennek keretein belül a főváros XII. kerületében mintegy 250 elfogadóhelyen, valamint Országszerte is több helyen használhatják bevásárláshoz, sportoláshoz stb. Helyi lakosokon kívül a kerületben dolgozók, tanulók is ingyen kiválthatják. Ugyan ez a rendszer a Pilisi Natúrparkra is átvehető. Egy tematikus kártya, amely a területen belül különböző kedvezményekre jogosít. Helyieknek akár ingyen, de turistáknak is kedvező áron eladható lenne, ami készítené is őket arra, hogy az egész natúr parkot bejárják.

QR kódos turisztikai tájékoztatórendszer

Egy az egyben átvehető találmány ebben az esetben is. A turisztikai attrakciókhoz egy egyszerű QR kódot elhelyezve a látogató az okostelefonját használva könnyen, egyszerűen tudhat meg érdekességeket az adott látványosságról. Akár olyanokat és olyan módom, amit hagyományos

információs táblával sosem. Egyszeri programozása, beruházása költségesebb, bonyolultabb, ugyan akkor számos erre specializálódott cég már gyorsan könnyen személyre szabja a rendszert. Onnantól viszont jóval minimálisabb fenntartás igényes, valamint anyag és energiaköltsége is jóval alacsonyabb. Viszont interaktívabbá, élménygazdagabbá teheti az attrakciót.

V/5.3. A területfejlesztés hatékonysága (eddigyi eredmények, forrásaktivitás, a fejlesztési területek kihasználtságának bemutatása, az intézmények hatása, hiányosságok)

Térségünkben leginkább a települési szintű aktivitás, fejlesztések, ezáltal ilyen léptékű eredményekkel találkozhatunk. Térségi szinten a Pilisi Parkerdő Zrt. fejlesztései meghatározóak, a PilisBike és PilisRide kerékpáros és lovas úthálózatok kialakítás és fejlesztése kapcsán.

Települési szinten leginkább önkormányzatok, valamint az egyes civil szervezetek valamint különböző vállalkozások, gazdasági szervezetek végeznek fejlesztéseket, melyek azonban leginkább település szintűek.

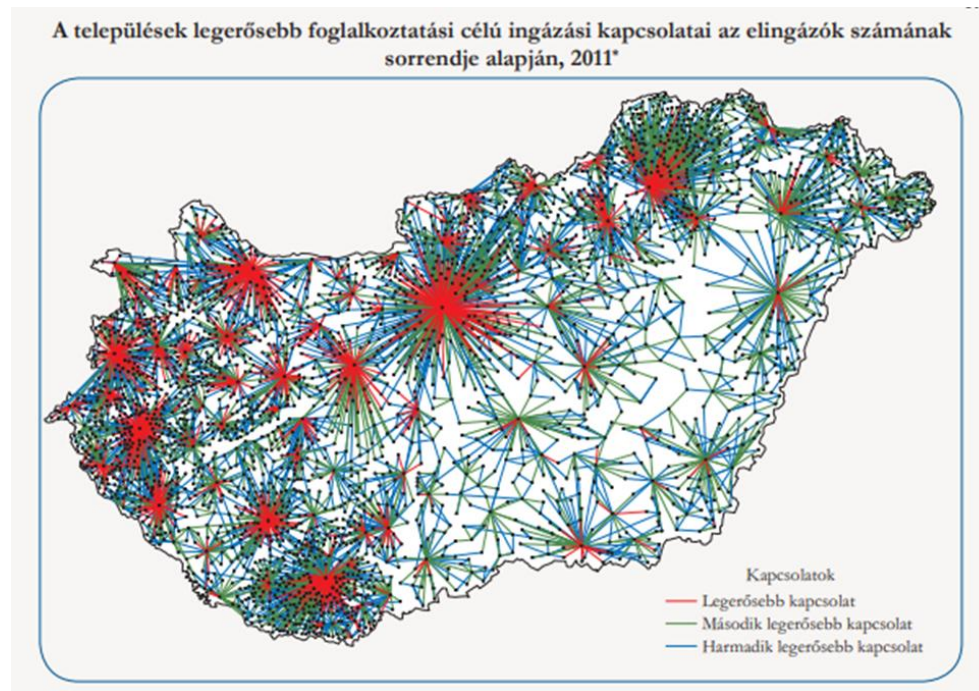
Leggyakrabban önkormányzatok által a térségek kisméretű infrastruktúrájának és alapvető szolgáltatásainak fejlesztésére szolgáló pályázatok valósultak meg a külterületi helyi közutak fejlesztése, önkormányzati utak kezeléséhez, állapotjavításához, karbantartásához szükséges erő- és munkagépek beszerzése révén. Gyakoriak az önkormányzati épületek energia hatékonyságának fejlesztésére kifizetett TOP pályázatok megvalósítása. Ezek mellett a különböző non-profit szervezetek, korlátolt felelősségű társaságok, és egyéb vállalkozások kapacitásbővítő beruházásai, energetikai hatékonyság növelése valósultak meg KEHOP és VEKOP. tervezési területünkön számos Natura 2000 terület található, ennek okán számos település esetében (Keszölc, Piliscsév stb.) Natura 2000 mezőgazdasági területeknek nyújtott kompenzációs kifizetések is megvalósultak.

Megállapítható tehát, hogy főként önkormányzatok által települési infrastrukturális fejlesztések történnek, valamint az épületek energetikai hatékonyságát fejlesztik, az egyes vállalkozásokkal egyetemben. Mind ezek és a gazdasági szereplők, vállalkozások, intézmények egyéni kezdeményezései elaprózódó fejlesztésekhez vezetnek. Térségi szinten viszont nem történnek ilyenek, amely komoly hiányosságot jelent.

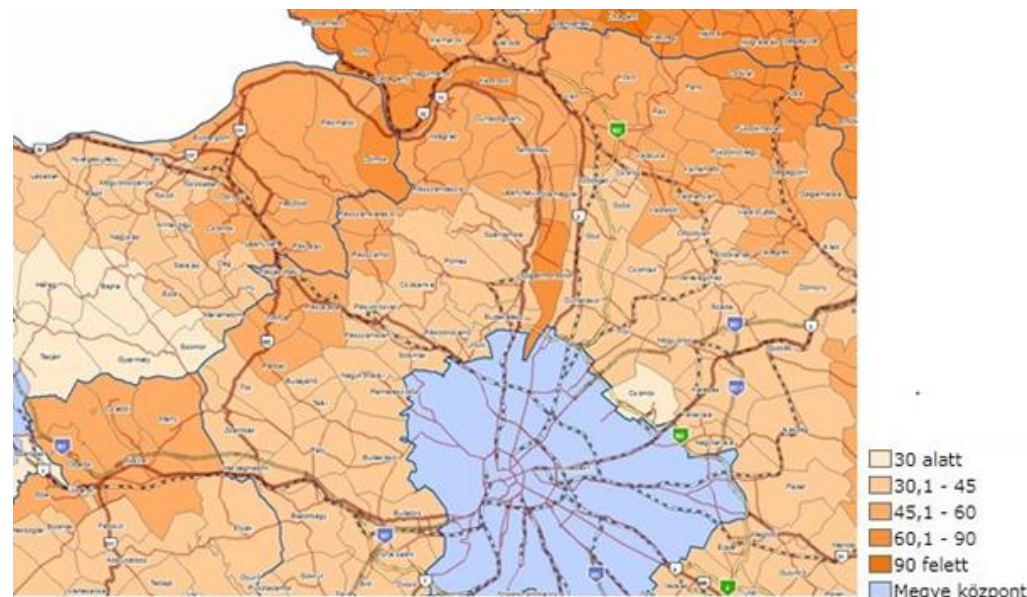
V/5.4. településhálózat területen belüli és kívüli kapcsolatai (nemzetközi és nemzeti hálózatok, vonzaskörzetek, agglomerációk)

A központi szerepkörű települések leginkább a járási központok, Esztergom, Dorog, Pilisvörösvár a térségben, illetve Budapest. A vizsgált települések ezek vonzaskörzetében helyezkednek el.

Jellemzően sokan ingáznak napi szinten otthonuk és munkahelyük között, mely az előbbi központi szerepkörű települések valamelyike. Előnyük, hogy 60 percen belül megközelíthetőek és több munkalehetőséggel szolgálnak.

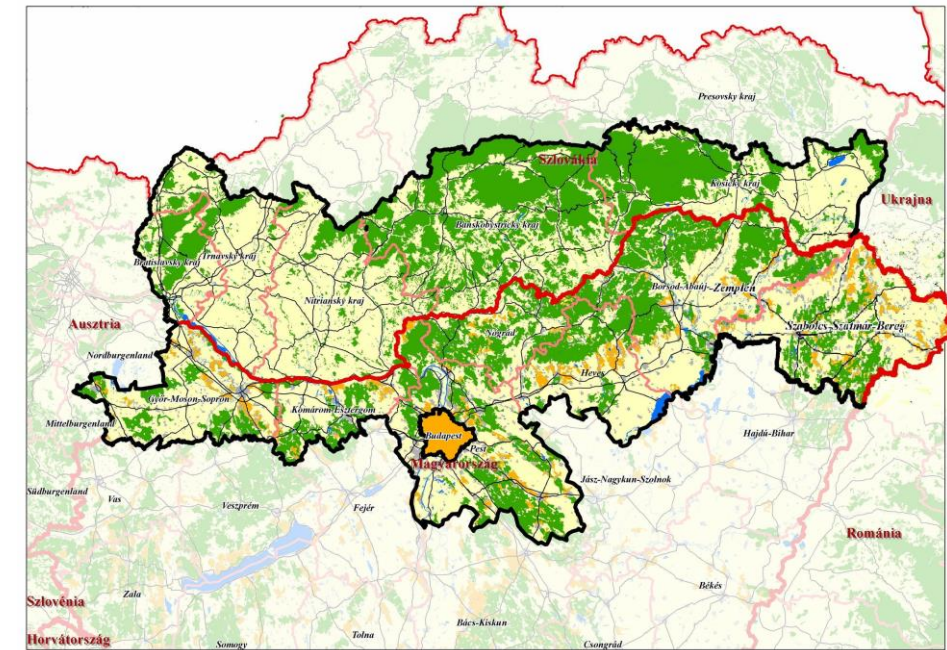

104. ábra: A települések legerősebb ingázási kapcsolatai országos léptékben

105. ábra: Megyeszékhelyek megközelíthetősége (forrás: TeIR)

Nemzetközi kapcsolataikat tekintve főleg, szlovák gyökereikhez visszanyúlva több településnek is van Szlovákiában testvérvárosa. Mint például Piliscsév testvértelepülései: Igrám és Tardoskedd, Leányvárnak Csúz, Piliscsabának Nagylapás. Piliscsabának testvérvárosai továbbá a németországi Möckmühl és az olaszországi Cherasco.

106. ábra: Ister-Granum együttműködés kiterjedése (Forrás: http://www.husk-cbc.eu/hu/a_regiorol)

Fontos nemzetközi hálózat az Ister-Granum európai területi együttműködés Szlovákia és Magyarország között, mely inkább turizmusfejlesztési együttműködési rendszer a két ország között. Részletes leírást ad mind a szlovák mind a magyar településekről valamint érték leltárral is rendelkezik az adott térségre, ami alapján közös fejlesztési koncepciókat fogalmaz meg. Az Ister-Granum Eurorégió helyzetfeltáró dokumentum alapján „az eurorégiót alkotó kistérségeknek igen rosszak a közép-európai nagycentrummal való közlekedési kapcsolatai. Hiányzik a térségben az elővárosi közlekedési rendszer, nem épültek ki a megfelelő hálózati elemek.” A térség a 10-es sz. főúton megközelíthető a fővárosból és vissza, itt hatalmas problémát jelent az ingázó forgalom. A legrosszabb helyzet pedig bevezető szakaszán van.

107. ábra: Ister-Granum Eurorégió <http://istergranum.eu/>

Emellett fontos az Interreg határmenti együttműködés szintén Szlovákiával. Amely inkább vidék és területfejlesztési szempontú együttműködést jelent 4 fő pillér mentén:

1. **prioritási tengely: Természet és kultúra**
2. **prioritási tengely: Határon átnyúló mobilitás javítása**
3. **prioritási tengely: A fenntartható és minőségi foglalkoztatás előmozdítása és a munkavállalói mobilitás támogatása**
4. **prioritási tengely: Hatóságok és a határtérségben élő emberek határon átnyúló együttműködésének javítása**

V/6. Térségi együttműködési tényezők segítő és gátló

Segítő tényezők:

A közös háttér és értékrend, mint a nemzetiségi, pilisi identitás, identitás egy remek kiindulási pontja a települések közötti együttműködés megteremtésére, fokozására. A vizsgált területen a „Pilis” név egy erős, identitást hordozó összetartó elem, amit az „ösgyökeres” pilisi lakosok magukban őriznek. A nemzetiségek jelenléte meghatározza a tájat, a településeket. A szlovák nemzetiség a legjelentősebb, több településen is találkozhatunk szlovák nemzetiségi önkormányzattal, misével, értékekkel, hagyományokkal, rendezvényekkel. A vallási identitás is szerepet játszik a helyiek életében. Ezek mind közösségformáló erők a településeken. A térséghez kapcsolódó települések testvérvárosait is szükséges megemlíteni ennél az alfejezetnél.

A szakralitás a Pilisben igen egyedi, és identitásfokozó, azonban a megfelelő kommunikáció hiányában gátló tényező is lehet.

Maga a tervezett Pilisi Natúrpark, valamint a mögötte álló összefogás is igyekszik lehetővé tenni a településhatárokon átnyúló együttműködést. Nagy szerepe van ebben azoknak az önkormányzatoknak, polgármestereknek, erősebb helyi/térségi civil szervezeteknek, akik támogató szándékkal állnak ehhez a kezdeményezéshez. A települések életét, működését részben befolyásolja az egész területen meghatározó Pilisi Parkerdő Zrt. és a Duna-Ipoly Nemzeti Park Igazgatóságának tevékenysége. A Duna-Pilis-Gerecse Vidékfejlesztési Egyesület léte is átszövi a vidéket.

Az együttműködés egyik fontos alapja a kommunikáció, melyhez hozzájárulnak a közösségi fórumok is. Az interneten kialakított fórumok sok esetben lehetővé teszik a gyors információáramlást, a közös problémák megosztását, megoldását is, emellett az események is több emberhez eljuthatnak ilyen módon.

A közlekedési hálózat megléte, állapota is a térségi összefogás egyik alapja. Piliscsabát, Piliscsévet és Pilisjászfalut érinti a Budapest-Esztergom vasútvonal, emellett a 10-es út, és a 117-es út is fontos

közlekedési elem. A túravonalak is hozzájárulnak a gyalogos forgalom vezetéséhez, valamint a PilisRide és a PilisBike a kerékpáros, és a lovas közlekedés lehetőségeit igyekeznek bővíteni.

Hátráltató tényezők:

A települések két megyéhez (Pest, Komárom-Esztergom) és három járáshoz (Dorogi, Pilisvörösvári, Szentendrei) tartoznak, és ezek a térségek eltérő fejlesztési koncepcióval, szabályozással rendelkezhetnek, más előírások vonatkoznak rájuk bizonyos esetekben. Budapest, Esztergom, Dorog, Pilisvörösvár vonzása erőteljesnek mondható, a települések java (vagy bizonyos részeik) alvóváros funkciót tölt/töltenek be.

Az egyik fő gátló tényező a térségi és helyi közlekedési hálózat állapotából ered. A domborzati adottságok miatt rendkívül nehéz a településeket összekapcsolni a gépjárműforgalom számára, ennél fogva a kommunikáció sem lesz annyira eredményes közöttük. A településeken belül sem tekinthető megfelelőnek az utak állapota, így a helyi közlekedés is problémás. Emellett a külső városokkal, településekkel sincsen kialakítva több közlekedési tengely, hanem egy-egy útvonalra koncentrálódik a közúti terhelés, ami hosszabb utazást eredményez. Ez a folyamat a helyiek elvándorlásához vezethet.

A térségben számos közösség jelenléte figyelhető meg, azonban ezek nem feltétlen érintkeznek egymással, így nem jön létre egy „pilisi” közösség. A folyamatot nehezíti az újonnan betelepülők elhatárolódása mind fizikailag, mind pedig hozzáállásban. A civil szféra sem elég erős ahhoz, hogy az együttműködést erősítse.

A fejlesztéseket gyakran választási ciklusokhoz kötik, ebből adódóan nem minden esetben jelenik meg a hosszútávú gondolkodás. Emellett a fejlesztéseket, erőforrásokat, rendezvényeket nem hangolják össze térben és időben, így nem erősítik egymást ezek a folyamatok. A vizsgált helyszín nem rendelkezik egységes, karakteres arculattal, valamint megfelelő térségi/helyi marketing tevékenység sem jellemzi a településeket.

V/7. SWOT elemzés

Vizsgáltuk a térség erősségeit, gyengeségeit, lehetőségeit és veszélyeit az együttműködés és helyi identitás témakörébe, amelyet az alábbi táblázatban foglaltunk össze, mivel ez a két témakör szorosan összefügg egymással. A térség erősségei közé alapvetően a gazdag és mélyre nyúló kulturális és történeti gyökerek, valamint a természeti környezet sorolható, melyek erősen befolyásolják, erősítik az egygyé tartozást. Ilyen maga a Pilis, a vidéki hangulat, egységes léptékű falusias jelleg. Kulturális örökségek közül a nemzetiségi hagyományok, ősi tudományok, mesterségek ismerete. De hasonlóan összeköti a területet a pálos hagyaték, a térséget átszövő szakralitás. Segíti az együttműködést továbbá a sok civil szervezet, faluszépítő egyesület, közösségi motor személyiségek. A nemzetiségeken belül pedig a szlovák kiemelkedő. A szlovák nyelv, szokások, gasztronómia mélyen meghatározza a területet.

Gyengeség azonban ezen erősségek kihasználatlansága, hogy konkrét együttműködés hiányzik, abba nem fordítják át, illetve nem megfelelő mennyiségbe és formába az adottságaikat. Gyakran nehézségekbe ütközik az új betelepülők beilleszkedése mind befogadói, mind beköltözői oldalról. Ezzel ez az egységes identitástudat, együttélés lazul, hígul. Hiányoznak továbbá a közösségi terek térség szinten főként, de gyakran az egyes településeken sem megfelelő számú és minőségű. Alapjaiban nehezíti az együttműködést a közlekedési infrastruktúra jelen állapota. Nem megfelelő a települések közötti kiépítettsége valamint fejlettségi szintje és állapota, valamint az alternatív közlekedési módok is hiányt szenvednek, mint például a kerékpáros közlekedés. A térség nem rendelkezik megfelelően kiépített kerékpáros infrastruktúrával, sok helyen pedig alapjaiban hiányzik a bicikliút. Fontos, hogy a települések nem rendelkeznek karakteres arculattal, főként nem egységes arculattal, ami az együvé tartozás, együttműködés szempontjából mindenképpen hiányosság. Gyakran lehet szembesülni, hogy nem reális a szereplők helyzetértékelése, túl negatív, vagy esetleg túl pozitívan értékelik a helyzetüket, irreális időtávok alatt képzelik el egy-egy fejlesztés megvalósulását. Ez mindenképpen hátráltató tényező. Könnyen falba ütközhetnek, megghiúsulhatnak emiatt kezdeményezések.

Mindenképpen lehetőség azonban, hogy a natúr parkok egyre ismertebbek, növekszik a számuk és az elismertségük. Ezáltal ez a kezdeményezés is igen jó helyzetből indul, erős alapokkal indulhat. Mint ahogy a környező, már működő rendszereké is, mint a Gerecse- és Duna Kanyar kártya rendszer, amibe akár a területet is egyszerűen be lehet integrálni. Lehetőség továbbá, hogy általánosságban növekszik az igény az ilyen-és ehhez hasonló térségileg összehangolt turisztikai szolgáltatásokra. A különböző programok, rendezvények iránti érdeklődés folyamatosan növekszik egy átlátható információszolgáltatással egyetemben.

Azonban veszélyeztető tényezők is jelen vannak, amiknek a mihamarabbi kezelése fontos. Ilyen a nemzetiségi nyelvek háttérbe szorulása, mely az identitást, egységet veszélyezteti. A növekvő

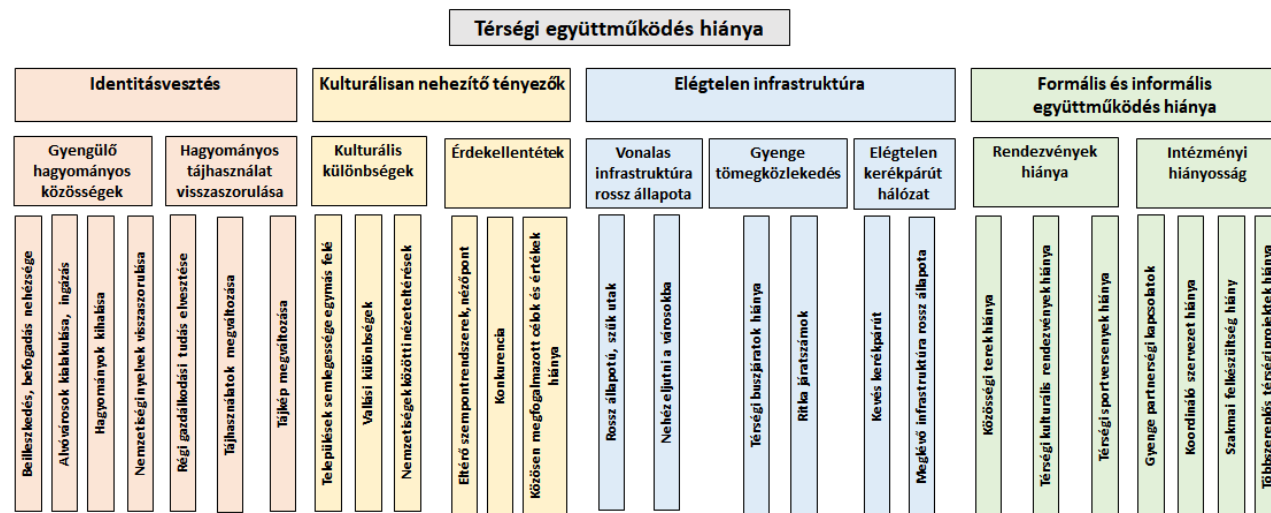
urbanizációs nyomás következtében a régi, helyi tudás kezd háttérbe szorulni, elveszni. Ugyanígy a hagyományos tájhasználatok és gazdálkodási módok. Egyre többen települnek be, valamint a helyiek pedig inkább a nagyobb városokba állnak munkába, ezzel csökken azok száma, akik hordozzák és aktívan alkalmazzák ezen tudásokat.

29. táblázat: SWOT-elemzés

ERŐSSÉGEK	LEHETŐSÉGEK
<ul style="list-style-type: none"> - Pilisi identitás, tájkép - Vidéki hangulat, falu jelleg - Gazdag örökségi állomány - <u>Kulturális örökségek:</u> <ul style="list-style-type: none"> • volt királyi vadászterület • nemzetiségek; népi bálók, hagyományörzés, népviselet • közös emlék, táji kapcsolat, erdővel való kapcsolat • mészégetés tudás/hagyomány, bányászati emlékek • települési kapcsolatok történetei, „buckalakók” - <u>Szakralis örökségek:</u> <ul style="list-style-type: none"> • pálosok • Mária-út, zarándokút jelenléte - Közösségek: faluszépítő egyesületek, rendezvények, programok - Szlovák nemzetiség, nyelvtudás és képzés jelenléte Szlovákiához közel - Közös kulturális gyökerek 	<ul style="list-style-type: none"> - A Natúrparkok számának, elfogadottságának, ismertségének növekedése - A Gerecse- és a Dunakanyar Kártya növekvő népszerűsége - Térségileg összehangolt turisztikai szolgáltatások (programok, rendezvények, információszolgáltatás) iránti igény
GYENGESÉGEK	VESZÉLYEK
<ul style="list-style-type: none"> - Térségi szintű összefogás hiánya - Beilleszkedési, befogadási nehézségek - Elaprózott vagy hiányzó közösségi terek - Nem megfelelő a települések közötti tömegközlekedés, kerékpárút - Nagyszámú ingázó népesség, helyben tartó erő gyengesége (foglalkoztatás, kultúra) - Karakteres települési arculat hiánya - Reális helyzetértékelés hiánya 	<ul style="list-style-type: none"> - Nemzetiségi nyelvek háttérbe szorulása a világnyelvekkel szemben - Helyi tudás háttérbe szorulása a szuburbánus kultúrával szemben - Hagyományos tájhasználat és gazdálkodási módok (szőlőtermesztés, legeltetés) térvesztése

V/8. Problémafa

Mindenképpen fontos meghatározni a jelen állapot gátló tényezőit, ami miatt nem megfelelő, korlátozott az együttműködés. Terepi bejárásaink során, féléves ismeretszerzéseink alapján igyekeztünk minél átfogóbban, mélyebben vizsgálni a problémákat összefüggéseket, így született meg az alábbi problémafa:

Ez alapján jól látszik, hogy négy fő problémából eredeztethető az együttműködés hiányossága. Ez az identitásvesztés a kulturálisan nehezítő tényezők az elégtelen infrastruktúra és a formális és informális együttműködés hiánya. Ez utóbbi kettő valamelyest össze is függ, mind a kettő a konkrét, úgy is mondhatjuk fizikai gátja az együttműködésnek. Az első kettő pedig inkább a résztvevők, szereplők belső, emberi ellentéteit, gátjait és identitásvesztésüknek veszélyeit taglalja.

Az identitásvesztés veszélyének fő okai a hagyományok eltűnése, fellazulása, egyrészt közösségi szinten, másrészt pedig a gazdálkodás, tájhasználat szintjén. A beilleszkedés és befogadás nehézségei, a sűrű ingázások miatt kialakult altvárosok a közösség fellazulásához, a hagyományok eltűnéséhez vezet. A jellegzetes nemzetiségi nyelvek pedig teret vesztenek a világnyelvekkel szembe.

Kulturálisan nehezítő tényezők a kulturális különbségek, mint a vallási, vagy a nemzetiségi, valamint hogy a települések semlegességben élnek egymás mellett, nem igazán törődnek egymással, néhány jó példa kivételével. Ide tartoznak továbbá a különböző érdekelletének. Legfontosabb, hogy nincsenek közösen meghatározott célok és értékek térségi szinten. Emellett gyakran eltérő szempontrendszerrel és nézőponttal dolgoznak, valamint gyakran konkurálnak egymással a szereplők az összefogás helyett.

Az elégtelen infrastruktúrába azok a tényezők tartoznak, amelyek a konkrét kapcsolatok kialakulását, az együttműködést fizikailag gátolják. Ezek a közlekedést, helyváltoztatást gátló tényezők, mint a vonalas infrastruktúra rossz állapota, a térségi tömegközlekedés és kerékpárút hálózat elégtelen kiépítettségi szintje. Az utak szűkek, térség egyes részei nehezen elérhetőek, ugyan így a környező

nagyvárosok esetében. Nincsen kellően kiépített, és sűrű járatszámú tömegközlekedési hálózat. Kerékpárutak is hiányoznak térségi szinten.

Végül talán a legjelentősebb probléma kör az maga a formális és informális, tehát a tényleges együttműködés hiánya, ami főként a térségi rendezvények és az intézményi hiányosságok következtében alakult ki. Ide előbbi okai közé tartozik, hogy nincsenek közösségi terek, főleg nem térségi szinten, valamint ilyen léptékben a különböző rendezvények is hiányoznak. Intézményi hiányosságokat pedig az okozza alapvetően, hogy gyenge partnerségi kapcsolat van az önkormányzatok, civil szervezetek és egyéb szereplők között, ehhez szorosan hozzátartozik, hogy nincsen egy vezető, koordináló szervezet, amely ezeket összefogná, kezdeményezi. Ennek következtében hiányoznak a többszereplős térségi projektek és azoknak a kezdeményezések.

Ezek összességében okozzák, hogy jelenleg nincsen megfelelő együttműködés a térségben.

Felhasznált források:

<https://parkerdo.hu/erdogazdalkodas/vizgazdalkodas-es-csapadékkarok-a-pilisi-parkerdoben/>
http://www.terport.hu/webfm_send/1643
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Piliscsaba>
<https://hu.wikipedia.org/wiki/Piliscs%C3%A9v>
[https://hu.wikipedia.org/wiki/Le%C3%A1ny%C3%A1r_\(telep%C3%BC1%C3%A9s\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Le%C3%A1ny%C3%A1r_(telep%C3%BC1%C3%A9s))
 Lechner Tudás Központ honlapja: <http://okosvaros.lechnerkozpont.hu/hu>
 Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer hivatalos honlapja: <https://www.teir.hu/>
 Pilis Parkerdő honlapja: <https://parkerdo.hu/parkerdo/szervezeti-egysegek/>
 Pest-megyei Tfk - Pest Megyei Területfejlesztési koncepció
 K-E megyei Tfk- Komárom- Esztergom Megyei Területfejlesztési koncepció

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Térségi kapcsolatok

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- - Tervezett natúrpark határa
- · - · Közigazgatási határ

kozpont_kapu

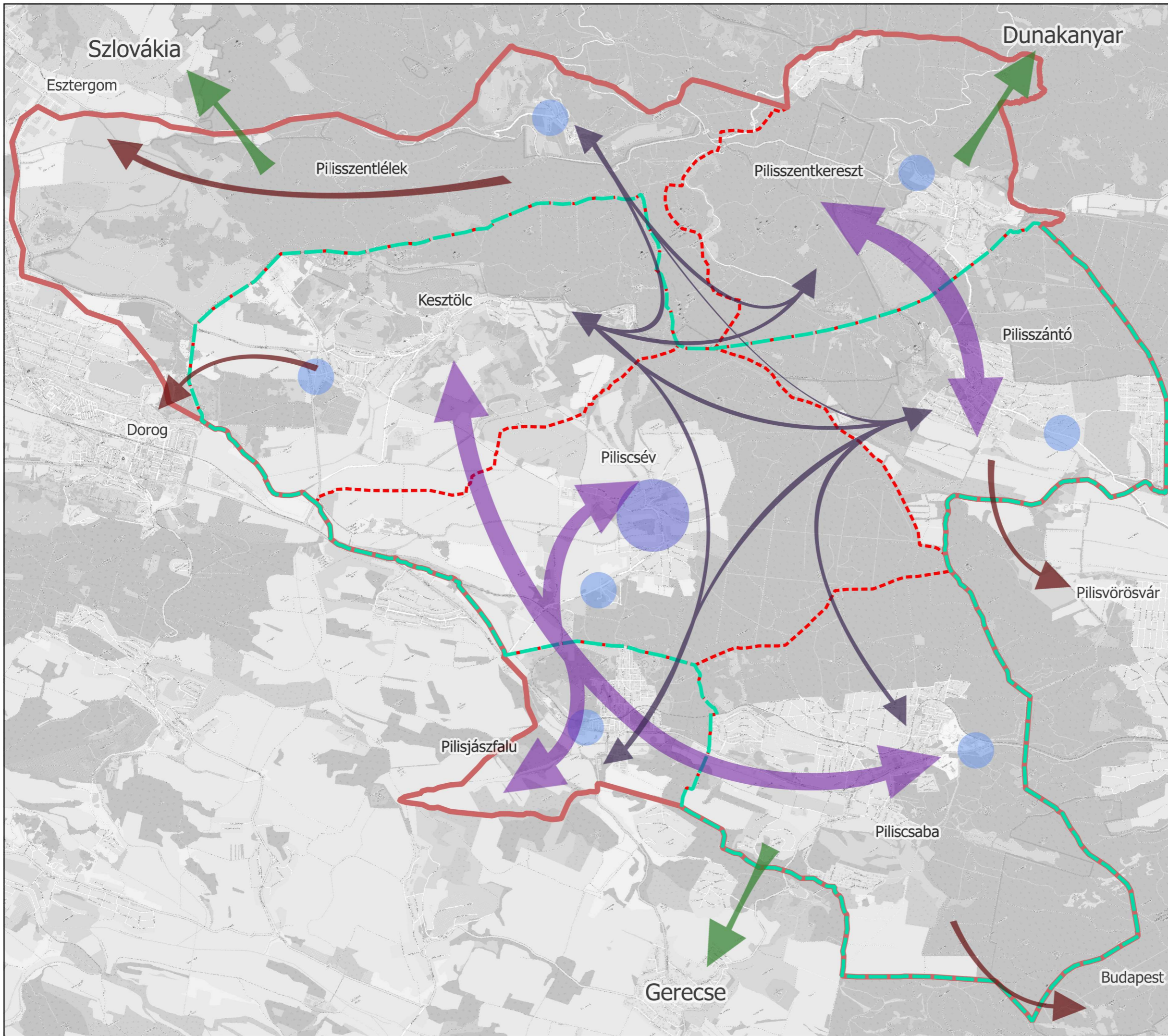
- Tervezett Natúrpark központja
- Térségi kapu

Külső kapcsolatok

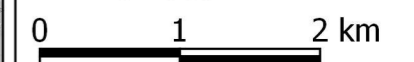
- Táji kapcsolat
- Funkcionális, települési kapcsolat

Belső kapcsolatok

- Erősebb kapcsolat
- Gyengébb kapcsolat

M=1:54 000

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

VI. Konfliktusok

A problémák feltárásánál elsődlegesen a funkcionális, ökológiai, vizuális és társadalmi tájhasználati konfliktusokat különböztettük meg. Ezen felül külön kategorizáltuk az örökségvédelmet érintő problémákat, ezekre a következő jelöléseket használtuk:

Az egyes problémákat besoroltuk az érintett pillérekhez: Gazdaság, örökségvédelem, turisztika, identitás-együtműködés. A térségben feltárt konfliktusokat a *Térségi konfliktusfeltárás - Örökségvédelem*, *Térségi konfliktusfeltárás - Gazdaság*, *Térségi konfliktusfeltárás - Turizmus*, valamint a *Térségi konfliktusfeltárás - Identitás-együtműködés c. tervlapok* foglalják össze.

Funkcionális

F1 – Leromlott állapotú út

Érintett települések: Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Kesztlőc

Érintett pillérek: Gazdaság, turisztika, identitás - együtműködés

Pilisszántó északi részén vezet egy hosszabb szerpentin, amely a megfelelő fenntartás hiányában balesetveszélyesnek tekinthető.

Piliscsabát nagymértékben érinti ez a probléma, például az Új utca és az Árok utca sincs megfelelő állapotban. A vasutat leszámítva problémás a helyi közlekedés, a lakosok próbálnak ingázni, de mivel akadályba ütköznek a helyi közlekedési viszonyok miatt, sokan elköltöznek.

Piliscsév északkeleti területein jelenik meg ez a probléma, a Bazsina-hegytetőre vezető jelöletlen utakon.

Kesztlőc egész belterületét átszövik a nem karbantartott utak.

48. fotó: Kátyús út Kesztlőcön, saját fotó, 2018.

F2 – Kiépített kerékpárút hiánya

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek

Érintett pillérek: Gazdaság, turisztika, identitás - együtműködés

Piliscséven az egyik fő közlekedési tengelyen – a Kesztlőci utcát, Petőfi Sándor utcát, Rákóczi Ferenc utcát, Basa utcát és az Öreghegy dűlőt érintő vonalon – nincsen kialakítva kerékpárút, holott a lakosok egy része rendszeresen jár kerékpárral.

A térségben az összes települést érinti ez a konfliktus, nincsen megfelelő kerékpárút hálózat, mely javítaná a települések közötti közlekedési hálózatot.

F3 – Lovas-turista út nem elválasztott

Érintett települések: Piliscsév

Érintett pillérek: Turisztika

Piliscsév északnyugati területein, az erdőszűl vidéken fut egy túravonal Pilisszántó irányába. Ezen a szakaszon ki van jelölve egy lovas út is, és a lovasok, gyalogosok könnyedén megzavarhatják egymást a rekreációban.

F4 – Települési, térségi fragmentáció

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Pilisjászfalu

Érintett pillérek: Örökségvédelem, turisztika, identitás - együtműködés

Ennek a jelenségnek a térszerkezet feldarabolásán kívül jelentős ökológiai következményei vannak.

F4/1 – Piliscsabát kettévágja az M10-es út (Fő út), a nagy sebességű átmenő forgalom megnehezíti az átkelést, valamint, kettészeli a város fő terét, a Templom teret is. Ez igaz Pilisjászfalura is.

F4/2 – Kesztlőcön a nagy forgalmú 117-es útnak van egy igen erőteljesen szabdaló hatása, élőhelyeket választ el egymástól, ráadásul sok teherautó, kamion közlekedik ezen a vonalon. A tervezett M100-as út nyomvonala is jelentős hatással lesz a térszerkezetre.

49. fotó: A 117-es út Kesztlőcön

F5 – Barnamező, funkcióját veszített épület, építmény

Érintett települések: Kesztlőc, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Örökségvédelem, gazdaság, turisztika, identitás - együttműködés

F5/1 – Pilisszentléleken a Hunyadi János utcában, a település központjában több telken állnak romos épületek.

F5/2 – Pilisszentléleken a Kis-Strázsa-hegyi kilátó le van zárva, nem látogatható.

F5/3 – A Pilis-tetőn egykor katonai cézzal kialakított épületek manapság már üresen állnak, nem használják őket, nincs kiaknázva a bennük rejlő potenciál.

50. fotó: Felhagyott katonai bunkerek a Pilis-tetőn

F5/4 – Pilisjászfalun a Kis Iskola már nem üzemel oktatási intézményként, jelenleg rendezvényeket tartanak itt, azonban ezt a funkciót sem tölti be kellően a jelenlegi állapotába miatt.

F5/5 – Pilisjászfalun a Nagysomlyó területén a felhagyott mészkőbánya nincs rekultiválva, rehabilitálva, nincs irányított, tervezett funkciója.

F5/6 – Kesztlőc északi részét fut a Lencsehegyi út, ami elvezet az egykor működő Lencsehegyi bánya menti és azt egykor kiszolgáló iparterülethez, mely jelenleg nincs hasznosítva.

51. fotó: Hajdani iparterület Kesztlőcön

F6 - Tagolt településszerkezet

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisszántó

Érintett pillérek: Identitás - együttműködés

Pilisszántón erőteljesen elhatárolódik a falu és az újabb beépítésű Placskó elnevezésű zártkertes helyszín.

Piliscsaba igen tagolt, az egyes lakóhelyek, közösségek elhatárolódnak egymástól. Külön egységet alkot az Ófalu, Klotildliget, Csabagyöngye, Magdolnavölgy és Garancsliiget.

F7 – Közművesítés hiánya

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisszántó

Érintett pillérek: Gazdaság

Pilisszántó délkeleti részén, a Placskón megindult az építkezések, sok új építésű ház jelent meg itt, azonban a közművesítés hiánya megjelenik, a lakások egy része nincs rákapcsolva a közcsatorna hálózatra, amely ökológiai problémát is okoz.

Piliscsabán az újabb építkezéseknél, és a korábbi zártkertes településrészeknél is megfigyelhető ez a konfliktus.

F8 – Túlhasznált rekreációs terület

Érintett települések: Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Gazdaság, turisztika

Dobogókőre nagyon sok látogató érkezik, és ez a kisebb helyszín nem képes egyedül ennyi embert befogadni, emiatt a terület túlhasznált.

F9 – Extrém sportból adódó konfliktus

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, **Piliscsév**, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Örökségvédelem, turisztika

F9/1 – A Pilis-tetőn rendszeres a siklóernyőzés, és ez gyakran ütközik a természetvédelmi igényekkel.

F9/2 – Piliscséven a motorcross pálya használata generál problémát a térségben.

52. fotó: A piliscsévi motorcross pálya

A túravonalakon az extrém kerékpározás erős talajeróziós hatásokat generál az egész térségben.

F10 – Felhagyott, alulhasznosított belterületi részek

Érintett települések: Pilisszántó, Pilisjászfalu

Érintett pillérek: Örökségvédelem, gazdaság

F10/1 – Pilisszántó szívében fekszik az egykori temető, amit napjainkra már felhagytak, nem gondoznak, holott növényállománya értékes, és fontos kegyhely lehet a lakosok, zarándokok számára.

Közvetlen mellette található egy rossz játszótér.

F10/2 – Pilisjászfalun a vasútállomás feletti terület nagyobb kiterjedésű alulhasznosított zöldfelülettel rendelkezik, valamint a helyszínen található egy romos állapotú épület, amit jelenleg raktározásra használnak.

F11 – Megközelítési nehézségek

Érintett települések: Piliscsaba, Piliscsév

Érintett pillérek: Gazdaság, turisztika, identitás - együttműködés

F11/1 – Piliscsabán nem egyértelmű útvonalakon közelíthető meg a MOL erdei sétány – dél felől megközelítve nehezen található meg, nincs megfelelően jelölve. Az északi területi túravonalakat is érinti ez a konfliktus.

F11/2 – Piliscséven a Csévi-patak két ága által lehatárolt Hosszú-rétek nevű helyszín nehezen megközelíthető, nincs megfelelő számú átkelőhely biztosítva.

F12 – Eltérő a település fejlettségi szintje

Érintett települések: Piliscsaba

Érintett pillérek: Gazdaság, identitás - együttműködés

Nagyon eltérő Piliscsaba fejlettsége, fejlett és kevésbé fejlett részek közvetlenül jelennek meg egymás mellett. Ez a konfliktus főleg az Ófalut érinti.

F13 – Utcatáblák hiánya

Érintett települések: Piliscsaba

Érintett pillérek: Gazdaság, turisztika, identitás - együttműködés

Piliscsabán a helyi kitáblázottság nem megfelelő, nincsen minden kereszteződésnél utcatábla, emiatt nehezebb az ide látogatók számára a tájékozódás.

F14 – Problémás felszíni vízelvezetés

Érintett települések: Keszölc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Gazdaság

A térségben az összes településre jellemző ez a probléma. A vízelvezető árok többnyire keskenyek, leburkoltak, ezért gyorsan vezetik el a csapadékot, nem szikkad el helyben. Ezáltal gondot okoz azokon a helyszíneken, ahova nagy mennyiségben megérkezik. Egyes településeken nagyobb esőzéskor a lakásokat is el szokta önteni a csapadékvíz.

53. fotó: Burkolt vízelvezető árok Keszölcön

F15 – Közlekedési infrastruktúra zavaró hatása

Érintett települések: Pilisjászfalu

Érintett pillérek: Gazdaság

Pilisjászfalun a vasút átvágja a lakott területet, nagyon közel fut a házakhoz, és ez jelentős zaj- és rezgésterheléssel jár.

F16 - Turisztikai infra-, szuprastruktúra hiányosságai

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Turisztika

A térségben a településeken számos attrakció nincs egyértelműen kijelölve, megközelítése nem tisztázott, azaz nincs megfelelően kitáblázva, rendezve. A jelenlegi feltártság nem megfelelő.

A vizsgálat helyszínén a szálláshelyek, üzletek, vendéglátó egységek tekintetében Piliscsaba kiemelkedik, azonban a helyi lakosok keveslik a jelenleg rendelkezésre álló szolgáltatásokat. A többi településen ez a szám még alacsonyabb, így összességében elmondható, hogy mindegyik területen szükséges fejleszteni a turisztikai szuprastruktúrát.

F17 - Közterek nem megfelelő állapota, hiánya

Érintett települések: Pilisszántó, Pilisjászfalu

Érintett pillérek: Örökségvédelem, Turisztika, identitás - együttműködés

F17/1 – Piliscséven a Béke utca menti játszótér és park kertépítészeti tervezésre szorul.

F17/2 – Pilisszántón a Kék Ház környéki leendő rendezvényterület jelenleg nem jó állapotú, még nem alakították ki a jövőbeli használata szerint.

54. fotó: A Kék Ház rendezetlen környezete Pilisszántón

F17/3 – Kesztlőcön több ilyen helyszín is fellelhető: az Erzsébet park és a játszótér környezete felújításra szorul, és a Fő tere pedig kertépítészeti tervezésre szorul.

Pilisjászfalun a jelenlegi közterületeket nem gondozzák megfelelően, szükséges ezeket fejleszteni, hogy betölthessék a közösségi tér funkciójukat.

F18 - Térségi közlekedési kapcsolatok hiányosak

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Gazdaság, turisztika, identitás - együttműködés

A települések között nincs megfelelő közlekedési összeköttetés, a vasúton kívül a 10-es útra és a 117-es útra koncentrálódik a gépjárműforgalom, nincsenek tehermentesítő utak. Jelenleg Budapest és Esztergom között a térség közlekedési hálózata, mint problémás szűk keresztmetszet jelenik meg.

Ökológiai

Ö1 – Illegális hulladéklerakás

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Gazdaság

Kesztlőcön számos helyen jelenik meg ez a konfliktus, nagyobb kiterjedésben a 117-es utat övező vízelvezető árokban, ahova az emberek gyakran dobálják bele a hulladékot, például autógumit is, ami veszélyes hulladéknak minősül.

Piliscsabán az illegális hulladék-lerakás főleg a szegélyterületeken jelenik meg, az erdők szélén, az utakat övezve kisebb-nagyobb mértékben.

55. fotó: Illegális hulladéklerakás Piliscsabán

Ö2 – Megszűnt történeti tájhasználatok

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Örökségvédelem, identitás - együttműködés

Ö2/1 – A Pilis térségében igen jelentős történeti használatnak tekinthető a szőlőtermesztés. Ennek eltűnése a diverzitás csökkenéséhez, valamint értékes hagyomány elvesztéséhez vezet/vezethet. Ezek a helyszínek elkezdtek cserjésedni. Kesztlőcön a beépített területtől délre fekvő részeken láthatunk

felhagyott szőlőterületeket. Felhagyott szőlőbirtokkal Piliscsabán is találkozhatunk: északon Magdolnavölgy felett, valamint délebbre Garancstető mellett.

Ö2/2 – Pilisszentkereszten a legelők felhagyása jelenik meg, ezeken a területeken megindult a szukcesszió, a cserjésedés. Piliscséven a belterület mellett egy korábbi gyepes területen már nem legeltetnek, ezért a helyszín cserjésedik, nincs rendszeresen gondozva.

Ö3 – Invazív növények

Érintett települések: Az összes települést érinti az invazív növények problémája.

Érintett pillérek: Örökségvédelem

Kesztlőcön külterületen nagyobb mennyiségben jelenik meg a parlagfű (*Ambrosia artemisiifolia*), a selyemkóró (*Asclepias syriaca*), a bálványfa (*Ailanthus altissima*) és a Fehér akác (*Robinia pseudoacacia*).

56. fotó: Tömegesen elterjedt parlagfű Kesztlőcön

Ö4 – Művelt terület cserjésedése

Érintett települések: Kesztlőc, Pilisszántó

Érintett pillérek: Örökségvédelem, gazdaság, identitás - együttműködés

Pilisszántón a nyugati oldalon a korábban felhagyott területek cserjésedésnek indultak.

Kesztlőc beépített területei felett, északon egy nagyobb kiterjedésű szőlőterület húzódik, ahol a megfelelő fenntartás hiányában megindult a cserjésedés.

Ö5 – Közterületek fásításának hiánya

Érintett települések: Pilisszántó

Érintett pillérek: Identitás - együttműködés

Pilisszántón a Bekötő útnál nincsen elég fa telepítve, szükség lenne nagyobb számú fásszárú állomány ültetésére.

Kesztlőcön a játszóteret és a környezetét szükséges fásítani.

Ö6 – Hulladékgyűjtő hiánya

Érintett települések: Piliscsaba

Érintett pillérek: Gazdaság

A Piliscsabán található MOL erdei sétány állomásait vizsgálva, nem mindegyiknél helyeztek el hulladékgyűjtőt, emiatt megnő a kockázata az illegális szemetelésnek.

57. fotó: A MOL erdei sétány pihenője hulladéklerakó nélkül

Ö7 – Eltűnt fasorok

Érintett pillérek: Örökségvédelem

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilijsászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Az egész térséget érinti ez a konfliktus, több a történeti térképeken szereplő, karakterformáló fasor eltűnt mára a térség területéről.

Vizuális

V1 – Jellegtelen településkapu

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsév, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Turisztika, identitás - együttműködés

Pilisszentkeresztben, délkeleten a Pomázi út becsatlakozását, emellett a Kossuth Lajos utca és Pilisszántói út kereszteződését tekinthetjük településkapunak, azonban nincsen megfelelően kialakítva, nem töltik be ezt a funkciót.

V2 – Bányák környezeti rendezésének hiányosságai

Érintett települések: Kesztlőc, Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu

Érintett pillérek: Örökségvédelem, gazdaság, turisztika, identitás – együttműködés

A térségben számos működő és felhagyott bánya található, a működőek megfelelő takarása, és a nem üzemelők utóhasznosításának tisztázása nem megoldott.

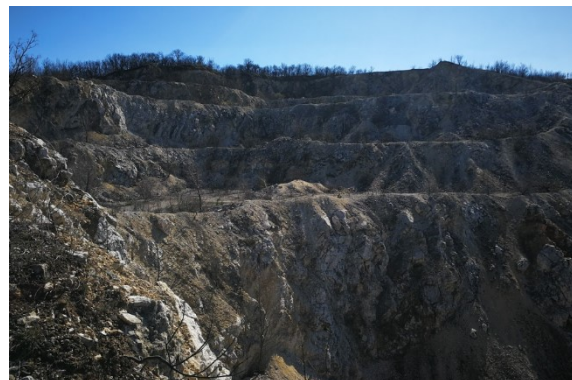
V2/1 – Piliscséven is kialakítottak egy bányát a település északnyugati csücskében, ez a bánya nem üzemel már.

V2/2 – Kesztlőc nyugati részén, a 117-es út mentén húzódik egy homokbánya, aminek szintén kettős a megítélése, mivel tekinthetjük tájképrombolónak is, de a magasabb homokos falak és a vizes területek újonnan kialakult élőhelyként funkcionálhatnak.

V2/3 – Kesztlőc északi részén láthatjuk a kesztölci kőbányát, ami ugyan tájsebnak minősül, de karakteres látványt nyújt több településrészről is.

V2/4 – Piliscsabán, a település keleti részét az M10-es út alatt, egy jelenleg is üzemelő murvabánya helyezkedik el.

V2/5 – Pilisjászfalun működik egy mészkőbánya, amely a Márkakő Kft. tulajdonában áll és a beépített területek mellett fekszik nyugatra.

58. fotó: Felhagyott mészkőbánya Pilisjászfalun

V2/6 – Pilisszántón több bányát is felhagytak, ezek közül a legkiemelkedőbb a jelenlegi sziklaszínház.

V3 – Rossz állapotú tájérték, terület

Érintett települések: Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisszentlélek

Érintett pillérek: Örökségvédelem, turisztika, identitás - együttműködés

V3/1 – Piliscsabán a kék túraút vonalán a déli területeken alakították ki az Erzsébet kutat, ami némileg leromlott állapotú. Piliscsabán a Kálvária egy igen jelentős helyszín, azonban az úrvonal csatlakozása nem megfelelő kialakítású, a „fogadótér” rendezetlen.

V3/2 – Pilisszentlélek egy igen különleges helyet rejt magában: az egykori Shaolin Falut. Azonban a helyszín elhagyatott, nincs fenntartva, így állapota igen leromlott. További tájértékeket is fellelhetünk a településen, melyeket nem gondoznak a helyiek.

59. fotó: A Shaolin Falu bejárata távolról

V3/3 – Pilisszántó egyik jellegzetessége, hogy számos mészégetőt alakítottak itt ki korábban, azonban a karbantartás hiánya miatt ezek pusztulófélben vannak. Némelyiket hulladéklerakónak használják. A mészégetők felhagyása, gondozásának hiánya megjelenik Piliscséven is az északnyugati részeken, a felszámolt kőbánya környékén. Pilisszentlélek déli területén is fellelhető mészégető, ami nincsen karbantartva.

60. fotó: Leromlott állapotú mészégető Pilisszántón

V3/4 – Pilisszántón a Trézsi-forrás környezete nincs ápolva, gondozva, emiatt nem túl hívogató, valamint a Csillagösvény útvonalának is rossz az állapota.

V3/5 – A piliscsévi pincesoron jelenleg több épület is elhanyagolt, állapota nem megfelelő, ennél fogva nem illeszkedik az adott településrészhez. Zavaróak és a történeti környezettől idegenek a pincefaluban megjelenő közműszekrények, illetve a rendezvénysátor. Takarásuk indokolt.

V4 – Hulladéklerakó tájbaillesztésének hiánya

Érintett települések: Keszthely

Érintett pillérek: Identitás - együttműködés

Keszthely nyugati részén a 117-út mellett létesítettek egy hulladékhasznosító telephelyet, ahol a főképp termelési hulladékokból termőképes fedőanyagot készítenek, azonban a helyszín nincsen tájbaillesztve.

V5 – Hagyományos beépítéshez, arculathoz nem illeszkedő új lakóterületek, épületek

Érintett települések: Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó

Érintett pillérek: Örökségvédelem, identitás - együttműködés

Több települést is érint ez a konfliktus, az új beépítés nem illeszkedik a helyszín arculatához, karakterromboló a kialakítás.

V5/1 – Piliscséven a pincesoronál több új épület jelent meg, illetve a régebbieket felújították, és nem az arculathoz illeszkedő építési anyagokat, formákat használták. Cséven a Kálvária-utca mentén újabb építésű villákat találhatunk, ezek pedig elütnek a település karakterétől.

V5/2 – Piliscsabán Magdolnavölgy, Garancsliget és Álomvölgy teljes mértékben elüt az Ófalu és Klotildliget arculatától.

V6 – Épület, építmény környezetbe illeszkedésének hiánya

Érintett települések: Pilisszántó

Érintett pillérek: Örökségvédelem, identitás - együttműködés

Pilisszántón a Kék Ház nem illeszkedik a környező tájhoz, sem a település arculatához.

V7 – Ipari-gazdasági szektor térnyerése

Érintett települések: Piliscsaba, örökségvédelem

Érintett pillérek: Identitás - együttműködés

Ez a konfliktus főként vizuális problémát okoz, de emellett jelentős a káros ökológiai hatása is, valamint funkciók ütközését is okozhatja.

V7/1 – Piliscsabán a beépített terület déli részén megjelenő ipari-gazdasági terület kedvezőtlen látványt nyújt a MOL erdei sétányról, illetve a környező magasabb fekvésű területekről, további túravonalakról. Az ipari-gazdasági szektor térnyerése jelentős ökológiai problémának is tekinthető.

V7/2 – Piliscsabán a Kenyérmezei-patak mentén megindult a gazdasági szektor térnyerése, ezzel gátolva az ökológiai folyosó funkciója betöltésében, élőhelyeket fragmentál, zavar meg, emellett gátolja az embereket a zavartalan természetjárásban. A konfliktus vizuálisan is romboló hatású.

V7/3 – Pilisjászfalun jelentős ez a probléma, a 102-es út mellett terjeszkedik a beépítés, igen kedvezőtlen látvány tekintetében.

V7/4 – Piliscséven a vasútállomás mellett figyelhető meg ez a folyamat.

Társadalmi

T1 – Társadalmi-közösségi integrációra való hajlam hiánya

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisszántó

Érintett pillérek: Örökségvédelem, identitás - együttműködés

Ennek a problémának az egyik alapvető gyökere a kevés közösségi tér.

Piliscsabán többek között a fragmentált településszerkezetből adódik a társadalmi integráció hiánya, mivel eltérőek a lakosok szokásai, kevés az olyan program, ami minden népcsoportot, lakost érint, nem alakul ki a kohézió. Pilisszántón a Placskó lakosai is erőteljesen elhatárolódnak a többi lakostól.

Pilisszántón a Placskó lakosait nehéz bevonni a közösségi eseményekbe, rendezvényekbe, a többség nem próbál integrálódni.

T2 – Munkalehetőségek hiánya

Érintett települések: Keszthely, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisjászfalu, Pilisszentlélek, Pilisszentkereszt

Érintett pillérek: Gazdaság

A vizsgálati területen Piliscsabán kívül mindegyik településről elmondható, hogy a munkalehetőségek tekintetében nem túl széles a választék. Budapest és a környező nagyobb települések, mint például Pilisvörösvár munkaerő-elszívó hatása jelentős.

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Térségi konfliktusfeltárás - Örökségvédelem

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Települési belterületek határa

Konfliktusok

- Funkcionális
- F4 – Települési, térségi fragmentáció
- F5 – Barnamező, funkcióját veszített épület, építmény
- F9 – Extrém sportból adódó konfliktus
- F10 – Felhagyott, alulhasznosított belterületi részek
- F17 – Közterek nem megfelelő állapota, hiánya

Ökológiai

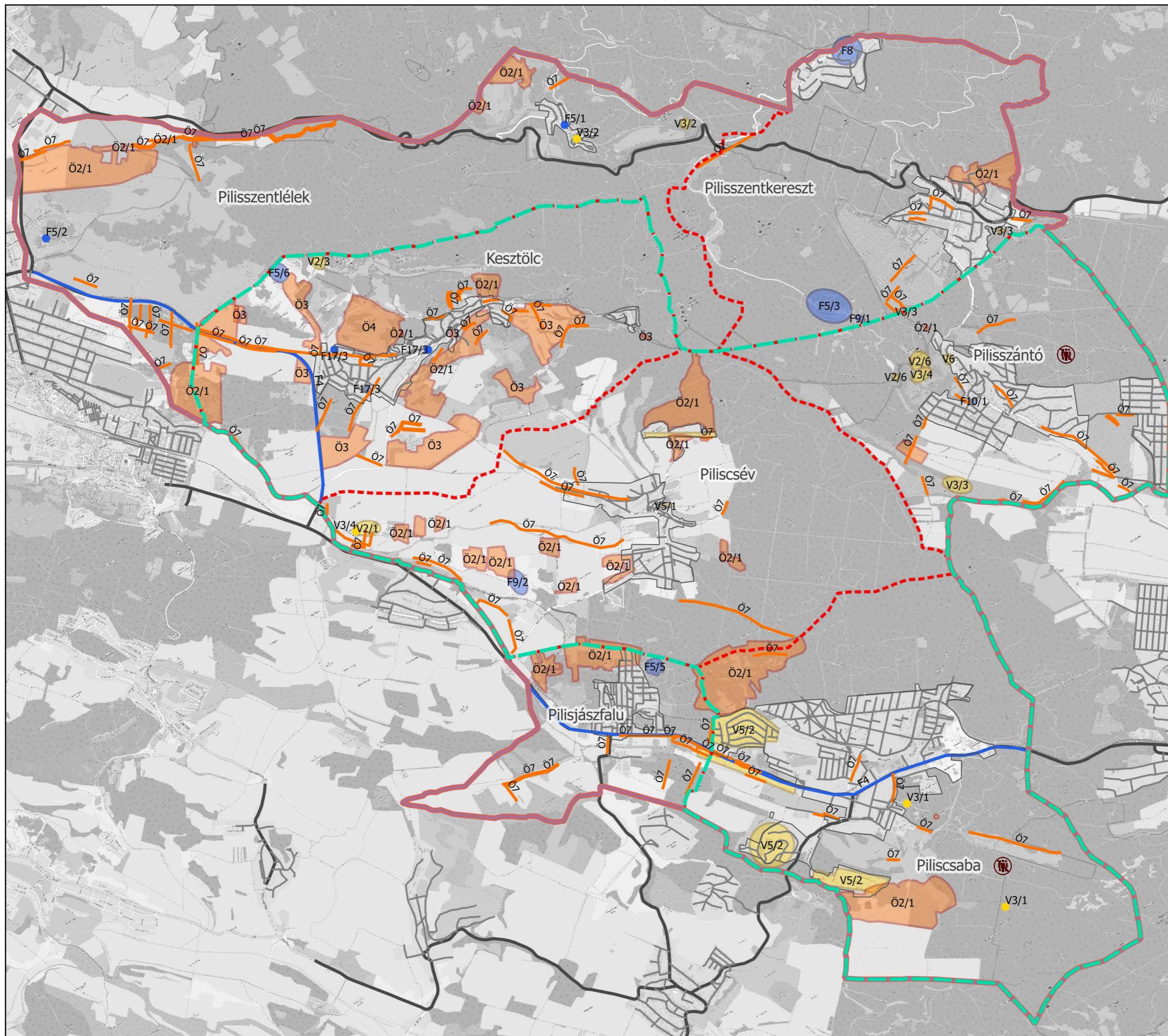
- Ö2 – Megszűnt történeti tájhasználatok (ÖV)
- Ö3 – Invazív növények (ÖV)
- Ö4 – Művelt terület cserjésedése (ÖV)
- Ö7 – Eltűnt fasorok

Vizuális

- V2 – Bányák környezeti rendezésének hiányosságai
- V3 – Rossz állapotú tájérték, terület
- V5 – Hagyományos beépítéshez, arculathoz nem illeszkedő új lakóterületek, épületek
- V6 – Épület környezetbe illeszkedésének hiánya
- V7 – Ipari-gazdasági szektor térnyerése

Társadalmi

- T1 T1 – Községi integrációra való hajlam hiánya

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

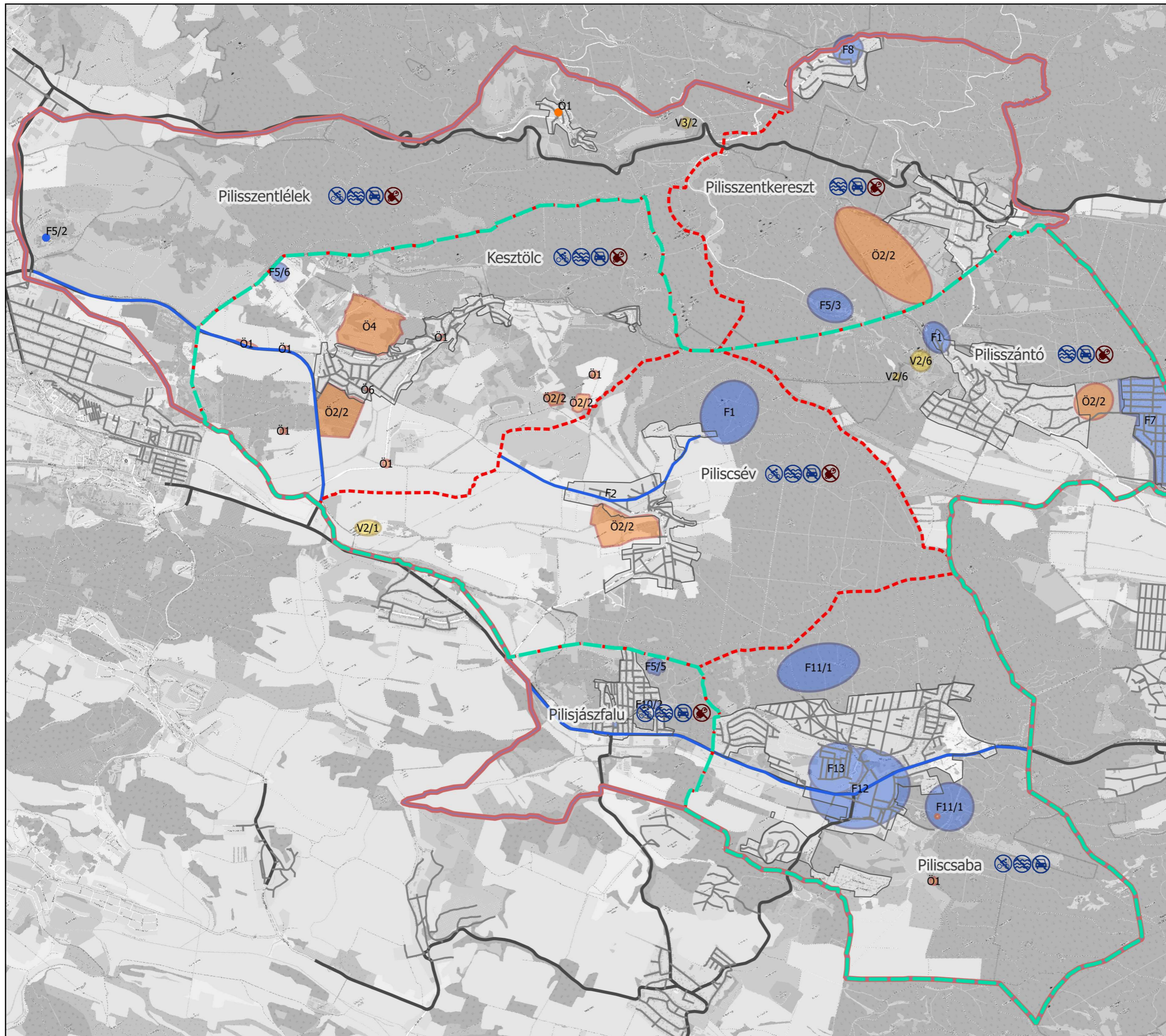
Térségi konfliktusfeltárás - Gazdaság

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- - - Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Települési belterületek határa

Konfliktusok

- Funkcionális
  - F1 – Leromlott állapotú út
  - F5 – Barnamező, funkcióját veszített épület, építmény
  - F7 – Közművesítés hiánya
  - F8 – Túlhasznált rekreációs terület
  - F10 – Felhagyott, alulhasznosított belterületi részek
  - F11 – Megközelítési nehézségek
  - F12 – Eltérő a település fejlettségi szintje
  - F13 – Utcatáblák hiánya
  - F15 – Közlekedési infrastruktúra zavaró hatása
- ⊗ F2 – Kiépített kerékpárút hiánya
- ⊗ F14 – Problémás felszíni vízvezetés
- ⊗ F18 – Térségi közlekedési kapcsolatok hiányosak
- Ökológiai
  - Ö1 – Illegális hulladéklerakás
  - Ö4 – Művelt terület cserjésedése
  - Ö6 – Hulladékgyűjtő hiánya
- Vizuális
  - V2 – Bányák környezeti rendezésének hiányosságai
- Társadalmi
  - ⊗ T2 – Munkalehetőségek hiánya

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

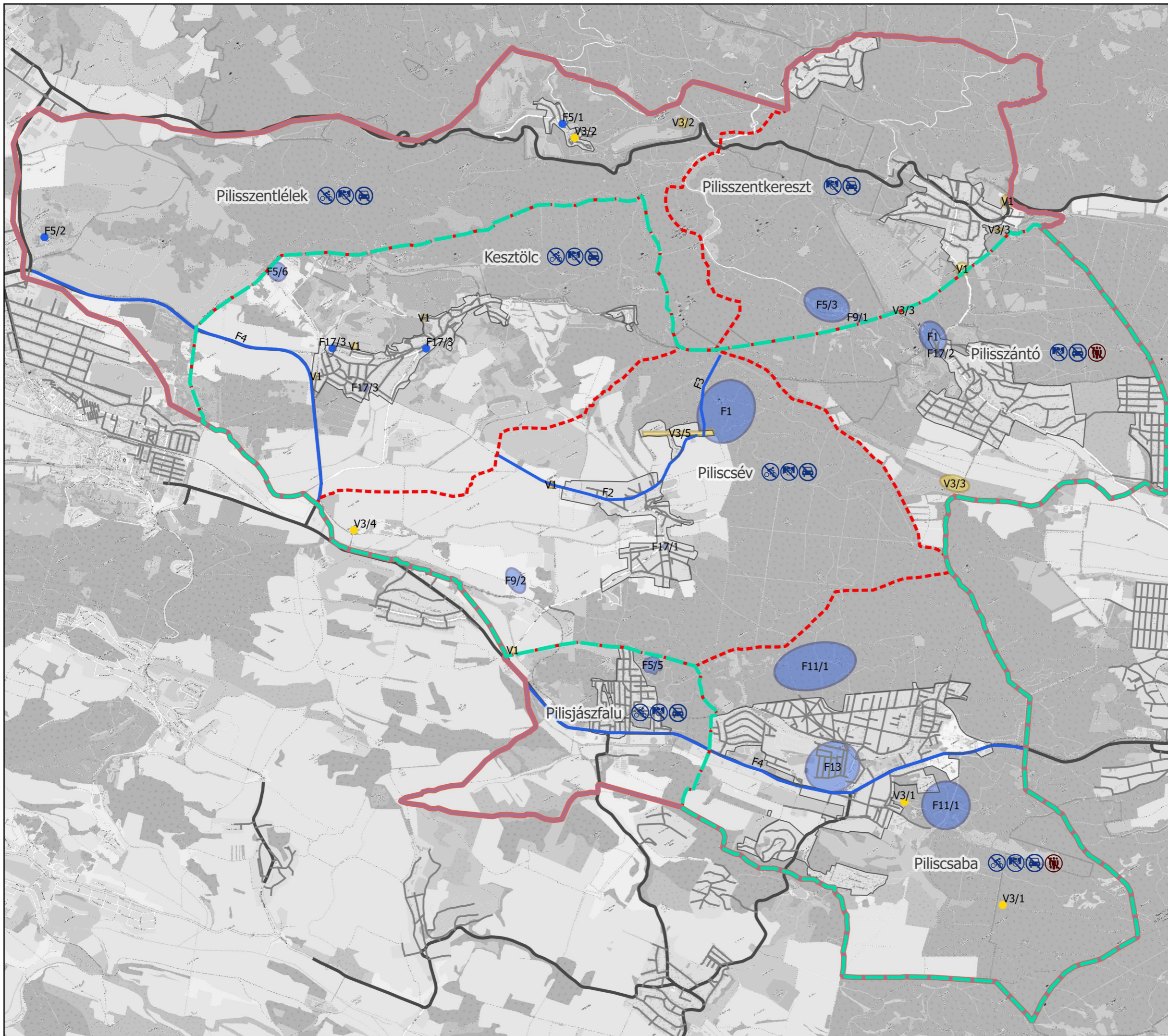
Térségi konfliktusfeltárás - Turizmus

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- - - Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Települési belterületek határa

Konfliktusok

- F Funkcionális
- F1 – Leromlott állapotú út
- F3 – Lovas-turista út nem elválasztott
- F4 – Települési, térségi fragmentáció
- F5 – Bamamező, funkcióját veszített épület, építmény
- F8 – Túlhasznált rekreációs terület
- F9 – Extrém sportból adódó konfliktus
- F11 – Megközelítési nehézségek
- F13 – Utcablatlak hiánya
- F17 – Közterek nem megfelelő állapota, hiánya
- F2 F2 – Kiepített kerékpárút hiánya
- F16 F16 – Turisztikai infra-, szuprastruktúra hiánya
- F18 F18 – Térségi közlekedési kapcsolatok hiányosak
- Vizuális
- V1 – Jellegtelen településkapu
- V2 – Bányák környezeti rendezésének hiányosságai
- V3 – Rossz állapotú tájérték, terület
- V7 – Ipari-gazdasági szektor térnyerése
- T Társadalmi
- T1 T1 – Közösségi integrációra való hajlam hiánya

M=1:54 000
 0 1 2 km

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

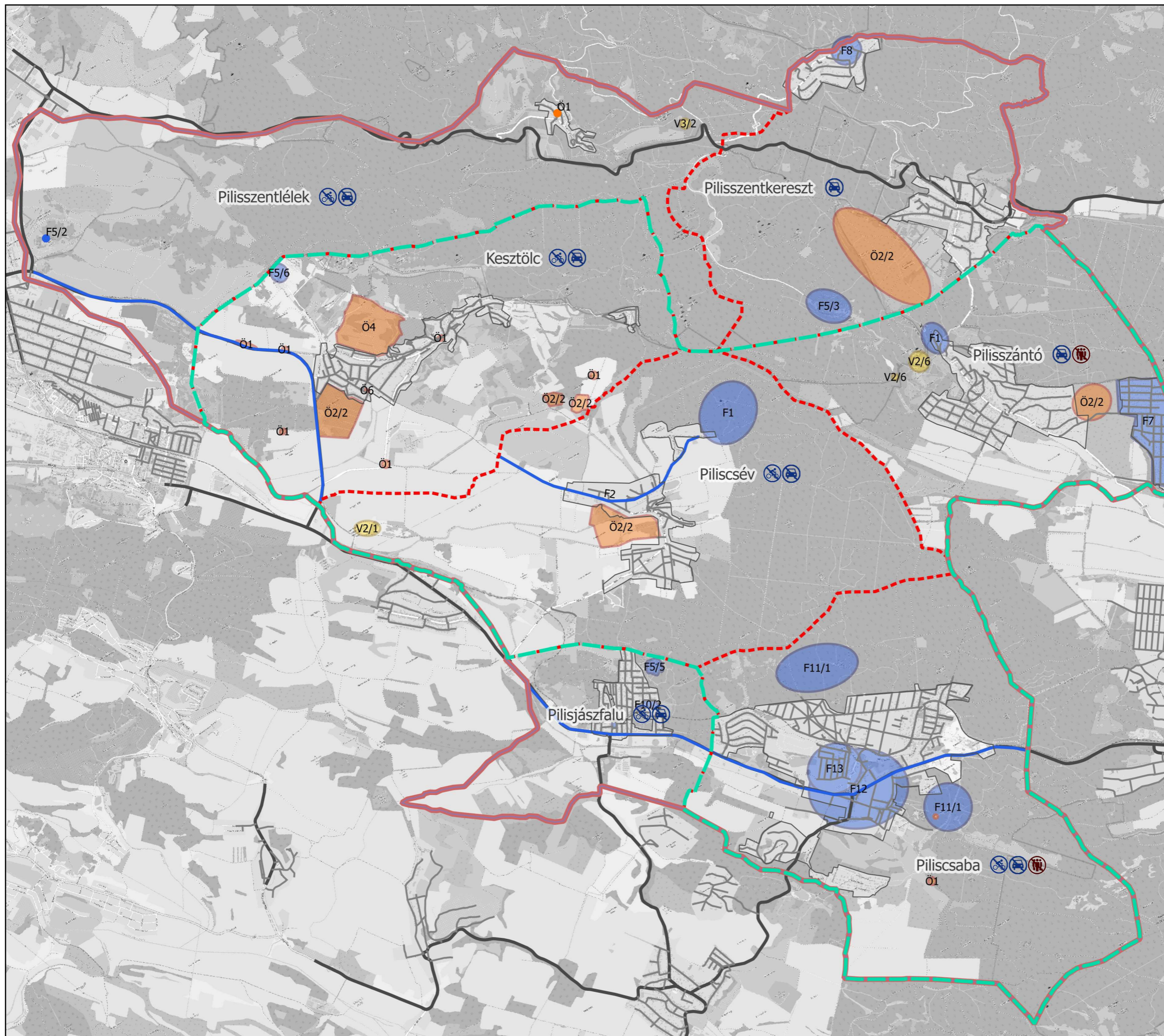
Térségi konfliktusfeltárás - Identitás-együttműködés

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- - - Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Települési belterületek határa

Konfliktusok

- Funkcionális**
- F1 – Leromlott állapotú út
- F4 – Települési, térségi fragmentáció
- F5 – Barnamező, funkcióját veszített épület, építmény
- F6 – Tagolt településszerkezet
- F11 – Megközelítési nehézségek
- F12 – Eltérő a település fejlettségi szintje
- F13 – Utcatáblák hiánya
- F17 – Közterek nem megfelelő állapota, hiánya
- ⚠ F2 – Kiépített kerékpárút hiánya
- ⚠ F18 – Térségi közlekedési kapcsolatok hiányosak
- Ökológiai**
- Ö2 – Megszűnt történeti tájhasználatok
- Ö4 – Művelt terület cserjésedése
- Ö5 – Közterületek fásításának hiánya
- Vizuális**
- V1 – Jellegtelen településkapu
- V2 – Bányák környezeti rendezésének hiányosságai
- V3 – Rossz állapotú tájérték, terület
- V4 – Hulladéklerakó tájbaillesztésének hiánya
- V5 – Hagyományos beépítéshez, arculathoz nem illeszkedő új lakóterületek, épületek
- V6 – Épület környezetbe illeszkedésének hiánya
- Társadalmi**
- ⚠ T1 – Közösségi integrációra való hajlam hiánya

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

VII. Javaslatok

VII/1. Táj- és örökségvédelmi, -fejlesztési javaslatok (II. pillér)

Vízfolyások menti élőhelyek védelme (J45)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Keszölc, Pilisszentlélek

A vízfolyások védelme rendkívül fontos tájvédelmi feladat, melyhez szükség van a megfelelő szabályozásra. A partok mentén szabályozni érdemes a lehetséges területhasználati típusokat. A mezőgazdasági művelés esetén indokolt kijelölni, hogy milyen széles vízminőség-védelmi célú parti sávot szükséges a gazdálkodás alól kivonni.

Az vízfolyások mentén sajátos társulásokkal, növényekkel találkozhatunk, melyek védelme elengedhetetlen feladat. Ez nem csupán a művelési ágak szabályozását jelenti, hanem a rendszeres fenntartási munkákat is, mint például a megjelenő invazív növények eltávolítását, valamint az illegálisan elhelyezett hulladékok összegyűjtését.

Alulhasznosított örökségelemek funkcióváltása (J4, J5, J7, J12, J13)

Érintett települések: Pilisjászfalu, Pilisszántó, Pilisszentlélek

J4: Hunyadi János utcában található romos épületek helyreállítása – Pilisszentlélek

A Hunyadi János utcában található romos épületek látványa rombolja a tájképet és a település arculatát. Ezen épületek felújítása szükséges az egységes, rendezett településképi arculat kialakítása érdekében. Az épületek helyreállításakor a települési arculati kézikönyv ajánlásait kell figyelembe venni.

J5: Kis-Strázsa-hegyi kilátó megnyitása – Pilisszentlélek

A térségben túrázók megfelelő kiszolgálása érdekében ajánlott a Kis-Strázsa-hegyen található kilátó újbóli megnyitása, szükség szerinti felújítása. A kilátó környezetének rendezése is javasolt, a látogatókat szolgáló pihenők kialakítása tovább emelhetné a kilátó színvonalát.

J7: Kis Iskola épületének felújítása – Pilisszentlélek

Az épület helyreállítása javasolt a települési arculati kézikönyv ajánlásai alapján. Az iskolaépület felújításakor figyelembe kell venni az építmény leendő funkcióját és az újonnan jelentkező igények szerint érdemes elvégezni a beavatkozásokat. A közösségi célú hasznosításnak kiemelkedő szerepe lehet a helyi közösség összekovácsolásában.

J12: Felhagyott temető gondozása, rendezése – Pilisszántó

A település központjában található régi temető területét mára felhagyták, holott annak növényvilága értékes. A temető környezetének rendezésével, a síremlékek helyreállításával, karbantartásával, emlékkertként történő használatával ismét régi fényében tiszteleghetne ez a terület. A temető mellett található az orvosi rendelő szomszédságában kialakított játszótér, melynek területe szinte egybeolvad a temetővel, e két terület egymástól való vizuális elválasztása is ajánlott.

J13: A vasútállomás mellett található funkció nélküli zöldfelület rendezése, az ott található romos épület felújítása, hasznosítása – Pilisjászfalu

A szabadon álló zöldfelületen kialakítható egy olyan parkosított terület, mely alkalmas közösségi programok, rendezvények lebonyolítására. A közelben található romos épület helyreállításával és új funkcióval való felruházása után az építmény is alkalmas lehet közösségi célra, rendezvényhelyszínnek.

Közterületek környezetrendezése (J15, J16, J17)

Érintett települések: Piliscsév, Pilisszántó, Keszölc

J15: Béke utca menti játszótér és park rendezése – Piliscsév

A játszótér és a park területének rendezésével egy minőségi, megfelelő funkcióval rendelkező közösségi terület kialakítására lenne lehetőség. A park alkalmas lehet közösségi programok, rendezvények lebonyolítására, ám ehhez szükséges a terület megfelelő átalakítása.

J16: A „Kék ház” környezetének rendezése – Pilisszántó

A település leendő rendezvény központjának szánt „Kék ház” környezete átalakításra szorul, hogy az épületen kívül a környezete is megfelelő helyszínként szolgálhasson a rendezvények megtartására.

J17: Erzsébet park rendezése, Szabadság tér felújítása – Keszölc

Keszölcön több olyan helyszínnel is találkozhatunk, melyek a megfelelő beavatkozások következtében alkalmasak lehetnek közösségi rendezvények megtartására. Az Erzsébet park mellett halad el több fontos túraútvonal is, így ott ajánlott a túrázók számára egy pihenő kialakítása. A település központjában található Szabadság tér is felújításra szorul. Jelenleg meglehetősen szabdalt tér látszatát kelti, melynek jelentős részét parkoló terület teszi ki. A parkoló áthelyezésével, egy tágasabb rendezvényteret lehetne kialakítani.

Sporttevékenység megfelelő szabályozása (J10, J11)

Érintett települések: Piliscsév, Pilisszentkereszt, Keszölc

J10: Siklóernyőzés szabályozása térben és időben

A térségben több településen is találkozhatunk silóernyőzésre alkalmas területekkel. Ugyan e tevékenység megtiltása nem szerepel javaslatunk között, viszont megfelelő mederbe terelése indokolt. Ajánljuk a siklóernyőzés szabályozását és a kevésbé érzékeny területekre történő visszaszorítását. A térségben magas arányban található természetvédelmi szempontból jelentős területek. Az ilyen

területek közelében a védett növények virágzásakor, vagy a területen költő madarak költési idejében ajánlott szüneteltetni az ilyen jellegű tevékenységeket.

J11: Motocross pálya tájba illesztése, használatának korlátozása – Piliscsév

A Piliscséven található motocross pálya nem csak a tájképet zavarja, hanem a környezetében található növényzetet is. A pálya markáns látványként jelenik meg a közlekedési útvonalak irányából, a zavaró hatás fásítással csökkenthető. A pálya helyszínéül szolgáló domb másik oldalán értékes növényeket figyelhetünk meg, melyekre rossz hatással van az intenzív használat. A növényvilág védelme érdekében fontos a pálya használatának korlátozása mind térben, mind időben.

Szellemi örökség ápolása, továbbadása (J42)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisszántó, Keszölc

A térségben érezhető agglomerációs hatás egyik következménye, hogy egyre többen költöznek a vizsgált településekre a fővárosból. Az újonnan érkező lakosok más kultúrához szoktak hozzá ezért elengedhetetlen a település lakosaihoz való integráció előmozdítása. Különböző közösségi programok szervezésével a lakosok megismerkedhetnek a térség hagyományaival, szokásaival. Szemléletformáló, környezeti nevelést szolgáló programok segítségével a lakosok megismerkedhetnek a természettel, a Pilissel, annak értékeivel, így fogékonyabbak lehetnek azok védelmére. A szellemi örökség fennmaradáshoz elengedhetetlen a generációk közötti tudásátadás is, ebben kiemelt szerepe lehet az oktatási intézményeknek, néptáncsoportoknak, művelődési házaknak is. Térségi összefogással, színesebb programokkal, költséghatékonyabb módon megvalósítható a hagyományörzés.

Turisztikailag túlhasznált területek tehermentesítése (J46)

Érintett települések: Pilisszentkereszt, Pilisszentlélek

A térségben több olyan területtel is találkozhatunk (Dobogókő, Dera-szurdok, Pilisszentlélek), melyek turisztikailag túlhasználtak. Ezen területek tehermentesítésével enyhíthető a jelenlegi helyzet. A térségben található értékek bemutatásával, a területek megfelelő marketingjével jobban eloszlanának a térségbe látogató turisták. A turisztikai fejlesztéssel részletesebben foglalkozunk a tanulmány turisztikai pillérében.

Vonalas infrastruktúrák elválasztó hatásának ellensúlyozása (J1, J2, J48)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Keszölc

J1: Biztonságos átkelőhelyek kialakítása – Piliscsaba, Pilisjászfalu

A térségen áthaladó 10-es út és a vasút nagysebességű átmenő forgalma megnehezíti az átkelést és ezzel jelentős elválasztó hatással bír a településeken belül és kívül egyaránt, mely Piliscsabán és Pilisjászfalun jelentkezik a legdominánsabban. Az autóúton biztonságos átkelőhelyek kialakítása javasolt, melyek kialakítása során figyelembe kell venni az autósok igényeit is, ezért –ahol a

körülmények engedik - a többszintű átkelés (elsősorban alagút) lehetőségeit sem szabad figyelmen kívül hagyni.

J2: 117-es út védőfásítása, fragmentáló hatásának enyhítése – Keszölc

A Keszölc nyugati oldalán áthaladó 117-es útnak jelentős tájképromboló és fragmentáló hatása van. A zavaró látvány csökkentése érdekében védőfásítás, fasorok telepítése javasolt. A fragmentáció enyhítése céljából a kistestű állatok számára útalatti átjárók létesítése ajánlott.

J48: Unikornis lovarda zavaró hatásának enyhítése – Piliscsaba

Piliscsabán, a Kenyérmezői-patak mentén haladó út végigjárhatóságát akadályozza az Unikornis Lovarda területe. E konfliktus enyhítése érdekében ajánlott a lovarda telkének rendezése és a vízfolyás mentén haladó út nyomvonalának rendezése.

Vonalas zöldinfrastruktúra elemek létesítése (J3)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Keszölc, Pilisszentlélek

A térség településein vizsgáltuk a történelem során eltűnt fasorokat és örökségvédelmi szempontból javasolt ezek lehetőség szerinti helyreállítása. A fasorok újbóli telepítésével felidézhetjük a térség múltját, továbbá a tájképi szempontból is javulást idézhetünk velük elő.

Örökségelemek állagmegóvása, környezetrendezése (J33-J37)

Érintett települések: Piliscsaba, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisszentlélek

J33: Erzsébet-kút környezetének és a Kálvária fogadóterének rendezése - Piliscsaba

J34: Shaolin falu megfelelő fenntartása, új funkció kialakítása - Pilisszentlélek

J35: Mészégetők karbantartása, bemutatása – Pilisszántó, Piliscsév

J36: Trézsi-forrás környezetének rendezése, Csillagösvény megfelelő fenntartása - Pilisszántó

J37: Pincefalu elhanyagolt épületeinek felújítása, megfelelő szabályozás kialakítása – Piliscsév

Jelen bekezdésben felsorolt örökségelemek jelentős hatással vannak a térségre, fenntartásuk a hagyományok megőrzése szempontjából kiemelt fontosságú. Az Erzsébet-kút, a Kálvária, a Trézsi-forrás, a Csillagösvény megfelelő fenntartása, környezetének rendezése hozzájárulhat a túrázóknak nyújtott élmény növeléséhez, a rekreáció lehetőségének fejlesztéséhez.

A mészégetők meghatározzák a térség múltját, hisz a mészégetés hagyománya igen jelentős volt a településeken. Sajnos a legtöbb fennmaradt mészégető állapota nem megfelelő, balesetveszélyes. A hagyomány továbbvitele szempontjából, az elmúlt évszázadokra jellemző ipari tevékenységek bemutatása érdekében ajánlott ezen értékek helyreállítása, tematikus utakra felfűzése. A Pilisszentléleken található Shaolin falu területe jelenleg kihasználatlanul pusztul. A terület rendezése és új funkcióval való ellátása lehetővé tenné, hogy a Shaolin falu területén közösségi programok, rendezvényeket tartsanak.

Természetvédelmi kezelés, tájgondozás (J23, J24, J25)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév, Pilisszántó, Kesztlőc, Pilisszentkereszt, Pilisszentlélek

J23: Invazív növények visszaszorítása

Az invazív növények a térségben mindenhol jelen vannak, hol kisebb, hol nagyobb mértékben. Ezen agresszívan terjedő növények megfékezéséhez szükséges van a területek megfelelő gondozására, a gyepek területek kaszálására, legeltetésére, különösen a védett területeken és környékükön.

J25, J25: Tájgondozás, művelt területek szakszerű gondozása – Pilisszántó, Kesztlőc

Kesztlőcön és Pilisszántón is található olyan területek, melyek ugyan nem felhagyottak, de nem megfelelően gondozottak és ennek hatására a területeken megkezdődött a cserjésedés, a szukcesszió elkezdte átvenni az uralmat. Ezen területek eredeti állapota szakszerű gondozással, a szükséges fenntartási munkák elvégzésével fenntartható.

Felhagyott területek rehabilitációja, környezetrendezése (J27-J32)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév, Pilisszántó, Kesztlőc, Pilisszentlélek

J27, J32: Felhagyott bányaterület rehabilitációja – Piliscsév, Pilisszántó

Piliscséven és Pilisszántón a felhagyott bányaterületek tájba illesztése, rehabilitációja indokolt. Ezen területek új funkcióval való ellátásával új, izgalmas területek nyílhatnak a közösségi programok és a turizmus számára is. A rehabilitáció során érdemes ügyelni arra, hogy az újonnan kialakított területek illeszkedjenek a településhez és közvetlen környezetükhöz. Nagyobb tömeget vonzó funkció tervezése esetén prioritást érdemel a környék terhelhetőségének figyelembevétele és a tervezett funkció parkolási, illetve közműigényéről, kummulatív hatásairól sem szabad elfelejteni a tervezés során.

J28: Homokbánya rehabilitációja, a kialakult élőhelyek védelme – Kesztlőc

A kesztölci homokbánya rehabilitációja során kiemelt figyelmet kell fordítani a bánya bezárása óta kialakult élőhelyek védelmére.

J29: Kőbánya rehabilitációja, a kialakult látványkapcsolatok figyelembevételével – Kesztlőc

A kesztölci kőbánya megjelenésének fontos tájképi hatása van, a kialakult látványkapcsolatokban kiemelt szerepet tölt be. Méretéből adódóan a kialakult tájseb el nem tűntethető, de némiképp mérsékelhető a bánya tájba illesztésével. A bányagödör utóhasznosítása esetén követelmény, hogy az új funkció ne rombolja tájképet, látványkapcsolatokat.

J30, J31: Bánya tájba illesztése – Piliscsaba, Pilisjászfalu

Működő bányák esetében is szükség van a bányagödör rekultivációjára, a tájba illesztésre. A bányaudvaron található épületek, gépek látványa zavaró lehet a tájban. Megfelelő védőfásítással enyhíthető a nyersanyag kitermelésével okozott konfliktus hatása.

Településkép, tájkép védelme (J38-J41)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév

J38-J39: Hagyományos településarculat megőrzése új beépítésű településrészeknél – Piliscsév, Piliscsaba

A piliscsévi Pincefaluban található néhány olyan épület, amely nem illeszkedik a környezetének arculatához. A települési arculati kézikönyvben szükséges kitérni a Pincefalu arculatának szabályozására, valamint a leromlott állapotú, elhagyott építményeket felújításukkor a meglévő arculathoz kell igazítani. A Kálvária utcában is található olyan újjépítésű épületek, melyek nem illeszkednek környezetükhöz. Az elkészült épületek lakosai nem kötelezhetők a homlokzatuk átalakítására. Annak érdekében, hogy a jövőben épülő házak ne térjenek el a település arculatától a településképi rendeletben fontos kitérni az épületek paramétereinek szabályozására.

Piliscsabán is megtalálható több olyan új településrész, mely épületeinek stílusa eltér a település karakteres arculatától.

J40: Hagyományos településképpel rendelkező településrészek védelme, új épületek illeszkedése – Pilisszántó

Pilisszántón a leendő rendezvényház, „Kék ház” homlokzata jelentősen eltér a település arculatától. Javasolt az épület homlokzatának oly módon kialakítása, mely illeszkedik a települési arculathoz.

J41: Megfelelő szabályozás az iparterületek terjedésének megállítására – Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév

A térségen áthaladó 10-es út mentén jelentős méreteket öltenek az ipari-gazdasági területek, valamint új ipari-gazdasági terület alakult ki Piliscsév külterületén is. Az ipari-gazdasági építmények tájképromboló hatásúak, ezek tájba illesztése, takarása elengedhetetlen feladat a Pilis tájképi beavatkozásokra fokozottan érzékeny térségében. Javasolt korlátozni további iparterületek kialakításának lehetőségeit, és figyelmet fordítani a már épületek takarására, tájba illesztésére, a település arculatához való igazodására.

Történeti tájhasználat helyreállítása, védelme (J19-J22)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Kesztlőc, Pilisszentlélek

J19, J20, J22: Felhagyott szőlőterületek (J19), gyepek (J20) és fás legelők (J22) visszaállítása azokon a területeken, ahol ez még ma is lehetséges és a gazdálkodók fogékonyak rá. A térség karakterét ezek a területek határozzák meg a legjobban, ezért védelmük elengedhetetlen feladat. A térségben működő jelentős számú lovarda és major tulajdonosait érdemes bevonni egy térségi szintű fás legelő helyreállítási programba.

J21: Nem megfelelő állapotú kopárfásítások újbóli fásítása a területre potenciálisan jellemző, őshonos fajokkal.

Településszegélyek gondozása (J49)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Keszölc

A települések vizsgálata során megállapításra került, hogy a belterületek szegélye vizuális szempontból nem mindenhol megfelelő, sok helyen hiányoznak az esztétikus, rendezett látványt nyújtó, zöld településszegélyek. Megfelelő gondozással és fenntartással a településszegélyek állapota javítható.

Településkapuk kiépítése egységes arculattal (J18)

Érintett települések: Piliscsaba, Pilisjászfalu, Piliscsév, Pilisszántó, Pilisszentkereszt, Keszölc, Pilisszentlélek

A leendő Pilisi Natúrpark településkapuinak kialakítása, rendezése javasolt. A településkapuk arculatának egységesítése segítheti a natúrpark egységes megjelenését. A térség „kapuhelyzetben” lévő pontjait az *Örökségvédelmi javaslatok c. tervlap* tünteti fel, e tekintetben a közúti, vasúti és gyalogos kapuhelyzetekre egyaránt érdemes tekintettel lenni. Azonos stílusú információs táblák, szimbólumok kihelyezésével, egységes utcabútorok használatával érzékeltethető a natúrparkba érkezők és azt elhagyók számára, hogy hol húzódik a „Pilis szíve”, a tervezett Pilisi Natúrpark határa.

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Örökségvédelmi javaslatok

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- - - Közigazgatási határ
- Belterülethatár
- Főút
- Vasút
- Vízfolyások

Javaslat típusa

- /// Vízfolyások menti élőhelyek védelme
- Alulhasznosított örökségelemek funkcióváltása
- Közterületek környezetrendezése
- Sporttevékenység megfelelő szabályozása
- /// Szellemi örökség ápolása, továbbadása
- /// Turisztikailag túlhasznált területek tehermentesítése
- /// Vonalas infrastruktúrák elválasztó hatásának ellensúlyozása
- /// Vonalas zöldinfrastruktúra elemek létesítése
- Örökségelemek állagmegóvása, környezetrendezése
- /// Természetvédelmi kezelés, tájgondozás
- Felhagyott területek rehabilitációja, környezetrendezése
- /// Településkép, tájkép védelme
- /// Történeti tájhasználat helyreállítása, védelme
- /// Településszegélyek gondozása

Pontszerű javaslatok

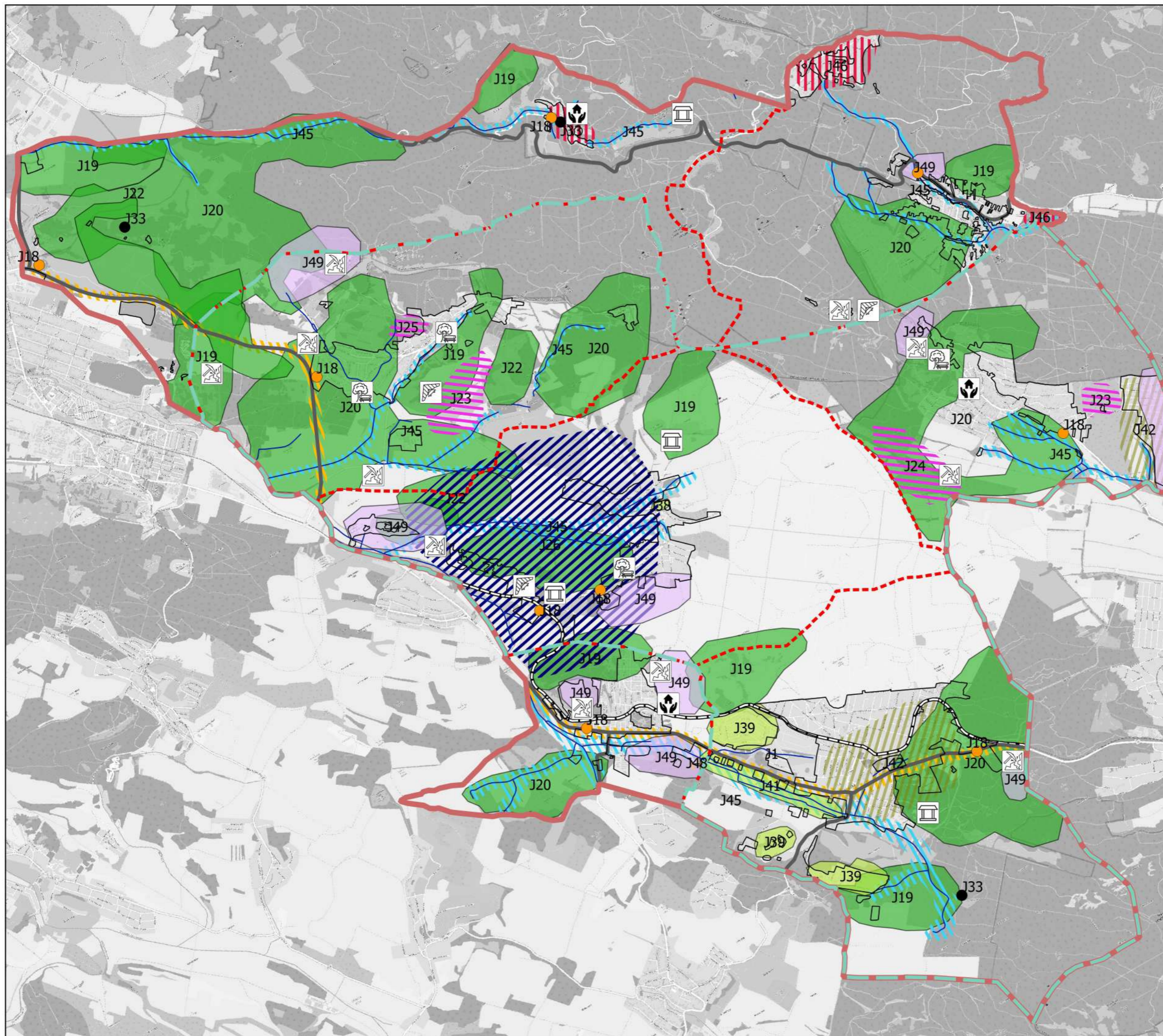
- Településkapuk kiépítése egységes arculattal
- Pontszerű elemek környezetrendezése

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

VII/2. Terület, -vidékfejlesztés helyi gazdaságfejlesztés (III. pillér)

A helyzetfeltárás során vizsgált a terület mindennemű adottságait, erősségeit, gyengeségeit, potenciálisan fejlesztendő területeit stb. Jelen fejezetben dolgozzuk ki a feltártak alapján a térség fejlődését szolgáló jövőképét, fejlődési és fejlesztési irányait, valamint az ezekhez szükséges térségi eszközrendszert.

VII/2.1. Forгатókönyvek

A különböző feltárt adatok, problémák, fejlesztési elképzelések több forгатókönyvet is alkottunk az egyes folyamatok szemléltetése és lehetséges következményeinek megértése céljából.

VII/2.1.1. Beavatkozás nélküli forгатókönyv

Mielőtt elkezdtek kidolgozni fejlesztési javaslatokat elgondolkodtunk azon, hogy vajon mi történne a térséggel, ha nem avatkozánk be és a térségben minden a megszokottnak megfelelően működne a jövőben is. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy a térség nem fejlődne tovább és konzerválna a jelenlegi állapotot. Ebben a forгатókönyvben azt tekintjük át, hogy mi történne, ha a fejlesztések továbbra is a mai ütemben és a mai irányokban haladnának tovább.

A térség lakosait napjainkban az M100-as autótú leendő nyomvonala foglalkoztatja leginkább, így mi sem mehettünk el ezen fejlesztési terv mellett. Az autótú tulajdonképpen kettévágná a térséget, ezáltal még kevésbé lenne lehetőség a települések közötti összefogás erősítésére. A települések várhatóan egyre nagyobb és élesebb versenybe kezdenének a gazdasági fejlődés reményében az útvonal mentén kialakításra kerülő iparterületek „benépesítésében”. Az iparterületek kiterjedésének növekedése negatív hatást gyakorolna a természeti területekre, hisz vélhetőleg zöldmezős beruházások keretében alakulnának ki ezek a területek. A térség egyik legnagyobb értéke a természet közelsége, a csend és a nyugalom. A gyorsforgalmi út és az ipar ezt szinte az ellentétére fordítaná. A térségben növekedne a zajterhelés, mely sem természetvédelmi szempontból sem a városból a településekre költözni szándékozók szempontjából sem lenne ajánlatos. A területhasználatok átalakulásával megváltozna a tájjelleg. Várhatóan a fejlesztések a gyepterületek kárára történne. A természetes ökoszisztéma ily módon történő felborítása botanikai és zoológiai károkhoz is vezethetne.

Az ipar által okozott veszély mellett az újonnan betelepülő lakosok akaratlanul is maradandó kárt okozhatnak a településeken. A más kultúrában nevelkedett lakosok igényei mások lehetnek, mint az

ezekben a községekben nevelkedett embereké, ahogy azt már a problémafánál is leírtuk. Az idős lakosság elhalálózásával elveszhetnek a hagyományok, hisz általában az újonnan érkezők kevésbé fogékonyak a települések hagyományaira, mint azok, akik gyermekkoruk óta a településen élnek. A hagyományok elhagyása nagy csapás lenne a térség számára. Az identitásuk tűnésével a települések elvesztenék jelenlegi bájukat és kevésbé lennének vonzóak mind a lakosság, mind a turisták számára.

A spontán fejlődés, amely felé a térség ma is halad beavatkozás nélkül a jelenlegi állapotok elmélyülését eredményezné. Tovább nőnek a települések közötti különbségek, eltérő fejlettségi szintek alakulnának ki a rendezőelv és a kommunikáció hiánya miatt. Tovább szaporodnának az összehangolatlan beruházások, amely a települések közötti versengést csak még jobban kiéleznék.

VII/2.1.2. Aktív és szoros natúrparki együttműködés által meghatározott fejlődés forгатókönyve

Natúrpark létrehozása esetén a natúrparki irányelvek mentén a turizmus fejlesztése a fenntarthatóság jegyében történne. A Natúrparkok értékvédő, értékteremtő, a természeti értékek fenntartásán alapuló, lényegében a helybéli önkormányzatok, civil szervezetek és a lakosság összefogásán alapuló területfejlesztési együttműködés. A Natúrpark létesítése hozzájárul az ökoturizmus fejlesztéséhez, a helyi nevezetességek, népi kultúrák bemutatásán keresztül a természet és a táj értékeinek megőrzéséhez, valamint a munkahelyteremtéshez és a helyi lakosság életminőségének javításához. A natúrparkok, mint a tájjelleg-védelem és a fenntartható vidékfejlesztés szervezeti egységei, egyben mintaszerű rekreációs területként is szolgálnak. Természetföldrajzi környezetük révén lehetővé teszik az ismeretterjesztést, pihenést, természet-járást, felüdülést, gyógyulást, a területi és tájhasználati alapelvek és célkitűzések mindezen állapotok megőrzését szolgálják. A Pilis a világon egyedülálló természeti és táji értékek hordozója, mint ilyen törekedni kell a táji értékeinek teljeskörű megőrzésére, ennek megfelelően első lépcsőfoka lehet a Natúrpark kialakítása.

A folyamatok pozitív alakulása során az agglomerációs nyomással való együttélés olyan módon valósul meg, hogy a térség előnyt tud kovácsolni a főváros közelségéből. A betelepülők integrálódnak a település társadalmába, a település- és térségfejlesztés értékalapon működik. A beköltözők behozott tudásukat a térség fejlesztése érdekében kamatoztatják, az oktatási intézmények pedig a térségi identitás hordozóivá és oktatóivá válnának.

A fenntartható fejlődés elveinek követésével a fejlődést a belső erőforrásokra alapoznák, a természeti és táji értékek figyelembevételével, ezáltal ún. „soft” vidékfejlesztés alakulhatna ki. A fenntartható fejlődés nem zárja ki a gazdasági létesítmények növekedését, ugyanakkor azokat az erre megfelelő helyekre helyezné, részletes környezeti vizsgálatot megelőzően, hogy a beruházások a lehető

legkisebb környezeti károkat okozzák. Hosszútávú gondolkodásmód jellemzi ezt a forgatókönyvet, hogy a jövő nemzedéke ugyanazt az értékgazdag Pilst ismerhesse meg, amely ma is a szemünk elé tárul.

VII/2.1.3. Intenzív agglomerációs nyomás forgatókönyve

Elsősorban a lehetséges negatív végkifejletet vettük számba, mely az agglomerációs nyomás fokozódásán alapszik, ami a betelepülők számának növekedését vonja maga után. Megfelelően kidolgozott jövőkép hiányában a beépített területek növekedésével egy átalakított, identitását veszített táj és szétbomlott közösség alakul ki. A beépített területek zsúfolttá válnak, az életkörülmények színvonala csökken. Az ökológiai hálózat területe csökken. A települések közötti különbségek kiéleződnek, versenyhelyzet alakul ki a befektetők és a források irányában.

VII/2.1.4. Gazdaságfejlesztésre alapozott forgatókönyvek

Versengő, profitorientált gazdaságfejlesztés forgatókönyve

Az első forgatókönyv az a profitorientált gazdaságfejlődés, ahol a természeti környezet figyelembe vétele nélkül zajlik a gazdaságfejlesztés, csupán a bevétel a fontos mind az önkormányzatok részéről, mind a beruházók részéről. Ennek eredménye az lesz, hogy a természeti környezet, az értékek eltűnnek, a biodiverzitás csökkenne, környezetkárosító beruházások valósulnak meg, amely szennyezett levegőt, vizet és talajt eredményez, melynek hatásai a térségen kívül is érezhetők lesznek. Az ipari és gazdasági területek így kontroll nélkül növekednének, a védett területek hátrányára is, ezzel pedig a tájkép is jelentős károkat szenvedne.

Kutatás és innováció-orientált gazdaságfejlesztés forgatókönyve

A kutatás és innováció orientált gazdaságfejlődés technológiai és szakképzettségi fejlődést jelentene. Egyértelműen a jelen gazdasági módszerek effektívebbé válását, korszerűbb technológiák használatát, valamint a termelés növekedését eredményezné. Szakképzett és idegen nyelven beszélő munkaerőt jelentene a térségben, amely önmagát gerjesztő folyamatként tovább növelné a technológiai fejlettséget. Ugyanakkor így egyfajta eltolódás lenne megfigyelhető a gazdaságban, és a kihasználatlan területek sem nyernének feltétlenül új funkciót, valamint a térségen kívüli munkaerő-elszívás ugyanúgy fennállna, hiszen mindenkinek nem tudna munkalehetőséget biztosítani ez a fejlődési irány.

Intenzív turisztikai fejlesztés forgatókönyve

A natúrpark létrejöttével nőni fog a turisztikai érdeklődés is a térség iránt, amely eredményezhet egy turisztika-orientált gazdaságfejlődést. Ez az értékek rohamos felújítását, védelmét eredményezné, mint az örökségi, mind a természeti elemek esetében, továbbá új szuprastrukturális elemek jelennének meg a térségben, mint a szállodák, éttermek és egyéb vendéglátóipari-egységek. Ezáltal a térség terhelése jelentősen nőne, hiszen a turisztikai termékfejlesztés maga után vonja a látogatók számának növekedését, ezzel pedig veszélyeztetné a terület jelenlegi érzékeny értékeit. Megnöve a forgalom is, amely konfliktushoz vezetne a helyi lakosok és a turisták között, az értékek elvesztésének veszélye mellett. A turisztika-orientált fejlődés csak szoros keretek között tudna valódi pozitív hatásokkal járni, így fontos lenne, hogy alapos vizsgálatok előzzék meg azt.

VII/2.2. Jövőkép

Általánosságban a Pilisi Natúrpark térsége, kihasználva a főváros közelségét, de a helyi identitásban megerősödve és arra építve egységes arculattal és társadalommal rendelkező régióvá válik, amely a természeti és kulturális értékekre, illetve a helyi gazdaságra alapozva lakóinak megélhetést, a turistáknak pedig egyedi kikapcsolódási lehetőségeket és autentikus táj-élményt biztosít.

Az agglomerációs folyamatok jövőképe alapvetően azt célozza, hogy a Budapesttől, illetve Esztergomtól való függőség oldódjon, az ingázás a helyben-foglalkoztatás növekedésével csökkenjen. A térség egyik meghatározó vonzereje a természeti táji környezete. A térség értékeinek hozzáférhetőbbé, innovatívvá tétele és az ehhez szükséges infrastruktúra fejlesztése nagyobb hozzáférést biztosít a térség használóinak számára.

A települések egyenkénti, illetve a térség egészének speciális arculatának, „alakjának” megteremtésével a térség a hazai turizmus piacon előkelő pozícióba hozhatja magát, és mint nemzetközi desztináció is megerősödik. Fontos tehát a térségben erősíteni a hozzáférést a turisztikai-desztinációkhoz, vonzerőkhöz és élményekhez: tájhoz, örökséghez, rendezvényhelyszínekhez. Mindez hozzájárul a térség gazdasági erejének növekedéséhez, valamint a környezet minőségi javulásához, nagyobb használhatóságához. Ezzel a térség még vonzóbbá válik a szellemi foglalkozás szereplői számára, azaz a „kreatív osztály” számára. Mindazokat még inkább fogja vonzani, akik az információ és innováció gazdaságot megalapozzák, működtetik. Ezáltal további képzett munkaerő is hozzájárul az egész térség fejlődéséhez, hiszen más szemléletmóddal képesek kezelni a meglévő rendszert, így új elemeket képesek behozni a térségbe, vonzó lehet az új letelepedők számára is. Ezzel együtt megteremtődik, illetve kiszélesedik annak a lehetősége, hogy a térségben

média, marketing szolgáltatások, innováció gazdaság, illetve művészet, iparművészet fejlődjön, kreatív vállalkozások telepedjenek meg. Ezek lépésről lépésre megváltoztatják a térség hozzáadott érték termelésének lehetőségét és hatékonyságát, miközben megváltoztatják a gazdasági-ipari struktúráját.

Nagy a potenciál a helyi termékfejlesztésben, ami minőségi és egyedi árut képes generálni, munkahelyeket teremteni, térségi kohéziós hatása van, emellett a fenntarthatósághoz is hozzájárul. Fontos megtalálni a régió arculatát is, mivel így lehet jól menedzselni egy helyszínt, ha annak megvan a maga karaktere és ezzel az adott hely is tisztában van. A marketing tevékenységek képesek összefűzni a hagyományokat, természeti, kulturális értékeket, egyedi termékeket, melyekből programcsomagokat alakíthatnak ki. Ezzel is csökkenthető a szezonális, mivel minél jobban ismerjük a helyszínt adottságait, annál változatosabb kínálati csoportokat alakíthatunk.

A kiegyenlített gazdasági fejlődés csökkentené Piliscsaba és a többi település közötti különbséget, hozzájárul a helyi és térségi közlekedési problémák feloldásához (annak megoldása szükséges a gazdaság fejlődéséhez) és az infrastruktúra elemeinek fejlesztéséhez (csatornázás, vízelvezetés rendezése).

VII/2.3. Fejlesztési alapelvek, központi értékek

A térség megfelelő és előremutató fejlődése érdekében szükséges megfogalmaztunk olyan alapelveket és központi értékeket, melyek mentén az egyes fejlesztéseknek folyniuk kell, hogy azok között a kohézió kialakulhasson és a felvázolt pozitív jövőképek jöjjenek létre.

Fejlesztési alapelvek	
Táji, természeti, kulturális örökség értékek megőrzése és az ezekben rejlő potenciál felhasználása a térség identitásának erősítésére és fenntartható fejlődésére	Horizontális fejlesztési elvek: - Fenntartható környezet- és tájhasználat - Barnamezős (volt katonai és bánya-) területek hasznosítása - Korszerű információs és kommunikációs technológiák alkalmazása - Térségen belüli partnerségi együttműködések ösztönzése
A helyi lakosok életminőségének javítása, a települési funkciók palettájának bővítése	
Természetközeli, hagyományos gazdálkodási formák erősítése	
A helyi gazdaság erősítése és helyi szolgáltatási láncok kialakítása	

Központi értékek:
a természet közelsége, élő örökség a Pilis-hegység
természeti erőforrások
jó elhelyezkedés (medium regni - ma az ország zöld szíve), megközelíthetőség
a 'pilisi ember' - a tájjal együtt élő ember, és ez a lelkületében kifejeződik

A fenntartható fejlődés az, amely a natúrpark létesítésével, annak érdekeivel, és elveivel leginkább összehangolható, a Pilis természeti környezetét megbecsülő, nem károsító forgatókönyv. Fontos, hogy az értékeket megőrizzük, ugyanakkor hogy gazdaságilag is kiaknázzuk a lehetőségeket a térségben, ehhez pedig a legjobb területhasznosítási módokat keressük. A Pilisben a környezet, a természeti értékek már-már spirituális értéket képviselnek, hozzátartoznak a helyiek identitásához, ettől pedig a lakókat nem foszthatjuk meg, ezért egy olyan módszert kerestünk, amely a helyi lakosság számára is megfelelne, így döntöttünk a fenntartható gazdaságfejlesztések forgatókönyve mellett.

A fenntartható gazdasági fejlesztés legfontosabb alapelve a belső, már meglévő erőforrásokra építés, amely a jelenleg alul hasznosított területek új funkcióval való felruházásán kívül a természeti-domborzati, és infrastrukturális adottságok figyelembevételével is jár. Fontos a környezet védelme, a környezetkímélő módszerek alkalmazása, amely alapja a szelíd beruházás-fejlesztésnek, hogy a Pilis ne veszítse el a jelenlegi arculatát, az értékek pedig megóvásra kerüljenek.

A térséget a beruházók számára vonzóvá kell tenni, hogy új gazdasági területek jöhessenek létre, ugyanakkor a környezetre ebből a szempontból is ügyelni kell, hogy hátrány ne származhasson ebből. Ehhez szorosan kapcsolódik az infrastruktúra fejlesztése, amely nemcsak a beruházókat segítené, hanem a helyi lakosság közlekedését, a turizmust, és a térségi kapcsolatokat is.

További fontos irányelv a kommunikáció. Amely mind vonatkozik a településekre és a helyi lakosságra is. Fontos, hogy létrejöjjön egy rendezőelv, a kapcsolatteremtés a közösségek között, amely az erőforrások, a feladatok és a munka megosztását eredményezik, hogy a fejlődés mindenki számára előnyökkel járhasson, és mindenki számára elfogadható módon valósuljon meg. Ennek fontos elve a szubszidiratitás, hiszen a térségi problémákat csak térségi szinten, a települési problémákat pedig települési szinten lehet orvosolni. Ez elősegíti a térség összehangolt fejlődését, valamint, hogy a lehető legjobb döntések születhessenek meg a fejlesztéseket illetően.

A tervezés folyamatába be kell vonni a helyi lakosságot is, különböző közösségi tervezési módszerekkel, hogy számukra is megfelelő eredmények születhessenek, amely alapja a helyi szinergiák

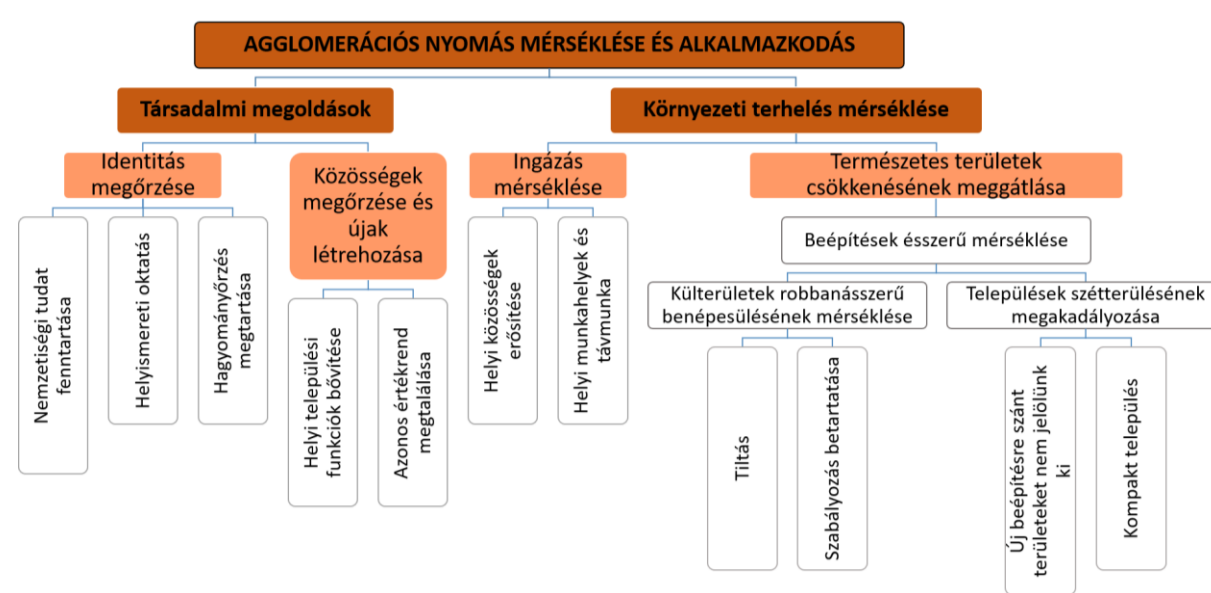
megőrzésének. Elsősorban a helyi lakosságnak tervezünk, az ő életüket szeretnénk jobbá tenni a beavatkozásokkal, így az ő véleményük megkérdezése elengedhetetlen a fejlesztések tekintetében.

Hogy a fejlődések a jövőben is környezetkímélően, a lehető legkisebb károkat okozva tudjanak megvalósulni, fontosnak tartjuk egy monitoring rendszer kiépítését, amely a kibocsátások, ártalmak és egyéb hatások folyamatos ellenőrzésével, esetenként pedig konkrét mérésével jár, hogy a káros hatásokat a létesítés után is minimalizálni tudjuk, valamint hogy a beruházásokat folyamatos innovációra ösztönözzük, hogy a legkorszerűbb, legkevesebb terheléssel járó módszert alkalmazzák.

VII/2.3.1. Célfá

Az agglomerációs folyamatokat és gazdaságfejlesztést érintő célok ábrázolására cél fákat alkottunk, melyek strukturáltan, hierarchikus rendben mutatják be az egyes fő célok ok-okozati összefüggéseit, ezáltal céljaival gyökerüknél megragadva a problémákat, melyek mentén valós megoldást nyújtó fejlesztési javaslatok alakulnak ki.

Agglomerációs folyamatokat érintő célok

Az agglomerációs folyamatok tekintetében elérendő fő célként az agglomerációs nyomás mérséklését és az alkalmazkodást tűztük ki célul, így nem egy egyoldalú tiltó vagy megengedő megoldást irányzunk elő, hanem egy kompromisszumos, a fenntartható fejlődés jegyében megszülető fejlesztési elképzelést vázolunk.

A cél elérést két fő csoportra bontottunk, ahogyan a problémafa esetében is. Az egyiket társadalmi megoldásoknak neveztük, mely a helyi identitás megőrzéséből és a közösségek megőrzése és újak

létrehozása célból épül fel. Az identitás megőrzéséhez három további rész célt fogalmaztunk meg, melyek a nemzeti tudat fenntartása, a helyismereti oktatás és a hagyományörzés megtartása. Ezek együttesen a megfelelő identitástudat (újra)kialakulását vagy a meglévő további erősödését eredményezik. A közösségek megőrzéséhez és újak létrehozásához szükséges a helyi települési funkciók bővítése, melyek új tereket nyitnak a közösség összekovácsolódására, továbbá egymás megismerésével kialakulhat az azonos értékrend, mely a közösségek további erősödését eredményezi.

A másik célcsoport a környezeti terhelés mérséklése, mely az ingázás mérséklés és a természetes terület csökkenésének meggátolása részcelokból épül fel. Az ingázás mérséklésének megoldásaként a helyi közösségek további erősítését tűztük ki egyik célul, mivel ha jó és erős közösség alakul ki, akkor a térség munkaerő megtartó ereje is fokozódik, a munkakörnyezet és kedv javulása által. Ehhez csatlakozik még a helyi munkahelyek bővítése és a távmunka lehetőségeinek biztosítása is, mely eredményeként az lakosság a munkáját is a térségben végezné, bármilyen legyen is az. A természetes területek csökkenésének meggátolása a problémafához hasonlóan a különböző szintű célkitűzések esetében is igen komplex. Fő alcélként a beépítések ésszerű mérséklését irányozzuk elő, amely egyrészt a külterületek robbanásszerű benépesülésének mérsékléséből áll, összehangolt és kontrollált településfejlődés, a szabályozások átgondolt, egyeztetett kialakítása és betartása által. Másrészt a települések indokolatlan szétterülésének megakadályozásából áll, amit az új beépítésre szánt területek kijelölésének ésszerűsítése és a kompakt települési formák kialakításával képzelünk el.

Gazdasági folyamatokat érintő célok

A gazdaság folyamatokat érintő célfa megalkotásánál a legfontosabb, átfogó célul tűztük ki a kihasználatlan területek megfelelő hasznosítását, amely a térség gazdasági fejlődését biztosítani tudja.

Ehhez a beruházók érdeklődésének felkeltése szükséges elsősorban, hogy új gazdasági területek jöhessenek létre a térségben. Ehhez a helyi munkaerőt képzettségét kell javítani, a nyelvtudásuk is komoly vonzerőt jelenthet a potenciális beruházók számára. Szükséges az infrastruktúra kiépítése, mind az utak minőségére, mind a közművesítésre vonatkozóan, továbbá a rendezetlen területeken elengedhetetlen a vízelvezetés problémáinak megoldása. Hátráltató tényezőként merült fel a védett területek miatti korlátozások, melyek szükségesek, viszont összehangolhatók a beruházásokkal, olyan területek kijelölésével, melyek nem tartoznak védettség alá (mint például a barnamezős területek), és ezek támogatásával.

A térségen kívüli munkaerő-elszívást a helyben biztosított munkalehetőségek és a versenyképes fizetés lenne képes orvosolni, ez részben a beruházások megvalósításával jöhetne létre, részben pedig helyi szemléletformálást is igényel.

A települési összhang megteremtése is elengedhetetlen tényező a fenntartható gazdasági fejlődés megteremtéséhez. Ehhez szükséges a már említett rendezőelv kialakítása, amely egy önkormányzatokkal közös együttműködésen alapuló feladat. Az összehangolt fejlesztések pedig csökkenthetik a települések közötti erőforrásokért és bevételért menő versengést. A helyi ellentéteket enyhíteni lehet közösségi tervezési eszközökkel, valamint kommunikációval, amelyet a natúrpark megvalósítása jelentősen támogatna.

A barnamezős beruházások megvalósulása a zöldmezős fejlesztések helyett kiemelt cél, hiszen ez az, amely közvetlenül csökkenti az alulhasznosított területek számát a térségben. Ehhez a legfontosabb szempont ezen terület infrastrukturális állapotának javítása, amely elősegítheti a funkcióváltást és a területek megújítását. A felhagyott szőlőterületek újbóli hasznosítása is segítheti a barnamezős beruházásokat, hiszen így egy másfajta funkcióvesztett területek nyernének új hasznosítást, és nem ezeket építenék be zöldmezős beruházásként.

VII/2.3.2. Fejlesztési javaslatok

A fejlesztési javaslatok megalkotásához fő intézkedési csoportokat határozunk meg, melyek jelen esetben a gazdaságfejlesztéssel és az agglomerációs folyamatokkal képeznek tágabb-szorosabb kapcsolatot.

Fő intézkedési csoportok:

1. Regionális kapcsolatok fejlesztése és kiegyensúlyozása
2. Térszerkezet - versenyképes, kiegyensúlyozott helyi gazdaság térségi pozícionálása

3. Fenntartható, táji örökségre alapozott tájhasználat, tájképvédelem
4. A társadalom közösség-alapú, harmonikus fejlesztése
5. Infrastruktúra hálózat optimalizálása és környezetbarát fejlesztése

A regionális kapcsolatok fejlesztése és kiegyensúlyozása

Olyan policentrikus térség kialakítását javasoljuk, amely lehetővé teszi a települések funkcionális összekapcsolását, illetve egymást kiegészítő feladatellátását. Fontosnak tartjuk, hogy a natúrpark, egységes, együttműködő térségként, saját érdekeinek képviselőjére képes legyen. Regionálisan és nagytérségi szinten nyitottan és több szálon kapcsolódjon környezetéhez. Különös tekintettel a szomszédos különböző szintű központokhoz (Budapest, Budapesti Agglomeráció, Pilisvörösvár, Dorog, Esztergom) és területi egységekhez, szereplőkhöz (Szolvákiában, Gerecsében és a Duna-mentén).

Térszerkezet - versenyképes, kiegyensúlyozott helyi gazdaság térségi pozícionálása

Elengedhetetlen lépés a gazdaság- és területfejlesztési intézményi kapacitás növelése, fejlesztése, és a vidékgazdaság megerősítése, melynek fontos komponensei közé tartozik a helyi gazdaságfejlesztés, sajátos megyei tájgazdálkodási vertikum felépítése. Ennek értelmében a helyi termékek piacának megteremtése, azaz őstermelői piac létrehozása, illetve a helyi termékek nagykereskedelmi értékesítése, mely a térség számára reklámul szolgál. Mindezt a Pilisi termék, termékcsomag létrehozásával, mely egyedi logoval ellátott. A termelők és a térségi szereplők közötti eredményes kommunikáció teheti lehetővé ezt a fejlesztési irányt, továbbá fel kell mérni az egyes települések milyen termékek előállítására tudnak specializálódni, hogy tehermentesítsék egymást, így versengés helyett kooperáció alakuljon ki. Nagy potenciál rejlik továbbá a vadgazdálkodásban, vadgyümölcsök termelésében, minőségi biotermékek előállításában, sajt és egyéb tejtermékek gyártásában és borkészítésben.

Fenntartható, táji örökségre alapozott tájhasználat, tájképvédelem

A minőségi és valóban unikális helyi termékek előállításához szükségszerű a hagyományos gazdálkodási módok előnyben részesítése és prioritizálása. Ezáltal a helyi termékek megfelelő minőségűek és a térséghez kimagasló reklámértékkel bíró termékekké válnak, így javasoljuk a hagyományos gazdálkodási módok előnyben részesítését és védelmét a Pilisi Natúrparkban.

A településkép-, örökség- és tájképvédelem erősítése szempontjából a védelem erősítése a cél. Ehhez a megfelelő szabályozási eszközök - szabályozási övezetek - kialakítását irányozzuk elő.

A helyzetfeltárás során láthatóvá vált, hogy a barnamezős területek nagyfokú fejlesztési potenciált hordoznak magukban, melyek racionális és átgondolt hasznosításával a területi fejlődés pozitív irányba változhat.

A társadalom közösség-alapú, harmonikus fejlesztése

A helyi közösség erősítés és a közösségi élet javítása, továbbá nem elhanyagolható gazdasági haszon céljából a helyben történő foglalkoztatás erősítését javasoljuk. Ezáltal az itt élő népesség nem csak egy helyen élne egymás mellett, hanem munkájuk során személyes kapcsolatba kerülnének és munkahelyi továbbá egyéb helyi kapcsolatokon nyugvó közösségek jönnének létre.

Emellett további közösségfejlesztő programok, mint pl. a fakultatív nemzetiségi különórák vagy egyéb foglalkozások biztosítása elengedhetetlen a társadalom közösség-alapú fejlesztésében. A már meglévő programokhoz, mint "Te szedd" program vagy "Jobb, ha el se dobod" akciókhoz a térségben egyes települések csatlakoztak, azonban ezek térségi kiterjesztése és összehangolása további közösségformáló hatással járna, az általános tiszta környezet kialakítása mellett. Ezeken kívül az egyes települési programok - falunap, egészségnap stb. - időben és térben való összehangolása javasolt, hogy azokon a térség összes lakójának lehetőség legyen részt venni és alapvetően a térség egészségét célozza meg, mint célközönség ne csak az egyes településeket.

Infrastruktúra hálózat optimalizálása és környezetbarát fejlesztése

A közösségi közlekedés számos problémával küzd a térségben, ahogy azt már az előző fejezetekben feltártuk. Ezek főként a közúti tömegközlekedést érintik. A menetrendek optimalizálásához részletes igényfelmérés szükséges, mely feltárja az ott élők kívánalmait a közösségi közlekedéssel kapcsolatban. Továbbá számos jó példát láthatunk már Európában - Svájc, Ausztria, Németország, Magyarországon is(!) - hegyvidéki vagy kistelepülési területeken az aktuális igényalapon közlekedő buszokra. Ezek adott számú utas jelentkezésekor, egyeztetett időpontban indulnak, így az üresjáratok elkerülhetőek, ezáltal gazdaságossá és észszerűvé válik a tömegközlekedés. A korszerű fejlesztésekhez elengedhetetlen korszerű technológiai kialakítású közlekedési eszközök beszerzése, ilyenek lehetnek az elektromos - akár napelemmel működő - vagy végsősoron önvezető autóbuszok. Nincs szükség feltétlen 50-60 főt szállító buszokra, a cél az lenne, hogy a térségi buszhálózat a vasútra vigye az ott élőket, majd onnan gyorsan és hatékonyan jussanak be a városokba. Ehhez szükséges a közúti közlekedés vasúti menetrendhez való optimalizálása is.

További fejlesztési javaslatunk még a kiépített - a helyzetfeltárásban leírtakhoz igazodva - kerékpáros útvonalak bővítése, mely a településeken belüli és a települések közötti közlekedést is biztosítaná nem motoros közlekedési módon.

Külön megemlítenénk a gyalogos közlekedés problémáit. Számos települése a járdák nem megfelelő állapotúak vagy nincsenek - néhol a forgalom ritkasága miatt valóban nem is indokolt - vagy éppenséggel központi beépített terület határán megszakadnak és nincsenek összeköttetésben a külső iparterület vagy egyéb munkahelyekkel, ami ezek megközelítését megnehezíti. Ezen összeköttetések kialakítása és a meglévő gyalogos "hálózat" korszerűsítése elengedhetetlen.

VII/2.3.3. Javaslatok külső koherenciája

Fejlesztési javaslatunk külső kötődéseinek feltárása elengedhetetlen eleme a megfelelő nagytérségi és országos kohézió megteremtéséhez. A Pilisi Natúrparkot és a vizsgált területünket érintő egyéb fejlesztési irányt, célt a Nemzeti Vidékstratégia 2012-2020 határoz meg. Ennek értelmében a stratégia célja a város-vidék kapcsolat kiegyensúlyozása, melynek célrendszere hasonlóan a főváros és az alapvetően vidékies Pilisi Natúrpark térség közötti kapcsolat harmonikus megteremtésére törekszik.

Várható hatások, monitoring

A fenntartható gazdaságfejlesztés várható hatásai között szerepel a térség gazdasági fellendülése mellett a természeti értékek kiemelt védelme és megőrzése. Ezt környezetkímélő mezőgazdasági módokkal, zöldítéssel lehet elérni úgy, hogy a meglévő belső erőforrásokra támaszkodnak a települések. Ilyen érték, amely segít a térségi kapcsolat teremtésben, és a környezetkímélő gazdálkodásban a hagyományőrzés, és az erős identitástudat, amely összekapcsolja a térséget. Ez lehet az alapja a munkaerő megosztásnak és a közösségi tervezésnek, hiszen az ott élők a szemléletformálással észrevehetik ezen gazdaság fejlesztés pozitív hozadékait. Ennek a rendszernek a monitorozási indikátorait közép és hosszútávon lehet eredményesen vizsgálni. Megtörténhet egyfelől a beruházások megvalósulása után a vállalkozói oldalról, konkrét indikátorokkal mely során összemérhető lesz a termésátlag a terménydiverzifikáció előtt és után, mérhető a talaj összetétele a változatos területhasználatok következtében. Emellett az egyes hatóságok, mint Nemzeti Park, Pilisi Parkerdő vizsgálhatja a fajdiverzitást, az egyes élőlények számát, az élőhelyek konnektivitását, továbbá a terület NDVI (normalized difference vegetation index) és az abból levezetett ZFI (zöldfelületi intenzitás) értékét, így mérhetőek lesznek a területen tapasztalható változások. Az Önkormányzatok részéről fontos ellenőrzési kritérium, hogy az adott gazdasági szereplők mennyire felelnek meg az előírásoknak, jogszabályoknak, aminek felülvizsgálata a vállalkozások működése során folyamatosan kell végezni. Fontos a gazdasági szereplők mellett a lakossági elégedettség vizsgálata is, amelyet a környező tájkép diverzitásával, a funkcióbővítésekkel, új és jelenlegi munkahelyek összevetésével lehet kimutatni és formálni a lakosság hozzáállását és szemléletmódját.

A következő indikátorok alakulását javasolt követni:

<i>A regionális kapcsolatok fejlesztése és kiegyensúlyozása</i>
<ul style="list-style-type: none"> - ingázók száma, aránya - területi mérleg változása térben és időben - területi funkcionális kapcsolatok változása, térségi folyamatok alakulása
<i>Térszerkezet - versenyképes, kiegyensúlyozott helyi gazdaság térségi pozícionálása</i>
<ul style="list-style-type: none"> - megvalósult helyi piacok száma - helyben, szolgáltatók által felvásárolt helyi termék mennyisége - szőlőtermesztésre használt területek aránya a szőlőkataszterben nyilvántartott területekhez viszonyítva - látogatható borospincék száma - borral kapcsolatos gasztronómiai rendezvények száma
<i>Fenntartható, táji örökségre alapozott tájhasználat, tájképvédelem</i>
<ul style="list-style-type: none"> - hagyományosan erdőgazdálkodásra, legeltetésre, szőlőtermesztésre, gyümölcsstermesztésre és szántóként hasznosított területek aránya - helyi műemléki védettség alá helyezett objektumok száma településenként
<i>A társadalom közösség-alapú, harmonikus fejlesztése</i>
<ul style="list-style-type: none"> - helyben munkát vállaló betelepülők száma - közösségi rendezvények száma településenként és ezek látogatottsága - helyi iskolákba beiratott gyerekek száma és aránya
<i>Infrastruktúra hálózat optimalizálása és környezetbarát fejlesztése</i>
<ul style="list-style-type: none"> - a településeket összekötő helyközi (elektromos) autóbuszjáratok száma - megvalósult térségi kerékpárút (km) - akadálymentes gyalogos közlekedést megvalósított települések száma

A helyzetfeltárás során vizsgáltuk a terület mindennemű adottságait, erősségeit, gyengeségeit, potenciálisan fejlesztendő területeit stb. Jelen fejezetben dolgozzuk ki a feltártak alapján a térség fejlődését szolgáló jövőképét, fejlődési és fejlesztési irányait, valamint az ezekhez szükséges térségi eszközrendszert.

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Identitás-együttműködés fejlesztése - Irányelvek

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- Tervezett natúrpark határa
- Közigazgatási határ
- Települési belterületek határa

Térszerkezeti, infrastrukturális fejlesztések

- Kerékpárút hálózat fejlesztése
- Térségi, helyi közlekedés fejlesztése

Identitás és közösségi fejlesztések

- Tájbailejtés
- Közterület megújítása
- Terület, tájérték felújítása
- Településrészek felzárkóztatása
- Településszerkezet széthullásának korlátozása

Tervezett hagyományos tájhasználat

- Gyepes területek
- Fás legelők
- Szőlő területek
- Tájgondozás

Közösségek fejlesztése, összetartás megalapozása

- Közösségi programok, rendezvények szervezése
- Közösségi terek kialakítása, rendezése
- Továbbképzés, szakképzés

Gazdasági együttműködés szervezése

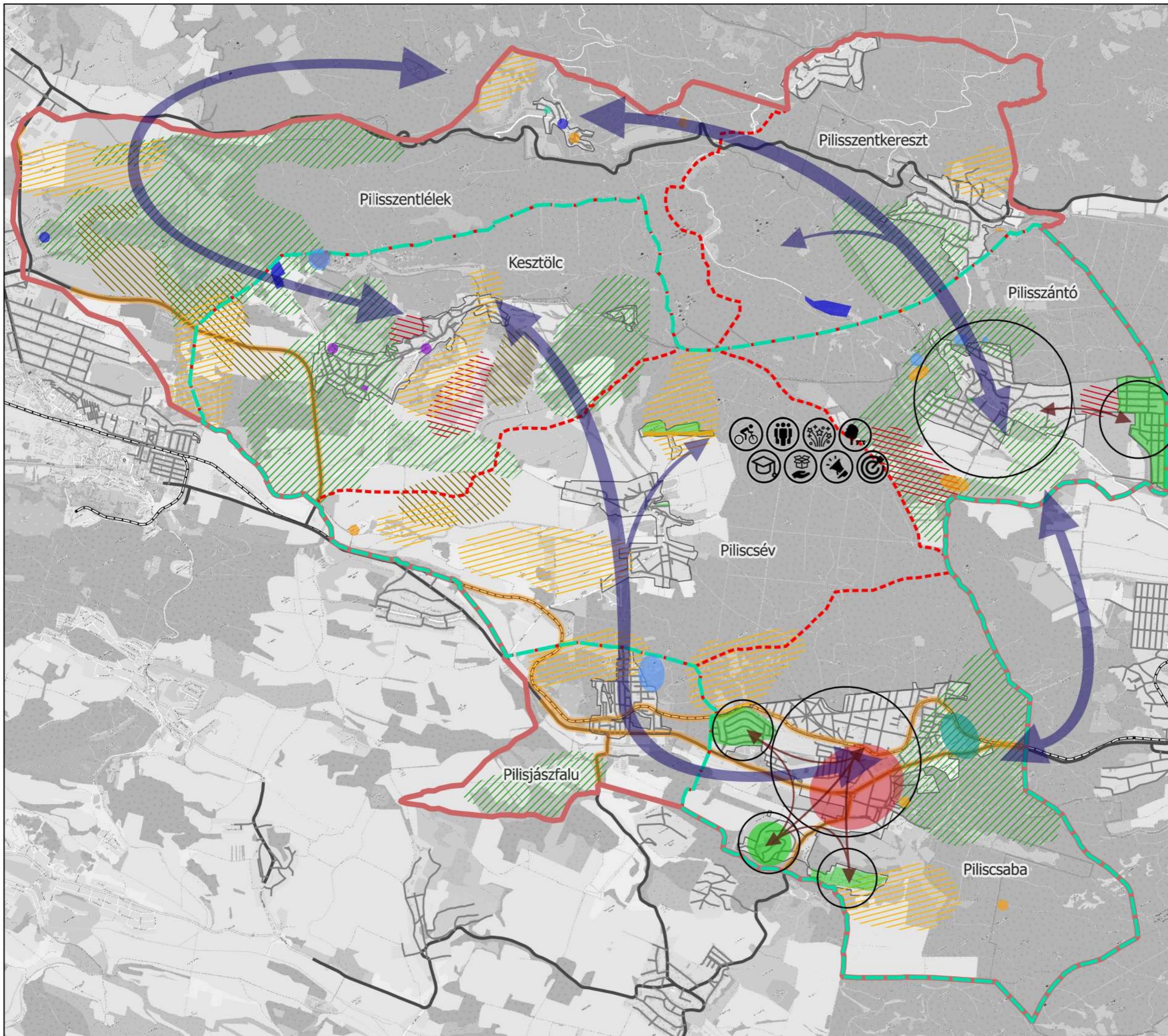
- Felhagyott bányá utóhasznosítása
- Potenciális fejlesztési terület, barnamező
- Új funkció/funkcióbővítés
- Kutatás-fejlesztés
- Gazdálkodók bekapcsolása, termékfejlesztés
- Térségi marketing
- Közös értékrend, célrendszer meghatározása

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

VII/3. Turizmus (IV. pillér)

VII/3. Javaslatok

A fejlesztési javaslatokat úgy határoztuk meg, hogy azok megvalósulásával a Pilis egyedi karakterét, tovább erősödjön és továbbra is vonzerőt jelenthessen, valamint, hogy a naturparki szemlélet ne sérüljön. Célunk, hogy a meglévő adottságokra építve valósítsuk meg a turisztikai fejlesztéseket, ugyanakkor szem előtt kell tartani a terület sérülékenységét, hogy egyensúly alakulhasson ki a turizmus és a hely terhelhetősége között.

VII/3.1. Turisztikai jövőkép a naturpark számára

Jövőképünk szerint a létrejött Pilisi Naturpark területén természetbarát turizmus működik, amely egyaránt szolgálja az aktív kikapcsolódásra és a pihenésre vágyók igényeit is. A Pilis karaktere a fejlesztések ellenére is megőrződött, továbbra is vonzerőt jelent az érdeklődők számára. A kínálat térben és időben összehangolt és jól szervezett. Hozzáértő menedzsment alatt fejlődik úgy, hogy az a szükséges igényeket ésszerű határokon belül, és a naturparki lét figyelembevételével elégítse ki. A fejlődés mellett ugyanakkor a nyugodt környezet megőrzése végig szem előtt van tartva.

A Pilisi naturparkot főleg belföldi turisták látogatják, akiknek fő érdeklődési körük az ökoturisztika, a falusi turizmus és a természetjárás. A külföldről érkezőkre is számítunk, főleg szlovákok és németek látogatnak el ide, hiszen a térség rendelkezik tót és sváb gyökerekkel, melyet a hagyományok és rendezvények kidomborítanak. A bakancsos turisták előnyben részesítik a térséget, Budapestről többen is járnak ide kirándulni, a Mátrához vagy a Börzsönyhöz hasonlóan, a közeli nagyvárosok miatt a térség elsősorban a környező területek lakosainak kikapcsolódását biztosítja. Családosok is látogatják a naturparkot egy-egy rövidebb hétfégi kirándulásra vagy hosszúhétfévékre, hétközben főleg csoportok látogatják a térséget.

A domborzati adottságokat kihasználva virágzik a bakancsos- és sportturizmus, a már meglévő elemekre építve lehetőség nyílik lovaglásra, lovas utak bejárására, kerékpározásra, extrém kerékpározásra, siklóernyőzésre, motocrossra, valamint teljesítménytúrákra és terepfutásra. Az aktív sportolás mellett a falusi turizmus kedvelői is megtalálják a számításaikat a naturparkban, a falusi hangulatot az állattartás bemutatása és a lovaglási lehetőségek alapozzák meg az épített és a természeti környezet élvezete mellett. A már meglévő fesztiválok mellett, melyeket általában a helyi fogások kísérik, lehetőség van a térség borainak, egyedi, szlovák receptjeinek megismerésére. A gasztronómiai kínálat egész évben fennáll, csárdákban és éttermekben kóstolhatják meg az ide látogatók a hagyományos ételeket, valamint helyi termékek, mint a sajtok, a méz és a bor kaphatók a településeken.

A szép természeti környezet és a kiépített zarándokút rendszer (szállásokkal, vezetőkkel) számos embert vonz, akik a testi felüdülés mellett lelkük számára is megnyugvást találnak. A naturpark látogatói rengeteg élménnyel térnek haza, szívesen visszatérnek, és ismerőseiknek is ajánlják az itteni lehetőségeket.

VII/3.2 Attrakció fejlesztési javaslatok

A turisztikai kínálat bővítéséhez a már meglévő attrakciók fejlesztésére, valamint új attrakciók létrehozására is szükség van, melyek a térség adottságaiból és lehetőségeiből indulnak ki, és a keresletre reflektálnak.

A már meglévő tendenciák szerint a térség leginkább a bakancsos turisták számára vonzó, ugyanakkor a sportturisták számára is akadnak lehetőségek. A turistautak információ-ellátottságának, és állapotának javítása hozzáad a térség vonzerejéhez, amely által több bakancsos turistát lehet a területre csábítani. Ehhez szükséges a térségben egy Kék túra pontot kijelölni, ahol a kirándulók megállhatnak, pihenhettek, tájékozódhatnak a térség értékeiről és a főbb útvonalokról. Ennek helyszínére a kesztölci Erzsébet park a legalkalmasabb, hiszen ez ma is egy ilyen pontként van nyilvántartva, csak a pihenő kiépítésére van szükség, hogy teljes mértékben el tudja látni a funkcióját, és a turisták is használatba vehessék.

A teljesítménytúrák manapság népszerű események az egész országban, melyekhez a Pilis kiváló adottságokkal rendelkezik, jelenleg is zajlanak a térségben, ugyanakkor újabb, kifejezetten pilisi túrák megrendezésére is akadna lehetőség. Ezek az új útvonalak a hegyek kevésbé ismert szakaszait mutatnák be az érdeklődőknek, és kihívásra vágyóknak. Alkalmos erre példaként a Postás út, Kesztölc és Pilisszentlélek között, amely 4 km-es hossza ellenére egy kifejezetten meredek szakasz, így versenyek lebonyolítására is alkalmas volna. A tematizált teljesítménytúrák a naturpark értékeit széles körben ismertté teszik, a látogatók érdeklődését felkelthetik a térség iránt.

A szlovák és sváb hagyományok is értékes vonzerőt jelentenek a térségben, mind gasztronómiai, mind kulturális szempontból. Ennek bemutatásában segítenek a fesztiválok és táncházak, melyek által a turisták átélhetik a hagyományokat, és részesei lehetnek az élménynek. A táncházak jelenleg kiaknázatlan potenciált nyújthatnak, csak helyiek számára szervezett és nekik vannak hirdelve, noha a kulturális turizmus kedvelői szívesen látogatják ezeket az eseményeket. A szlovák és sváb receptek, ételek élénken élnek a köztudatban, ma is autentikusan készítik őket. Ezek megkóstolására lehetőség van egyes fesztiválok, rendezvények alkalmával, ugyanakkor ezek szezonális lehetőségek. Az egész évben elérhető szlovák éttermek, csárdák vonzerőt jelentenek a gaszto-turistáknak. Itt lehetőség lenne egy szakácskönyv megvásárlására, amely a helyi recepteket tartalmazná, hogy a térségen kívüliek is

el tudják készíteni ezeket az ételeket. Mindez nemcsak a turizmus fejlődéséhez, hanem a helyi eltűnő hagyomány megőrzéséhez is hozzájárulnak.

A szlovák örökséghez hozzátartozik a mészégetés is, amely emlékei és maradványai a térségben értéket képviselnek, noha eltűnőben vannak. Ennek felélesztésére javasoljuk a mészégetők felújítását, helyenként újra üzembe helyezését, hogy egy bemutatóhely alakulhasson ki. A mészégető bemutatóhelyen, amelyet Pilisszántóra javasolunk, lehetőség volna a turisták számára, hogy részt vegyenek a hagyományban, és saját emléket is magukkal vigyenek onnan. Javasoljuk, hogy a mészégetőket egy tematikus útra felfűzve meg lehessen tekinteni, ez lenne a Mészégetők útja. A nyomvonal Piliscsévrről indul a Kopasz-hegyi mészégetőktől, innen haladna tovább Pilisszántó déli része felé, át a településen, a Csillagösvény melletti mészégetőkhöz, ahol a Mészégetők Kútja is található. Az utolsó állomása Pilisszentkeresztre tervezett, a Dera-szurdokba, ahol szintén jelentősek ezek az ipartörténeti emlékek.

A tervezési területen keresztülhalad a Makovecz-út, ám erről semmilyen információt nem találtunk a településeken a bejárásunk során, az épületek mellett elhelyezett információs táblákon kívül. A Makovecz-túra pilisi szakaszaként egy különálló túrautat terveztünk, amely nagy állóképességgel akár gyalogosan is bejárható. Az út Pilisszentkeresztről indul, Pilisszántón át Piliscsabára, ahol a Pázmáneumnál ér véget. Javasoljuk az út bekerülését a helyi kiadványokba, valamint az út nyomvonalán annak kitáblázását, hogy az éppen arra kirándulók figyelmét is felhívhassuk rá.

Teljesen új attrakcióként jelenne meg a turisztikai kínálatban a térségi zöldút, amely a Pilis értékeit és látnivalóit fűzi fel egy nem motoros közlekedésre alkalmas útvonalra. A terület domborzati adottságaiból kifolyólag nehéz olyan nyomvonalat találni, amely teljes szakaszán kerékpározható, ugyanakkor a kijelölésekor arra törekedtünk, hogy minél nagyobb szakaszon lehessen hagyományos biciklivel közlekedni. Egy fő nyomvonalat jelöltünk ki, amely lejtéséből kifolyólag kerékpározható, ez Pilisjászfalutól Kesztlőcig húzódik, ahol bekapcsolódik a Dorog felé menő bányautba, Kesztlőtől pedig Pilisszántóra Klastrompusztán át vezet. A leágazások inkább gyalogosan járhatók be, ezek rövidebb, önmagukba visszacsatlakozó szakaszok, így akár önmagukban is járhatók. A nyomvonal mentén minden településen egy pihenőt jelöltünk ki, ahol lehetőség van pihenésre, információkat olvashatunk a zöldútról és az adott település kiemelkedő értékeiről. A pihenőhelyek biciklitárolóval, asztalokkal, esőbeállóval, napelemes töltőkkel (elektromos biciklik, telefonok számára) rendelkeznek.

Új programokra is szükség van a térségben, melyek nem kifejezetten hagyományörzők, inkább újító szelleműek, így a fiatalok számára is vonzerőt jelentenek. Erre alkalmas helyszín a Pilis-tető, amely különböző rendezvények lebonyolítására is megfelelő terület, az egyéb funkciók mellett. Javaslatunk a régi rakétabázis épületeit meghagyná, ezeket felhasználná, hogy megőrizzük a Pilis-tető jelenlegi különleges hangulatát. A Pilis-tető környezetrendezése emellett azonban elengedhetetlen a

hasznosításhoz, fontos a balesetvédelem, és az épületek védelme, valamint az inváziós fajok korlátozása. A környezetrendezést követően évente megrendezett graffiti versenyek vonzanák a fiatalabb generációt, és az alkotások új köntösbe bújtatnák a leromlott állapotú építményeket.

Egyéb rendezvények is emelhetik a térség vonzerejét. A cross-pálya hasznosításaként lehetne sportrendezvényeket tartani, például ügyességi versenyeket, a Spartan Race-hez hasonlatos erőpróbákat vagy „paraszt-olimpiát”, melyeket egy teljesítménytúrával egybe lehetne kötni, ezzel fejlesztve a sportturisztikai kínálatot.

Kulturális programok jelentősek a térségben, ezek főleg a hagyományörzésről szólnak, ugyanakkor az örökségvédelem, és a táji értékek védelme így háttérbe szorul. Alkalmanként, például havonta, az időjárástól függően lehetne geocaching programokat rendezni, ahol a helyieknek és a turistáknak egyaránt, csapatokban kell megkeresni az adott tájértéket koordináták alapján. Ez nemcsak az összetartást segítené, hanem a kevésbé ismert értékek fennmaradását, megismerését is. Az értékek megtalálásához szükséges GPS-képes telefonok és egyéb készülékek használata a tinédzser korosztály számára is érdekessé teszi a túrákat.

Az ősmagyar gyökereknek is helye van a térségben, persze szervezett keretek között. A Pilis-tető alkalmas lenne íjászatra, egyaránt oktató és bemutató programokra, versenyekre, akár lovasíjászattal egybekötve. Lovasíjász bemutatókat azonban a lovardákban is lehet szervezni valamely fesztiválhoz kapcsolódóan.

További előadások, bemutatók, akár kültéri színdarabok előadására alkalmas a pilisszántói Sziklaszínház, amely szintén egy hangulatos hely, és fizikailag is erre lett kialakítva. Noha az utóbbi időben rendeztek itt ilyen jellegű rendezvényeket, ezekre a lehetőség adott, csak fel kell éleszteni a keresletet iránta.

Az attrakciókra vonatkozó javaslatunk a javaslati tervlapon (*Turisztikai javaslati tervlap*) megtekinthetők térképesen is.

VII/3.3 Termékfejlesztési javaslatok

A jelenlegi turisztikai szuprastruktúra hiányos, kevés a vendéglátóhely és üzlet, és habár a szálláshelyek sokféle igényt ki tudnak szolgálni, legyen szó bakancsos turistákról vagy magasabb igényekről, falusias szállásról vagy szállodákról, ezek száma nem elegendő, a jelenlegi igényeket éppen hogy csak kiszolgálják.

Szuprastruktúra fejlesztések

A szálláshelyek eloszlása több kisebb központban koncentrálódik, a települések között egyaránt nagy a minőségi és mennyiségi különbség. Jelenleg a területen leginkább a bakancsos turizmust kiszolgáló

szálláshelyek találhatóak, melyek minőségének fejlesztésére szükség van. Ehhez kapcsolódóan a turista- és kulcsosházak komfortosabbá tétele és minőségük javítása a cél. Szükség van a falusi turizmus fejlesztésére, és az ehhez illeszkedő szálláshelyek kialakítására (lásd Kelemen-majorság, Piliscsév). A szálláshelyek fejlesztésénél cél, hogy olyan szállóhelyeket alakítsanak ki, amelyek a tájba illeszkednek, annak értékeit, természetességét megóvják, és magas minőséget képviselnek.

A rendezvények és programok fejlesztéséhez kapcsolódóan szükség van olyan szálláshelyek (főleg kempingek) kialakítására, amelyek a programturizmusban résztvevő (pár napig tartózkodó) vendégek igényeit elégíthetik ki.

A kesztölci Szívek Pince magas turisztikai értéket képvisel a térségben, szálláshely célú fejlesztése további érték-attrakciót képviselne.

A szálláshelyek fejlesztését elősegítheti a Dunakanyar kiemelt turisztikai fejlesztési térséghez kapcsolódó Kisfaludy szálláshely fejlesztési program, melyben ezúttal a panziók fejlesztésére lehet pályázni.

Csomagajánlatok és kedvezmények kialakítása hozzájárulhat a vendégek térségbe vonzásához. Egy-egy tematikus csomag, illetve kedvezmény a szálláshelyek, vendéglátóhelyek és attrakciók kihasználtságát és látogatottságát is növelheti.

Infrastruktúrafejlesztések

A térség igen gazdag természeti és kulturális értékekben, melyek kihasználtsága nem megfelelő. Az értékek megismeréséhez, látogatottságuk fenntartható növeléséhez hozzájárulhat az értékek bemutatását elősegítő tematikus utak létesítése. A szőlő- és borhagyományok felelevenítésére borút kialakítása a környék pincéinek (kesztölci és piliscsévi pincék) összekötésével lehetséges. Szükség van továbbá a meglévő kerékpárutak minőségi fejlesztésére, az utakhoz kapcsolódóan pihenőhelyek és szervízpontok kialakítására. A terület bejárhatóságának javításához nagyban hozzájárulhat a turisztikai jelzésrendszer fejlesztése és egyszerűsítése. Fontos eleme lehet a turisztikai termékek fejlesztésében az élményekre épülő fejlesztések. A bányászatnak komoly hagyománya van a térségben, egykor nagyban meghatározta azt. Az erre épülő fejlesztések például a bányászati múltat és a geológiai értékeket bemutató kiállítás, illetve a felhagyott bányákban a szervezett bejárások, biztonságos fejtésre lehetőség nyújtása, illetve a látványbányászat feltételeinek megteremtése hozzájárulhat a térség megismerésében és turisztikai fejlesztésében. Hasonlóképpen érdeklődésre tarthat számot a pilisszántói bútorfestészet felélesztése nyári bútorfestő táborok szervezésével, állandó kiállítás kialakításával. A térség üzemei is vonzhatnak látogatókat, ahol a látogatás végén a helyi termékek meg is vásárolhatók lennének (likőr, rugó és a többi helyi termék).

VII/3.4. Menedzsment és marketing fejlesztési javaslatok

A térség megismerésében, bemutathatóságának javításában elengedhetetlen a marketing fejlesztése. A tervezett natúrparkhoz kapcsolódóan ki kell dolgozni egy egységes, modern arculatot, ami a potenciális érdeklődők számára vonzóvá teheti a natúrparkot. Az arculati tervnek tartalmaznia kell honlapot és egy applikációt is, alkalmazkodva a modern követelményekhez. Az applikációba lehetne építeni akár a geocaching funkciót is, ami segít megszervezni a túraútvonalakat, hogy a látogatók tetszőleges sorrendben fűzhessék fel a meglátogatni kívánt helyeket a túrájukra. Az arculattal összhangban javasoljuk egy pilis termék védjegy létrehozását, ami a minőségi szolgáltatókat, helyi termékeket jelölheti. Az arculat és a védjegy erősítése érdekében célszerű lenne minden településen egy központi információs pontot kijelölni, ahol a látogatók rövid betekintést nyerhetnek a helyi értékekről, látványokról. Fontos lenne a regionális és régió túli kapcsolatokat erősíteni. Szlovákia felé is célszerű lenne nyitni, a szlovák nemzetiségi kultúra vonzó lehet a turisták számára. Esztergom és Visegrád, mint két turisztikailag fontos település közelsége előny lehet. Teljesen más vonzerővel bír a Pilis, mint az említett két település, így nem konkurálnak egymással, viszont a szegényes pilisi szálláshelyek problémáját orvosolhatja a két város infrastruktúrája, a nagyvárosok turistaforgalmának is előnyös lehet a natúrpark létrejötte, hiszen akkor a térségbe látogatók jó eséllyel meglátogatják valamelyik nagyvárosi látványosságot is.

Fontos lenne egy olyan szervezetet kialakítani a térségben, amely a térség turisztikai menedzsmentjét koordinálja. Javasoljuk egy natúrparki TDM iroda kialakítását a tervezett natúrpark fizikai központjában, Piliscséven. Javasoljuk továbbá a meglévő (és jól működő) Gerecse-kártyához való csatlakozást, amely a térségben nyújthat kedvezményeket a különböző szolgáltatások igénybevételéhez.

VII/3.5 Fejlesztések lehetséges hatásainak bemutatása logframe mátrix segítségével

A fejlesztések lehetséges hatásait, eredményeit és céljait a logikai keretmódszer segítségével foglaltuk össze. A Logframe-mátrix a fejezet végén látható (30. táblázat).

Meghatároztuk először a projekt során végrehajtandó tevékenységeket, ezek a turisztikai programban fent ismertetett javaslati lépések, majd azok várható eredményeit. A projekt fő célja a pilisi térség turisztikai fejlesztése, olyan módon, hogy az a natúrparki szemlélettel összhangban tudjon működni, egyfajta szelíd turizmusfejlesztés valósulhasson meg.

Az indikátorok meghatározása során feltártuk a projekt szükséges előfeltételeit, amely szerint a turisztikai fejlesztés fontos bázisa a helyi munkaerő és vállalkozások, a beruházási kedv, valamint a hozzáértő szervezés. Szükségesek turisztikai szakemberek a TDM vezetéséhez, valamint helyi idegenvezetők, akik a falusi turizmus szellemében elkalauzolják a turistákat a térségben. A honlap- és applikáció-fejlesztéshez szükség van informatikusokra, az értékek felújításához és karbantartásához ilyen jellegű szakemberekre (pl. kőművesek, zöldfelület fenntartók), a rendezvények szervezéséhez és lebonyolításához pedig szintén szakértő gárdára van szükség technikusokkal. A fejlődést mérhető indikátorok közül a legfontosabb a turisták növekedése, és az ahhoz kapcsolódó mérőszámok, mint a vendégéjszakák száma, valamint jelentős a helyiek turizmusból származó bevételének növekedése is.

A források feltárásakor meghatároztuk a projekt költség-elemeit, hogy melyek azok a főbb beruházások, amelyekre feltétlenül szükség van a turizmus fejlesztésének elindításához. Ilyen a TDM iroda dolgozóinak fizetése, amely a TDM iroda létesítés ezután folyamatos kiadás lesz, az attrakciófejlesztési költségek, és az egyéb költségek. A projekt keretében és a megvalósulása után gyűjtött adatok közül a leglényegesebbek a trendek megismerése, amely tovább segítheti a projekt sikerességét a jövőben.

A turizmusfejlesztés létrejöttének legfontosabb előfeltétele a helyiek bevonása, a hozzáállásuk javulása a turistákkal szemben, valamint a térségi összefogás megvalósulása, valamint a Pilisi Natúrpark, és ezzel a fő szervező és húzóerő létrejötte. Ahhoz, hogy a fent felvázolt fejlesztési koncepciók valóban sikeresek legyenek, és megvalósulásuk után valóban több turista látogassa a térséget, elengedhetetlen a marketing sikeressége és a média támogatása. Továbbá ahhoz, hogy a turizmusfejlesztés ne jelentsen terhelést a környezetre, szükséges annak korlátozása, amennyiben elérte a természeti értékeket veszélyeztető szintet, hogy a fenntartható fejlődés elvei megvalósulhassanak.

30. táblázat: Logframe-mátrix

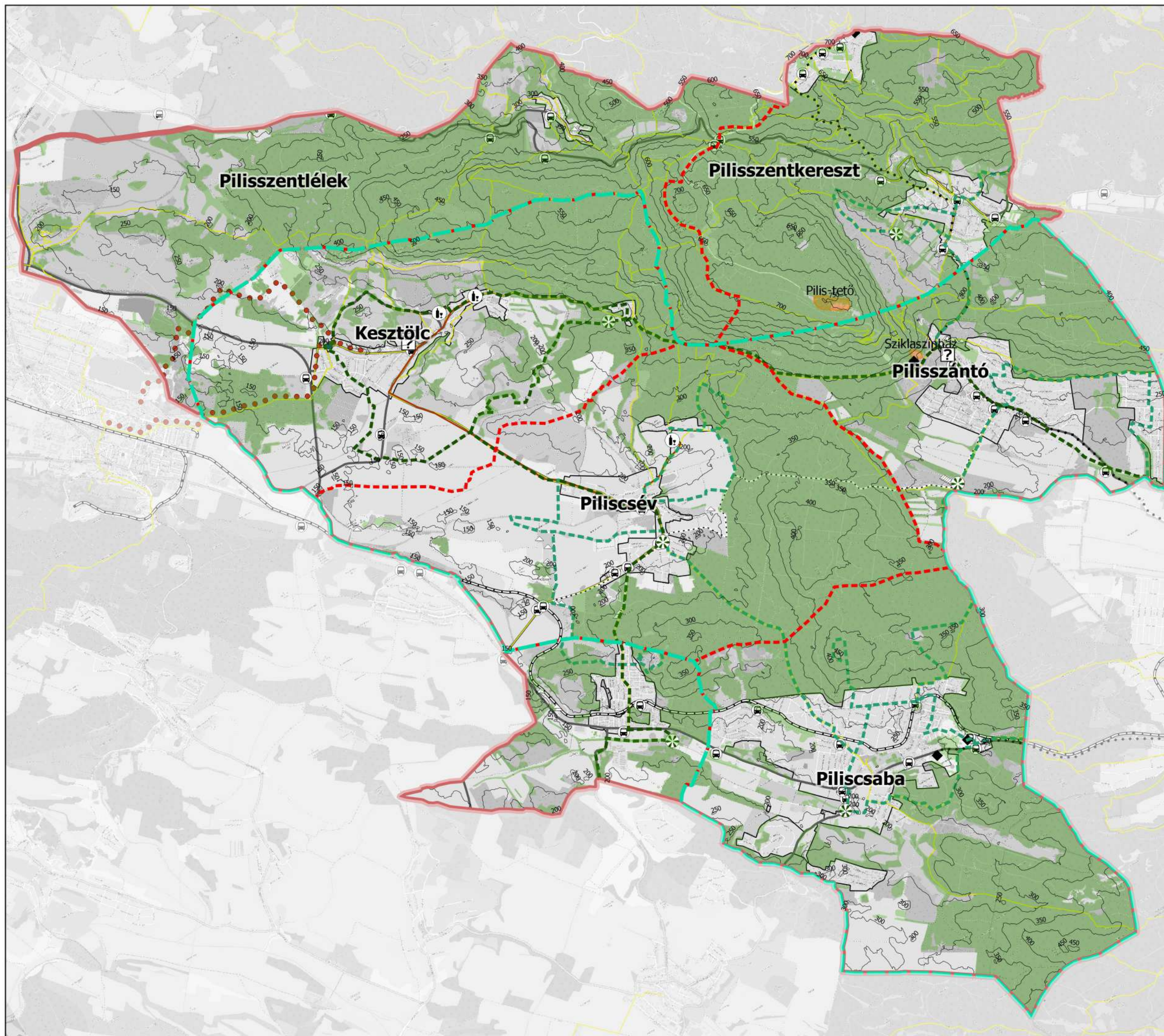
Beavatkozási stratégia, ill. logika	Indikátorok	Indikátorok forrása	Kockázatok és feltételezések
<ul style="list-style-type: none"> Fenntartható fejlődés, a turizmus és a natúrparki szemlélet összehangolása, szelíd turizmusfejlesztés 	<ul style="list-style-type: none"> Térben és időben egyenletes terhelés a turisták részéről 	<ul style="list-style-type: none"> Trendek Összehasonlítás más fenntarthatóan fejlődő térségekkel 	
<ul style="list-style-type: none"> Turisztikai fejlődés a pilisi térségben, a helyi turizmusból származó jövedelmének növekedése A térség látogatottságának jelentős növekedése 	<ul style="list-style-type: none"> Turisztikai attrakciók számának növekedése Rendezvények, programok, csomagajánlatok számának növekedése 	<ul style="list-style-type: none"> Turisztikai fejlesztési tervek Környék turistáinak igényiének felmérése 	<ul style="list-style-type: none"> A turizmus korlátozása természetvédelmi szempontokból, a túlterhelés megakadályozása Térben és időben egységesen eloszló terhelés biztosítása
<ul style="list-style-type: none"> A pilisi térség turisztikai kínálata nő Egyre többen látogatják a térséget aktív turizmus céljából 	<ul style="list-style-type: none"> Turizmusból származó bevétel növekedése Vendégéjszakák számának növekedése A turisták által eltöltött idő növekedése A turisták számának növekedése Boltok, vendéglátóegységek forgalmának növekedése 	<ul style="list-style-type: none"> Kerékpárosok igényeinek felmérése (különös tekintettel a hegyi kerékpárosokra) Helyi termelők versenyképességének meghatározása Pilisi értékleltár 	<ul style="list-style-type: none"> A pilisi térségben dolgozók és élők együttműködése, toleranciája a beáramló turisták iránt Marketing sikeressége Média támogatása (helyi és környéki, esetleg országos újságok, honlapok, műsorok) Hozzáértő szervezés
<ul style="list-style-type: none"> Meglévő attrakciók fejlesztése, összekapcsolása (mészégetők, pincék, Kék túra pont) Új attrakciók létrehozása (zöldút, szlovák csárdák, Mészégető bemutatóhely) Új programok, rendezvények kialakítása (graffiti-verseny, sportesemények, íjászat, borkostolók) Teljesítménytúrák szervezése Kerékpáros infrastruktúra fejlesztése (utak minősége, tárolók, pihenőpontok, szervizek) Információs táblák, jelzések kihelyezése, QR pontok Balesetvédelemi környezetrendezések Szálláshely fejlesztések (meglévők komfortosabbá tétele, újak létrehozása) Honlapfejlesztés Kiadványok, marketing, applikáció Natúrparki TDM megalakítása 	<ul style="list-style-type: none"> Térségi munkaerő Beruházások (új szálláshelyek létrehozásához) Pályázati pénzek, egyéb anyagi források Helyi idegenvezetők, ehhez képzés elvégzése Helyi termelők és a lakosság, valamint az önkormányzat összefogása Turisztikai, informatikai és marketinges szakemberek (TDM-hez, applikációhoz és honlapfejlesztéshez, reklámhoz) Megfelelő projektmenedzsment 	<ul style="list-style-type: none"> Infrastrukturális fejlesztések költségei Értékek felújításának költségei Új attrakciók létesítésének költségei Rendezvények szervezésének költségei Oktatási intézmények megvalósításának költségei Alkalmi munkaerő finanszírozása (vezetések, előadók, szervezők, marketingesek) TDM iroda finanszírozása Egyéb költségek 	<ul style="list-style-type: none"> Turisták érdeklődésének felkeltése a térség iránt A rendezvények, programok szervezésének sikeressége Gasztroturizmus és az ahhoz kötődő vonzerők felfutása Csomagajánlatok sikeressége
			<ul style="list-style-type: none"> A Pilisi natúrpark létrejötte Pályázati vagy egyéb források megléte Helyiek elfogadása a turistákkal szemben, a fejlesztések támogatása a részükről Kommunikáció az önkormányzatok között, és az emberek részéről az önkormányzatok felé Ellentétek elsimítása, összefogás

**Táji örökségen alapuló
vidékfejlesztés a
Pilisi Natúrpark területén**
Tanulmányterv

Turisztikai javaslati tervlap

Jelmagyarázat

- Pilisi Natúrpark határa
  - Tervezési terület határa
  - - - Közigazgatási határ
  - Szintvonal 50 m
  - Vasút
  - Főbb utak
  - turistautak
  - Települések_belterület_OSM
  - Erdőterületek
  - ☎ Megállóhelyek
- Javaslat elemei
- Meglévő, fejlesztendő elemek
- ◆ Kéktúra pont
  - ◆ Makovecz épületek
  - Ⓜ Pincék
  - △ Mészégetők
  - Bányaút
  - Makovecz út
- Javasolt új elemek
- Ⓜ? Információs központok
  - ☎? Zöldút pihenőhely
- Zöldút nyomvonala
- Kerékpározható fő nyomvonal
  - Alternatív nyomvonal
  - Mészégetők útja
  - Borút
  - Fejlesztésre javasolt területek

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

VII/4. Tájidentitás, közösség, együttműködés (V. pillér)

VII/4.1. Tájszintű együttműködés

VII/4.1.1. Forgatókönyvek

Ebben a fejezetben két lehetséges forgatókönyv mentén írtuk le a jövőképet, hogy mi várható a településeken, amennyiben folytatódnak a jelenlegi tervek, illetve egy aktív erős natúrparki együttműködés létrejötte esetén:

Témakör	Jelenlegi trendek folytatódása	Aktív, erős natúrparki együttműködés
Általános	Eddigi trendek, folyamatok folytatódnak, erősödnek, független egységek, előrelépés, erősödés korlátozódása. Identitás fellazulása, karakter vesztés.	Trendek, folyamatok pozitív megváltozása, egységesség, erősödés versenyképesség. Jellegzetes karakter, identitástudat erősödik.
Együttműködés	Konkurenciák, kulturális nézeteltérések erősödnek, egyre élesebb ellentétek, rivalizálás.	Fejlődés, erősödés, versenyképesség érdekében együttműködések jönnek létre. Egymás erősítése.
Infrastruktúra	Utak állapota tovább romlik, forgalom, közlekedési terhelés növekedése, dugók	Hálózatos fejlesztés, tömegközlekedés, alternatív közlekedés fejlesztés, relatív terhelés csökkenése.
Szervezettség	Továbbra is spontán módon, egyéni kezdeményezések, próbálkozások az együttműködésre, áttörő siker nélkül. Rendezvények érdektelensége, megszűnése. Szakmai koordinálás hiányában egymástól független kezdeményezések, szervezetek, vállalkozások csődje.	Összefogó, koordináló szervezet, háttér tudással. Egységes gondolkodás, térségi összefogások koordinálása. Programok, gazdasági, területi együttműködések szervezése, kapcsolatépítés összehozása. Tudás közvetítés. Térségi egységesség.
Identitás	Tovább fogy a régi hagyományokat, gazdálkodási módokat ismerők száma. Nő az eltűnt és felhagyott hagyományos tájhasználatához kapcsolódó területek aránya. Hígul a társadalom az új betelepülőkkel, lazulnak a kapcsolatok, az összetartás.	Tudatos figyelem az örökségek, hagyományok, kultúra ápolására. Ezáltal folyamatosan fent marad a régi tudás, valamint a régi értékek.

VII/4.1.2. Jövőkép

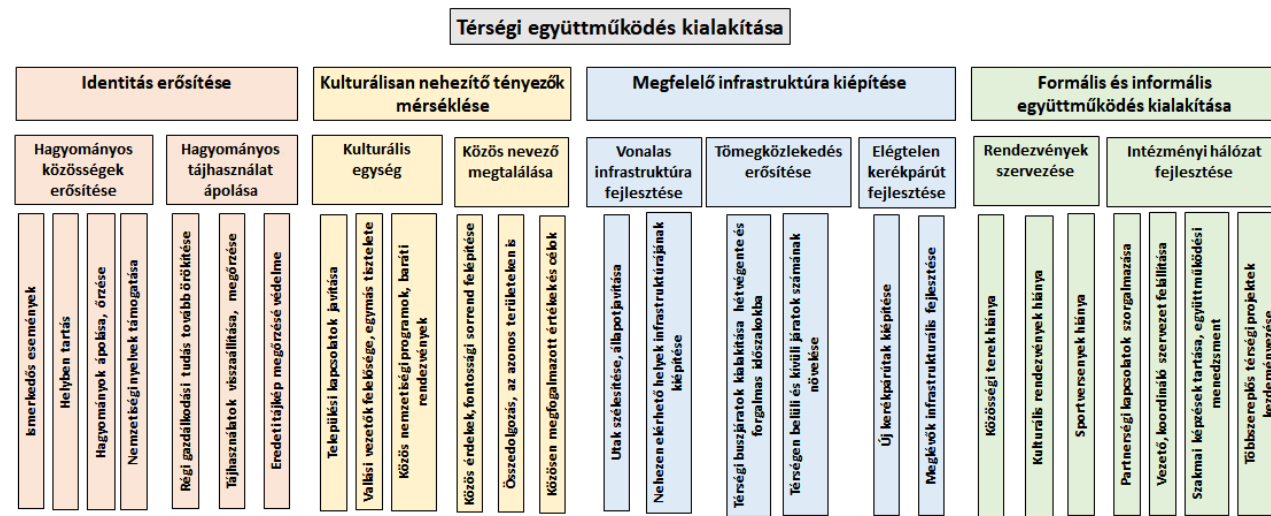
Erős egység létrehozása, szoros együttműködések következtében egy versenyképes, nagyvárosoktól független térség alakul ki, ahol ezáltal az identitás, a kulturális, természeti örökségek, az ősi tudás hosszútávon, fenntartható módon tovább él. A szereplők összedolgoznak, erősítik egymást. Ezt segíti elő a z infrastruktúra hálózatos fejlettsége, fejlesztése. Új kerékpárutak megépítésével, térségen belüli tömegközlekedés kialakításával egyszerűsítik az együttműködést. Értékesítési láncokkal, központok kialakításával csökkentik a fizikai távolságokból és elhatároltságból adódó nehézségeket. Háttértudással rendelkező, szakképzett szervezet és alszervezetek létrejötte segíti az összefogást, az együttgondolkodást. Ezáltal megszűnnek a fölösleges, egymással párhuzamosan történő beruházások, munkafolyamatok, kedvezőbb fejlődési keretet és fenntarthatóbb térszerkezetet biztosítva a térségnek. Programok, gazdasági, területi együttműködés szervezésével segítik a kapcsolatok kiépítését, az együttműködés szervezését, hogy ezekkel is végső soron egy területi egység, szervezeten, strukturáltan működő kooperáció jöhessen létre. Tudatos figyelem kíséri a történelmi örökségek, tudás, hagyományok ápolását, erősítve és megtartva az unikális identitást, amely az együvé tartozás gyökere és a terület sajátja.

VI/4.1.3. Fejlesztési alapelvek

A fejlesztés alapelveit a felvetődő problémákra reflektálva, azok megoldásaként dolgoztuk ki, így alapvetően azt a struktúrát követi. Főbb fejlesztési alapelvek:

- Identitás megtartása, erősítése, nemzetiségi jellemzők megtartása
- Kulturális örökség védelme, mind szellemi, mind anyagi értelemben, nézeteltérések, ellenségeskedések minimalizálása.
- Infrastrukturális ellátottság fejlesztése az együttműködés javítása érdekében.
- Szervezetfejlesztés, szervezettség javítása koordináló szervezet révén, szakmai képzés, ismeretterjesztés. Partnerségi kapcsolatok kialakítása a szereplők között.
- Térségi szintű rendezvények, sportesemények, programok, versenyek szervezése.

VII/4.1.4. Célfá

108. ábra: Térségi együttműködés és identitás célfája

A célfa a problémafára reflektálva, azoknak a problémáknak az elhárítására tett javaslatokból tevődik össze. Így szintén négy fő fejlesztési területet jelöltünk ki célul. Az identitás erősítése, kulturálisan nehezítő tényezők mérséklése, megfelelő infrastruktúra kiépítése és a formális és informális együttműködés kialakítása.

Hagyományos közösségek erősítését az új betelepülők integrációjának segítségével, a helyi tudást, hagyományokat őrző helyi lakosok helyben tartásával lehet segíteni. A hagyományok ápolása, őrzése, folyamatos integrálása az itt élők mindennapjaiba szintén nagyon fontos az identitás megőrzése céljából. Ezzel párhuzamosan pedig a hagyományos gazdálkodási ismeretek, tudás, a tájhasználat megőrzése, újraélesztése szintén fontos, hogy ezáltal a karakteres tájkép megmaradjon, amihez kötődhetnek továbbra is.

Fontos a kulturális, emberi nehezítő tényezők, nézeteltérések, érdekellentétek mérséklése, mivel ez teremti meg az alapjait egy jövőbeni együttműködésnek. Cél egy kulturális egység és a közös nevező megtalálása. Ehhez szükséges a települési kapcsolatok javítása, a vallási és nemzetiségi csoportok közötti jó kapcsolat, kölcsönös tisztelet kialakítása, ami a vallási és polgári vezetők felelőssége is. Így sokkal egyszerűbb már egy közös nevező és fontossági sorrend felállítása. Cél, hogy közös munka, összedolgozás révén közösen megfogalmazott értékeket és célokat határozzanak meg.

Mindehhez, ezeknek a megvalósításhoz, illetve a további lépések érdekében szükség van a konkrét akadályok leküzdésére, így fontos cél az infrastruktúra fejlesztése. Ezen belül is a közutak javítása, szélesítése, térségi tömegközlekedés fejlesztése és a kerékpáros úthálózat és infrastruktúra fejlesztése révén segítve a végső célt, ami a térségi együttműködés.

Ha az eddig felsoroltak megvalósultak, megvalósulnak és ezáltal létrejött egy biztos alap, el lehet kezdeni a tényleges együttműködéshez szükséges fejlesztéseket. Fontos ennek környezetet teremteni, a különböző térségi rendezvények, programok keretein belül, valamint mindezekhez biztosítani kell a megfelelő közösségi terek, helyszínek kialakítását. Fontos cél továbbá az intézményi hálózat fejlesztése, amibe beletartozik a partnerségi kapcsolatok kialakítása, koordináló, vezető társulat megalapítása, akik ezt az egész folyamatot le tudják menedzselni. A szereplők számára pedig szakmai tudást, háttérrel biztosítani a megfelelő együttműködéshez.

VII/4.1.5. Fejlesztési javaslatok

Fejlesztési javaslatokat is a már ismerős négy pillér mentén dolgoztuk ki. Ezek a térszerkezet, infrastruktúra fejlesztés, gazdasági együttműködés, társadalmi együttműködés és az identitás megőrzés. Mindezek kezelésére, a kezdeményezés, koordinálás miatt javasoljuk egy vezető szervezet, testület kialakítását, a megfelelő, különböző témában, kompetens személyekkel.

A térségi együttműködés térszerkezeti és infrastrukturális feltételei

Fontos a térség kohéziójának növelése érdekében az infrastruktúra fejlesztése. Mindezt környezettudatosan, az alternatív közlekedési módok-tömegközlekedés, kerékpáros közlekedés-fejlesztése, gazdagítása révén.

- Javasoljuk a kerékpárút hálózat fejlesztését, új útvonalak kialakítását, a meglévők fenntartását, felújítását, pihenő és szervizpont kialakítását. Fontos tervezési szempont a térségen belüli és kívüli összeköttetés megvalósítása.
- Hétvége és a forgalmasabb időszakokban, jelentős események idején a térségi buszjáratok gyakoribb indítását tanácsoljuk. Járatszámok sűrűsödésének kezdeményezését, mind térségen belül, mind a környező nagyvárosok irányába.
- A közutak rendbetételét, szélesítését is javasoljuk a szükséges helyszíneken, valamint a települési területeken a járdák felújítását, kialakítását. A nehezen elérhető területek esetén az új utak létesítés lehetőségének megvizsgálása is fontos szempont. Mindez fontos az együttműködés fizikai lehetőségeinek megteremtése miatt.

Identitás és közösség

- Erősíteni kell a vallási, nemzetiségi és egyéb jelentős hagyományőrző közösségeket, a hagyományok felidézésével, megőrzésével, valamint a beilleszkedés támogatásával és a sokszínűség elfogadásával. Egyik jelentős feladat ezeknek a csoportoknak a támogatása, a tudás

megőrzése, továbbörökítése. Javasoljuk a különböző identitástudatot érintő szemléletformáló, oktatási tevékenységeket, akár a közoktatásba integrálva.

- Ide tartozik a hagyományos tájhasználatok megőrzése, azok fogyatkozó tendenciájának megállítása, esetleg egyes területeken visszaállítása, megidézése akár területi szabályozással is, ezzel a karakteres tájkép megőrzése is biztosítható lenne.
- A hátrányosabb helyzetű területek felzárkóztatása is hozzájárul a megfelelő együttműködés kialakulásához, csökkenti a belső ellentéteket.
- Alapvető feladat az egyes településeken belüli összetartás erősítése is, és ennek eléréséhez gátolni kell a települések fokozódó szerkezeti széthullását.

Társadalmi térségi együttműködés

Nélkülözhetetlen a társadalmi kohézió megteremtése, a helyi identitás, hagyományok erősítése, továbbvitele, amely elősegíti az ismeretségeket, szorosabbá teszi a kapcsolatokat, ezáltal a területi együttműködést is megalapozhatja.

- Jelentős feladat a lakossági igényfelmérés alapján megalapozott, térségileg összehangolt közösségi programok, rendezvények szervezése. Javasoljuk a különböző térségi sportesemények megszervezését, mely egy egészséges versengést indukál, folyamatos kommunikációt eredményez. Emellett térségi gasztronómiai, kulturális fesztiválok, rendezvények erősítik a térségben élők kötődését, az új betelepülők beilleszkedését, közösségépítő szerepük térségi együttműködést is generál, teret adnak az új ötletek, tervek megszületésére. Ide tartozhatnak még a direkt ilyen célokkal szervezett tematikus szakmai továbbképzések, konferenciák is.
- Ehhez szorosan kapcsolódik a megfelelő minőségű helyi és térségi jelentőségű, hasznosítású közösségi terek, helyszínek kialakítása. Javasoljuk a lehetséges helyszínek feltérképezését, amire a felhagyott barnamezős területek kiválóan alkalmasak lehetnek. A meglévő közterek esetében pedig azok fejlesztését, környezetrendezését, fásítását ahol az szükséges.
- Együttműködéshez fontos a megfelelő tudás és ismeretek, ezért javasoljuk szakmai továbbképzések, konferenciák tartását, ahol az együttműködés módját, tudományát, lehetőségeit ismerhetik és sajátíthatják el a résztvevők.

Továbbá vannak olyan javaslatok, amelyek a gazdasági és a társadalmi együttműködéshez is elengedhetetlenek, azokat segíthetik:

- Javasoljuk az intézményi háttér kialakítását, egy vezető, koordináló testület létrehozását, hogy a megfelelő partnerségi kapcsolatok létrejöttét segíthesse, elindíthassa és irányíthassa, mely bármiféle együttműködés alapja.
- Ezen keresztül pedig többszereplős, térségi projektek kialakítását is.

Gazdasági együttműködés

Fontos az egyes gazdasági szereplők összehozása, egymás támogatása, segítése új távlatokat, hatékonyság növeléséhez járulhat hozzá.

- Javasoljuk a helyi gazdaságok, vállalkozások számbavételét, felkeresését, hogy ezután különböző együttműközések, partnerségi kapcsolatok kialakíthatóvá váljanak.
- Javasoljuk az értékesítési, szolgáltatási láncok kialakítását. Ezáltal új piacok, összehangolt kapacitások jöhetnek létre. Fontos a gazdálkodók számára teret adni, szakmai és finanszírozási szempontból támogatni, illetve piacra lépésüket segíteni. Javasoljuk térségi termelői piacok, vállalkozói közös irodák, adminisztratív szolgáltatások kialakítását. Települési szinten ennek a lehetősége korlátozott, de a teljes térségben kellő számú kistermelő, gazdálkodó, vállalkozó, adminisztratív szolgáltató (pl. könyvelés, adótanácsadás) és vásárló található, ami biztosíthatja a hosszú távú működőképességet.
- Fontos a megfelelő marketing, hogy ezek az események el is jussanak a vásárlókhhoz, ők megfelelően legyen tájékoztatva. Ezt segítheti továbbá maga a natúrpark, ami mint egy „brand” hozzájárulhat a vállalkozások fellendítéséhez, értéknövelő tulajdonsággal bírhat.
- Javasoljuk a közös értékek és célok kitűzését, meghatározását, hogy ennek mentén egy közös érdekek és fontosságú sorrendek valósulhassanak meg ezáltal az azonos területeken is létrejöhet egyfajta összedolgozás.

A folyamatos ellenőrzése legalább olyan fontos az együttműködéseknek, mint maga a fejlesztése, kezdeményezése. Fontos a folyamatos monitoring, hogy amit egyszer létrehozta az működőképesen, sokáig fennmaradjon.

- Javasoljuk a folyamatos visszajelzések kérését az egyes szereplőktől.
- A rendszeres meetingek, helyzetértékelő gyűlések tartását, ahol visszacsatolást kaphatnak. Ugyanígy a rendszeres helyzetjelentések írását, beküldését a vezető testületnek.
- Fontosak a kérdőívezés, személyes interjúk folytatása, elégedettség mérése, indikátorok használata a gazdaság növekedésre, együttműködés sikerességére.
- Fontos mindezek közkinccsé tétele, szereplők rendszeres tájékoztatása a haladásról, így javasoljuk a kétirányú kommunikáció kiépítését kezdeményezését, már a legelejétől kezdve.

Mindezen javaslatok, intézkedések érdemben segíthetik egy minőségi és fenntartható együttműködés létrehozását, és folyamatos üzemelését, hogy a tervezet valóban gyakorlattá válhasson.

Táji örökségen alapuló vidékfejlesztés a Pilisi Natúrpark területén

Tanulmányterv

Identitás-együttműködés fejlesztése - Irányelvek

Jelmagyarázat

- Tervezési terület határa
- - - Tervezett natúrpark határa
- · - · - Közigazgatási határ
- Települési belterületek határa

Térszerkezeti, infrastrukturális fejlesztések

- Kerékpárút hálózat fejlesztése
- Térségi, helyi közlekedés fejlesztése

Identitás és közösségi fejlesztések

- Tájbailejtés
- Közterület megújítása
- Terület, tájérték felújítása
- Településrészek felzárkóztatása
- Településszerkezet széthullásának korlátozása

Tervezett hagyományos tájhasználat

- Gyepes területek
- Fás legelők
- Szőlő területek
- Tájgondozás

Közösségek fejlesztése, összetartás megalapozása

- Közösségi programok, rendezvények szervezése
- Közösségi terek kialakítása, rendezése
- Továbbképzés, szakképzés

Gazdasági együttműködés szervezése

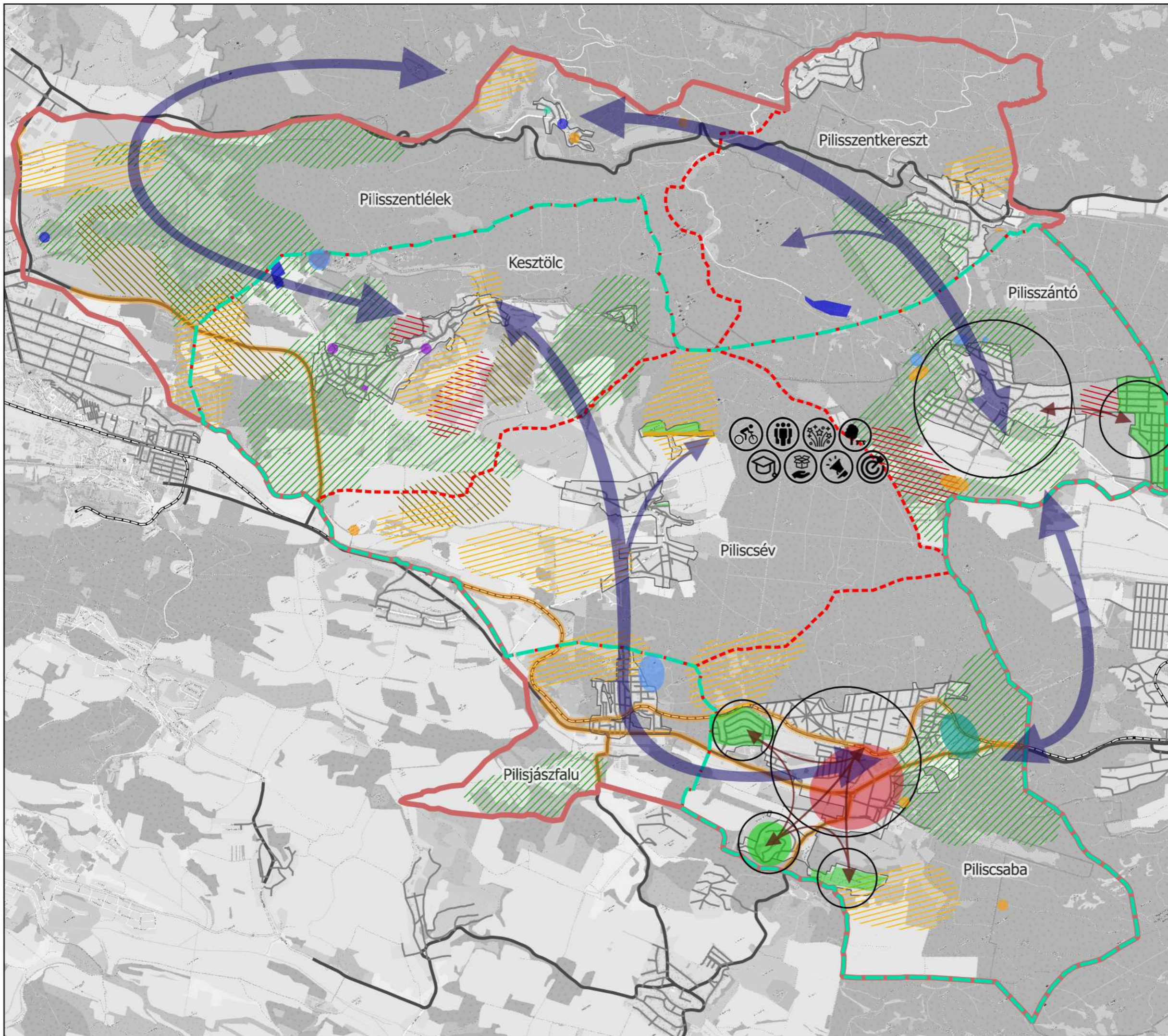
- Felhagyott bányá utóhasznosítása
- Potenciális fejlesztési terület, barnamező
- Új funkció/funkcióbővítés
- Kutatás-fejlesztés
- Gazdálkodók bekapcsolása, termékfejlesztés
- Térségi marketing
- Közös értékrend, célrendszer meghatározása

M=1:54 000

0 1 2 km

Szent István Egyetem
Tájépítészeti és
Településtervezési Kar
Msc II. évfolyam
2019 május

Melléklet - Pilisi térség örökségleltára

Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Műemlék	menedékház	országos
Pilisszentkereszt	Régészeti örökségelem	Műemléki terület, történeti kert		országos
Kesztlőc	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	országos
Kesztlőc	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	országos
Kesztlőc	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	országos
Kesztlőc	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	országos
Kesztlőc	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	helyi
Pilisszentlélek	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom, kőből	országos
Pilisszentlélek	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	országos
Pilisszentlélek	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	kolostorrom	országos
Pilisszentlélek	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	országos
Pilisszentlélek	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemlék	templom	országos
Pilisszentlélek	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemléki terület, történeti kert	lőtér	országos
Pilisszentlélek	Épített kultúrtörténeti örökségelemek	Műemléki terület, történeti kert	major	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	templom	országos
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Ipartörténeti emlék	Mészégető	helyi
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	közintézmény	helyi
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	utcakép	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emléktábla	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű	
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Helyi jelentőségű műemléki érték	közintézmény	
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Helyi jelentőségű műemléki érték	vendégház	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	menedékház	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kolostorrom	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	közintézmény	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	helyi
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	szobor	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	emlékmű	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	emléktábla	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	hadtörténeti emlék	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	szobor	
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	kút	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	szobor	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	szobor	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	fogadó	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emléktábla	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék		
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kegyhely	

Melléklet - Pilisi térség örökségleltára

Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Közlekedési emlék	hid	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	Kálvária	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	Temető	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	helyi
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték		
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	emlékmű	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	Mészégető	helyi
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Ipartörténeti emlék	Mészégető	helyi
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Ipartörténeti emlék	Mészégető	helyi
Pilisszentkereszt	Épített kultúrtörténeti örökségelem	Ipartörténeti emlék	Mészégető	helyi
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátó	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátó	országos
Pilisszentkereszt	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	közzintézmény épülete	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emléktábla	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	templom	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	iskola	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	szobor	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emléktábla	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	tájház	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	emlékmű	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	szobor	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátópont	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	pincefalu	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	temető	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	pincesor	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátópont	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátópont	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kálvária	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátópont	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátópont	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	kopjafa	országos
Piliscsév	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékoszlop	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Szagrális érték	faragvány	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Szagrális érték	kápolna	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Szagrális érték	kereszt	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	tó	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű, emléktábla	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű, emléktábla	országos

Melléklet - Pilisi térség örökségleltára

Pilisszanto	Egyedi tájérték	Tájképi érték	kilátópont	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Tájképi érték	utcakép	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű, emléktábla	helyi
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	lovarda	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	lovarda	országos
Pilisszanto	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	lovarda	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	téglaégető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	helyi
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékhely	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emléktábla	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emléktábla	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	duzzasztott tó	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	vizatereszto_ko	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	helyi
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	vizatereszto_ko	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	hid_ko	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	artézi kút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	víztartály	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	gyalogos híd	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	közúti híd	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	viadukt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	sziklakibúvás	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	téglaégető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kofejto	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kofejto	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	meszegeto	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	meszegeto	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	transzformátor	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	homokbánya	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	háromszögelési pont	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kőfejtő	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kőfejtő	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kőbánya	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kőbánya	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fásor	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fásor	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fásor	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	egyedfa	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék	mélyút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék	terméskő buszmegálló	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék	régi út	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék	határkö	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	temető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	katonai temető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	pihenőhely	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	turistaház	országos

Melléklet - Pilisi térség örökségfeltárá

Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	pihenőhely	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	pihenőhely	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	pumpás kút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	barlang	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	tájház	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	turistaház	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	lakóépület romjai	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	sírhely	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	romok	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	szagrális kőrakás	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	síremlék	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátótorony	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely, épített objektummal	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóvonal,paronámaút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely, épített objektum nélkül	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	bánya	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	Kilátóhely épített objektum nélkül	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóvonal,paronámaút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	Kilátóhely épített objektum nélkül	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	Kilátóhely épített objektum nélkül	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóvonal,paronámaút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely épített objektum nélkül	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóvonal,paronámaút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely épített objektummal	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely, épített objektum nélkül	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	téglagyár	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	egyedül álló vagy kimagasló szikla, szirt	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	??halmocska	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	mesterséges gödör	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	??halmocska	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	mesterséges gödör	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	patak	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	kaszálórét, hegyi rét	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	sziklakibúvás	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	bányató	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	sziklakibúvás	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	téglagyár	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	sziklafal	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	patak	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	vizes élőhely	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadászház	helyi
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gemeskut	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gemeskut	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos

Melléklet - Pilisi térség örökségleltára

Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	bánya	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadetető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadetető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadetető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadetető	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	hadászati bunker	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	hadászati bunker	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	hadászati bunker	országos
Pilisszentlélek	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékhely	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	háromszögelési pont	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kőfejtő	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kőfejtő	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	hidroglóbusz	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	gyárkémény	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	gyár, kémény nélkül	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	egyed fa	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	egyed fa	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	temető	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	plébánia	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	temető	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	háromszögelési pont	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	keposzlop	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	keposzlop	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	háromszögelési pont	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	pince	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	pince	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	pince	helyi
Kesztölc	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	mesterséges gödör	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Természeti tájérték	szirt	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	háromszögelési pont	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	menedekház	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadetető	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	vadles	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	szintezési alappont épületen	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Történelmi emlékmű, szobor	emlékmű	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kőhíd	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kőhíd	országos

Melléklet - Pilisi térség örökségleltára

Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	malom	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kut	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	vizatereszto_ko	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	háromszögelési pont	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	vizatereszto_ko	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	vizatereszto_ko	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	vizatereszto_ko	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	mutargy	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	háromszögelési pont	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	szintezési alappont épületen	országos
Kesztölc	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	kofejto	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék		helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	major	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	lovarda	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	híd	helyi
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kápolna	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	kocsma	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	áteresz	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	áteresz	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	áteresz	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék	alagút	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	áteresz	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	áteresz	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	áteresz	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	földmérési alappont	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	temető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	földmérési alappont	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	földmérési alappont	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	gémeskút	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	földmérési alappont	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	földmérési alappont	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	földmérési alappont	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	áteresz	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	mészégető	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos

Melléklet - Pilisi térség örökségleltára

Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék	alagút	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Földméréssel kapcsolatos tájérték	földmérési alappont	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Közlekedési emlék		országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	adótorony	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kápolna	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék	adótorony	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Pilisjászfalu	Egyedi tájérték	Szagrális tájérték	kereszt	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátóhely	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátó	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	kilátó	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	szikla	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Természeti tájérték		0 országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	barlang	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Földtudományi tájérték	barlang	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Tájképi tájérték	panorámaút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Ipartörténeti emlék		0 országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	fasor	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	park	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	egyedfa	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	egyedfa	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	egyedfa	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	oktatási épület	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	kert	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	oktatási épület	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Mindennapi élettel kapcsolatos emlék	oktatási épület	országos

Melléklet - Pilisi térség örökségleltára

Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	0 országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Vízgazdálkodással kapcsolatos emlék	kút	0 országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	pince	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Szőlő- és gyümölcsstermesztéssel kapcsolatos emlék	pince	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Kertépítészeti emlék	park	országos
Piliscsaba	Egyedi tájérték	Termesztéssel kapcsolatos emlék	marhazongora	országos